63.3(2Кы)
М 45

Карыбек Молдобаев
Karıbek MOLDOBAYEV

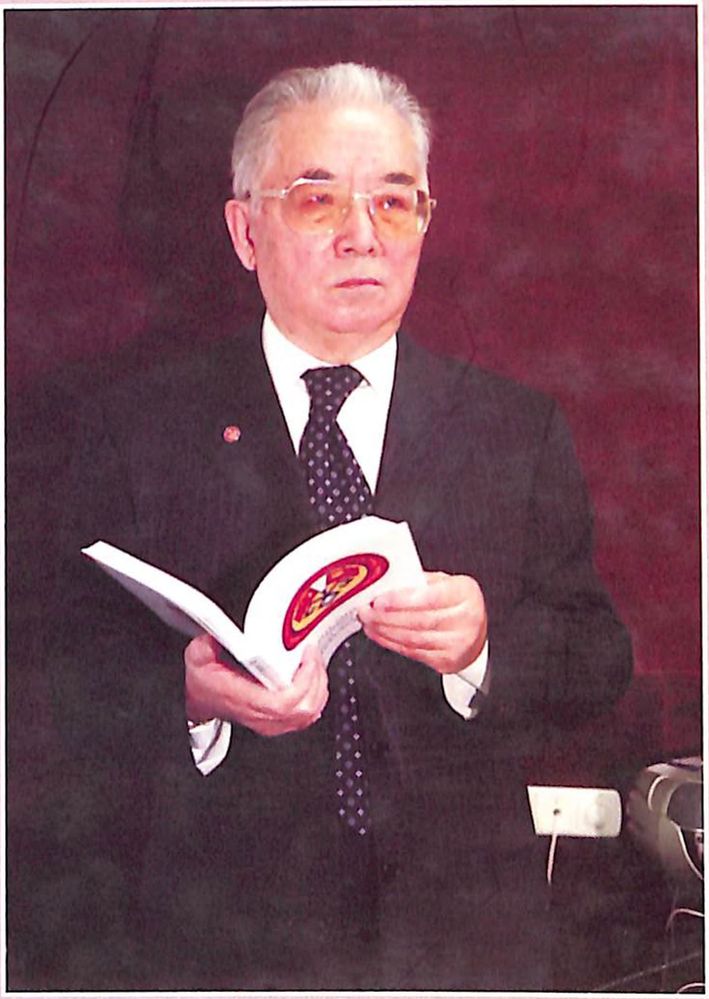

МЕЗГИЛ ЖАНА ӨЗҮМ ТУУРАЛУУ ОЙ ЖҮГҮРТҮҮЛӨР

BİR DEVRİN TANIĞI

РАЗМЫШЛЕНИЯ О ВРЕМЕНИ И О СЕБЕ

Карыбек Молдобаевдин энеси Уулжан.
Karıbek Moldobayev'in annesi Uulcan Hanım
Мать Карыбека Молдобаева Уулжан

Карыбек Молдобаев

МЕЗГИЛ ЖАНА ӨЗҮМ ТУУРАЛУУ ОЙ ЖҮГҮРТҮҮЛӨР

Karıbek MOLDOBAYEV

BİR DEVRİN TANIĞI

Карыбек Молдобаев

РАЗМЫШЛЕНИЯ О ВРЕМЕНИ И О СЕБЕ

Бишкек / Bişkek-2012

63.3 (2Кп)

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-4
М 75

Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин басылмалары: 158

М 75 Молдобаев Карыбек. Мезгил жана өзүм тууралуу ой жүгүртүүлөр. – Б.: 2012. – 384 б.

ISBN 978-9967-26-684-1

Бул китепте профессор Карыбек Молдобаевдин кылган кызматы, аткарган иштери, чыгармачылыгы автор өзү тууурасында ой жүгуртүүлөр орун алды.

Китеп К. Молдобаевдин биографиялык чыгармасына кызыккан бүтүн окурмандарга арналат.

Карыбек Молдобаев. Мезгил жана өзүм тууралуу ой жүгүртүүлөр 3
Сүрөттөр 329

Karıbek MOLDOBAYEV. Bir Devrin Tanığı 123
Fotoğraflar 329

Карыбек Молдобаев. Размышления о времени и о себе 215
Фотографии 329

М 4702300100-12

ISBN 978-9967-26-684-1

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-4
© Молдобаев К., КТМУ, 2012

МАЗМУНУ

АЛГЫ СӨЗ....................4
БАЛАЛЫК КЕЗ ЖӨНҮНДӨ....................6
ОКУУЧУЛУК ЖЫЛДАР....................8
КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНДЕГИ ИШ ТАЖРЫЙБАМ....................13
САЯСИЙ КАРЬЕРАМ....................18
Фрунзе – менин шаарым....................24
Кыргызстан Коммунисттик партиясынын Борбордук Комитетинин катчылык кызматында....................30
Дин иштери боюнча Кеңештеги эмгек жолум....................34
ЭКИ БООРДОШ ӨЛКӨ КЫРГЫЗСТАН ЖАНА ТҮРКИЯ ОРТОСУНДАГЫ АЛТЫН КӨПҮРӨ БОЛГОН КЫРГЫЗ-ТҮРК «МАНАС» УНИВЕРСИТЕТИН ТҮЗҮҮ....................39
Университетти өнүктүрүү жөнүндөгү башкы планды ишке киргизүү....................47
Университеттин илимий жашоосу....................49
МЕНИН ҮЙ-БҮЛӨМ....................57
РЕДАКТОРДОН....................60
КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ: БИЗДИН ТАРМАКТА ДА АТААНДАШТЫК ЧӨЙРӨ ТҮЗҮЛСҮН: БОРБОР ШААРДЫН ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЫ....................61
«МЕНИН ТАМЫРЫМ – ЭНЕНИН ЖАНА ТАБИЙГАТТЫН ГАРМОНИЯСЫНДА »....................68
ТАРЫХ ЧАКЫРЫГЫ ЖАНА БИЗДИН КЕРЕҢДИГИБИЗ....................72
БЕРМЕТТЕН БУУРЧАККА ЖАНА БУУРЧАКТАН БЕРМЕТКЕ....................77
ШААРДЫН ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ПЛАНЫ КУШТУН КАНАТЫНДАЙ....................81
АЧЫК ТЕРЕЗЕЛҮҮ ҮЙ....................85
«АЙГАЙГАК ТАЛААСЫ» ӨКСҮК КОМПЛЕКСИ ЖЕ УЛУТТУК КОНСОЛИДАЦИЯ БОЮНЧА ОЙЛОР....................90
КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ: КЫРГЫЗ-ТҮРК «МАНАС» УНИВЕРСИТЕТИНИН РЕПУТАЦИЯСЫ ТАЗА....................94
КАРЫБЕК МОДОБАЕВ: БИЗДИН КЕМЧИЛИГИБИЗ – РАЦИОНАЛИЗМДИН ЖОКТУГУ....................99
ИДЕОЛОГИЯ ОЙЛОНУП ТАБЫЛБАЙТ, ТОЛГОНУУ МЕНЕН ИШТЕЛИП ЧЫГАТ....................104
АДАМТААНУУНУН НЕГИЗДЕРИ....................108
ЧЫНДЫКТЫН СУБЪЕКТИВДҮҮ СӨЗҮ....................111
«АЛТЫН КӨПҮРӨНҮН» АРХИТЕКТОРУ – КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ....................115
К. М. МОЛДОБАЕВДИН «МЕЗГИЛ ЖАНА ӨЗҮМ ТУУРАЛУУ ОЙ ЖҮГҮРТҮҮЛӨР» КИТЕБИ ЖӨНҮНДӨ....................117
КЫРГЫЗ-ТҮРК «МАНАС» УНИВЕРСИТЕТИНИН КАЛЫПТАНЫШЫ ЖАНА ӨНҮГҮШҮНДӨГҮ К.М. МОЛДОБАЕВДИН РОЛУ....................119

АЛГЫ СӨЗ

Жакындарым менен досторум мурда эле мага мемуар жазууга абдан өтүнүп, кеңеш беришкен эле. Сенин турмуш жолуң абдан узак, талыкпаган түзүүчүлүк эмгек менен коштолгон, кызыктуу адамдар менен болгон жолугушууларга бай. Сен ал нерселерди кийинки муундарга айтып беришиң керек деп, мени ишендиришкен. Мен да акырында чыгынып, колума калем алып, бул ишти жасоону туура деп таптым. Ак кагазды маңдайыма коюп, мен эмнелерге токтолуп, эмнеге басым жасаарымды, эскерүүлөрүмдү кимге арнасам деген теманын үстүндө өтө көпкө ойлондум. Анан, жогорку мектептеги 13 жылдык иштеген ишимди жазышым керек деген жооп келгендей болду. Өсүп келе жаткан муундардын өткөн кылымдарды бардык кыйынчылыктары жана өзгөчөлүктөрү менен билүүсү өтө маанилүү. Өткөн нерсе ошол кылымдарда жашаган адамдар менен бирге эле изсиз өтүп кетпейт эмеспи. Ал нерсе коомдун өнүгүшүнүн кийинки этаптарында тигил же бул формада өзгөрүлүп кайталанат. Алар тигил же бул ыңгайда коомдун кийинки өнүгүш этаптарынан чагылат. Ошондуктан, кийинки муундар унутууну кайрып, кайдан келгенин, кимдин мойнунда отурганын, келечек жөнүндө ойлонгондо, өткөндөн эмне сабак алыш керектигин, эмнени унуткарыш керек да, адашуудан алыстап, эмнеден чечкиндүү обочолонуу керек деген сыяктуу маселелерди билүүсү абзел.

Мен жашап өткөн дээрлик 80 жылдыкта биздин муун өтө татаал жана оор да, түп тамырынан бери кайра жаңырган эки өткөөл доорду: социалисттик жана рыноктук кайра куруулары жана ошондой эле коомдун бүткүл турмушуна дүрбөлөң түшүргөн экинчи дүйнөлүк согушту башынан өткөрдү. Албетте, өлкөбүздүн эгемендүүлүккө ээ болушу жогорку окуялардын катарында үлкөн өзгөрүүлөрдөн болуп эсептелет.

Биздин тагдырыбыз өтө татаал жана ошол эле учурда кызыктуу доорго туура келди. Биз баштан өткөргөн коомдук жараяндарды бир жактуу, коюу же ачык түс менен чагылдыруу мүмкүн эмес.

Бардык башка татаал кубулуштардай эле, биздин муундун жашоосуна туш келген коомдук жараяндар өз ичине карама-каршылыктарды камтуу менен жагымдуу да, жагымсыз да көрүнүштөрдөн турат. Дал ушул жерде Англиялык улуу тарыхчы, социолог, жыйырманчы кылымдын ири ойчулу Арнольд Тойнбинин «коом өз жашоосунда мезгилге ыңгайлаштырып чече турган замандын көптөгөн талаптарына туш болору жөнүндөгү, «Мындай ар бир проблема - тарыхтын жазмышы»[1], экендиги тууралуу ойу келет. Ал эми

[1] Тойнби А.Дж. Постижение истории. Москва: Изд-во «Прогресс», 1992. С. 26.

ар бир жаңы муун ата-бабанын калтырган мурастарынын кайсы жакшы жактарына таянып, кайсы жаман нерселеринен кутулушубуз керек деген суроого жооп таба билиши керек. Ой-туйумдардагы «каршы» жана «макул» көз караштарымды салыштырып-салмактап көргөн соң, турмушумду ой-сыдыргыга салып, өмүрүм агып өткөн доордун негизги мүнөздүү белгилерин ошол доордун контекстинде сүрөттөп берүү чечимине келдим. Ушул максатта колума калем алып, бул ишти баштоону туура таптым.

ОКУУЧУЛУК ЖЫЛДАР

1940-жылы сегиз жашымда Кызыл-Дөбө толук эмес орто мектебине биринчи класска кирдим. Ошону менен капарсыз балалык күндөргө чекит коюлуп, окуучулук күндөр башталды. Баарыбызга белгилүү болгондой, окуу жараяны чыныгы көп эмгекти талап кылат эмеспи. Ошол мектепте мен тогузунчу класска чейин окудум. Окууну андан ары улантыш үчүн 1947-жылы улуу агамдыкына, Токуш байкемдин үйүнө көчүп бардым. Ал Ысык-Көл областынын Тоң районунун аткаруу комитетинин төрагасы болуп иштечү. Жети жыл ичинде тогуз классты бүтүрүп коюшума сабактагы жакшы жетишкендиктерим себепчи болуп, 2 жолу мөөнөтүнөн мурда бир класстан жогорулатып которуп коюшту. Ошол учурда мындай практика колдонулуп келген.

1948-жылы М.Горький атындагы орто мектепти бүтүргөн соң, Токуш байкенин досу, кыргыз профессионалдык музыкасынын негиздөөчүсү Малдыбаев Абдылас Малдыбаевичтин кеңеши менен, 1951-жылы университет болуп кайра түзүлгөн Кыргыз педагогикалык институтунун филология факультетине тапшырдым. Ошол жылдары Абдылас Малдыбаевич ар жылы жайкы эс алуусунда биздин жайлоого туугандарыныкына келип турчу. Ал киши суур уулаганды абдан жакшы көрчү. Суур ал жакта абдан көп болчу. Ал киши ууга чыкканда дайым биз топ балдар болуп коштоп жүрчүбүз. Аң уулоодон кийин биз менен маек курганды жакшы көрчү. Бизге опера балет театрында спектаклдер кантип коюлат, белгилүү искусство адамдары башынан өткөргөн окуялар сыяктуу көп кызыктуу нерселерди айтып берчү. Ошондой күндөрдүн биринде Абдылас Малдыбаевич биздикинде конокто отурганда менин улуу агаларым ал киши менен кеңешип көрүп, акыркы чечимге келишип, мени Кыргыз мамлекеттик пединститутунун филология факультетине тапшыруу үчүн Фрунзеге жибере турган болушту. Кирүү сынагын ийгиликтүү тапшырып, мен студент болуп калдым.

Студенттик жылдар мен үчүн эң бактылуу жылдар болду. Мен бардык сабактарымды жалаң бешке окучумун. Чынын айтыш керек, ошол убактагы студенттер үчүн түзүлгөн жашоо шарттар жакшыртууга муктаж эле, жашоо үчүн жөнөкөй шарттар түзүлгөн эмес. Бирок согуш жылдарындагы кыйынчылыктарга салыштырмалуу бул ыңгайсыздыктар бизди коркутчу эмес.

Ал кездеги студенттер арасында романтикалуу мүнөзгө ээ маанай жашачу. Совет бийлигинин жетекчилери ишендирип келгендей, көп убакыт өтпөй биздин өлкөгө коммунизм учуру келерине ишенчүбүз. Баарыбызга

белгилүү болгондой, Н.С.Хрущевдун доорунда жада калса, коммунизмдин материалдык-техникалык базасы түзүлүп бүтө турган учурдун датасы катары 1980-жылдар деп айтылып келген. Бирок буга убакыт өзү күбө болгондой, бардыгы тескерисинен чыкты. Буга мүнөздүү болгон нерсе, бул эбегейсиз иделардын авторлору өзүлөрү элге берген убадаларын бат эле таптакыр унутуп калышты.

Мамлекет коомдук турмуштун бардык тармактарына көзөмөл салып турган ал мезгилде идеялык-саясий атмосферанын өзгөчөлүгү, өлкөнүн калкынын басымдуу көпчүлүгүн бир пикир, бир идея астында алып жүрүү иш-аракетин бекемдөө жана ишендирүү үчүн бардык шарттар түзүлгөн. Мына ушул иш-чаранын алкагында өсүп келе жаткан муундарга өзгөчө көңүл бурулган. Мектепке чейинки билим берүүдөн баштап, жогорку окуу жайларына чейинки бардык окуу программалары, аталган максатты чечүү маселесине багытталган. Мындан сырткары, ушул максатта эле жаштардын пионер жана комсомол уюмдары түзүлгөн.

Адамдардын оюна башка идеялар келбей тургандай уюштурулган бул иш-чаралардын топтому жаштардын баалуулуктарга багытталышына сезилерлик өтө олуттуу таасирин тийгизген. Массалык маалымат каражаттары, ошондой эле көптөгөн партиялык жана мамлекеттик насыяттоо аппараттары аркылуу элдин аң-сезимине киргизилген идеологиялык постулаттардын стереотиптери элге эң алдыңкы жана эң прогрессивдүү болгон үчүн ага кыйшайуусуз баруу зарылдыгы көзөмөлдөнүп турган.

Ошол эле кезде башка бардык коомдук системалар жана баарынан мурун капиталисттик системаны өлүп жоголуп баратат деп түшүндүрүшкөн.

Ушундан улам, коммунисттик системанын гана баалуулуктары жөнүндө терең ой жүгүртүү керек деп саналып, башка коомдук системалардын баалуулуктарын билүү жана умтулуунун кереги жок, анткени алар келечеги жок, чирип бүткөн баалуулуктар деп эсептелген.

Ошондуктан, ошол учурдун жаштарынын баалуулуктарга болгон багытын совет доорунун чындыктарына бекем бириктирүү эле. Албетте, жаштарга сиңирген идеологиялык постулаттардын өзөгүн коммунисттик окуулар түзгөн. Биз студенттер, коммунисттик коомдун келечегин мүнөздөй турган негизги белгилерди жатка билишибиз керек эле. Алар азыр унутта калган. Ошондуктан, азыр аларды эске салып коюнун кандайдыр бир мааниси бар деп ойлоп турам,

а) «коммунизм – капитализмди алмаштыруучу, өндүрүш каражаттары коомдук менчикке негизделген коомдук-экономикалык формация;

б) Коммунизм учурунда коомдун бардык мүчөлөрүнүн ортосунда социалдык теңдик орун алат;

в) Адамдардын ар тараптан өсүшү менен бирге өндүрүштүк күчтөр илим менен техниканын негизинде тынымсыз өсө берет. Коомдук байлыктын бардык булактары чогулуп бирдиктүү агымга кошулат жана коммунизмдин «ар кимдин мүмкүнчүлүгүнө, ар кимге керектөөсүнө жараша» деген улуу принциби ишке ашат.

Албетте, окуу китептеринде, бардык басма сөз беттеринде жана

ЖОЖдордун кафедраларынан айтылган келечектин мындай идиллиядагы көрүнүшү бизди абдан шыктандырчу, бирок бизде, студенттерде анын ишке ашарына толук ишеним жок эле. Бирок баары бир аң-сезимдин бир бурчунда а балким качандыр бир ишке ашып калар деген ишеним да боло калчу.

Бүгүн өткөн күндөргө бул бийиктиктен көз чаптырып отуруп, совет жетекчилиги жаштарга жакынкы аралыкта коммунизм доору, бул химерикалык ишке ашпас кыялдын келерине ишендире берүү менен өлкөнүн ошол кездеги курч социалдык маселеринен алыс кылып, жаштарды алаксытуунун бир амалы болгон экен. Себеби ал кезде жашоонун ачуу чындыгы нормалдуу турмуштан айрмаланып турчу. (мамлекет жетекчилеринин калкка берген убадаларынан кескин айырмаланып туруучу.) Өтө зарыл болгон товарлар таптакыр жетишсиз болучу. Тартыштык тамак-аш товарларынан баштап, өндүрүш товарларына чейин байкалчу. Ошол эле учурда, барынан мурда жаштар, өзгөчө студенттер арасында илим-билим жана маданиятка сыйынуу жөрөлгөсү бар болгон. Бул жөн жерден келип чыккан эмес. Себеби, бул тармакка мамлекет өлкөнү коргоо системасынан кийинки эле көп чыгымды сарптаган Билим берүүнүн бардык баскычтарында окутуу бекер жүргүзүлгөн. Маданият тармагына тийиштүү бардык мекемелер мамлекеттин эсебинен камсыздалган.

Ошол учурда аспирантура өзгөчө популярдуу болуп кеткен. Ал жакка ЖОЖдордун эң мыкты деген бүтүрүүчүлөрү тапшыра алчу. Ар бир кафедра аспирантурага окуй турган кандитдатураны мурдатан аныктап койчу. Мен муну өзүмдөн улам жакшы билем. Мен үчүнчү курс окуп жүргөн кезде профессор Жунусов Максут Садыкович деген агай бир сапар лекциядан кийин мени кабинетине чакырып калды. Айтмакчы, ал киши ошол учурда философия илими боюнча жалгыз профессор эле. Ал киши мага Васильева Анна Павловна деген бизге семинардык сабактарды өткөргөн эжекебиз мен жөнүндө жакшы пикирлерин билдиргендигин айтты. Анан менден: «Сен окууну бүткөн соң дароо аспирантурага тапшыргың келеби же иштеп, бир аз тажрыйба топтоп, анан барып аспирантурага тапшырасыңбы?» деп сурады. Мен окууну бүтөрүм менен эле аспирантурага тапшырмакмын деп жооп бердим. Ошондон кийин мен ал агайга консультация алуу үчүн кайрылып тура турган болуп шартташтык.

Ошол учурдан баштап мен философия боюнча көп адабияттарды окуй баштап, өзгөчө эстетика тармагы боюнча эмгектерге көбүрөөк көңүл бура баштадым.. Кафедрада М.С. Жунусовдун жетекчилиги менен көпчүлүгү философия боюнча өткөрүлчү, ар кандай илимий жана көркөм адабияттардагы жаңычылдыктарды талкуулоо максатында уюштурулган түрдүү дискуссияларга калбай катышчумун. Акыйкатты издөөнүн артынан түшкөн адамдардын чөйрөсүндөгү баарлашуу мага чоң таасирин тийгизген. Башында, дискуссияларда айтылган курч, ишенимдүү пикирлер мен үчүн ачылыштай сезилчү, ошондуктан мен аларды таң калуу менен, суктанып кабыл алчумун. Бара-бара мен кызуу талкуу жүргөн атмосферага көнүп, акырындык менен сын көз менен кароону үйрөнө баштадым. Көп убакыт өтпөй мен да көтөрүлгөн маселе боюнча өз пикиримди айта баштадым.

М.С.Жунусов менин өз алдынча, дүйнөгө өз алдынча жана сын көз менен карай билген адам болуп калыптанышымда өзгөчө чоң роль ойногон. Агай мени менен маек курууга ар дайым убакыт табууга аракет кылчу. Өзүнүн кафедрасы тарабынан уюштурулган түрдүү диспуттарга мени чакырууну эч качан унутчу эмес. Азыр ойлоп көрсөм мага лекция, семинар же окутуунун башка формаларына карганда ошол диспуттар өтө көп нерселерди үйрөткөн экен. Бул үчүн мен агайыма терең ыраазычылыгымды билдирем.

Мына ушундай даярдыктын негизинде мен өзүмдүн табитимди өстүрүп, өз алдынча ой жүгүртүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болдум. Акыры, университетти бүткөн соң, сөзсүз түрдө окууну улантышым керек экендигине ишенип баштадым. Күнүмдүк сабактар менен, бүтпөгөн убаракерчиликте билинбей отуруп студенттик күндөр да өтүп кетиптир. 1952-жылдын июнь айында университететтик күндөрдүн эң толкундатуучу учуру келди. Бактыга жараша, мен бардык предметтерди «эң мыкты» деген баага тапшырып, дипломго ээ болдум. Бирок мени толкундаткан нерселер муну менен эле бүтүп калган жок. Ошол эле жылдын күз айларында аспирантураганын кирүү экзамендери мени күтүп турган.

Сыноолорго кирердин астында аспирантурага тапшыруу жөнүндөгү арызын бергендердин саны өтө көп экендигин билдим. Ошондуктан сынактардын астында психологиялык жактан тынчсыздануулар абдан күчтүү болду. Катышуучулардын баары сынактын жыйынтыктарын толкундануу менен күтүп жаттык. Бааларды угузганда мен кубанычыма чек жеткис эле. Конкурска катышкандардын арасынан жалаң «эң жакшы» деген баага тапшырган мен жалгыз болуп чыктым. Бир сөз менен айтканда, мен өзүмдү конкурстун жеңүүчүсүмүн деп эсептей баштадым. Бирок, муну менен эле биздин толкундоолорубуз бүтүп калган жок. Ал кезде биздин мамлекеттик университет СССРдин Жогорку билим берүү министирлигине түздөн түз карачу. Ушуга ылайык, акыркы чечим союздук министирлик тарабынан чыгарылмак. Министирликтин университетке кабыл алуу тууралуу буйругу 2 айдан соң, 1952-жылдын 20-октябрында келди. Мына ушундан кийин гана биз окуй баштадык.

Теориялык жактан даярдык көрүү үчүн бөлүнгөн бир жарым жыл же, ошол кезде айткандай «кандидаттык минимумдар» бат эле бүтүп калды. Аспиранттык сынактарымды мөөнөтүнөн мурда тапшырдым. Анан менде башка пландар пайда болуп калды. Мен ошол кезде М.В.Ломоносов атындагы Москва мамлекеттик университетине которулууну абдан каалачумун. Бирок бул иш мага өтө көп түйшүктөн жана түрдүү толгонуулардан турду. Алар көбүнесе менин тажрыйбасыздыгымдан жана ашыкча сыпайыкерчилигимден улам болду. Акыры, ММУнун философия кафедрасына илимий изденүүчү катары кабыл алындым. Менин илимий жетекчим болуп профессор Овсянников Михаил Федотович дайындалды. Ал киши кафедрадагы эстетика боюнча жалгыз адис эле. Көп узабай мен кафедранын өкүм сүргөн чөйрөсүнө көнүп кеттим. Кафедранын жамаатын демократиялуу келген, пейилдери таза адамдар түзөт экен, ошондуктан мен аларга бат эле үйрөнүшүп, алынып кеттим.

ЖОЖдордун кафедраларынан айтылган келечектин мындай идиллиядагы көрүнүшү бизди абдан шыктандырчу, бирок бизде, студенттерде анын ишке ашарына толук ишеним жок эле. Бирок баары бир аң-сезимдин бир бурчунда а балким качандыр бир ишке ашып калар деген ишеним да боло калчу.

Бүгүн өткөн күндөргө бул бийиктиктен көз чаптырып отуруп, совет жетекчилиги жаштарга жакынкы аралыкта коммунизм доору, бул химерикалык ишке ашпас кыялдын келерине ишендире берүү менен өлкөнүн ошол кездеги курч социалдык маселеринен алыс кылып, жаштарды алаксытуунун бир амалы болгон экен. Себеби ал кезде жашоонун ачуу чындыгы нормалдуу турмуштан айрмаланып турчу. (мамлекет жетекчилеринин калкка берген убадаларынан кескин айырмаланып туруучу.) Өтө зарыл болгон товарлар таптакыр жетишсиз болучу. Тартыштык тамак-аш товарларынан баштап, өндүрүш товарларына чейин байкалчу. Ошол эле учурда, барынан мурда жаштар, өзгөчө студенттер арасында илим-билим жана маданиятка сыйынуу жөрөлгөсү бар болгон. Бул жөн жерден келип чыккан эмес. Себеби, бул тармакка мамлекет өлкөнү коргоо системасынан кийинки эле көп чыгымды сарптаган Билим берүүнүн бардык баскычтарында окутуу бекер жүргүзүлгөн. Маданият тармагына тийиштүү бардык мекемелер мамлекеттин эсебинен камсыздалган.

Ошол учурда аспирантура өзгөчө популярдуу болуп кеткен. Ал жакка ЖОЖдордун эң мыкты деген бүтүрүүчүлөрү тапшыра алчу. Ар бир кафедра аспирантурага окуй турган кандитдатураны мурдатан аныктап койчу. Мен муну өзүмдөн улам жакшы билем. Мен үчүнчү курс окуп жүргөн кезде профессор Жунусов Максут Садыкович деген агай бир сапар лекциядан кийин мени кабинетине чакырып калды. Айтмакчы, ал киши ошол учурда философия илими боюнча жалгыз профессор эле. Ал киши мага Васильева Анна Павловна деген бизге семинардык сабактарды өткөргөн эжекебиз мен жөнүндө жакшы пикирлерин билдиргендигин айтты. Анан менден: «Сен окууну бүткөн соң дароо аспирантурага тапшыргың келеби же иштеп, бир аз тажрыйба топтоп, анан барып аспирантурага тапшырасыңбы?» деп сурады. Мен окууну бүтөрүм менен эле аспирантурага тапшырмакмын деп жооп бердим. Ошондон кийин мен ал агайга консультация алуу үчүн кайрылып тура турган болуп шартташтык.

Ошол учурдан баштап мен философия боюнча көп адабияттарды окуй баштап, өзгөчө эстетика тармагы боюнча эмгектерге көбүрөөк көңүл бура баштадым.. Кафедрада М.С. Жунусовдун жетекчилиги менен көпчүлүгү философия боюнча өткөрүлчү, ар кандай илимий жана көркөм адабияттардагы жаңычылдыктарды талкуулоо максатында уюштурулган түрдүү дискуссияларга калбай катышчумун. Акыйкатты издөөнүн артынан түшкөн адамдардын чөйрөсүндөгү баарлашуу мага чоң таасирин тийгизген. Башында, дискуссияларда айтылган курч, ишенимдүү пикирлер мен үчүн ачылыштай сезилчү, ошондуктан мен аларды таң калуу менен, суктанып кабыл алчумун. Бара-бара мен кызуу талкуу жүргөн атмосферага көнүп, акырындык менен сын көз менен кароону үйрөнө баштадым. Көп убакыт өтпөй мен да көтөрүлгөн маселе боюнча өз пикиримди айта баштадым.

М.С.Жунусов менин өз алдынча, дүйнөгө өз алдынча жана сын көз менен карай билген адам болуп калыптанышымда өзгөчө чоң роль ойногон. Агай мени менен маек куруугa ар дайым убакыт табууга аракет кылчу. Өзүнүн кафедрасы тарабынан уюштурулган түрдүү диспуттарга мени чакырууну эч качан унутчу эмес. Азыр ойлоп көрсөм мага лекция, семинар же окутуунун башка формаларына карганда ошол диспуттар өтө көп нерселерди үйрөткөн экен. Бул үчүн мен агайыма терең ыраазычылыгымды билдирем.

Мына ушундай даярдыктын негизинде мен өзүмдүн табитимди өстүрүп, өз алдынча ой жүгүртүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болдум. Акыры, университетти бүткөн соң, сөзсүз түрдө окууну улантышым керек экендигине ишенип баштадым. Күнүмдүк сабактар менен, бүтпөгөн убаракерчиликте билинбей отуруп студенттик күндөр да өтүп кетиптир. 1952-жылдын июнь айында университететтик күндөрдүн эң толкундатуучу учуру келди. Бактыга жараша, мен бардык предметтерди «эң мыкты» деген баага тапшырып, дипломго ээ болдум. Бирок мени толкундаткан нерселер муну менен эле бүтүп калган жок. Ошол эле жылдын күз айларында аспирантураганын кирүү экзамендери мени күтүп турган.

Сыноолорго кирердин астында аспирантурага тапшыруу жөнүндөгү арызын бергендердин саны өтө көп экендигин билдим. Ошондуктан сынактардын астында психологиялык жактан тынчсыздануулар абдан күчтүү болду. Катышуучулардын баары сынактын жыйынтыктарын толкунданнуу менен күтүп жаттык. Бааларды угузганда мен кубанычыма чек жеткис эле. Конкурска катышкандардын арасынан жалаң «эң жакшы» деген баага тапшырган мен жалгыз болуп чыктым. Бир сөз менен айтканда, мен өзүмдү конкурстун жеңүүчүсүмүн деп эсептей баштадым. Бирок, муну менен эле биздин толкундоолорубуз бүтүп калган жок. Ал кезде биздин мамлекеттик университет СССРдин Жогорку билим берүү министирлигине түздөн түз карачу. Ушуга ылайык, акыркы чечим союздук министирлик тарабынан чыгарылмак. Министирликтин университетке кабыл алуу тууралуу буйругу 2 айдан соң, 1952-жылдын 20-октябрында келди. Мына ушундан кийин гана биз окуй баштадык.

Теориялык жактан даярдык көрүү үчүн бөлүнгөн бир жарым жыл же, ошол кезде айткандай «кандидаттык минимумдар» бат эле бүтүп калды. Аспиранттык сынактарымды мөөнөтүнөн мурда тапшырдым. Анан менде башка пландар пайда болуп калды. Мен ошол кезде М.В.Ломоносов атындагы Москва мамлекеттик университетине которулууну абдан каалачумун. Бирок бул иш мага өтө көп түйшүктөн жана түрдүү толгонуулардан турду. Алар көбүнесе менин тажрыйбасыздыгымдан жана ашыкча сыпайыкерчилигимден улам болду. Акыры, ММУнун философия кафедрасына илимий изденүүчү катары кабыл алындым. Менин илимий жетекчим болуп профессор Овсянников Михаил Федотович дайындалды. Ал киши кафедрадагы эстетика боюнча жалгыз адис эле. Көп узабай мен кафедранын өкүм сүргөн чөйрөсүнө көнүп кеттим. Кафедранын жамаатын демократиялуу келген, пейилдери таза адамдар түзөт экен, ошондуктан мен аларга бат эле үйрөнүшүп, алынып кеттим.

Башында ММУнын Ленин тоолорундагы жаңы имараты мага өтө чоң таасир калтырган. Ага чейин мен мындай чоң монументалдык курулуш имаратын көргөн эмес элем. А чынында эле бул имарат масштабы, ички жана тышкы бай жасалгасы боюнча Москвадагы бирден бир жана өзгөчө кайталангыс имараттардын бири. Ошондуктан бул ажайып кереметти көрүш үчүн ар күнү экскурсанттардын узун кырка тизилип турушу бекеринен эмес эле. Ошол учурдагы совет элинин түшүнүгү боюнча, университеттин имараты ал кездеги архитектуранын бир кереметі катары саналчу. Көрүүчүлөрдүн таң калуу сезимдери бизге да берилчү. Биз студент, аспиранттар ушундай өзгөчө имаратта билим алып, ушундай жерде жашагандыгыбызга сыймыктанчубуз. Ана калса, университеттин окуу корпусу менен жатаканасы комплекстүү түрдө чогуу жайгаштырылган.

Акырындык менен мен Москванын башка сонун жерлерин көрүп, театр жана музейлерине кызыга баштадым. Мага өзгөчө терең таасир калтырган Чоң опера жана балет театры, Москванын көркөм академиялык театры, кичи театр, В. Маяковский атындагы, Б. Б. Вахтангов атындагы театрлар, Пушкин атындагы көркөм өнөр музейи, Третьяков галереясы жана башкалар болду.

Бир сөз менен айтканда, мен бул кучак жеткис ажайып көркөм дүйнөгө сүңгүп кирип кеттим. Ал дүйнө орус улуттук көркөм маданияты менен дүйнөлүк көркөм маданияттын эң мыкты жетишкендиктерин өзүнө терең сиңирип алып, улуу орус искусствосунун ар кандай түрлөрү аркылуу чагылдырылган ажайып дүйнө эле.

Акырындык менен мен искусствонун терең, көп түрдүү чексиз дүйнөсүн жүрөгүмө өтө жакын кабыл алып, буларды терең жактырып калдым. Ал сезим менин жүрөгүмдө түбөлүккө сакталып келет. Так ошол жылдары мен симфониялык музыка менен «оорудум». Себеби, ошол жылдары ар жуманын жекшемби күндөрү университеттин чоң актовый залында студенттер үчүн Советтер Союзунун чоң симфониялык оркестри концерт берчү. Университетте жашагандар үчүн концертке кирүү акысыз эле. Мен ар бир концертке калбай барчумун. Музыканттардын аткаруу чеберчилиги таң каларлык эле. Дүйнөгө атагы чыккан бул оркестрдин аткаруусундагы симфониялык музыкалардын улуу классиктеринин чыгармаларын кандай суктануу менен укканыбыз али күнгө чейин эсимде. Ошол көз ирмемдерде менин жан дүйнөм музыка менен бирге жуурулушуп кетип аткандай сезилчү. Менин чындыгында, бул өлкөнүн илимий жана маданий борбору болгон Москва шаарында жашап, Ломоносов атындагы университетте окуп калышым, ички дүйнөмдүн байышына, адамдык жеке сапаттардын калыптанышына жана өнүгүшүнө шарт түзгөндүн толук ишенимдүү айта алам.. 1956-жылы ММУнун философия факультетинин аспирантурасын аяктап, философия илмдеринин кандидаттыгы үчүн жазылган диссертациямды ийгиликтүү коргодум.

КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНДЕГИ ИШ ТАЖРЫЙБАМ

Кыргызстанга келгенден кийин Кыргыз мамлекеттик университетинин философия кафедрасына окутуучулук кызматка кабыл алындым. Башында биринчи семестрде мен семинардык сабактарды гана өткөрүп жүрдүм. Анан бара –бара мен педагогдук кесипти өздөштүрүп калган кезде, окуу жылынын экинчи жарымында дайыма чоң актовый залда окула турган лекцияларды окуганга уруксат беришти. Ал жерге ар кайсы факультеттердин студенттери чогулушчу. Студенттердин саны 200-300гө чейин барчу. Биринчи сапар лекция окуганымда кандайдыр бир толкундоолор болгонун айтып коюшум керек, бирок лекцияны кызыгуу менен угушуп, жылуу мааанйда кабыл алышкандыгын көңүлүмө өзүмчө түйүп калгам. Ошону менен катар эле, аларга бул мамилелери үчүн ыраазы болгом. Эң негизгиси, лекциянын аягында студенттер көптөгөн суроолорду беришкен. Демек, мынча көп суроолордун болушу мен берген лекциянын материалдары алардын жан дүйнөсүнө, ой толгоолоруна таасир этүү менен студенттерди кызыктыра алгандыгымдан кабар берип турган эле.

Эртеси эртең менен жетекчибизге, тагыраак айтканда кафедра башчысы М.С.Жунусов агайга кезигип, агай менен лекция учурундагы өзүмдөгү болгон сезимдерим менен ачык бөлүштүм. Анан ал мага: «Мен сени бир аз угуп турдум, башталышы үчүн сенин кечээки лекциядагы өзүңдү алып жүрүшүң жаман эмес» деди. Андан соң айрым кемчиликтеримди айтып, өз кеңешин берди. Мен чын жүрөгүмдөн ыраазычылыгымды билдирип, экөөбүз кош айтыштык. Андан кийин мен лекцияга кире турган ар сапарымда өтө жоопту даярданып жүрдүм.

Бир жылдан кийин мени кызмат ордуман жогорулатышып, улук окутуучулук кызматка дайындашты. Улук окутуучу катары эки жыл иштедим. 1959-жылы мага доценттик наам беришип, ылайыктуу кызматка которушту.

1959-жылдын сентябрь айында университеттин парткомунун катчысы болуп шайландым. Бир аз убакыт өкөндөн кийин мага Кыргызтсан КП БКдан телефон чалып, мен сөзсүз жыйынга келишим керек экендигин кабарлашты. Жыйын БКнын биринчи катчысы Раззаков Исхак Раззакович тарабынын өткөрүлө тургандыгы айтылды. Бул кабар мени абдан толкундантканы түшүнүктүү да. Мен кечке алдыда күтүп турган жолугушуу жөнүндө жана жолугушууга кандай даярдык көрүшүм керек экендиги тууралуу абдан ойлондум. Борбордук Комитеттин мага телефон чалган кызматкери жолугушуу башталганга чейин 30 мүнөт эрте келишим керек экендигин эскерткен эле. Мен албетте, андан да эртерээк келдим. Менин аркаман дагы бир канча киши

келди. Биз таанышып калдык. Бардыгы тең жогорку окуу жайларынын парткомунун катчылары болуп чыгышты. Алдыда боло турган жолугушуу кайсы темада боло тургандыгы жөнүндө алардын да кабары жок экен. Саат 10до бизди Борбордук Комитеттин жыйындар залына чакырды. Биз орун алып отурарыбыз менен Исхак Раззаков келип калды. Ал киши биз менен учурашып, дароо эле иштин мазмунун түшүндүрө баштады. Сөз алдыда боло турган пахта жыйымын чогултууга студенттерди тартуу, Ош областына пахта чогултууга студенттерди жөнөтүү боюнча уюштуруу иш-чарасы жөнүндө болду. Исхак Раззакович пахта түшүмү болжол менен канча боло тургандыгы жана түшүм чоултуу үчүн канча студент талап кылынары жөнүндө кеңири баяндама жасады. Бул милдетти ишке ашыруу үчүн студенттерди кандай даярдаш керек экендигине өзгөчө басым жасады. Бул кишинин мыкты дикциясы жана оюн так билдиргендиги мени өтө таң калтырды. Мен Исхак Раззаковичтин бет түзүлүшүн өтө кунт коюу менен карап, ал кишинин сүйлөө манерасын эстеп калууга аракет кылдым. Ал киши абдан мыкты оратор эле. Жыйындан кийин парткомге келип, мен комитеттин бардык мүчөлөрүн, университеттин проректорлорун, факультет жетекчилерин чогулттум. Биз чогулуп, алдыда боло турган иш-чараны уюштуруу маселесин талкууладык. Мен Исзхак Раззаковдун мага тийгизген таасири жөнүндөгү оюм менен бөлүштүм.

Исхак Раззакович менен болгон экинчи жолугушуу Борбордук Комитеттин бюросунда болуп өттү. Анткени, университеттин парткомунун катчылык кызматы БК номенклатурасына кирчү. Мени бюрого парткомдун катчысы катары бекитүү үчүн чакырышыптыр. Бул жолу мен өзгөчө толкунданган жокмун. Башында мен бул дайындоого көп маани бербей, бул кызмат менин жашоомо кандай өзгөрүүлөрдү алып келип, жашоо образыма кандай таасир бере тургандыгын толук элестете албай жүрдүм. Кийин ушул кызматта иштеп жүрүп, иштин жүрүшүндө гана барып, жетекчилик кызмат педагогикалык кесиптен канчалык айырмаланарын түшүнүп отурам. Мурда жалгыз гана өзүмдүн предметим боюнча билимимди тереңдетип, өркүндөтүүм керек экендиги, ошондой эле педагогикалык жана лектордук чеберчиликти байытуу тууралуу ойлонуп, бир гана өзүм жөнүндө ойлонсом, эми башкалар жөнүндө, жалпы жамаатты ойлошум керек болду. Анын үстүнө, университеттин жамааты чоң, ар түрдүү мамилени талап кылган бир кылка жамаат эмес эле. Албетте, мунун баарын дароо эле түшүнгөн жокмун, өткөн соң түшүнүп отурам. Кыйын жумуштар менен коштолгон күнүмдүк иш менен алек болуп атып бир жыл бат эле өтүп кетиптир, биз жада калса кийинки отчеттук мезгил, шайлоо убактысы жетип калганын байкабай да калыптырбыз. Ал кезде баштапкы партиялык мекемелерде парткомду кайра шайлоо иши ар жылы өтүп турчу. Бир күнү мага эртең сени шаардык кеңештин биринчи катчысы жолдош Усубалиев Турдакун Усубалиевич жолугушууга чакырып жатат деп эскертишти. Мен шаардык кеңештин астында бир жылдык отчет беришим керек экендигин түшүнүп турдум. Албетте, отчеттун даярдалышынын үстүндө парткомдун бардык курамы

иштегендиги түшүнүктүү. Биз бир жыл ичинде иштелген иштин ар бирине кенен токтолуп, бизди тынчсыздандырган ар бир ишти жана анын жыйынтыгын талкуулап чыксак да, мен отчеттун ийне-жибине чейин ойлоно берип түнү бою уктабай чыктым. Кийинки күнү эртен менен ЖОЖдун партком катчыларын партиянын шаардык кеңешинин уюштуруучулук-партиялык иштер боюнча бөлүм башчысы тосуп алды. Катар-катары менен отчет берип отуруп, кезек мага жетти. Биринчи катчынын кабинетине киргенимде Турдакун Усубалиевич мени жылуу маанайда тосуп алды. Мен университеттин жамаатын тынчсыздандырган көйгөйлөр жана бир жыл ичинде жасалган иш тууралуу кыскача баяндама бердим. Биринчи кезекте университеттин материалдык-техникалык базасынын жетишсиз деңгээлде болгондугун айтып, тынчсыздануумду билдирдим. Көбүнесе, жаңы окуу корпусунун жана университеттин кызматкерлери үчүн турак-жай куруу зарылчылыгы тууралуу маселени койдум. Турдакун Усубалиевич өз сөзүндө кадр маселесин чечүүгө өзгөчө көңүл буруу керектигин, аспирантуранын иш алып баруусун натыйжалуу жүргүзүү үчүн жаш адистерди даярдоо маселесин жолго коюу жагдайларын баса белгиледи. Ал эми сунушталган курулуш объектилери боюнча идеяны Турдакун Усубалиевич колдоорун билдирди. Университеттин жаңы окуу корпусун куруу маселеси боюнча өкмөткө түз жана СССРдин Жогорку билим берүү министирлигине кайрылуум керектигин (учурунда КМУ республикадагы союздун министирлигине түздөн-түз караган жалгыз университет эле) айтты. Жеке өзү партиянын шаардык комитететинин атынан СССРдин Жогорку билим берүү министирлигине аталган демилгелерди колдоо маселеси боюнча кайрылуу жөнөтөрүн билдирди. Мындан сырткары, Турдакун Усубалиевич шаардык аткаруу комитетине университеттин кызматкерлери үчүн көп кабаттуу турак-үйдүн курулуш планын кийинки жылга киргизүү маселесин тапшырууга сөз берди. Мен бул маселени парткомдо билдиргенимде бул кубанычтуу кабар бат эле университеттин бардык факультет жана бөлүмдөрүнө тарап кетти. Эң негизгиси, бул кабар элдин үмүтүнө шам жаккандай болду. Совет доорунда турак-жай маселесин чечүү азыркыдан айырмаланып, ага түп-тамырынан башкача мамиле кылынчу. Биринчиден, бул маселени чечүүнүн бардык жолдору, тагыраак айтканда пландоодон жана имаратты куруудан баштап бөлүштүрүүгө чейинки бардык баскычтары мамлекеттин колунда эле. Ушундан улам, жамаат партиянын шаардык комитетинин биринчи катчысынын сөзүн жакшы турак-жайга ээ болуу кыялынын орундалышына реалдуу жылыш катары кабыл алышты. Айта кетүүчү нерсе, Турдакун Усубалиевич тарабынан убада берилген көп кабаттуу турак-жай 2 жылда курулуп бүтүп, университеттин жамаатына колдонууга өткөрүлүп берилди. Бул имаратта азыркы күнгө чейин учурдагы Жусуп Баласагын атындагы Улуттук университеттин мурдагы жана азыркы кызматкерлери жашап келишет. Ошол жылдары бул факт мага иштеги жана элдин бакубат жашоосу үчүн алган жоопкерчилигиң менен сага ишенген жамааттын ишенимине кантип арзыш керек экендиги боюнча чоң сабак болуп калды. Элдин турмуш-тиричиликтеги болгон муктаждыктары жөнүндө терең ойлоно берип, алар

сенин жеке көйгөйүңдөй болуп калат экен, анан калса алардын жаралуу жери эмнеде экендигин даана сезип, так аныктап калат экенсиң. Ошондо гана эртедир-кечтир аларды четтетүүгө жол табууга болот.

Саясий карьерамдагы алгачкы учурларды эстегенде университеттин парткомунун катчысы болуп шайлангандагы сезимдерим эске келет. Ошол учурда бул факт мага эки түрдүү болуп кабыл алынган. Мен мунун жакшы да, жаман да жактарын көрүп турдум. Жакшы жагы - мынчалык жоопкерчиликтүү ишти тапшыруу менен эл мага ишенет деген сезим эле. А ишенимдин өзү адамды шыктандырып, өзүңө өзүң ишенүүгө түрткү болуп, жумушта кандайдыр бир күч берет эмеспи. Ал эми жаман жагы - коомдук иштер менин көп убактымды алып, эң негизги деп саналган менин илимий ишиме жолтоосун тийгизет деген ой эле. Мен кийинки тагдырым кандай болорун элестете албай турдум. Кийин гана, мен баскан жол жалаң партиялык мекемелердеги жетекчилик кызмат менен түздөн-түз байланыштуу болгон соң, партиянын алгачкы баскычтарындагы тажрыйбамдын канчалык маанилүү болгондугун терең түшүндүм.

Биздин, партком кызматкерлеринин бир аз мурун эле болуп өткөн отчеттук-шайлоодон кийинки толкундоолорубуз сууй электе, күтүүсүздөн кафедра башчыбыз Жунусов Максүт Сыдыковичтин Москвага которулуп кете турган кабары келгенде. мен үчүн абдан күтүүсүз болду. Ал учурда мен кафедраны ал кишисиз элестете алчу эмесмин. Себеби ал киши кафедраны көп жылдан бери жетектеп келген кафедранын жалгыз профессору эле. Ошол кишинин мыкты жетекчилигинен улам, кафедра СССРдин Жогорку билим берүү министирлигинин бирден бир мыкты деп саналган кафедраларынын катарында эле. Албетте, эң биринчиден эле мен ал кишини бул чечиминен баш тарттыруу аракетин жасай баштадым. Бирок ал киши, иш өтө эле терең-деп кеткендигин, бул жерде бир нерсе өзгөртүү кыйын болуп калгандыгын айтты. Бирок, акыркы чечимди бир айдан кийин айтайын деп убада берди. Чындап эле бир айдан кийин жолугушуп, экөөбүз абдан чер жазыша сүйлөшүп отурдук. Сөзүбүздүн аягында ал киши жасаган ишин жогору баалагандыгым үчүн ыраазычылыгын билдирүү менен, Москвага болгон чакыруу ал киши үчүн чоң сыймык экендигин жана бул сунуштан баш тарта албай тургандыгын түшүндүрдү. Кийинки сөзүндө кафедра үчүн менин Москвада болушум бул жактагыга карганда алда канча пайдалуу болот деп айтты. Чынында эле, ал киши Москвага кеткенден кийин көп убакытка чейин кафедра Москва менен тыгыз байланышта болуп турду. Биздин чакыруу менен ал киши бизге бат-бат келип, аспиранттарга, түрдүү илимий даражадагы өз алдынча изденүүчүлөргө жетекчилик кылып иш алпарып келди.

Жунусов агай кеткенден жарым жылдан кийин мени философия кафедрасынын башчысы кылып дайындашты. Мен эми толук баш-отум менен илимий-изилдөөчүлүк жана педагогикалык ишке сүңгүп кирип кеттим. Бул нерсе мени толугу менен канааттандырды. Анткени, мен ал учурда өзүмдүн эң негизги максатым жана милдетим деп өзүмдүн профессионалдык күч-кубатымды окумуштуу жана педагог катары өстүрүшүм керек деп

билчүмүн. Мен кафедранын ишин аткарууга өзгөчө эргүү менен кириштим. Эң алгач, ишти башка университеттин кафедра, илимий мекеме жана борборлору менен болгон байланышты чыңдоодон баштадым. Өзгөчө М.В. Ломоносов атындагы Москва мамлекеттик университетинин философия факультетинин деканы, учурунда мен аспирантурада окуп жүргөн кездеги илимий жетекчим М. Ф. Овсянников менен тыгыз байланыштар түзүлдү.

Мындан сырткары, биз коңшу мамлекеттер болгон Казакстан жана Өзбекстан менен байланыштарды бекемдедик. Ал учурда дайыма аймактык жана жалпы союздук маселелерге арналган тынымсыз симпозиум жана конференциялар өткөрүлүп турчу. Биз бул иш-чаралардын активдүү катышуучулары элек, ошондуктан албетте, бул кафедранын илимий-изилдөө иштерин активдештирүү менен шыктандырды. Тилекке каршы, ал кездеги тоталитардык режимдин шарттарында илимий изилдөөлөргө марксисттик-лениндик методологиянын катуу рамкасынын чегинде уруксат берилген..

САЯСИЙ КАРЬЕРАМ

Жогорку окуу жайынын кызматкерлери, биз илимий иштерибизди педагогикалык иш-чара менен тыгыз байланышта жүргүзчүбүз. Ошондо мага турмушта маңдайга жазылган өз жолумду жана эмнеге багышталганымды тапкандай туюлган, бул менин жашоомдун акырына чейин улантыла турган багытым деген ишенички келгем. Жумуштагы сан түмөн бүтпөгөн түйшүктүү убаракерчилик менен кафедра башчысы катары кантип эки жарым жыл иштеп койгонумду билбей калыптырмын. Муну мага бир сапар Кыргызстандын КП БКнын катчысы Мураталиев Бейшен Тоголокович кабинетине маектешүүгө чакырганда эскертип отурат. Андан сырткары, биз ал киши экөөбүз жакын дос элек. Биз экөөбүз, Бейшен Тоголокович университетте проректор болуп иштеп жүргөн кезде таанышканбыз. Ошол учурдан тартып эле, биздин жолдошчулук мамилелерибиз башталган.

Экөөбүздүн узакка созулбаган сүйлөшүүбүздө ал киши мага жакында БКнын жыйыны болгонун айтып, ал жакта кадр маселеси каралгандыгын жана мен тууралуу сөз болгондугун айтты. Кыргызстандын КП БКсынын илим жана маданият бөлүмүнүн башчылык кызматына дайындоо маселесинде катчылык менин кандидатурамды ылайык деп тапкандыган билдирди. Мураталиев ойлонууга убакыт жок, болгону макулдугуңду билдиришиң керек деп баса белгиледи. Сегиз күндөн кийин мен Москвага барып, КПСС БКнын бөлүмдөрүнөн аңгемешүүдөн өтүп, балким, көшөгөнүн артында, БКнын катчысы менен да жолугушуу болушу ыктымал экендигин билдим. Мындан сырткары, ал киши мага убакыт өтө тар экендигин, азыр тезирээк кабинетиме барып, алдыда турган жолугушууларга даярданышым керек экендигин айтты. Ошондо менин тагдырым капкачан чечилип калгандыгын жана мен жашоонун жаңы бурулуш жана сыноолоруна даярданышым керек экендигин түшүндүм.

Мына ушунтип, мен республика тууралуу бардык маалыматтарды толук чогултуп, кылдаттык менен таанышып чыгып, КПСС БКнын бөлүмдөрүнүн кандай суроолоруна болбосун жооп берүүгө даяр болушум керек болуп турду. Иштин учурдагы абалы, эң оболу материалдык-техникалык базасы, ошондой эле республикадагы илимий мекемелерде, билим берүү системасында, маданият тармагында кадрлардын курамынын сапаты, алардын көйгөйлөрүнүн аспектилери тууралуу маалыматтарды чогултуу көп убакытты талап кылды. Ошондуктан мен ресбуликада иштин абалы боюнча, жок дегенде бардыгы боюнча болбосо да, эң маанилүү,эң негизги маселелердин кандай абалда экендигин даана, так билүүгө аракет кылдым.

Мага эмнегедир КПСС БКнын бөлүм кызматкерлери республикадагы абал боюнча толук маалыматка ээ сыяктуу туюлган.

Бир сөз менен айтканда, республикадагы маселелер тууралуу үч күн ичинде чогултуп жетишкен маалыматтар топтому менен Москвага учууга туура келди. «Москва» мейманканасына келишим менен КПСС БКга аңгемелешүүгө чакырылган Казакстан, Өзбекстан, Грузия, Молдавия жана Түркменистандын өкүлдөрүн жолуктурдум. Көпчүлүгүбүз, Казакстандын өкүлүнөн башкаларыбыздын баары бир жаштагы адамдар болуп чыктык. Бул нерсе кандайдыр бир даражада биздин бат тил табышып кетишибизге өбөлгө түздү. Достук маанай акырындап чыңалган толкундалууларды баскандай болду.

Эртеси күнү КПСС БКнын бөлүмдөрүнүн секторлорунда аңгемелешүүлөр башталды. Айта кетүүчү нерсе, аңгемелешүү эки тараптуу достук жана жылуу мамиледе өттү. Эч ким биздин кандайдыр бир катабызды таап, кайсы бир иштин жагдайын билбегендигибиз үчүн уяткаруу аракетин жасаган жок. Бирок аңгемелештерибиз республикаларда болуп аткан улутчулдук маселесине БК тынчсызданып жаткандыгын жашырышкан жок жана бизге бул көрүнүштү түп тамырынан жок кылууга көңүл буруу аракетин көрүүнү сунушташты.

Москвада болгон акыркы күнү биз менен КПСС БКнын бөлүм башчылары жолугушуп сүйлөшүштү. Алар өз учурунда, секторлордо болгон аңгемелешүүгө чакырылган адамдардын иш билгилиги жетиштүү деңгээлде экендигин жана алар КПСС БКнын бөлүм жетекчилери катары союздук республикалардын БКнын бизди республикалык партиянын БК бөлүм башчысы катары дайындоо сунуштары менен макул экендиктерин билдиришти. Андан соң, алар бизди КПСС БКнын бөлүмдөрүнүн атынан куттукташып, алдыдагы иштерибизге ийгилик каалашты.

Фрунзеге келген күндүн эртеси мен Б.Т. Мураталиевге кирдим.

Ал мени командировкамдын ийгиликтүү аякташы менен куттуктап, ага уюштуруучулук-партия иштеринен чалып, КПСС БКнын бөлүмдөрү менин кандидатурамды жактыргандыгын айтты. Мындан сырткары, ал мага эки күндөн кийин Кыргызстан Компартиясынын БКнын пленуму өтөрүн жана пленумдун күн тартибине менин кызматтык дайындоо маселем киргизилгендигин кабарлады. Эки күндөн кийин Кыргызстан Компартиясынын БКнын пленуму өтүп, жыйында мени Кыргызстан Компартиясынын БКнын илим жана маданият бөлүмүнүн башчысы кылып бекитишти. Ошентип, жумуш күндөрү башталды.

БКнын пленумунда биринчи катчы Т.Усубалиевдин тапшырмасы боюнча биздин бөлүм илим, билим жана маданият тармагын өнүктүрүү боюнча келечектүү пландарды иштеп чыгуунун үстүндө иш жүргүзө баштады. Бул ишке республиканын тийиштүү министрлик, мекеме жана жергиликтүү органдары, ошондой эле аталган тармактардын жамааттары тартылды.

Биздин бөлүм келип түшкөн сунуштарды окуп-үйрөнүп чыгып төмөндөгү проблемаларды чечүүнү планга киргизүүнү туура деп тапты.

а) Илим айдыңында каражат жана күчтү эң алгач табигый-техникалык

тармакты өнүктүрүүгө багыттоо.

Бул максатта республиканын илимий-изилдөө иштеринин деңгээлин жогорулатуу, илимий адистерди даярдоо жана илимий кадрлардын квалификациясын жогорулатуу үчүн СССРдин ИАнын вице-президенти башында болгон, аталган тармактардагы алдыңкы адистерден түзүлгөн комиссия жиберүү өтүнүчү менен СССРдин ИАсынын президентине кайрылуу сунушталган.

б) жогорку билим берүү багытындагы бирден бир артыкчылыктуу маселелердин бири болуп инженердик-техникалык тармактагы адистердин сапатын жогорулатуу жана кеңейтүү.

в) мектептеги билим берүү айдыңында физико-математикалык жана химия-биологиялык дисциплиналарды окутуунун деңгээлин учурдун талабына ылайык жүргүзүүгө өзгөчө көңүл бөлүү.

г) маданият тармагында борбордук, ошондой эле борбордон алыс аймактардагы театр жана музыкалык мекемелердин материалдык-техникалык базасын чыңдоо жана байытуу иштерине басым жасоо.

Министирликтерден, ведомство, илимий мекеме жана уюмдардан билим берүү жана маданият тармактарына түшкөн сунуш жана пикирлердин бардыгы биздин бөлүм тарабынан эске алынган.

Белгилей кетчү нерсе, Кыргызстандын КП БКнын бюросунун катчысы Усубалиев Турдакун Усубалиевичтин өтүнүчү менен өз учурунда республикага табигый-техникалык илимдердин бардык негизги тармактары боюнча СССРдин Илимдер Академиясынын вице-президенти академик Ю.А. Овчинников башында болгон Советтер Союзунун эң мыкты адистеринен турган чоң комиссия келип, эки жума ичинде комиссия республиканын илимдер академиясынын тармактык институттарындагы иштин абалы менен таанышып чыккан. Иштин жыйынтыгында бул тармактарды жакынкы жана алыскы келечекте кеңири жана комплекстүү өнүктүрүү пландары түзүлгөн. Билим берүү, маданият министирлиги жана ведомстволордон, илимий мекеме жана уюмдардан түшкөн бардык сунуш-пикирлер биздин бөлүм тарабынан окуп-үйрөнүлүп, кылдаттык менен системага салынып, биздин бөлүмдүн баяндамаларын жазууда эске алынып, БКнын бюросу жана катчылыгынын кароосуна сунушталган.

Албетте, биз киргизген сунуш жана белгиленген маселелер терең ойлонулган мүнөздө болуп, анан эмнегедир биздин түшүнүгүбүз боюнча токтоосуз түрдө каралышы керек эле. Бирок ал сунуштардын зарыл жана реалдуу делинип жактырылышы, ишке ашырууга татыктуу катары мамлекеттик планга киргизилиши Компартиянын БК бюро катчысы Т.Усубалиев башында турган республиканын жогорку жетекчилигинин чечиминен көз каранды эле. Баса белгилеп айта кетүүчү нерсе, биз киргизген сунуштарга ал киши өтө маани берүү менен мамиле кылды. Анткени, булар аппараттагы бюрократтар тарабынан киргизилген негизсиз сунуштар эмес экендигин жана өз ишине өтө жоопкерчилик менен олуттуу караган адамдар тарабынан киригизилгендигин ал киши жакшы билгендиги толук түшүнүктүү,

Эң маанилүү деп саналган биздин негизги идея жана сунуштарыбыз акырындык менен ишке ашырыла баштады. Ошентип, Илимдер Академиясынын имаратынын комплекси, политехникалык институттун башкы корпусу, республикалык кардиология борборунун имараты, Кыргыз драм театрынын, Ош шаарындагы театрдын имараты курулду. Опера жана балет театрынын, Орус драм театрынын имараттары реконструкциядан өткөрүлүп, кенен көрүүчүлөр залы менен болгон чоң спорт комплекси курулду. Үч жылдык курулуш жандануусунун натыйжасы болуп, борбор шаарыбыздын көркүнө көрк кошуп, кооз имараттардын бири болуп калган мамлекеттик филармониянын имаратынын курулушу эсептелет.

Бардык маанилүү курулуш объектилерин Турдакун Усубалиев жеке өзү көзөмөлгө алган.

Аталган тармактардын материалдык-техинкалык базасын жаңыртуу жана чыңдоо үчүн көңүл буруунун өзү, анда иштеген жумушчулардын чыгармачылык активдүүлүгүнүн артышына өз таасирин тийгизбей койгон жок. Көбүнчө, илимде бүткүл союздук деңгээлде таанылган жумуштардын саны өстү.

Өзгөчө орто билим берүү системасында мектеп программасынын негизги предметтери болгон математика, физика, химия боюнча педагог-новаторлордун кыймылы активдеше баштаган. Мисалы, жаңы методиканын автору болгон Ефим Борисович Якир тарабынан түзүлгөн шаардык № 61 мектеп жалпы республика боюнча чоң резонанс жаратты.

Жогорку билим берүү системасында болсо олуттуу жылыштар инженердик-техникалык адистерди даярдоо жаатында жасалды. Жогорку мектептин бул сегментине студенттерди кабыл алуунун саны жыл өткөн сайын өсүп отурду. Ага ылайык Советтер Союзу аталган кенен өлкөнүн ар кайсы булуң-бурчтарынан келген жогорку квалификациялуу илимий-педагогикалык адистердин агымы да жогору болуп турган. Өзгөчө, республиканын көркөм чыгармачылык жаатындагы ишкерлердин жетишкендиктери сөзгө аларлык болгон. Улуттук маданияттын кайра жаралуусуна негизги импульс катары Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылык эргүүсү өбөлгө болгон. Анын чыгармалары улуттук маданияттын- адабият, театр, кино, музыка, живопись, кол өнөрчүлүк сыяктуу ж.б. тармактарында чагылдырыла баштаган. Ал жеке эле кыргыз элинин маданиятына эле эмес, Советтер Союзунун бардык элдеринин маданиятына жаңы дем, шыкак берди деп айтсак аша чапкандык болбостур.

Ч. Айтматовдун өзгөчө тийигизген таасиринен улам, кыргыз киноискусствосу өтө чоң бийиктиктерге жетип, «кыргыз керемети» деген аталыштарга ээ болуп отурат.

Мындай кереметтердин бири катары айта турган, болсок дагы деле Айтматовдун «Саманчынын жолу» повестинин негизинде жаралган композитор Калый Молдобасановдун «Саманчынын жолу» балетин айтууга болот. Бул балет республика ичинде гана эмес, чет жерлерде да көпчүлүктүн көңүлүн бурдуруп, өзүнүн татыктуу баасын алган. Балет-ораторияга СССРдин мамлекеттик сыйлыгынын ыйгарылышынын өзү аталган эмгек

бүткүл союз тарабынан мыкты деп таанылгандыгынын далили. Бул сыяктуу мисалдарды көп-көп келтире берсе болот. Бирок менимче, атамекендик заманбап көркөм маданиятта айтматовдук духтун болушун сезип-туюу үчүн келтирилген мисалдар жетиштүү болду го деп ойлойм.

Айта кетүүчү нерсе, биз илим, билим жана маданият бөлүмүнүн кызматкерлери күнүмдүк уюштуруу иштеринен сыткары, мүмкүнчүлүккө жараша илимий-изилдөө иштеринин үстүндө иштечүбүз. Маселен, республиканын ИАсынын философия институтунун директору Кыргыз ИАсынын мүчө-корреспонденти А.А.Салиевдин өтүнүүсү менен аткарылган «Кыргыз искусствосунун тарыхы» аттуу китептин теориялык бөлүмдөрүн жазууга катыштым.[2]

Мындан сырткары, Кыргызстандын өзүндө, Москва, Ленинград жана союздук республиканын ар кайсы бурчтарында өткөрүлгөн илимий конференцияларга активдүү катышчумун. Ошол учурда СССРдин Илимдер академиясы тарабынан уюштурулган конференция өзгөчө эсте каларлык конференциялардын бири болуп саналат. Конференцияга жогорку окуу жайлардын, илимий мекемелердин кызматкерлери менен катар маданият кызматкерлери чакырылган. Анын ишине Орто Азиянын бардык республикаларынан келген делегация катышты.

Конференцияда СССРдин Илимдер Академиясынын вице-президенти, Коммунисттик партиянын БКнын мүчөсү, академик Федосеев П.Н. баяндама жасады. Ал жерде негизги басым Коммунисттик партиянын идеологиялык арсеналында жакында эле пайда болгон, түзүлгөн тарыхый аренадагы жана өнүккөн социалисттик шарттардагы совет элин жаңы социалдык жалпылык катары кароо жөнүндөгү постулаттын негизине басым жасалган эле. Ал учурдагы теориялык жана публицистикалык эмгектерде советтик элдин мааниси, эли, тарыхта аналогу жок, ар тараптан гармониялуу өнүккөн социалдык жалпылык катары каралып келген. Конференцияда чыгып сөз сүйлөгөндөрдүн бардыгы баяндамачыны «кайталап ырдап», ошол кезде салт болуп калгандай, КПССтин өз доорундагы илимий ачылыштарын ашыра мактап чыгышты.

Конференцияда мага да сөз берилди. Мен өз сөзүмдө жалпы теориялык маселелерден сырткары, улуттук маданияттардын ортосундагы бири бирине болгон таасири жана таасирдин натыйжасында байышына мыйзам ченемдерине токтолдум. Жогоруда сөз болуп өткөн, жакында эле аткарылган иштин таасиринен улам, мен ар кандай улуттук көркөм маданияттардын ортосундагы чыгармачылык байланыштардын өнүгүү жараяндарына карата өтө одоно- вулгардык мамилени катуу сынга алдым.

Көбүнесе мен биздин айрым адабий сынчылар маданиятты байытуунун атын жамынып, саясий конъюктуранын пайдасы үчүн чындап келгенде В.В. Маяковский, М.А. Шолохов сыяктуу орустун улуу жазуучуларынын чыгармачылыгындагы көркөм ыкмаларынан көчүрмөлөп алууну жана түздөн-түз аларды улуттук кыртышка сиңирүүнү кабылдоо, улуттук

---

[2] История киргизского искусства. – Фрунзе: Илим, 1971.

жазуучулар тарабынан чыгармачылык бийиктикке жетүүгө мүмкүнчүлүк жаратат деген пикирлерди сунуштагандыктарын айтып чыккам.

Арийне, мен улуттук маданияттардын өз ара алакасы аркылуу байышы өтө татаал, диалектикалуу деп далилдеп, ал башка көркөм маданияттын баалуулуктарын колдонуу үчүн өзүңдүн улуттук маданиятыңдын ички мыйзамченемдүүлүктөрүн сындыруу аркылуу киргизүүнү сунуштап отургандыгын айттым. Бул жол өтө татаал жол экендигин жана ал өзгөчө чыгармачылык дарамет, шык жана туюмду талап кылат, бул нерсе ар бир эле жазуучунун колунан келе бербейт.

Мен көтөрүп чыккан маселе көптөн бери чечилүүнү талап кылгандыктан улам, сүйлөгөн сөздөр эмоционалдуу мүнөзгө ээ болду. Анын үстүнө мен мурда даярдалган текст менен чыкпай, кокустан сөз алып сүйлөп калдым. Конференциянын катышуучулары менин сөздөрүмдү жылуу кабыл алышып, дүркүрөгөн кол чабуулар менен узатышты.

Мен бул окуяны башка бир себептерден улам көпкө эстеп калдым. Конференция бүткөн соң мени Б.Т. Мураталиев өзүнө чакырып, мындай деди; «Мен сага Борбордук комитеттин катчысы катары эмес, дос катары айтайын, сен бул сөздөрдү көңүл коюп ук жана башкысы, эсиңе түбөлүк сактап койгунуң- деди.- Себеби сенин конференцияда сүйлөгөн сөздөрүң конференциянын катышуучуларына өтө жакты. Бул нерсе айрым бир сенин душмандарың үчүн жакпай калышы мүмкүн. Алар сенин беделиңдин жогорулашын каалабайт. Ошондуктан алар сенин упайыңды төмөндөтүштүн жолун оңой эле таап койот. Керек болсо моралдык жактан сени басынтып коюш да колдорунан келет. Сен конференцияда орус классиктеринин ыкма, стилин улуттук кыртышка механикалык түрдө көчүрүп алуунун өзү, адабияттын өнүгүшүн тездетүүдө жакшы болсо да, улуттук өзөккө колдонуу ниетинде максаттуу болбой кала тургандыгын жана мында улуттук көркөм адабияттын өнүгүшүнүн ички мыйзам ченемдүүлүктөрү эске алынбай кала тургандыгы менен далилдеп, алды-кийиниңди ойлобой айткансың. Албетте, сен туура айтып жатасың, бирок мен жогоруда белгилеп өткөндөй конференцияда сени көрө албаган да адамдар бар. Ал адамдар сен айткан улуттук көркөм көркөм салттардын башка улуттун баалуулуктары менен болгон өз ара катышында өтө аяр мамиле жасоо керек жөнүндөгү пикириңди башка улуттардын окууларына, өзгөчө боордош совет элинин окуусуна барк албастык менен кылган мамиле катары тескери буруп коюшу мүмкүн. Алар сен айткан ойду бурмалап, саясий өңүткө салып коюшу мүмкүн. Ушул себептен улам, менин сага болгон кеңешим, мындай эл арасына чыгып сөз сүйлөгөндө алды-артыңды карап, өтө этият бол. Артыбызда бизди көрө албаган адамдар турарын унутпа».

Мага бул эскертүүнү жасагандыгы үчүн ыраазычылыгымды билдирип, коштошуп чыгып кеттим. Бул сөздөн кийин мен абдан терең ойлонуп калдым. Бирок чынында эле, тоталитардык режимдин бардык жерде, ар дайым аңдып, тыңшап турчу кулактары бар эле.. Ушундан улам, мен ар дайым бардык нерсеге сак болушум керек деп өзүмө жыйынтык чыгарып койдум

Фрунзе – менин шаарым

1973-жыл менин тагдырымдагы күтүүсүз өзгөрүүлөрдү алып келген жыл болду. Болгондо да, өтө маанилүү бурулуштар болду. Биринчиден, мен жакын досум Б.Т. Мураталиевден айрылдым. Ал автокырсыктан көз жумду. Экинчиден, мени КП Борбордук Комитетинен партиянын Фрунзе шаардык комитетинин биринчи катчылыгына которушту.

Бейшен Мураталиевди жоготуу мен үчүн өтө оорго турду жана узак убакытка чейин өзүмө келе албай жүрдүм. Анткени, биз көптөн бери дос элек, анан бул кырсык болгондон кийин мен көп убакытка чейин ал жакшы болуп кетет деп ишенип жүрдүм. Ал кишини аман сактап калыш үчүн биздин эң мыкты деген Ахунбаев Иса Коноевич, Миррахимов Мирсаид Мирхамидович сыяктуу академиктерибиз аракет кылышты. Бул каргашалуу окуяны мага түнкү он эки жарымда Мамлекеттик коопсуздук комитетинин председателинин биринчи орун басары угузду. Ошол учурда мен радикулит менен катуу ооруп, анын залдарынан баса албай кыйналып жүргөм. Ошондон улам, мени келип ала кеткиле деп сурандым. Биз дароо эле аты аталган медбеделдерди көздөй бет алдык. Аларды төшөктөн тургузуп алып, окуя болгон жерге жөнөдүк. Тилекке каршы, Мураталиевди сактап калуу колубуздан келген жок.

Мураталиев кайтыш болгондон кийин бир айдан кийин мени КП Борбордук комитетинин биринчи катчысы Т.Усубалиевдин кабыл алуусуна чакырышты. Жетерлик олуттуу сүйлөшүүдө ал Борбордук Комитеттин бюро кеңешмесинде кадр маселеси каралгандыгы, анын ичинде мен жана К.Н. Кулматов тууралуу сөз жүргөндүгүн айтты. К.Н. Кулматовду Б.Т. Мураталиевдин ордуна Кыргызстан Компартиясынын БКнын катчылыгына, а мени болсо анын ордуна партиянын Фрунзе шаардык кеңешинин катчылыгына сунуштоо чечими кабыл алыныптыр. Т.У.Усубалиев менден шаардык кеңештин катчылыгына болгон сунушка кандай карай тургандыгымды сурады. Мен муну БКтин бюросунун мага болгон чоң ишеними катары баалай тургандыгымды, эң негизгиси мен ошол ишенимди актай аламбы; кеп ошондо экендиги жөнүндө пикирим менен бөлүштүм. Турдакун Усубалиевич мага эгер БКнын бюросунда ишенимди актай аларыма ишенич жок болсо кандидатурам коюлбайт эле, бул ишти жөндөп кете турган менин толук мүмкүнчүлүгүм бар экендигин айтып, мени жооткотууга аракет жасады. Болгону, бардык күчтү жумшап, чоң аракет жасоо керектигин айтты. Андан соң, бир күндөн кийин К.Н.Кулматов экөөбүз Москвага КПССтин Борбордук Комитетине жөнөшүбүз керек экендигин айтты. Т.У. Усубалиевдин кабинетинен мен мага көрсөтүлгөн ишенимге шыктанган менен, ошол эле учурда алдыга коюлган тапшырманы аткара аламбы деген сарсанаага чөмүлүп чыктым.

Биз Кулматов экөөбүз алдыдагы дайындоолор тууралуу расмий түрдө билдирүү болгондон кийин Москвага КПССтин Борбордук комитетине аңгемелешүүгө учуп кеттик. Биз учкан күн 1-Май майрам күнгө туш келип калды. Ал эми 2-майда КПССтин Борбордук комитетинде аңгемелешүү

башталды. Белгиленген тартип боюнча ал КПССтин Борбордук комитетинин бөлүмдөрүнүн секторлорунда өттү. Мындан мурда да бул сыяктуу процедурадан өткөндүктөн улам, биз көп деле толкунданган жокпуз. Бөлүмдүн секторундогу аңгемелешүүлөрдөн соң бизди КПССтин Борбордук комитетинин кадрлар боюнча жооптуу катчысы кабыл алды. Ал киши секторлордогу аңгемелешүүлөрдү жыйынтыктоо менен, Кыргызстандын КП БКсынын силердин кандидатураңар боюнча сунуштарына макул экендигибизди билдиребиз, ишиңерге ийгилик каалайм деди. Биз ошол эле күнү үйүбүзгө, Фрунзе шаарына сапар тарттык.

1973-жылдын 18-майында Фрунзе шаардык комитетинин пленумунда мени бир добуштан шаардык комитеттин биринчи катчысы кылып шайлашты. Пленумдан соң мен шаар комитетинин бардык кызматкерлерин чогултуп, таанышуу жыйынын өткөрдүм. Биз шаардык кеңештин абалы боюнча кеңири сөз кылдык. Кийинки эле күндөн тарта мен өндүрүш ишканаларынын, мекемелердин жамааты менен таанышып, өзгөчө алардын социлдык, турмуш-тиричилик керектөөлөрүнө көбүрөөк кызыктым. Ошол эле учурда, мен үчүн шаардын маданий жүзүн жакшыртуу маселеси өтө маанилүү болуп саналган эле. Ошондуктан, мен үчүн кызык болгон нерсе аталган жамааттар шаардын архитектуралык жана маданий көрүнүшүнө кандай баа бере тургандыгын жана чогулган проблемаларды чечүү боюнча сунуштарын угуу мен үчүн кызык болду. Мен алган маалыматтар шаардык кеңештин жыйынын өткөрүп, ага мекеме, ишканалардын жетекчилерин ошондой эле шаардык кызматтарды чогултуп, борбор шаардын маданий көрүнүшүн жакшыртуу боюнча эң биринчи көрүлө турган чараларын иштеп чыгууга түрткү болду. Шаардык комитеттин катчы жана бөлүм башчылары менен болгон кеңешмеден кийин биз бул иш-чараны бир ай кийинкиге жылдырууну чечтик.

Биз күткөндөй эле жыйын катуу, эмоционалдуу, эң негизгиси конструктивдүү өттү. Тез арада түрдө чечилиши керек болгон айрым маселелер боюнча (шаардык мекеме, өндүрүштүк ишканалардын жана шаардын жалпы аймагынын санитардык абалын жакшыртуу боюнча), ошондой эле кылдаттык менен иштеп чыгууну жана аз эмес материалдык чыгымдарды талап кылган (мисалы шаардын жаңы генаралдык планын иштеп чыгуу, шаардык магистралдарды кайрадан иштеп чыгуу, түрдүү чубалгы жолдорун, жүргүнчүлөр үчүн жер астындагы өтмөк жолдор сыяктуу ж.б.) маселелер каралып, жыйын өткөн зал расмий жыйындарда күтүлбөгөндөй жандуу болуп турду. Бул жерде олуттуу курч маселелердин айланасында күтүлбөгөн жерден талаш-тартыштар чыгып, кызуу талкуулар менен коштолуп жатты. Бул жактагы мени кубанткан нерсе болгон проблемалардын айланасында ораторлор констатациялар менен эле чектелбестен, аларды чечүү жолдорун кошо сунуштап жатышты. Көбүнесе, аларды чечүүдө ички ресурстарды колдонуу менен кантип чечүү керек деген маселеге басым жасап жатышты.

Суроолорго жооп берүүдө заводдун жетекчилери, алардын ичинде Ленин атындагы аскердик-өндүрүш комплексинин директору Дмитриев А. И., «Ала-

жумушчу жана кызматкерлер арасындагы кызматтык ранг, эмгек стажына карабастан мамилелер ортосундагы гармониянын өкүм сүрүшү эле. Бардыгыбыз өзүбүздү бир максатты көздөй багыт алып, жашоодо бир позицияны тутунган бир команданын мүчөсү катары сезчүбүз.

Биздин шаардык комитеттин мектеби эгемен республикабыздын алдыңкы ишмерлеринин карьералык өсүшүнүн негизги булагы болуп калгандыгы да мени кубандырат. Алардын арасында Кыргыз Республикасынын президенти Роза Исаковна Отунбаева, Кыргыз Республикасынын мурдагы премьер-министр жана убактылуу өкмөттүн биринчи вице-премьери Муралиев Амангелди Мурсадыкович, Кыргыз Республикасынын 2010-жылдын аягында шайланган өкмөтүнүн вице-премьер-министри Атаханов Шамиль Есенжанович, өлкөнүн көрүнүктүү мамлекеттик жана саясий ишмерлери Сааданбеков Жумагул жана тилекке каршы, иш десе ишке тойбой, аш десе ашка тойбой турган кезинде автоунаа кырсыгынан каза тапкан Бакаев Анарбек Курамаевичтер бар.

Ошол учурдагы партиянын шаардык кеңешинин жаш кызматкерлеринин арасынан азыркы учурда алдыңкы катарда турган ишкерлердин чыгышы мен үчүн андан да жагымдуу күтүлбөгөн нерсе болду. Алар бул жөндөмдөрү менен учурдун талабына адекваттуу жооп берүү мүмкүнчүлүгүнө ээ экендигин далилдей алышты. Алар жасаган иш үлгү алууга татыктуу, бирок учурунда биз аларга таптакыр башка роль берер элек. Бирок мени өзгөчө таң калтырган жана сүйүндүргөн нерсе, мезгилдин талабына жооп катары алардын ишкерлик чөйрөсүндөгү жетишкендиктери гана эмес, ажырагыс күч болгон руханий артыкчылыктарга жетишкендиктери мени өтө кубандырды. Адамкерчиликке келгенде да алар мурдагысындай эле өз сөздөрүнө бекем турган, жеке кызыкчылыгы үчүн материалдык пайданы гана ойлоп, жаман ишке барбай турган, досчулукка бекем, ага-инидей болуп сыйлаша билген татыктуу адамдар боюнча калышты. Бул өтө жагымдуу нерсе.

Мен көп ойлонуп көрүп мындай жыйынтыкка келдим. Биздин мурдагы иш боюнча ортодо түзүлгөн мамиле, түп тамырынан бери алмашкан тарыхый өзгөрүүлөрдөн кийин дагы изсиз өтүп кетпептир, көрсө ал руханий жолдошчулук мамилеге айланган экен. Ошондон улам, мен бул жашоодо адамдар ортосунда үзүлбөй турган бир гана духовный байланыш бар экендигине ынанып отурам. Анткени ал убактылуу кызыкчылыктардан жаралбай турган, жан-дүйнөнүн талабынан улам пайда болгон нерсе.

Кыргызстан Коммунисттик партиясынын Борбордук Комитетинин катчылык кызматында

1985-жылдын 15-ноябрында Кыргызстан КП БК бюросунун катчылыгына дайындалышым менен Фрунзе шаардык кеңешинин биринчи катчылыгын өткөрүп берүүгө туура келди. Мени бардыгы куттуктап жаткандыгына карабастан бул орунга жылдыруу жүрөгүмө кубаныч же кандайдыр бир энтузиазм туудурбады.

Анткени, Фрунзе шаардык партия жетекчилигинде 13 жыл иштеп туруп, бул жаңы кызматта да андагыдай өз алдынчалуулук болбой тургандыгын жакшы түшүнчүмүн. Ошондой болсо да, Кыргызстандын КП БКнын биринчи катчысы Масалиев Абсамат Масалиевич менен болгон достук мамилем менин жаңы кызматка бат аралашып кетишиме кандайдыр бир даражада таасирин тийгизет деп үмүт кылдым, ишендим. Анын үстүнө, Абсамат Масалиевич мени Кыргызстандын КП БКине жумушка келүүгө өзү көндүрүп жаткан.

Көп өтпөй КПССтин БКи башка Орто Азия республикаларына жөнөткөн сыяктуу эле, бизге да Россиянын аймактарынан биздин аймакта жашаган элдердин маданияты, менталитети, социалдык-экономикалык чөйрөсү менен эч тааныштыгы жок кызматкерлерди партиялык жана мамлекеттик структураларга кызматка жөнөтүп жаткандыгы маалым болду.

Кадр саясатындагы мындай маанисиз кадамдар тууралуу «Огонек» журналына өз макаласында ошол учурдун белгилүү акындарынын Расул Гамзатов сарказм менен шылдыңдап жазганы бар. Ал жерде өлкөдөгү негизги пахта чыгаруучу республика Өзбекстанга Союздун ар кайсы булуң-бурчтарынан жүздөгөн партиялык кызматкерлердин жиберилгендиги жөнүндө баяндалат.

Бул нерсе бизди дароо кооптондуруп салды. Анткени, баштатадан келе жаткан салтка ылайык союздук республикалардын Компартиясынын Борбордук комитетинин экинчи катчылыгына КПСС БКнын тажрыйбалуу кызматкерлерин жөнөтүү эрежеге айланып калган эле. Бизге экинчи катчылыкка партиянын Магадан областтык комитетинин мурдагы катчысы Геннадий Николаевич Киселев дайындалып, Кыргызстан КП БКнын өндүрүш боюнча жооптуу катчысы кылып Чечен-Ингуш АССРинин Грозный шаардык кеңешинин мурдагы катчысы Н.И.Семенов дайындалган. Биз алар менен иш боюнча жакындан таанышкандан кийин алар улуттук жетекчилердин үстүнөн, б.а. биздин үстүбүздөн көзөмөл жүргүзө турган өзгөчө укуктук полномочиясы бар экендигин түшүндүргөндөй болушту. Мына бул, ошол кезге мүнөздүү болгон бир мисал.

Республикалык Илимдер Академиясы жетекчисиз калганына эки айдан ашык убакыт өткөн эле. Ошондон улам, академиктер тобунан Масалиевдин атына тезирээк академиянын президентин дайындоо маселеси боюнча кат келди. Масалиев мага телефон чалып, тез аранын ичинде мага келип кет деп өтүндү. Мен барганымда ал киши менден качан академиянын мүчөлөрүн чогултуп, анын президенттигине кандидатура кароо маселеси боюнча сүйлөшсө болот деп сурады. Мен эки күндөн кийин болот деп жооп бердим. Белгиленген күнү аталган кеңеш өттү. Кеңешти БКтин биринчи катчысы өзү өткөрдү. Академиянын бардык мүчөлөрү бир добуштан жаш окумуштуу, техникалык илимдердин доктору Аскар Аакевдин кандидатурасын көргөзүштү. А.Масалиев бул кандидатураны жактырып, кийинки жумада Академиянын жыйынын өкөрүп президентти шайлоону сунуштады.

Академиянын жыйыны болорго бир күн калганда Масалиев мени өзүнө чакырып, тез аранын ичинде академиянын жыйынын башка күнгө

которуунун зарылдыгы жөнүндө айтты. Мен эч нерсе түшүнө бербей, «Эмне болуп кетти? Сиз эл алдында Илимдер Академиясы сунуштаган Аскар Акаевдин кандидатурасына макул экендигиңизди билдирбедиңиз беле. Эми биз кантип аларга андан баш тартып жатканыбызды түшүндүрөбүз? Биз аларга кайсы себепти айтып түшүндүрөбүз?» -дедим. Ал киши кызарып кетип, «биз партиянын жаңы кадр саясатынын принциптерин катуу сакташыбыз керек,- деп ачуулуу үн менен жооп берди.- Тез аранын ичинде КПССтин Борбордук Комитетинин илим жана окуу жайлар боюнча бөлүм башчысы менен байланышып, Илимдер Академиясынын президенти кылып дайындай турган адам жөнөтүүсүн сурангыла»,- деди. Мен ал кишиден: «Бул акыркы чечимби?» дедим. Масалиев өтө чечкиндүү жооп берди. Мен бул жооптуу инциндент узак убакытка чейин мени тынчсыздандырып жүрдү. Бир аз убакыттан кийин бул окуянын артында эмне катылып жаткандыгын түшүнгөндөй болдум. Президентти сырттан чакыртуу демилгеси Кыргызстанда өзүлөрүн толук кандуу кожоюн сезген эки адамдын бири Борбордук Комитеттин экинчи катчысы Г.Киселев жана өндүрүш боюнча катчы Н. Семеновдон чыкканы түшүнүктүү эле. Тилекке каршы, бул окуянын башталышы менен жаман кырдаал түзүлүп, Масалиев экөөбүздүн мамилебиздин ортосунда жарака пайда болду.

Мен өзүмдү өтө ыңгайсыз сездим. Анткени биз Академиянын бардык курамынын катышуусу менен өткөн жыйында жасалган талкуудан кийин академиянын президентинин кандидатурасы боюнча бир пикирге келген элек. Маселе коллегиялык түрдө чечилген болчу. Анан күтүүсүз жерден БК сөзүнөн айнып, жалпы кабыл алган чечимди жокко чыгарып отурат. Албетте, мындай иш республиканын жетекчилигинин беделине терс таасирин тийгизбей койбойт эле.

Борбордо мамлекеттик башкаруу тармагында болгон сыяктуу эле, экономика, социалдык тармактарда кайра куруунун жакшы ойлонулган, ачык чагылган айкын саясаты болбогон үчүн ар кайсы жергиликтүү бийик органдарынын ориентацияны жоготуп алуусуна жана кылтылдоосуна, кооптуу абалга алып келди.

Советтер Союзунун Коммунисттик партиясынын башкы катчысы Михаил Сергеевич Горбачев тарабынын бүткүл дүйнөгө эрдемсинүү менен жар салынган кайра куруу идеясы, аны ишке ашыруунун так программасы болбогондон улам, акыры бүдөмүк туңгуюкка барып такалды.

Жергиликтүү бийлик органдары иш жүзүндө борбордон реалдуу таасир ала албагандыктан улам, Кремлдин жан-жөкөрлөрүнүн үлгүсү жана шыктандыруусу менен демагогиялык риторикага барып такалышты. Мындай жагдай демагогдордун бардык түрүнө майдай жакты. Коомдогу, эмгек жамааттарынын, партиялык мекемелердин ичиндеги атмосфера уламдан улам чыңалып баратты. Жыйынтыгында, реалдуу иштер куру сөз, ала чапма убадалардын ичине чөгүп баратты. Бир сөз менен айтканда, Горбачев тарабынан убада кылынган бакубат жашоо ордуна өлкөдө коом басынып, бийлик алсыздыгын көрсөтүп, цинизм жана ишеним кеткен убак орноп жатты.

Тилекке каршы, бул көрүнүш Кыргызстан Компартиясынын Борбордук комитетине таасирин тийгизбей койгон жок. Борбордун ишин улантуучу жаңы кишилер Г. Киселев жана Н. Семеновдордун келиши менен аппаратта кош бийлик орноду деп айтса болот. А. Масалиев кандай маселе боюнча чечим кабыл алынбасын аларды карап иш кылып калды. Буга жогоруда кеп болуп өткөн республиканын Илимдер Академиясынын президенттигине академиянын мындай айтканда толук курамынын макулдугу менен кабыл алынган А. Акаевдин кандидатурасынан баш тартуу маселеси мисал боло алат.

Башка мисал катары Кыргызстан Коммунисттик партиясынын Борбордук комитетинин уюштуруу иштери боюнча бөлүм башчысы кылып, Борбордук комитеттин бюросунун талкуусуна алынбай туруп, бул орунга мурда Ставрополь крайынын комитет башчысынын орун басары болуп келген жана партиялык чөйрөдө мурда эч кимге тааныш болбогон Василенко Михаилдин дайындалышын келтирсе болот. Кыска мөөнөт ичинде эле ал адам өзүн кармай албаган, орой адам катары көрсөтүп койду. Кийинчерээк республиканын бардык сот органдарынын башкы жетекчилери алмаштырылды. Мамлекеттик коопсуздук комитетинин председатели болуп Владимир Рябоконь, республиканын башкы прокурору болуп Геннадий Иванцов, Ички иштер министири болуп Виктор Гончаров дайындалышты. Алар өзүн кыйын сезишип, керек болсо зөөкүрчүлүк менен мамиле кылышчу. Бул адаттар көбүнесе Коопсуздук комитетинин председатели В.А.Рябоконго көбүрөөк мүнөздүү эле. Ал киши жада калса республиканын жогорку кызмат орундарындагы жетекчилердин көзүнчө да өзүн өтө эле ыгы жок алып жүрчү. Жолдош А.Масалиев Борбордук комитетте түзүлгөн мындай кырдаалга өтө тынчсызданууучу эле.

Бир сапар Кыргызстандын жогорку органында болуп жаткан мындай терс көрүнүшкө карата ой-пикирибизди көзмө-көз отуруп бөлүшүп калдык. Ошондо ал киши акыркы учурда өзүнө мурда мүнөздүү болбогон тынчсызданоусу жөнүндө билдирди. Мага: «Мен дагы тирүү адаммын да, айланада эмне болуп жаткандын баарын көрүп турам», - деди. Андан ары кененирээк чечилигси келген жок. Улантуунун деле кажети жок эле. Ал учурда Борбордук комитеттин аппаратынын бардык жамааты Борбордун кишилери өзүлөрүн кандай алып жүргөндүгү тууралуу маалыматы бар эле. Алар партиялык иштин этика жана нормаларын тебелеп, Борбордук комитеттин пленумунун алдында чыгып сөз сүйлөй турган ар бир адамды кандай позицияда, кимди жактап, кимге каршы сөз айта тургандыгына буйрук берип, Борбордук комитеттин мүчөлөрүн бирден тескеп чыгышчу. Албетте, мунун бардыгы жана да башка көп нерселер жөнүндө Масалиевдин кабары бар болчу. Арийне, бул саясат Борбордон экендигин жакшы түшүнүп, бирок жагдайга кандайдыр бир таасир тийгизе албастыгын билгенден кийин аргасыз унчукпай келген. Бул Борбордук комитеттин жетекчилигинде кош бийликтин орношуна алып келди.

Кыргызстан Компартиясынын Борборук комитетинде түзүлгөн жагдайдан улам тынч, ишенимдүү, натыйжалуу иш алпарууга мүмкүн болбой калды.

Борбордук комитеттин кызматкерлери ар кандай жалаа, доо иштерин териштирүү, түшкөн арыздардын үстүндө иш алпаруу менен алек болуп калышты. Тез аранын ичинде чечүүнү талап кылган социалдык-экономикалык өнүгүү маселелери үчүн, тилекке каршы убакыт жетпей жатты. Өкүнүчтүүсү, түшкөн жалаа жана арыздардын саны, жалган айтпасам геометриялык өсүш менен өсүп жатты. Бул нерсе республикадагы моралдык жана саясий атмосферанын оор абалда экендигинен кабар берип турган бирден бир көрсөткүч эле.

Түзүлгөн кырдаалдын маанисиз экендигин түшүнүп, биздин партия жетекчилерибиз улам тереңдеп сүңгүп кирип бараткан бул ыпылас ишке аралашкым келбей, ээлеген кызматымда калсамбы же илимий, болбосо илимий-окутуучулук кесибиме кайра өтсөмбү деген маселенин үстүндө көбүрөөк ойлоно баштадым. Арийне, мени ал ойлор көпкө кыйнап үлгүргөн жок.

Күндөрдүн бир күнүндө КПССтин Борбордук комитетинин партиянын уюштуруу иштери боюнча бөлүмүнүн башчысы, Орто Азия өлкөлөрү боюнча курьер мага телефон чалып, мени Борборго которуп, СССРдин Министирлер Кеңешинин астындагы Дин иштери боюнча кеңештин председателинин орун басары кылып которуу сунушу менен кайрылды.

Үй-бүлөм менен кеңешип, болгон бардык «оң» жана «терс» жактарын терең салмактап көргөн соң, бул сунушту кабыл алууну чечтим.

Бир канча күн өткөн соң А. Масалиевке кирип, кабыл алган чечимим жөнүндө айттым. Ал киши алдыда боло турган өзгөрүүлөрдөн кабары бар экендигин, бүгүн, эртең менен ага Борбордук комитеттин сектор башчысы, куратор мени жаңы кызмат ордуна которууга каршы болбоңуз деп суранып чалгандыгын айтты. Жолдош Масалиев менин мындай чечимге келишимди өкүнүү менен кабыл ала тургандыгын билдирди.

Дин иштери боюнча Кеңештеги эмгек жолум

Борбордук комитеттеги кесиптештерим менен коштошуп, Москваны көздөй багыт алдым. Борборго келип, КПССтин Борбордук комитетинин секторуна кирдим. Ал жерден мага өздүк делом КПССтин Борбордук комитетинин пропаганда жана үгүт бөлүмүнүн башчысына жөнөтүлгөндүгүн жана ал киши эми менин кураторум боло тургандыгын, азыр анын кабинетине киришим керек экендигин айтышты. Сүйлөшүүбүздүн башында бөлүм башчысы мага мамлекеттин дин иштери боюнча саясаты чоң өзгөрүүлөргө учурагандыгын түшүндүрдү. Булар «Дин эркиндиги жана диний уюмдар» жөнүндөгү жаңы мыйзамда адекваттуу түрдө чагылдырылышы керек деди. Мыйзам долбоорун даярдоо иши СССРдин Министирлер Кеңешинин алдындагы дин иштери боюнча кеңешке тапшырылган. Андан соң, мен бул өзгөчө маанилүү ишке токтоосуз киришүүм керек экендигин айтты. Дин иштери боюнча кеңештин председатели Харчевке телефон чалып, мага айткан сөздөрдү кайталады.

Бир күндөн кийин мен жаңы кызмат ордума киришүм.

Ошол күндөрү дин иштери боюнча кеңештин иштери абдан көбөйдү. Анткени, диний уюмдар боюнча оор иштер эми Мамлекеттик коопсуздук комитетинен Кеңешке өткөрүлүп берилген эле. Эгер Меккеге баруу жана ыйык жерлерге сыйынуу үчүн каттоо иштери башта Мамлекеттик коопсуздук комитетинин көзөмөлүндө болуп келсе, эми кайра куруу доорунан баштап бардык жоопкерчилик дин иштери боюнча органдардын мойнуна жүктөлгөн эле.

Жергиликтүү органдар инерция боюнча жоопкерчиликтен качып, анан да керт башынын жеке кызыкчылыктарын ойлоп, диний уюмдар боюнча маанилүү маселелердин чечилишин улам артка тарткандыктан улам, адамдар Москвадагы дин иштери боюнча кеңешке кайрылууга мажбур болушар эле. Ал жерде бир да маселе убактысынан кечиктирилбей, мазмунуна жараша чечилип турган. Ошондон улам, Дин иштери боюнча кеңештин имаратында ар дайым киши көп болор эле, Анан да ал адамдардын көпчүлүгүн тээ алыс жактан келген адамдар түзчү.

Кеңеште иштеп баштаган биринчи күндөрү эле мага өлкөнүн бардык аймактарындагы диний жашоо ал жылдары жандана түшкөндөй болду. Бирок баарынан өзгөчөлөнүп, мурда жабылып калган секталардын мүчөлөрү ишмердүүлүгүн расмий түрдө таанытуу аракетин жасашып, өзүлөрүнүн активдүүлүгүн көрсөтүштү.

Мындан сырткары ошол учурга мүнөздүү өзгөчөлүк болуп, идеология-лык кысымдын, атайын кызматчылардын көзөмөлүнүн азайышынан пайдаланып диний борборлор жана ар кай жердеги диний аталып, бирок жалган секта болуп саналгандар өзүлөрүн таанытууга чоң аракет жасашты. Булар менен катар бир учурда эле, жөнөкөйлөтүп айтканда өз динине башка дин өкүлдөрүн киргизгиси келген прозелитизм кыймылы күч алды. Биздин ошол учурдагы маалыматыбыз боюнча Россиядагы бул кыймылдарды Ватикан жоомарттык менен каржылап туруучу. Мындай ойго келүүбүзгө Россиянын көптөгөн облустарында католиктик чиркөөлөрдүн санынын кескин өсүп кетиши негиз болгон эле. Албетте, бул нерсе орус православие чиркөөсүнүн жетекчилери тарабынан байкалбай калган жок. Дал ушул себептен улам, орус православие чиркөөсүнүн жетекчилиги жана Ватикан ортосунда бири-бирине болгон мамиле олуттуу курчуган.

Бизге, өзгөчө мага баш оору жараткан нерсе мусулмандардын Меккеге баруусу тууралуу маселелерди чечүү менен байланыштуу болду. Ал учурда, баарынан мурда Орто Азия жана Кавказ республикаларында, ошондой эле жер жерлерде авиабилет алуу үчүн доллардын накталай түрү болбогондугу жана араб өлкөлөрүнөн зыяратчыларды табуу кыйынчылыктарды жараткан эле. Валютаны ал учурда СССРдин Мамлекеттик банкынан гана алмаштыруу мүмкүн эле. Бирок ал үчүн партиялык уюмдар менен кайра-кайра макулда-шуу жана банктын жетекчилигине көп жолу жолугушууну талап кылчу. Бирок мындай убаракерчилигине, азап-тозогуна карабастан, адамдар ошол бөлүнгөн акчаны алып, ойлогон ой-максатын ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүнө, мүмкүн бүт өмүрүндө биринчи жолу, ээ болуп жаткандыгына сүйүнүшсө,

мен андан терең канагаттануу алар элем. Анткени дал ошол долларлар дүйнөдөгү бардык мусулмандар үчүн ыйык Мекеге жол ачар эле.

Менин үстүмө үйүлгөн күндөлүк иштерди кечиктирбестен чечүүм керек экендигине карабастан, дин иштери боюнча Кеңештин бирден бир маанилүү тапшырмасы болуп «Дин эркиндиги жана диний уюмдар» жөнүндөгү мыйзам долбоорун даярдоо иши турган. Мен үчүн бул иштеги эң унутулгус нерсе аталган мыйзам долбоорун иштеп чыгуу комиссиясынын иш алпаруусуна активдүү катышкандыгым болду. Анткени бул комиссияда академик Дмитрий Сергеевич Лихачёв, СССР ИАсынын мүчө-корреспонденти Сергей Сергеевич Аверинцев, байыркы Греция жана Рим тарыхы жана маданиятын мыкты билген өлкөнүн атактуу илим жана маданият ишмерлери менен катар эле, СССРдин ИАсынын мамлекет жана укук институтунун окумуштуулары да бар эле. Иш учурунда бул адамдар менен болгон баарлашуу чексиз канагаттануу алып келип, табылгыс билим булагы болуп берчү. Мен мындай адамдар менен иштөө мүмкүнчүлүгүнө ээ болгондугум үчүн тагдырыма чексиз ыраазычылыгымды билдирем.

Дин иштери боюнча кеңеш тарабынан жасалган мындан башка маанилүү иштердин бири болуп, славяндардын христиан динин кабыл алуусунун 1000 жылдык маарекесин белгилөө болду. Маараке дүңгүрөп, масштабдуу түрдө өткөрүлдү. Бул маарекеге арналып Стокгольмдо Түшүндүрмө Библиянын ??? (Новый Завет жана Старый Завет чогуу) экинчи басылышы жарыкка чыгарылды. Бул акция Москвадагыдай эле Россиянын бардык булуң бурчтарында, Украина, Белоруссиянын көрүнүктүү маданият адамдары менен бирге эле жалпы коомчулуктун купулуна толуп, жакшы маанайда кабыл алынды. Бул маарекенин эң бийик чокусу болуп бир топ өлкөлөрдөн келген православие дининин конфессияларынан турган делегация башчыларынын катышуусунда Чоң опера жана балет театрында өткөн салтанаттуу жыйын болду. Бул жыйынга Советтер Союзунун мамлекет башчылары да катышышты

Маарекенин бүтүшү менен «Дин эркиндиги жана диний уюмдар» тууралуу мыйзамдын долбоорун талкууга койдук. Талкууга окумуштуу-дин таануучулар, тарыхчылар, культурологдор, СССРдин Жогорку Кеңешинин депутаттары катышышты.

Эки айдан кийин иштелип чыккан долбоор СССРдин Жогорку Кеңешинин кароосуна сунушталды. Мыйзам кабыл алынгандан кийин Дин иштери боюнча кеңештин кызматкерлери өлкөнүн ар кайсы бурчуна жаңы мыйзам эски мыйзамдан эмнеси менен айырмалана тургандыгын түшүндүрүү максатында тарап кеттик.

Ал сапарда мен Россиянын бир топ түндүк областтарында, Бурятия АССРин, Чуваш АССРин, Якут АССРин, Чита областтарын кыдырып келдим.

«Дин эркиндиги жана диний уюмдар» жөнүндөгү мыйзамды динге ишенген кишилер бир топ жеңилдетилген катары абдан жакшы кабыл алышты. Ошол эле учурда бул аймактарды кыдырып, адамдар менен баарлашкан кездерде, көп жерде өлкөдө болуп жаткан кайра куруу процессине болгон наразычылык менен кыжырдануулардын байкадым.

Командировкадан келгендердин бардыгы Мсквага пикир алмашуу максатында чогулдук. Жаңы мыйзамды жалпы жонунан жакшы кабыл алышыптыр. Бирок Кеңештин кишилеринин жер-жерлерде уккан жана аймактарда көргөн нерселери тынчсызданууу жаратты. Советтер өлкөсүндө жүргүзүлүп жаткан кайра куруунун жүрүшүнө өтө нааразы болушуп, партиянын чиновниктеринин куру сөз менен тойгузуп, реалдуу иш жүзүндө эч нерсе жасай албаган куру убадаларына кыжырданып турушкан эле. Ал аз келгенсип, иштин жүрүшү борбордо болсун, аймактарда болсун улам барган сайын начарлап бараткан болчу. Ошол учурда кабыл алынган норма боюнча коллегияда каралгандан кийин жалпыланган маалыматтарды Дин иштери боюнча кеңеш КПССтин Борбордук комитетинин Пропаганда бөлүмүнө жөнөттүк. Бирок, жыйынтыктоочу документте көптөгөн курч жагдайлар жылмаланып, алда канча жумшартылган эле.

Бир айдан кийин бардык союздук республикалардын дин иштери боюнча бөлүм башчыларынын катышуусу менен, «Диний уюмдардагы адамгерчилик эркиндиги жөнүндө» жаңы мыйзамдын положениесин тезинен турмушка ашыруу боюнча иш-чаралардын планын бекиткен Дин иштери боюнча кеңештин коллегиясы болуп өттү.

Тилекке каршы, бул чечим СССРдин Министирлер кеңешинин астындагы дин иштери боюнча кеңеш үчүн өлүм алдындагы ак куунун болуп көрбөгөндөй кереметтүү ырына окшоду. Бул чечимди кабыл алгандан кийин бир ай өтпөй Мамлекеттик өзгөчө кырдаал боюнча комитет тарабынан мамлекеттик төңкөрүш жасоо аракети болду. Бардыгыбызга белгилүү болгондой, алар өз бийлигин үч күн гана «өкүм сүрдүрө» алышкан. Анткен менен ал өзүнүн уратуучулук ролун ойной алды. Совет эли ГКЧПнын жасаган ишинен оңчулуктуу эсине жана өзүнө келе электе кийинки саясий бүлгүндүн толкуну урду. Тагыраак айтканда, үч славян республикасынын башчылары - Россия федерациясы, Украина жана Белорусия өлкөлөрүнүн Белорусиянын Беловежа Чер токоюна чогулушуп, Советтер Союзун таратуу чечимин кабыл алышкан. Ошентип, бир гана шилтем менен килтейген бир улуу державанын тагдыры чечилип отурат. Советтер Союзунун түзүлгөндүгүнүн 69 жылдыгына үч жума жетпей союз чачырады. 1991-жылдын аягында биз Бишкекке көчүп кетели деп жаткан кезде Россия өкмөтүнүн буйругу келип калды. Ал жерде төмөндөгүлөр баяндалган:

1) Дин иштери боюнча кеңештин председатели Христораднов Ю.Н. кызмат ордун Дин иштери боюнча кеңештин председателинин орун басары К.М. Молдобавке өткөрүп берсин.

2) К.М. Молдобаев материалдык жана акча каражаттарынын документтеринин сакталышын камсыз кылсын.

Бул чечимди аткаруу үчүн мен дагы эки жылга Москвада калууга туура келди. Өзүмдөгү ошол учурдагы белгисиздик, солкулдаган абалдардан улам орто тепкичтеги мамлекеттик кызматкердин абалынын бир калыпта эместиги, жашоолорунун мына-мына сынып кетүү абалында тургандыгын сезүүгө мүмкүн болду. Москвадагы турак-жай маселеси бизди толугу менен канааттандырчу. Биз Фрунзе проспектисиндеги үч бульвардын биринде

жайгашкан, расмий түрдө Третья Фрунзенская деп аталган бульвардагы көп кабаттуу кирпич үйдө жашачубуз. Айтмакчы, биздин маңдайыбыздагы Комсомол проспектисинде жайгашкан үйдө кыргыз элинин белгилүү мамлекеттик ишмер, Министирлер кеңешинин мурдагы председатели Болот Мамбетович Мамбетов жашачу. Биз кээде кечки сейилдөөдө жолугуп калчубуз.

Өлкөдөгү кутуусуздөн түзүлгөн кырдаалдан улам, мен жумушумдан эле эмес, жашаган үйүмдөн да айрылдым. Окуянын драматизминин күч алышы, Бишкекте өз үйүбүздүн болбогондугунан улам түзүлүп жатат. Бишкектеги батирибизди Москвага кеткенибизде мамлекетке тапшырып кеткенбиз. Ал учурда эреже ошондой эле. Аны менен катар эле жубайым Майрамкүлдүн иши эмне болору да белгисиз эле. Москвада ал киши Бүткүл союздук тамак-аш өндүрүшү институтунда технологиялык факультеттин деканынын орун басары жана бир эле учурда биохимия кафедрасынын доценти болуп иштечү. Бир сөз менен айтканда, өзүмдүн турмуштук тажрыйбамдан улам, партиялык чөйрөдө кеңири тараган «Биз партиянын аскерлерибиз, ал бизди кайда жөнөтпөсүн биз ал тапшырмаларды чоң ишеним катары кабыл алабыз жана аны кыңк этпестен аткарабыз» деген концепциянын маанисиз экендигин түшүндүм. Тилекке каршы, партия катардагы аскерлеринин тагдыры астында көп учурда тиричиликтик жана турмуштук маселелерге шылтап, өз жоопкерчилигинен баш тарткан учурларга көптөгөн мисалдарды келтирсе болот.

ЭКИ БООРДОШ ӨЛКӨ КЫРГЫЗСТАН ЖАНА ТҮРКИЯ ОРТОСУНДАГЫ АЛТЫН КӨПҮРӨ БОЛГОН КЫРГЫЗ-ТҮРК «МАНАС» УНИВЕРСИТЕТИН ТҮЗҮҮ

1993-жылдын аягында үй-бүлөм менен Москвадан Бишкекке кайтып келдик. Республика үчүн түзүлгөн кырдаалдын жаңы шарттарында биз жашоону кайра баштан баштоого туура келди. Албетте, эң башкы жана өтө маанилүү маселелердин бири биз үчүн турак-жай маселеси эле. Себеби, биз Москвага кетердин алдында Бишкекте биз ээлеп турган үйүбүздү мамлекетке тапшырып кеткенбиз. Ал ошол учурдун тартиби эле. Башка болушу да мүмкүн эмес болчу. Ошондуктан баарынан мурун турак-жай маселесин чечишим керек эле. Бирок, тилекке каршы үй издөө маселеси эмнегедир ийгилик менен коштолбой турду. Түзүлгөн кырдаалга ылайык, кайрадан жаңы үй куруу маселеси гана турду. Ал үчүн биринчиден жер алыш керек эле. Бул мага оңойго турган жок, жер табуу маселеси менден көптөгөн убакыт жана күчтү талап кылды. Узак түйшүктөрдөн кийин бул маселени чечүү мүмкүнчүлүгү келди. Андан соң, үй куруучулар керек болду. Мен үчүн өтө таң калыштуу да өкүнүчтүү да болгону, акыркы жылдар ичинде шаарда жогорку квалификациялуу куруучу адистердин калбагандыгы болду. Алардын көпчүлүгү Россия жана башка өнүккөн мамлекеттерге, б.а. алардын эмгегине 2-3 эсе көп төлөп берген өлкөлөргө кетип калышкан экен. Бирок акырында жакындарымдын, тааныштарымдын жардамы менен жогорку квалификациялуу адистерден турган куруучулардын бригадасын табууга мүмкүн болду. Андан соң, курулуш материалдарын сатып алуу деген андан калышпаган маанилүү иштердин бири турган эле. Ал учурда курулуш материалдар базары аз эле. Көптөгөн курулуш материалдары жетишсиз эле, болсо дагы жетишсиздиктен улам алардын баасы абдан кымбат болчу. Бактыга жараша, Москвадагы батирибизди кыска убакыт ичинде эле, жакшы баага сатып жиберүүгө мүмкүн болду жана бул Бишкекте үй куруу максатымды кыйла жеңилдетти.

Көптөгөн мээнет, зор кыйынчылыктар менен акыры тамыбыз курулуп, үй тоюн өткөрүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болдук.

Бул маанилүү окуя аяктагандан бир канча күн өткөндөн кийин эле мага А. Акаевдин кабылдамасынан телефон чалып, мени жолугушууга чакырып жатканын айтышты. Эртеси күнү белгиленген саатта Аскар Акаевич менен анын кабинетинде жолугуштум. Президент мени абдан жылуу кабыл алып, эки тараптуу жашоо-тиричилик жөнүндөгү суроо-жооптон кийин мага мени Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин ректору кылып дайындоо

жөнүндөгү указдын долбоорун көрсөттү. Андан соң, Президент республикадагы абал жөнүндө кыскача айтып, өзгөчө экономика тармагына көбүрөөк токтолду. Мындан кийин барып, биргелешип Кыргыз-Түрк «Манас» университетин түзүү идеясы тууралуу кеп курду. Акаев бир канча жолу эки өлкөнүн президенттери Сулейман Демирель жана ал, боордош эки элдин коомдук турмушунун биргелешип иш алпаруусун кантип негиздүү жана узак мөөнөттүү кылып куруу керек экендиги тууралуу көптөгөн пикир алмашуулардан кийин, буга эки өлкөнүн жаш улан-кыздары билим ала турган эл аралык Кыргыз-Түрк «Манас» университетин түзүү керектиги жөнүндө бир пикирге келишкендигин айтты.

Мен президентке университетти түзүү боюнча расмий документтер барбы жана ал университет кай жерде орун алат деп суроо бердим. Жооп катары азырынча расмий документтер жок экендигин, бирок эки мамлекет башчысы бул боюнча бекем бир пикирге келишкендигин айтты. Ал эми документацияны окуу жайдын жетекчиси катары мен даярдашым керек экендигин түшүдүрдү. Президент бул маанилүү ишке эң ылайык деп менин кандидатурама токтолгондугун деп тапкандыгын билдирди. Ал эми болочок университет үчүн учурда бардык талапка жооп берген имарат караштырылып жатат деди. Менин тапшырмам боюнча бул иш менен Премьер-министр Апас Жумагулов алектенип жатат. Жакынкы абдан кыска мөөттө бул маселе боюнча ал киши менин катышуум менен өтө турган жолугушууда өз сунуштарын билдирет деди. Ал эми менин иш кабинетим боюнча президент Илим жана билим берүү министирине кабинет табуу жана аны жабдуу тапшырмасы берилгендигин айтты. Жолугушуунун аягында президент мени жаңы дайындалуум менен жылуу куттуктап, узатып жатып, зарыл учурларда кандай болбосун түз менин өзүмө кайрыла аласыз деп эскертип өттү.

Эртеси эртең менен мага Түркиянын Кыргызстандагы элчиси Метин Гөкер телефон чалып, өзүнө чакырды. Биз ошол эле күнү элчиликте жолугуштук. Биз кыска убакыт ичинде токтоосуз чечиле турган бардык маселелерди толугу менен карап чыктык. Элчи абдан журумдуу жоопкерчиликтүү жана чыныгы ишкер киши болуп чыкты. Ал киши менен мен дароо тил табышып кеттим. Пикир алмашуудан кийин биз эл аралык Кыргыз-Түрк «Манас» университетин түзүү боюнча келишимди даярдоо үчүн эки тараптуу эксперттик топ түзүлүшү керек экендиги жөнүндө бир пикирге келдик. Андан сырткары, алгач Бишкекте, ал эми акыркысы Анкарада эксперттик топтордун биргелешкен жыйыны өткөрүлүшү керек жана биринчи жыйын башталганга чейин эки эксперттик топ тең аталган комиссиянын жыйынына өзүлөрүнүн долбоордук версияларын кароого сунушташы керек деген чечимге келдик. Эртеси күнү биздин Билим жана илим берүү министирликтин чечими менен эксперттик группа түзүлдү. Эки күндөн кийин Түркиянын элчиси чалып, Түркиянын жогорку билим берүү мектеби боюнча Мамлекеттик. комитетинин чечими менен эксперттик топ түзүлгөндүгүн кабарлады.

Эки жумадан кийин Түркиянын элчиси Метин Гөкер телефон чалып, Түркиянын жогорку билим берүү боюнча мамлекеттик. комитетинин

маалымдаганы боюнча Түркия тарап келишимдин долбоорунун үлгүсүн даярдап бүтүрүлүптүр жана жакынкы аралыкта эки өлкөнүн эксперттик тобунун жыйыны үчүн Бишкекке келүүсү күтүлүүдө экен. Ал учурда биз тараптын да долбоору даяр болуп калган эле.

Белгиленген күнү Бишкекке түрк тараптан жогорку мектеп боюнча адис Дурмуш Ялчын жетектеген топ келип калды. Ошентип эки эксперттик топтун биргелешкен иш алпаруусу ийгиликтүү башталды. Бир жума ичинде эл аралык Кыргыз-Түрк «Манас» университетин түзүү жөнүндөгү келишимдин долбоору жана университеттин уставынын долбоору даяр болду.

Бишкектеги биргелешкен иш алпаруу жыйынтыкталгандан кийин эки өлкөнүн эксперттик топтору келишимдин долбоору боюнча алымча-кошумчаларды киргизүү боюнча Анкарада жолугушуу тууралуу шартташышты. Бир аз убакыт өткөндөн кийин күтүлгөн жолугушуу Анкарада өттү. Эксперттик топтор келишимдин ар бир статьясын дагы бир жолу өтө дыкаттык менен карап, талкуулап чыгышты. Келишимге кол коюу 1995-жылдын 30-сентябрында өттү. Эки боордош өлкө ортосунда «Манас» университети сыяктуу алтын көпүрө куруу боюнча көп тараптуу маанилүү иш үчүн келишимге кол коюу чыныгы динамикалуу мүнөз алды. Биз Түркиядан келгенден кийин премьер-министир Жумабек Ибраимов бизге президент А. Акаевдин «Жолтранспортдолбоору» институтунун имаратын жаңыдан түзүлгөн университетке өткөзүп берүү жөнүндөгү Указын берди. Мын ошол жерден эле, ишти көп убакытка токтотуп салбай имаратты көрүү үчүн жөнөдүм. Имаратты көргөндө мени имараттын такыр каралбай, чарбасыздыктан өтө начар абалга келип калганы абдан таң калтырды. Имарат андай абалга жете тургандай эски имарат эмес эле. Он-он беш жыл мурда эле имарат жакшынакай абалда болчу. Мен муну шаардык кеңеште иштеп жүргөндүгүмдөн улам, абдан жакшы билчүмүн. Көрсө ал жерди кийинки жылдары жыйырмага жакын ар кошкон ишканалар ижарага алып иштечү экен. Ал жерде убактылуу болгондуктан улам, бардыгы өтө шалаакы мамиле жасаган экен. Инженердик коммуникациясы да абдан эскирип, чатырынан суу агып, паркеттелген полдор чирип, өтө начар абалга келип калган болчу. Килтейген имарат жөнөкөй эле оңдоп-түзөө ишине эмес, кайрадан түп тамырынан бери кайра өзгөртүп жасоого муктаж эле. Мен ошол эле күнү Жумабек Ибраимов менен кезигип, А.Акаевге жолугуштурууну өтүндүм. Эртеси эле күнү президент менен жолугуп, сүйлөштүм. Мен университеке бөлүнгөн имараттын абалы жөнүндө президентке толук маалымат бердим. Кабар албетте, жолдош Аскар Акаевичти сүйүндүргөн жок. Ал киши менин эмне кылууну сунуштарыма кызыкты.. Мен түп тамырынан бери кайра жасап оңдотуш керек дедим. Ойлонуп көрүп, ал менин пикириме макул болду, анан бул маселе боюнча Түркиянын Жогорку билим берүү боюнча мамлекеттик комитетинин жетекчилигине кайрылууну сунуштады. Эгер Түркия тараптын макулдугу болсо тез аранын ичинде имаратты кайра оңдоо боюнча долбоордук-сметанын иш кагаздарын иштеп чыгуу үчүн заказ берүү керек эле.

Кийинки күнү Түркиянын президентинин кеңешчиси, университеттин Камкорчулар кеңешинин төрагасы Экрем Жейхун менен байланышып,

университетке бөлүнгөн имараттын абалы тууралуу кенен маалымат берип, аны толугу менен кайра оңдоо керек экендигин түшүндүрдүм. Анан ал киши буга Кыргызстандын президенти кандай карагандыгын сурады. Бул идея Аскар Акаевичке жаккандыгын айтканымда Экрем мырза бир саамга ойлонуп калып, анан биздин пикирибизге толугу менен кошула тургандыгын жана бул маселени эртең эле президент Сулайман Демирелге жеткире тургандыгын билдирип, жообун тез аранын ичинде бизге билдире тургандыгын айтты. Чындап эле эртеси күнү биз Экрем Джейхундан алардын президенти да университеттин имаратын толугу менен кайра оңдоп чыгууга макулдугун бергендигин жана качан долбоордук-смета боюнча документтер толугу менен даяр болгондо алдыга койгон планды бирге ишке ашырууга мүмкүн экендигин айтты. .

Мен тез аранын ичинде долбоорду түзүүчүлөрдү чогултуп, имаратты толугу менен кайра оңдоп чыгуу идеясы эки өлкөнүн жетекчилиги тарабынан колдоо тапкандыгын кабарладым. Ишти тез аранын ичинде ишке ашыруу зарылчылыгынан улам, мен долбоордук институттун жетекчилигине бул заказды институт жакынкы аралыктын ичинде аткара турган башкы орчундуу иш катары кароо тууралуу сурандым. Бул иштин аткарылышы үчүн бирден бир жогорку квалификациялуу адистерден турган команда түзүү менен алардын чыгармачылык нукта иш жүргүзүүсү үчүн шарт түзүү керек эле. Аларды ишке кызыктыруу жана ишти жандандыруу боюнча заказ берип жаткан тараптан да, институт тарабынан да түрдүү чаралар каралган эле. Сүйлөшүүнүн аягында институт бизге бир жуманын ичинде ишти аткаруунун так планын бере тургандыгы жөнүндө, эң негизгиси, ар бир пункт боюнча ишти сапаттуу жана өз мөөнөтүндө милдеттүү түрдө бүткөрүү маселеси боюнча сүйлөштүк. Айта кетүүчү нерсе, институт тапшырманы өз мөөнөтүндө сапаттуу кылып бүткөрүп бере алды.

Мен Камкорчулар Кеңешинин төрагасы Экрем Джейхун жана Түркиянын Жогорку билим берүү боюнча мамлекеттик комитетинин башчысы Дурмуш Ялчынга аталган эл аралык долбоорго ылайык университетке бөлүнүп берилген имаратты кайра оңдоп-түзөө боюнча долбоордук сметалардын документациясын иштеп чыгуунун жүрүшү тууралуу үзгүлтүксүз кабарлап турдум. Баса белгилеп айта турган нерсе, Дурмуш Ялчын биз менен жөн гана Камкорчулар кеңешинин төрагасы катары эле эмес, ошондой эле Түркиянын Жогорку билим берүү боюнча мамлекеттик комитетинин биздин университет үчүн бекитилген жооптуу кызматкери катары да иш жүргүзчү.

Долбоордук-сметалык документтерди иштеп чыгуу аяктап калган учурда бул долбоорду кантип ишке ашыруу керектиги тууралуу маселе пайда болду. Курулуш иштерин жүргүзө турган ишканалар арасында тендерди ким өткөзүшү керек ректорлукпу же Камкорчулар кеңешиби? Бул маселени талкуулап көрүп, бул роль Камкорчулар кеңешине көбүрөөк туура келет деп таптык. Анткени, тендерди өткөрүүнүн технологиясын билген адистер университетте эле эмес, Кыргызстанда да жок эле. Ал учурда бул нерсе коомчулук арасындагы жаңы көрүнүштөрдүн бири эле. Анын үстүнө,

кеңештин төрагасы бул татаал иштин бардык майда-чүйдөсүнө чейин жакшы билчү. Камкорчулар кеңешинин жетекчилиги тендерди өткөрүү жоопкерчилигин алышты. Анын үстүнө, төрага бул иштин бардык майда-баратына чейин жакшы билчү. Биз долбоордук-сметанын документациясын иштеп чыгып жаткан адамдарды Түркияга жөнөттүк.

1995-жылдын күз айларында жаңы гана жаралган университеттин тарыхында дагы бир унутулгус окуя болуп өттү. «Манас» эпосунун 1000 жылдык маарекесин өткөрүү аземине арналган иш-чарага Түркиянын президенти Сулайман Демирел келди. Мүмкүнчүлүктөн пайдаланып, эки өлкөнүн президенттери университеке бөлүнүп берилген имаратты көрүүнү туура табышты. Өз учурунда биз да түзүлгөн кырдаалдан улам чакан митинг өткөрдүк. Ал жакта эки өлкөнүн тең президенти сөз сүйлөштү. Алардын сөзүндө түзүлүп жаткан университет эки бир тууган өлкөнүн ортосундагы алтын көпүрө болуп калышы керек деп баса белгиленди. Ошону менен катар эле Сулейман Демирел өз сөзүндө бул окуу жайы Орто Азиядагы Гарвард университети болуп калышы керек деген сөздү кошумчалады. Митингден соң бардыгыбыз менин убактылуу кабинетимде чогулдук. Сулейман Демирел мени карап жылмайып туруп «Университет үчүн кайсы моделди тандоону чечтиңиз?», - деди. Мен: «Заманбап Европа моделин»,- деп жооп бердим. Аскар Акаев «Бир гана ушул модель болушу керек»,- деп мени колдой сүйлөдү. Башталган теманы аяктап жатып, Сулейман Демирел: «Демек, бул маселе боюнча бизде толугу менен бир пикирде жана бир түшүнүктө экенбиз»,- деди канагаттануу менен.

Болочоктогу университетке бөлүнүп берилген имаратты эки өлкөнүн президентинин келип көрүп кетиши, бул окуу жайдын эки өлкө ортосундагы орду жана ролуна болгон алардын көз караштарын билүү, ошондой эле эки өлкө башчысынын университеттеги билим берүү концепциялары боюнча ой жүгүртүүлөрүн угуу, албетте, бул университеттин базасын түптөөгө жана куруучу тартылган бардык мамлекеттик структуралардын иш алпаруусун активдештирүүгө жардам болгондой болду.

Кыска убакыт өткөндөн кийин Дурмуш Ялчын бизге тендер ийгиликтүү аяктап, анда жеңип чыккан фирма аныкталгандыгын кабарлады. Жакынкы күндөр ичинде ал бизге келип, иш башталат деди. Бул кабар бизге жана университеттин курулушуна тиешеси бар бардыгыбыз үчүн жагымдуу кабар болуп, сүйүндүрдү. Бул жерде кеп пландаштырылган жаңы долбоорду ишке ашырууну баштоо жөнүндө, тагыраак айтканда, иштин практикалык түрдө башталышы жөнүндө кеп болуп жатты. Анткени көп учурда пландаштырылган идея менен анын ишке ашырылышынын ортосунда көптөгөн жылдар өтүп кетет эмеспи. Бул жерде болсо бул жараяндар биринин артынан бири удаа эле уланып, үзгүлтүксүз өнүгүүгө ээ болду. Ошондуктан биз бул чыдамсыздык менен күткөн жана кааланган ийгилигибизге кантип кубанбай, кантип сүйүнбөй коет элек. Анын үстүнө, эл аралык биргелешип иш алпаруу сыяктуу мындай татаал иштин оңунан чыгып, ийгиликтүү башталышы эки өлкөнүн ортосундагы ишенимди ого бетер чыңдап, бири бирине болгон бир туугандык сезимди арттырып отурбайбы.

Көп өтпөй Бишкекке ишти аткара турган мекеменин жетекчилери менен инженердик-техникалык кызматкерлер келип калышты. Ошентип, имаратты кайра оңдоп-түзөө боюнча иштер башталды. Жалданып иштей турган фирма тез аранын ичинде жетишпеген кадрларды инженердик-техникалык кызматкерлер менен жумушчуларды жергиликтүү адистердин арасынан алып, ишке киришти. Биздин жардам менен фирма курулуш-материалдарын саткан жергиликтүү фирмалар менен сүйлөшүүлөрдү жүргүзүп, эки тарапка тең пайдалуу шарттар менен иш жүргүзө баштады. Курулуш жүрө турган имаратта уюшкандык менен ынтымактуу иш башталды.

Ошол эле учурда биз Камкорчулар кеңешине ишти көп создуктурбай университеттин ишин баштоо үчүн мурдатан байкаштырып койгон имаратты ижарага алуу маселеси боюнча сунуш киргизгенбиз. Жасала турган иштерди Камкорчулар кеңеши менен макулдашып алып, ижарага алган имараттын ремонтун баштадык. Албетте, ремонт капиталдуу ремонт эмес эле, анткени ал жерде убактылуу гана болот элек, т.а., бир эле окуу жылына эсептелинген эле. Окуу жылдын башталышына карата ремонт бүтүп даяр болуп калды.

Окуу жылынын башталышы менен биз университеттин жетекчилиги жана окутуучулук-профессордук курамын түзүүгө кириштик. Анкарада мени Түркиянын Жогорку билим берүү боюнча мамлекеттик комитетинин жооптуу кызматкери, Камкорчулар кеңешинин мүчөсү Дурмуш Ялчын университетибиздин болочоктогу биринчи проректору Ариф Чаглар менен тааныштырды. Келишимге ылайык университеттин ректорун Камкорчулар кеңешинин сунушу менен Кыргызстандын жетекчилиги дайындайт, ал эми проректорун ошол эле Камкорчулар кеңешинин сунушу менен Түркиянын жогорку мектептер боюнча Мамлекеттик комитети дайындайт. Профессор Ариф Чаглар биздин университетке дайындоого чейин бир мөөнөт толугу менен Түркиядагы университеттердин биринде ректор болуп эмгектенип келген. Ал киши бизге келери менен бизди өзүнө тарткан үчүн биз бат эле тил табышып, чогуу натыйжалуу иштөөгө кириштик. Өз учурунда мен элибиздин таланттуу окумуштуусу, ушунчалык чынчыл жана өзгөчө принципиалдуу инсандарынын бири Салижан Жигитовду проректорлук кызмат ордуна чакырдым Ошентип, биз үчөөбүз чогулуп, университеттин жаңы профессордук-окутуучулук курамын түзүүгө кириштик. Биздин университетте айлык маянанын көлөмү Бишкектин башка окуу жайларына салыштырмалуу алда канча жогору болгондуктан, бизде иштегиси келген адамдардын саны бир топ эле көп болду. Биз кадр тандоодо бир гана принципти кармандык – ал конкурс аркылуу гана кабыл алуу жолу эле. Жыйынтыгында биз республикага белгилүү жана беделдүү окумуштуулар катары таанылган профессорлор: Абыт Асанов, Рамиз Рафатов, Анвар Мокеев, Жусуп Пиримбаев, Манасбек Мусаев, Нурбүбү Асипова, Кадыралы Конкобаев сыяктуу ж.б. адамдарды өзүбүзгө тарта алдык.

1996-жылдын сентябрь айында бизге биринчи жолу Түркиянын профессордук-окутуучулук курамы келишти. Бул жерде келген курамдын басымдуу көпчүлүгүн Түркияга жакшы таанымал болгон эл аралык деңгээлдеги жогорку мектептин өкүлдөрү түзгөндүгү мени өзгөчө сүйүндүрдү. Алсак;

Ахмед Бижан Эржиласун, Сейфуллах Чевик, Селахаттин Сары, Ильхан Шахин, Ышык Озкан, Ремзи Атаоглу. Кийинчерээк, мен ал кишилер менен жакындан таанышып, алардын илимий деңгээлдеринин терендигине, педагогикалык мыкты чеберчиликтери жана бийик адамкерчилик сапаттары үчүн терең ыраазы болуу менен, сый-урматыбызга арзый алышты.

Кыскача айта турган болсок, салыштырмалуу аз убакыт ичинде университеттин жашоосундагы, жогорку мектептин заманбап үлгүсү катары иш алпарып, жылдыз болуп көккө учкан мезгилине бат эле жетишкендей болдук. Окуу процессин жүргүзүү үчүн бардык нерсе: аудиториялар, кабинеттер, профессордук-окутуучулук курам, андан сырткары абитуренттерди кабыл алуу үчүн бардык документация даяр эле. Ошентип биздин университеттин тарыхында келечек студенттерди кабыл алуу жараяны да башталды.

Абитуренттерден түшкөн арыздар биз күткөндөн алда канча көп болуп чыкты. Негизи мындай жыйынтык мыйзам ченемдүү эле көрүнүш эле себеби, биз жогорку класстардын окуучуларына өз кызматкерлерибизди жиберүү жолу менен үгүт иштерин республиканын бардык областтарында жүргүздүк. Мектептин бүтүрүүчүлөрү жана алардын ата-энелери эки бир тууган өлкөлөр тарабынан президенттердин демилгеси менен түзүлүп жаткан университет кандай жогорку деңгээлде болору жөнүндөгү А. Акаев жана С.Демирелдин сөздөрүн массалык маалымат каражаттары аркылуу угушкан. Өз учурунда биз дагы, Кыргыз-Түрк «Манас» университетин түзүү жөнүндөгү эки өлкөнүн президенттери тарабынан жарыя болушу коомчулук тарабынан абдан кызыккандык жана үмүт байлоо менен кабыл алына тургандыгын сезгенбиз. Биздин эмгек текке кетпегендигинин жана өлкөбүздүн эли биздин университет менен жаш муундардын келечегин байланыштырганынын далили катары абитуренттердин көп санда агылып келиши бизде терең жагымдуу канагаттануу сезимин жаратты.

Ошентип, 1996-жылы жогорку активдүүлүк жана чоң күч менен Кыргыз-Түрк «Манас» университетин түзүү иштери башталды. Негизги тапшырмалардын бири болуп, университеттин имаратын кайрадан оңдоп-түзөө жана студенттик шаарчанын башкы планын европа стандарты боюнча иштеп чыгууну ичине камтыган окуу жайдын материалдык-техникалык базасын куруу иши кирген. Ишке республиканын эң мыкты зодчийлери тартылган. Ал иш 1997-жылы аяктады. Ошол башкы пландын макети учурда университеттин имаратында сакталып турат.

Университетти түзүүдөгү эң маанилүү нерсе болуп заманбап духка жооп бере турган сапаттуу профессордук-окутуучулук курам болгон. Бул иш Кыргызстанда жана Түркияда бир эле учурда жүргүзүлгөн. Бизде иштегиси келген адамдардын санынын көп болушу университетибизге мүнөздүү көрүнүш. Ошондуктан белгиленген мөөнөткө алгачкы педагогдордун жамаатын түзүү өзгөчө кыйынчылык туудурган жок. Менин оюмча бул жерде эки элдин тил жана маданияттарынын жакын болушу жана дагы жакын мамиледе болуу тилеги маанилүү роль ойноду деп. Бардык жактан мындай татаал долбоорду ишке ашыруу, менин оюм боюнча, түрк тилдүү эки бир

тууган өлкөнүн президенттери Сулайман Демирел жана Аскар Акаевдин ортосунда түзүлгөн жылуу мамиледен улам келип чыккан эле.

Аталган долбоорду ишке ашыруу учурунда улуу урматтуу Сулайман Демирелдин жасаган аяр мамилесин мен терең ыраазычылык жана жүрөгүмдө жылуулук ойноп эскерем. Ал кишини келечекте ачыла турган медицина факультетинин тагдыры өзгөчө кызыктырчу эле. Сулейман Демирелдин тапшырмасы менен Кыргызстанга Түркиядан бул маселени тереңирээк изилдөө үчүн атайын комиссия келген. Көптөгөн маанилүү талкуулардан кийин, медицина факультети сөзсүз түрдө университеттин курамында болушу керек деген жыйынтыктан улам, жана бул долбоор заманбап медициналык техникалык каражаттарды сатып алуудан баштап, окуу лабораторияларын жабдуу үчүн өтө чоң капитал талап кылына тургандыгын эске алып, факультетти университеттин комплексин куруу иштери аяктап калган учурда түзүүгө киришүү керек деген бүтүмгө келгенбиз.

Айта кете турган башка бир өтө маанилүү учур бар. С. Демирелдин өзүнүн сунушу жана демилгеси менен шаарыбыздагы аттуу баштуу басмаканалардын бири болгон заманбап жабдуулар менен жабдылган басмакана курулган.

Университетти тургузуу жараянындагы чоң жетишкендик катары имараттын кайрадан жаңыланып жасалгаланышы болду. Иштин жыйынтыгында биз жаңы деп айтууга боло турган, өз кызматына ылайык бап келген жана учурдун талабына жооп берген имаратка ээ болдук жана 1997-жылы эле ага көчүп бардык. Бул иштин урматына арналып салтанаттуу жыйын өткөрүлүп, эки өлкөнүн президенттери Сулайман Демирел жана Аскар Акаевдер катышышты. Реконструкция иштеринин аякташы, өз имаратында окуу жараянынын башталышы эки бир тууган өлкө ортосунда практикалык түрдө “алтын көпүрө” боло турган университеттин курулгандыгы жөнүндө айтып турган эле.

Сулейман Демирелди Түркиянын министрлер тобу коштоп жүргөн. Жыйындын аягында президент аларды сценага чакырып, мындай деп суроо берди. «Урматтуу министрлер, мындан ары да университеттин өнүгүшүнө колдоо көрсөтөсүңөрбү?» Алардын бардыгы бир добуштан «Ооба!» деп жооп беришти. Бул эпизод бизге өзгөчө таасир калтырган эле.

Жыйындан кийин эки өлкө башчысы университеттин курулуш комплексинин башкы планы менен таанышып чыгышты. Президенттерге башкы пландын макети абдан жакты. Алар бир добуштан жактырышып, аягында тез аранын ичинде муну ишке ашыруу керектигин, ал эми мындай жагдайларда пайда боло турган ондоп-түзөөлөрдү иштин жүрүшүндө киргизсе боло тургандыгын айтышты.

Окуу жайдын материалдык-техникалык базасын куруу боюнча эң маанилүү маселелер бүткөн соң университеттин окуу моделин жана ички жашоосун башкаруу системасын иштеп чыгуу боюнча иш алпарууга кириштик. Аны иштеп чыгууда биз европа стандарттарына багыт алдык. Биз ошол учурда эле Болон процессине кошулууну чечкенбиз, анткени биздин концепциябыздын методологиялык негизи демократиялуулук жана

транспаранттуулук принциптерине негизделген эле. Ошол максатта биз, өлкөдө, жогорку мектептин тарыхында биринчи жолу Окумуштуулар кеңешинин жана университеттин башкаруу структураларынын курамына студенттердин өкүлүн киргизген элек.

Биз иштеп чыккан концепция иш жүзүндө көп жылдар бою пилоттук долбоор катары иштеп турду. Ал өзүн иш жүзүндө толугу менен актады.

Ошол учурда республикадагы жогорку окуу жайларында коррупцияга каршы иш алпаруу жана академиялык чынчылдыкты бекитүү боюнча активдүү кыймыл жүргүзүлүп баштаган. Бул максатта атайын комиссия бардык жогорку окуу жайларында кароолорду өткөрө баштады. Өткөрүлгөн кароонун жыйынтыгында биздин университетке «Академиялык чынчылдык үчүн» деген сертификат берилгендигин чоң канааттануу жана мыйзамдуу сыймык менен айта алам.

Бардыгынан мурда, эң башкысы, биздин студенттердин ийгилигин айта кетишибиз керек. Студенттерибиздин иштери Түркияда өткөрүлгөн эл аралык кароолордо ар дайым алдыңкы орундарды ээлеп, сыйлыктарга арзып келишти. Ал тургай, бир студентибиздин кыска метраждуу фильми европалык конкурста эл аралык сыйлыкка ээ болот.

Албетте, бул ийгиликтер профессордук-окутуучулук курамдын жогорку квалификацилуулугу жана алардын талбаган эмгеги менен катар эле, окуу жараяны жана илимий-изилдөө иштери үчүн түзүлгөн ишкер чыгармачылык атмосферанын жана заманбап материалдык-техникалык базанын натыйжасында болуп отурат. Бул көз караштан биздин университет өтө жолдуу экен. Себеби Университет толугу менен Түркиянын мамлекеттик бюджети тарабынан каржыланат. Мамлекетибиз өз күчү менен окуу процессин жана окутуучулар менен студенттердин илимий-изилдөө иштерин заманбап жабдыктар менен жабдып, университеттин китепканасын көркөм адабият, илимий-методикалык окуу китептеринин жаңы басылмалары менен камсыз кыла алат беле деген нерсени айтуунун кажети барбы?....

Университетти өнүктүрүү жөнүндөгү башкы планды ишке киргизүү

Окуу жайдын Ректорлугу жана Камкорчулар кеңеши баш болгон жетекчилиги күнүмдүк иштердин көп экендигине карабай университетти өнүктүрүү боюнча башкы планды ишке ашырууну эстен чыгарган жок. Кылдат даярдыктан соң жаңы негизги аймакта университеттин инфраструктурасынын жана биринчи планда турган маанилүү объектилерди куруу иштерин баштоо чечими кабыл алынган эле. Ошол учурда эконкомика жана башкаруу жана журналистика факультеттеринин корпусу жана инфраструктурасы боюнча долбоордук-сметалык документи даяр эле. Курулуш компанияларынын арасында тендер өткөрүү боюнча да документтер даярдалган болчу. 2002-жылдын июнь айында тендер өткөрүлдү. Эки түрк фирмасы тендердин жеңүүчүлөрү болуп тандалды. Бул мыйзам ченемдүү көрүнүш эле, анткени

Түркиянын экономикасындагы бул тармак дүйнөдөгү бирден бир алдыңкы тармактардын бири болуп саналат. Университеттин курулуш объектилерин баштоо мөөнөтү болуп 2002-жылдын июль айы белгиленди.

Университеттин имаратынын пайдубалын түптөө иш-чарасына Түркия Республикасынын мамлекеттик министри Р. Доргу мырза келди. Бул салтанаттуу иш-чара 2002-жылдын 3-июлунда уюштурулду. Бул иш-чарага Кыргыз Республикасынын президенти Аскар Акаев ж.б. маанилүү мамлекеттик кызматкерлер, ошондой эле Р.Доргу катышты.

Бул обьектилерде курулуш иштеринин расмий түрдө башталышына чейин биз, Бишкек шаардык мэриясы жана Архитектура жана курулуш боюнча мамлекеттик инспекциясы, ошондой эле курулуш-материалдарын сатуу боюнча жергиликтүү курулуш мекемелери менен курулуштун жүрүшү боюнча архитектуралык-техникалык көзөмөл жүргүзүү иштерин уюштуруу, курулуш материалдары менен үзгүлтүксүз камсыз кылуу, жергиликтүү жумушчуларды ишке тартуу иштери тууралуу макулдашкан элек. Подрядчик фирманын биздин республикадагы мекеме, ишканаларына кандайдыр бир суроолору жаралган учурларда биз аларга жардам көрсөттүп турдук. Бактыга жараша курулушта кандайдыр бир олуттуу көйгөйлөр жаралбай, ылдамдаган темпте, белгиленген мөөнөттө 2003-жылдын октябрь айында аяктады. Ал эми 2003-жылдын 23-октябрында объектини кабыл алуу салтанатында болсо, Түркиянын премьер-министри Режеп Тайип Эрдоган жана Кыргыз Республикасынын президенти Аскар Акаев катышышты. Эки өлкөнүн жогорку даражалуу мамлекет жетекчилеринин катышышы дагы бир жолу эки тараптуу бул долбоордун ийгиликтүү ишке ашышына канчалык даражада маани берерин түшүндүрүштү.

Эки өлкөнүн университетке көрсөтүлгөн ар тараптуу колдоолору, окуу жайыбыздын кыска мөөнөттүн ичинде калыптанып кетүүсүнө болгон алардын чыныгы кызыкчылыктары университеттин чыгарамачылык потенциалынын өсүшүнө жана калыптанышына чоң өбөлгө түздү. Бул эки тараптуу кызыкчылык жана колдоо ар тараптан көрүнүп турду. Мисалы, Түркиядан иш сапары менен Кыргызстанга келген кандай делегация болбосун биздин университетке сөзсүз келчү. Түркия Республикасынын президенти Ахмет Сезер Кыргызстанга келген расмий иш сапарында Кыргыз Республикасынын президенти Аскар Акаевдин коштоосу менен университетибизде эки саатка созулган жолугушууда болуп, анда университет жана жамаат менен таанышып чыкты.

Ошол учурда Түркиянын тышкы иштери министри болуп турган, учурдагы өлкө президенти Абдуллах Гүл университетибизде 2 жолу болду.

Өзүнөн өзү белгилүү болгондой, биз Түркиянын белгилүү университеттери менен тыгыз байланышта болуп алар менен кызматташтык алып барчубуз. Өзгөчө, толугу менен европалык типке жана Болонья процессине жооп берген Орточыгыш техникалык университети менен болгон мамилебизди белгилеп айткым келет. Биз үчүн өтө кызыкчылык туудурган нерсе университеттин астында түзүлүп, мыкты жабдуу менен камсыздалган технопарк болду. Технопарк тарабынан иштелип чыккан технологиялык

жаңылыктар Түркиянын эл чарбасынын көптөгөн тармагында колдонулуп келет. Биз албетте, бул тажрыйбаны өз университетибизде колдонуп көрүүгө өтө кызыктар болдук. Ошону менен бирге эле, аталган университеттин жетекчилиги жана кызматкерлери технопарк куруу тажрыйбасын үйрөтүү менен эле чектелбестен, технопарктын күч-кубатын натыйжалуу колдонууга үйрөтүүгө абдан аракеттеништи. Биз бул университет менен университетибиздин инженердик факультети үчүн илимий-педагогикалык кадрларды даярдоо жаатында да кызматташтык жүргүзүүгө кызыктар болдук. Анткени университетти өнүктүрүүнүн келечек планы боюнча жакынкы аралыкта жаңы заманбап имаратын тургузуу иштери пландаштырылган жана бул факультет студенттердин басымдуу көпчүлүгү окуй турган бирден бир маанилүү факультет болот деп эсептелет.

Университеттин илимий жашоосу

Ал учурда биздин мамлекетибиз жакынкы аралыкта ээ болгон көз карандысыздыктын эйфориясынын толкунунан «Биз кимбиз?», «Кайдан келдик?» «Тарых жолдору бизди кайда алып баратат?» сыяктуу суроолорду берип баштаган эле. Коомчулуктун бул суроолорго жооп издеген кызыкчылыгынан улам, биз «Кыргыз» этнониминин 2200 жылдыгы» деген аталыштагы Кыргыз Республикасынын эгемендигинин 10 жылдыгына арналган эл аралык конференция өткөрүүнү туура көрдүк.

Илимий форумдун даярдануу этабында «Манас» университети «Кыргыздардын жана Кыргызстандын тарыхы боюнча материалдар» сериасынан экинчи том басып чыгардык. Ага кытай булактарына таандык биздин заманга чейинки XI кылымдан биздин замандын XXIII кылымына чейинки материалдар алынган.

2001-жылдын 27-28-августунда биздин талбаган, тынымсыз уюштуруу иштерибиздин жыйынтыгында аталган конференцияга бул багытта адистешкен Чыгыш менен Батышты баш кылып көптөгөн өлкөлөрдүн мыкты чыгыштаануучу-тарыхчы, илимпоздорунун башын бир жерге бириктире алдык. Албетте, конференциянын катышуучуларынын жогорку рейтингин каралган илимий маселелердин маанилүүлүгү, актуалдуулугу көрсөтүп турду. Бирок конференциянын мааниси биз күткөндөн алда канча бийик болду. Конференциядагы баяндамаларда каралган маселелер жана айтылган сөздөрдүн жыйынтыгы көтөрүлүп чыккан көп маселелерди чечүү керек экендиги тууралуу ойлонууга мажбурлады. Конференция жандуу азарт жаратып, кийинки илимий изилдөөлөргө кызыгуу ойготту. Анткени бул форумда кыргыздардын жана Кыргызстандын байыркы тарыхы жалпы түрк дүйнөсүнүн фонунда каралып жаткан.

Конференцияда айтылган.. факты жана маалыматтар көп коомдук-тарыхый көрүнүштөрдү түшүнүүдө өзгөчө мааниге ээ болду. Мени көбүнесе, түрк дүйнөсүнүн ичинде бизге ата-бабалардан калтырылган баалуулуктардын кайсынысы биздин маданий жана социалдык жалпылыктарды бириктирген ,

башталышын түзгөн түпкү өзөгү деген ой ойлонууга мажбурлады.

Көптөгөн илимий булактарга жана биринчилерден болуп дүйнөлүк цивилизациялар тарыхына кайрылып көрүп, атап айтканда цивилизация гана ошондой баалуулук болуп саналаарын жана цивилизациянын феномени түрк дүйнөсү үчүн, өзгөчө ал өз өнүгүүсүнүн эң бийик чокусуна жетип турган мезгилде чоочун болбогондугун түшүндүм. Тарыхый маалыматтар көрсөтүп тургандай, атап айтканда, байыркы түрк дүйнөсү өзүнүн тарыхында мындай жылдызы жанган учурга, өнүгүүнүн туу чокусуна VI, VШ кылымдарда түрк урууларын бир бүтүндүккө бириктирип, бирдиктүү руханий маданияттын калыптанышына алып келген, биринчи жана экинчи түндүк түрк каганаттарынын доорунда империя тибиндеги кубаттуу мамлекеттик түзүлүш абалына жеткен учурда ээ болгон.

Бул империялардын түрдүү бөлүктөрүндө административдик-саясий, маданий жана соода борборлору болуп калган шаарлар пайда болгон.

Археологиялык жана тарыхый булактардын маалыматтары күбөлөндүрүп тургандай түрк дүйнөсүнүн батыш бөлүгүндө, өзгөчө Жети-Сууда урбанизация маданияты алда канча күчтүү өнүккөн

Албетте ошол кездеги түрк дүйнөсүнүн бирден бир жетишкендиги катары жазуу маданиятынын пайда болушу эсептелет. Түрк жазуу эстеликтерин изилдөө XVIII кылымда башталган. Страленберг аттуу швед экспедитору Сибирь, жогорку Енисей өрөөндөрүндөгү таш эстеликтери менен скульптураларды жазылышы скандинавия өлкөлөрүндө жакшы таанымал болгон руникалык жазууларга окшоштугунан улам руникалык жазуулар деп атаган. Бул аталыш өтө так болбосо да колдонууга өтө ыңгайлуу болуп, бат эле илимий терминологияда ушул аталыш калыптанып калды.

Руникалык жазууларга болгон кызыгуу Монголиянын түндүгүндөгү Кошо-Цайдам деген жерден эки көлөмдүү руникалык жана кытай жазуулары табылгандан кийин дароо күч алган. Алардын биринин тексти Экинчи түрк империясынын башчысы Билге каганга жана экинчиси, анын агасы, империянын аскер башчысы Култегинге таандык деп аныкталган.

Россиялык академик В.В.Радлов жана белгилүү даниялык түрколог В.Томсен руникалык жазууларды чечмелөө деген өтө олуттуу ишке киришишкен. Бирнчилерден болуп В.Томсен бул ишти жасап чыгат. Ал киши 38 руникалык жазуунун 23ү арамей алфавитине генетикалык жактан көз каранды экендигин аныктаган. Арамейлердин алфавити үн катышы боюнча түрк тилинен иштелип чыккан жана түрк тилине ылайыкташтырылган, ошону менен бирге эле башка тилдер менен да толукталган.

Мындан сырткары, олуттуу болгон нерселердин бири руникалык жазуулардын тексттеринин тилдик окшоштугу. В.В. Радловдун бул илимий жыйынтыгы кийинки түрколог окумуштуулардын изилдөөлөрү менен тастыкталып отурат.

Кийинки муундагы белгилүү түркологдор тарабынан жүргүзүлгөн изилдөөлөр боюнча жыйынтык чыгарып жатып, түрк дүйнөсүнүн тарыхы боюнча белгилүү адис Сергей Григорьевич Кляшторный мындай деп бүтүм чыгарат: «Бул жерде сөз, VII-X кылымдарда Монголия, Түштүк Сибирь жана

Жети-Суу (Түрк каганатынын негизги ээлиги) аймактарында жайылган, бирдиктүү белгилүү жазуу системасы менен байланышкан байыркы түрк тили жөнүндө болуп жатат. Бул тилдин түпкүрүндө түрк каганатынын мамлекеттик тили Ашина уруусунун диалектиси болгон. б.а. өзү уруусунун адабий койнэсин сактай алган, жалпы элдердин тилин тагыраак айтканда, тектеш уруу же тектеш диалектилер арасындагы байланыштарда колдонулган деген божомол жасоого болот». Ошентип, VI-VIII кылымдарда түрк дүйнөсүндө цивилизациянын негизги феномендери: мамлекеттүүлүк, урбанисттик маданият, жазуу маданияты, бирдиктүү адабий тил түзүлгөн.

Бирок эмнегедир дүйнөлүк адабияттарда, цивилизацияларга арналган бөлүктө түрк цивилизациясы такыр эскерилбейт. Ошондуктан биз бул боштукту толтуралы деп чечтик. Ошол максаттан улам, биз түрк цивилизациясына арналган эл аралык конференция өткөрүүнү туура көрдүк. Ал 2004-жылы «Түрк цивилизациясы ааламдашуунун контекстинде» деген аталышта өттү.

Биздин чакырууга Россия, Түркия, Америка, Австралия, Франция, Дания, Кытай, Индия, Япония, Казакстан, Өзбекстан жан Туркменстандын окумуштуулары макул деп жооп беришти. Форумда түрдүү илимий мектеп жана агымдардын өкүлдөрүнөн болгондугунан улам, ар бир чыгып сүйлөгөн сөзгө кызыгуу жаралды. Ошондуктан конференциянын катышуучулары тажап кете тургандай болгон жок. Талкуу өтө кызуу жана иштиктүү түрдө өттү. Бирок жалпыбызда бир кызыкчылык бар эле. Чыгып сүйлөгөндөр тарыхтын түрдүү аспектилерин мындан ары тереңдетип изилдөө жана түрдүү өлкөлөрдүн адистеринин чыгармачылык байланыштарын колдонуу менен түрк цивилизациясын өнүктүрүү идеясын колдошту.

Биринчи жолу түрк цивилизациясы эл аралык масштабда жалпы илимий кызыкчылыктын чордонунда болуп, конференциянын катышуучулары кийинки изилдөөлөргө пландуулук жана ыраатуулук киргизүү максатында «Манас» университетинин астында түрк цивилизациясын изилдөө Борборун түзүүнү сунушташты. Ошондой эле түрдүү өлкөлөрдүн окумуштууларынын түрк цивилизациясы боюнча изилдөөлөрүн басып чыгарып туруу үчүн илимий журнал негиздөө сунушун киргизишти. Бул сунуштарды университеттин ректораты карап чыгып, түрк цивилизациясын изилдөө борборун түзүү жана илимий журнал негиздөө чечимин кабыл алышты. Бул чечимдер кийинчерээк Камкорчулар кеңешинин чечими менен бекиди.

Түрк цивилизациясына арналып биринчи жолу уюштурулган эл аралык конференциянын ийгиликтүү өтүшү аны өткөрүү планынын мыктылыгынан жана ал ишти мыкты уюштуруунун жыйынтыгынан улам болуп отурат. Ошону менен бирге эле, аны өткөрүү убактысынын туура тандалып алынышы да өзгөчө роль ойноду. Анткени, дүйнөнүн коомдук-саясий ойлору цивилизация феноменине көбүрөөк багытталып турган учур эле.

Баарыбыздын эсибизде болсо керек, дүйнөлүк түзүлүштүн биополярдык системасы жакындаары менен дароо эле тарых сахнасында цивилизациянын жылдызы күйүп отурат. Ал тууралуу катуу айта башташты. Мурда ал жөнүндө сөз кылууга болбойт эле. Анан, дүйнөлүк түзүлүштүн биополярдык

системасында цивилизациянын далдаасында феномендин орду басаңдалып калгандыгы тууралуу, ал маселе көтөрүлгөндө көптөгөн интеллигент жана саясатчы адамдардын көңүлү ошого бурулуп, ал жада калса көптөгөн мурунку жана кийинки негизги маселелердин түйүнүн чечүүчү нерсе катары каралып калды. Бул тема боюнча дискуссия кылууга тон берген Френсиса Фукуямы и Самуэл Хантингтон башында турган америкалык интеллектуалдык элита болгон.

Ф.Фукуяманын, «Конец Истории», аталган концепциясынын мааниси дүйнөлүк түзүлүштүн биополярдык системасынын реалдуулук жок жактарга кетиши менен дүйнөдө батыштын либералдык бийлигинин үстөмдүгү орноп, тагыраак айтканда, жаңы либералдык цивилизация, тээ алмустактан бери адамзатын кыйнап келген экономикалык, социалдык, маданий проблемаларынын бардыгын чечүүгө жөндөмдүү.

Ошентип, бул неолибералдык цивилизациянын тарыхынын таажысы эле. Ал адамзатынын тарыхый өнүгүү процессин аягына чыгарып жаткандай. Фукуяма мындай деп жазат: «Балким биз адамзатынын идеологиялык эволюциясынын акыркы чекитинин жана батыш либералдык демократиясынын универсалдашуусу адамзаттын башкаруусунун акыркы чекити катары күбөсү болуп жаткандырбыз. Албетте, кайсы бир үчүнчү дүйнөдө конфликттер болушу мүмкүн, бирок негизги талаштар артта калды. Европада эле эмес, европалашпаган башка дүйнөлөрдө, биринчи катарда болуп Кытайда жана Советтер Союзунда олуттуу өзгөрүүлөр болуп өттү, Идеялардын согушу аягына чыкты.». Ошентип, ал кишинин ою боюнча, неолибералдык цивилизация тарыхтын натыйжасы. Ал адамзатынын тарыхый өнүгүү процессин аяктап жаткандай.

Андан ары автор «Биз чындап эле тарыхтын аягына келдикпи?» деген суроону коёт: Башка сөз менен айтканда, учурдун либерализми чече албай турган, бирок альтернативдүү саясий-экономикалык түзүлүштүн алкагында чечиле турган кандайдыр бир кайчы пикир барбы? Биз идеалисттик көз караштан карап жаткандыктан идеология жана аң-сезимден жооп издешибиз керек. Биз либерализмдин бардык чакырыктарын талдап отурбайлы, болгону дүйнөлүк тарыхтын бир бөлүгү катары чоң күчүн жана кыймылын түзүп турган нерселер кызыктырат. Албания жана Буркина-Фасонун жашоочуларынын оюна эмне келээри мени кызыктарбайт, болгону жалпы адамзаты үчүн идеологиялык фонд деп айта турган нерселер эмне экендиги кызык.

Өтүп бара жаткан жүз жылдыкта либерализмге карата эки чакырык – фашизм жана коммунизм ыргытылган. Баарыбызга белгилүү болгондой, экөө тең изсиз жок болуп кетти.

Көп убакыт өтпөй турмуштун ачуу чындыгы либералдык глобализация тууралуу ой жүгүртүүлөрдү түп тамырынан бери 180 градуска өзгөртүүгө мажбурлады. 2000-жылдын аягында «Бизнес-Уик» аттуу америкалык журналда чагылдырылган макаладагы көз караш буга бирден бир мүнөздүү мисалдардын бири болуп калат. Андагы айтылган пикир боюнча «Эгер качандыр бир кезде, рынок бир аз эле жайылса жакырчылык жоюлуп,

диктатураны жок кылып, түрдүү маданияттарды бириктирет деп эсептелсе, бүгүн дүйнөлөшүүнү эскерүү эле кыжырдануу жаратып, кайчы пикирлерди жана зекүүлөрдү туудурат, үмүт үзүү эйфорияны сүрүп чыгарат».

Мен америкалык саясатчылардын жогоруда белгиленип өткөн, дүйнөлүк коомчулуктун пикиринде чоң резонанс жараткан концепцияларына басым жасап, түрк цивилизациясына арналган биринчи эл аралык конференцияны өткөрүү үчүн убакыт канчалык даражада туура тандалгандыгын баса белгилөөгө басым жасадым.

Конференциянын өтө ыңгайлуу учурда болгондугун көрсөтүүдө ар кайсы өлкөнүн атактуу окумуштууларынын катышуусун каалашкандыктары, андан сырткары түрк цивилизациясына тийиштүү илимий проблемаларды изилдөөгө болгон кызыгуулары сыяктуу фактылар далил болуп турат. Эң негизгиси бул конференция ар кайсы өлкөлөрдөн жана түрдүү илимий мектептерден келген адистердин биргелешип иш алпаруусунун мыкты салтына айланды.

Эми түрк цивилизациясын изилдөө иштерин уюштуруу жумуштарын жана эл аралык илимий форумдарды өткөрүүлөрдү университеттин астында түзүлгөн Түрк цивилизациясын изилдөө Борбору алып барат. Мен ал борбордун негиздөөчүсү жана биринчи жетекчиси болгондугум үчүн сыймыктанам. Борбор ушундай эле деңгээлдеги маанилүү илимий маселелер боюнча үч илимий конференция уюштурду. Борбордун ишинин алкагында «Түрк цивилизациясы» аттуу илимий журнал басылып чыга баштады жана журналдын эки гана номери чыкты.

Түрк цивилизациясын изилдөө маселеси тууралуу сөзүмдү аяктап жатып, бул ишке элибиздин сыймыгы жана символу болгон, көзү тирүүсүндө дүйнө коомчулугу тарабынан XX кылымдын гениалдуу ойчулу жана сүрөткери катары таанылган Чыңгыз Айтматовдун түздөн түз тиешеси бар экендигин айтып коюум абзел. Ал киши ата-бабабыз тарабынан калтырылган руханий баалуулуктардын улуу жактоочусу болуп, аларга терең таазим көрсөтүп, өзүнүн терең заманбап чыгармаларында аларга дагы бир саам жашоо бергендей. Экөөбүздүн ортобуздагы мамиледен бир учурду эскергим келип турат. Ал учурда биз тез-тез байланышып турчубуз. Бир сапар ал киши мага телефон чалып калды. Телефондон абдан сүйүнүчтүү үн менен толкунданып, «Наука» аттуу Москванын басмаканасынан абдан сонун белек алгандыгын сүйүнчүлөдү. Азыр мен дүйнөлүк көркөм адабияттын чыныгы шедеврин, басманын аз чыгарылыштагы бир үлгүсүн колумда кармап турам. Эгер сен азыр бош болсоң, мен сени сүйүнтүш үчүн келип калам». Мен дароо эле сизди көрүүгө куштармын деп жооп бердим. Бир аз убакыттан кийин Чыңгыз Төрөкулович менин Фрунзе шаардык комитетиндеги кабинетиме кирип келип, жайдары жүз менен китепти көрсөтүп, анан мага сунду. Анан ушундай бир кубануу менен: «Бул биздин элибизге жана бүткүл түрк дүйнөсүнө жасаган москвалык «Наука» басмаканасынын эң мыкты белеги» деди. Көрсө, ал киши бул китепти жаңы эле почта аркылуу алган экен. Бул орто кылымдагы түрк тилдүү элдер адабиятынын «Адабий мурастар» сериясындагы эң мыкты чыгармасы катары саналган Жусуп Баласагындын

«Кутатгу билиг» аттуу этикалык жана дидактикалык поэмасы эле. Ал китепке Чыңгыз Төрөкулович «Улуу ойчулдун бул чыгармасы биздин заманбап маданиятыбызга жаңы чыгармачылык күч кошсун. Ч.Айтматов. 23/XII. 1983г.» деген сөздөрдү жазып, кол тамгасын калтырып, мага белек кылды. Бул каалоо чындап эле алдын ала билип айтылгандай болду. Анткени өз улуу феноменалдуу өкүлүнүн чыгармачылык бийиктигинен улам ойгонгон биздин бүтүндөй улуттук көркөм маданиятыбыздын өзүнүн өнүгүүсүнүн XX кылымдагы өзгөчө чыгармачылык бийиктикке жетиши буга далил болуп отурат. Эмоцияларыбыз тынчыган соң биз отуруп, жан-дүйнөбүздө бизди тынчсыздандырган нерселер жөнүндө кеп кылдык. Ошондо Чыңгыз Төрөкулович, мамлекеттеги саясий чөйрө качан коомчулуктун эчак унутта калган, бирок бүгүн өтө зарыл болуп турган мисалы Жусуп Баласагындын «Кутатгу билиг» поэмасы сыяктуу маданий баалуулуктарыбызды таап, аларды кайра жандандырууга өбөлгө түзө тургандай болот деген көкүрөгүнүн эң түпкүрүндө катылып жаткан таза, кол жеткис кыялдары менен бөлүштү. Албетте мындай өтө татаал жана эң негизгиси өзгөчө маанилүү иш үчүн адистерди даярдап өстүрүү керек эле.

Мен эл аралык биринчи түрк цивилизациясы конференциясын өткөрүү тууралуу ойлонуп жатканда мурда болгон сүйлөшүүнүн мазмунун эстедим. Дал ошондо мен Чыңгыз Төрөкуловичке Брюсселге телефон чалып, бул оюм тууралуу бөлүшкөн элем. Ал киши абдан сүйүнүп, конференциянын ишине сөзсүз келип катышарын билдирди. Ал киши конференция башталардан бир жума мурун келгендигин белгилегим келет.Ал конференциянын программасына жана ага катыша тургандардын курамына абдан курсант болду. Биз билгендей, конференциянын ишине дүйнөлүк масштабдагы мындай инсандын катышып, анын ачылышындагы жан дүйнөсүнөн чыккан сөзү, белгилүү деңгээлде кадимкидей эле достук жана чыгармачылык абалдын түзүлүшүн шарттап берди. Танапис учурунда чакырылган делегаттар Чыңгыз Төрөкуловичти туш тарабынан курчап алышып, ата мекендик маданияттын азыркысы менен келечеги боюнча ар кандай суроолорду берип жатышты, анын чыгармачылык пландарына кызыгышты. Чет элдик делегаттарды өзгөчө ааламдашуу менен улуттук маданияттардын өз алдынчалуулугу кантип бири-бири менен ынтымакташат деген маселеге анын пикири кызыктырып жатты.

Конференциядан кийин Чыңгиз Төрөкулович бир канча күн ар күнү биздин университетке келип турду. Студенттердин өтүнүчү боюнча алар менен бир канча жолугушууларды өткөрүп, ошондой эле профессордук-окутуучулук курам менен да жолугушууларда болду. Ошентсе да, биз менен көпчүлүк учурун конференциянын катышуучулары тарабынан көтөрүлгөн маселелерди талкуулоого арначу. Бул биринчи орунда Түрк цивилизациясын изилдөө борборун түзүү, анын максат жана идеяларын аныктоо, Түрк цивилизациясы боюнча жаңы изилдөөлөр чагылдырыла турган жаңы илимий журнал түзүү маселесине арналчу. Айтматов конференциянын катышуучулары койгон маселелердин чечилишине терең маани берүү менен мамиле кылды. Бардык маселелерди, алардын ичинде финансылык жана

кадрдык маселелер кылдат талданып чыккан соң, университетте мындай борборду куруу, эң негизгиси мындай илимий борборду түзүү менен катар түрк цивилизациясы боюнча илимий журнал чыгаруу зарылчылыгы тургандыгы боюнча биз бир пикирге жетиштик.

Бир канча ай өткөн соң Ректорлук жан Камкорчулар кеңеши тарабынан аталган сунуштарды ишке ашыруу боюнча тийиштүү чечимдер кабыл алынды.

Чыңгиз Төрөкулович Брюсселге кетердин алдында дагы бир жолу мага университетке кирип калды. Экөөбүз бирден пиала чай ичип бүткөн соң, токтоо анан ишеничтүү үн менен «Мен сени менен кеңешейин дедим эле. Өзүң билесиң да мен бардык чыгармачылык ишимди административдик иш жүргүзүү менен чогуу алып келем. Бул мен, үчүн кадыресе, көнүмүш көрүнүш болуп калбадыбы. Мен Брюсселдеги кызматты өткөзүп берген соң, сенин оюңча Бишкекте менин жашоо образыма ылайык жумуш табылабы?», - деди. Бир азга ойлонуп туруп, мен ишеничтүү түрдө «Ооба, сизге ылайык жумушту биз университеттен таап беребиз. Сизге бардык шартты түзүп беребиз. Жакшы имарат бөлүп беребиз, тийиштүү деңгээлде жабдыйбыз. Кабылдамаңызда катчы кызмат кылат. Университеттин штаттык жүгүрт-мөсүндө ректордун маданият боюнча кеңешчиси деген кызмат ачылат», - дедим. Айтаарын айтып алып, абдан уялып кеттим, ал гана эмес кызарып кеткенимди да сездим. Дүйнөлүк деңгээлдеги жазуучуга университеттин масштабында маданият боюнча кеңешчилик кызматты сунуштоо ыңгайсыз болду. Бир азга ойлонуп туруп, анан абдан чын көңүлүнөн жайдары күлүп туруп, «Макул эмесе, мен сенин сунушуңду кабыл алдым»,- деди. Мен бир аз демимди басып калган кезде, бизге университеттин иш башкармачылыгынын төрагасы кирип, сезилерлик толкунданып: «Чыңгыз Төрөкулович, кабыл-дамада сизди жаштардын тобу күтүп жатышат. Алар сизден, түштөнүүдөн кийинки танаписте, чоң актовый залда жолугушууңузду өтүнүп жатышат»-деп кайрылды. Айтматов жылмайып: «Аларга айтып коюңуз, мен алардын чакыруусун зор канагаттануу менен кабыл алам жана сөзсүз жолугушууга барам»-деди.

Эртеси күнү Башкаруу кеңешинин жыйынында Чыңгыз Төрөкулович Айтматовду маданият боюнча ректордун кеңешчиси кылып дайындоо боюнча чечим кабыл алынды.

Бир нерсени айта кетишим керек, Айтматов университет менен, өзгөчө студенттер менен болгон байланышын өтө баалачу. Ал киши жаштар менен болгон баарлашуу заманбап жашоонун темпин жана демин сезүү мүмкүнчүлүгүн берет деп көп айтаар эле. Бизге өзү Брюсселден телефон чалып университетте иштер кандай жүрүп жаткандыгы жөнүндө сурап туруучу. Бишкекке калгенинде сөзсүз университетке келип, окуу жайдын студенттери жана окутуучуларынын күндөлүк жашоолоруна байланыштуу талкууларга, университеттин маанилүү маселелерин чечүүгө сөзсүз катышып кетер эле. Эреже боюнча анын катышуусу менен Түрк цивилизациясын изилдөө борборунун ишмердүүлүгү боюнча жана биз «Түрк цивилизациясы» деп атаган илимий журналдын келечектеги планы тууралуу маселелер

талкууланчу. Айтматов бул тармакты абдан терең билген адис катары өтө маанилүү жана баалуу кеңештери менен бирге сын-пикирлерин айтчу. Университеттин жамааты ал кишиден чоң руханий күч жана таяныч табуу менен, бул улуу адам менен болгон достук байланыштары аркылуу сыймыктанчу. Өз убагында Чынгыз Төрөкулович да университеттин кызматкерлери жана студенттерине чын жүрөктөн жылуу мамиле кылчу. Төрт жыл ичинде Чынгыз Төрөкуловичтин университет менен болгон алакасы жамаатка, айрыкча студенттердин жашоосуна өзгөчө таасир калтырган.

МЕНИН ҮЙ-БҮЛӨМ

Турмуш жөнүндө туура ой жүгүрткөн адам катары, жумушумдун көп экенине карабай, мен ар дайым көңүлүмдүн түпкүрүндө үй-бүлө жөнүндө кам көрүүнү негизги планга койчумун. Бардыгыбызга белгилүү болгондой, үй-бүлө бул өзгөчө дүйнө. Ал бир бүтүндүк катары ар түрдүү курамдан түзүлгөн. Бизде кыргыздарда салт боюнча эркек үй-бүлө башчысы катары саналары да эч кимге жашыруун эмес. Ошондуктан үй-бүлөдөгү эң жооптуу нерселерге ата, эң биринчи орунда албетте, балдардын тарбиясы үчүн жооп берет.

Тагдырдын буйругу менен Майрамкүл экөөбүз үч балалуу болдук – бир уул, эки кыз. Байбичем экөөбүз тээ башынан эле илимий чөйрөдө эмгектенип калдык. Майрамкүл менин жашоомдогу турмуштун ачуу-таттуусун бирге таткан, ишенимдүү өмүр шеригим. Адистиги боюнча биолог, биология илимдеринин кандидаты, Кыргыз мамлекеттик университетинде доцент болуп иштеп келген. Биз келечекте балдарыбыз да илим жолуна түшкөн адамдар болсо деп тилек кылчубуз. Бул көз караштан биз балдарыбыздын мыкты окушуна кызыкдар элек. Ошол эле учурда алар да биздин тил албай коюп, капа кылбайлы деп аракет кылышчу. Эки кызыбыз тең жалпы билим берүүдөн сырткары музыкалык сабатын өстүрүү үчүн музыкалык мектептен билим алышты, англис тилин үйрөнүү үчүн жеке мугалимдерге кошумча сабакка барышчу.

Ал учурда интеллигент адамдар чөйрөсүндө ар тараптан билимдүү, маданияттуу адам болуу түшүнүгү бекем калыптанып калган. Биз жакшы билим келечекте балдардын турмушунда адистик тандоого өз таасирин тийгизерин жакшы билип, аларга жакшы билим берүү аракетин жасачубуз. Биздин балдардын келечеги жөнүндөгү үмүт-тилектерибиз орундалганын убакыт көрсөттү. Балдарыбыздын бардыгы жогорку билимдүү, жогорку квалификациялуу адистер болуп чыгышты. Улуу кызым Айгүл экинчи Москва медициналык институтунун молекулярдык биология факультетин бүтүргөн соң, Бүткүл союздук кардиология илим изилдөө борборуна аспирантурага тапшырды. Ал жерден илимий изденүүчү катары жүргүзгөн изилдөөлөрүнүн натыйжасында биология илимдеринин кандидаты болуп отурат. Экинчи кызым Нургүл М.В. Ломоносов атындагы Москва мамлекеттик университетинин экономика факультетин бүтүрдү. Университти бүтүрөрү менен Кыргыз Республикасынын Улуттук Банкынын чакыруусу менен келип, 2001-жылга чейин акча жана кредит саясаты бөлүмүндө экономика боюнча жетектөөчү адис болуп иштеп келди.

Тилекке каршы, өлкөдөгү экономикалык кризистин айынан квалифика-

циялуу адистер, чет жакаларга көчүп кетүүгө аргасыз болгон кырдаал, республикабызда көпчүлүккө, анын ичинде биздин үй-бүлөбүзгө да тийди. 1999-жылы кызым Айгүл үй-бүлөсү менен АКШга көчүп кетти. Айгүл ал жакта Балтимор шаарына ДЖ. Хопкинс атындагы университеттин илимий-изилдөө бөлүмүнө ишке орношкон. Азыркы күндө да ошол жерде эмгектенүүдө.

Айгүлдүн аркасынан эле Нургүл да үй-бүлөсү менен Америкага көчүп кетти. Жолдошу Жаныбек Адышев бир жыл Балтимор шаарындагы Хопкинс атындагы университетте эмгектенип, кийинки жылы Чикаго университетинин чакыруусу менен Чикагого көчүп кетет. Азыркы учурда Нургүл Жаныбек менен Чикаго университетинде эмгектенишүүдө.

Алар көчүп кеткен алгачкы учурда биз балдарды, айрыкча неберелерибизди кандай сагынгандыгыбыз жөнүндө айтып кереги барбы билбейм. Биз Майрамкүл экөөбүз балдар ал жакка толугу менен отурукташып, неберелербиз мектепке окуп, америкалыктардын жашоо образына, ритмине көнгөндөн кийин барып, анан санаабыз тынып калды. Бизди балдарыбыздын жетишкендиктери абдан кубандырат, өзгөчө неберелерибиздин ийгиликтери биз үчүн өтө жагымдуу. Неберелер эмнегедир билинбей чоңоюп калгандай. Айгерим деген улуу неберем эки жыл мурун Нью-Йорк университетин ийгиликтүү аяктап, магистратурага тапшырган эле. Ал жакты жакшы жетишкендиктер менен аяктап, Нью-Йорктогу «Токио банкына» ишке орношкон. Нургүл менен Жаныбектин уулу Алымбек болсо Чикаго лицейин аяктаган соң эжесинин кеңеши менен Нью-Йорктун «Stony Brook». университетине тапшырат.

Улуу кызым Айгүлдүн да жашоо-турмушу ушуга окшош сценарий менен жүрүп жатат. Анын да эки баласы бар. Улуу баласы Айбек бир жыл Балтимор лицейинде окуп, бир жылдан кийин Бишкек шаарына келип, Кыргыз-Орус Славян университетине тапшырган. Университетти ийгиликтүү аяктаган соң сүйгөн кызы Аселге үйлөнүп, азыр бактылуу үй-бүлөлөрдүн бири болуп жашап келишет. Мен ушунча небере чөбөрө көрүп, учурда ошолордун жыргалына батып отурганыбыз үчүн тагдырыма миң мертебе ыраазымын. Мен ошол кичинекей чүрпөлөрүмдү көргөндө жан-дүйнөм кандай ырахатка батканын сөз менен айтып жеткире албайм. Айбек менен Асель ишкерчилик тармагында ийгиликтүү иш алпарып келишет. Мен алар турмушта өз кызыкчылыктары менен жашоо жолдору дал келишип, тагдырдын белегине ээ болгондуктарына ишенгим келет. Айгүлдүн кызы Уулжан (менин апамдын атына арналып коюлган) 2011-жылдын май айында Вашингтондо университетти жакшы жетишкендиктер менен аяктап, азыркы учурда ошол эле жерде магистратураны улантууну пландаштырып турат. Ал кызым да турмушта астына койгон максаттарына жете аларына толук ишенем, анткени, неберем мүнөзү боюнча тырышчаак, чыдамкай, көздөгөнүнө жетмейинче тынбаган адам.

Кубат аттуу уулумдун трагедиялуу аяктаган тагдыры жөнүндө кайгырып эскерүү жана айтуу мен үчүн өтө оор жана кайгылуу. Бирок ал жөнүндө айтпай коё албайм. Биздеги салт боюнча мектепти аяктап жаткан балам

менен келечек тууралуу, ага кандай адистик туура келет деген теманын үстүндө толук сүйлөшүү жүргүзчүмүн. Кыздарым мындай сүйлөшүүлөрдөн кийин бир канча жолу мурда тандаган адистиктеринен баш тартышып, улам жаңысын тандашар эле. Ал эми уулум Кубат болсо мен аркалаган жол менен кетем, философия факультетин тандайм деген чечиминен кайткан жок. Аттестатты колго алган соң, Ленинград университетинин философия факультетине, аны аяктаган соң М.В.Ломоносов атындагы Москва мамлекеттик университетинин аспирантурасына тапшырды. Ошентип, философия илимдеринин кандидаттыгын ийгиликтүү жактап, Бишкекке кайтып келет. Бул жакта ал конфликтология жана толеранттуулук тармагы боюнча изилдөөлөрдү активдүү түрдө жүргүзүп баштайт. Кубат ЮНЕСКОнун «Борбордук Азия жана дүйнөлүк маданият» аттуу журналдын, ошондой эле атамекендик «Полисфера» интернет журналынын активдүү негиздөөчүсү жана жооптуу редактору болуп калат. 1996-жылдан баштап Борбор Азиялык конфликтерди алдын алуу борборунун эч кимге, эч нерсеге алмашкыс директору болуп иштейт. Анын культурология жана политология тармагындагы илимий изилдөөлөрү БУУ жана ЮНЕСКОнун иш алпаруусу менен түздөн-түз байланыштуу эле. Ал Америкалык саясий илимдер ассоциациясынын мүчөсү, ар дайым түрдүү эл аралык форумдардын демилгечиси жана уюштуруучусу болуп келген. Ал илимий изилдөөлөрүн ар дайым педагогикалык тажрыйбасы менен ийгиликтүү айкалыштыра жүргүзүп келген. Алсак, беш жыл бою Финансы-экономикалык академиянын проректору болуп иштеп келген. Ошондой эле, «Кыргыз Республикасынын Элге билим берүүсүнүн мыктысы» аттуу ардактуу наамга ээ болгон.

Уулум кырчын жаш курагында иш десе ишке, аш десе ашка тойбой турган кезинде автокырсыктан улам жарык дүйнө менен кош айтышып отурат. Бул жоготуу бизге, ата-энесине жана туугандарына көз алдыбыздан кеткис уулубуздун жаркын элесин калтырып, жүрөктүн түпкүрүнө чексиз кайгы-муң алып келди.

РЕДАКТОРДОН

Карыбек Молдобаевдин ой-толгоолор китебинин экинчи бөлүгүндө анын ар кайсы мезгилдерде республикабыздын ар башка басма сөз каражаттарында жарыяланган макалалары, сүйлөгөн сөздөрү, интервьюлары тандалып алынып хронологиялык түрдө тизмектелип берилди..

Аталган материалдарды китепке киргизишибиздин себеби, алар өз кезегинде өткөн доордун даректүү күбөлөрү экендигинде. Бул материалдар жөн гана өткөн мезгилдин чагылдырылышы болбостон, кандайдыр бир деңгээлде автордун өзү жана анын басып өткөн жолу жөнүндөгү баянын толуктап, анын портретине жана ал жашаган доорго маанилүү сүртүмдөрдү кошот.

КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ:
БИЗДИН ТАРМАКТА ДА АТААНДАШТЫК ЧӨЙРӨ ТҮЗҮЛСҮН: БОРБОР ШААРДЫН ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЫ

Шаарыбыздагы белгилүү бул адамдын акылдуулугуна, эрудициясынын кенендигине, терең адептүүлүгүнө, ал борбор калаабыздын саясий иерархиясында эң жогорку кызмат ордун ээлеп турганда эле бир нече жолу күбө болгом. Албетте, ал тоталитардык түзүлүш талап кылган катаал башкаруу системасына ылайык ойлонууга жана иш жүргүзүүгө мажбур болгон. Бирок толук өрчүбөгөн «өнүккөн» социализм доорунда да партиянын Фрунзе шаардык комитетинин мурунку биринчи катчысы, Кыргызстандын КП БКнын идеология боюнча экс-катчысы Карыбек Молдобаевич Молдобаев, «жаңы мезгил келип, жаңы ысымдар чыккан» 1987-жылга чейин кыргыз коомдук-саясий аренасындагы эң көрүнүктүү ишмерлердин бири болгон. Ал кездеги Москванын «акылдуу» төбөлдөрү менин респондентимди өзүнө чакырып алып, көп улуттуу мамлекетибиздин Өкмөтүнүн алдындагы Диний иштер кеңешинин төрагасынын биринчи орун басарынын кызматына дайындаган. Эгер моюнга алсак, өкүнүчтүүсү, ошол кезден баштап бул инсан республикабыздын коомчулугунун назарынан узактай баштаган эле. 1987-жылдан 1993-жылга чейин, ал Москвада өткөргөн 6 жыл ичинде тарыхыбыздын эң эле оор, «тагдыр чечүүчү» оош-кыйыштары болуп өткөн. Ошондуктан, Карыбек Молдобаев менен болгон маегибиз көпкө созулганы кокустан эмес...

Союз кулагандан кийин мен Россиянын стратегиялык изилдөөлөр борборунда бир жарым жыл иштедим. Албетте, Москвада жүргөндө, акылым, жүрөгүм киндик каным тамган кыргыз жери менен бирге болуп, жаш эгемендүү Кыргызстан туш болгон кыйынчылыктарга терең кейип, чоң же кичине ийгиликтерине чын дилимен сүйүнүп жүрдүм. 1993-жылы болсо биротоло деген ишенич те бул жакка кайтып келдим. Келип, түзүлүп жаткан Кыргыз-Түрк «Манас» университетин башкаруу сунушун кабыл алдым. Чынында, жашоо «баары өз башатына кайрылат» деп Библияда айтылгандай эле болду. Качандыр бир кезде мен өз жолумду КМУда философия боюнча окутуучу болуп баштагам, ал жумуштун бардык тепкичтеринен – ассистенттиктен кафедра жетекчилигине чейин басып өткөм. Кийин, эсиңерде болсо, Кыргызстан КП БКнын илим жана маданият бөлүмүнүн жетекчиси болуп жүргөндө, шаардык комитетте, кийинчерээк кайра БКте дал ушул билим берүү тармагын көзөмөлдөп турдум. Эми болсо, «чигирим булгаарыны» элестеткен ректорлук «тери» кийүү бакытына мүмкүнчүлүк алып жаттым.

- Карыбек Молдобаевич, азыркы мезгилде кээ бир түзүмдөр, алардын ичинде билим берүү түзүмдөрү да, атайын конкреттүү бир инсан үчүн ачылгандай таасир калтырат. Өз адамын бир жерге орнотуш керек, жардам бери кубантыш керек дегендей... Эмнеге жаңы бир нерсе–агенттикпи, кичинекей фондбу, колледж же ЖОЖбу – иши кылып бир структура ачалбасын... Сиздин оюңузда андай болгон эмес деп ишенем. Ошентсе да, маселени тактап койсок...

- Кыргыз-Түрк «Манас» университетин куруу идеясы, мен билгенден 1994-жылы пайда болгон. Ал убакта эки президент - Аскар Акаев жана Сүлейман Демирел – Бишкекте XXI кылымдын талаптарына жооп берген бир ЖОЖ ачууну ойлонуштурушкан. Бул иштин максаты эки өлкөнүн күчтөрүн, интеллектуалдык ресурстарын бириктирүү эле. Эң негизгиси ушу болчу. Дагы бир маанилүү мотив – бир тууган элдердин жана маданияттардын ортосунда руханий «көпүрө» куруу болгон.

- Сиздин айткандарыңыз мага Кыргыз-Орус Славян университетинин түзүлүш тарыхын эстетти – анын куруучулары да эки өлкөнүн президенттери болгон. Бирок ошондо конкреттүү чечим кыргыз жеринде, Борис Николаевич Ельциндин 1992-жылкы иш сапары убагында кабыл алынган. Силердин ЖОЖ каякта «жаралды» эле?

- Идея Ататүрктүн жеринде, Аскар Акаевичтин Түркияга болгон биринчи иш сапарынын убагында пайда болгон. Бул 1994-жыл эле. 95-жылдын апрелинде болсо, Түркия тарап менен толук макулдашылгандан кийин, президентибиздин университеттин ачылышы тууралуу жарлыгы чыккан. «Бул жерде ЖОЖ курулат» деген расмий билдирүү болсо ошол эле жылдын август айында, өлкөбүзгө президент С.Демирел келгенде жасалган. Ошондо, келечек университет «кампусунун» (студенттик шаарчасынын) жерпайын «түптөө» аземинде эки өлкөнүн лидерлери коомчулуктун алдында ата-энелик ниеттеринин бекемдигине ишендирип, университеттин өнүгүү концепциясын сунушташкан.

- Концепция деген да, «кампус» деген дагы катуу угулат экен. Бирок, азыр каякта жайгашканыңарды билсем болобу? Биз азыр маектешип жаткан имарат, менин билишимче, эски бала бакчанын имараты убактылуу жай болсо керек деп ойлойм.

- Ооба, бул убактылуу жай. Биздин Тынчтык проспекти, 56 дарегиндеги негизги имаратыбызда (сиз аны билесиз да, ал жерде мурун бийик тоолуу өрөөндөрдүн ИИИту жана дагы башка 11 мекеме отурчу эмес беле) учурда Түркия тараптын каржылоосу менен имараттын капиталдык реконструкциясы жүрүп жатат.

- А, демек, сиз ремонт иштерине чөмүлүп, эмитен эле кыйналган ректордун жашоосунун «даамын» татып жаткан турбайсызбы. Михаил Жванецкий таамай белгилегендей; «Оңдоо иштери – бул абал эмес, бул процесс. Силер оңдоо иштерине киришсеңер – бул оңдоо иштери башталды дегенге жатпайт. Силер оңдоо иштеринен бошосоңор – бул оңдоо иштери бүттү дегенге жатпайт», же түрктөрдө баары башкача болот бекен?

- Оңдоо иштери, тактап айтканда, толук реконструкция, түрк туугандар

жардам берип жатканда да, албетте майрам эмес, Бактыбызга жараша алар бизди колдоодо. Биз үчүн имаратка ээ болуу, ошондой эле бул имаратты, т.а., имараттар комплексин эл аралык стандарттарга ылайыктоо өтө маанилүү маселе эле. Өзүңөр билгендей, кээ бир талаптарды аткарбастан, ЖОЖ ачуу мүмкүн эмес...

- Ооба, биздики - өзүбүздүкү, а Түркиянызыкы – белгилүү болгондой башка болсо керек?

- Сөз болуп жаткан стандарттар Түркияныкы эмес, эл аралык стандарттар, батыш стандарттары экендигин белгилегим келет. Биздин комплекстин жалпы аянты 12,5 миң чарчы метрди түзөт. Бул аянтка норма боюнча 2 миң студент кабыл алса болот. Бирок, эң негизгиси сандык эмес, сапаттык көрсөткүчтөр да. Биз бактыга жараша, абдан маанилүү реконструкция кылууга, университеттин комплексин кайрадан түптөөгө каражат таптык. Бул иш июндун аягында бүткөрүлүшү керек. Ачыгын айтканда, бул жараян толугу менен Түркия тарабынан каржыланууда. Ал тарап тендер өткөрүп, долбоор иштеп чыгып, бул ишке аз-көп эмес 6 млн. доллар бөлдү. Тендерге 12 фирма катышып, алардын жеңүүчүсү азыр курулуш иштерин алып барууда.

- Жаңы ЖОЖ долбоору эмнелерди камтыйт?

- Анэс Гургенович, сөз заманбап университет модели жөнүндө болуп жаткандыгына көңүл бөлөлү.. Өзүңүз билесиз да, бизде көп университеттер кантип ачылат, алар өтө эле көп ачылып жатпайбы..

- Билем. Ал эмес убагында бул тууралуу юмористтик ырларды да жазып жибергем да. Бирок чындык менин поэзиялык төлгөлөрүмдөн да аша чапты! Сиз өзүңүз өлкөбүздөгү билим берүү тармагынын коёндой тукумдуулугуна кандай карайсыз?

- Негизи жакшы эле. Анткени, бул атаандаштык чөйрөнү жаратат. Убакыттын өтүшү менен бул жаңы түптөлгөн ЖОЖдордун көбү жарыштан чыгып каларын алдын ала көрүш үчүн, пайгамбар болуп деле кереги жок. Албетте, аягында талап болгон эң күчтүү ЖОЖдор гана калат. Талап болсо, албетте, адистерди даярдоо сапатынан түздөн түз көз каранды. Андыктан, ЖОЖдордун көптүгүнө кабатырланып кереги жок: биздин чөйрөдө да атаандаштык чөйрөсү жаралсын да.

- Бул, албетте, кадимки: эң күчтүү аман калат деген базар шарты. Бирок, баары бир бушайман болосуң: 5-10 жылдан кийин мынча көп даярдалган менеджер, юрист, эл аралык мамилелер адистерин кайда жөнөтөбүз? Алар бакалавриат «күбөлүктөрүн» көтөрүп алып, жумушка орношуш үчүн кайсы элдердин арасында жүрүшөт? Азыр бирдиктүү мамлекеттик жайгаштыруу системасы жашабайт. Бүгүн биз ЖОЖдорду ачуу аркылуу (Бишкекте эле алардын саны 26га жетет) жаштарды көчөдөн алып келип, жумушсуздук маселесин чечип жатабыз – бул жакшы! Бирок республика жакынкы келечекте дипломдуу жумушсуздарга толуп кетпейби? ...

- Менин оюмча, көбү эле сизге окшоп кабатырланат. Бирок бул коркунучту кантип алдын алыш керек? Менимче, айкындуулук муну тескеш керек. Арийне, элди ЖОЖдордун иш-аракеттери, адистерди даярдоо сапаттары

тууралуу объективдүү түрдө кабардар кылыш керек. Мына сиз өзүңүз айткандай жайнаган эл аралык мамилелер адистерин даярдап жатабыз, өлкөбүз болсо кичинекей. Албетте, мынча дипломатка муктаждык боло койбойт. Бул факт. Бул биринчиден. Экинчиден, аларды ким окутуп жатат, кандай деңгээлде?! Жыл сайын ар бир ЖОЖ абитуриенттерди кабыл алуу кулактандырууларын берет. Бирок алардын биринде да биз айтып жаткан маселелер тууралуу сөз козголбойт. Студенттерди ким даярдайт? Эмнени кантип окутушат аларга? Адистерди даярдоо үчүн реалдуу база барбы? Анан, колубузда өлкөбүздө кайсы адиске, канча санда муктаждык болот деген маалыматтар барбы?

- Сиз менин оюмду окуп жатасыз. Азыр модага айланган, бирок кийинчерээк модадан чыгып калышы мүмкүн болгон айрым адистиктердин тобу пайда болбодубу. Ошондо мурунку салттуу, өзгөчө техникалык адистиктерге конкурс азайып кетпедиби. Мына ушул жерде мен үчүн бир суроо туулат: бир жагынан, биз демократияга жана базар эркиндигине умутулуп жатканда, бизге өйдөдөн кабыл алуунун жана бүтүрүүчүнүн санын айтып турган министрликтин жөндөөчү кызматкерине ишенүү күлкүлүү болмок. Башка бир жагынан, биз сөз кылып жаткан реалдуу коркунуч да бар. Анын үстүнө КМШ – МММ өлкөсү да, жаңы Египет, бирок, фараондук эмес, мавродий «пирамидаларынын» Египети. Элдин башы айланып бүттү – балдарын кимге ишенип бериш керек, кайсы ЖОЖду тандаш керек? А силердин команда кимдерди, кантип даярдаганы жатат?

- Анда биздин университеттин концепциясы тууралуу маекке кайтып келели. Учурунда "эмнеге силер 95-жылы ачылышыңарды жарыялап, бирок, абитуриент кабыл алган жоксуңар" деп, мени жемелеп да жүрүштү Бул түшүнбөстүктөргө жол ачты. Бирок, өзүңөр ойлосоңор, жетиштүү базага ээ болбой туруп кабыл алууну кантип баштайсың? Эң оболу каржы маселелерин чечиш керек эле. Чечимди тапкыча, албетте, убакыт өтүп жатты. Бирок, кайталап өтөйүн, жолубуз болуп, шеф-президенттерибиз такай жардам берип турат, анын ичинде университетибиздин курулушунда да.

- Университет куруу деген эмне өзү? Анын пайдубалына кандай «кырдуу таштар» салыныш керек?

- Курулуш жөнүндө кеп салганда, биз оболу, окуу жайынынын концепциясынын негизинде жаткан түпкү максатты түшүнөбүз.

- Сиз азыр атактуу физиолог академик П. К. Анохин сыяктуу сүйлөп жатасыз. Анын ою боюнча функционалдык системалардын баары ТПЖ – түпкү пайдалуу жыйынтыгына, түпкү максатына жараша курулуп, иш алып барат. Өзүңүз ТПЖнарды кандай сүрөттөп бере аласыз?

- Жогоруда белгилеп кеткендей, учурда адис даярдоо жана жайгаштыруу иштерин жүргүзгөн Мамлекеттик план жок. Чыныгы адис өзүнө өзү жумуш таап, өзү жумуш ордун камсыздаш керек. Ошондо гана ага талап болот, б.а., ал өзүнүн тагдырынын устасы.

- Чет өлкөлөрдө, алсак ошол эле Түркияда, өкмөт бул жараяндан такыр эле узактабы? Алар эмне кадрларга болгон муктаждыктарын ана-

лиздеп, прогноздобойбу? Анда биздин Билим берүү, илим жана маданият министрлигине окшогон алардын министрлиги эмне менен алектенет?

- Түркияда «Эгитим» министрлиги («тарбия», «улут агартуу» деп которсо болот) мамлекеттик ЖОЖдорду кандайдыр бир деңгээлде көзөмөлдөп турат. Ал жакта, мамлекеттикке караганда аз болсо да, менчик университеттердин системасы да бар. Бирок, алардын өкмөтү, билим берүү тармагына каражат бөлүүдө дифференциялык мамиле кылат. Балким бизде да ушундай кылса, б.а. эң абройлуу, жакшы иштеген университеттерди каржыласа туура болмок. Социалисттик теңдештирүү бул жерде орунсуз. Менчик университеттерди болсо, катуу талап гана жөнгө салат.

Университетибизди ачып жатканда биз эң эле жогорку критерийлерди эске алганбыз. Анткени, эки президент, биздин бүтүрүүчүлөр Кыргызстанда, Түркияда гана эмес, башка чет өлкөлөрдө да жумушка орношо алгыдай болушу үчүн дароо эле бийик талаптарды коюшкан. Бул талаптардын негизгилери - фундаменталдык даярдоодон өткөрүү, практикалык жөндөмдүүлүктөргө ээ кылуу жана чет тилдерди, соңку компьютердик технологияларды колдонууну үйрөтүү. Студенттерибиз кыргызча, түркчө, орусча тилдерди билүүдөн тышкары дүйнөлүк чет тилдерден жок дегенде бирөөнү, негизинен англис тилин билиш керек деген максат коюудабыз. Адистерди даярдоо иши заманбап илимий, өндүрүштүк ж.б. базалардын негизинде жүрүшү керек.

Жакында эле мен бир күчтүү ЖОЖдо болдум. Ал жерде физика кафедрасынын жетекчиси өздөрү эски тетиктерден чогулткан шайманды сыймыктануу менен мага көрсөтүп жатты. Мен анын сезимдерин түшүнүп турдум, бирок, кечиресиздер, студенттерди азыр андай эски жабдуулар менен окутуунун эмне кереги бар? Албетте, бул биздин көпчүлүк ЖОЖдордун күнөөсү эмес, алардын кайгысы! Бул жагынан алып караганда, президенттердин колдоосу бизге жеңилдик берет. Биз XXI кылымдын талаптарына жооп берген заманбап окуу-лабораториялык базаны түзө алабыз.

- Илимий-педагогикалык кадрларды ишке алуу кандай жүрүп жатат?

- Республикабыздын, Түркиянын эң мыктыларын жумушка алып, о.э., жакынкы жана алыскы чет өлкөлөрдөн алдыңкы адистерди чакырабыз! Такай иштегенге болбосо да, жок дегенде убактылуу иштеп кеткенге. Алар үчүн үй да салып беребиз. Анан да биздин студент, магистрант, докторанттарды окуткандыгы үчүн сыйлык төлөп берүү үчүн атайын фонд түзүүнү пландаштырып жатабыз. Конок окумуштуулар кызыктуу илимий мектептерди түптөөгө жардам беришет деп ишенем.

- Университетиңердин структурасын сүрөттөп бересизби?

- Ал көп тепкичтүү болот: 1-тепкич – бакалавриат, анан – адистин дипломун алуу үчүн окуу же магистратура, ал эми өзгөчө айырмалангандары үчүн – аспирантура, докторантура.

4 жылдык (базалык, бакалавриаттык) билимди төмөнкү факультеттердин студенттери алышат: түркология, тарых, экономика, менеджмент, компьютердик инженерия. Бул спектр бара-бара жаңы «түстөр» менен байытылат.

Илимий жолду тандап алгандар (магистрант, докторанттар) үчүн табигый-техникалык жана гуманитардык болуп эки институт ачылат. Мындан тышкары, илимий изилдөө жана тажрыйбалоо боюнча бир катар борборлорду (информатика, телекоммуникация, түркология ж.б.) түзөбүз. Анткени, билим жана илим – медалдын эки тарабы.

Университетибиздин бүтүрүүчүлөрү, силердин «славяндардай» эле, эки диплом алышат: Кыргызстан жана Түркия стандарты боюнча. Ал дипломдор менен бүтүрүүчүлөр дүйнөнүн бардык бурчунда жумушка орношуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушат деп ишенебиз. Албетте, университет жогорку имиджге ээ боло алса.

- Азыр силерде канча бактылуу студент окуп жатат анан?

- Азырынча студент кабыл албасак да, өткөн жылдын күзүндө 100 кишилик даярдоо бөлүмүн ачтык. Келишим боюнча орундардын 50 %ы Түркия тараптыкы, бирок алар «даярдалуучуларды» азырынча ошол жерде эле окутууну чечишти, кийин алар бул жакка келишет. Ошондуктан учурда орундардын баары кыргызстандыктарга берилген. Жогоруда айтылган факультеттерге кабыл алуу конкурстук негизде жүрдү (1 орунга 4 киши). Кабыл алуу Бишкекте жана Ошто тест түрүндө жүргүзүлдү. Анда Түркиянын (эл аралык) жана өзүбүздүн стандарттагы тесттер колдонулду. Бирок жыйынтыктар бул жерде эмес Анкарада – алардын тестирлөө борборунда чыгарылды. Сынакка киргендер бардык адистиктин бланкасын толтурган, б.а., бир эле учурда бардык адистикке тапшыра алды. Андан соң ал сынактын жыйынтыгына, тапшыруучунун алган баллына жараша абитуриент кайсы адистикке талапкер боло ала тургандыгы аныкталган. Айтмакчы, биздин бул бөлүмүбүзгө Бишкектин башка ЖОЖдорунда окуган студенттер да келген. Сынактан ийгиликтүү тапшыргандар бир жыл бою түрк жана англис тилдерин, компьютердик технологияларды окушат. Анан бүтүрүү сынактарынын жыйынтыгы боюнча эң мыктыларын биз автоматтык түрдө студент кылып каттайбыз.

- Демек, кийинки жайдан баштап силердин «мыйзамдуу» студенттериңер пайда болот экен да. Даярдоо курсунда окугандардан башка да каалоочулар силерге тапшыра алабы?

- Албетте. Ачык конкурс өткөрүлөт. 250 студент кабыл алууну пландаштыруудабыз.

- Жакшы. Келечекте факультеттердин, багыттардын, адистиктердин тармагын кеңейтели деген оюңар барбы?

- Сөзсүз. Биздин принцип мындай – керектүү шарттар түзүлгөн сайын жаңы структураларды ачуу. Мисалы, Аскар Акаевдин октябрдагы (1997-ж.) Түркияга болгон сапарынын алкагында медициналык факультет ачуу келишими түзүлгөн...

- Ал тууралуу сөз Кыргызстанга дароо тараганын билем. Биздин медиктер көбөйөрүнө сүйүнүп жатам. Медициналык «үй-бүлөлөрүбүз» достошо баштарына ишенем.

- Жакшы болмок. Айтмакчы, сизге жакын факультетти ачуу демилгесин Сүлейман Демирел көтөрүп чыккан. «Кампустун» пайдубалына таш салып

жатып, Түркиядан келген жогорку даражалуу коногубуз: «Медфакультети жок университет да болмок беле?!»,- деп айтып, бул жерде болочок дарыгерлерди даярдай турган жана шаарыбыздын тургундарына эле эмес, бүтүндөй республикабыздын жарандарына кызмат көрсөтө турган Ден-соолук борбору болуучу мыкты клиника курдуртуп берем деп убада кылган. Белгилей кетчү нерсе, Түркияда, негизи эле Батышта абройлуу клиникалар университеттердин курамында болот.

- Сизди биздин жергиликтүү башкы врачтар укса болот эле! Тилекке каршы, алар (саламаттыкты сактоо системасынын жетекчилиги да) мындай сунуштардан, чиркейлер түтүндөн качкандай эле, качышат. Натыйжада биздин факультет да (биз эле эмес – Медакадемиябыз өзү!) чын чынына келгенде өз клиникалык базабызга ээ боло албай, укуктук жактан шаардык жана республикалык ооруканалардын «батирчилери» болуп жүрөбүз. Балким силердин мисалыңар жугуштуу болуп калаар...

- Тилекке каршы, бул жылы биз Ден-соолук борборунун курулушун баштоого жетише албайбыз. «Кампус», б.а. университеттин комплекси, бир канча окуу корпусун, жатаканаларды, окутуучулар үйүн, спорт жана маданият борборлорун камтыйт. Бул автономдуу университет шаарчасы болот.

- Белгилүү болгондой, классикалык түрдөгү университеттер, өзгөчө автономия, экстерриториалдуулук укуктарына ээ болуп келишкен жана азыр деле ээ. Алардын жерине шаар башчысы да атайын уруксаты болбостон кире албайт эмеспи. Силерде бул маселе кандай болот – шаар мэрине өзгөчө укук бересиңерби?

- Мэр үчүн гана эмес, Кыргызстандагы бардык кесиптештерибизге жана студенттерге эшигибиз ачык болот: келишсин, жаңы университет менен, заманбап билим берүү модели менен таанышышсын. Буга биздин жалпы максаттарыбыз, мекенчилдигибиз, салттуу кыргыз-түрк меймандостугубуз милдеттендирет..

- Рахмат, аксакал! Сиздин чакырууңузду сөзсүз пайдаланабыз.

(Маектешкен А. ЗАРИФЬЯН, КРСУнун медфакультетинин деканы, профессор. "Утро Бишкека" гезити. 17.02.1998)

«МЕНИН ТАМЫРЫМ – ЭНЕНИН ЖАНА ТАБИЙГАТТЫН ГАРМОНИЯСЫНДА»

Молдобаев Карыбек Молдобаевич -70 жашта. Усубалиевдин муунунан болгон бул кишини Бишкектин орто жана улуу жаштагы тургундары жакшы билишет. Урматтуу профессор мени кечирсин, мурун Казакстан жараны болгон жана Совет доорундагы Кыргызстандын саясий элитасын бетме бет таанытбаган менин бул пикиримди журналисттик кесибиме шылтап койсун, бирок мага Карыбек Молдобаевич жана Турдакун Усубалиевич экөө бири-бирине өтө окшош сезилди: экөөндө тең мугалимдик токтоолук, бийиктик жана ошол эле убакта чыныгы интеллигенттүүлүгү себеп болгон өтө жөнөкөйлүк жана сыпайкерчилик.

Университеттеги кесиптештери, өздөрүнүн «төрагасына» жакшы маанай тартуулоо үчүн, азыр Кыргыз-Түрк «Манас» университетинде өтүп жаткан түрк цивилизациясын изилдөө боюнча илимий симпозиумду анын юбилейине туурал уюштурушту. КТМУнун ректору, философия илимдеринин кандидаты, профессор Карыбек Молдобаевдин терең изилдөө предметтеринин бири – түрк цивилизациясы. Бирок бул иш профессор Молдобаев өмүрүндө акыл жана жүрөк аракетин арнаган жалгыз иш эмес. Бишкектин улуу мууну 70-жылдардан кайра куруу жылдарына чейинки Фрунзени жакшы билишет. Дал ушул жылдары партиянын Фрунзе шаардык комитетинин биринчи катчысы болуп Молдобаев иштеп турган. Ал жылдарда борбор калаабыз – 12 жыл катары менен! – СКПнын БКнын, СССРдин Министрлер Кеңешинин, Бүткүл Союздук Кесип Кошуундарынын Борбордук Кеңеши (ВЦСПС) жана Бүткүл союздук Лениндик коммунисттик жаштар союзунун (ВЛКСМ) Кызыл туусуна татыктуу болгон.

Молдобаевдей кишилер жөнүндө – тирүү тарых деп сөз кылышат. Кыргызстан Компартиясынын БКнын илим, билим жана маданият бөлүмүнүн жетекчиси (партиянын Фрунзе шаардык комитетинин биринчи катчысы болуп дайындалганга чейин), кийинчерээк – республиканын КП БКнын катчысы, андан соң – СССРдин Министрлер Кеңешинин Диний иштер кеңешинин төрагасынын орун басары. Октябрь Революциясынын, Эмгек Кызыл Туусунун, Ардак Белгиси ордендеринин, башка мамлекеттик сыйлыктардын ээси... Бул сыйлыктардын баары Совет доорунда саналып өткөндө, анча маанилүү туюлмак эмес болуш керек – мындай сыйлыктар тууралуу угуп жүрүп көнө түшкөнбүз да анда. Бүгүн болсо – иш башка. Балким, орден ээлери доорунун эң күчтүү державаларынын бири болгон СССРди куруу үчүн кандай эмгек сарптаганын эми чындап сезип жатканыбыз буга себептир.

Бирок, албетте, бүгүн сөз ал жөнүндө эмес, Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин ректорун өзгөчө ойлондурган нерселер тууралуу болмокчу.

- Карыбек Молдобаевич, эмнеге бир канча жыл мурун Кыргыз-Израиль же Пакистан эмес, дал ушул Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин курулушу жөнүндө чечим кабыл алынды эле?

- Бул идея эки өлкөнүн президенттерине таандык – Аскар Акаевич Акаев жана Сүлейман Демирелге. Максат – эки өлкөнүн аракети менен, бир жагынан, университетте билим берүүнүн дүйнөлүк жетишкендиктерин, экинчи жагынан, эки элдин эң мыкты улуттук салттарын бириктирген жаңы кылымдын университети боло ала турган ЖОЖду куруу эле. Ошол эле убакта университет эки элдин ортосундагы көпүрө, ошондо Сүлейман Демирел айткандай, алтын көпүрө болушу керек эле.

Университетте билим берүү – маалымат доорунун талаптарына жооп берген заманбап университет тууралуу сөз кыла турган болсок - өтө эле кымбат нерсе. Мына ушундай университет куруу эки өлкөнүн колунан келди.

- Сиз айтпадыңызбы, университетти куруп жатканда, эки илим мектебинин гана эмес, элдерибиздин мыкты салттарынын синтези жөнүндө да ойлонуп жаттык деп. Сиз өзүңүз Түркияда болдуңуз беле?

- Албетте, көп жолу. Жакында эле барып келдим. Мага түрк дүйнөсүнүн интеллигенциясынын эл аралык фондунун «Түрк дүйнөсүнө кызматы үчүн» деген сыйлыгын тапшырышты.

Биз Түркиянын азыркы президенти Ахмед Сезер жана тогузунчу президенти Сүлейман Демирел менен жолугуштук. Сүйлөшүүлөрдүн алкагында азыркы күндөрү университетибизде өтүп жаткан симпозиум тууралуу да сөз болду. Симпозиум жакында ачылган университетибизге караштуу түрк цифилизациясын илимий-изилдөө борборунун иш башаты болушу керек.

Борбордун максаты – башаты Улуу Түрк Каганатынын курулушуна барып такалган түрк цивилизациясынын мурунку жана бүгүнкү абалын илимий жактан изилдөө. Бирок негизги басым түрк цивилизациясынын кайра жаралуу маселесин изилдөөгө коюлмакчы.

Дүйнөнүн учурдагы өнүгүүсүндө эки тенденция бар: ааламдашуу жана цивилизациянын кайра жаралуусу. Бул экөө бири-бирин шарттап, ошол эле убакта бири-бири менен күрөшүүдө. Цивилизациянын кайра жаралуусу эң оболу жаш эгемендүү мамлекеттер үчүн маанилүү. Анткени, бул биздин башатыбыз. Андыктан, алдыбызда турган эң негизги суроолор: биз кимбиз, каяктан келдик жана өзүбүздүн абалыбызды оңдоп, келечегибизди куруу үчүн кандай чыгармачыл потенциалга ээбиз.

Дүйнөнү эки түскө – капиталисттик жана социалисттик цивилизацияга бөлгөн эки полярдуу система азыр жок болду. Бул система жоюлары менен: Дүйнө кандай болот? деген суроо туулду. Жапон тектүү америкалык тарыхчы Фукуяма: "Тарых соңу" деген тезис чыгарды. Буга ылайык, азыркы батыш цивилизациясы өнүгүүнүн өзү, ал түбөлүк жана бүт дүйнөдө жашайт. Батыш цивилизациясына, т.а. демократия жана либералдуу экономикага негизделген бир эле цивилизация өкүм сүрөт. Башка бир америкалык саясатчы болсо XXI кылым цивилизациялар кагылышуусунун кылымы болот деп чыкты.

- Сиз кандай деп ойлойсуз?

- Биринчиден, дүйнө көп түстүү болчу, азыр да ошондой. Бул цивилизациялар түсү. Алар дайыма бири-бирин байытып турган. Дүйнө көп түстүү болгону үчүн кооз. Экинчиден, кагылышуулар жана кан төгүүлөр дайым болуп келген. Бирок, буга, менин оюмча, цивилизациялар эмес, экономикалык жана саясий кызыкчылыктар күнөөлүү. Бул согуштар, цивилизациялардыкы эмес, кызыкчылыктардыкы.

- Сиздин жашооңуздун көп бөлүгү Совет дооруна туура келди. Ал убактын мекенчилдиги кандай болгонун жакшы билесиз. Ал эми атактуу америкалыктын мекенчилдиги ал кездегиге караандабайт. Азыркы саясатчылар жана сиздин кесиптештериңиз – ЖОЖдогу окутуучулар өлкөбүздөгү маселелердин келип чыгышын улуттук идеянын жоктугунан көрүшөт. Ошондуктан Кыргызстан, жакында биздин маектешибиздердин бирөө айткандай, - бул «он бир жыл бою бир орунда айланып жаткан кеме...».

- Улуттук идеялар ойдон чыгарылбайт. Алар, мезгилдин талабына ылайык, табигый түрдө өсүп чыгат. Мен бизде такыр эле улуттук идея жок деп айтуудан алыс болот элем. Улуттук мамлекет биздин негизги баалуулук эмеспи? Ал эми мезгил талабы жана глобалдык адамзат баалуулугу – демократия эмеспи? Же – базар мамилеси? Биз аларды сактабашыбыз керекпи? Цивилизациялык базар экономикасын, укуктук мамлекет куруп, изденүүлөрүбүздүн борборуна адамды, аны көкөлөткөн, бактылуу кылган баалуулуктарды коюш керек экенин ким билбейт – баары билет. Бирок, адамдарды бул баалуулуктардын тегерегинде бириктире билүү – такыр башка иш. Калганынын баары – кечирип коёсуз, жөн гана сандырак кеп. Албетте, бийликке болгон ишеним өтө маанилүү. Анткени, бул баалуулуктарды ким үгүттөйт? Биринчи кезекте бийлик.

- Личность катары калыптанышыңызга сизге эмне жардам берди?

- Географиялык жактан менин тамырым Нарын облусунун Кочкор районунун Мантыш айылына барып такалат. Бирок көп нерсени мен апамдан үйрөндүм. Биз атабыздан эрте айрылдык. Бизди, беш баланы апам жалгыз тарбиялаган. Апам өзгөчө абройлуу жана эмгекчил адам эле. Мисалы, мен насаат айтканды жаман көрөм, бул нерсе апамдан өткөн болуш керек. Ал бизди өз үлгүсү менен тарбиялачу. Насаат берүүдө биз башкаларга эбактан бери белгилүү нерселерди айтабыз да, тарбиялоодо болсо конкреттүү иш-аракеттер абдан маанилүү. Анан дагы, менимче, мага айылыбыздын жаратылышы чоң таасир берсе керек. Өтө кооз. Билбейм, башка адамдарга ал кандай таасир этет, бирок, мени ал кадимкидей тазалайт.

- Элеттеги балада философияга кызыгуу кайдан? Түрк цивилизациясынын башаттарына болгон кызыгууңузду эмне менен түшүндүрөсүз жана эмнеге башка бирөө эмес, сиз Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин ректору болуп дайындалдыңыз? Сиз ага чейин он жыл Москвада иштебедиңиз беле.

- Байыркы маданиятка болгон сүйүүм аркылуу философияга кызыктым. Мен алгач тапшырган КМУнун филология факультетиндеги «Байыркы адабият» окутуучусу өз ишине жан дили менен берилген эже эле. Байыркы

грек искусствосу мифологияга сугарылган. Ал мага. биздин улуттук мифология менен окшошуп кеткендей туюлат. «Манас» баатырдык эпосу, кенже эпостор да мифтерге негизделген да. Алар дайыма жалпылагыч касиетке ээ. Философиянын да жалпылоо өзгөчөлүгү бар. Ошентип мен МГУнун философия факультетине которулуп кеттим.

Ал жылдарды эч унутпайм. Ал романтикалык мезгил эле: жекшемби күндөрү университетте симфониялык музыканын концерти болчу... Симфониялык музыканы толук түшүндүм дегендерге ишенбейм. Аны толук түшүнүш мүмкүн эмес, угуп, эрип, жерден үзүлүп гармонияга сүңгүп кирип, ага жанашса гана болот: Сүрөт искусствосуна жанашканда да ушундай болот. 1955-жылы Пушкин музейинде «Сикстиниялык Мадоннаны» көргөндө айран-таң калганымды унута албайм. Ал сүрөттү Германияга жөнөтөрдөн мурун элге көргөзүшкөн. Третьяковкада Казимир Малеевичтин «Кара квадратын» көргөндө да таң калгам.

Ал эми эмне үчүн мени тандоо болгон, «Манаска» ректор болуп дайындалышым тууралуу:, ...ооба, мен анда жаңы эле Москвадан келгем, ал жерде мен акыркы убакта Стратегиялык изилдөөлөр борборунда иштечүмүн. Бирок, мени Аскар Акаевич Акаев жакшы таанычу. Мына ошол киши мага бул кызматты сунуштаган.

Түрк цивилизациясынын кайра жаралуу идеясы мага мурун эле жакчу. Эки полярдуу дүйнөнүн кулашы менен мен ага толугу менен берилип кеттим. Кайсы бир доордо өтө катуу өнүккөн түрк цивилизациясы убакыттын өтүшү менен бир топ жоготууларга дуушар болду. Тарых шамалы анын жаратуучуларын жана улантуучуларын дүйнөнүн ар булуңуна учуруп чачты. Бирок, кантсе да түрк цивилизациясынын тамырлары соолуган жок. Аларды четке кагуу акылсыздык болор эле. Ошондуктан, мага ректорлукту сунушташканда, мени кызыктырган маселе менен алектенгенге жакшы мүмкүнчүлүк катары бааладым.

- Эми айтыңызчы: өмүрүңүздөгү эң чоң жетишкендик деп эмнени эсептейсиз?

- Эки нерсе. 13 жыл бою партиянын Фрунзе шаардык комитетинин биринчи катчысы болуп эмгектендим. Бул менин жеке жетишкендигим деп эсептебейм, ийгиликтүү кокустук болуп, борборубуздун өнүгүүсүнүн туу чокусу дал ушул жылдарга туура келип калды. Өндүрүштүн бардык тармагы өтө тездик менен өнүктү. Кубаттуу машине куруу заводдору курулду. Ошол эле убакта, бул заводдор аскердик өндүрүштүк комплекстин курамында болгондуктан, шаар бир топ материалдык ресурстарды алып жатты. Булардын жардамы менен турак-жай, маданият, илим, саламаттыкты сактоо объектидери курулуп, борбордук проспектилер реконструкцияланды.

Экинчи жетишкендигим – чындыгында, ушул университет болуш керек. Республикабыздын дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине интеграцияланышында университетибиз татыктуу ордун алат деп ишенем.

(К. ГЫРЬЯТЛИ. "Слово Кыргызстана" гезити, 15.11.2002)

ТАРЫХ ЧАКЫРЫГЫ ЖАНА БИЗДИН КЕРЕҢДИГИБИЗ

«Улут руху – бул жердешчиликтин эски сабасындагы жаш шараптын көрөңгөсү».
А. ТОЙНБИ

Кечээ гана бизде эгемендүүлүк менен кошо келген энтузиазм ташкындап турган эле. Көбүбүз аны тагдыр белеги катары кабыл алдык. Ал эми бул белек болгон соң, биз эгемендүүлүк үчүн төлөгөндү ойлоп да койгон жокпуз.

Эгемендүүлүк – өтө ардактуу, ошол эле убакта эң оор жүк.

Бул чындыкты түшүнүү мүмкүнчүлүгү эгемендүүлүк менен кошо берилбесин жашоо көрсөттү. Ага кыйналып жетет экенбиз. Көз карандысыз өнүгүү жолундагы бардык кез келген сыноолордон өтүп, эгемендүү жашоо идеясын кан-жаныбызга сиңиргенде гана биз эгемендүүлүккө татыктуу экенибизди жана бул биз үчүн жөн гана тагдырдын кокус белеги эмес экенин далилдей алабыз.

Дүйнөлүк тарыхтын атактуу билерманы Арнольд Тойнбинин оюу боюнча, элдердин тагдырындагы түптүү өзгөрүүлөр дайыма тарыхтын чакырыгынын натыйжасында келип чыгат. Мындайда кээ бир элдер тарых чакырыгына татыктуу жооп табышып, жаңы жолдо жашоо куруп өнүгүшсө, кээ бирлери татыктуу жооп кайтаруу үчүн күч жана эрдикке ээ боло албай, жеңилүүгө учурап, тарыхтын чет жакасында маргиналдык өмүр сүрүүгө мажбур болушат.

XX кылым тарыхчыларынын патриархынын сөздөрүнүн тууралыгын кыргыз элинин тарыхы да айкын ырастап турат. Кыргыз эли бийик максатка бириккенде гана анын жылдыздуу сааты жанган. Буга Енисейде өз мамлекеттүүлүгүнүн жаралышынын жана бекемдешинин мезгилиндеги, анан, албетте, түрк жана уйгур каганаттарынын мураскери, Борбордук Азиянын эң чоң мамлекети, тарыхта Кыргыз Улуу Державасы деген ат менен катталган каганаттын башына келгендеги мисалдарды келтирсек болот.

Өз алдынча тарых жаратуучулук жөндөмдүүлүгүнө ээ экенибизди дагы бир жолу далилдөө мүмкүнчүлүгү бизге СССР кулагандан кийин берилди. Бул мүмкүнчүлүк тагдырдын белеги эмес, тарыхтын чакырыгы. Татыктуу жооп кайтара алсак – улуттук жүзүбүздү сактап калабыз, анте албасак, демек, аны жоготобуз.

Тарых чакырыгынын алдында улутту бириктирүүчү башат эмне? Бул,

албетте, улуттук рух. «Улут руху, – деп жазат Арнольд Тойнби, - бул тууганчылыктын эски терилериндеги жаш шарап үчүн көрөңгө». Арнольд Тойнби тарабынан сүрөттөлгөн тарыхый модель эгемендүүлүккө жеткенден кийинки биздин реалийлерди болушунча так чагылдырат. Жогоруда сөз болуп жаткан жаш шарап – биздин жаш мамлекет, анын көрөңгөсү болсо – биздин улуттук рух.

Эски тууганчылык терилеринен канчалык эрте кутула алсак, учурдагы улуттук мамлекеттүүлүктүн кайра жаралуусуна туура келген жаңы жашоо формасына ошончолук эрте ээ болобуз.

Албетте, бул жараяндын көп курамалуу бөлүгү бар. Эң оболу анын экономикалык бөлүгү тууралуу сөз болот. Анткени, улуттук консолидация дайыма бирдиктүү экономикалык системанын түзүлүшүнүн негизинде жүрүп келген.

Бул үчүн, бир жагынан, өлкөнүн региондорунун ортосундагы эмгек бөлүнүшүнүн өнүгүүсү жана жакшыруусу керек. Экинчи жагынан, өнүккөн коммуникация системасынын болушу шарт. Мында президенттибиз А. Акаев тарабынан демилгеленген Бишкек – Ош стратегиялык жолунун реабилитациясы жана Кашкар – Торугарт – Казарман – Жалал-Абад – Анжыян темир жолун куруу аркылуу океан жана Европага чыгуу долбоору фундаменталдуу мааниге ээ экендиги шексиз.

Бул жараяндын башка маанилүү бөлүктөрүнүн бири – улуттук консолидацияга болгон саясий эрк. Мына ушу нерсе гана тарых чакырыгына биздин конкреттүү жообубуз боло алат. Утурумдук кызыкчылыктардан, жеке саясий амбициялардан жогору болуп, башыбызга түшкөн кыйынчылыктарга туруштук бере алсак, жаңы тарых чакырыгынын алдында улуттук биригүүгө алып барчу жолду тазалай алабыз.

Жаш мамлекетибиздин калыптануу жана өнүгүүсүнүн азыркы этабында бул маселелер өтө олуттуу. Муну фактылар көрсөтүп турат.

Саясий күрөштүн кумарына мас болгон айрым кызуу кандуулар улуттун жана өлкөнүн бүтүндүгүнө кол салууда. Алар өлкөнүн түндүгүн түштүктөн бөлүп алабыз деп коркутууда. Бир бүтүндөн айрып алган бир бөлүккө болсо да, хан болууну каалагандардын чыдамы кетип жатса керек.

Башкалар болсо, өз өлкөсүн кошуна мамлекеттерге белек кылып, бакыт тапкылары бар. Бирок, булардын баштары жакшыраак иштеген романтиктери дүйнөнүн эң бай өлкөсү – Америка Кошмо Штаттарынын 53-чү же 54-чү штаты болуп, анын дасторконуна жол ачууну көздөп жатышат.

Үчүнчүлөрү болсо, СССРди кайрадан жандандыруу жана борбордон дотациялар келип турган жагымдуу өткөн мезгилди кайтаруу идеясынын кызуу жактоочулары болууда.

Мунун баары, улуттук мамлекеттүүлүктүн жаш шараптары тууганчылыктын эски терисинен жана улуттун рухун кемирген анын мите курттарынан кутулмайынча, борбордоштурууга умтулуу тенденцияларынын коркунучу жоюлбастыгын көрсөтүүдө.

Өзүнүн компетенттүүлүгүн көрсөтө турган башка аргументтерге ээ болбогон саясатчылар, трайбализм куралын колдонуп, улуттун биримдигине

доо кетирип, анын тагдыры менен ойноодо.

Бүгүнкү күндө коркунучтуу башка оорубуз – бул аң-сезимибиздин маргиналдашуусу.

Бул феномендин түшүндүрмөсү мындай: өткөөл мезгилдин кыйынчылыктарына туруштук бере албаган саясатчылардын жана интеллигенциянын бир бөлүгү өзүлүрүнүн бут алдындагы кыртышынан жылмыша баштады. Алардын ою боюнча, көрөңгөлүү улуттук баалуулуктарга негизделген эгемендүү өлкөнүн жүгү биз үчүн өтө оор. Ошондуктан, алар бул оор жүктү эртерээк башка күчтүүрөөк өлкөлөргө оодаргысы келишет.

Ооба, өз тагдырыңды өз алдынча чечүү жана бул үчүн толук жоопкерчиликти алуу – чындап эле түйшүктүү иш. Бирок, желдин багытына баш ийген камгак болуу андан да оор. Кыргыз эли өзүнүн көп кылымдык тарыхында мындай жагдайды бир канча жолу башынан өткөрбөдүбү.

Албетте, мындай ой жүгүртүүлөр жөн жерден эле пайда боло бербейт. Булар бүгүнкү күндүн жана өткөндүн инерциясынын карама-каршылыктарынан улам келип чыгууда.

Сөз, биринчиден, колго тийген эгемендүүлүктөн ашыкча нерселерди күтүүнүн кесепети тууралуу болуп жатат. Алгачкы жылдары базар мамилелерин түзүү аркылуу жана өнүккөн өлкөлөрдүн жардамы менен дароо эле экономиканын тез өнүгүүсү башталчудай сезилген. Анда бул өзгөрүүлөр кандай кыйынчылыктар аркылуу өтөрүн эч ким ойлогон да эмес.

Ал эми күткөн тез ийгиликтин ордуна башыбызга өткөөл мезгилдин бардык кыйынчылыктары түшкөндө, оболку эйфория көңүл калуу менен алмашты. Албетте, бул адамдардын оптимизмин, Мекенге болгон сүйүүсүн түшүрө баштоосу өзүнөн өзү түшүнүктүү..

Экинчиден, бизде дагы эле жашап жаткан «иничек» синдрому тууралуу унутпоо керек.. Совет идеологиясы бизге жан багарлык жана өзүн өзү баалабоо психологиясын берди. Натыйжада биз «агатайдын» мыктылыгына жана өзүбүз, улут катары, бардык атрибуттарыбыз менен «агатай» бар үчүн гана өмүр сүрүп келе жатканыбызга ишенип алдык.

Бүгүнкү күндүн турмуш чындыктары, биз дагы эле советтик ой жүгүртүүдөн кутула албаганыбызды көрсөтүп турат. Бул нерсе жаңы шарттардын чыныгы түсүн көрүүбүзгө, тарыхтын чакырыгын угууга тоскоол болууда. Идеологиялык туугандык доору жана бекер тоют кайрылгыс болуп кеткенин айрымдар дагы эле түшүнбөй жатканы таң калычтуу. Азыр босогобузда өлкөлөрдүн жана элдердин ортосундагы мамилелердин мүнөзүн жана мазмунун “базар” деген кожоюн белгилеген такыр башка мезгил турат. Базар шартында келип чыккан атаандаштык күрөшүнөн аман чыгып, өзүңдү сактап калыш үчүн обочороокто бекер оокат издебестен, бардык аракетти эң негизги нерсеге – элдин өзүнүн чыгармачыл жана өндүрүшчүл күчүн ойготууга багытташ керек.

Азыркы убакта – ааламдашуу доорунда – канча күчтүү болсо да, бир дагы мамлекет толугу менен өз алдынча өнүгө албасы шексиз. Ошондуктан, интеграциялык процесстер бүткүл дүйнөнү кучагына алды. Кыргызстан да, бул процесстен четте кала албоосу өзүнөн өзү түшүнүктүү. Бул багытта

эгемендүүлүк жылдарында көп эле нерсе жасалды жана жасалып жатат.

Бирок мунун баары, өлкөнүн кызыкчылыктарын эске алуу менен жасалууда. «Зыян келтирбе!» деген белгилүү осуят баарынан мурун жана эң эле көп так ушул улуттук кызыкчылыктарга тиешелүү. Ар бирибиз, жаран катары, патриот катары, муну такыр унутпашыбыз керек. Ал тургай, канчалык оор жагдайларда калсак да, бир нерседен катуу түңүлсөк да.

Чыныгы интеграция тең укуктуу негизде гана, интеграциянын субъекттери бири-бирине экономикалык да, саясий да жактан кызыкдар болгон учурда гана ишке ашат. Бир да бай байке кедей бир тууганы үчүн өзүнүн кызыкчылыктарын четке какпайт.

Бардык жагынан (тарыхы, маданияты, экономикасы жагынан) өтө жакын болгон өлкөлөр – Россия Федерациясы менен Беларусь Республикасынын биригүү процесси кайсы агымдарга жана кандай карама-каршылыктарга кабылып жатышы бизге эскертүү берип жатпайбы. Бул маселенин тегерегиндеги эч жүйөсүз тополоңдор болсо, биздин улуттук кызыкчылыктарга зыянын гана тийгизүүдө.

Тарых бизге уникалдуу мүмкүнчүлүк – өзүбүздүн өнүгүү жолубузду өзүбүз тандоо мүмкүнчүлүгүн тартуулады. Эми биз бул сейрек мүмкүнчүлүктү жеңил ойлуулук менен чачканыбыз жакшылыкка алып барбайт. Баарыбыз үчүн бийик максат, тескерисинче, эгемендүү өнүгүү жолунда башыбызга түшкөн жана түшө турган, күтүлгөн жана күтүлбөгөн кыйынчылыктарды жеңип, улуттун абийирин даңазалоо.

Арийне, интеллигенциянын айрым өкүлдөрү тарабынан жайылтылып жаткан өксүктүк оорусу буга каршы келүүдө. Алар улуттун өткөнүн да, азыркы абалын да, ал тургай келечегин да кара түстө гана сүрөттөп келишүүдө.

Албетте, өзүңө болгон сын мамиле – руханий бекемдиктин белгиси. Бирок, мындай сын менен элдин өзүнө болгон ишенимине, жаратуучулук эркине доо кетирчү далилсиз каралоонун, ашыкча нигилизмдин ортосунда эч байланыш жок.

Ошону менен бирге, тарых чакырыгы койгон маселелерге тең келип, заманбап үлгүдөгү улуттук мамлекет түзгөн куруучу элдердин катарына кошулуш үчүн, «Айгайгак» талаасы менен чектелүү көнүмүшүнөн да арылышыбыз керек. Убагында мен бул мыкты тамсил жөнүндө жазган элем, анда мындай окуя баяндалат: ар тарабы бийик тоолор менен курчалган Керме-Тоонун эң алыскы булуңдарынын биринде кымындай айыл жайгашкан. Башка дүйнөдөн кабарсыз калган анын тургундары түнт турмуш өткөрүшчү. Бул айылдын сыймыгы болгон, ашып кетсе бир короо кой бата турган «Айгайгак» аттуу кичинекей түз талаа бар эле. Күндөрдүн биринде аларга конокко деңиздин ары жагынан көпөстөр келип калат. Анан айылдыктардын сураныч менен алар бардык көргөндөрү, басып өткөн чексиз деңиз, талаа мейкиндиктери жөнүндө айтып берип жатканда, айылдыктардын эң эле билерманы: «Силер жаңы эле сөз кылган мейкиндиктер биздин «Айгайгак» талаасына тең келе алабы ?» деп сурайт.

«Айгайгак» жетишпестик комплексинин чыгуу формалары өтө ар түрдүү.

Ал айрым саясатчыларыбыздын Наполеондукундай болгон кылыктарында көрүнөт. Алар, маселенин маңызын тереӊ түшүнбөй туруп эле, анчамынча болсо да ойлонуштурулган программага ээ болбостон, өз чечимдерине эле таянып, өздөрүнө болгон ашыкча сүйүүсүнүн негизинде: «Келдим, көрдүм, жеңдим!» принциби боюнча иш кылышат.

Ал, илимде болобу, көркөм маданиятта болобу, тигил же бул катардагы кубулуштарды дүйнөлүк жетишкендиктердин деңгээлине чейин көкөлөтүп жиберген биздин жергиликтүү «патриоттуулугубузда» да көрүнөт. Бул тизмени улантса да болот эле. Бирок кеп анда эмес.

Кептин баары башкада: өзүбүзгө болгон талаптарды төмөндөткөн сайын, биз провинциализмдин туткуну болуп калаарыбызды түшүнүшүбүз керек. Провинциализм болсо максатсыз, маанисиз, супсак жашоого алып баруучу жол.

Эң негизгиси, биз доор үнүн, тарых чакырыгын үңүлүп тыңшаганды үйрөнүшүбүз керек. Ошондо гана биз «Айгайгак» жана өксүктүк оорусунун тушамыштарынан кутула алабыз.

(К. МОЛДОБАЕВ. "Слово Кыргызстана" гезити, 27.12.2002)

БЕРМЕТТЕН БУУРЧАККА ЖАНА БУУРЧАКТАН БЕРМЕТКЕ

Бишкек өз юбилейин белгилегени жатат. Бул шаан-шөкөттүү иш-аракеттерди өткөрүү үчүн гана шылтообу? Философия илимдеринин кандидаты, профессор, Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин азыркы ректору Карыбек Молдобаевич Молдобаев 1973-жылдан 1985-жылга чейин партиянын Фрунзе шаардык комитетинин биринчи катчысы болуп иштеген. Так ошол жылдары борбор калаабыз 12 жыл катары менен ССКПнын БКнын, СССРдин Министрлер Кеңешинин, Бүткүл Союздук Кесип Кошуундарынын Борбордук Кеңеши (ВЦСПС) жана Бүткүл союздук Лениндик коммунисттик жаштар союзунун (ВЛКСМ) Кызыл Туусуна татыктуу болгон. Ал жылдардагы Фрунзенин көрүнүшү шаардын улуу муунунун эсинде калды, эми такыр унутулбайт болуш керек: тоо түбүндөгү кичинекей бермет, кенен көчөлөрүндөгү жагымдуу элет көрүнүштөрү жана ошол эле убакта жаңы өзгөчөлүктөрдүн пайда болушу. Кандай болуп оригиналдуу бермет катардагы буурчакка айлана баштады? Борборубуздун бозомтук үйлөрдүн, талкаланган жолдордун жана жаан суусу менен желип, бак тамырлары менен омкорулуп калган символикалуу тротуарлардын жыйындысынан кайра көз уялтып жалтыраган берметке айлануу мүмкүнчүлүгү барбы?

- Юбилейлик даталар, - дейт профессор МОЛДОБАЕВ, - юбилярдын өткөндөгү гана эмес, учурдагы жана келечектеги да ордун жана ролун түшүнүү үчүн негизги чекит катары алынганда кандайдыр бир практикалык мааниге ээ болот. Айрыкча, Бишкек өңдүү көрүнүштөр жөнүндө сөз болуп жатканда.

Тарыхта маалым болгондой, Жети-Суу (Семиречье) байыртадан шаар маданиятынын борбору болуп келген. Бул жерде, ал убактын чеңеми менен алганда, көптөгөн шаарлар болгон. Бирок Бишкекке өзгөчө тагдыр туш келди. Ал шаар статусун алганда эле, европалык типтеги шаар өзгөчөлүктөрүнө ээ боло баштаган. Бул жагдай болсо бүт өрөөндүн батышташуусуна, элдин дүйнөлүк маданиятка кошулушуна өз таасирин тийгизген.

Пишпектин башка бир өзгөчөлүгү – ал башынан эле көп улуттуу коом катары калыптана баштаган: бул жерде кыргыздар гана эмес, дуңгандар, өзбектер, орустар ж.б. улуттун өкүлдөрү жашаган. Шаардын Улуу Жибек Жолунда жайгашышы, Согдианага жакын болушу да чоң роль ойногон. Согдиалыктар, белгилүү болгондой, дайым активдүү алып-сатарлар

болушкан. Ошентип, Бишкек башынан эле кол өнөрчүлүктүн, билимдин, маданияттын борборуна айланган. Бирок, албетте, бара-бара өнүгүп отуруп убакыт менен гана толук кандуу борборго айланган. Пишпектин европалык типтеги шаар катары өнүгүшү элдин жаңы менталитетинин негиздеринин калыптанышында орчундуу роль ойногон. Кара-Кыргыз Автономдуу Облусу түзүлгөндө болсо, Пишпек дубандын акыл борборуна айланган. Кыргызстан кандай болуш керек деген нуктагы идеялардын бардыгы ушул жерден тараган. Анан, албетте, элдин алдыңкы өкүлдөрүнүн акыл ишмердүүлүгү, келечек тууралуу ар кыл көз караштардын кыл чайнашы болмоюн мамлекеттүүлүккө жетүү мүмкүн эмес эле.

- Сиз социализмдин өнүгүүсү туу чокусуна жеткен маалда жана кийин «учагыбыз» акырындап бийиктигин жогото баштап, ал каякка барып конорун эч ким билбей турганда борбор калаабызды башкарып турдуңуз. Ошол жылдары биринчи катчылык кызматындагы эң оор нерсе эмне эле?

- Эл ишенимин жоготуп, түңүлүп, каардана баштаганын сезүү. Биз элге көптөн бери жердеги бейишти убада кылып келгенбиз (Никита Хрущев ал тургай, 1980-жыл деп так мөөнөттү белгилеп салган), бирок бейиш доору келбей койду. Тескерисинче, азык-түлүк жана өндүрүш товарларынын таңкыстыгы барган сайын ачык сезиле баштаган. Нефтедолларга батыш өндүрүшүнүн тиричилик буюмдары алынып жатып, аң-сезимде: «Эгер биз эң алдыңкы өлкө болсок, эмнеге эң мыкты товарларды өндүрбөйбүз?!»-деген бүдөмүктөр пайда боло баштаган. Биз эмгек жамааттарына барганыбызда, жумушчулар эт жана башка керектөө товарларын (ал кезде ушинтип аталчу эле да) талап кылып жатышты. Ушундай маселелерден улам, социализм системасы урап жатканда эл буга көңүл коштук менен эле көз салып турду.

Бардык жердеги ашыкча регламенттүүлүк да артка тартып турду. Баары жогору жактан башкарылып, завод, фабрикалар ресурстарды эркин колдоно алган эмес. Бул нерсе, албетте, чыгармачыл-өндүрүшчүл изденүүнү токтотуп турган.

- Ошентсе да, Фрунзеде дал ошол жылдары шаар курулушу туу чокусуна жетпедиби...

- Ооба, анын себеби мындай: Шаар илимге таянган өндүрүштүн борборуна айланган. Электрондук эсептөө машиналарын (ЭВМ) чыгаруучу заводдор, Ленин атындагы завод, шаймандар заводу, «Ала-Тоо» бирикмеси тез өнүгүп жатты. Булардын баары аскердик-өндүрүштүк комплекстин ичинде болгондуктан, кенен каржыланып турган. Бул мекемелердин техникалык деңгээли өлкөнүн алдыңкы жетишкендиктеринин деңгээлинде болуп, жогорку квалификациялуу адистер иштеген. Албетте, бул нерсе тургундардын менталитетине изин калтырып жаткан. Бирок, эң негизгиси, бул мекемелер шаар инфраструктурасынын өнүгүшүнө чоң суммаларды бөлүп турушкан, мисалы, магистралдарга каражат бөлүп, өздөрү да магистралдарды реконструкциялоо иштерин аткаруучу болушкан. Мен анда СССРдин Жогорку Кеңешинин депутаты элем. Андыктан, мен каалаган маалда заводдун директорлору менен кошо союздук көзөмөлдөөчү

министрликтердин жетекчилерине жолуга алчумун. Биз силерге өнүгүү мейкиндигин камсыздайбыз, силер бизди колдоп турасыңар деген соодалашуу жүргүзчүбүз.

Борборубуздун архитектуралык келбетин белгилөө үчүн чыгармачыл изденүү жүрүп жатты. Так ошол маалда генералдык план түзүлгөн. Бул иштин үстүндө, башка архитекторлорго кошулуп, Москвалык атактуу архитекторлор, алардын ичинде профессор Улас да иштеген эле.

Белгилей кетчү нерсе, архитектуралык чечимдерди издөө аракети да каржылоо жана материалдык чыгымдардын катаал алкагына алынган болчу.

- Генплан акырына чейин аткарылса, Бишкек азыр кандай болот эле?

- Ал 20 жылга эсептелген, азыр ал аткарылып бүтмөк. Борбордун өнүгүү концепциясы так функционалдык райондоштурууну, компакттуулукту, коздукту жана болушунча ыңгайлуулукту камтыган. Карасаңар, аскер топографтары (бул Пишпек шаар статусун алган мезгилге туура келет) өтө ыңгайлуу пландаштыруунун негизин түзүшкөн; көчөлөр тоодон төмөн түшүп, тоодон келген бриз менен желдетилет. Тилекке каршы, кийинчерээк, курулуш маалында бул баштапкы принцип бир канча жолу бузулган.

- Бишкектин акырына чейин гүлдөбөй, жаркын, ажарлуу, каралган шаарга айланбай калышынын себеби эмнеде деп ойлойсуз?

- Эң негизги маселелердин бири – кайра куруу доорундагы бийлик кризиси «шанхайлардын» пайда болушуна алып келген. Жер тилкелерин басып алуучуларды токтотууга бийликтегилердин саясий эрки жеткен эмес. Башплан боюнча, биз Кузнец чебинен жана башка «шанхайлардан» арылышыбыз керек эле, бирок, тескерисинче, аларга кошулуп жаңылары пайда болду. Булар башпланга да туура келбеген, акылга да сыйбаган нерселер. Жумшак айтканда, бул кайгылуу көрүнүш. Башка региондорго шаар курулушунун үлгүсү болуп жүргөн Бишкек эми ойлонбой кокусунан кабыл алынган архитектуралык чечимдердин мисалына, чаржайыт жана баш аламан курулуштардын үстөмдүгүнө айланды.

Олуттуу дагы бир маселе – шаардын шишип кетиши, борбор катары анын функционалдык баалуулугунун жоюлушу. Бардык шаар маданиятынын (соода, билим берүү, искусство, ишкерчилик) бир жерде топтолушу зыянга учуратат. Өлкөдө өнүгүү борборлору болушунча көп болушу керек, антпесе башка шаарлар аксап калат.

- Турмуш жараянынын бир шаарда топтолуу кыймылын кантип токтотсо болот?

- Бул жөнүндө биздин акыл борборубуз – өкмөт, анын ичинде Архитектура жана курулуш боюнча мамлекеттик комиссия ойлонушу керек. Бишкекти жеңилдетип, эң негизги нерселерди гана калтырыш керек.

Мындай функцияларды бөлүштүрүү бүткүл дүйнөдө бар. Мисалы, АКШда Вашингтон административдик жана маданий борбор болсо, Нью-Йорк иш борбору. Түркияда да Анкара – административдик-маданий борбор, Измир менен Стамбул болсо – иш борборлору.

Менин оюмча, борборубуздун юбилейи шаарыбыздын абалын жана

келечегин ойлонууга түрткү болушу керек. Менин билишимче, азыр борбордун генпланы иштелип жатат. Бул план ыйык, четке кагылбас нерсе болушу керек, ошондо гана ал ишке ашырылат.

Албетте., Эркиндик, Жаш Гвардия бульварларынын реконструкциясы жүрүп жатканын баарыңар эле байкадыңар да, Бул ишти сөзсүз улантыш керек, эң негизгиси – аны концептуалдуу түрдө, башпланга ылайык жүргүзүш керек.

(К. АСКЕРОВА. “Слово Кыргызстана” гезити, 23.05.2003)

ШААРДЫН ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ПЛАНЫ КУШТУН КАНАТЫНДАЙ

Урматтуу Кыргыз Республикасынын Президенти Аскар Акаевич!
Урматтуу Бишкек шаарынын мэри Медетбек Темирбекович!
Кымбаттуу бишкектиктер!

Биз, төмөндө кол койгондор, шаардын өнүгүшүнө бир топ эмгек жумшаган жана тагдырыбыз шаар менен чырмалышкан адамдар катары, шаар үчүн тагдыр чечүүчү мааниси бар жана тез арада чечилиши керек болгон суроолор менен силердин баарыңарга кайрылуубуз өзүбүздүн жарандык милдетибиз деп эсептейбиз.

Эң оболу бизди эмдигиче шаардын бекитилген Генпланынын жоктугу тынчсыздандырууда. Бишкектин акыркы Генпланы Москва шаар курулушунун Борбордук илимий изилдөө жана долборлоо институтунун (ЦНИИП) жетекчилиги менен иштелип чыгып, 1990-жылга 500 миң киши жана 13 миң гектар аянт деген эсеп менен Кыргыз Республикасынын өкмөтү тарабынан 1970-жылы бекитилген.

Кийинки 20 жыл ичинде (1971-1990-жж.) «Фрунзепроект» институту Москва архитектура институту менен бирдикте шаардын деталдуу пландаштыруу долбоорун жана шаар райондорунун курулушун пландаштырууга тиешелүү документтерди иштеп чыгышкан. Бул иштердин негизинде шаардын комплекстүү реконструкциясы жүргүзүлүп, бүтүндөй райондорду ээлеген эски курулуштар ("Заводской поселок", "Шанхай", "Черепки" ж.б.) түрттүрүлгөн.

Социомаданий объектилери жана инженердик коммуникациялары менен 4,5 млн. чарчы метр турак жай курулуп, шаардын негизги магистралдары реконструкцияланган.

Шаардын өнүгүшүнүн жогорку темптеринин натыйжасында, шаар тургундарынын саны Генпландагы эсептен 1980-жылы эле ашып кеткен. 1981-жылы жаңы Генпландын техникалык-экономикалык негизи (ТЭН) тезинен каралып чыксын деген чечим кабыл алынып, ал иштелип чыгып 1986-жылы бекитилген.

Бирок, белгилүү бир себептерден улам (СССРдин кулашы, экономикалык кризис), Генплан маселеси өзүнөн өзү күн тартибинен алынып калган.

Жалпы кризис аракеттеги Генпланга да өз таасирин тийгизген: практикада анын параметрлери одоно түрдө бузулуп жаткан: баарынан мурун территория, адам саны деген параметрлер. Натыйжада шаар өз чектеринен чыгып кетти. Шаар тегерегинде пайда болгон жаңы конуштар шаар курулушунун талаптарына жооп бербестен салынды жана салынып да жатат

жана жумшак айтканда борбор калаабыздын көрүнүшүнө төп келбей турат. Ошону менен бирге, алар эбегейсиз аймакты ээлөөдө.

Калктын чексиз өсүшү шаардын жашоосун бардык аспектиден: экономикалык да, социалдык да, маданий да жана тиричилик жаатында да оорлотту. 1999-жылдагы каттоо боюнча шаарда расмий түрдө 762,5 миң киши жашайт деп берилген. Чындыгында эксперттердин ар кандай баамдоолорунда шаарда 1 млн. 200 миңден ашык киши жашайт. Албетте, шаарда мынча киши үчүн турак жай жана жашоо муктаждыгын камсыздаган башка инфраструктуралар, ошондой эле эмгек ресурсуна туура келген жумуш орундары жок.

Бул тынчсыздандырган фактылар, баарынан мурун Бишкектин эгемендүү мамлекеттин борбору катары маанисинин жана ролунун түптамырынан бери өзгөрүшү, бүгүнкү чындыктарды чагылдырган жана шаардын бардык субъектилеринин иш-аракеттери үчүн негизги мыйзам боло турган жаңы Генпландын тез арада иштелип чыгышын талап кылууда.

Бул документтин өзгөчө маанисин эске алынып, бул план президент А.А.Акаевдин көзөмөлү астында иштелип чыгышы зарыл деп эсептейбиз.

Генпланды түзүүнү тээ түпкүрдөн – жакынкы жана келечек перспективаларда өлкөнүн экономикалык жана социалдык өнүгүүсүндөгү борборубуздун ордун жана маанисин белгилөөдөн башташ керек. Муну өлкөнүн өкмөтүнүн деңгээлинде гана ишке ашырса болот. Жакында болуп өткөн ректорлордун республикалык жыйналышында А. Акаев өлкөбүздүн мындан аркы социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн концепциясы убакыттан озуп турган илимий-техникалык новацияларга таянышы керектигин өзгөчө белгилеп өттү. Болбосо такай кубалап жетүүгө умтулгандын кейпинде калып, илимий-техникалык прогресстин жолунда бараткандардын куйругу болуп жүрө беребиз.

Белгилүү болгондой, өлкөнүн негизги илимий-техникалык потенциалы Бишкек шаарында топтолгон. Андыктан, борборубуз бүтүндөй өлкөнүн инновациялык борбору катары дагы да сапаттуу деңгээлде кайра жанданып, илимди, долбоордук-конструктордук жана жайылтуучу борборлорду, о.э. илимий-техникалык ишмердүүлүк менен тыгыз байланышта болгон машине куруу секторун бириктириши керек. Борбор өлкөгө билим, тажрыйба, квалификация, ИТП кесипкөйлүгүн тартуулаш керек.

Бул, өлкөнүн экономикалык жана социалдык өнүгүүсүндөгү борборубуздун ордун жана маанисин белгилөөдө жөн гана башталыш чекит экени түшүнүктүү. Ага таянып өлкөнүн узак мөөнөттүү социалдык жана экономикалык өнүгүүсүнүн перспективаларын деталдуу иштеп чыгыш керек. Бул нерсе өкмөттүн гана колунан келет.

Генпланды иштеп чыгуу иши өтө көпкө созулушунун объективдүү себептери бар. Алардын негизгилеринин бири – бул тармакта жогорку квалификациялуу тажрыйбалуу адистердин жетишсиздиги. Мындан мурунку Генплан кандайча түзүлгөнүн эстеп көрөлү. Ал, жогоруда айтылгандай, республиканын талабы менен, шаар курулушунун Борбордук илимий изилдөө жана долборлоо институту (ЦНИИП) тарабынан, Фрунзе жана Москванын бир канча тармактык институтунун катышуусу менен иштелип

чыккан. Ал эми, маалым болгондой, Казакстандын жаңы борбору – Астанын Генпланын иштеп чыгуу үчүн эл аралык конкурс жарыяланган.

Чет өлкөлүк ири чыгармачыл күчтөрдү чакыруу – оңой иш эмес экенин түшүнөбүз. Андыктан, республикабыздын Президентинин түздөн-түз катышуусу зарыл.

Бизди тынчсыздандырган дагы бир башка маселе – шаардын жалпы маданий көрүнүшү. Биз үйлөрдү кандай кармайбыз, кайкта жашайбыз, биз иштеген имарат, курулуштарды, негизи эле, шаардык чөйрөнү карап көрүңүздүрчү. Имарат, курулуштардын дээрлик көпчүлүгү каралган эмес жана жагымсыз көрүнүштө. Анан да алар сыртынан гана эмес, ичинен да ошондой абалда. Аларга жанашкан аймактардын кейпичи. Ачык асман астындагы уникалдуу скульптура музейи жана монументалдык эстеликтер да ушундай эле аянычтуу абалда.

Ооба, акыркы эки жыл ичинде шаардык бийлик шаар магистралдарын реконструкциялоо, шаардыктардын эс алуу жайларын жасалгалоо, соода жайларын тартипке келтирүү ж.б.у.с. боюнча активдүү иш-аракеттерди алып барууда. Эң негизгиси эми, шаардык чөйрөнү анын бардык курамы менен: (ар бир үй, мекеме, алардын тегереги, аянттар, көчөлөр, парктар ж.б.) жасалгалоо ишин такай жана ырааттуу түрдө алып баруу.

Бул жерде конкреттүү жеке жана юридикалык тараптар, шаардык чөйрөнү талапка ылайык сактоо үчүн, эмне кылганга милдеттүү экени так жазылышы керек. Балким, субъектилер тарабынан талаптын аткарылышын анын сакталышын көзөмөлдөө үчүн, ар бир имаратка жана курулушка паспорт чыгарылса максатка ылайык болор беле.

Совет доорунда калыптанган, бардык ишти бийлик башындагылар жасашы керек деген көндүм психологияга өзгөртүү киргизүү зарыл. Азыр бийлик бары- жоктун ээси эмес да. Көп нерсе жеке тараптардын менчигинде же акционердик коомдордун колунда.

Экономикалык чөйрөнүн дээрлик көпчүлүгү эми мамлекетке карабаган соң, борбор калаанын экономикалык субъекттери шаардын Генпланын иштеп чыгуу жана ишке ашырууга өзүнүн акчалай салымын кошуушу керек. Анткени, алар Бишкектин турмуш-тиричилигинин негизинде акча табууда. Балким, Бишкек өлкөнүн туристтик жана финансылык-банктык борбору экенин, анын кызматтары менен сырттан келген ишкерлер, туристтер жана шаар меймандары колдонуп жатканын эске алып, Бишкектин өнүгүүсүн колдоо (борбордун Генпланын ишке ашырууга жана шаардык чөйрөнү жасалгалоого көмөктөшүү) боюнча Эл аралык фонд түзсө туура болор эле.

Борборубуздун тагдыры баарыбызга тиешелүү. Демек,. эгемендүү Кыргызстандын борбору бизди кубантып туруусу үчүн,, бирге аракетибизди бириктирели!

К. МОЛДОБАЕВ, Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин ректору, профессор; Т. САДЫКОВ, Кыргыз Республикасынын Көркөм-өнөр академиясынын ректору, СССРдин Эл сүрөтчүсү; Т. КОЙЧУЕВ, Кыргыз Республикасынын Каржы Министрлигинин алдындагы

Экономикалык жана социалдык реформалар борборунун директору, Кыргыз Республикасынын УИАнын академиги; С. ИСКАКОВ, «Кател» ЖЧКнун башкы директору; И. ФЕДОРОВ, Кыргыз Республикасынын эмгек сиңирген курулушчусу; А. ИСАЕВ, Кыргыз Республикасынын эмгек сиңирген архитектору; Г. КУТАТЕЛАДЗЕ, Кыргыз Республикасынын эмгек сиңирген архитектору.

("Слово Кыргызстана" гезити, 01.08.2003)

АЧЫК ТЕРЕЗЕЛҮҮ ҮЙ

4-6-октябрда Бишкекте "Дүйнө цивилизациялары ичинде түрк цивилизациясынын орду жана ролу" аттуу экинчи эл аралык конгресс болуп өтөт. Бул конгресстин уюштуруучусу Кыргыз-Түрк "Манас" университетинин Түрк цивилизациясын изилдөө борбору.

"Түрк цивилизациясы үчүнчү миң жылдыктын босогосунда" аттуу экинчи конгресс төрт жыл мурун ушул күндөрү болуп өткөн.

Биздин маектешибиз "Манас" университетинин ректору, философия илимдеринин кандидаты Карыбек МОЛДОБАЕВ.

- Карыбек Молдобаевич сиздердин университетиңиздерде Түрк цивилизациясын изилдөө борборун куруунун жана бул багытта конгресстерди өткөрүүнүн кандай зарылдыктары бар эле?

- Түрк цивилизациясы менен байланыштуу болгон тарыхый жана филологиялык изилдөөлөр бар. Бирок, түрк цивилизациясынын өзүн эч ким изилдеген эмес, ал тургай илимий термин катары илим дүйнөсүнө да кирген эмес.

Өзүн өзү баалабоо жана кемсинтүү оорусуна кабылбас үчүн биз бай тарыхыбыздын жана тегибиздин бар экенин сезишибиз жана билишибиз керек. Бул үчүн "түрк цивилизациясы" деген феномендин реалдуулугун далилдешибиз зарыл. Деги эле бардык цивилизациялар өздөрүндө төмөнкүдөй баалуулуктарды камтыйт: мамлекеттүүлүктүн, жазуу маданиятынын, шаар жана рухий маданияттын өнүгүшү, мына ушунун бардыгы түрк цивилизациясында VII-VIII кылымдардын аралыгында калыптанып бүткөн.

- Биринчи конгресстен кийин бул сиздер кызыккан темага дүйнө илимпоздорунун көңүлүн бура алдыңыздарбы?

- Ооба, биринчи конгресске, көбүнесе, Россия, Түркия жана Орто Азия мамлекеттеринен келген окумуштуулар катышкан болсо, ал эми боло турган экинчи конгресске Франция, Улуу Британия, АКШ, Германия, Япония, Израиль, Китай, Иран, Пакистан, Индия жана башка 32 өлкөдөн катышуучу келет.

- Сиздин докладыңыз конгресстин негизги баяндамасы болуп эсептелет. Эмнелер жөнүндө кеп саласыз?

- Эки полярдуу системанын кулашы менен дүйнөлүк тарыхтын авансценасында эки тенденция: ааламдашуу жана цивилизациялардын кайра жаралуусу өкүм сүрүп жатат.

Бир мезгилде бул эки багыттын келечеги жөнүндө айыгышкан талаштар жүрүп жатат. Дүйнөлүк илим коомчулугунун көңүл борборунда эки карама-

каршы көз караштар турат. Биринчисин америкалык тарыхчы Френсис Фукуяма сунуштап жатат. Аталган окумуштуу "Конец истории" аттуу эмгегинде коммунизмдин кулашы менен Батыш цивилизациясы үстөмдүк кылган доордун башталганын жазат. Ошону менен бирге ал адамзаттын эң жакшы жаратмандыгы катары түбөлүккө калат. Башка бир америкалык окумуштуу Семьюэл Хантингтондун илим дүйнөсүнө чуу салган "Конфликт цивилизаций" аттуу эмгегинде карама-каршы ой-пикир айтылган. Анын концепциясы боюнча дүйнөнүн цивилизациялуу көп түрдүүлүгү тарыхта болуп келгендей келечекте да болот. Ал эми алардын ортосунда күчтүү айырмачылыктар болгондуктан, араларында конфликттер болбой койбойт.

Кыскача айтканда, азыркы күндө цивилизациялар маселеси дүйнөлүк илим коомчулугунун, ошондой эле саясий чөйрөнүн көңүл борборундагы негизги маселелерден жана ошол эле убакта бул кыйынчылык менен чечилүүчү маселелер болуп эсептелет.

Ошондон улам, цивилизация кубулушун изилдөөдө бири бирин жокко чыгарган парадигмалар пайда болууда.

Менин оюмча ал парадигмаларды төмөнкүчө түшүндүрүүгө болот:

- Биринчиден, цивилизациялардын тагдырын аныктоо мүмкүн эмес, анткени алар көптөгөн белгисиздиктер мененкоштолгон;
- Экинчиден, алардын бүгүнкүсү жана келечеги адамзаттын тагдыры менен байланышкан.

Кадам сайын жолуккан турмуш чындыктары азыркы дүйнөнүн ааламдашуу жана цивилизациялардын кайра жаралуусу сыяктуу эки карама-каршы тенденциянын диалектикалык бүтүндүгүнөн турганын көргөзөт. Алар бир жагынан бири бирин толуктаса, бир жагынан араларында жашоо аймагы үчүн болгон туруктуу күрөш жүрүп жатат..

Ааламдашуу менен цивилизациялардын ортосундагы тең салмактуулукту сактоо XXI кылымдын тагдыр чечүүчү маселеси. Бул маселенин оң жакка чечилиши тарыхтын талабына татыктуу жооп болот. Буга барчу жол узак жана татаал.

Ушул тапта илим коомчулугунун көңүлү, негизинен, дүйнө түзүлүшүнүн геосаясий аспектисине багытталган. Албетте, бул кокустук эмес. Эки полярдуу системанын жок болушу "кандай система келип кириш керек? бир полярдуубу же эки полярдуубу?" деген суроону жаратты. Цивилизациялардын тагдыры жөнүндө түздөн-түз сөз болбосо да көмүскөдө ар дайым бул суроо жаңырып турат. Чындыгында, дүйнөнүн тагдыры цивилизациялардын тагдырынан бөлүнгүс. Ошондон улам, буларды эки башка бөлүп карабаш керек жана кароо да мүмкүн эмес. Себеби, дүйнө аркылдуулугу жана көп түрдүүлүгү менен кооз. Ал эми, дүйнөнүн аркылдуулугу цивилизациялардын орток өзгөчөлүктөрүнөн башка кайталангыс, индивидуалдуу өзгөчөлүктөрүнүн болушу менен шартталат.

Ошону менен бирге, бул ар кылдуулук футурология салаасындагы авторитеттүү окумуштуу О. Тофлердин пикири боюнча прогресске тоскоолдук эмес, тескерисинче, таяныч болот. Ал төмөнкүлөрдү өзгөчө

белгилеген "...биз экономиканын "үчүнчү толкунуна" (бул термин аркылуу маалыматтык доорду белгилейт - К.М) канчалык жакындаган сайын, маданият ошончолук мааниге ээ болууда. Ушундан улам, бир расалык же улуттук маданият, бир эле дин же улут "үчүнчү толкун" экономикасы талап кылган жөндөмдүүлүктөрдүн бардыгына жооп бере албайт. Ар бир маданият, батыш, алжир, куба же корей маданияты болобу, бардыгы "үчүнчү толкунга" кылымдар бою калыптанып келе жаткан өздүк психологиясы, коомдук табияты менен багыт алат".

Эгер ушундай боло турган болсо, анда илим үчүн ааламдашуу доору талап кылган шарттарда конкреттүү маданият жана цивилизациядардын кандай жолдор жана механизмдер аркылуу жашай турганын изилдөөдөн артык милдет жок. Муну ишке ашыруудан мурун, бул же тигил маданият, цивилизациянын ал маданиятка, цивилизацияга тиешелүү адамдар жана башкалар үчүн эмнеси менен кымбат экенин аныктоо зарыл. Маалыматтык төңкөрүш доорунун талаптарына ылайык, алардын жооп катарында кайра жаралуусу үчүн кандай шарттар бар.

- Бирок, баарынан мурун цивилизациялардын кайра жаралуусу жана сакталышы үчүн эң негизги шарт ааламдашуунун гумандашуусу эмеспи?

- Ооба. Ансыз күч алып бара жаткан массалык маданияттын үстөмдүгүнүн жана экономикалык атаандашуунун жыйынтыгы катары дүйнөнүн ар кыл аймагында пайда болгон маргиналдашуу тенденциясы кайтарылгыс мүнөз алып өсөт.

Бул же тигил цивилизациянын, анын ичинде түрк цивилизациясынын азыркы абалы жана келечеги жөнүндө сөз болгондо, биздин көз карашыбызда, анын жашап кетиши жана кайра жаралуусу үчүн керек болгон ички жана тышкы шарттарга көңүл бөлүүбүз абзел. Эгер түрк цивилизациясынын ички өбөлгөлөрү жөнүндө кеп салсак, анда ички оңтойдун жакшы абалда экенин ишенимдүү айта алабыз. Себеби, биринчиден, түрк элдери кылымдар бою созулган тарыхында көптөгөн коомдук катаклизмдерди башынан өткөрүп, өздөрүнүн цивилизациялык иденттүүлүгүн сактап гана калбастан андан ары чыңдашкан. Бул алардын генетикалык кодуна айланган. Натыйжада, сырттан кирген терс таасирлерге болгон туруктуулугу өтө жогору.

Экинчиден, совет империясынын тарых сахнасынан сүрүлүп чыгышы менен түп-тамырынан өзгөрүлгөн геосаясий абал учурунда бөлүктөргө ажыраган бүтүн түрк цивилизациясын бириктирүү келечегин ачты.

Үчүнчүдөн, түрк цивилизациясы өзгөчө тарыхый шарттардан улам башка цивилизациялардын жаңылыктарын тез кабыл алат. Ошол эле учурда, бул жаңылыктарды механикалык түрдө болгонун болгондой эмес, өз баалуулуктарынын призмасы аркылуу өткөзүп кабыл алат.

Ал эми түрк цивилизациясынын уланышы жана кайра жаралуусунун тышкы шарттарына келе турган болсок, ал жогоруда айтылгандай түздөн-түз ааламдашуунун гумандашуусуна байланыштуу.

Жасалган анализдер цивилизациялардын кайра жаралуусунун жүрүп

жатканын, бир жагынан цивилизациялардын кайра өзүнө кайрылуусунун, ошол эле учурда жаңылануусунун болуп жатканын көргөзөт.

- Сиздин пикириңизче дүйнөлүк сценада түрк цивилизациясынын кайра өзүнө кайтуусунун жана жаңылануусунун өрнөгү барбы?

- Албетте, Түркия Республикасы. Ататүрк башында турган революциялык жаңылануу учурунда эң алгач улуттук маданий кыртышты империялык мурастан тазалоо жүргүзүлгөн. Жыйынтыгында, теократиялык империя улуттук светтик мамлекетке айланды, империянын расмий тили болгон осмон тили түрк тилине орун бошотту. Бардык тармактарда ушундай өзгөрүүлөр жүргөн.

Бирок, бул өзүнө кайрылуу өткөнгө чегинүү эмес, улуттун жаратман күчүн бардык эски, иши бүткөн нерселерден арылтуу менен келечекке багытталган кадам болгон. Бул иш-аракеттердин канчалык деңгээлде туура болгонун убакыт көргөздү. Түркия Республикасы сөздүн түз да, өтмө да маанисинде күлдөн көтөрүлүп чыккан Феникс кушуна окшош. Бүгүн бул өлкө убакыт менен тең өскөн өлкөлөрдүн алдыңкы катарында.

Азыркы тапта Борбордук Азия жана Кавказдагы жаш түрк мамлекеттери да так ушундай цивилизациялык кайра жаралуу процесстерин башынан өткөзүп жатат. Бардык эле терең өзгөрүүлөр сыяктуу бул жараяндар өзүн өзү таанууга жана ааламдашкан дүйнөдө өз ордун аныктоого багытталган оор изденүүлөр түрүндө жүрүп жатат.

Өзүн өзү аныктоо, табуу иш-аракети эки себептен улам оордошууда. Биринчиси, улуттук цивилизациялык баалуулуктардагы Совет доорунан калган жаралар. Коммунисттик доктрина аларды бир бүтүндүн бөлүктөрү катары эмес, бири бирине көз каранды болбогон антагонисттик, башкача айтканда, карама-каршы элементтердин конгломераты, жыйындысы катары караган. Коммунисттик идеологиянын темир чеңгелине туура келбеген баалуулуктардын бардыгы ырайымсыздык менен түп-тамырынан жок кылынган.

Ушундан улам, кайрадан көз карандысыз мамлекеттүүлүккө жеткен түрк республикаларынын калкы өздөрүн кайрадан ачууга, цивилизациялык иденттүүлүгүн аныктоого аргасыз болушту. Бирок, бул өзүн ачуу өткөндү кайталоо үчүн эмес, бүгүнкүсүн жана келечегин билиш үчүн. Бул болсо, элдердин кылымдарга созулган тарыхында топтолгон улуттук баалуулуктарга учурдун талабына ылайык сын көз караш менен кароону талап кылат.

Тилекке каршы, жасала келгенде бардыгы ойдогудай ишке ашпай келет. Айрым учурда өзүн актап бүткөн бир баалуулуктун туткуну болуп калган учурларыбыз бар.

- Кыргызстанды алсак, кандай мисал бере аласыз?

- Мисалы, урууларга бөлүнүү. Бүгүн бул көрүнүш Совет мезгилине караганда да аябай күч алды.Бул жерде бийлик муну менен ойнобошу керек эле. Бирок, бийлик элди алаксытыш үчүн уруулук бөлүнүү менен ойноп жатат.

Түрк цивилизациясынын келечеги бардык эле цивилизациялардыкы сыяктуу ааламдашууга жана башталган жакшы көрүнүштөрдү канчалык деңгээлде чыгармачылык менен ишке ашыраарына байланыштуу. Биринчи

иретте булардын башында демократиянын, базар экономикасынын механизмдери жана албетте, маалымат технологиялары турарынан кеп болуп жатат..

Эгер сактоо жана өркүндөтүү багытында кечиктирилгис натыйжалуу чаралар көрүлбөсө ааламдашуунун күчтүү толкундарынын цивилизациялык баалуулуктарды жууп кетүү коркунучу бар. Бүгүн улуу ойчул Махатма Гандинин: "Мен үйүмдүн бардык терезелеринин бекем жабык болушун каалабайм. Тескерисинче, менин үйүмдүн ар кыл элдердин маданияттары менен желденип турушун каалайм. Бирок, ошол эле учурда, алардын бирөөсүнүн толкуну менин маданиятымды түп-орду менен жулуп алышына эч жол бербейм"-деген эскертүүсү болуп көрбөгөндөй олуттуу:

Белгилүү болгондой, цивилизациялык баалуулуктар эки топко бөлүнөт. Биринчиси, өтүп кеткен күндөрдүн эстеликтери. Түрк цивилизациясынын улуу архитектуралык эстеликтери, коло доорунун уникалдуу табылгалары бар. Бул баасы ченемсиз реликвияларды консервациялоо жолу менен сактоо керек.

Экинчи топко азыркы жашап жаткан, тирүү баалуулуктар кирет. Кыргыз улутунун генетикалык кодуна толеранттуулук, башка элдердин маданиятына ачыктык жана кыйынчылыктарды жеңе билүү жөндөмдүүлүгү киргизилген. Бул баалуулуктарды мезгилдин талабына ылайык жандандыруу жана өнүктүрүү жолу менен гана сактоо мүмкүн. Белгилүү болгондой, кайсы бир мезгилде абдан өнүккөн цивилизациялардын тарых сахнасынан чыгарылганы маалым. Алардын бир азы гана бардык сыноолордон, тарыхтын чоң өзгөрүүлөрүнөн аман өтүп, жашоосун өнүктүрүп жатат. Бул жашоого чыдамдуу цивилизациялардын арасында түрк цивилизациясы да бар. Ааламдашуу доорунун келиши менен башка цивилизациялардай эле түрк цивилизациясы да тарыхтын жаңы чакырыгына бетме-бет келди. Түрк цивилизациясынын келечеги анын бул чакырыкка берген жообуна байланыштуу.

(К. АСКЕРОВА. "Слово Кыргызстана" гезити, 17.09.2004)

«АЙГАЙГАК ТАЛААСЫ» ӨКСҮК КОМПЛЕКСИ ЖЕ УЛУТТУК КОНСОЛИДАЦИЯ БОЮНЧА ОЙЛОР

Кандай аталса да (революция же төңкөрүш) өлкөдө болуп өткөн окуялар, бардык тармактарда, саясатта, экономикада жана коомдо олуттуу өзгөрүүлөрдүн жүргүзүлүшү керек экенин көргөзүп турат. Азыркы учурдагы башкы маселе мезгилдин чакырыгына адекваттуу жооп табуу. Бирок, буга бирдиктүү, ынтымактуу жана күчтүү улут гана жөндөмдүү. А биз болсо бириктирүүнүн ордуна чачып жатабыз. Мындай абал мынчалык узун сүрбөшү керек. Улут тагдыры үчүн өлүмгө алып келе турган жана "такалуучулук" деп аталган вирусту эртерээк жок кылуу зарыл. Такалып туруп калуучулук- түпкүлүктүү, жалпы элдик кызыкчылыктарды коротуу менен, утурумдук жеке кызыкчылыгын көздөп, жердешчилик, уруучулук талаага такалуу.

Кызыгы, бул кубулуш элдик акылмандык тарабынан эчак эле ачыкка коюлуп табаланган.

Тээ жаш кезде мен Тянь-Шань тоосунун бир ашуусунда жалгыз жайгашкан Сары-Камыш айылында болгом. Ал жерде мен Айгайгак аттуу талааны көргөм, эң негизгиси, ал жөнүндөгү уламышты угуп, эсимден эмдигиче чыгара элекмин. Бул талаанын өзгөчөлүгү ошол аймактын жалгыз түз жери. Аянты өтө деле чоң эмес. Бул жерге бир короо койду гана жаюу мүмкүн .

Бул уламышта башка дүйнөдөн жолсуз жана бийик тоолор менен бөлүнгөн бул айылдын жашоосундагы сейрек окуя айтылат. Бир жолу бул айылга чоочун саякатчылар келет. Таанышуудан кийин алар өздөрү, саякаттарынын багыты, канчалык көп жерлерди басып өткөндөрү, эми каякка жол тартары жөнүндө баяндап беришет. Ошондо айыл тургундарынын ичинен бир өткүр жигит мындай деп сурайт: силер айткан жерлердин ичинде биздин Айгайгактан өткөн чоң жана кооз талаа барбы? Бул уламыш бүгүнкү күндө да актуалдуу. Так ушул өзүнүн жери, өзүнүн "Айгайгак талаасы" менен чектелүүлүүчүлүк биздин улуттук бүтүндүгүбүздү камсыз кыла турган табигый байланыштарды үзүп жатат.

Бүгүн, улут кезектеги президенттик шайлоонун алдында гана эмес, өзүнүн мындан кийинки өнүгүү жолун аныктоо алдында турганда, биз "Айгайгак талаасы" өксүктүк оорусунун улуттук консолидация үчүн канчалык зыян экендигин сезишибиз керек. Улуттук консолидациясыз өлкөнү өнүктүрүү жолунда кыйынчылыктардан ашып өтүп мамлекетти жаңылап куруу мүмкүн эмес..

Айта кетчү нерсе, бул жерде улут термини, салттык совет түшүнүгүндөй,

бул же тигил этникалык топту эмес, азыркы учурдагы бардык цивилизациялуу дүйнөдө кабыл алынган маанисинде, тагыраак айтканда, өлкөдө жашаган бардык элди, өлкө атуулдарынын бардыгын билдирген маанисинде колдонулууда.

Эгер ушундай боло турган болсо, биздин улуттук көп түрдүүлүгүбүз (себеби өлкөбүздө 80ден ашуун улуттун өкүлдөрү жашап жана эмгектенип жатат) – биздин маанилүү байлыгыбыз жана артыкчылыгыбыз. Ушундай эле сөздү этникалык көп түрдүүлүгүбүзгө карата да айтуу мүмкүн. Туура, бул жерде көп түрдүүлүк билинер билинмексен. Бирок, көп түрдүүлүк бар. Мисалы, кеп түштүк жана түндүк кыргыздары тууралуу болуп жатат.

Бирок, булар алардын консолидация болушуна тоскоолдук жаратпайт. Тескерисинче, бирин-бири тартуу, толуктоо жаңа байытуу үчүн фактор болуп берет. Натыйжада, консолидация процессине оң таасирин тийгизет.

Албетте, улуттук консолидациянын деңгээли экономикалык интеграциянын деңгээлине жана коммуникативдик, маданий байланыштын тыгыздыгына абдан көз каранды. Бул болсо, бир саатта ишке аша турган иш эмес. Мунун чечилишинин ачкычы табигый жана адамдык ресурсту эске алуу менен өндүрүштү республиканын аймактарына тең салмакта жайгаштырууда жатат.

Белгилей кетчү нерсе, мындай программа совет доорунда эле түзүлгөн. Бүгүн болсо бул программаны азыркы учурдун шарттарын эске алуу менен кайрадан иштеп чыгуу керек.

Ал эми, кечиктирилбестен аткарылышы керек маселе- бул улуттук консолидациянын саясий багытын жолго коюу. Анын өзөгүндө мамлекеттин кадр саясаты жатат. Бул маселе көз карандысыздыктын биринчи күнүнөн бери турат. Бул да мыйзам ченемдүү көрүнүш. Белгилүү болгондой, совет доорунда республикадагы бардык маанилүү кызматтар Москва тарабынан тандалып коюлчу. Эл болсо кадрдык дайындоолорго эч катышчу эмес. Бүгүн болсо эл, өлкөнүн ээси катары кандай ыкмалар жана талаптардын негизинде кадрлардын дайындалганын билгиси келет жана билүүгө да укуктуу. Кадрдык дайындоолордогу ачыктык жана айкындуулук бийликке болгон ишенимдин негизги шарты.

Тилекке каршы, мурунку бийлик өлкөнүн региондору арасындагы тең салмактуулукту сактаган кадрдык концепцияны иштеп чыгып, мунун негизинде жаңы типтеги кадрларды даярдоого багытталган максаттуу иш-аракетти жүргүзө алган жок. Буга барынан мурда үй-бүлөлүк негизге такалуучулук себеп болду. Мындай жөрөлгөдө, албетте, биринчи орунга жалпы мамлекеттик эмес, жеке кызыкчылыктар чыгат.

Биздин оюбузча, көптөгөн карама-каршы пикирлерди жаратып, ансыз деле толкуп турган коомдук абалды курчуткан бул маселенин олуттуулугун эске алуу менен тезинен элдин талабына жооп берерлик кадрдык саясаттын принциптерин иштеп чыгуу жана жарыялоо зарыл эле.

Мен кайсы бир киши кандайдыр бир маанилүү кызматка коюлганда, элдин азыркыдай болуп анын уруусуна, жерине эмес, анын кызматка жарай турганына, чыгармачылык потенциалына кызыккан мезгилди кыялданам. Түрдүү региондордун кызыкчылыгынын тең салмактуулугу жөнүндө сөз

болгондо, региондор боюнча аткаминерлердин саны эмес, ар бир региондон таланттуу кадрларды өстүрүп чыгуу эске алыныш керек. Улуттук кызыкчылыктарды сезүү жөндөмдүүлүгүнө ээ, таланттуу кадрлар гана региондор арасындагы адамдык көпүрө боло алат.

Мына ушунда эсиме совет мезгилиндеги кадрдык дайындоолор келет. Ал мезгилде, айрым гана учурларды эске албасак, область башына башка областтан чыккан адамдар коюлчу. Бул жагдай өзүн толук актачу. Бүгүн, улуттук консолидация маселеси кырынан коюлган мезгилде бул ыкманы колдонуу керек.

Кадрдык саясат, башка саясаттардай эле, баарынан мурда өзүнүн умтулушунда кайсы маселени чечиши керек болсо, ошол багытта жүргүзүлүшү зарыл. Азыркы учурда, менин оюмча, эң негизги маселе улуттук консолидацияга кызмат кылуу.

Биз, адам кайсы чөйрөдө иштебесин, кандай кызматты ээлебесин таланттын, жаратмандыктын, адеп-ахлактын тазалыгынын культун жаратышыбыз керек. Биздин урааныбыз мына бул принцип болуш керек: ар бир таланттуу кадр, ар бир таланттуу жетекчи – улуттун байлыгы. Ооба, бул ойлор жаңы эмес. Бирок, биздин замандын драмасы бул принципти эч ким жокко чыгарбайт, ошол эле мезгилде эч ким аткарбайт.

Аргасыздан акылга Аристотелдин “белгилүү аз кишиге гана белгилүү” деген парадоксалдуу ою келет. Бул ойдун маңызы мында. Кандай гана керектүү же маанилүү болбосун ар бир идея качан гана керек болгондо адамдардын акылына келет. Бүгүн адамдардын акылын башка кызыкчылыктар ээлеген окшойт. Менин оюмча, адамдар шарттардын продуктусу дегендер туура окшойт. Бүгүнкү реалдуулук, жумшартып айтканда, бийик баалуулуктарды өтө деле жактырбайт окшойт.

Ушундан улам, көпчүлүгүбүз утурумдук, майда, ал тургай, эфемердик кызыкчылыктарга такалып калуудабыз. Бул оору жакында болуп өткөн Жогорку Кеңешке депутаттарды шайлоодо толук көрүндү. Бул шайлоодо депутаттыкка талапкерлердин көпчүлүгү шайлоочулардын адамдык касиетин тепселөө менен добушун бир мүшөк картошкага, жарым мүшөк унга ж.б.у.с. сатып алышты.

Бирок, булардын бардыгына карабастан пессимизмге алдыруу да кечиримсиз.

Себеби, шарттар гана адамды жаратпайт, кезегинде, адамдардын өздөрү шарттардын жаратуучусу болот.

Кыргыз эли – бардык жаңылыктарга, прогрессивдүү өзгөрүүлөргө ачык, билимдүү, жетишээрлик жаратман күчкө ээ, байыркы эл. Ушундан улам, өзүнүн өксүктөрүн жеңип, улуттук консолидация жолуна түшөт деген ишенимим чоң. Антпесе, жакшы жана цивилизациялуу жашоого жетүү мүмкүн эмес.

Мына ушул багытта республикада өтө турган президенттик шайлоонун бир бурулуш мезгил болушун каалайт элем. Бүгүн гезит беттери, теле жана радиолор ар түрдүү, ал тургай бир жактуу божомолдорго толгон. Албетте, алардын божомолдорунда өздөрүн пиар кылуу максаты да бар. Бирок, биз

үчүн эң негизгиси – боло турган шайлоолордун улут биримдигин камсыз кыла турган өзгөчөлүктөрүн алып чыгып, бардык күчүбүз менен андан ары өнүктүрүп кетүү. Мына ушул жагдайда шайлоо алдындагы эки маанилүү фигуранын, К. С. Бакиев менен Ф. Ш. Куловдун тутуму чечүүчү мааниге ээ. Көпчүлүк эл үмүттөрүн мына ушул эки кишиге байланыштырышкан. Ушундан улам, аларда улуттук биримдиктин бекем пайдубалын куюу мүмкүнчүлүктөрү бар жана ал пайдубалды куруу боюнча бир пикирге келишет деп ишенебиз.

(К. МОЛДОБАЕВ, профессор, КТМУнун ректору.
«Слово Кыргызстана» гезити, 20.05.2005)

КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ: КЫРГЫЗ-ТҮРК «МАНАС» УНИВЕРСИТЕТИНИН РЕПУТАЦИЯСЫ ТАЗА

Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин биринчи “тоголок” юбилейи. Университетке 10 жыл толду. Жашы бардык өлчөмдөр боюнча балалык. Бирок, көз карандысыз Кыргызстандын эң алдыңкы университеттеринин катарына тез кошулуу менен университет республиканын билим берүү жана илим айдыңында олуттуу абройго ээ болду.

Юбилейдин алдында университеттин ректору, философия илимдеринин кандидаты , профессор Карыбек Молдобаев менен маектештик.

- Карыбек Молдобаевич, Кыргыз-Түрк «Манас» университети кантип жана кандай себептер менен курулду?

- Бишкекте Кыргыз-Түрк «Манас» университетин куруу идеясы ошол мезгилдеги өлкө башчылары Аскар Акаев менен Сулейман Демирелдин жолугушуусу учурунда пайда болду. Бирок, идеянын ишке ашышы эки жылга созулду. Мени жаңы курулган университетке ректор кылышканда эч нерсе: имарат да, кадрлар да жок эле. Бардыгын башынан куруу керек болду.

Барынан мурда келечектеги окуу жай үчүн ылайыктуу имарат табуу керек болду. Биз жылуулук системасы өчүрүлгөн, суу түтүктөрү жана канализациясы жок, чатыры такыр эле жыртылган, талкаланган имаратты таптык. Мына ушундай шартта биздин университетти кура баштадык.

Башынан заманбап батыш стандарттарына жооп бере турган университет куруу максатын коюп алганыбыз да абалдын курчушуна себеп болду. Бир жагынан аябагандай оорчулуктар болду. Экинчи жагынан бардыгын таза барактан баштаганыбыз артыкчылык болду. Себеби айрым стереотиптерге кабылган жокпуз.

- Бирок, Сиздин бул багытта эч тажрыйбаңыз жок эле да?

- Бул туура. Ошондуктан, биз университетибиздин концепциясы үстүндө көпкө иштедик. Ошол мезгилде, эсиңизде болсо керек Кыргызстандын билим берүү тармагында өзүнчө бир бум болуп жаткан. Жогорку окуу жайлардын саны болуп көрбөгөндөй өсүп жаткан. Бирок, басымдуу көпчүлүгүндө талапка жооп берген материалдык-техникалык база, академиялык кадрлар болгон эмес. Алгач, университетибиздин моделин аныктадык. Өнүккөн батыш өлкөлөрүнүн ЖОЖдорунун моделин алууну чечтик. Бул окутуу прогограммасына, башкаруу моделине жана материалдык-техникалык камсыздалышына да тиешелүү.

Бүгүнкү күндө Евробиримдиктин бардык мүчө өлкөлөрү билим берүү стандарттарынын кандай болушу керектиги боюнча бир пикирге келишти.

- Университетиңиздерде окутуу процессин уюштуруудагы эң негизги максат эмне?

- Негизги көңүлдү кредит-саат системасы боюнча окутууга коюп жатабыз. Айта кетчү нерсе, бул азыр абдан мода болуп кетти. Биздин бардык университеттерибиз батыш кредит-саат системасында окутуу жүргүзүп жатышканын жарыялап жатышат. Бирок, көпчүлүк учурда үстүртөдөн иш жүргүзүлүп жатат. Батыш стандарттарында кредит саат деп аталган аудиториялык иштерге окутуу убактысынын үчтөн бири, студенттин өз алдынча иштөөсүнө үчтөн экиси бөлүнөт. Студент көпчүлүк убактысын өз алдынча талап кылынган билимди алууга жумшашы зарыл. Бул өтө оор тапшырма. Бирок, эң натыйжалуу жол. Себеби, адамдын өзүнүн күчтүү аракети менен жеткен билиминен өткөн ишенимдүү жана бекем билим жок.

Студенттин өз алдынча билим алышы үчүн сөзсүз түрдө үч шарт болуш керек. Биринчиси, жогорку деңгээлдеги жана сапаттагы окутуучулар. Эгер окутуучу өзү жаратман, таланттуу инсан болбосо кантип студенттерине бул сапаттарды үйрөтө алат. Окутуучулар көпчүлүгү илимий жаңылыктардан кабардар болбостон бир топ жыл мурун жазылган лекцияларын окушары белгилүү. Ошондуктан, биринчи талап чыгармачыл, изденүүчү окутуучуларга ээ болушубуз зарыл.

Экинчи шарт –студенттердин өздөрүнүн деңгээли жана сапаты. Бардык студенттердин чыгармачыл сапатка, өз алдынча тыкыр изилдөө ишин жүргүзүү жөндөмдүүлүгүнө ээ экенин айта албайбыз. Биздин милдетибиз абитуриенттерди тандоо учурунда эң жакшыларын алууга, аларга киреше булагы эмес, билим алуучу субьект катары карашыбыз керек.

Үчүнчү маанилүү шарт – ЖОЖдо талапка жооп берерлик материалдык-техникалык база болуш керек. Студент өз алдынча билим алышы үчүн эң акыркы үлгүдөгү жабдыктар менен жабдылган лабораториялар, талапка ылайык китепкана жана албетте, натыйжалуу өндүрүштүк практика жүргүзүү үчүн керектүү шарттар зарыл.

- Университетиңиздер ушул шарттарды канчалык деңгээлде аткарган?

Биздин университет материалдык - техникалык база жагынан талапка толук жооп берет дкп айта алам.. Бизде физикалык, химиялык, микробиологиялык, тамак-аш инженериясы жана албетте, компьютердик лабораториялар иштейт. Бардыгы эң акыркы үлгүдөгү приборлор менен жабдылган. Жабдыктардын көбү АКШ жана Германиядан алынып келген.

Китепканабыздын фонду орус, кыргыз, түрк, англис жана немец тилдериндеги китептерден турат. Биздин окутуу имараттарыбыз, жатаканаларыбыз батыш стандарттарында салынган. Айта кетчү нерсе, эски аэропорттун аймагындагы имараттарыбыз архитектуралык жасалгаланышы жана ишке ашырылышы боюнча бир канча эл аралык конкурстардасыйлыктарга ээ болду.

Биздин университеттин кампусун куруу - бул аябай кымбат долбоор экенин айта кетүү керек. Сметалык баасы 231 млн. АКШ долларын түзөт. Бүгүнкү күнгө чейин эки негизги корпус, сырттан келген окутуучулар үчүн үй, жатакана, стадион жана типография сыяктуу обьектилер курулуп бүттү.

Кампус жалпы жонунан 85 гектар жерге курулат.

Талапка ылайыктуу материалдык - техникалык базага ээ болбой туруп, кабыл алуу жүргүзбөйбүз жана жаңы адистиктер боюнча студенттерди даярдабайбыз.

Академиялык кадрларга келе турган болсок, бизде республикада эң алдыңкылар чогулган. Биринчиден, биздеги шарт башка, көпчүлүк ЖОЖдор менен салыштырууга болбой тургандай мыкты. Экинчиден, айлык акы өлкөдөгү эң жогоркулардан.

Окутуу программасына келсек, ал башынан батыш стандарттарына негизделген. Шарттар жөнүндөгү кепти толукташ үчүн эми технопарк куруу боюнча даярдык этабын бүтүргөнүбүздү белгилегим келет. Бирөөсү программалык продукция чыгарууга арналса, экинчиси тамак-аш инженериясына, жөнөкөй айтканда, айыл-чарба продукциясын кайра иштетүүгө арналган.

- Бул технопарк кандай максатта, кандай милдеттерди аткаруу үчүн курула турганын айта кетесизби?

- Технопарктын биринчи милдети белгилүү бир илимий долбоорлорду өндүрүштүк технологияга айлантуу. Экинчиси, дүйнөдөгү жаңы технологияларды өлкөбүздүн шартына ыңгайлаштыруу.

Технопаркта чыгармачыл кызматташтыкта биздин окумуштуулар, студенттер ошондой эле кызыкдар фирмалардын өкүлдөрү иштешет.

Биз технопаркты Түркиядагы америкалыктар тарабынан салынган Орто Чыгыш Техникалык университетинин технопаркынын үлгүсүндө куруп жатабыз. Бул университет америкалык типтеги университет жана окутуу тили англисче. Бир аз мурда биздин технопарк менен кыматташкысы келген бир канча фирманын жетекчилери келип кетишти. Алар биздин бул багытта жасаган иштерибизге колдоо менен мамиле кылышты. Бүгүн эң негизги маселе технопарктар боюнча мыйзамдын кабыл алынышы. Долбоорун биз даярдадык. Эми калган иш тиешелүү министрликтерде калды. Өлкөбүздүн Финансы министри А. Жапаров менен Өнөр жай, соода жана туризм министри А. Атамбаев келе турган жылы өкмөт аркылуу Жогорку Кеңештин кароосуна кое тургандыктарын белгилешти.

Белгилей кетчү нерсе, бул мыйзамдын кабыл алынышын биз гана эмес Түркиянын көптөгөн фирмалары күтүп жатат. Алар биз менен кызматташууга абдан кызыкдар. Себеби, Кыргызстан аркылуу Борбордук Азиянын башка өлкөлөрүнүн базарына киргилери келип жатат.

Биз бул долбоорду ишке ашырып алсак, адистерди даярдоодо өтө чоң алга жылуу менен бирге өлкөнүн экономикасына олуттуу салым кошо алабыз.

- Карыбек Молдобаевич, мага сиздин сыймыгыңыз өзүңүз тарабынан түзүлгөн жана жетектелген Түрк цивилизациясын изилдөө борбору деп айтышты эле.

- Чындыгында да ушундай. Борбор менин чыгармам. Ал гана эмес, «түрк цивилизациясы» түшүнүгүн илимий колдонууга биз кийиргенбиз. Бул маселеге арналган эки Эл аралык конгресс өткөрдүк. Экинчи конгресс өткөн жылы 30 өлкөдөн келген 100 чакты окумуштуулардын катышуусу менен өттү. Көпчүлүгү батыш өлкөлөрүнөн келди. Конгресстин резолюциясында

"түрк цивилизациясынын" илимий категория экендиги белгиленип, расмий илимий колдонууга киргизилиши жана ушундай жол менен тарыхый адилеттүүлүктү калыбына келтирүү сунушталды.

Университеттин 10 жылдык юбилейине карата "Ааламдашуу жана түрк цивилизациясы" аттуу эл аралык симпозиум өткөрөбүз. Бүгүнкүгө чейин 20 өлкөдөн катышууну каалаган адамдардан өтүнүч – кат келип калды.

Негизи мен университеттер илимсиз, илимий изилдөөлөрсүз мезгилдин талабына жооп бере албай турганына терең ишенем. Илимий иштер өз орбитасына жогорку потенциалга ээ окутуучулар менен студенттерди тартышы менен баалуу. Илимий изилдөө жүргүзбөгөн окутуучу чыгармачыл боло албайт жана келечектин чыгармачыл адистерин тарбиялай албайт.

- Сиздин айткандарыңыздын бардыгы кызыктуу жана каршы пикир айтуу мүмкүн эмес. Бирок, ЖОЖдун сапатынын негизги көрсөткүчтөрүнүн бири анын бүтүрүүчүлөрүнө болгон суроо-талап эмеспи. Кыргыз-Түрк "Манас" университетинде бул багытта абал кандай?

- Эң жакшысы сандарды караш керек. Жакында, Билим күнүндө жасаган докладында президент К. Бакиев өлкө боюнча университеттин бүтүрүүчүлөрүнүн 10 пайызы гана жумушка орношорун белгиледи.

Биз ар бир бүтүрүүчүбүз боюнча/кылдат эсеп кылабыз. Жыл сайын бүтүрүүчүлөрүбүздүн 85-90 пайызы иш менен, болгондо да биринчи эле жылда камсыз боло алышат. Бул жалпыланган көрсөткүч биздин университеттин бүтүрүүчүлөрүнүн сапатын көргөзүп турат. Негизгиси,-бул биз даярдаган адистерге болгон суроо-талап чоң.

- Мага белгилүү болгондой, көптөгөн потенциалдуу абитуриенттерди университетиңиздерде окутуу тилинин кыргызча жана түркчө болушу үркүтөт. Мүмкүн бул илимге жөндөмдүү жаштар менен университетиңердин ортосундагы тоскоол болуп жүрбөсүн. Сизди бул ойлондурбайбы?

- Биринчиден, билим алуу үчүн жетишээрлик деңгээлде кыргыз жана түрк тилдерин үйрөтө турган бир жылдык даярдоо курсу бар. Экинчиден, үч факультетте англисче окутууну кийирдик. Бүгүн орто мектепти бүтүргөндөрдүн арасында англисчени жакшы билгендердин саны арбын. Ошондой эле, жакында бул тилди үйрөтө турган курстарды ачтык. Айтмакчы, белгилей кетчү нерсе, бардык "иши илгерилеген" деп биз атап коюуучу мыкты студенттер англисче окугулары келет.

- Сиздердин университетке тапшыргысы келгендерди бир жылдык окуу акысы кызыктырат болуу керек?

- Эч кандай акы жок. Биз студенттен акча алмак турсун, стипендия төлөйбүз. Болгондо, да башка университеттерге караганда өтө жакшы. Бизде орточо стипендия 700 сом болсо, миң сомдон ашык алгандары да бар. Ал эми, «иши илгерилеп» өтө жакшы окугандар айына үч миң сом алат. Албетте, мындай студенттердин саны аз, жалпы атмосфера түзүлбөсө да бирок, башкаларга үлгү боло алат.

Бул мыйзам ченемдүү деп ойлойм. Айталык, биздин учурда лениндик стипендианттар деген болгон. Мындай стипендианттар бир гана ЖОЖдо

эмес, бүтүн республикада саналуу гана болчу. Бирок, мындай стипендиянын болушу көптөгөн студенттерге, ага жетүү үчүн аракеттендирген стимул, бир максат болчу.

- Карыбек Молдобаевич, республиканын партиялык иштериндеги көп жылдык чогуу кызматташтыгыбыздан улам сизди таза репутациялуу, терең тартиптүү киши катары жакшы билем. Ошентсе да сурабай кое албайм. Тилекке каршы, реалдуулук ошондой, ЖОЖдордо кабыл алуу сынактары абитуриенттердин билимин эмес, ата-энелеринин капчыктарынын жана таасирдүү тааныштарынын конкурсуна айланып кетет. Кабыл алуу сынактарынын учурунда республиканын ЖОЖдорунда коррупция атасын тааныбай калат. Бул абал университетиңиздерде кандай?

- Сиз айткан баш оорусунан алыс болгондугум үчүн өзүмдү бактылуумун деп эсептейм. Биз студенттерди биринчиден, жалпы республикалык тестирлөөнүн, экинчиден, өзүбүздүн университетке тапшыруу сынагынын учурунда компьютердик тестирлөө менен кабыл алабыз. Абитуриент тирүү сынакчы менен эмес, компьютер менен иш алып барат. Тестирлөөнүн жыйынтыгы ошол эле күнү чыгат.

Ачык айтайын, кабыл алуу сынактары жүрүп жаткан күндөрү мага Жогорку Кеңештин депутаттары, министрлер, Президенттик администрация менен Өкмөт аппаратынын жооптуу кызматкерлери кайрылып тигил же бул тууганынын же таанышынын баласын окууга өткөзүп коюуну суранат. Мындай учурларда мени менен сүйлөшүү мүмкүн эмес экенин кесе айтам. Эгер компьютер менен сүйлөшө алышса, андан балдарына көңүл буруп коюуну сурана алышса, анда аракет кылып көрүшсүн.

Бул бир жагы. Экинчи жагы бизде толугу менен ачык башкаруу. Эң жогорку орган болуп Камкорчулар тобу эсептелет. Ректор катары мен ал топко кирбейм. Бул топтун укуктарына ректорду шайлоо, бюджетти бекитүү, ректораттын жана университеттин ишине баа берүү кирет. Мындан башка башкаруу кеңеши, сенат жана ректорат бар. Студенттер да кирген башкаруу кеңеши университеттин кадр маселесин, студенттерди кабыл алуу, чыгаруу маселелелерин карайт. Кыргыз-Түрк "Манас" университетинде бир дагы маанилүү маселе бир адам тарабынан чечилбейт.

Олуттуу себептердин бири окутуучулардын бардыгынын контрактык негизде иштеши болуп эсептелет. Контракт кызыкдар тараптын, студенттердин пикири эске алынуу менен бир жылга түзүлөт Барынан мурда студенттер окутуучулардын ишине баа беришет. Студенттердин ишенимине ээ боло албаган мугалим иштен чыгарылат. Ушундан улам бардык академиялык кызматкерлерибиз өздөрүнүн ишкердик, кесиптик жана адамдык репутациясын жогору кармоого аракет кылышат. Пара алуу менен студенттердин алдында кадырын түшүрүү алар үчүн өтө коркунучтуу.

Бул багытта Кыргыз-Түрк "Манас" университетинин репутациясынын таза экенине толук ишенем.

(Маектешкен Вячеслав ТИМИРБАЕВ. «МСН » газетасы, 09.11.2005)

КАРЫБЕК МОДОБАЕВ: БИЗДИН КЕМЧИЛИГИБИЗ – РАЦИОНАЛИЗМДИН ЖОКТУГУ

Кыргыз-Түрк "Манас" университетинин ректору Карыбек Молдобаевди орто жана жогорку жаштагы бишкектиктерге тааныштыруунун кажети жок. Бирок, эгемендүүлүк жылдарында 1973-1985-жылдары К. Молдобаевдин борбор шаарыбыздын партиялык комитетинин биринчи секретары, андан кийин эки жыл Кыргызстан Компартиясынын БКнын идеология боюнча секретары болуп иштегенин билбеген муун өсүп чыкты. Кыргызстан эгемендүүлүккө ээ болгондон кийин Кыргыз-Түрк "Манас" университетин негиздөөчү жана биринчи ректору болуп азыркыга чейин эмгектенүүдө.

Кайсы жерде иштебесин чынчылдыгы, принципиалдуулугу жана ишке берилгендиги менен бекем беделге жана сый-урматка ээ. Бул адам кол алдындагыларга жогорку талап коюу жана урматтоо менен мамиле кылууну айкалыштыра билет.

Бүгүн Карыбек МОЛДОБАЕВ биздин маектешибиз.

- Маегибиздин өзөгүнө өтөрдөн мурун шаардык комитетти жетектеген жылдарыңыз эмнеси менен эсиңизде калды, бул жылдары ошол мезгилдеги Фрунзеде эмнелер жасалган жана курулган деп сурагым келет?

- Мен өзүмдү аябай жолдуумун деп эсептейм. Так ошол 1973-1985-жылдары Фрунзеде шаардын келечектеги экономикалык жана архитектуралык бейнесин аныктаган өнөр жайдагы чоң өнүгүү жүргөн. Бул жерде өз ролун машина куруу жана өзгөчө коргонуу өнөр жайындагы чоң секирик ойноду. Себеби, бул өнүгүү шаардык инфраструктуранын курулушу менен реконструкцияланышында өзүнчө бир донор сыяктуу түрткү болгон. Бул тармактар артыкчылыктуу тармактар катары материалдык жана финансылык жактан жетиштүү болгондуктан шаарга да жардам бере алышкан. Мисал катары, бардык борбордук автомагистралдардын так ушул ири машина куруу ишканаларынын жардамы менен реконструкцияланганын айтсак жетиштүү болор. Алсак, Тынчтык жана Манас проспектилери азыркы абалына Ленин атындагы коргонуу заводунун жардамы аркылуу жеткен. Гранит бордюрлар (жол жээктери), темир жол өткөн көпүрөнүн реконструкциясы, азыркыга чейин көчөнүн кооздугу болгон электр зымдарынын болот тирөөчтөрү ушул ишкананын күчү менен жана анын каражатына жасалган.

Учурунда ошол мезгилдеги заводдун директору А.И. Дмитриев экөөбүз

СССРдин коргонуу өнөр жай министри Финогеновго барып, бул көчөнүн реконструкциясы үчүн акча каражатын жана материалдарды аталган министрликтин фондунан алганбыз.

Шаардын өнүгүшү үчүн электрондук өнөр жайдын ири ишканасы болгон "Ала-Тоо" бирикмеси да чоң салым кошту.

Ошол мезгилде шаарда Чыгыш өнөр жай зонасы пайда болгон. Мына ушул жерде электрондук эсептөө машиналарынын, электровакуум машина куруу жана башка заводдор түптөлүп, ири индустриалдык ишканаларга айланышты. Буга жанаша жеңил жана тамак-аш өнөр жайы да өнүктү. Продукциясы өлкө ичинде гана эмес, чет өлкөдө да талапка ээ болгон Кыргыз камволдук-нооту комбинаты долбоордук кубаттуулугуна жетти. "Октябрдын 40 жылдыгы" тигүү фабрикасынын жана "Илбирс" тор кийимдер бирикмесинин продукциялары республикада гана эмес, анын чеке белинде да суроо-талапка ээ болгон. Кыргызстандыктардын дээрлик көпчүлүгү "Чолпон" бирикмесинин бут кийимдерин кийишчү.

Ушул мезгилдерде шаарда курулуш тармагы да аябай өнүккөн. Тездик менен шаардык курулуш тресттери, үй куруу комбинаты, курулуш-индустрия трести өдүрүштүк кубатын күчөтүшкөн. Мындан башка, министрлик жана ири ишканалардын алдында да курулуш уюмдары жана башкармалыктар түзүлгөн. Ушунун бардыгы шаарга иштеген. Кыргыз тоо кен комбинатынын, Ленин, Фрунзе заводдорунун, Прибор куруу, ЭВМ ишканалары менен "Ала-Тоо" бирикмесинин Фрунзеде канча үй курушканын эстегилечи. .

Ошол жылдары ар бир жылы 300-350 миң квадрат метр турак-жай курулчу. Анын 100 миң квадрат метри завод, фабрика жана башка ишканалардын эсебинен болчу. Мындан башка бала бакча, клуб сыяктуу башка да коомдук-тиричилик багыттагы обьектилер салынган. Ишканалардын коомдук тармактын өнүгүүсүндөгү салымы үчтөн бирин түзөт.

Так ошол жылдары шаардын генералдык планынын иштелип чыгып бекитилгени да өтө маанилүү. Бул долбоордун иштелип чыгышында Москванын төрт долбоорлоо институту катышкан. Ушундан улам, шаар азыркы заманбап архитектуралык бейнесин ошол жылдары алганын кайталагым келет.

- Генпланга келсек, 60-70-жылдары шаар кичирайондордун эсебинен тездик менен өскөн, жаңылбасам азыр мындай кичирайондордун саны он алтыга жетет. Тилекке каршы, эгемендүүлүк жылдарында борбор шаардын тегерегинде жыйырмадай жаңы конуш деп аталган айылдар пайда болду. Албетте, эч кандай генплан жөнүндө сөз болгон жок. Курулуш иштери басып алгандардын мүмкүнчүлүгүнө жараша жүрүп жатат. Мындай шартта кандайдыр бир инфраструктура жөнүндө сөз кылуу мүмкүн эмес. Бул абалды мурунку шаар башчы катары кандай баалайсыз?

- Буга мен шаардын трагедиясы катары карайм. Дүйнөдө, бир дагы мамлекетте борбор шаардын «конституциясын», генералдык планын көңүлгө албаган учурду билбейм. Себеби, көркөмдөп айтканда ал, биринчиден, шаар организминин көтөрүүчү конструкциясын, экинчиден, шаардын жеке өзүнүн эмес, бардык агломерациянын өнүгүү параметрлерин аныктайт эмеспи. Бул

«конституцияны» сактабагандар шаардын эң ыйыгын бузуп жатышат.

Борбор шаар - өлкөнүн жүзү. Чет өлкөлүк коноктор биринчи борбор шаарга карап, өлкөнү, анын өнүгүү деңгээлин, атуулдарынын телегейи тегиз жыргалчылык жашоо шартын андан баалайт. Эгер борбор шаар өзүнүн маданияты, архитектуралык-долбоордук жана пландык чечимдери менен ишеним жаратса, инвесторлордун көп келери жашыруун эмес.

Тилекке каршы, шаар бийлиги Бишкекте чаржайыт курулуштарга уруксат берүү менен биринчиден, шаардын бирдиктүү организмин бузушту, экинчиден, эч кимдин маселесин чечишкен жок. Мурунку мезгилде мындай курулуштарды "Шанхай" деп атачу. Себеби, ал жерлерде элементардуу мүмкүнчүлүктөр, эч кандай инфраструктура жок. Үйлөр эч кандай долбоорсуз кези келгендей салынып жатат. Эсиңиздерде болсо керек, учурунда мына ушундай "шанхай", "нахаловкалар" менен кандай күрөшүп, канчасын түрттүрдүк эле? Бул шаардын баш оорусу болчу. Эми минтип XX-XXI кылымдардын кеслишинде жаңыларын куруп жатабыз.

Эгер нормалдуу жашоо үчүн элементардуу мүмкүнчүлүктөр болбосо, адамдар үчүн бул шаардын эч ыйыктыгы болбосо, бул жагдай анын чөйрөсүнө, ички дүйнөсүнө чагылбай койбойт. Мына ушундай азап!

- Бул маселенин башка тарабы да бар. Бишкектин тегерегиндеги жаңы конуштардын негизги тургундары айылдан келгендер экени жашыруун эмес. Айылдыктардын шаарга келиши менен алар айылдык өздүк маданияттан ажырашат, ошол эле мезгилде шаардык маданиятка кошулууга физикалык мүмкүнчүлүгү болбогондуктан мигранттар эки маданияттын өзгөчөлүктөрүн камтыган "барактык" өздүк маданиятты жаратышат. Бишкектин улгайган тургундары бир добуштан шаардын акыркы он жылдыкта кирдеп, тазаланбай калганын, таштандыларга толгонун, мурунку жашыл өңүн жоготуп бара жатканын белгилешет.

- Сиз абдан туура белгиледиңиз. Адамды маданият адам кылат. Ал эми маргинализация урбаністтик маданияттын өзөгүн бузат. Бул өзгөчө маданият. Буга талапка ылайык шарттар болгондо гана кошулуу мүмкүн. Бирок, эгер алар айылдагы шарттан жаман шартта жашап жатышса, кечеки айылдыктардын урбанисттик маданиятка кошулганын кантип айта алабыз. Айылдык маданияттын терең элдик, улуттук тамырга ээ экенин унутпашыбыз керек. Айылдык жашоо ыңгайы- бул улуттун өздүк маданиятынын көлөмдүү катмары. Айылдык жашоочулар элдин рухий маданиятынын ташуучулары. Качан алар эне сүтү менен таанышып, бала чактан көнгөн көнүмүш чөйрөсүнөн ажыраганда, ошол эле мезгилде шаардык жашоо ыңгайына кире албай урбанисттик маданиятка чоочун калышканда, мына ушул олуттуу маселе. Ал тургай чоң трагедия деп айтар элем. Албетте, эгер алар бул жерде өздөрүн, бактысын табышса сонун болор эле. Бирок, тилекке каршы, алар бул жерде эчтекеге ээ болушкан жок, тескерисинче, жоготууга учурашты. Ошону менен бирге алардын массалык түрдө келишинен шаар да, өздөрү да жоготууга учурашты.

- Мүмкүн, мына ушуну менен жаңы конуштардын тургундарынын агрессивдүүлүгүн жана мыйзам бузуучулугун түшүндүрүүгө болот го.

Бир жагынан көңүлүнө жаккан, туруктуу жана жашоого жетерлик акы төлөнгөн жумушту таба албоо. Экинчи жагынан, аларга караганда жакшы, “кооз” жашоодо жашаган, бардарыраак шаардыктардан келген терс таасир.

- Тилекке каршы ушундай. Бул көптөгөн кыргызстандыктардын трагедиясы.

- Шаардык комитеттен кийин БКнын идеология боюнча секретары болдуңуз. Бирок, Союздун кулашы жана КПССтин бийликтен кетиши менен мурунку СССРдин аймагында иш жүзүндө идеология жок болду. Бул фактыны кандай баалайсыз?

- Реалдуу, тирүү идеология коомдук кыртыштан өсүп чыгат. Идеологияны жасалма түрдө ойлоп чыгуу, күчтөп элге таңуулоо коомго пайда алып келбейт. Эгер бийлик коомчулуктун, өлкөнүн талабын терең түшүнүп, бул талапты так формулировка кылып сунуштаса, көпчүлүктүн көңүлүн бура алат жана ээрчите алат. Мына ушундай гана идеология туруктуу тамырлап жана жакшы идея бере алат.

Биз үчүн азыркы учурдагы эң негизги маселе улуттук биримдик. Айта кетчү нерсе, бул жерде улут термини, салттык сталиндик аныктамадагы бул же тигил этникалык топту эмес, азыркы учурдагы бардык цивилизациялуу дүйнөдө кабыл алынган маанисинде, тагыраак айтканда, өлкөдө жашаган бардык элди, өлкө атуулдарынын бардыгын билдирген маанисинде колдонулууда. Эгер биз улутту биримдикке чакыра алсак (бул болсо жаратман идея аркылуу гана мүмкүн), эгер биз жаратман идеяны чыгара алсак, анда сөз жок көпчүлүк муну кабыл алат. Бирок, мунун ишке ашышы үчүн, эң негизгиси, азыркы күндөгү турмуштук чындыктан, өзүбүздүн кыртыштан келип чыккан жөнөкөй жана ачык идея болуш керек.

Менин байкашымча эл акыркы жылдардагы турмушубузду коштоп келген куру талаштан тажады. Политикандар менен политикандыктан тажады. Бүтпөгөн уруу-уруктарга, региондорго бөлүү бул политикандардын чыгарганы.

- Эгер политикандарга элден упай топтоого мүмкүн болуп жатса, алардын идеялары белгилүү чөйрөдөатуулдардын колдоосуна ээ болуп жатса, демек, алардын иш-аракети жана идеялары убакыттын талабына, элдин күткөнүнө жооп берип жатат да?

- Билесиңерби, мен айыл өкмөтүн шайлоо учурунда да таң калам. Шайлоочуларды алар жактаган талапкердин алар, алардын айылы үчүн эмне иш кылары кызыктырбайт, башкысы, өздөрүнүн уруусунан болсо болду. Бул анык өзүн-өзү өлтүрүү.

Негизи эле, бардык деңгээлдеги, масштабдагы талант бул – улуттун байлыгы. Эң башкы талап катары шайланып жаткан адамдын жаратмандык потенциалына караш керек. Ким гана болбосун. Кыргыз айылдарында сөзсүз эле кыргыз башчы болушу керек эмес. Эң негизгиси жакшы уюштуруучу болсо болду. Эгер адам таланттуу, таза, акыйкат болсо, ал өзүнө эмес, эл үчүн иштеп берет. Эгер анын жардамы менен айыл бир кадам алдыга жылса, бул бардыгы, анын ичинде көпчүлүктү түзгөн клан же уруу үчүн да жакшы

болот. Жок. Айылдыктар айыл өкмөтүнүн башчылыгына өздөрүнүн жалкоосун жана зээнсизин коюп алышат да, мындан өздөрү эле жапа чегерин ойлонуп коюшпайт.

Биздин кемчилигибиз рационализмдин жоктугу. Биз бийлик деңгээлинде да, катардагы атуулдардын деңгээлинде да маселелерибизди рационализм жолу менен чече алабыз. Тилекке каршы, бизде бул рационализм жок. Кадрларды тандоодо да жок. Республикалык деңгээлдеги кадрларды тандоодо биринчи иретте иштин кызыкчылыгы эске алынса, бул айылдыктарга да өрнөк болмок. Себеби, алар бийликтин жогорку органдарына карата түздөнүшөт, көрсөткүч кылат, аларды туурайт.

Башкысы, эл өзүнүн кызыкчылыгын, пайдасын билсе жана көрсө. Бул болсо, рационализмдин жолу, айкын жана обьективдүү анализ жасоо жолу менен гана мүмкүн.

- Ушуга байланыштуу, сиз Карыбек Молдобаевич, республикада болуп жаткан абалды кандай баалайсыз? Бүтпөгөн пикеттер, мезгилсиз митингдер, бийликти себептүү жана себепсиз шантаж кылуу, ыраазы болбогон айылдын же адамдар тобунун президенттин, премьер-министрдин, парламенттин отставкасын талап кылышы?

- Буларга кайгыруу менен көз чаптырам. Мен бул жерде бүгүн коомчулуктун басымдуу бөлүгүн каптап алган адеп-ахлактын түшүшүн, элементардуу ой-жүгүртүүнүн жоктугун, дегерадацияны көрүп жатам. Муну түрмөлөрүбүздөгү абал ачык көргөзүп турат. Ооба, ал жерде мыйзамды бузган адамдар отурат, бирок алар өлкөбүздүн атуулдары, биздин жердин балдары да. Мен бардыгынын адамдык түстөн айрылып калганына ишенбейм. Мыйзамды бузуп, жазасын алышты. Колониялардагы адамдар коомчулукка карата жасаган кылмышы үчүн жооп берүүлөрү, күнөөлөрүн тартуулары керек экенин билиш керек. Бирок, ошол эле учурда, адам чыдагыс шарттарда кармалбашы зарыл.

Мен колонияларда болуп өткөндөргө жалгыз эле камактагылар күнөөлүү деп эсептебейм. Олуттуу күнөө ГУИН кызматкерлеринин да мойнунда. Себеби, наркотик, курал, жана башка көп тыюу салынган нерселер бийик дубалдардан алар аркылуу өтүп жатканы жашыруун эмес да. Эгер ГУИН системасы коюлган талаптардын деңгээлинде иш алып барганда көптөгөн жагымсыз окуялар болбойт эле. Мен буга терең ишенем.

Албетте, мыйзамды бузгандарды кечирүү мүмкүн эмес. Бирок, негизгиси эмне үчүн мындай болгонун аныктоо, түбүнөн жок кылуу. Тилекке каршы, бүгүнкү коомчулуктан байкалган коомдогг зомбулук, пикир келишпөөчүлүк бул – туңгуюкка бара турган жол.

(Маектешкен Вячеслав ТИМИРБАЕВ. «МНС» газетасы 25.11.2005)

...

ИДЕОЛОГИЯ ОЙЛОНУП ТАБЫЛБАЙТ, ТОЛГОНУУ МЕНЕН ИШТЕЛИП ЧЫГАТ

Президент Курманбек Бакиевдин буйругу менен Кыргызстандын улуттук идеологиясын жана мамлекеттик концепциясын иштеп чыгуу үчүн жумушчу топ түзүлдү. Бул идеологиянын негизги милдети – жалпы атуулдук биримдиктин, коомчулуктун рухий-адеп-ахлактык жана коомдук-маданий өнүгүүсүн камсыз кылуу. Жумушчу тобунун башына республиканын мамлекеттик катчысы Дастан Сарыгулов коюлду. Министрлерден, Жогорку Кеңештин депутаттарынан, көрүнүктүү окумуштуулардан, коомдук ишмерлерден турган топтун мүчөлөрү ушул жылдын 20-февралына чейин концепцияны президенттин жана парламенттин кароосуна коюшу керек.

Ооба, биз чындыгында бардыгыбызды бириктирген жаңы башталышты сагындык. Идея боюнча мындай башталыш биздин мамлекеттик көз карандысыздыгыбыз болуш керек эле. Себеби, бул улутка жогорку статус тартуулаган, ошол эле учурда чоң жоопкерчилик жүктөгөн тагдырдын уникалдуу белеги да. Ошондуктан, буга татыктуу болуш үчүн улуттун күчтүү, биримдиктүү болушу зарыл. Анткени, жалпы мамлекеттик деңгээлдеги маселени чечүүдө элдин биримдиктүү эрки керек.

Тилекке каршы, көз карандысыздыгыбызды алгандан кийин күтүлгөн улуттук биримдиктин ордуна урууучулдукка, жердешчиликке бөлүнүү башталды. Мунун себеби, мамлекеттик көз карандысыздыктын кандайдыр бир күрөшсүз келип калышы болду окшойт. Натыйжада, төрөлүү алдындагы кыйынчылыкты тарткан жокпуз. Күтүүсүздөн келип калган көз карандысыздыктын бириктирүүчү таасири болгон жок. Ошондуктан, коомду бириктирүүгө, бекемдөөгө жана өнүктүрүүгө аракет кылуунун ордуна тескерисинче, өз көмөчүбүзгө күл тарта баштадык. Муну менен сөөгү ката элек мамлекеттик көз карандысыздыгыбызды алсыздандырдык.

Көз карандысыздык жылдары башыбыздан өткөн сабактарды тыкыр анализдөө, ойлонуу жана мамлекеттин өзөгүн түзгөн улуттук консолидация үчүн керектүү болгон жаңы энергияны камсыз кыла турган баалуулуктарды аныктоо мезгили келди. Ушундай баалуулуктардын бирин албетте, идеология түзө алат. Эгер ал мезгилдин талабына ылайык толгонуу менен иштелип чыкса. Маселенин өзөгү биз жакынкы өткөн замандын сабактарынан туура жыйынтык чыгара алабызбы жана мезгилдин талабына адекваттуу жооп берүү керек экенин акыл менен түшүнүп, жан-дилибиз менен сезе алабызбы мына ушунда жатат. Сөзсүз, мына ушул жакынкы өтмүштүн сабактары

мезгилдин талабына жооп табууга багыт берет.

Сөз баарынан мурда фундаменталдуу мүнөздөгү артыкчылыктарды аныктоодо, тажрыйба көргөзгөндөй, утурумдук, популисттик кызыкчылыктардан жана жеке кишилердин, кландардын, топтордун кызыкчылыктарынан жолго чыгуу мүмкүн эмес экендигинде болуп жатат.

Өзгөчө, заманбап доордун азыркыдай олуттуу тектоникалык өзгөрүүлөрүнүн мезгилинде.

Азыркы мезгилдин бир өзгөчөлүгү катары эгемендүүлүк аларыбыз менен башталган жана азыр да уланып жаткан генеологиялык чуунү айтар элем. Бул негизинен, совет мезгилинде айрымдардын бай-манаптык тегин жашыруусунан улам келип чыкты. Качан гана жумушчу-дыйкандык тек саясий артыкчылыктын фактору болуудан түшөрү менен тескери процесс башталды. Өздөрүнүн тукумунан, өзгөчө, алыскы ата-тегинен легендарлуу баатырларды жана акылмандарды издөө жана "табуу" иши кызыды.

Бул генеологияга болгон чоң кызыгууну депутаттыкка талапкерлер жана шайлоого аттангандар өздөрүнүн кызыкчылыгына аябагандай ийгиликтүү колдонуп жатышат. Ошону менен бирге генеологияга болгон кызыгууну күчөтүп жатышат. Мурунку өлкө башчылары да урууЛук аристократиянын өкүлдөрүнүн урматына чоң тойлорду өткөрүү менен муну колдоого алышкан.

Албетте, ата-тегин, алардан калган тарыхый мурасты эсинен чыгарбоо, өткөнүн эстеп, кадырлоо тирүүлөрдүн милдети. Бирок, мезгил аябастан өзүнүн талаптарын коюуда. Эгер биз өнүгүүдөн артта калгыбыз келбесе, мезгил менен тең жүрүшүбүз керек.

Ооба, бул оңой эмес. Ооба, бул абдан оор. Бул бардык: интеллектуалдык, физикалык, нравалык күчтөрдүн чыңалуусун талап кылат. Мындан башка, өзүбүздү, көндүм болгон жашообузду ашышыбыз да керек болуп калат. Себеби, жашоо ыңгайынын бардыгы түбүнөн өзгөрөт. Буга ылайык биздин баалуулук багыттарыбыздын көрсөткүчтөрү да өзгөрүшү керек. Тилекке каршы, бул процесс абдан жай, өзгөчө, өтө оор жүрүүдө. Биздин драмабыз биз бир бутубуз менен жаңы доор- базар экономикасы доорунда турсак, бир бутубуз менен да патриархалдык доордун калдыгында турабыз.

Жогоруда айтылгандар идеологияга кандай тиешеси бар? Түздөн-түз. Уруу, урук же улут, эл болобу, ар бир идеология белгилүү бир максатка ылайык элдерди бириктирүү талабынан келип чыгат. Коомдук-экономикалык түзүлүштүн тарых сахнасынан сүрүлүп чыгышы менен идеологиялык системанын да өзгөрүшү жүрөт. Бул жалпы мыйзам ченемдүүлүк. Бирок, бул бир заматта ишке ашпай турган аябагандай оор процесс.

Мунун айкын далили идеологиялык өзүн өзү иденттештирүү жолунда биз тушуккан коллизиялар. Бир жагынан, мезгилдин «заманбап чындыгы, базар мамилесинин жана демократиялаштыруунун белгилеринин пайда болушу, биздин аң-сезимибизде акырындан рационалдуу көз караштыкалыптандырууда. Экинчи жагынан, бизде али, бардыгынын жакшы жашоосу уруу-уруктун биримдигине байланыштуу болгон мезгилдин идеологиясынын калдыктары жашап келет.

Бирок, ал мезгил артка кайткыс болуп өткөн чакта калды. Ал мезгилдин

идеологиясы да баалуулугун жана маанисин жоготту. Бирок, ал мезгил жөнүндөгү эскермелер легенда, миф түрүндө сакталып калды. Алар бүгүн эчак өткөн күндөрдүн баалуулуктарын реанимация кылууда колдонулуп жатат. Өзгөчө, терс максаттарда колдонулууда. Депутаттыкка талапкерлердин көпчүлүгү шайлоо алдында өздөрүнүн кланына, уруулаштарына, урукташтарына таянгандары белгилүү да. Натыйжада, шайлоочуларды өз жана чоочун деп экиге бөлүшүүдө. Шайлоочулар да бул кылтакка илинишүүдө.

Бул жерде жашап жаткан мезгилдин талабы менен сөз болуп жаткан баалуулук багыттарынын көрсөткүчтөрүнүн ортосундагы ажырым ачык көрүнүп жатат. Биз бул ажырымды аттап өтмөйүнчө дайыма баягы эле калпыстыктарды жасап, парламентке, мамлекеттик кызматтарга татыктуу эмес, бирок, "өзүбүздүн" кишилерди коюп жүрө беребиз.

Белгилүү болгондой, агрардык реформа учурунда ири чарбалардын, колхоз, совхоздордун ордуна көп сандаган кичинекей жеке чарбалар пайда болду. Бирок, кийин белгилүү болгондой, алардын эффективдүүлүгүн жана бакубаттуулугун камсыз кыла турган жалгыз жол- кооперативдерге биригүү экени анык болду. Тилекке каршы, бул процесс өтө жай жана оор ишке ашууда. Себеби, ар бир уруу тиешелүү жөндөмдүүлүктөргө ээ болуп-болбогонуна карабай эле, кооперативдин башында өз кишисин көргүсү келет. Эң башкысы, өз киши болсо болду. Мына ушул "өз баласына" такалып калуу кооперативдик кыймылга болгон умтулууну жайлатып жатат.

Мындай өксүктөр адамдарды көр кылып айкын нерселерди көрүшүнө, мезгилдин чакырыгын угушуна тоскоолдук жаратууда. Кайсы уруудан болбосун, ал тургай башка планеталык болбосун тубаса таланттуу уюштуруучунун, деги эле таланттуу адамдардын бардык коомчулуктар үчүн эң керектүү, эң пайдалуу экени белгилүү эмеспи. Себеби, тубаса таланттуу адамдар өзүндө иштин алга жылышына керек болгон күчтүү чыгармачыл потенциалды камтыйт. Ошондуктан, өнүккөн өлкөлөрдө ушундай адамдарга талап жогору. Бекеринен, бардык методдорду колдонуу менен аларды өздөрүнө тартууга аракет кылышпайт да.

Аргасыздан акылга байыркы философтордун "бардык кризистер адамдардын башында башталып, башында бүтөт" деп айтканы келет: Чындыгында эле, биз бизди артка тарткан кемчиликтерден кутулмайынча мезгилдин көлөкөсүндө кала беребиз. Ал эми мезгил бардык багыттарында рационалдык баалуулуктардан түзүлгөн.

Заманбап дүйнөгө толугу менен кириш үчүн биздин аң-сезимибизде, ички дүйнөбүздө, менталитетибизде түбүнөн өзгөрүүлөр жүрүш керек. Мезгилдин талабына жооп берип жатып биз өзүбүздү жана менталитетибизди өзгөртүшүбүз зарыл. Бул үчүн эң биринчи бардык белгилери менен бирге трайбализмди тарыхка көмүшүбүз, өзүн актап бүткөн каада-салт менен эмес, мезгилдин талабына ылайык акыл менен жашашыбыз керек.

Биз заманбап цивилизациянын баласына эмес, тең укуктуу жаратманына айланышыбыз зарыл. Ал эми, заманбап цивилизация рационализмдин негизинде куралган. Мындай революциялык секирик үчүн күчтүү идеялык-

интеллектуалдык таяныч керек. Улуттук идеологиянын өзөгү жана милдети мына ушунда жатат.

Биздин улуттук идеологиянын өзөгү рационализм гана боло алат. Себеби, мезгилдин талабына прогресс жолундагы кыймылыбызды тездете турган күчтүү курал менен гана жооп бере алабыз. Рационализм биздин жашообуздун бардык тармактарында болуш керек. Ал экономикалык саясатта да, коомдук саясатта да жана кадрдык саясатта да аракетке жетектөөчү болуусу абзел.

Рационализм улуттук биригүү процессин тездетүүчү ачкыч катары да маанилүү. Себеби анын кыртышына бекем турсак, консолидация жолунда учурай турган тоскоолдуктарды женүү үчүн керек боло турган эгинди самандан айыра билүүгө, туура чечим кабыл алууга жардам берет.

(Карыбек МОЛДОБАЕВ, КТМУнун ректору, профессор)

АДАМТААНУУНУН НЕГИЗДЕРИ

Адамда ИНСАНДЫ, анын руханий абалын көрө билүү жана окуучулары менен досторунун көзүнөн ички дүйнөсүн көрө билүү кылымдардан бери физикалык абал эмес, бийик руханий максат менен аныкталып келген адамгерчиликтин көрсөткүчү болуп эсептелет. Көп киши ыраазычылык менен өзүнүн устаты деп эсептеген Молдобаев Карыбек Молдобаевич дайыма адамгерчиликти сактоо жана абийир алдында таза болуу өзгөчөлүгүнө ээ.

Чынында эле, Карыбек Молдобаевичтин бүт өмүрү жаштарды тарбиялоо менен байланыштуу. Башында ал өзү ассистенттиктен философия кафедрасынын жетечилигине чейинки тепкичтерден өткөн, Улуттук мамлекеттик университеттин студенттерин тарбиялоого салымын кошкон. Анан, партиянын Фрунзе шаардык комитетинин биринчи катчысы болуп турганда, жаш кадрларды чыгарды. Бүгүн болсо, ректор болуп, Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин студенттерин тарбиялоодо.

Молдобаев, СССРдин Министрлер Кеңешинин Диний иштер боюнча мамлекеттик комитетинин биринчи орун басарына чейинки жогорку мансаптарда кызмат өтөп келгенине карабастан, Бишкек менен университетти өзүнүн жашоосунун негизги түркүгү катары кабыл алат. Анткени, жашоодо адамга багыт алган жолдон башка жол жок жана адамдан качуу – өзүн өзү өлтүрүүгө тете. Бул философия болушу мүмкүн, бирок, Карыбек Молдобаевич үчүн четке кагылгыс факт – адамдарды башкаруудагы философиянын зарылдыгы.

Ошондо эле, Фрунзени башкарып турганда, ал өзү үчүн: чыныгы жетекчи адамтаануучу болушу керек деген жыйынтык чыгарып койгон. Себеби, ар бир адам – оор басырыктуу жана кыймылдуу, сезимтал жана социалдык жактан активдүү, өтө уникалдуу личность. Эгер муну эске албаса, шаардын стабилдүү өнүгүшүнө таасири бар маанилүү мансаптардагы адамдар бир бүтүн организм болуп бириге алышпайт. Борбор калаа болсо убагында кайра куруу дооруна чейин өз алдынчалыгы менен айырмаланып турган Фрунзедей шаар боло албайт.

Карыбек Молдобаевич үчүн ошондогу Фрунзе дайым личность эле. Дал ошондуктан, шаардын кийинки мезгилдеги маданий жана руханий өзгөчөлүгүнүн зыян тартышы анын зээнин кейитет. Молдобаевдин ою боюнча, адамзат маданиятынын негизин эмгек маданияты жана өздүк гигиена түзөт. Так ушул маданият Фрунзени СССРде белгилүү шаар-паркка айландырган. Анын жетекчилигиндеги партиянын шаардык комитети, ар бир тургунду борбор калааны жасалгалоо ишине тартып, дал ушундай

эмгек маданиятын түзө алышкан.

Бул иште саясий кыйкырыктар эмес, өзгөрүү зарылдыгына, бийик максатка жана ага жетүү мүмкүнчүлүгүнө ишенүү маанилүү ролду ойногон. Анан да – жеке үлгү, анткени, Карыбек Молдобаевич үчүн адам мамилелеринин негизин сөз эмес, иш-аракет түзөт. Бул өзгөчөлүк ага беш баланы жалгыз тарбиялаган апасынан өткөн. Апасы эс алууну билген эмес, балдары болсо, аларды эч ким зордобосо да, такай үй тиричилигине аралашып, эң башкы сыйлыкка – кошуналардын мактоосуна татып турушкан.

Анан да балалыктан жайлоого болгон сүйүү жана адамды жаратылыштан айырбоо керек деген терең ишеним калган. Табийгат гана адамдын ички дүйнөсүнө жабышкан кирди тазалап, маргиналдашуудан да сактай алат. Карыбек Молдобаевичтин пикиринде, адам социумдан, өзүнүн генетикалык коддорунан, анын ичинде санжырадан ажырап жаткан бүгүнкү күндө маргиналдашуу өзгөчө күчөп баратат. Руханият дайым генетикалык коддун ролун аткаргандыктан, санжыра ар бир коомдун өзөгүн түзөт.

Мына ошондуктан, дүйнөлүк цивилизациядагы эң байыркы элдердин бири болгон өз элинин генетикалык кодунун жоюлушун токтотууга аракет кылуу үчүн, ал Түрк цивилизациясын изилдөө борборун башкарып турат. Элдин тарыхын сактап калуу аракети анда дайым болуп келген. 70-80-жылдары Фрунзеде Каармандар аллеясынын пайда болушу, атактуу адамдарга монумент жана эстеликтердин ачылышы да кокусунан эмес.

Албетте, бул иштер гана борборубуздун жылдыздуу сааттарын негиздеген эмес. 70-жылдардан баштап Фрунзе машине жана шайман куруу борбору катары өнүгө баштаган. Ал убакта илимге таянган өндүрүшкө, анын ичинде электр тармагына басым жасалган. Албетте, бул шаардын келбетин өзгөртпөй койбойт болчу. Анткени, турак жай комплекстерин куруу менен бирге, шаар көчөлөрүнүн жана проспекттеринин реконструкциясы башталган. Бул иштердин көпчүлүгү ири заводдор тарабынан каржыланып турган.

Мындан тышкары, шаар өнүгүшүнүн Генпланынын иштелип чыгышы да маанилүү роль ойногон. Молдобаевдин оюнча, шаар конституциясы болгон мындай Генплан болмоюнча, эч бир шаар өнүгө албайт. Убагында ал жаңы Фрунзени пландаштырууга Москванын төрт долбоорлоо институтун тарткан. Бул планда жыйырма жылдык өнүгүү, өндүрүштүн өсүшү жана экология сактоо зарылчылыгы каралган. Планда шаар калкынын өсүшү да эске алынган. Тилекке каршы, булардын ишке ашышына кайра куруу тоскоол болду.

Бүгүн шаар кандайдыр бир план боюнча өнүгүп жатат деп айтуу өтө кыйын. Платон айткандай, бүгүнкү жакшы план эртеңки мыкты пландан артыгыраак да. Натыйжада, инженердик коммуникациялары жана инфраструктуралары жок райондор пайда болду. Мындан тышкары, жакын жайгашкан аймактардын маселеси жана коркунучтуу мүнөзгө ээ болуп келе жаткан миграция маселелери ойлондурбай койбойт. Убагында Молдобаев шаар маселелерин чече ала турган адистерди, архитекторлорду чогултуп, Бишкектин өнүгүү келечегин белгилөө сунушу менен А. Акаевге да кайрылган. Бирок... Шаар маселелери көбөйгөндөн көбөйүп баратат...

Коомдо болсо шаарга болгон мамиле сууп, анын маселелерин чечүү үчүн

биригүү кызыкчылыгы азайып барат. Бул айтылгандар, эң оболу, Карыбек Молдобаевичтин пикиринде мамлекет негизин түзгөн ортоңку класска тиешелүү. Бул ортоңку класстын калыптанышы мезгил чакырыгына жооп болгон өндүрүштүк жана маданий Фрунзенин өнүгүүсү менен барабар түрдө жүргөн. Ал убак ошондогу кандайдыр бир социалдык, генетикалык коддун негизин, ошол коомдун, ортоңку классты жандандырууга аракет кылган санжыранын негизин түзгөн кесипкөй кадрлардын мезгили эле.

Бул жандануу өз ичине көп нерсени камтыйт– ар бир адамдын татыктуу жашоосу, руханий маданиятты, чыгаан адамдардын аттары менен чагылдырылган мурасты сактап калуу жана да, акыркы он бир жыл ичинде Карыбек Молдобаевич үчүн эң башкы нерсеге айланган, жаштарды тарбиялоо маселеси. Ал «Манас» университетин жетектей баштаган 1995-жылдан баштап, өзүнө жаңы ЖОЖдун тибин түзүү максатын койгон.

Бул үчүн жаңы университеттин имараты үчүн болгон катаал талаш-тартышка туруштук берүүгө туура келгени чындык. Мурунку долборлоо институтунун имаратынын жарымы менчиктештирилип, ээлери менчик укугунан пайдаланууну каалап жатышкандыктан, Молдобаев окуучуларын жана досторун жардамга чакырып, Кыргызстандын эгемендүүлүк тарыхында биринчи жана акыркы жолу реприватизацияга жетише алган. Бул ишке көп күч жана нерв корогон, себеби, арбитраждык сот ишти үч жолу караган.

Ал турмак Молдобаевдин тарапташтары да университетти колдо бар шарттар менен ачууну сунушташкан. Бирок, Молдобаев өзүнүкүн берген эмес – студенттерге болушунча ыңгайлуулук тартууланышы, университет болсо татыктуу материалдык-техникалык базага ээ болушу керек. Натыйжада, «Манас» бүгүн республиканын алдыңкы ЖОЖдорунун катарына кирип, алардын көбүнөн айкындуулугу менен айырмаланып турат. Белгилей кетчү нерсе, билим берүү системасында жемкорлук көнүмүш адат болуп турган маалда эле, Карыбек Молдобаевич айкындуулукту университеттин өнүгүү келечегине киргизген. Мына ушул себептен улам, Молдобаев кадр жана каржы маселелерин чечүүгө окутуучулардан турган атайын башкаруу кеңешин түзгөн. Муну менен бирге, ЖОЖдун кеңештеринин көбүнүн курамына студенттер да киргизилген.

Чыгармачыл атмосфера бул университетте эле эмес, Карыбек Молдобаевич өзүнүн өмүрүндө кылган бардык ишинде сезилип турат. Аны дайым ыраазычылыктарын билдирген шакирттери тегеректеп жүргөндүгү бекеринен эмес. 2002-жылы болсо убагында анын жетекчилиги менен гүлдөп-өскөн шаарыбыз да Молдобаевге Ардактуу тургун наамын ыйгарды. Адамтаанууну дайыма коомдун, шаардын, мамлекеттин негизи катары караган философ Молдобаев Карыбек Молдобаевич партиянын шаардык комитетин башкарып турганда берилген ордендер үчүн, Бишкек өз «рахматын» айтты.

(«Слово Кыргызстана» газетасы, 20.06.2006)

Тубаса жупунулугу, өзү жөнүндө ашыкча айткысы келбегендигинен улам, республикалык, шаардык масштабда же Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин коомдук-саясий жана чарбалык-экономикалык турмушундагы өзүнүн орду, ойногон ролу, жана маанилүүлүгүн баса белгилегиси келбей, Карыбек Молдобаев кыска жана жөнөкөй мемуарында өзү жөнүндө көп жазбаптыр. Ал тургай китептин аталышы «Мезгил жана өзүм жөнүндө ой жүгүртүүлөр» болсо да, жеке персонасын жупуну гана баяндаган. Ошондуктан анын замандаштарынын ой-пикирлерине да, бул жерден, орун берүүнү туура көрдүк.

ЧЫНДЫКТЫН СУБЪЕКТИВДҮҮ СӨЗҮ

Мына, короого маараке ээсинин кербени жакындап келе жатат, достору жана аны сыйлап-урматтаган замандаштарынын баардыгы тосуп алууга даярдык көрүүдө... Айтмакчы, бул идиллия чындыктан өтө алыс эмес, анткени эгер мындайча айтсак, торколуу той – мааракелик туулган күндү белгилеп жаткан кишинин тууган-туушкандарына жана коомчулук өкүлдөрүнө дагы бир жолу таанытуу болуп эсептелинет. Ошондон улам, учурдун талаптары жана маселелери алкагында эң оболу ушундай уникалдуу мүмкүнчүлүк берген тагдырга миң мертебе ыраазычылык билдирүү зарыл. Себеби ал мекендештеринин алдында мезгилдин көйгөйлөрүнүн жана олуттуу маселердин кесилишинин алкагында кайрадан учур талап кылган сапатта, учурга кандай жооп берген бейнеси менен чыгып жатат. Кыскача айтканда, өмүр өтүп кеткен жылдардын натыйжасын чыгарып жатат... Мааракенин күнөкөрүнө жакшы тилектер, каалоолор, куттуктоолор ушундан улам айтылып жатат... Ошондой эле болсун!

А эгерде чындап, конкреттүү түрдө, жеке аспектиде айта турган болсок, Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин учурдагы ректору Карыбек Молдобаев, коомдогу жаш муундарга аты калган инсан, 70 жашка чыккан маарекесине байланыштуу адаттагы куттуктоолордон тышкары да тарыхый өнүгүүбүздүн советтик жана постсоветтик доорундагы улуттун кадыр-барктуу кишиси катары өтө кылдат жана олуттуу мамилени талап кылат.

Албетте, ар бир улуттун өзүнүн тарыхы, атактуу кишилери, аларга байланыштуу уламыштары жана болумуштары бар. Бирок мен азыр, көңүлүңүздөрдү К. Молдобаевдеги жаратмандык касиетке ээ, адамдык эркке бөлгүм келип турат. Ал кишинин партиянын лидери катары советтик доордун көптөгөн жылдарында республикабыздын борбор шаарына, анын урбанисттик

өзгөрүшүнө жана кадыр-баркынын өсүшү үчүн кошкон салымы үчүн атайлап көңүл бурушубуз керек. Анан жасаган эмгегин мекендештерибиздин бүтүндөй бир нече муундары билген жана азыр дагы күбө болуп келишет.

Саясий жетекчилик кызматта иштеп жатып, К. Молдобаев ошол жылдары деле борбор шаардын курулуш, коомдук жана маданий тармактарында өнүгүүсүнүн көрүнүктүү уюштуруучусу, практик шаар башчысы болуп келген. Бул мезгилдерде бүтүндөй «молдобаевдин» кичи райондору пайда болуп, чоң өндүрүштүк ишканалар, шаардын ошол жылдардагы заманбап спорттук жана маданий имараттары курулган... Ала-Тоонун этегинде ошол жылдарда курулуп, тургузулгандарга көз чаптырсак, бул жөн гана ийгилик эмес, курулуштагы жөн гана алдыга чыгуу эмес, борбордун урбанизациядагы жеңиши экендигин айтууга болот..

Мына азыр 21-кылымдын түзүүчүлүк жаратмандарын жана жаңыдан коюлган максаттарын биргелештирип көз чаптыра турган болсок, Молдбоаев сыяктуу инсандардын тарыхий ролу жана ишмердүүлүгүн глобалдык деңгээлде түшүнүү, – менин оюм боюнча, мында инсандар өтүп кеткен совет доорунда да жана азыркы жаңыча демократиялык негиздерди орнотуу мезгилинде дагы өнүгүү үчүн, прогресске бирдиктүү кызмат кылуу үчүн өзүндө ар кыл идеологияны бириктире камтый алган тарых кураторлору деп эсептер элем.. Мен муну дайыма айтып келемин...

Ооба, мындай ишмерлерди тарыхтын кураторлору катары кабыл алышыбыз керек жана ошол убакыттагы көнүмүш болгон партиялык саясий догманын жармаштырган амплуасынан сырткары, аларды таанып жана адилеттүү мамиле жасашыбыз керек. Менин оюмча, 60-жылдардагы биздин муундун көпчүлүгү Молдобаевди Москваны дүйнөлүк коомчулуктун көз алдында өзгөртүп жаткан Юрий Лужков катары тарыхтын куратору деп атоого макул болушат. Москва азыркы учурда дүйнөлүк шаар куруунун өзөк негизи болууга жетишти.

Бул типтеги ишмерлердин жаратмандык касиети учурдагы өкүм сүрүп турган саясий режимдерден көз каранды болбостон дайыма майнаптуу жалпылыгы менен баркталып келет. Дүйнөдөгү цивилизациялык жашоочулардын көпчүлүгү дүйнөлүк заманбап тиричилик жатаканасынын негизин түзгөн бул типтеги практикалык ишмерлерге жана уюштуруучуларга көп нерсеси менен карыз. Ар кыл мамлекеттерди, өлкөлөрдү, маданияттарды жана ар кандай геосаясий жараяндарды чагылдырып келген бул сыяктуу инсандары өз табияттары боюнча тарыхтын кураторлору Ооба, алар трибуналардан сүйлөп, өзүн өзү даңазалап көнгөн виртуалдуу популисттер сыяктуу эмес, калайык калкка көп таанылбаган кураторлор, реалисттер жана саясатчылар катары өлкөнү даңазалап атын чыгарууга билинбей жетишишет.

Бирок дүйнө ушундай куралган экен – кимдир бирөө саясий баатырсынууга шашат, кимдир бирөө болсо жашоонун негизин түзгөн эмгек жана акыл менен иш кылат...

Ушуга байланыштуу биз унутпашыбыз керек: советтик түзүлүш, советтик режим арты чуулуу, империялык тоталитардык болгону менен, тырышкандык менен иштөө потенциалына (стахановчулук, ударник болуу

сыктуу) ээ эле. Муну менен бирге эле жалпы тартип фактору өкүм сүрөр эле. Баса белгилеп өтчү жагдай – идеологиянын алкагында болсо дагы, илимий жаңылыктарды өнүктүрүүгө жана маданиятты таанып-билүүгө зор дайыма жана туруктуу көңүл бөлүнөр эле..

Менин бул айткандарым, азыркы учурда 70 жашка толуп жаткан, мен аны жарым кылымдык убакыт ичинен бери тааныган Молдобаевке арналат. Бул ой-пикиримди өлкөбүздүн маданиятына жана илимине зор салым кошкон муниципалдык уюштуруучу гана эмес, ошондой эле стратегиялык саясатчы жана кесиби боюнча философ окумуштууну таанытып-билдирүү максатында айтып жатам.

Тарыхтын ошол айдыңынан бери жылдар өтүп, алар менен кошо баарыбыз кайра ойгонуп, жаңыча ойлонуу, реформалоо жана демократияга умтула баштаган легендарлуу «кайра куруу» мезгили да өттү. Мына дал ошол убакытта Молдобаевди Москвадан чакыртышты. Бул эң туура чечим болду деп ойлойм. Ал Москвада диний иштери башкармалыгында иштеди, бул багыт Советтер Союзунда жаңы дем алып турган эле. Андан соң СССР менен коштошуу убагы жана КМШ өлкөлөрүнүн пайда болуш убактысы келди. Кылымдардын тогошуусунда 90-жылдар өттү, 20-кылым 21-кылым менен алмашты. Башкача айтканда, демократиялык жаңылануулардын чордону, кишилердин жашоо образын гана эмес, коомчулуктун аң-сезимин да, тажрыйбасын да өзгөрттү, бул өзгөрүүлөрдүн алкагында маданияттардын жана цивилизациялардын жаңы тенденциялары да пайда болду. Мына дал ушул көз караштан замандаштарыбыздын жеке тагдырларынын жана дүйнө таануу сезимдеринин трансформациясын талдоо керек деген ойдомун.

Сөз К.М. Молдобаев жөнүндө болуп жаткандыктан улам, жогоруда айтылгандардын бардыгы, албетте, анын тагдырына, иштерине жана эмгегине тиешелүү. Бул киши жаратмандык табияты, рационалдуу тажрыйбасы менен интеллектуал катары, илимпоз-философ жана жетекчи катары баарынын бирдигинде абдан керек болуп турган учурда чыга келгени бизди шыктандырат жана толук жөндүү. Баса белгилей кетчү жагдай – ал чыныгы классикалык инсан – ал дал ушундай классик катары совет доорунда да жашап келген. Азыр дагы дал ошондой классик бойдон калууда, – башка замандаштарыбыздын көз караштарынан жана жөнөкөй эле мамилелеринен байкалып турган, өзүндө эки доорду бири-бирине конфликтте эмес, карама-каршы койбостон, өнүгүү жолунда айкалыштырып келген тарыхтын жаратуучусу жана куратору. Бул жалаң гана сөздө эмес, иште көрсөтүлүп келген.

Учурдун талаптарына ылайык, жаңы ааламдашуу доорундагы дүйнөлүк түзүлүштөгү прогресске бараткан жолдо бирге өнүгүүгө, дүйнө жүзүндөгү интеллектуалдык жараяндарга жана технологиялык өнүгүүгө жетишүү жолу кошулуп, билим берүү жана илим тармактарынын талыкпастан жакшыртылышында, жаш муундарды 21-кылымдын жүүрүлүштарына ылайык тарбиялоодо жатат!

Мына дал ушул иш майданында Молдобаев өзүн көрсөтө алды. Ал Түркия жана Кыргызстандын президенттеринин орток идеясы жана

программасы болгон, эң бараандуу заманбап Кыргыз-Түрк «Манас» университетин түзүү идеясынын ишке ашыруучусу болду. Баардыгы жайдак жерден башталган, ал эми азыр бул окуу жайына жаштар тынымсыз агылууда, бул жерде жаңы интернационализмдин күчү жана муундардын модернизминин негизи түзүлүп жатат.

Мына эми, жаңы окуу имараттары, анын ичинде студенттер үчүн кампус курулду жана бул жерде доордун универсалдуу жалпылыгы топтолууда. Башкача айтканда, ар кыл кесипкөй тармактарда билим берүү төрт тилде – орус, кыргыз, англис жана түрк тилдеринде жүргүзүлүп жатат.

Мунун баардыгында Карыбек Молдобаевдин эмгеги зор, ал өзүнүн миссиясын – өзүнүн доорунун тарыхынын куратору болууну улантып жатат. Азыркы кырдаалда жаш муундарды ырааттуу өстүрүү жараяны ишке ашырылып жатат.

Чындыктын субъективдүү сөзү, эгерде бул чындык болсо, калп айтпайт,... Муну айтып жаткан киши да, ушуга ишенет.

(Чыңгыз Айтматов, Кыргыз Республикасынын Бельгиядагы Толук ыйгарымдуу элчиси.)

«АЛТЫН КӨПҮРӨНҮН» АРХИТЕКТОРУ – КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ

Кыргыз-Түрк «Манас» университетин түзүүчү тунгуч ректору, көрүнүктүү илимпоз, мамлекеттик ишмер, профессор Карыбек Молдобаевдин 80 жылдык өмүрү Мекенине, эл-журтуна, өзгөчө Түрк Дүйнөсүнө жасаган иш-аракеттери менен бай келет. Ал боордош кыргыз элинин ХХ кылымдагы тарыхында, ошол кыйын мезгилдерде тарбиялап өстүргөн сейрек инсандардын катарына кирет. Анын адамдык сапаттары, тууралыгы жана жөнөкөйлүгү, илимпоздугу, келечекке болгон көз карашы башкаларга өрнөктүү үлгү боло алат. Ал эми анын өлкөсү, эли үчүн жан дили менен аткарган иштери саналып бүткүс. Балалык чагында атасынан ажырагандан кийин апасы жана агаларынын камкордугу менен чакан айылдан сапарга чыгып, ошол кездеги турмуштук татаал шарттарга карабастан ийгиликтүү окуган студент болуп, андан ары окутуучу, жетекчи жана мамлекеттик ишмер болгонго чейин басып өткөн өмүр жолу кийинки муундарга татыктуу өрнөк болууга арзыйт. Апасына болгон сүйүүсү, кусалыгы жана ошондой эле мамлекетине, элине, туулуп-өскөн айылына, табиятка болгон кызыгуу сезимдери бул китептин алгачкы бөлүмдөрүнөн эле туйулат. Энеге жана мекенге болгон сүйүүнү эч нерсе менен өлчөөгө болбойт. А бирок, анын ички дүйнөсүнүн түпкүрүндө катылуу жаткан сезимдерин түшүнгөндөр, анын кандай адам экенин туура биле алышат.

Урматтуу Карыбек Молдобаев, өтмүштө болгондой эле бүгүнкү күндө да уланып жаткан социалдык жана саясий татаал жараяндарда өзүнүн энергиясын, билимин жана тажрыйбасын өлкөнүн пайдасына, элинин бакдөөлөттүү жашоосуна жана жаш муундардын келечекте өнүккөн деңгээлдеги турмушка жетүүлөрү үчүн арнап келет. Анын эмгектеринен ХХ кылымдагы эки полярдуу саясий түзүлүштүн күч алып турган, өзгөчө көз караштарды жана ой-пикирлерди билдирүүгө мүмкүнчүлүк болбой турган мезгилинде, ал мамлекеттик кызматтарды аткарып турган учурдагы саясий режимдин ар түрдүү кысымдары өкүм сүрүп турганда да, ал бардык күчүн Бишкек шаарынын өнүгүшүнө жана кыргыз элине арнагандыгын билсек болот.

1995-жылы Түркия республикасы менен Кыргызстандын ортосундагы бир туугандык мамилелердин түбөлүктүү символу, эки өлкөнү бириктирип турган «алтын көпүрө» болуп калган Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин түзүлүшү менен, анын ректору болуп Карыбек Молдобаевдин дайындалышы абдан таамай чечим болгон. Ал он жыл ректорлук кызматта турганда «академиялык тазалык» деген жаңы түшүнүктү киргизип, «Түрк цивилизациясы»

аттуу илимий категорияны далилдеп, эл аралык илимий чөйрөгө тараткан, Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин окутуу жараянына өнүккөн өлкөлөрдүн эң алдыңкы долбоорлору пайдаланылган пилоттук долбоорду баштагандыгы, бул жогорку окуу жайынын Кыргызстанда алгачкы кампус тибиндеги университет статусунда иштешине кошкон салымдары ченемсиз, унутулгус эмгектер катары бааланат.

Биз ал түптөгөн бул көрүнүктүү окуу жайдын пайдубалын бекемдеп, жакынкы келечекте билим берүүдө эл аралык деңгээлдеги маркага, илимий беделдүү борборго айландырып, коом жана иш чөйрөсүндө чыныгы баркка ээ, үлгүлүү жогорку окуу жай болуусу үчүн, Түрк дүйнөсүнүн биригүүсүндө жана өнүгүүсүндө таасирдүү күчкө ээ, жыйынтыгында дүйнөлүк илимге жана адам баласына кошкон салымдары менен абройлуу университет катары Түрк дүйнөсүнө түбөлүккө кызмат кылган жаштарды жана мыкты адистерди тарбиялоо үчүн болгон аракетебизди жумшап жаткан кезибиз. Урматтуу Карыбек Молдобаев агайыбызга 80 жылдык мааракесинде өзүнө бекем ден соолук, бакыт-таалай жана бейпил өмүр каалайбыз.

(Проф., докт. Себахаттин Балжы, КТМУнун ректору
январь айы, 2012-жыл)

К. М. МОЛДОБАЕВДИН «МЕЗГИЛ ЖАНА ӨЗҮМ ТУУРАЛУУ ОЙ ЖҮГҮРТҮҮЛӨР» КИТЕБИ ЖӨНҮНДӨ

Ар бир жаңы китептин жарык көрүшү – айрыкча ал китепте замандаштарга жана кийинки муунга айтайын деген асыл ойлор камтылган болсо, өзүнчө олуттуу окуя болуп эсептелет эмеспи,. К. М. Молдобаев, дүйнө таанымы менен турмуштук принциптеринин калыптанышы 20-кылымдын 60-70-жылдарына, согуштан кийинки катаал мезгилге жана экономикалык, социалдык дүркүрөп өнүгүүнүн мезгилине туш келген кыргыз интеллигенциясынын өкүлү болуп саналат. Тилекке каршы, ал өкүлдөрдүн саны күн санап азайып барат. К.М. Молдобаев, 80-жылдары өлкөбүздөгү бийликтин туу чокусунда туруп, качандыр бир мезгилде күчтүү болуп турган Советтер Союзу ураганга чейин бийликте болуп, мындай драмалык марага эмнелер алып келгендигин өз көзү менен көргөн инсандардан. Жогорку окуу жайдын окутуучулугунан өлкөнүн жогорку бийлигине чейин бардык карьералык тепкичтерди басып өткөн К.М. Молдобаевбин бай турмуштук тажрыйбасы эгемендүүлүктүн алгачкы жылдарында Кыргызстандын калыптанышына абдан керектүү болуп турган. Ошондон улам ал Кыргызстан менен Түркиянын биргелешип курган жаңы типтеги окуу жайынын, Кыргыз-Түрк "Манас" университетинин Биринчи проректору болуп дайындалган. Менин жеке пикирим боюнча, К.М. Молдобаевдин бул кызматка дайындалышы эң эле туура жана ийгиликтүү болгон, анткени ал өзүнүн бай турмуштук тажрыйбасы жана сиңириген аброй-бедели менен университетибизди Кыргызстандагы жана Орто Азиядагы эң алдыңкы орунга алып чыга алды. Кыргыз-Түрк "Манас" университетинин түптөлүшү жана өнүгүшүнө арналган расмий түрдө жазылган жана жарык көргөн маалымат азырынча жок. Ошондуктан бул китептеги Кыргыз-Түрк "Манас" университетинин негизделишине орун берилген бөлүмдү алгачкы булак катары эсептесек, чындыгында туура болчудан.

Кыргыз-Түрк "Манас" университетинде чогуу иштешкен жылдары К.М. Молдобаев менен баарлашуу бир эле учурда жагымдуу жана пайдалуу өтөр эле. Аны менен иштешкен кыска убакыттын ичинде мыкты адис жана мыкты инсан болуп калыптаныш үчүн кандай сапаттарга ээ болуш керектиги жөнүндөгү маанилүү нерселерди билип алганга мүмкүнчүлүк ала алдым.

Авторго таандык кыска жана нуска стиль менен жазылган бул китеп, өлкөбүздүн акыркы он жылдыктардын ичинде башынан өткөргөн окуяларды жарыктандырган шоола болуп бере алат деген ишеничтемин. Өзгөчө келечегибиз колдорунда болгон жаштарыбызга абдан пайдалуу болот деп

эсептейм. Бул китепке пикир жазуу мен үчүн сыймык деп билем жана ушундай сунуш менен мага кайрылгандыгы үчүн учурдан пайдаланып К.М. Молдобаевге терең ыраазычылыгымды билдирүү менен өзүнө жана жакындарына бардык жакшылыктарды каалайм.

(Проф., докт. Асылбек Кулмырзаев, КТМУнун Биринчи проректору)

КЫРГЫЗ-ТҮРК «МАНАС» УНИВЕРСИТЕТИНИН КАЛЫПТАНЫШЫ ЖАНА ӨНҮГҮШҮНДӨГҮ К.М. МОЛДОБАЕВДИН РОЛУ

Менин Карыбек Молдобаевич менен болгон биринчи жолугушуум 1995-жылы Түркиянын борбор шаары Анкарада Кыргыз Республикасынын элчилигинде кеңешчи болуп иштеп турган кезде болуп өттү. Маалым болгондой, 1995-жылдын жазында Кыргыз Республикасынын Президентинин жарлыгы менен «Манас» эпосунун 1000 жылдык мааракесин белгилөө алкагында Бишкек шаарында Кыргыз-Түрк «Манас» университети түзүлгөн. Ошондо эле, Кыргыз Өкмөтүнүн буйругу менен университеттин биринчи ректору болуп, Кыргызстандын көрүнүктүү илимпозу, коомдук саясий ишмери К.М. Молдобаев дайындалган. К.М. Молдобаев бул кызматка дайындалган күндөн тартып, кыргыз жана түрк элдеринин ортосундагы жогорку окуу жайынын түзүлүшүнө тиешелүү мамлекеттер аралык документтерди даярдоого кызуу катышып келген.

1995-жылдын жайында Анкара шаарында эки боордош мамлекеттинин өкмөттүк делегациялардын жолугушуусу болуп өттү. Бул жолугушууда «Манас» университетин куруу жөнүндө мамлекеттер аралык келишимдин долбоору талкууга алынган. Кыргызстандык делегациянын курамына Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин өкүлдөрү менен кошо К.М. Молдобаев да бар эле. Мен болсо эки тараптуу жолугушууга Кыргыз Республикасынын элчилигинин өкүлү жана ошол убакта эле котормочу катары катышкам. Мына дал ошол учурда мен К.М. Молдобаев менен жакыныраак таанышууга мүмкүнчүлүк алдым. Молдобаевдин бул жолугушуулар учурунагы сөздөрү принципиалдуу жана конструктивдүүлүгү менен айырмаланып, өкмөттөр аралык келишимдин долбоорун 1 жума ичинде даярдоого мүмкүнчүлүк түзүлдү. Мисалга алганда, К.М. Молдобаев сүйлөшүүлөр учурунда университетти каржылоо эки тараптан тең укуктуулукка негизделиши керектигин жана башкаруу орток негизде ишке ашырылышы керектигин баса белгилеп, бул жоболорду келишимдин долбооруна киргиздирген эле.

Аталган жолугушуулардын натыйжасында университетти тең укуктук негизде башкаруу органдарын түзүү принциптери макулдашылды. Бул приниицптердин алкагында, университеттин эң жогорку башкаруу органы болгон Камкорчулар кеңеши 8 мүчөдөн түзүлөт, ар бир тараптан төрттөн өкүл дайындалат, кеңештин төрагасы Түркия тарабынан, төраганын орун басары – кыргыз тарабынан дайындалат. Ошол эле убакта, Камкорчулар кеңешинин сунушу менен университеттин ректору Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан, ал эми Биринчи проректор – Түркия Өкмөтү тарабынан

дайындала турган болду. Университеттин ишмердүүлүгүнүн алгачкы этабында артыкчылыктуу тармактардын белгиленишинде К.М.Молдобаев Кыргызстандын өткөөл учурда кайсыл тармактагы адистерге керектөөлөрү болсо, ошол адистиктер эске алынышы керек экендигин баса белгилеген. Түркия делегациясы К.М. Молдобаевдин бул сунушун түшүнүү менен кабыл алды. Ушундан улам, тараптар алгачкы учурда университетте экономика, компьютердик технология, айыл-чарба продукциясын кайра иштетүү жана сактоо, туризм тармагындагы менеджментке негизги көңүл буруларына макулдашышкан эле. Ушул эки тараптуу сүйлөшүүлөрдүн натыйжасында эки мамлекеттин ортосундагы өкмөттөр аралык келишимдин макулдашылган тексти баардык делегация мүчөлөрүнүн колу менен тастыкталган эле. (мындан аркы процедураларды өтүү үчүн тапшырылган.)

Кийин, 1995-жылдын 31-сентябрында Измир шаарында Түрк тилдүү мамлекеттердин жана коомчулуктардын кезектеги курултайынын алкагында Түркия Республикасынын Президенти Сүлейман Демирел, Кыргызстан, Казакстан, Өзбекстан, Түркмөнстан жана Түндүк Кипр Республикасынын мамлекеттик делегацияларынын жетекчилеринин катышуусунда салтанаттуу түрдө келишимге кол коюлган. Мамлекеттер аралык келишимдин кол коюу аземине университеттин ректору К.М. Молдобаев да активдүү түрдө катышкан.

1996-жылдын жазында К.М. Молдобаев Түркиянын Жогорку билим берүү боюнча комитетинин чакыруусу менен университеттин структурасын жана материалдык-техникалык базасын түзүү үчүн даярдык көрүү жана түрк тилин үйрөнүүнүн интенсивдүү курсун өтүү үчүн кайрадан Анкарага келди. Бул Түркияга болгон узак мөөнөттөгү иш сапарынын алкагында К.М. Молдобаев бул өлкөнүн жогорку билим берүү системасы менен жакындан таанышуу мүмкүнчүлүгүн алды жана Анкарада жайгашкан ар кыл университеттерге дайыма барып турду. Анын көңүлүн европалык жана америкалык стандарттарда түзүлгөн түрк жогорку окуу жайларынын кампустары бөлдү. Бул кампустарда окуу имараттарынын жанында китепканалар, спорттук комплекстер, маданият жана көңүл ачуу борборлору, соода борборлору, ошондой эле турмуш-тиричилик жактан тейлөөчү ишканалар, жатаканалар жана мейманакалар бар эле.

Мына дал ошол убакытта К.М. Молдобаев Бишкекте өрнөк болуучу университеттик кампусту куруу идеясын ишке ашырууга белсенди жана Кыргызстанга кайтып келгенден баштап, республиканын жетекчилигин бул максатты ишке ашыруу үчүн Бишкек шаарынын ыңгайлуу жакшы аймагынан жер тилкесин бөлүп берүүгө ынандырган.

Муну менен бирге, 1996-жылдын апрель айынын ортосунда Кыргыз Республикасынын Иран Ислам Өлкөсүндөгү элчиликке кеңешчи болуп дайындалганымдан улам, мен Тегеранга кетип, Бишкекке 1998-жылдын аяк ченинде келдим. Ата-Мекениме кайтып келгенден соң кайрадан окутуучулук карьерамды улантууну чечтим. Мага Кыргыз Мамлекеттик Улуттук Университетинин эл аралык байланыштар боюнча проректорлук кызматын сунушташты, ал кызмат ордунда 2001-жылдын апрель айына чейин эмгектендим. Ошол убакытта К.М. Молдобаев мени Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин сту-

денттерине саат маяналуу статуста лекция окуу үчүн чакырды, ошентип бул жогорку окуу жайынын жетекчилери жана кызматкерлери менен тыгыз байланышта болуп калдым. Дал ошол убакытта, К.М. Молдобаев университеттин базасында илимий изилдөөнүн жаңы багытын түзүү керектигин түшүнүп, түрк цивилизациясын изилдөө боюнча илимпоздор тобунун негизин түзө баштады. Бул олуттуу илимий теманын аймактык масштабынын кеңейиши жана хронологиясынын тереңдеши менен, жогоруда аталган илимпоздор тобун бекемдөө зарылчылыгы келип чыкты. Мына ошондой учурда К.М. Молдобаев мени Кыргыз-Түрк «Манас» университетине толугу менен өтүшүмдү суранды. Мен университетке келип иштеп баштагандан кийин, К.М. Молдобаев мени проректордук кызмат ордуна дайындады, бул кызматта мен илимий-изилдөө жана таалим-тарбия маселелерине жооп берчүмүн.

Бул иезгид унвиерситеттин материалдык-техникалык базасынын чыңдалышынын, окутуу жана методикалык документациясынын иштелип чыгышынын жана көп улуттуу профессордук-окутуучулук жамааттын түзүлүшүнүн жылдары болду. К.М. Молдобаевдин жетекчилигинин алдында Болонья процессинин стандарттарына дал келгидей иштелип чыккан окуу пландарынын комплексин камтыган «Манас» университетинин Пилоттук долбоору даярдалды. Аталган Пилоттук долбоор Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин коллегиясында бекитилип, Кыргызстандын жогорку билим берүү системасындагы окуу процессинин жаңы формасын түзүүнүн алгачкы тажрыйбасы болду.

Түрк цивилизациясынын маселелерине тиешелүү илимий изилдөө иштеринин көбөйүшү менен биргеликте, К.М. Молдобаевдин демилгеси менен бүткүл дүйнө жүзүнөн келген көрүнүктүү илимпоздор катышкан илимий симпозиумдар, конференциялар жана конгресстер уюштурула баштады. Бул илимий форумдарда илимий изилдөө тобунун иштеринин жыйынтыктары активдүү түрдө сыноодон өткөрүлүп турду. Бул илимий иш-чаралардын эң орчундулары болуп «кыргыз» этнониминин 2200 жылдыгына арналган Эл аралык илимий конгрессти (2001-ж.), Түрк цивилизациясынын экинчи эл аралык конгрессин (2004-ж.) ж.б. айтып кетүүгө болот. «Кыргыздар жана Кыргызстан тарыхы боюнча материалдар» илимий сериясынан китептер, жаңы «Түрк цивилизациясы боюнча изилдөөлөр» мезгилдүү басыламалары, ж.б. илимий эмгектер жарыкка чыга баштады.

Натыйжада Кыргыз-Түрк «Манас» университети Кыргызстандын алдыңкы окуу жайларынын бири болуп калыптануу менен бирге, Евразия аймагындагы түрк калктарынын маданияты менен кыргыз элинин тарыхынын олуттуу маселелери боюнча мазмундуу илимий изилдөөлөр ишке ашырылган маркабалуу илимий изилдөө борбору болууга жетишишти. К.М.Молдобаев, ушуну менен бирдикте эле, университеттин материалдык-техникалык базасын чыңдоого абдан чоң аракеттерди жасады. Университетке жер тилкесин бөлүп берүүгө тиешелүү Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн чечими 90-жылдардын экинчи жарымында эле чыгарылгандыгына карабастан, Бишкек шаарынын мэриясы бул чечимди ишке ашырууга шашылган жок. К.М. Молдобаев бул татаал маселени ийгиликтүү чечүү үчүн эбегейсиз чоң күч-аракет жумшады.

Жасалган зор күч-аракеттердин натыйжасында, жер тилкесин бөлүп берүү маселесин Кыргызстандын Президенти А.А. Акаевдин өзү менен жолугушуу аркылуу чечүүгө туура келди. Бул жолугушуудан кийин, 2001-жылдын декабрь айында Өкмөт Бишкек шаарынын эски аэропортунун жанынан Кыргыз-Түрк «Манас» университетине жер тилкесин бөлүп берүү жөнүндөгү жаңы токтомун кабыл алды. Аталган маселенин чечилишинен кийин гана, Бишкек шаарынын «Жал» кичи районунда университеттин Кампусун курууга Түркия Өкмөтүнүн көп күтүүгө туура келген тиешелүү инвестициялык долбоорунун ишке ашырыла баштоосу мүмкүн болду. К.М.Молдобаев жаңы курулуп баштаган Кампустун инженердик-техникалык коммуникацияларын, суу жана электр жарыгы менен камсыз кылуу системаларынын курулушун чечүүдө аябагандай чоң салым кошту. Аталган маселелердин баардыгы Бишкек шаарынын мэриясы, тиешелүү министрликтер жана башкармалыктар менен иштөөдө К.М. Молдобаевдин өзүнүн катышуусун талап кылчу эле. Көпчүлүк маселелер К.М. Молдобаевдин жеке байланыштары жана бараандуу бедели аркылуу чечилген, анткени жогорку баскычтагы кызматкерлердин арасында К.М. Молдобаев Фрунзе шаарынын биринчи жетекчиси болуп иштеп жүргөн учурларда аны менен кошо иштешкен кесиптештери жана карамагындагылары көп эле. Көпчүлүк учурда бул маселелрди чечүү үчүн К.М. Молдобаевдин шаар же мамлекеттик деңгээлдеги кызматкерге бир гана телефон чалуусу жетер эле. Ошол телефон сүйлөшүүлөрүнөн кийин гана мен мэрияга же министрликке керектүү процедураларды же документтерди бүтүрүүгө барар элем.

Эми, кээде өткөн убакытка көз чаптырып: «эгерде ошол учурда ректор болуп башка киши иштесе, биздин университеттин курулушу жана бутуна туруп кетишиндеги бул же тигил маселелерди чечүү канчалык убакытты алар эле?» деген ой келип кетет. Мен, К.М. Молдобаевдин жетекчилиги астында бул маселелердин чечилишинде түздөн-түз жана дайыма иштеген киши катары, кээ бир маселелердин, өзгөчө жер тилкесин бөлүп берүүгө тиешелүүсү, анын өзүнүн киришүүсү болбосо чечилбейт эле деген ойдомун. Чечилген күндө да, университеттин Кампусу кеч башталып, Бишкек шаарынын эң жакшы деп эсептелген райондорунан бири болгон «Жал» кичи районунда эмес, Бишкек шаарынын мэриясынан алдындагы Курулуш жана архитектура башкармалыгынын, Жогорку Кеңештин айрым депутаттары сунуштагандай «Кара-Жыгач» конушунда курулмак деп ойлойм.

Ошондон улам, мен азыр К.М.Молдобаев өзү жетектеген Кыргыз-Түрк «Манас» университети Кыргызстанда гана эмес бүтүндөй Борбордук Азия аймагындагы өрнөктүү материалдык-техникалык базасына ээ болгон, академиялык ак ниеттүүлүк принцибине таянган, Кыргызстан жана Түркиянын ортосундагы «алтын көпүрө» идеясынын негизин түзгөн улуттар аралык чыныгы достук руху өкүм сүргөн жогорку окуу жайы болушу үчүн мүмкүн болгон баардык күч-аракетин жумшады деп терең ишеним менен айта алам.

(Проф., докт. Анварбек Мокеев, КТМУнун проректору)

Karıbek MOLDOBAYEV

BİR DEVRİN TANIĞI

Bişkek-2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 125
ÇOCUKLUĞUM 126
ÖĞRENCİLİK YILLARIM 128
KIRGIZ DEVLET ÜNİVERSİTESİNDEKİ ÇALIŞMA HAYATIM 132
SİYASÎ KARİYERİM 136
Frunze; Benim Şehrim 140
Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Komünist Partisi Merkezi Komitesi Sekreterliği Mevkiindeyken 145
SSCB Din İşleri Yüksek Konseyindeki Faaliyetlerim 148
KARDEŞ ÜLKELER KIRGIZİSTAN İLE TÜRKİYE'NİN ORTAKLIĞIYLA "ALTIN KÖPRÜ"NÜN KURULUŞU 152
Üniversite Gelişim Planı Yürürlüğe Girdi 159
Üniversitede Eğitim Hayatı 160
AİLEM 166
EDİTÖRDEN 168
"BİZİM ALANDA DA REKABET ORTAMI OLUŞSUN" BAŞKENTTE BİR ÜNİVERSİTE 169
BENİM KÖKÜM; ANNEM VE TABİAT 174
TARİHİN AVAZI VE BİZİM VURDUMDUYMAZLIĞIMIZ 178
BAŞKENTİMİZ İNCİ TANESİNDEN BEZELYEYE Mİ DÖNÜŞÜYOR? 182
BAŞKENT İÇİN PLAN, KUŞ İÇİN KANAT GİBİDİR 185
AÇIK PENCERELİ EV 188
"AYGAYGAK MEYDANI" KOMPLEKSİNE DEVAM YA DA MİLLÎ BİRLİK VE BERABERLİK HAKKINDA DÜŞÜNCELER 192
KARIBEK MOLDOBAYEV: KIRGIZİSTAN-TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ MÜKEMMEL BİR İTİBARA SAHİPTİR 195
İDEOLOJİ İCAT EDİLMEZ, ANCAK ÇOK ISTIRAP ÇEKİLEREK OLUŞTURULUR 200
İNSANI TANIMANIN ESASLARI 203
GERÇEĞİN SUBJEKTİF İFADESİ 206
"ALTIN KÖPRÜ"NÜN MİMARI KARIBEK MOLDOBAYEV 209
KARIBEK MOLDOBAYEV HAKKINDA KISACA DÜŞÜNCELERİM 210
KIRGIZİSTAN-TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİNİN KURULUŞUNDA KARIBEK MOLDOBAYEV'İN ROLÜ 211

ÖNSÖZ

Ailem ve arkadaşlarım çoktan beri anılarımı yazmam için ısrar ediyorlardı. "İlginç olaylara tanıklığın, yaratıcılığın neticesinde büyük emek ve birikimle oluşan bir çok eserin ve ilginç insanlarla birarada geçen dopdolu bir hayatın var. Gelecek nesillere bunlardan bahsetmek lazım." diyerek beni ikna ettiler. Nihayetinde elime kalemi almaya karar verdim. Beyaz bir kâğıt parçası önümde dururken hangi konuda yoğunlaşmam, hatıralarımı kime ve neye doğru yöneltmem gerektiği üzerinde düşündüm. Aradığım cevabı da yükseköğretimde çalıştığım 13 yıllık tecrübemde buldum. Büyümekte olan neslin kendilerinden önceki devirleri tüm kolaylık ve karmaşıklıklarıyla bilmesi şarttır. Çünkü geçmiş, onu gerçekleştiren insanlarla beraber yok olmuyor ki. Geçmiş, şu veya bu şekilde ondan sonraki devirlere yansıyor. İşte bu yüzden yeni nesiller nerden geldiklerini, geleceğe bakarken kimin omuzlarında oturduklarını, geçmişten beraberlerinde neyi almaları, neden tamamen kurtulmaları gerektiğini bilmelidirler.

Bu güne kadar yaşamış olduğum 80 yıl içinde bizim nesil, ilk olarak sosyalizmi ve serbest piyasa ekonomisi gibi iki farklı devri yaşadı ve toplumun zihnini alt üst eden 2. Dünya Savaşının da üstesinden geldi. Ülkemizin egemenliğini kazanması da bu devrin en önemli olaylarından biridir.

Alnımıza çok karmaşık, ama bunun yanısıra çok ilginç bir dönemde yaşama şansı yazılmıştır. Geçmişimizi sadece ya açık ya da koyu bir renkle yansıtamayız. Her bir karmaşık olay gibi aykırılıklardan ibaret olup, bünyesinde hem olumluları hem de olumsuzlukları içermektedir. XX. asrın önde gelen İngiliz tarihçisi, toplumbilimcisi ve düşünürü olan Arnold Joseph Toynbee'nin "Toplumlar gelişim istikametinde birçok meselelerle karşılaşır ve onları kendine en uygun bir biçimde halleder" biçimindeki sözlerini buraya yazmayı uygun gördüm: "Bunun gibi her bir mesele, aslında tarihe meydan okumaktır" ve her bir yeni gelen kuşakların, bu çağrılara cevap ararken atalarının mirasından nelere kulak vermeleri ve nelerden uzak durmaları gerektiğini bilmelidirler.

Birçok "kabul" ve "red"leri" (zıtlıkları) karşılaştırarak geçen ömrüme bir göz atıp, hayatımın geçtiği devirlerin temel sınırlarını belirlemem mümkündür. İşte bu maksat uğruna bu eserime başlamaya karar verdim.

ÇOCUKLUĞUM

Hayatımın ilk yıllarını hatırladığımda, ruhumu hiçbir zaman eskimeyen iki manevî değer aydınlatmaktadır. Bunlar, anılarımda ömür boyu içimde yaşattığım annemin ve memleketimin imgeleridir. Annem mütevazı ve istidatlı bir hanımdı. İsmi Uulcan idi. Bu isim Kırgız halkı arasında epeyce yaygındır. Torunlarımın birisinin ismini benim isteğimle çocuklarım Uulcan koydular. Babamı ise pek iyi hatırlayamıyorum. Babam vefat ettiğinde ben 6 yaşındaydım. Maalesef, babamın tek bir fotoğrafı bile yok. O yıllarda halk arasında, "Kuran-ı Kerim, insan suretini tasvir etmeyi yasaklıyor." diye bir inanç vardı. Babam çok inançlı birisiydi, Arapça okumayı bilmediği halde Kuran-ı Kerim'i evde en kutsal bir değer olarak saklardı. Kendisi bir at çobanıydı, ama ailemize maddî bakımdan hiçbir şeyin eksikliğini de yaşatmamıştı. Babam 42 yaşındayken 1939 yılında vefat etti. Zatürreye yakalanıp yatağa düştü ve bir daha kalkamadı. Annemin anlattıklarına göre 10 çocuğu vardı, ama beşi küçükken vefat etmişlerdi. O dönemlerde çocuk ölüm oranı çok yüksekti. Ailemiz babamızı erken kaybetmesine rağmen, annem sayesinde hiçbir şeyden geri kalmadık ve hiç bir şeyin eksikliğini yaşamadık. Annem çok çalışkandı. Boş oturduğunu hiç hatırlamıyorum. Köyde anneme herkes saygı duyardı. O, uzun uzun nasihat etmeyi asla sevmezdi, bizlere kendisi örnek olurdu ve affetmeyi bilen bilge bir insandı. Aklıma bir olay geldi. Kocasının ölümünden sonra 3 küçük çocukla dul kalmıştı. Diğer 2 büyük çocuğu ise bizden uzakta yaşıyordu En büyüğümüz Tokuş ağabeyim, başka ilçede çalışıyordu, diğer ağabeyim Cumabek ise şehirde meslek okulunda okuyordu. Bizi annemin kardeşi olan Kıdıralı dayım himayesine aldı. Çiftlik reisi olan dayım köylülere göre epeyi zengin birisi sayılırdı. Evinde yaşarken kendimizi çok rahat hissederdik. Dayım bize çok iyi davranırdı. Bir bahar günü annem üçümüzü çağırdı ve temeli atılmış bir eve götürdü ve "Babanız burada ev yapmak istemişti. Maalesef, bunu yapmaya ömrü yetmedi. Biz bu evi yapıp, buraya taşınmalıyız" dedi. Biz ise "Dayımızın evinde çok rahatız, orada kalamaz mıyız?" diye sorduk. Ama annem "Orası öyle de, sizin kendi aile ocağınız olmalıdır, kendi ocağı olmadan insan mutlu olamaz." diye cevap verdi. Bu sözler bizi çok sevindirdi. Ondan sonra biz her zaman annemizin sözlerini tekrarlardık "Kendi ocağımız, evimiz olacak!" derdik. Daha sonra annem ağabeylerimi çağırdı ve düşüncelerini paylaştı. Ağabeylerim ve Kadıralı dayımız el birliğiyle ev yapmaya karar verdiler. Sonbahara doğru evimizin yapımı bitti ve yayladan dönünce yeni evimize taşındık.

Olgunlaştığımda annemin bu davranışını bir daha düşündüğümde, onun bu kararının çok mantıklı olduğu kanaatine vardım. Meğer annem köklerimizi unutmadan ve geçmişten koparmadan büyümemizi istemişti.

İkinci Dünya Savaşı başladığında ben henüz 9 yaşıma basmıştım. Böylece çocukluğum en zor savaş günlerine denk geliyordu. Ama bu zor günlerde bile sevindiğimiz zamanlar da olmuştu. Bu güzel zamnaların arasında şüphesiz yazın yaylaya göçümüz de var. Biz çocuklar için yaylaya göç ve orada yaşamak âdeta bir bayram sayılırdı. Her zaman sabırsızlıkla bekler, bir gece önceden gözlerimizi bir an bile kapamazdık. Yaylaya mesafemiz bir günlük yol idi ve nihayet otlaklara ulaştığımızda muhteşem bir manzara görürdük. Ruhumuz coşkudan âdeta şarkı söylerdi. Sayısız dağ çiçekleri, yemyeşil ot gözlerimizi, ruhumuzu büyülerdi. Biz sanki büyük bir coşku ve sevinçle bu otlardan ibaret olan kadife halının üzerinde debeleniyor gibiydik. Bunları unutmak asla mümkün değil! İşte güzellikle, iyilikle ilgili olan ilk yaşantılarım böyleydi. Onlar ruhumda ömrüm boyunca kalıcı iz bıraktılar ve bunun için memleketimin tabiatına minnettarım! Tabiî ki, o zamandan beri çok şey değişti. Günümüzde insan ayağının değmediği yer yok ne yazık ki.... Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte gerçekleşen değişiklikler hâlâ gittiğim ve sevdiğim yüksek dağlardaki yaylaları da etkiledi. Her seferinde yüreğime sızı veren şey, büyüyen çiçeklerin, otların artık eskisi gibi coşku ve heyecan verici olmadığını görmektir.

sahip olduğunu söyleyerek, "Mezun olduktan sonra doktora yapmak mı istiyorsun, yoksa işe girip sonra mı doktora yapmak istersin" diye sordu. Ben ise, üniversiteyi bitirdikten hemen sonra doktoraya girmek istediğimi ifade ettim, o da bana kendisine her konuda danışabileceğimi, yardımcı olacağını söyledi.

İşte o günden sonra, felsefe üzerine, özellikle de estetik konusundaki eserlere daha çok çalışmaya başladım. Maksud Cunusov'un bölümünde düzenlenen bilimsel literatüre uygun yeniliklerinin tartışıldığı toplantılara fiilen katılmaya başladım.

Hakikatleri arayış içinde olan insanların etrafında oluşan hayat beni son derece etkiledi. Tartışmalar sırasındaki eleştirel konuşma ve yaklaşımlar benim için resmen bir buluş gibiydi ve bu yüzden de onları hayranlıkla dinlerdim. Yavaş yavaş canlı tartışma grubuna alışmaya başladım ve onlara eleştirel açıdan bakmayı öğrendim. Zamanla değişik meselelerle ilgili kendi görüşlerimi de ifade etmeye başladım.

M.Cunusov, benim egemen ve kritik bir düşünce tarzımın oluşmasında katkıları çok büyüktür. O her zaman benimle konuşmaya vakit ayırırdı. Bölüm tarafından düzenlenen bilimsel tartışmalara beni devamlı olarak davet ederdi. İşte o tartışmaların benim için tüm ders, seminer vb. çalışmalarımdan daha çok faydalı olduğu kanaatindeyim. Değerli hocama bundan dolayı çok minnettarım.

Bu çalışmalar sayesinde özgün düşünme kabiliyeti edindim ve yüksek okulu bitirdikten sonra doktorayı kazanmam gerektiği konusundaki kararlılığım gün geçtikçe pekişiyordu. Hayat işte böyle derslerle geçiyordu. 1952 yılının Haziran ayında mezuniyet sınavlarımız başladı, sınavlardan "pekiyi" derece ile geçerek "Üstün Başarı Diploması"yla mezun oldum. O yılın güz mevsiminde yapılacak doktoraya giriş sınavları beni bekliyordu artık.

Sınavlar başlamadan önce aday sayısının yüksek olduğunu öğrendim ve bu yüzden sınav öncesinde psikolojik gerginliğim çok yükselmişti. Benimle birlikte adayların hepsi sonuçları sabırsızlıkla bekliyordu. Sonuçlar açıklandığında ben çok sevindim, çünkü tüm sınavları "pekiyi" derece ile kazanmışım. Kısacası, kendimi artık doktora öğrencisi kabul ediyordum, ama zorluklar bununla sınırlı kalmadı. O dönemlerde okuduğum Devlet Üniversitesi doğrudan SSCB Eğitim Bakanlığı'na bağlı olduğundan Bakanlık onayı 2 ay sonra çıktı ve nihayet, 20 Ekim 1952'de derslerimiz başladı.

Teorik derslere verilen 1.5 yıllık süre oldukça çabuk geçti. Yeterlilik sınavlarını zamanından önce verdim, çünkü planlarım değişmişti. Ben M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesinde doktora programına yatay geçiş yapmaya heveslendim. Ama benim acemiliğim ve titizliğim yüzünden bu çok zor oldu. Sonunda Moskova Devlet Üniversitesi Felsefe Bölümüne asistan olarak alındım. Doktora danışmanım olarak Prof. Dr. Mihail Feodotoviç Ovsyannikov atandı. O bu bölümdeki Estetik dersinin tek uzmanıydı. Daha sonra bölümdeki ortama alıştım, hocalar çok iyi niyetliydi ve ben de çabucak alıştım.

Lenin tepecikleri üzerindeki Moskova Devlet Üniversitesinin binası beni son derece etkilemişti. Çünkü bu kadar muazzam binayı daha önce görmemiştim. Moskova'da bile bu bina kadar güzel yapılmış bina az idi ve hergün binayı görmek için uzun uzun kuyruklar oluşuyordu. O dönemlerde Üniversite binası Sovyet

vatandaşları tarafından resmen bir mucize olarak kabul edilirdi. Bizler, Üniversite öğrencileri olarak bu eşi benzeri olmayan binada eğitim gördüğümüz için son derece memnunduk. Çünkü fakülteler ve yurtlar da aynı alandaydı.

Yavaş yavaş Moskova'nın görmeye değer diğer yerlerini tanımaya başladım. Opera ve Bale Tiyatrosu, Moskova Akademi Tiyatrosu, V. Mayakovski Tiyatrosu, B.B. Vajtangov Tiyatrosu, Küçük Tiyatro, Tretyakov Resim Galerisi ve diğer yerler beni son derece etkilemişti.

Böylece okyanus gibi büyük Rus sanat dünyası ile tanıştım. Yavaş yavaş çok yönlü, eşsiz sanat dünyasını sevmeye başladım ve bu sevgiyi hâlen kalbimde saklıyorum. İşte o yıllarda ben senfonik müziğe âşık oldum. Üniversitenin büyük konferans salonunda her pazar günü SSCB Büyük Senfoni Orkestrası konser düzenlerdi. Öğrenciler için giriş ücretsizdi. Bu bütün dünyaca ünlü olan orkestrayı dinlemenin ne kadar haz verdiğini anlatamam. Ben hiçbir konseri kaçırmadım. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesinde eğitim gördüğüm yıllar benim ruhumu zenginleştirmiş, kişiliğimin oluşmasına da büyük katkı sağlamıştır. 1956 yılında doktorayı bitirdim ve Felsefe bölümünde doktor oldum.

KIRGIZ DEVLET ÜNİVERSİTESİNDEKİ ÇALIŞMA HAYATIM

Kırgızistan'a döndükten sonra Kırgız Devlet Üniversitesi Felsefe Bölümüne öğretim elemanı olarak işe alınmıştım. Birinci yarıyılda sadece seminer çalışmalarını yürütmüştüm. Akademisyenlikte tecrübem arttıkça ikinci yarıyılda genelde büyük salonda yapılan dersleri vermekle görevlendirilmiştim. Salonda farklı fakültelerin öğrencileri toplanıyordu. Salondaki öğrenci sayısı birkaç yüze kadar ulaşıyordu. İlk dersimde çok heyecanlıydım, fakat öğrencilerin ilgisini çektiğimi ve dersime iyi niyetle geldiklerini fark etmiştim. Ben de onların bu davraşından son derece menundum. Öğrencilerin bu davranışı onların beni büyük dikkatle dinlediğinden anlaşılıyordu.Ayrıca,en önemlisi de dersin tamamlanmasından sonra öğrencilerimin çok sayıda soru sormasıydı. Anlattığım konular ile verdiğim derslerin içeriğinin onlara ne kadar ilgi çekici geldiğini gösteriyordu.

Ertesi sabah amirim olan Bölüm Başkanı Maksud Cunusov'u gördüm ve açıkça ders sırasındaki duygularımdan söz ettim. Cunusov, 'Ben biraz seni dinledim ve başlangıç aşaması için senin öğretim elemanı olarak iyi performans gösterdiğin kanaatindeyim' dedi. Sonra da eksikliklerimi belirtti, birkaç konuda öğüt verdi. Ben de samimiyetle ona teşekkürlerimi sundum. Ondan sonra her zaman vereceğim her ders üzerinde ciddi hazırlık çalışmaları yapıyordum.

Bir yıl sonra, bir üst akademik kademe olarak yardımcı doçentliğe atanmıştım. Yardımcı Doçent olarak iki yıl çalıştım. 1959 yılında Doçent unvanını aldım ve ilgili göreve tayin edilmiştim.

1959 yılının Eylül ayında Üniversitenin Komünist Partisi Komitesi Sekreterliğine seçildim. Bir süre sonra Kırgızistan'ın Komünist Partisi Merkezi Komitesinden telefonla arayarak Merkezi Komitenin Birinci Sekreteri Sayın İshak Razzakoviç Razzakov'un düzenlediği toplantıya katılmam gerektiğini bildirdiler. Söz konusu yıllarda İshak Razzakov Kırgızistan'ın en yetkili adamıydı. Tabiî ki, bu haber beni heyecanlandırdı. Toplantıdaki konuşma ve görüşme öncesi hazırlıklarımı nasıl yapacağımı düşünüyordum. Merkezî Komiteden arayan görevli, görüşmenin başlamasından yarım saat önce "Kimlik Kontrolü Bürosu"na gelmem gerektiğini hatırlattı. Ben de o büroya erken gitmiştim. Benden sonra birkaç kişi daha gelmişti. Oraya gelen herkesle tanıştık. Bütün bu kişiler, başkentimizin yükseköğretim kurumlarının Komünist Partisi Komite Sekreteri olarak çalışıyorlardı. Onlar da oturumda konuşulacak gündemi bilmiyorlardı. Saat 10'da bizi Merkezî Komite Toplantı Salonuna davet ettiler. Oturduktan sonra salona İ.R. Razzakov girdi, bizimle selamlaştı ve hemen gündemdeki konuyu açıklamaya başladı. Toplantıda önümüzdeki sezon pamuk toplama sezonu olduğundan pamuk toplamak amacıyla öğrencileri Oş bölgesine göndermeyle ilgili organizasyonundan

bahsedildi. Sayın İshak Razzakov, beklenen pamuk hasılatı hakkında ve pamuğun zamanında toplaması amacıyla kaç öğrenciye ihtiyaç duyulduğundan bahsetti. Sayın Razzakov, söz konusu görevin yerine getirilmesi için öğrencilerin nasıl hazırlanması gerektiği konusuna da önem veriyordu. Ben Razzakov'un mükemmel diksiyonundan, fikirlerini açıklarken açık ve berrak ifade etmesinden çok etkilenmiştim. Razzakov'un yüz çizgilerine bile dikkatle bakıyordum, onun konuşma tarzını bellemeye çalışıyordum. Razzakov, çok iyi bir hatipti. Toplantıdan sonra Parti Komitesine dönerek bütün komite üyelerini, Üniversitelerin rektör yardımcılarını ve fakültelerin yöneticilerini topladım. Yapılacak işlerin organize edilmesi konularını görüştük. İ. Razzakov'un konuşmasının beni nasıl etkilediğini ve izlenimlerimi anlattım.

Sayın İshak Razzakov'la ikinci kez Merkezi Komitenin bürosunda görüştüm. Üniversitenin Komünist Partisi Komitesi Sekreterliği, Komünist Partisi Merkezî Komitesinin bünyesinde yer almaktaydı. Beni Komünist Partisi Merkezi Komitesinin bürosuna Komünist Partisi Komitesi Sekreterliğimin onaylanması için davet ettiler. Bu kez pek heyecanlanmamıştım. İlk zamanlar bu göreve yapılan atamaya pek önem vermiyordum ve net olarak bu atamanın kaderime ve hayatıma ne gibi değişiklikler getireceğini de tahmin etmiyordum. Ancak çalışma sırasında gittikçe yöneticilik gibi bir sosyal faaliyetin, pedagojik çalışmalardan ne kadar farklı olduğunu öğrenmeye ve anlamaya başladım. Önceden ben kendi derslerimdeki bilgilerin derinleştirmesi ve genişletmesi, ayrıca öğretim seviyemin ve hitabetimin geliştirilmesiyle ilgileniyordum, yani dikkatim kendi üzerimdeydi, şimdi ise daha ziyade başkalarını ve genel olarak da iş ortamındaki insanları düşünmek zorunda kalmıştım. Ayrıca, Üniversitede çok sayıda farklı davranmayı gerektiren personel çalışıyordu. Bu anlayışlar aşamalı olarak eksiklik ve hatalar üzerinden şekillenmeye başlamıştı. Günlük yoğun çalışma içinde bir yıl çok hızlı geçti ve biz de görev dağılımının yapılacağı toplantının düzenlenmesi zamanının ne kadar yaklaştığını fark bile edememiştik.Çalıştığım kademedeki Komünist Parti teşkilatlarında parti komitesinin seçimleri her yıl yapılıyordu. Birgün bana, "Sizi yarın Frunze Şehir Parti Komitesi Birinci Sekreteri Turdakun Usubalieviç Usubaliyev görüşmeye davet ediyor" dediler. Bir yıl içinde tarafımdan yapılan çalışmalar hakkında Frunze Şehir Parti Komitesi yöneticisine raporun verilmesi gerektiğinin farkındaydım. Rapor hazırlama çalışmaları Parti Komitesi üyelerinin tamamı tarafından yürütüldü. Raporda bütün problemleri açıklayarak bir yıl içinde yaptığımız işleri ayrıntılı şekilde göstermemize rağmen verilecek cevabı düşündüğüm için hemen hemen bütün gece uyumadım. Ertesi gün sabah bizi, yani üniversitelerin Parti Komiteleri Sekreterleri Frunze Komünist Partisi Komitesi Organizasyon İşleri Bölüm Başkanı karşıladı. Komite sekreterleri sırayla raporlarını sunuyordu ve yaklaşık bir saat sonra sıra bana geldi. Odaya girdiğimde Sayın T. Usubaliyev beni güleryüzle karşıladı. Kısaca bir yıl içinde yerine getirdiğim çalışmaları anlattım, Üniversite personelinin karşılaştığı problemleri açıkladım. İlk önce, Üniversitemizin yetersiz fizikî ve teknik alt yapısıyla ilgili endişelerimi dile getirdim. Özellikle, Üniversitenin yeni eğitim binası ve personel için lojman yapılmasının zarurî olduğunu Sayın Usubaliyev'in takdirlerine sundum. Sayın Usubaliyev, Parti Komitesinin doktora eğitiminin verimliliğinin

yükseltilmesi amacıyla kadro sorunlarının çözümüne önem verilmesi, genç kadroların hazırlanmasına yönelik çalışmalarının yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir.Turdakun Usubaliyev, söz konusu tesislerin inşa edilmesi fikrini destekledi. Üniversitenin yeni eğitim binasının inşaatı için direkt olarak Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümeti ve SSCB Yüksek Öğretim Bakanlığına başvurmamı önerdi . Bunun sebebi, Kırgız Devlet Üniversitesi SSCB Yüksek Öğretim Bakanlığına doğrudan bağlı olan tek üniversite olmasındandı. Kendisi de Frunze Komünist Partisi Komitesi adına bu teşebbüsü desteklenmesi ricasıyla resmi yazıyı SSCB Yüksek Öğretim Bakanlığına sunacağına söz verdi. Ayrıca, Turdakun Usubaliyeviç Frunze Şehir Yürütme Komitesine gelecek yılın planına Üniversite çalışanları için çok katlı apartman inşaatını dahil etme talimatını vereceğini de söyledi. Bu haberi Parti Komitesine bildirdiğim zaman, bu müjde hemen Üniversitenin bütün fakülte ve bölümlerine yayılmıştı. En önemlisi, bu haber insanlara büyük bir ümit verdi. Tabiî ki, Sovyetler Birliği dönemindeki konut problemlerini çözme yaklaşımı bütünüyle bugünkü yöntemlerden farklıydı. Sovyetler döneminde bütün karar alma yetkileri, planlama ve inşaat işlerinden başlayarak konut dağıtımına kadar herşey devletin elindeydi. Şimdi de şehrin bütün yönetim organlarının başı olan Frunze Parti Komitesi Birinci Sekreterinin sözleri niçin konut edinme hayaline ulaşmanın ne kadar önemli olduğu buradan anlaşılmaktaydı. Sayın Turdakun Usubaliyev tarafından söz verilen bina iki yıl sonra inşa edilerek Üniversiteye teslim edildi. Bu binada hâlâ adını "Cusup Balasagun Kırgız Millî Devlet Üniversitesi" olarak değiştiren Üniversitenin eski ve mevcut çalışanları oturmakta ve orada hizmet etmekteler. Anlattığım yıllarda bu konu, sorumlu olduğum yani maiyetimdeki çalışanların güveninin nasıl kazanılması gerektiği benim için ders olmuştur. Ancak, insan her türlü ihtiyacı kendi ihtiyacıymış gibi benimsediği takdirde, insanların sızı veren noktalarını sezmeyi ve açık bir şekilde tespit etmeyi öğrenebilirsin. Ancak ondan sonra bu sorunların er geç giderilmesi mümkündür.

Kendi siyasî kariyerimin ilk aşamalarını düşündüğüm zaman Üniversitenin Komünist Partisi Komitesi Sekreterliğine tayin edilmem esansındaki heyecanımı yeniden hatırlamaktayım. Söznünü ettiğim yıllarda Komite Sekreterliğine tayin edilmem hususunu bir yandan olumlu, öbür yandan da olumsuz olarak değerlendirmiştim. Olumlu yönü, büyük sorumluluk gerektiren bir işi bana emanet edenlerin bana güvendiğinin farkında olmamdır. Güven, insanı coşturur, işlerde inanç ve cesaret kazandırır. Diğer yandan ise söz konusu iş , zamanın büyük kısmını alır ve ben de tarafımdan kariyerimdeki en önemli iş olarak değerlendirilen bilimsel çalışmaları istediğim kadar gerçekleştiremezdim. Ben ileride kaderimin nasıl oluşacağını tahmin edemezdim. Neticede hayatımın uzun bir süresinde Komünist Parti makamlarında yöneticilikle iç içe olduğum süreçte tüm gücümle Komünist Parti yapısındaki ilk hücreler olan komitelerde çalışma tecrübesinin önemine çok değer verdim.

Biz, Parti Komitesi çalışanları olarak henüz seçimden sonraki yeni heyecanlı günlerimizi yaşarken Anabilim Dalı Başkanımız Maksud Cunusov'un Moskova'ya göçerek orada çalışacağı haberi âdeta gök gürültüsü gibi geldi bize. Cunusov, yıllardır bölümde yönetici olarak çalışmış ve aynı zamanda bu bölümün de tek profesörüydü. Onun sayesinde bölüm, SSCB Yüksek Öğretim Bakanlığı tarafından

beğeniliyor ve tanınıyordu. Tabii ki, öncelikle ben Cunusov'u, kararını değiştirmek için ikna etmeye çalıştım. Fakat Cunusov, bu işin artık dönülmez bir noktada olduğunu ve hiçbir şekilde kararının değişmesinin mümkün olmayacağını belirterek nihaî cevabı bir ay sonra vereceğini söyledi. Bir ay sonra Cunusov yanıma geldi ve biz samimi ortamda sohbet ettik. Sohbet sonunda Cunusov kendi çalışmalarına verilen önem ve değerden dolayı teşekkürlerini bildirdi ve onun için Moskova'ya daveti red edemediği ve bu davetin kendisi için büyük şeref olduğunu ifade etti. Cunusov, kendisi Moskova'da çalıştığında bölüm için daha yararlı olacağına inanıyordu. Gerçekten, Cunusov'un Moskova'ya gidişinden sonra onun bölümle bağlantısı kesilmemiştir. Davetimiz üzerine Maksud Bey hocamız, doktora öğrencileri için danışmanlık yapmak üzere sık sık bize geliyordu.

M.S. Cunusov'un gidişinden altı ay sonra ben Bölüm Başkanlığına seçilmiştim. Şimdi de ben dikkatimi bilimsel-araştırma ve pedagoji çalışmaları üzerinde tam olarak yoğunlaştırabilirdim. Ben bu durumdan memnundum, çünkü esas amacım bilim adamlığı ve öğretim elemanı olarak meslekî potansiyelimin geliştirilmesi idi. Özel bir gayretle bölümdeki çalışmalara başladım. İlk önce, başka üniversitelerin anabilim dalları, eğitim kurumları ve araştırma merkezleri ile ilişkiler kurmaya ve geliştirmeye başladım. Özellikle, doktorada eğitim gördüğüm zaman benim danışmanım olan M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi Felsefe Fakültesi Dekanı M.F. Ovsyannikov ile sıkı ilişkiler kurdum. Ayrıca, komşu kardeş ülkelerden Kazakistan ve Özbekistan'la yakın işbirliğimizin yürütülmesine ilk adımları biz attık. Sözünü ettiğim yıllarda düzenli şekilde hem bölgesel hem SSCB çapındaki genel problemlerin görüşüldüğü konferans ve sempozyumlar organize ediliyordu. Biz de söz konusu faaliyetlerin aktif katılımcısıydık ve bu türlü katılımlar kuşkusuz, bölümdeki bilimsel-araştırma çalışmasının canlandırılmasını özendiriliyordu. Maalesef, totaliter rejim şartlarında bilimsel araştırma faaliyetinin yalnızca Marksist-Leninist ideolojinin çelik çerçeveleri içinde yürütülmesine izin veriliyordu.

SİYASÎ KARİYERİM

Biz, yüksek öğretim mensupları olarak hem bilimsel çalışmalarla, hem de pedagojik faaliyetlerle ilgiliydik. O zaman kesin olarak hayatta kendi yerimi ve amacımı bulmuş gibiydim ve bu yolun tüm hayatım boyunca bana tahsis edildiğinden emindim. Yoğun çalışma ortamında ve bitmek bilmeyen işlerin karmaşası içinde bölüm başkanlığı görevini yaklaşık 2,5 yıl yürüttüğümün farkına vardım. Bunu bir gün beni sohbete çağıran Kırgızistan Merkezî Komitesi Sekreteri Beyşen Togolokoviç Murataliyev hatırlattı. Onunla çok iyi tanışıyorduk ve üstelik çok iyi arkadaş olmuştuk. Üniversitemizin Rektör Yardımcısı olarak çalıştığında tanışmıştık ve yakın dost olmuştuk.

Çok uzun sürmeyen konuşmamızdan sonra, bir gün önce Merkezî Komitenin toplantısı olduğunu söylediler. Toplantıda benim hakkımda da söz açılmıştı. Kırgızistan SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) Merkezi Komitesinin Bilim ve Kültür Bölümü Başkanlığı görevi için birkaç kişinin adaylığını inceledikten sonra Sekreterlik beni tercih etmişti. Murataliyev, düşünmeme zaman kalmadığını söyleyerek yalnızca benim üzerimde mutabık kalındığını ve başka yol olmadığını vurguladı. Sekiz gün sonra Moskova'ya Kırgızistan SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) Merkezi Komitesi bölümlerinde perde arkasında belki Merkezi Komite Sekreteri ile görüşmeye gitmeliydim. Zamanımın çok az kaldığını ve hemen gidip görüşmelere çok ciddi olarak hazırlanmam gerektiğini söyledi. Artık hayatımda yeni bir sayfa açıldığını ve yeni hayattaki değişimlere ve sınavlara hazır olmam gerektiğini düşündüm.

Böylece gerekli bilgileri toplayıp büyük bir özenle değerlendirmeliydim. Kırgızistan SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) Merkezi Komitesi bölümlerinde dile getirilecek çeşitli soruları cevaplandırmak için hazır bulunmam gerekiyordu. Genel olarak işlerin, her şeyden evvel maddî-teknik altyapısı ve ülkenin bilimsel kurumları, eğitim sistemi, kültür kurumlarında kadroların kalitesi hakkında bilgi edinme ve bilgilerin problemli yönünü inceleme işi çok zaman alıyordu. Bundan dolayı ülkemizdeki tüm işler hakkında olmazsa da temel sorunlar hakkında net bilgi toplamaya çalıştım. Bundan dolayı Kırgızistan SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) Merkezî Komitesi görevlileri Sovyetler Birliği içindeki Cumhuriyetlerin içindeki işlerin durumu hakkında bütün ayrıntılarıyla bilgi sahibi olduklarını sanıyordum.

Cumhuriyet içinde işlerin durumu hakkında üç gün içinde toplayabildiğim bilgi birikimiyle Moskova'ya gittim. Merkeze geldiğimde Moskova Otelinde benim gibi Kırgızistan SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) Merkezi Komitesine görüşmeye davet edilen Kazakistan, Özbekistan, Gürcistan, Moldova

ve Türkmenistan temsilcilerine rastladım. Çoğumuz -Kazakistan temsilcisi dışında - akrandık ve bu da bizim ortak bir anlayışa sahip olmamıza yardımcı oldu. Dostluk havası içinde sohbet etmeye başladık.

Ertesi günü Kırgızistan SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) Merkezî Komitesi bölümlerinde görüşmeler başladı. Görüşmeler karşılıklı saygı ve dostluk bir havası içinde gerçekleşti. Hiç kimse bizim cevaplarımızda bir eksikik veya yanlışlık bulmak istemedi yahut Cumhuriyetlerimizdeki işlerin durumunu bilmediğimizi yansıtmak istemediler. Ancak muhataplarımız Merkezi Komite Cumhuriyetlerdeki milliyetçi hareketlerden kaygılandıklarını gizlemeyerek bu belirtilerin kökünü kazımamıza özel bir önem vermemizi tavsiye ettiler.

Moskova'da kaldığımız son gün, SBKP Merkezi Komitesi bölüm başkanları bizimle görüştüler. Öncelikle bölümlerdeki görüşmeler, davet edilen arkadaşların istenilen düzeyde olduklarını ve SBKP Merkezî Komitesi üst yönetimi olarak SSCB Merkezî Komitelerinin Cumhuriyetlerdeki Parti Merkezleri Komitesi Başkanlığına tayin için mutabık kaldıklarını bildirdiler. Sonra Sovyetler Birliği KPMK adına bizi -yeni görevimize tayin olmamız nedeniyle- kutladılar ve işlerimizde başarıları dilediler .

Frunze'ye geldiğimin ertesi günü B.T. Murataliyev'e uğradım. O, yeni görevime atanmamdan dolayı kutladı ve teşkilat-parti çalışmaları bölümünden aradıklarını ve Merkezi Komite Bölümleri üst yönetimi tarafından adaylığımı uygun bulduklarını bildirdiler. İki gün sonra gündemine benim tayin meselesinin de dahil edildiği Kırgızistan Komünist Partisi Merkezî Komitesi Kongresinin düzenleneceği de bildirildi. Daha sonra Kırgızistan Komünist Partisi Merkezî Komitesine bağlı Eğitim ve Kültür Bölümü Başkanlığına atamamın da onaylandığı genel kurul yoplantısı gerçekleşti. Böylece o günler başladı.

Merkezî Komitenin genel kurul toplantısından sonra Komitenin Birinci Sekreteri T. Usubaliyev'in verdiği görev üzerine bölümümüz bilim, eğitim ve kültür hizmetlerine yeni imkanlar sağlama çalışmalarına başladık. Bu işe, ilgili bakanlıklar, genel müdürlükler, hükümete bağlı yerel organlar ve tüm kurumların çalışma grupları katılmıştır.

Bölümümüz, gelen teklifleri inceledikten sonra yeni fırsatların ve imkanların sağlanmasına yönelik planlar çerçevesinde aşağıdaki meselelerin çözümü için çalışmayı gerekli görmüştür.

a) Eğitim alanındaki güç ve kaynakları doğal-teknik alanlarda toplamak; bu amaçla SSCB Bilimler Akademisi Başkanına Cumhuriyetimizin Bilimler Akademisinin bilimsel araştırma çalışmalarının seviyesini yükseltmede önem taşıyan kadroların eğitimi ve bilim adamlarının meslekî yönden gelişmesine katkıda bulunulması için SSCB Bilimler Akademisi Başkan Yardımcısının da başında olduğu çeşitli bilim alanlarındaki başuzmanlardan oluşan bir komisyonu Cumhuriyetimize göndermesini talep etmek,

b) Yükseköğretim alanında mühendislik kadrolarında çalışanların eğitim kalitesini yükseltmeye öncelik vermek,

c) İlk ve ortaöğretim alanında fizik, matematik, kimya, biyoloji vb. fen bilimleriyle ilgili derslerin düzeyini ve kalitesini çağın taleplerine cevap verecek şekilde yükseltmek,

d) Kültür alanında, hem başkentlerde hem de merkezden uzak bölgelerde bulunan tiyatro ve müzik kurumlarının fizikî ve teknik altyapısını sağlamlaştırma ve iyileştirme çalışmalarına dikkat çekmek,

Bakanlıklardan, yönetim organlarından, bilim, eğitim ve kültür kurumları ve kuruluşlarından gelen teklifler ve tavsiyeler büyük bir titizlikle incelenerek bölümümüz tarafından dikkate alınmıştır.

Kırgızistan KPMK Birinci Sekreteri Sayın Turdakun Usubaliyev'in ricasıyla cumhuriyetimize Sovyetler Birliği'nin fen ve teknoloji alanında önde gelen bilim adamlarından oluşan SSCB Bilimler Akademisi Başkan Yardımcısı Akademi Üyesi Y.A.Ovçinnikov başkanlığında üst düzey çok sayıda temsilci Komisyonunun da geldiğini belirtelim. Komisyon, iki hafta boyunca cumhuriyetimizin Bilimler Akademisine bağlı Enstitülerdeki mevcut durumu ve işlerin gidişatını incelemiştir. İnceleme sonucunda söz konusu bilim dallarının uzun ve kısa vadede ayrıntılı, kapsamlı planı hazırlanmıştır. Bakanlık, idare, bilim, eğitim ve kültür alanıyla ilgili kurum ve kuruluşlardan gelen tüm teklifler ve tavsiyeler bölümümüz tarafından çok dikkatli olarak incelenmiştir, sistemleştirilmiştir ve bölüm raporunu hazırlamamızda hesaba katılarak Merkezî Komite Sekreterliğine sunulmuştur.

Tabiî ki, bizim yönlendirme ve tekliflerimiz genel olarak olumlu görülmüş ve ivedilikle incelenmesi gerektiği anlaşılıyordu. Ancak, bu önemli çalışmaların, gerçekleştirilmesi için devlet planlarına dahil edilmesine uygun olan tekliflerin değerlendirilip değerlendirilmemesi KPMK Birinci Sekreteri T. Usubaliyev'in başkanlığındaki Cumhuriyetimizin üst yönetiminin kararına bağlıydı. Ona sunulan teklifleri olumlu karşıladığı için minnettarız. Zaten bu anlaşılır ve normal bir durumdur, çünkü o çalışmaların bir grup bürokratın elleriyle yoğrulmadan olmayacağını, işinde sorumluluk anlayışına ve ciddiyete sahip olanlar tarafından sunulduğunu biliyordu.

Acil eylem planımızda yer alan fikir ve tekliflerimiz yavaş yavaş gerçekleşmeye başladı. Böylece, Bilimler Akademisi binaları, Teknik Enstitünün Merkez Binası, Devlet Kardiyoloji Merkezi, Kırgız Dram Tiyatrosu, Oş şehri tiyatrolarının binaları inşa edildi. Opera ve Bale Tiyatrosu ile Rus Dram Tiyatrosunun binalarında restorasyon çalışmaları yapıldı. Büyük seyirci kapasiteli spor salonu ve kapsamlı spor kompleksi kuruldu. Başkentimizin görülmeye değer olan Devlet Filarmoni binası da o dönemde inşa edildi. Bütün büyük ve önemli tesis ve binaların inşaatini bizzat Sayın Turdakun Usubaliyev kontrol ediyordu.

Sözü edilen alanların fizikî ve teknik alt yapısının yenilenmesi ve geliştirilmesine yönelik önemin artırılması doğal olarak o alanlarda faaliyet gösteren görevlilerin yaratıcılık aktivitesini de etkilemiştir. Örneğin, bilimde SSCB nezdinde takdir kazanan çalışmaların sayısı artmıştır.

Ortaöğretim sisteminde, özellikle matematik, fizik ve kimya gibi ortaöğretim programının temel dallarında eğitim veren yenilikçi öğretmenlerin gayreti artmıştır. Meselâ, yenilikçi bir öğretim yöntemi geliştiren Efim Borisoviç Yakir tarafından kurulan 61 Numaralı Matematik Lisesi, Kırgızistan çapında geniş yankı uyandırmıştır.

Yükseköğretim sisteminde gözle görülür gelişmeler ise mühendislik ve teknik kadroların yetiştirilmesinde yaşanıyordu. Yükseköğretimin bu alanında her yıl

gittikçe büyük bir hızla öğrenci kontenjanı ve sayısı artıyordu. Dolayısıyla, Sovyetler Birliği olarak adlandırılan kocaman ülkenin farklı bölgelerinden bilimsel-pedagojik kadroların sayısı da artıyordu. Özellikle, Kırgızistan'ın sanat adamlarının başarıları ülkede büyük değer taşıyordu.

Ülkemizde millî kültürün rönesansının yeniden doğuşuna adım atan baş etken Cengiz Aytmatov'un parlak yaratıcılığı olmuştur. Aytmatov'un yaratıcılığı millî kültürün bütün alanlarına (edebiyat, tiyatro, sinema, müzik, resim ve diğer sanat dallarına) yansımıştır. Abartmadan diyebiliriz ki, Aytmatov Kırgız halkının kültürü ile sınırlı kalmayarak hemen hemen bütün Sovyetler Birliği halklarının kültürlerine taze bir süreç başlatmış ve yeni bir akım getirmiştir.

Aytmatov'un etkisiyle genç Kırgız sinema sanatı 'Kırgız mucizesi' olarak ifade edilip değerlendirilerek yüksek zirvelere ulaşmıştır.

Aytmatov'un "Samanyolu" adlı eserine göre hazırlanan Kalıy Moldobasanov'un "Samanyolu" operetini de başka bir mucize olarak adlandırabiliriz. Bu operet, Kırgızistan'ın yanı sıra SSCB'nin diğer bölgelerde de büyük takdir kazanmıştır. Söz konusu operet, SSCB Devlet Yüksek Şeref Ödülü sahibi oldu. Bunun gibi birçok örnek gösterilebilir. Fakat, öyle zannediyorum ki, çağdaş millî sanat ve kültürde Aytmatov'un kazandırdığı millî ruhun varlığının fark edilmesi bile örnek sayısı bakımından yeterlidir.

Bizim, bilim, eğitim ve kültür alanında çalışan görevliler olarak, günlük işlerimizin dışında imkanlar çerçevesinde bilimsel-araştırma çalışmalarını yürüttüğümüzü de belirtmem gerekiyor. Meselâ, Bilimler Akademisi Felsefe Enstitüsü Müdürü A.A. Saliyev'in ricası üzerine ben Kırgız Sanat Tarihi adlı kitabın teorik bölümlerini hazırlama sürecine katılmıştım.

Ayrıca, Kırgızistan, Moskova, Leningrad ve Sovyet Cumhuriyetlerinin bir çok yerinde düzenlenen bilimsel konferanslara aktif şekilde katılmıştım. Özellikle, SSCB Bilimler Akademisi tarafından düzenlenen konferans hâlâ hatırımdadır. Söz konusu konferansa temel ve orta eğitim kurumları ve yüksek öğretim kurumlarının çalışanları, kültür alanında faaliyette bulunanlar davet edilmiştir. Konferans çalışmalarına Orta Asya'daki bütün Cumhuriyetlerden heyetler katılmıştır.

Konferansın açılışnda SSCB Bilimler Akademisi Başkan Yardımcısı, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezi Komitesi üyesi P.N.Fedoseyev bir konuşma yaptı. Sayın Fedoseyev, sunduğu tebliğde ise, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin ideolojik hazinesinde yeni oluşan teze ağırlık vermiştir. Bu teze göre Sovyet halkı, gelişmiş sosyalizm şartlarına göre "tarih sahnesinde oluşan yeni bir sosyal birlik" olarak değerlendiriliyordu. Sovyetler Birliği zamanında hem teorik hem de sosyo-politik konulu çalışmaların hepsinde Sovyet halkının özgünlüğü, uyumlu olarak gelişen ve tarihte eşi olmayan sosyal bir birlik olarak gösteriliyordu. Konferansta konuşma yapan diğer katılımcılar da Fedoseyev'in sözlerine uygun olsun diye Sovyetler Birliği Komünist Partisinin büyük bilimsel buluşu hakkında Komünist Partisi'ne büyük methiyeler düzmüşlerdi.

Konferansta bana da söz verilmişti. Konuşmamda genel teorik konularla birlikte milli kültürlerin karşılıklı etkileşimi ve karşılıklı zenginleşmeye katkısı konusuna da değindim. Yukarıda belirttiğim ve tarafımdan yeni yapılan çalışmanın etkisi altında, kültür ve sanat alanındaki süreçte oluşan gelişmelerden dolayı basit

ve yüzeysel yaklaşımla eleştirildim.

Özellikle edebiyat eleştirmenlerimiz, siyasî konjonktüre uygun olsun diye karşılıklı kültürel zenginleşme süsü vererek B.B. Mayakovski ve M.A. Şolohov gibi ünlü Rus yazarların eserlerinden edebî yöntemlerin taklit edilmesini ve millî edebiyata aktarılmasını öneriyorlardı. Bu eleştirmenlerin düşüncesine gore dedikleri gibi yapılırsa millî yazarlarımız yaratıcılığın zirvelerine ulaşacaklardı.

Fakat millî kültürlerin karşılıklı zenginleşme süreci çok karmaşıktır, diyalektik özelliğe sahiptir. Bu süreç, diğer kültür ve sanat değerlerinin milli kültürdeki iç dinamikler ve kurallar üzerinden kırılması yoluyla kullanılmasını öngörmektedir. Bu yol dikenlidir ve özel yaratıcılık, sezgi ve yetenek gerektirmektedir, her yazar da bu yolun sonuna ulaşamaz.

Ben önceki yıllarda da eleştirilen bu konuya değindiğim için konuşmam çok heyecanlı bir özellik taşıyordu. Üstelik konuşmamı, önceden hazırlanan metinden değil, doğaçlama (irticalen) yaptım. Konferansın katılımcıları konuşmamı çok beğendiler ve kuvvetle alkışladılar.

Yaptığım konuşma, uzun süredir bu sebepten değil de, başka bir nedenle aklımda kaldı. Konferansın tamamlanmasından sonra B.T. Murataliyev davet ederek aşağıdaki sözleri söyledi: "*Beni dikkatle dinle ve söyleyeceklerimi unutma. Ben seninle Merkezi Komite Sekreteri olarak değil, senin dostun olarak konuşuyorum. Konferanstaki konuşman katılımcılar tarafından çok olumlu karşılandı. Fakat bu konuşmayı belki de düşmanların beğenmemiştir. Senin otoritenin güçlenmesi onların hoşuna gitmez. Onlar, senin itibarını düşürme yöntemlerini bulurlar ve gerektiğinde seni ahlakî yönden de mahvetmek için ellerinden geleni yaparlar. Konferansta, edebiyatı geliştirme amaçları doğrultusunda Rus klâsik edebiyatı yazarlarının üslûbuna, sanat yöntemlerinin millî edebiyata mekanik olarak aktarımının gereksizliği konusuna değinmiştin ve bu durumda milli kültür ve sanatın gelişmesindeki iç dinamiklerin ve düzenin dikkate alınamayacağı tezini ileri sürdün. Esas olarak, tabii ki, sen haklısın, fakat konferans katılımcıları arasında belirttiğim gibi sana karşı kötü niyetli adamlar da vardı ve onlar diğer millî değerler ile etkileşim sürecinde milli sanat geleneklerine yönelik özenli davranışın gerekliliği tezini farklı veya yanlış yorumlayabilirler. Bu adamlar senin konuşmanı diğer kardeş Sovyet halklarından birşeyler öğrenme işini hafife alma olarak değerlendirebilir ve tezine siyasi bir renk verebilirler. Benim sana tavsiyem şudur: Açık konuşmalarda ihtiyatlı ol. Bizi her zaman düşmanlarımız takip ediyor*".

Sayın B. Murataliyev'e, uyarısı ve tavsiyeleri için teşekkür ettim ve vedalaşıp odasından çıktım. Görüşmeden sonra hep dikkatli olmaya karar verdim. Aslında, totaliter rejim, her yerde mutlaka kulak bulunduruyordu. Dolayısıyla, bu görüşmeden kendimce bir sonuç çıkarıp her zaman her şeye karşı tetikte olunması gerektiği kanaatine vardım.

Frunze; Benim Şehrim

1973 yılı hayatımda beklemediğim hadiselerin, çok ciddi değişikliklerin gerçekleştiği bir yıl oldu. Birincisi, yakın dostum Sayın Beyşen Murataliyev trafik

kazası sonucu vefat etti. İkincisi, Kırgızistan Komünist Partisi Merkezî Komitesinden Frunze Şehir Komünist Partisi Birinci Sekreterliği görevine atandım.

Beyşen Murataliyev'in beklenmedik vefatı beni son derece etkiledi, uzun zaman kendime gelemedim. Bizim dostluğumuz çok uzun zaman sürmüştü ve kazadan sonra dostumun iyileşeceğine olan ümidimi hiç kaybetmemiştim. Onu Kırgızistan'ın o dönemdeki ünlü doktorları İsa Ahunbayev ile Mirsaid Mirrahimov kurtarmaya çalıştı. Kaza haberini bana gece yarısı Devlet İstihbarat Komitesi Başkan Yardımcısı iletti. O günlerde ben de hastaydım, radikülit nedeniyle yürüyemiyordum. Hastalığım nedeniyle kendisinden beni de arabayla almasını rica ettim. Yukarıda adını belirttiğim doktorları yataklarından kaldırarak kaza yerine gittik, ama maalesef, B. Murataliyev'i kurtaramadık ve Hakk'ın rahmetine kavuştu.

B. Murataliyev'in defninden bir ay sonra Kırgızistan Komünist Partisi Merkezî Komitesi Birinci Sekreteri Turdakun Usubaliyev'in huzuruna davet edildim. Samimi bir konuşma sırasında Merkez Komitesi büro toplantısında önemli kadro değişiklikleri yapılacağına dair konuların görüşüldüğünü, benden ve K.N. Kulmatov'un adından bahsedildiğini ifade ettiler. K.N. Kulmatov'u rahmetli B. Murataliyev'in yerine, beni ise kendi yerine teklif etme kararı alındığını söyledi. T. Usubaliyev Komünist Partisi Şehir Komitesine başkanlık etmem konusuna nasıl baktığımı sordu. Ben ise bunu, Partinin bana gösterdiği büyük güven ve teveccüh olarak değerlendirdiğimi ifade ettim. Bütün mesele, şahsıma verilen bu sorumluluğu yerine getirip getiremeyeceğimdedir. Bu görevi layıkıyla yapabileceğimi söyledim. Buna cevaben Sayın Turdakun Usubaliyev, "Merkezî Komite üyelerinin senden bu kadar emin olmasalardı, bu göreve aday olarak göstermezlerdi" biçimindeki sözleri bana cesaret verdi. Bir gün sonra Kulmatov ile beraber Moskova'ya SBKP Merkezî Komitesine gideceğimizi söyledi. Sayın Usubailyev'in makamında bana gösterilen güvenden dolayı çok hevesli çıktım, ancak bir soru zihnimi kurcalıyordu. Verilen görevi yerine getirebilir miyim acaba?

Atamaları bize resmî olarak açıkladıktan sonra K.N. Kulmatov ile beraber Moskova'ya SBKP Merkezî Komitesine bir dizi görüşmeler yapmak için gittik. Moskova'ya 1 Mayıs günü ulaştık, ertesi gün SBKP Merkezî Komitesi'nde görüşmelere başladık. Çok önceden hazırlanan gündeme göre görüşmeler SBKP Merkezî Komitesi Tertip ve Düzenleme Dairelerinde yapılıyordu. Biz bu prosedüre önceden de vâkıf olduğumuz için pek telaşlanmadık. Görüşmeler bittikten sonra SBKP Merkezî Komitesi Personel Dairesi Başkanı bizlerle görüştü ve Kırgızistan Komünist Partisi Merkezî Komitesinin teklif ettiği adayları kabul ettiklerini, atamalarımızın yakında çıkacağını ifade ederek çalışmalarımızda başarılar diledi. Aynı gün Frunze'ye döndük.

18 Mayıs 1973'te Komünist Partisi Frunze Şehir Komitesi toplantısında beni oybirliğiyle Birinci Sekreter olarak seçtiler. Toplantıdan sonra Şehir Komitesi personelini toplayıp tanıştım ve ileride yapacağımız çalışmalardan söz ettim. Ertesi günden itibaren şehirdeki fabrikaların personeliyle tanışmaya başladım, özellikle onların sosyal ihtiyaçlarına önem verdim. O dönemlerde şehrin kültürel ve fiziki görünümünü iyileştirme konusu güncellik kazanmıştı. Bundan dolayı işçilerin şehrin dış görünümünden memnun olup olmadıklarını olduklarını, varsa önerilerini öğrenmek istemiştim. Edindiğimiz bilgiler sonucunda şehirdeki kurum ve

kuruluşların yetkilileriyle şehrin kültürel ve fiziki görünümünün iyileştirilmesiyle ilgili genel bir toplantı düzenledim. Komünist Partisi Şehir Komitesi Sekreterleri ve Daire Başkanlarıyla görüşerek çok iyi hazırlıklar sonucunda 1 ay sonra tekrar toplantı yapmaya karar verdik.

Beklediğimiz gibi toplantı çok canlı ve verimli bir şekilde geçti. Şehrin kurum ve kuruluşlarının temizliği ve mevcut durumun iyileştirilmesi gibi çözümü basit sorunlar ile yeni otoyolların yapımı, şehrin nâzım planının düzenlenmesi, yaya altgeçitlerinin yapımı gibi o güne göre önemli yatırım gerektiren sorunlar ele alındı. Toplantı salonunda resmî toplantılarda rastlanmayan özel bir canlanma hüküm sürüyordu. Ansızın tartışma çıkıyordu, herkesin canını acıtan meseleler bile ele alınıyordu. Beni çok sevindiren başka bir husus da şuydu: Bu konuşmacıların sorunlara eldeki kaynakları dikkate alarak çözüm yolları öneriyorlardı.

Sorunların ele alınmasında, Lenin adlı Fabrikanın Müdürü A.İ. Dmitriyev, "Ala-Too" Sanayi Kompleksi Müdürü Y.K. Pogrebinskiy, Kırgız Sovyet Cumhuriyeti'nin 50.Yılı Âlet Üretim Fabrikası Müdürü V.İ. Ugarov gibi büyük sanayi işletmelerinin yöneticileri önemli rol oynamışlardı ve bu bir tesadüf değildi. Çünkü, bu tür sanayi tesislerinin sosyal ihtiyaçlarının giderilmesi için tahsis edilen finansman hacmi çok büyüktü. Bu sanayi işletmeleri, belli bir bütçeye sahip oldukları için şehrin gereksinimleri gidermek için harcayabiliyorlardı. Kalifiye mühendis kadrosuna sahip olan bu işletmeler şehir altyapısının yapımında önemli rol oynamışlardı.

Şehir hayatının güncel sorunlarının çözülmesi için direkt büyük işletmelere başvurmamız çok faydalı oldu. Şehrin en üst idare organı olan Komünist Partisi Şehir Komitesi ile işletme kolektifleri arasındaki samimi diyalog sayesinde "Şehrin kültürel yapısına katkı için nerede ve kim olursan ol, bu şehrin sakini olmaktan gurur duy!" sloganıyla ortak eylem planını gerçekleştirebildik.

Bizler Komünist Partisi Şehir Komitesi yöneticileri olarak şehrin sorunlarının çözümlenmesi için -kurumlarla güç birliği yaparak- seferber olduk.

Sizlere bir örnek vereyim. Şehir sakinlerin büyük kuşağı Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi ile SSCB Bakanlar Kurulunun geçen yüzyılın 70'li yıllarında kabul edilen üretim ve çalışma planı icraat raporunun verilmesiyle ilgili esasların değiştirşilmesi kararı büyük yankı yaratmıştı. Önceden işletmeler çalışma ve üretim planını icra etme raporunu belli bir dönem içinde üretilen mal hacminin toplam bedeli üzerinden verilirken, şimdi ise en önemli unsur malın satış planının da gerçekleştirilmesi oldu. Bu husus üretim araçları üzerinde yoğunlaşan işletmelerin çalışmasını epeyce zorlaştırmıştı. Çünkü birbirine bağlı işletmeler SSCB'nin her bir köşesinde dağınık idi. Maalesef, bazen yedek parçalar gecikmeli olarak geldiğinden hazırlanacak malın üretim süresini geciktiriyordu. Bu husus tabiî ki işletmelerin yöneticilerini büyük bir telaşa sokardı. Bitişik (birbirine bağımlı) işletmeleri etkileyebilecek efektif bir etki aracını bulma kararı aldık. Uzun görüşme ve müzakerelerden sonra tek çare olarak ideolojik faktörü kullanmaya karar verdik. Çünkü Sovyet dönemlerinde ideoloji büyük rol oynardı. Bizler bitişik işletmeler "Kardeş Cumhuriyetlere yapılan sevkiyatın zamanında ve kaliteli yapılmasını istiyoruz!" çağrısıyla başvurduk. Bu arada bizler, diğer Cumhuriyetlerdeki bitişik (birbirine bağımlı) işletmelere sevkiyatın zamanında

yapılması hususuna çok önem vermeye başladık.

Bizim girişimimiz tüm SSCB'de desteklendi. Çünkü yedek parçaların zamanında teslimi bütün ülke genelinde çok güncel bir sorundu. Bizim girişimimiz Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezî Komitesinin merkezi olan "Pravda" gazetesi tarafından açık bir şekilde desteklendi. Bir yıl içinde 2 defa bu gazetede benimle yapılan röportaj yayımlandı. Daha sonra Sovyet Cumhuriyetleri Sendikalar Birliği ile Kırgızistan Komünist Partisi tarafından tüm Sovyet Cumhuriyetleri temsilcilerinin katılımıyla bir toplantı düzenlendi. Demek istediğim şey şudur: Hiç beklenmedik bir biçimde, bizim inisyatifimizle bu düşünceler SSCB genelinde desteklendi.

Komünist Partisi Şehir Komitesi personeli günlük işlerinin yoğun olmasına rağmen, şehrin fizikî görünümünün iyileştirilmesi gibi daha geniş boyutlu sorunlarının çözülmesi üzerinde durmadan düşünüyorlardı.

Bizleri en çok düşündüren sorun, şehrin altyapısının zayıflığıydı. Uzun değerlendirmelerden sonra işe önce şehir anayollarının tamiratından başlamaya karar verdik. Bunun için Frunze şehrinin bütçesinde olmayan büyük yatırımlar lazımdı. Teamüllere göre şehrin büyük işletme müdürlerini bir araya getirdim. Yapılan uzun tartışmalar ve görüşmeler neticesinde işletme müdürleri bu meselenin halledilmesi için gereken bazı maddi kaynakların mevcut olduğunu açıkladılar. Ama bu kaynakları anayolların tamiratı için tahsis etmek için ilgili bakanlıkların onayları gerekmekteydi. Bu durumda tek bir çözüm yolu vardı. O da Moskova'ya gidip ilgili bakanlarla görüşmekti.

İlk önce Moskova'ya Lenin adlı Fabrikanın Müdürü D.A. Dmitriyev ile gittim. Ertesi sabah SSCB Savunma Bakanlığına giderek Bakanı beklemeye başladık. Sabah saat tam 9'da Bakan işyerine geldi. Biraz sonra sekreteri içeriye girerek önceden planlanmış toplantı olup olmayacağı hakkında sordu. Bakan: "Bakınız burada ta uzaklardan gelen SSCB Yüksek Konseyi Milletvekili başta olmak üzere değerli misafirlerim var (o dönemde ben milletvekiliydim). Bunların sorunlarını görüştükten sonra toplantı yaparız." dedi. Konuşmamızın bu başlangıcı beni hayli heveslendirdi. Ben kısaca görüşme amacımızı açıkladım. O bizi dikkatle dinleyerek: "Esasen ben inisiyatifinizi destekliyorum. Ayrıca ben kendi isteğimi de dile getireyim". Görüşme sonucunda meselemizin bakanlar kurulu toplantısında görüşüleceğini söyledi. Bundan sonra V. Lenin adlı Fabrika Müdürlüğünün fabrika çalışanları için kreş ve ev yapımı için arazi tahsisi konusunda benim de destek olmamı rica etti. Ben ise imkanlar dahilinde bu meseleyi en kısa zaman içinde halletmeye çalışacağımızı söyledim. Bir ay içinde bakanlığa şehir anayolların tamir planını, gerekli malzemelerin teknik şartnamesini, inşaat işletmelerinin yöneticilerini göndereceğiz diye anlaştık. Onlarla birlikte V.İ. Lenin adlı fabrikanın Müdürü Dmitriyev de gidecekti. Bunun yanı sıra Sayın Bakana fabrika çalışanlarına arazi tahsisi hakkında kararı da göndermeliydik.

Yukarıda bahsettiğim çalışmaların zamanında ve gereken şekilde gerçekleştiklerini özellikle belirtmek isterim.

Böylelikle çoktan beri beklediğimiz anayolların yapımı ve onarımı başladı. SSCB Savunma Bakanlığı ile işbirliğimiz tecrübesinden faydalanarak, şehir için emeklerini esirgemeyen Alet Üretim Fabrikası Müdürü V.İ. Ugarov ile "Ala-Too"

Sanayi Müdürü Y.K. Pogrebenski'nin katkılarıyla yukarıda bahsettiğimiz SSCB Gemicilik ve Elektronik Sanayi Bakanlıklarındaki başarımızı tekrarlayabildik.

Kısacası, ortak çabalarımız sayesinde şehir çevresinin ana unsurunu iyileştirmeyi becerebildik. Bunların neticesinde şehir anayolları yeniden yapıldı.

Bu yöndeki çabalarımız başarılı olmasına rağmen, şehrin sorunlarının tamamını çözmekten epeyce uzaktık. Bunun için gereken koşullar, özellikle ekonomik koşullar uygun değildi ama bizler ileriye yönelik planlarımızı yapıyorduk.

"Frunzeproyekt Projelendirme Enstitüsü", Moskova Mimar Enstitüsü ile birlikte şehrin ayrıntılı planını hazırlanmıştı. Hazırlanan bu plan çerçevesinde şehrin tamamen yenilenmesini gerçekleştirmeye başladık. Şehrin büyük bölgelerini işgal eden köhne evleri yıkmaya başladık.

Şehir gelişiminin yüksek temposu 1970 yılında Kırgız Sovyet Cumhuriyeti Hükümeti tarafından kabul edilen ve Genel Gelişim Planına dahil edilen nüfus artış göstergeleri 1980 yılında aşılmıştı.

1984 yılında yeni Genel Gelişim Planının uzun vadeli teknik şartnamesini hazırlama kararı alındı. 1986 yılında hazırlanarak onaylanmıştı. Ancak hepimizce bilinen sebeplerden dolayı (Gorbaçev dönemi, SSCB'nin yıkılması) Genel Gelişim Planının hayata geçirilmesi söz konusu değildi.

Komünist Partisi Frunze Şehir Komitesi Başkanı olarak çalıştığım Mayıs 1973 - Ağustos 1985 dönemini kısaca özetleyecek olursam, çalışmamın başarılı olduğunu söyleyebilirim. Bunun delilleri olarak şehrin istikrarlı bir biçimde gelişmesi, fizikî görünümünün iyileştirilmesi ve SSCB nezdinde naçizane ödüllendirilmiş olmam da bunlara kanıttır. O dönemlerde şehirler ve vilayetler arasında en iyileri seçilirdi. En iyi olarak seçilenler, Komünist Partisi Merkezî Komitesi, SSCB Bakanlar Kurulu, Komsomol Gençlik Kurumu Özel Kızıl Bayraklarını ödül olarak alırlardı.

Frunze şehri 1974 yılından 1985 yılına kadar, yani arka arakaya 12 kez bu yüksek dereceli ödülleri almıştı.

O yıllarda Ekim Devrimi Emekçi Kızıl Bayrağı Nişanını 2 kez almıştım, 2 kez de SSCB Yüksek Meclisine milletvekili seçilmiştim, 4 kez Kırgız SSC Yüksek Meclisi milletvekiliği yaptım.

1974 yılında Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesi toplantısında Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesi üyeliğine seçildim.

Komünist Partisi Frunze Şehir Komitesinde çalıştığım yıllar konusunu burada sona erdirerek biraz da yüreğimi hâlen ısıtan değerlerden bahsetmek istiyorum.

Birisinden yukarıda bahsetmiştim. Bu da şehrin sorunlarını çözme sürecinde şehir işletmeleri ile şehrin yönetici organlarının işbirliğidir.

Ayrıca benim çalıştığım yıllarda Komünist Partisi Frunze Şehir Komitesindeki o kardeşlik ve dostluk iklimini gururla hatırlıyorum. Her bir çalışan kendisini serbest ve hür hissediyordu. Herkes kendisini büyük bir ailenin eşit ve hür üyesi olarak kabul ediyordu.

Komünist Partisi Frunze Şehir Komitesi şu andaki bağımsız ülkemizin birçok liderleri için kariyerlerindeki bir başlangıç noktası olmuştu. Onların arasında Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Roza Otunbayeva, eski Başbakan ve Geçici Hükümetin Eski Başbakan Yardımcısı Amangeldi Muraliyev, 2010 yılının sonunda

kurulan Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümeti Başbakan Yardımcısı Şamil Atahanov ülkemizin diğer ünlü siyaseçileri, örneğin Cumagul Saadanbekov ve tam kariyerinin zirvesindeyken trafik kazasında vefat eden Anarbek Bakayev de yer almaktadır.

O dönemdeki Komünist Partisi Frunze Şehir Komitesi personeli arasından günümüzün başarılı işadamlarının çıkması da beni son derece sevindiriyor. Onlar çağa ayak uydurabildiler. Ayrıca onlar, eskiden beri sahip oldukları kişiliklerini, şereflerini, haysiyetlerini ve dürüstlüklerini koruyabildiler.

Uzun değerlendirmelerden sonra aramızdaki dostluk ve işbirliğinin kaybolmadığı kanaatine vardım. Böylelikle, kendi hayat tecrübemden çıkardığım tek bir sonuç; "insanlar arasında hiçbir zaman hiç bozulmayan bağ yalnızca gönül bağıdır." Çünkü bu gönül bağı ruhun ihtiyacıyla meydana geliyor, asla da pragmatik çıkarlar sonucunda değil.

Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Komünist Partisi Merkezi Komitesi Sekreterliği Mevkiindeyken

Kasım 1985 tarihinde Kırgızistan Komünist Partisi Merkezi Komitesi Sekreterliğine seçilmemden dolayı Frunze Şehri Parti Komitesi Birinci Sekreterliği görevini bıraktım. Beni hepsi bu vesile ile kutluyordu ama bende böyle bir terfi özel bir sevince ve coşkuya vesile olmuyordu.

Frunze Şehri Parti Komitesi yöneticiliğinde 13 yıl içinde işte özerkliğin ne olduğunu çok iyi anlıyordum ve yeni görev yerimde onu bulamayacağımı çok iyi biliyordum. Yine de Kırgızistan Komünist Partisi Merkezi Komitesi Birinci Sekreteri Sayın Absamat Masaliyev ile yıllar boyu süren dostluk ilişkilerimiz yeni ortama alışmamı kolaylaştıracağına inanıyordum. Üstelik KP MK Birinci Sekreteri Absamat Masaliyev Kırgızistan KPMK'ne geçmem için beni ikna etmişti.

Çok uzun zaman geçmeden Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezi Komitesi diğer Orta Asya Cumhuriyetleri gibi bize de Rusya bölgesinden parti ve üst düzey yönetim ekibinde çalıştırmak üzere -genel olarak bölgemizde yaşayan halk kültürü ve zihniyeti, sosyo-ekonomik ortamla alakası olmayan- bazı yöneticileri göndermekte olduğu haberi geldi.

Kadro politikasında böyle bir adım atılmasının tuhaflığını epey zaman sonra o yılların ünlü Sovyet şairi Rasul Gamzatov "Ogonek" dergisindeki yazısında ironik bir şekilde alay ediyordu. Yazıda Özbekistan'daki pamuk işçilerinin çavuşu ile SSCB'nin farklı bölgelerinden yüzlerce parti işçilerinin o bölgeye gönderilmesinden söz ediliyordu.

Bu durum bizi kuşkulandırdı. Çünkü teamüllere göre önce Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezi Komitesi İkinci Sekreteri olarak SBKP Merkezi Komitesinden tecrübeli yöneticiler gönderilirdi. Bize ise Kırgızistan Komünist Partisi Merkezi Komitesi İkinci Sekreterliğine Magadan İl Komitesi eski Sekreteri Genadi Nikolayeviç Kiselev ve Kırgızistan KP MK Sanayi Sektörü Sekreterliği görevine ise Çeçen-İnguş Özerk Cumhuriyeti Grozni Şehir Komitesinin eski Sekreteri Nikolay İvanoviç Stmenov tayin edilmişti. Devlet işlerinden dolayı

kendisiyle yakından tanıştığımızda bölgesel yönetim kadrolarını, yani bizleri kontrol etmek için özellikle yetkilendirildiklerini sıkılmadan açıkça belli ediyorlardı. İşte şimdi anlatacağım konu da bu duruma tipik bir örnektir.

Kırgızistan Millî Akademisi iki aydan fazla bir zaman başkansız kalmıştı. Gerekli atamanın yapılması için Sayın Absamat Masaliyev'e akademi üyelerinden birinin tayin edilmesiyle ilgili işlemlerin hızlandırılması ricasıyla bir yazı gelmişti. Sayın Masaliyev telefonla makamına gelmemi rica etti. Geldiğimde benden Akademi Başkanlığına uygun adayları görüşmemiz gerekiyor. Akademi üyelerini ne zaman davet edebileceğimi, uygun zamanın tayin edilmesini istedi. Ben de iki gün sonra toplantının yapılmasının mümkün olacağını söyledim. Kararlaştırılan gün toplantı gerçekleştirildi. Görüşmeyi MK Birinci Sekreterinin kendisi yaptığı anlaşılıyordu. Tüm akademi üyelerilerinin oy birliğiyle Akademi Başkanlığına genç bilim adamı, Prof. Dr. Askar Akayeviç Akayev'i tayin etmemizi önerdiler. Sayın A. Masaliyev de bu adaylığı onayladı ve önümüzdeki hafta içinde Bilimler Akademisi toplantısını yapmamızı ve Başkanını seçmemizi teklif etti.

Planlaştırılan Akademi toplantısına bir gün kaldığında Masaliyev beni çağırdı ve Akademi toplantısını iptal etmem gerektiğini söyledi. Ben şaşkınlıkla: "Ne oldu, sorun ne? Akademi üyelerinin başkanlık için Askar Akayev'i atama teklifini onayladığınızı kendiniz açıkça beyan etmiştiniz. Onlara bu teklifi bizim reddettiğimizi nasıl anlatırız! Sebebinin ne olduğunu nasıl söyleriz!" dedim. O kızgınlıkla: "Biz Partinin yeni kadro politikasına titizlikle uymalıyız. Bilimler Bölümü Başkanı ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezî Komitesi eğitim-öğretim kurumlarını hemen arayın ve Bilimler Akademisi Başkanını seçmek için Kırgız SS Cumhuriyetine yetkili birisini göndermelerini rica edin. Aldığı kararın kesin olup olmadığını sorduğumda, Masaliyev, "Kararım kesindir." cevabını verdi. Bu ciddi hadisenin uzun süre tesirinde kaldım. Bu olayın arkasında nelerin saklı olduğunu bir süre sonra anladım. Başkanı davet etme fikri, kendilerini Kırgızistan'da durumun mutlak efendileri zanneden Merkezî Komite İkinci Sekreteri G. Kiselev ve Sanayi Sekreteri N. Semenov'a aitti. Ne yazık ki, bu durum olumsuz bir sonuç yaratıyordu. O andan itibaren Masaliyev ile aramızdaki ilişkiler çatlak verdi.

Çok rahatsız oluyordum. Biz Akademi üyeleri ile birlikte ayrıntılı bir müzakereden sonra oybirliğiyle Akademi Başkanını seçme kararı almıştık. Karar ortaklaşa alınmıştır. Birdenbire sebebini anlatmadan Merkezi Komite sözünden cayıyor ve alınan kararı iptal ediyor. Bu durum, cumhuriyetimizin üst yönetiminin saygınlığına olumsuz tesir ediyordu..

Merkezin devlet yönetimi alanında olduğu gibi ekonomik ve sosyal alanda da yeniden düzenlemeler yapılması gerektiği iyi düşünülmüş olmakla birlikte, açıklığa dayalı sistemli bir siyasetinin olmaması yerel yönetimlerde yanıltmaya, dağınıklığa ve büyük sarsıntıya yol açmıştır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Merkezi Komitesi Genel Sekreteri Mihayil Sergeyeviç Gorbaçov'un kendine aşırı güvenerek bütün dünyaya ilan ettiği "yeniden yapılanma" (perestroyka) fikrini gerçekleştirmek için açık ve düzenli bir programın olmaması sonucunda sıkıntıya düşüldü.

Merkez'den yerel halkın desteğini almadan ve objektif bir dayanağı olmadan

yerel yönetim organlarına kötü örneklere uyarak yönetici atama ve Kremlin'in yönlendirmesiyle buna özendirilenler demagojik bir retoriğe kapıldılar. Bu durum bazı demagogların hoşuna gitti. Toplumun tüm katmanlarında, iş dünyasında, partide hava kızıştıkça kızışıyordu. Sonunda iş laklaktan ve lafazanlıktan öteye geçmiyordu. Kısacası, Gorbaçov'un ısrarla vaadettiği refah yerine ülkeyi yok yere anarşi, boşvermişlik ve inançsızlık kapladı.

Maalesef, herkeste kaygı uyandıran bir başka şey de Kırgızistan Komünist Partisi Merkezi Komitesinin işlerini de kendi haline bırakmamasıydı. Merkez'in yeni terfi almış işçileri G. Kiselev ve N.Semenov'un yönetime gelmesi iki başlı iktidar yarattı. Sayın A. Masaliyev devamlı olarak önemli önemsiz her türlü kararı almada sürekli onların ağzına bakıyordu. Bu da yukarıda ifade ettiğim örnekte Sayın Absamat Masaliyev'in, Bilimler Akademisi Başkanlığına A.A. Akayev'i Akademi üyelerinin oybirliğiyle kabul ettiği karara rağmen atamasının iptal ettirilmesine ciddî bir sebep gösterememesi bile açık bir kanıttır.

Merkezî Komite Bürosunda görüşülmesi gerektiği halde görüşülmeden Kırgızistan Komünist Partisi Merkezî Komitesi Organizasyon-Parti İşleri Bölümü Başkan Yardımcısı olan eskiden Stavropol Komünist Partisi Bölüm Başkanı olarak çalışan ve buralardaki siyasi çevrelerde hiç tanınmayan Mihayil Vasilenko'nun tayin edilmesi başka bir örnektir.

Kısa bir süre içinde o kendisinin sert ve kaba insan olduğunu gösterdi. Daha sonra KSSC (Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti) polis organlarının üst yöneticileri değiştirildi. Ülkemizin Devlet Güvenlik Komitesi Başkanlığına Vladimir Ryabokon, İçişleri Bakanlığına Viktor Gonçarov tayin edilmişti. Onlar, insanlarımıza bazen mağrur, bazen ise küstahça davranıyorlardı. Bu davranışlar, özellikle Devlet Güvenlik Komitesi Başkanı V.A. Ryabokon'da çok belli oluyordu. Onun davranışları ülkemizin üst yöneticilerinin yanında da aşırı serbest oluyordu. A.M. Masaliyev Merkezî Komitede meydana gelen durumdan dolayı çok üzülüyordu, sık sık sinirlendiğini itiraf etmişti. Önceleri onda böyle bir durum hissedilmiyordu.

Birgün Kırgızistan'da giderek rahatsızlık veren bu durum ile üst yönetimdeki anlaşmazlıklar üzerine baş başa konuştuk. O zaman bana: "Ben de bir insanım ve aramızda neler olduğunu görüyorum." ifadesini dile getirdikten sonra sözünü kesti. Sözü devam ettirmeye gerek görmüyordu. O sıralarda Merkezî Komitenin tüm İdaresi Merkezin tayin ettiği adamların davranışlarını herkes biliyordu. Onlar Parti kurallarını da, etik kuralları da çiğneyerek Merkezî Komitesi genel kurul toplantısında söz alacak Merkezi Komite üyelerinin hangi pozisyonu almaları gerektiğini, kimi eleştirmek, kimi de desteklemek gerektiği konusunda gizli hazırlık yapıyorlardı. Elbette, Masaliyev'in bundan ve daha başka birçok şeyden haberi vardı. Ama bu Merkezin siyaseti olduğunu biliyor ve susmak zorundaydı. Çünkü bu durum karşısında çaresizdi. Sonunda Merkezi Komite yönetiminde ikili iktidar yani iki başlılık oluştu.

Kırgızistan Komünist Partisi Merkezî Komitesinde oluşan bu durum rahat, güvenilir, yapıcı ve verimli yöne doğru gitmiyordu. Merkezî Komite çalışanları artık çeşitli tezviratı kontrol etme, şikâyet ve istekleri halletmekle meşgul oluyorlardı. Cumhuriyetin sosyo-ekonomik gelişiminin zaman geçirmeden çözülmesi gereken problemleri için zaman kalmıyordu. Maalesef tezvirat ve şikâyetlerin

sayısı geometrik bir dizi halinde arttığını abartmadan söyleyebilirim. Bu da ülkemiz (Kırgızistan Sovyet Cumhuriyeti) içindeki ahlakî ve siyasî havanın rahatsızlığının açık deliliydi.

Meydana gelen bu durumun saçmalığına şahit olarak ve ülkedeki Parti yönetimin gittikçe çökmeye başlayan rezalete bulaşmamak için, bilimsel veya akademik faaliyete büyük bir sevdayla dönmek istedim.Çünkü böyle ıstırap verici düşünceler içinde de çok uzun kalamazdım, zaten kalmadım.

Birgün Orta Asya Cumhuriyetlerine vasilik eden Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezî Komitesinin Organizasyon-Parti İşleri Bölümü Sektör Başkanı telefonla beni Merkeze alma talebiyle ve SSCB Bakanlar Kuruluna bağlı Din İşleri Konseyi Başkan Yardımcısı olarak tayin etme teklifiyle aradı.

Bu teklifi ailemle görüşüp çok iyi düşünerek ölçüp biçtikten sonra kabul etme kararı aldım.

Birkaç gün sonra Sayın Masaliyev'e başvurdum ve kararımı söyledim. O da, değişikliklerin farkında olduğunu söyledi ve sabah vali, Merkezî Komite Başkanının aradığını ve yeni görevi reddetmememi rica ettiğini ve aldığım karara çok üzüldüğünü söyledi.

SSCB Din İşleri Yüksek Konseyindeki Faaliyetlerim

Merkezî Komitede arkadaşlarımla vedalaştıktan sonra Moskova'ya yola çıktım. Başkente gelip Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezî Komitesine ulaştığımda benim özel dosyamın -bundan sonra yeni görevimde daha sonra benim yardımcım olacak olan- Sovyetler Birliği Merkezî Komitesi Propaganda ve Ajitasyon Bölümü Başkanına teslim edildiğini ve onun odasına gitmem gerektiğini söylediler. Konuşmamızın başında bölüm başkanı, din konusunda devlet siyaseti ciddî değişikliklere uğradı ve yeni "Vicdan Özgürlüğü ve Dinî Müesseselerin Serbestisi" kanununa eşdeğer bir yankı bulması gerektiğini söyledi. SSCB Bakanlar Kuruluna bağlı Din İşleri Konseyi, kanun taslağı hazırlamakla görevlendirilmişti. Onun ifadesine göre çok önemli olan bu işe zaman geçirmeden girişmem gerektiğini söyledi. Din İşleri Konsey Başkanı Harçev'i aradı ve bana söylediklerini ona, ona söylediklerini de bana tekrarladı.

Bir gün sonra yeni görevime başladım.

Dinî Kurumlar, işlerinin çekim merkezi olan Devlet Güvenlik Komitesinden Merkeze taşındığından dolayı Din İşleri Konseyinin çalışmalarına hız verildi. Yeniden yapılanmaya (perestroyka) kadar Hacca kayıt ve izin veya kutsal yerleri ziyaret etme işi tamamen Devlet Güvenlik Komitesinin kontrolü altında ise de perestroyka yıllarında tüm sorumluluk Din İşleri Konseyine verilmişti.

Yerel organlar sorumluluktan kaçarak dinî müesseselerinin önemli sorunlarını ve dinî meselelerini çözme işini sonu bilinmeyen zamana kadar uzattıklarından dolayı insanların bütün meselelerinin esasa uygun ve geciktirilmeden çözüldüğü Moskova'daki Din İşleri Konseyi'ne başvurmak zorunda kalıyorlardı. Bu nedenle Din İşleri Konseyi binasının önü her zaman kalabalıktı. Ayrıca, insanların çoğu uzak bölgelerden gelen ziyaretçilerdi.

Konseyde çalıştığım ilk günlerde ülkenin tüm bölgelerinde dinî hayatın ne kadar canlandığını fark ettim. Ama önce yasaklanmış tarikatların üyeleri kendi faaliyetinin tanınması için uğraşıp etkin bir biçimde çalışmaya başladılar.

İdeolojik baskı ve ihtisaslaşmış ekip tarafından kontrollerin hafifletilmesinden yararlanarak yabancı dinî merkezler ve sözde dinî olan çeşitli tarikatlar kendilerine hak ve yetki verilmesi için aktif olarak çaba göstermeleri o sürecin doğurduğu bir fiilî durumdu. Aynı zamanda her yerde çok gergin bir şekilde misyonerlik hareketleri etkindi, yani başka din mensularını kendi dinine çekme gayreti vardı.

Bildiğimiz kadarıyla Vatikan, Rusya'da bu misyonerlik çalışmalarını cömertçe finanse ediyordu. Rusya'nın çoğu bölgelerinde Katolik kilise sayısının artması böyle düşünmemize sebep oluyordu. Elbette, bunu Rus Ortodoks kilisesi yönetimi de fark etti. Tam bu konuda Ortodoks Kilisesi ve Vatikan arasında ilişkileri sorunlu hâle geldi.

Bizim en temel sorumluluğumuz özellikle benim çalışmalarım Müslümanların Hac ziyaretini organize etmekti. O yıllardaki zorlukların başında Hac ziyareti yapanların Arabistan'a gitmeleri için uçak biletlerinin satın alınması ve orada bulundukları süre içinde kullanacakları paranın yani doların bulunamaması yer alıyordu. Bu sorun Orta Asya ve Kafkas Cumhuriyetlerinde ABD dolarının olmamasından kaynaklanıyordu. O dönemlerde dövizi yalnızca SSCB Merkez Bankasından alabiliyorduk. Maalesef parti organlarının bitmek bilmeyen onayları için ve banka yönetimine defalarca gidip gelmemi gerektiriyordu. Bu hırpalayıcı, sinirbozucu ve aşırı yorgunluk veren tüm meşakkatlere rağmen insanların çok uzun süre beklediği dövizi temin ediyordum ve eninde sonunda belki hayatının arzuladıkları büyük amaca ulaşmalarına vesile olmaktan ve Hacı adaylarının mutluluğundan ben de çok büyük bir haz duyuyordum. Bu ABD dolarları insanlarımıza, yani bütün Müslümanlara kutsal Hac yolunu açıyordu.

Bana yüklenen işlerin çokluğunun yanı sıra süresinin kısıtlı oluşu ve ivediliği yanında Din İşleri Konseyinin en önemli meselesi "Vicdan Özgürlüğü ve Dinî Müesseselerin Serbestisi" kanun taslağını hazırlamaktı. Söz konusu kanun taslağının hazırlanması esnasında komisyonda aktif çalışmalar yaparken çok güzel anılarla dolu günler yaşadım. Komisyonda akademi üyesi Dmitriy Sergeyeviç Lihaçov, SSCB Bilimler Akademisi üyesi, Yunan ve Roma antik tarih ve kültürü uzmanı Sergey Sergeyeviç Averinsev, SSCB Bilimler Akademisi Devlet ve Hukuk Enstitüsü bilim adamları gibi ülkenin seçkin bilim ve kültür adamları yer alıyordu. Kanun taslağı üzerinde çalışırken onlarla sohbet etmek bana zevk veriyordu ve bilgimi zenginleştiriyordu. Bu insanlarla birlikte çalışmak mutluluk anlarını verdiği hayatıma sonsuz minnettarım.

Din İşleri Konseyinin katılımıyla gerçekleştirilen başka bir faaliyet olarak da Rusya Vaftizinin 1000. yıldönümü vesilesiyle yapılan törendi. Tören çok karmaşık bir biçimde yapılmıştı. Bu olay anısına Stokholm'da Ahdiatik ve Ahdiceditin dâhil edildiği İncil'in ikinci baskısı çıkarılmıştı. Bu eylem Moskova'da olduğu gibi genel olarak Rusya, Ukrayna, Belarus Cumhuriyeti'nde de kültür alanının seçkin şahsiyetleri tarafından büyük beğeni ile karşılanmıştı. Yıldönümü vesilesiyle yapılan törenlerin doruğu Opera ve Bale Tiyatrosu'nda çeşitli ülkelerden Ortodoks Din Heyeti Başkanlarının katılmasıyla gerçekleştirilen tören gerçekleşti. Bu

toplantıda Sovyet Devletinin üst düzey yetkilileri de katılmıştı.

Yıldönümü vesilesiyle yapılan törenden sonra "Vicdan Özgürlüğü ve Dinî Müesseselerin Serbestisi" hakkında kanun taslağı görüşüldü. Onda din bilginleri, tarihçiler, kültür adamları, SSCB Yüksek Sovyet devlet adamları katıldılar, çeşitli dini teşkilatların temsilcileri olan din adamları büyük bir rütbelerle ödüllendirildiler.

İki ay sonra tamamlanan taslak, SSCB Yüksek Konseyi'ne sunuldu. Kanunun kabul edilmesinden sonra Din İşleri Konseyi görevlileri yeni kanunun eskisinden farklı olan yönlerini açıklamalar yapmak üzere ülkeye dağıldılar.

O zaman ben Rusya'nın birçok Kuzey bölgelerini: Altay bölgesi, Buryat ÖSSC, Çuvaş ÖSSC, Yakut ÖSSC, Çita bölgesini dolaşıp geldim.

"Vicdan Özgürlüğü ve Dinî Müesseselerin Serbestisi" adlı yeni kanunu inançlı insanlar büyük bir sempati ile karşıladılar. Aynı zamanda bu bölgelerde insanlarla temaslarımda her yerde ülkedeki yeniden yapılanma sürecinin gidişatından hoşnutsuzluk ve öfkelerini fark ediyordum.

Moskova'ya geri döndüğümde görevli gönderilenler arasında görüş alış-verişini yapmak için toplandık. Her yerde yeni kanunun genel olarak beğeni ile karşılandığı anlaşıldı. Ancak, kurul görevlileri çeşitli bölgelerde duydukları, kendileri şahit oldukları olaylar nedeniyle kuşkuya düşümüşlerdi. Sovyetler ülkelerindeki vatandaşların ezici çoğunluğu yeniden yapılanma sürecinden memnun değildi ve hiçbir gerçek ilerleme olmadan Parti memurlarının boş sözleri herkesin asabını bozuyordu. Üstelik, işler merkezde olduğu gibi uzak bölgelerde de yıldan yıla kötüleşiyordu. Din İşleri Konseyi, toplantıdaki genel bilgileri inceledikten sonra teamüllere göre Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezi Komitesi Propaganda Bölümüne gönderdi. Maalesef, son gönderilen belgede birçok keskin düşünceler, ifadeler düzeltilmiş ve örtbas edilmiştir.

Bir ay sonra Sovyetler Cumhuriyeti Din Hizmetleri temsilcilerinin katılımıyla Din İşleri Konseyi toplantısı yapıldı. Toplantıda "Vicdan Özgürlüğü ve Dinî Müesseselerin Serbestisi" adlı yeni kanunun hızlı bir şekilde uygulamaya konulması kararı onaylandı.

Ne yazık ki, bu karar SSCB Bakanlar Kuruluna bağlı Din İşleri Konseyi'nin kuğu şarkısı oldu. Kanunun kabulünden sonra bir ay geçer geçmez "Olağanüstü Haller Devlet Komitesi "tarafından devlet darbesi teşebbüsü ortaya çıktı. Bilindiği gibi Olağanüstü Haller Devlet Komitesi ancak üç gün ömrünü sürdürebildi. Ancak yıkıcı rolünü oynamayı başardı. Çok geçmeden Sovyet vatandaşları Olağanüstü Haller Devlet Komitesi macerasından kendilerini kurtarıp da akılları başlarına gelince başka bir siyasi felaket başgösterdi. Bağımsız devletler topluluğunun başına gelmeye can atan o zamanki üç Slav Cumhuriyeti: Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti, Ukrayna ve Belarus Sosyalist Cumhuriyetleri yöneticileri Belarus Cumhuriyeti'nde Belovejskya ormanında toplanarak Sovyetler Birliği'nin dağılmasına karar verdiler. Böylece iki kalem darbesiyle büyük devletin kaderi belirlendi. Tam 69. yıldönümünü kutlamaya üç hafta kala Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dağıldı. 1991 yılı sonunda Bişkek'e gitmeye hazırlanırken Bakanlar Kuruluna bağlı Din İşleri Konseyine Rusya Hükümetinden şu kararname gelmiştir:

1) Din İşleri Konseyi Başkanı Y. N. Hristorodnov bütün işleri Din İşleri Konseyi Başkan Yardımcısı K. M. Moldobayev'e devretsin.

2) K. M. Moldobayev, evrakın muhafazası, tüm aynî ve nakdî değerlerin korumasını sağlasın.

Bu kararname hükümlerini yerine getirmek için iki yıl daha Moskova'da kalmak zorunda kaldım.

Benim o zamanki durumumu izah edecek olursam, orta düzey devlet memurlarının yaşadığı belirsizlik ve kararsızlığı, istikrarsızlık ve sosyal hayatın kırılganlığını bütün yönleriyle kavradım. Moskova'da yaşam koşulları bizi tümüyle memnun ediyordu. Biz Frunzenskaya Naberecnaya caddesindeki üç bulvarın birisinde bulunan resmî olarak Tretya Frunzenskaya olarak adlandırılan tuğladan inşa edilmiş bir apartmanda yaşıyorduk. Komsomolski caddesinde karşımızda bulunan binada Kırgızistan'ın seçkin devlet adamı, eski Bakanlar Kurulu Başkanı Bolot Mambetoviç Mambetov yaşıyordu. Biz bazen onunla akşam gezilerinde buluşuyorduk.

Ülkede değişen durum nedeniyle ben yalnızca işimi değil, evimi de kaybediyordum. Durumun dramatikliğine bakınız ki, Bişkek'te de ailemin kalabileceği, başımızı sokabileceğimiz bir evim bile yoktu. Bişkek'teki dairemi Moskova'ya gittikten sonra devlete teslim etmiştim. Eşim Mayramkül'ün ne iş yapacağı da belli değildi. Moskova'da Gıda Endüstrisi alanında eğitim veren Sovyetler Birliği Enstitüsü Teknik Fakültesi Dekan Yardımcısıydı. Aynı zamanda Biyokimya doçentiydi. Kısacası, kendi hayat tecrübemle parti ortamında genişçe yayınlanan "Biz parti askeriyiz ve bizi nereye gönderirlerse biz o görevi güvence kabul ederek onu itirazsız yerine getirmeliyiz." biçimindeki vizyonun saçmalığının farkına vardım. Ne yazık ki partinin, genellikle günlük yaşam sorunlarıyla ilgilenmediğini beyan ederek, kendi askerlerini terk edip kaderin bütün sorumluluğunu üstünden atmıştır.Buna dair örnekler çoktur.

KARDEŞ ÜLKELER KIRGIZİSTAN İLE TÜRKİYE'NİN ORTAKLIĞIYLA "ALTIN KÖPRÜ"NÜN KURULUŞU

1993 yılı sonunda ailemle Moskova'dan Bişkek'e döndüm. Bağımsız Kırgız Cumhuriyeti için yeni şartlarda hayatımızı yeni baştan düzenlemek zorunda kaldık. Elbette, asıl ve en ciddi sorunumuz evdi. Mesele şu ki, Moskova'ya gitmeden önce kiraladığımız daireyi devlete teslim etmiştik. Kural böyleydi ve burada hiçbir istisna olamazdı. Bundan dolayı her şeyden evvel ailem için bir ev bulmalıydım. Maalesef ailem için uygun bir daire bulamadım. Bu durumda kendi evimizi inşa etmek tek çıkış yolu idi. Bunun için ilk olarak bir arsa bulmam gerekiyordu. Çok zamanımı ve enerjimi alan bu işi yapmak benim için çok zor oldu. Çok uzun bir meşakkat sonunda bu sorunu çözebildim. Bu işten sonra evi inşa edecek bir müteahhit bulmalıydım. Şehirde bulunmadığım zaman içinde yüksek vasıflı inşaatçıların kalmamış olmasına çok üzüldüm. Onların çoğu üç dört kat fazla kazanabildikleri Rusya'ya veya daha zengin ülkelere göç etmişti. Çok uzun süren arayışlardan sonra yakın akrabalar ve arkadaşlar, tanıdık uzmanların yardımıyla vasıflı inşaatçılardan ekip oluşturmak mümkün oldu. Bundan sonra yapı malzemelerini satın alma sorununu da çözmeliydim. O zaman inşaat malzemelerinde sıkıntı vardı. Birçok gerekli materyal eksikti, mevcut olanlar ise son derece pahalıydı. Neyse Moskova'daki dairemi kısa zaman içinde iyi bir fiyata satabildim de Bişkek'teki inşaat işimi de kolaylaştırmış oldu.

Büyük meşakkat ve zorluklara rağmen evimizin inşaatını tamamladık ve yeni evimizde bir ziyafet verdik.

Bizim için çok önemli ve sevinçli olaydan birkaç gün geçtikten sonra Cumhurbaşkanı Sayın Askar Akayev'in makamından beni aradılar ve Sayın Akayev'in benimle görüşmek istediğini söylediler. Ertesi gün belirlenen saatte makamına gittim. Cumhurbaşkanı beni çok sıcak karşıladı, hayatım hakkında ve genel gidişat üzerine karşılıklı soru ve cevaplardan sonra beni Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü olarak atama niyetinin olduğunu ve bununla ilgili kararname taslağını da gösterdi. Sonra ekonomi konusuna değinerek ülkedeki durumu kısaca anlattı. Sözün devamında uluslararası nitelikte ortak bir üniversite yani, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin kurulması fikrini dile getirdi. Süleyman Demirel ile sosyal ve kültürel alanında iki kardeş Türk devletinin arasındaki işbirliğine sağlam ve uzun vadeli bir nitelik kazandırmanın nasıl mümkün olacağı üzerinde fikir alış verişi yaptık. Kardeş iki ülkenin dostluğunun en önemli eseri olan, ülkelerimizin gençlerinin bir çatı altında toplanarak eğitim-öğretim görebildiği bir üniversite kurulması için Sayın Demirel'le mutabakata vardık, dedi. Sayın Akayev, Uluslararası Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin tüm ilişkilerimizin ebedîleşmesini sağlayacak bir akademik kurum olacağını tekrar tekrar vurguladı.

Sayın Cumhurbaşkanımıza Üniversitenin açılması ile ilgili resmi belgelerin, açılacak üniversitenin binasının, yerinin neresi olacağını sorduğumda, şimdilik yalnızca iki ülke cumhurbaşkanlarının kesin olan bir mutabakatın olduğunu açıkladı.

Anlaşma belgelerini üniversite yöneticisi olarak ben kendim hazırlamalıydım. Bu anlayışlardan hareket ederek sayın Cumhurbaşkanı, bu çok önemli iş için en uygun aday olarak beni seçmişti. Kurulacak üniversite binasıyla ilgili olarak şu anda bu taleplere cevap veren bina aranmakta olduğunu ve bu işle Başbakan Apas Cumagulov'un görevlendirildiğini öğrendim. Mümkün olduğunca kısa bir zaman içinde bu konuda benimle birlikte görüşülmesi gereken tekliflerin müzakere edilmesi gerekiyordu. Cumhurbaşkanımız benim çalışma odamın ve gerekli donanımının yapılması için Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından çözülmesi talimatını vermişti. Görüşmemizin sonucunda Cumhurbaşkanımız beni içtenlikle kutladı ve onunla vedalaşırken gerekli hallerde kendisini direkt hattan aramamı söyledi.

Ertesi sabah Türkiye Cumhuriyeti Bişkek Büyükelçisi Metin Göker beni aradı ve görüşmek için makamına davet etti. Aynı gün Bişkek Türk Büyükelçiliğinde buluştuk. Öncelikli ve âcil çözüm gerektiren sorunları detaylı olarak ele aldık. Büyükelçinin son derece işbitirici ve iyi bir devlet adamı olduğunun farkına vardım. Onunla ortak bir anlayışa sahip olduğumuzu da hissettim. Görüş alışverişinde bulunduktan sonra uluslararası nitelikte Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesini kurma projesini hazırlamak için kısa bir zaman zarfında iki taraftan heyet oluşturmanın gerekli olduğunu, heyetlerin ilk birleşik oturumunu Bişkek'te, kapanış oturumunu ise Ankara'da gerçekleştirmeye karar verdik. Heyetler ilk toplantıya kendi göüşlerini yansıtan birer kuruluş projesi versiyonunu sunmalıydı. Ertesi gün KC Eğitim ve Bilim Bakanlığı kararıyla ülkemizin özel heyeti oluşturulmuştu. İki gün sonra Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi, Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu kararıyla da Türk tarafının heyetinde yer alacak üyelerin belirlendiğini bildirdi.

İki hafta sonra Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi Sayın Metin Göker, Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının malûmatına göre kuruluş anlaşmasının taslağının hazır olduğunu ve Türk resmî heyetinin yakında birleşik oturuma katılmak üzere Bişkek'e geleceğini bildirdi.

Kararlaştırılan günde Bişkek'e Türkiye'den yükseköğretim alanında tecrübeli bir uzman olan YÖK Üyesi Sayın Durmuş Yalçın başkanlığındaki resmî heyet geldi. İki ülke resmî heyetlerinin uyumlu ve yapıcı bir tavırla çalışmaları böylece başlamış oldu. Bir hafta içinde Uluslararası Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nin kurulması hakkında Anlaşma ve Üniversite Tüzüğünin taslağı tamamlandı.

Bişkek'teki heyetler arası çalışmalar sona erdikten sonra iki ülkenin resmî heyetleri, anlaşmayı imzalamadan önce sonbir kez gözden geçirmek ve olgunlaştırmak için Ankara'da buluşmak üzere sözleştik. Bir süre sonra bu oturum Ankara'da gerçekleşti. Heyetler, bir kez daha dikkatli ve titizlikle anlaşmanın tüm maddelerini gözden geçirdiler. Üniversitenin kuruluş anlaşması 30 Eylül 1995 tarihinde imzalandı. Anlaşmanın iki ülke Hükümetleri tarafından imzalanması, iki

kardeş ülke arasında Manas Üniversitesi'nin - Altın Köprü'nün kurulması çok yönlü çalışmalar için ciddi anlamda dinamik bir ivme kazandırdı. Türkiye'den döndüğümüzde K.C. Devlet Sekreteri Cumabek İbrayimov, "Dortransproekt" (Yol Yapımı-Ulaştırma Enstitüsü) Proje Enstitüsü'nün binasının Üniversitemize verilmesi hakkındaki Sayın Cumhurbaşkan Askar Akayev'in kararnamesini bize bildirdi. Ben de işi sıkı tutmak için binayı görmeye gittim. Binayı ziyaretimde, binanın son derece bakımsız ve başıbozuk bir idareye sahip olması beni çok şaşırttı. Binanın aslında çok da eski olmadığını belirteyim. 10-15 yıl öncesinde gayet iyi durumdaydı. Bunu da çok iyi hatırlıyorum çünkü, o zaman Şehir Komitesinde çalışıyordum. Son zamanlarda bu binaya yirmiye yakın çeşitli inşaat firmalarının yerleştiği anlaşıldı. Maalesef, kiraladıkları malı da çok hor kullanmış oldukları ayan beyan görülüyordu. Bütün mühendislik iletişim hatları acınacak bir durumdaydı, birçok yerde dam akıyordu, parke döşemeler bakımsızlıktan çürüyordu. O zaman böyle kitlesel ihtiyaca cevap veren bir binanın normal bir tamire değil, köklü bir yenilenmeye ihtiyacı vardı. Aynı gün Cumabek İbrayimov'la buluştum ve kendisinden Sayın Cumhurbaşkanımızla bir görüşme yapmak istediğimi ve bunu sağlamasını rica ettim. Ertesi gün görüşmemiz gerçekleşti. Sayın Cumhurbaşkanına Üniversiteye tahsis edilen bina hakkında detaylı olarak bilgi verdim. Bu bilgi Sayın Akayev'i çok üzdü. O da ne yapmamız gerektiği hakkındaki tekliflerimi değerlendirdi. Ben de tek çıkar yolun binanın köklü olarak rekonstrüksiyonunu yapmak gerektiğini söyledim. Biraz düşündükten sonra benim önerimi kabul etti ve bu konuda Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına gerekli bilgiyi vermemi ve önerimi sunmamı rica etti. Türkiye tarafının muvafakatiyle gecikmeksizin bina rekonstrüksiyonu için proje keşif belgelerini ve işlemlerini hazırlamamız gerekiyordu.

Ertesi gün Türkiye Cumhuriyeti eski Başbakanlık Müsteşarı ve Üniversitemizin Mütevelli Heyet Başkanı Ekrem Ceyhun ile bağlantı kurdum ve ona, tahsis edilen binanın durumu hakkında ayrıntılı açıklamalar yaptım ve kökten restorasyon ya da yeniden bir bina kurma ihtiyacımız olduğunu gerekçeleriye anlattım. Kırgızistan Cumhurbaşkanının bu öneriyi nasıl karşıladığını sordu. Askar Akayev'in bu fikri kabul ettiğini bildirdiğim zaman, biraz düşündükten sonra kesin olarak bizimle mutabık kaldığını dile getirdi ve yarından itibaren gecikmeden bu mesele hakkında Süleyman Demirel'e bilgi vereceğini ve cevabını da gecikmeksizin bildireceğini söyledi. Gerçekten ertesi günü Ekrem Ceyhun Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Demirel'in binanın tamamen rekonstrüksiyonunu yapma fikrini kabul ettiğini ve proje keşif işlemleri hazır olduğunda kararlaştırılan planı ortaklaşa uygulamaya başlayacaklarını ifade etti.

Acilen tasarımcıları bir araya getirdim ve binayı baştan aşağı yeniden restore etme fikrinin iki ülke yönetimi tarafından da kabul edildiğini söyledim. İşin bir an bile gecikmemesi gerektiğini, Proje Enstitüsü yönetiminden bu işin bir an önce icra edilmesini, meselenin enstitüsünün esas temel meselesi olarak ele alınmasını rica ettim. Projenin gerçekleştirilmesi için enstitünün en vasıflı uzmanlardan bir ekip ve bu ekibin verimli çalışması için azami şartlar sağlanmalıydı. Proje ekibinin işlerine olan ilgisini ve çalışmalarını hızlandırmak amacıyla hem Enstitüyü hem de yüklenici tarafı özendirici imkanlar sunulmuştur.

Görüşmelerin neticesinde Proje Enstitünün bir hafta süre içinde bu işi yerine getireceği, çalışma takvimini teslim edeceği, en önemlisi de çalışma takviminin her maddesinin kesinlikle kaliteli bir biçimde ve zamanında yerine getirmesi amacıyla her türlü önlemleri alacağı hususunda anlaştık. Enstitünün tüm sorumluluklarını zamanında ve eksiksiz yerine getirdiğini özellikle belirtmek isterim.

Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Ekrem Ceyhun'u, Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu üyesi, Üniversite Mütevelli Heyet üyesi ve uluslararası proje sorumlusu olan Sayın Durmuş Yalçın'ı ve Üniversiteye tahsis edilen binanın rekonstrüksiyonuyla ilgili hazırlanan proje-keşif işlemleri ve yapılan hazırlıklar hakkında düzenli olarak haberdar ediyordum.

Bu arada Sayın Durmuş Yalçın, Mütevelli Heyet üyesi olarak değil Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu üyesi görevlisi olarak her zaman bize yardımcı oluyordu.

Proje ve keşif işlemlerinin hazırlığı biterken, esas projeyi en iyi biçimde nasıl gerçekleştirebiliriz, sorusu ortaya çıktı. Müteahhit kuruluşlar arasında ihaleyi kim yapacak? Rektörlük mü veya Mütevelli Heyet mi? Konuştuktan sonra bu işin Mütevelli Heyet tarafından yapılmasının çok uygun olduğu sonucuna vardık. İhale yapma tekniklerini ve usullerini bilen uzmanlar, -bırakın Rektörlüğü, tüm Kırgızistan'da bile- yoktu. O dönemde bu iş, sosyal hayatımız açısından yeni bir olaydı. Böylece bu meseleyle ilgili olarak Mütevelli Heyet'e ihale yapma ricasında bulunduk. Üstelik Heyet Başkanı bu oldukça karmaşık bir işin inceliklerini çok iyi biliyordu. Mütevelli Heyet Başkanlığı, ihaleyi yapma sorumluluğunu aldı ve gerekli belgeleri hazırlayan görevlileri de Türkiye'ye gönderdik.

1995 yılının sonbaharında yeni kurulmakta olan Üniversite tarihinde yeni bir önemli olay daha gerçekleşti. Manas Destanının 1000. yıldönümü vesilesiyle organize edilen faaliyetlere katılmak için ülkemize Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel geldi. Bu fırsattan istifade, iki ülkenin Cumhurbaşkanları Askar Akayev ve Süleyman Demirel Üniversiteye tahsis edilen binayı görmek istediler. Tam zamanında biz de fırsattan yararlanarak küçük bir toplantı düzenledik. Toplantıda iki ülkenin Cumhurbaşkanı söz aldı. Konuşmalarında, kurulmakta olan Üniversitenin iki kardeş ülke arasında Altın Köprü görevi yapacağını fikrini önemle vurguladılar. Sayın Süleyman Demirel, bu Üniversitenin bir nevi Orta Asya'nın Harward'ı olması gerektiğini dile getirdi. Toplantıdan sonra Rektörlüğün geçici makam odasında toplandık. Süleyman Demirel gülümseyerek bana baktı ve üniversitemiz için hangi modeli tercih ettiğimi sordu. Ben de: "Modern Avrupa modelini" diye cevap verdim. Sayın Askar Akayev de benim sözümü destekleyerek: "Evet, yalnızca bu modeli tercih ederiz." dedi. Söz konusu sohbetimizin son kısmında Sayın Demirel, "Demek ki, bu konuda da bizim anlayışımız ortakmış" diye sözünü tamamladı.

İki ülke Cumhurbaşkanının yeni Üniversite binasını ziyaret etmesi, bu kurumun yerinin ve rolünün iki ülke açısından çok önemli olduğunu vurgulamaları, bu kurumun eğitim vizyonu hakkındaki düşünceleri, kuşkusuz Üniversitenin kurulması ve onun temelinin atılması vesilesiyle daha sonraki zamanlarda bütün devlet binalarının verimli kullanılmasında etken olmuştur.

Kısa bir süre sonra Sayın Durmuş Yalçın ihalenin başarıyla yapıldığını ve

ihaleyi kazanan yüklenici firmanın belli olduğu haberini verdi. Önümüzdeki günlerde bize gelecek ve işe başlayacaklarını söyledi. Bu haber bizde Üniversitenin kuruluşuna ilgisi olanlarda çok büyük bir sevinç ve coşku yarattı. Bu durumda planlaştırılan projenin geliştirilmesinde ilkesel bakımdan yeni bir safhadan, kısacası uygulamanın başlangıcından söz ediliyordu. Genellikle ortaya çıkan fikre göre bu işin gerçekleştirilmesi için bir kaç yıla ihtiyaç vardı. Böyle bir somut bir olayda bu sürecin tutarlı ve aralıksız yürütülmesi ve yönetilmesi gerekiyordu.. Bundan dolayı böyle büyük ve istenilen başarıya nasıl sevinmezsin. İşbirliğimiz esnasında uluslararası nitelikte başından sonuna kadar zor bir iş dolayısıyla eşzamanlı olarak son derece güzel kardeşlik, dostluk ve güven duygularının da güçlendiğini gördük.

Çok geçmeden yüklenici firmanın yöneticileri ile mühendisler, teknik elemanlar ve işçiler Bişkek'e geldi. Binanın tamirat işleri böylece başlamış oldu. Yüklenici firma yetkilileri, mühendisleri, teknik personeli ve işçileri kısa sürede bir araya getirdi. Yüklenici firma, bizim yardımımızla karşılıklı yarar doğrultusunda inşaat malzemelerinin temini konusunda yerel müteahhitlerle anlaştılar. Şantiyede nihayet enerjik, uyumlu ve düzenli bir çalışma başlamıştı.

Aynı zamanda biz Mütevelli Heyet'e, üniversitenin eğitim işlerini aksatmamak için uygun bir binayı kiralamayı teklif ettik. İşimize Mütevelli Heyet ile mutabakata vardıktan sonra kiraladığımız binanın onarımıyla başladık. Tabiî, onarım köklü bir onarım değil, geçici olarak kullanıma yönelikti, yani bir akademik dönem için tasarlanmıştı.

1997 yılının Ekim ayında) Manas Caddesi, 16 numaralı eski bir Anaokulu binası) eğitim-öğretim yılı için onarım tamamlanmıştı. Nitekim tamir edilen geçici binada Ankara Üniversitesi TÖMER'den Muhittin Gümüş'ün başkanlığında alanında tecrübeli Türkiye Türkçesi Okutmanlarının görevlendirilmesiyle ve 95 öğrenciyle 1997 yılının Kasım ayında eğitim öğretime başlanmış oldu.

Eğitim-öğretim süreciyle ilgili olarak da Üniversitenin akademik ve idari kadrosunu oluşturma işiyle uğraşmaya başladık. Ankara'da T.C. Yükseköğretim Kurulu üyesi ve Mütevelli Heyet üyesi Durmuş Yalçın, bizim ortak Üniversitemizin ilk Rektör Vekili Arif Çağlar ile tanıştırdı. Anlaşma gereğince Mütevelli Heyet teklifiyle Üniversite Rektörü'nü Kırgızistan yönetimi, Rektör Vekilini ise Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu tayin edecekti. Prof. Dr. Arif Çağlar, Üniversitemize atanmadan önce Türkiye Cumhuriyeti Elazığ Fırat Üniversitesinde iki dönem Rektör olarak çalışmış tecrübeli bir yönetici idi. Buraya geldiğinde bizim sempatimizi kazandı ve tanıştığımız ilk günde onunla uyumlu ve ortak anlayışa sahip olduğumuzu anladım ve birlikte ortak bir işe giriştik. O günlerde ilk olarak üstün yetenekli bilim adamı, son derece dürüst ve prensip sahibi bir adam olarak tanınan Prof. Dr. Salican Cigitov'a Rektör Yardımcılığı görevini üstlenmesini teklif ettim. Böylece üniversitenin akademik kadrosunu birlikte oluşturmaya başladık. Bizim üniversitemizdeki maaşlar, Bişkek'teki diğer üniversitelerde verilen maaşa göre oldukça yüksek olduğundan dolayı bizim üniversitede çalışmak isteyenler çoktu. Biz eleman seçmede ilkeli davranarak titizlikle bir mülakat yapmayı tercih ettik. Sonucunda Prof. Dr.Abıt Asanov, Prof. Dr. Ramiz Rafatov, Prof. Dr. Anvar Mokeyev, Prof. Dr. Cusup Pirimbayev, Prof. Manasbek Musayev,

Prof. Dr. Nurbübü Asipova, Prof. Dr. Kadıralı Konkobayev gibi ülkemizdeki ünlü ve otorite sahibi bilim adamlarını üniversitemize aldık.

Eylül 1998'den itibaren Türkiye'den ilk öğretim üyeleri gelmeye başladı. Üniversitemizin kadrosunun önemli bir kısmını oluşturan Prof.Dr.Ahmet Bican Ercilasun, Prof.Dr.Bilge Ercilasun, Prof. Dr.Ersoy Akıncı, Prof.Dr.Tuncer Baykara, Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, Prof. Dr.Seyfullah Çevik, Prof. Dr.Selahattin Sarı, Prof.Dr.İlhan Şahin, Prof.Dr.Işık Özkan, Prof.Dr.Remzi Ataoğlu gibi Türkiye'de çok ünlü, uluslararası düzeyde tanınmış bilim adamlarının görev alması beni çok sevindirmişti. Daha sonra onları daha yakından tanıdım, onların yüksek bilimsel potansiyeli, mükemmel pedagojik becerileri ve kişisel niteliklerinden dolayı derin bir saygı duyuyorum.

Özetle ifade edecek olursam, kısa bir süre içinde üniversitemizin yeni bir sürece girmesini sağladık, modern bir yükseköğretim kurumu olarak faaliyete girmesine vesile olduk. Üniversitenin eğitim-öğretim faaliyetini sürdürebilmek için sınıflar ve çalışma odaları, akademik kadro ve öğrencilerin kabulü için gerekli belgeler hazırdı. Tabiî, bu arada eğitim öğretimin temel unsuru olan öğrencilerin seçimi yapılması gerekiyordu. Bu konudaki çalışmalar hazırdı ve alınacak öğrenciler ilk olmaları bakımından üniversitenin tarihine geçecek kişilerdi. Öğrencilerin üniversitemize kayıt kabul işlemleri de başladı.

Üniversiteyi seçmek isteyen adayların sayısı beklediğimizden de çoktu. Böyle bir sonuç doğaldı, çünkü ülkemizdeki lise son sınıf öğrencilerine tanıtım, ülkemizin tüm bölgelerinde yalnız kendi memurlarımız aracılığıyla değil, basın yayın araçları aracılığıyla da yapılıyordu. Lise mezunları ve onların velileri medya aracılığıyla Sayın Akayev ile Sayın Demirel'in kurduğu üniversitenin çok kaliteli ve yüksek seviyede eğitim vereceğini duymuşlardı. O dönemde, iki ülkenin Cumhurbaşkanları tarafından açıklanan Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'ni kurma fikrine Kırgız halkı büyük ilgi duymuştu. Adayların çok olması, üniversitemizi tercih etmesi ve emeğimizin boşuna harcanmaması ve halkın geleceğini ve ümitlerini bizim üniversitemize bağlaması bizde derin bir hoşnutluk yarattı.

Uluslararası nitelikte Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin kuruluşuyla ilgili çalışmalarımız. 1996 yılında yüksek bir heyecanla ve enerjiyle devam ederken, üniversite binasının yenilenmesi, Avrupa standartlarına uygun üniversite kampüsünün genel planının da dahil edildiği fizikî ve teknik alt yapıyı oluşturma vb. işler bizim en temel meselelerimizdi. Bu iş için ülkemizin en iyi mimarları davet edilmişti ve söz konusu çalışmalar 1997 tarihinde tamamlanmıştır. Bu genel planın maketi hâlâ üniversite binasında duruyor. Modern bir yükseköğretim kurumu olarak üniversitenin kurulması aşamasında ileri teknoloji araçlarıyla iyi bir donanıma sahip binalar ile yüksek vasıflı akademik kadronun oluşturulması çok önemliydi. Bu çalışmalar paralel olarak Kırgızistan'da ve Türkiye'de yapılıyordu. Üniversitede çalışmak isteyenler çok fazlaydı, bu konuda sıkıntı yoktu. Bundan dolayı belirlenen süre içinde akademik kadroyu oluşturmamızda hiçbir engelle karşılaşmadan sonuçlandırdık. Bunda iki kardeş ülkenin dil ve kültür birliği ile birbirine daha yakın olma arzusu da önemli rol oynamıştır. Böyle zor bir projenin gerekli alt yapısının oluşturulması ve planlanan işlerin zamanında

ile olan sorularına da yardımcı oluyorduk. Netice itibariyle inşaat işleri herhangi bir ciddi problem olmadan düzenli bir tempoda gidiyordu ve tam da belirlenen sürede bu binalar Ekim 2003 tarihinde tamamlanmıştır. Tesisler, 23 Ekim 2003 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Askar Akayev'in katılımıyla resmi törenle hizmete sunuldu.Bu törene Sayın Başbakan Recep Tayyip Erdoğanla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli devlet adamları, Prof.Dr. Mehmet Aydın, Cemil Çiçek, Kürşat Tüzmen, Prof.Dr. Beşir Atalay, Prof.Dr. Ahmet Davutoğlu, Ömer Çelik ile çok sayıda milletvekili katılmıştı. İki ülke yöneticilerinin törene katılması ortak projenin başarılı uygulamasına ne kadar önem verdiklerini gösterdi.

İki ülkenin çok yönlü desteği, eğitim binalarının hızlı bir şekilde kurulması, Üniversitenin de hızlı gelişimine yardımcı oldu. Bu, iki taraflı destek ve ilgi bir çok yönden kendini gösteriyordu. Mesela, Kırgızistan'a resmî ziyaret amacıyla Türkiye'den gelen her heyet, muhakkak bizim üniversiteyi ziyaret ediyordu.

Türkiye Cumhuriyetinin 10. Cumhurbaşkanı Sayın Ahmet Necdet Sezer Cumhurbaşkanı seçildiği yıl, 2000 yılının Ekim ayında ülkemize resmî bir ziyarette bulundular ve Kırgız Cumhuriyeti Askar Akayev ile birlikte iki saat boyunca KTMÜ mensuplarına ve öğrencilerine hitaben birer konuşma yapmışlardır.

Bizler Türkiye'nin önde gelen önemli yükseköğretim kurumlarıyla dostluk ilişkileri kurabildik. Özellikle Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile yaptığımız çalışmalar ve anlaşmalar dikkat çekicidir. Bilindiği gibi ÖDTÜ, Avrupa standardında bir yükseköğretim kurumu olarak Bologna sürecine bütün yönleriyle uymaktadır. Bizim için önemli olan husus şudur: ÖDTÜ'nün bünyesindeki ileri teknolojilerle donatılmış bir teknoparkın mevcut olmasıdır. Teknoparkta geliştirilen yenilikler Türkiye ekonomisinin her safhasında uygulanmaktadır. ÖDTÜ yöneticileri bizlere teknopark kurulması fikrini sundular ve en önemlisi de teknopark potansiyelini efektif olarak kullanımını anlattılar. KTMÜ Mühendislik Fakültesi için öğretim elemanı eğitimi konusunda ÖDTÜ ile yakından işbirliği kurduk. Mühendislik Fakültemizi güçlendirmek amacıyla modern bir fakülte binasını yapma kararını da almıştık.

Üniversitede Eğitim Hayatı

Bir zamanlar ülkemiz bağımsızlığını kazandığında ülke halkının önemli bir kısmı coşku içindeyken birden bire sorular sormaya başladı: "Biz kimiz? Bizi tarihin yolları nereye götürüyor? Toplum arasında bu sorulara cevap vermenin zaruri olduğunu göz önünde bulundurmak için ***"Uluslararası "Kırgız Etnoniminin 2200. Yılı Sempozyumu"***nu yapmaya karar verdik ve bu sempozyumu Kırgız Cumhuriyetinin bağımsızlığının 10. yılına ithaf ettik.

Bilimsel etkinliğin hazırlık aşamasında Manas Üniversitesi, "Kırgız Halkı ve Kırgızistan Tarihi Hakkında Bilimsel Kaynaklar ve Materyaller" adlı kitabının ikinci cildini çıkardı. O kitaba Çin kaynaklarından M.Ö.II. yüzyıl ile M.S. XVIII. yüzyıla dair alıntılar dahil edilmiştir.

Bizim bu büyük ve meşakkatli çalışmamızın, özellikle Üniversitemizin

tarihçilerinin gayretli çalışmaları neticesinde, 27-28 Ağustos 2001 tarihlerinde gerçekleşen bu sempozyuma birçok ülkenin önde gelen şarkiyatçıları ve bu konuda uzmanlaşan bilimadamlarını bir araya getirmeyi becerebildik. Tabiî ki, sempozyum, katılımcılarının yüksek seviyesi ile ele alınan bilimsel meselelerinin sonucu bakımından boyutlarının büyüklüğü önceden belliydi. Sempozyumun mahiyeti tahmin ettiğimizden çok daha anlamlı oldu. Sunulan tebliğlerde ele alınan konular, soru ve cevaplar, konuşmacılar tarafından çıkarılan sonuçlara göre sempozyumda ele alınamayan sorunların çözülmesi gerektiğini bizlere açıkça gösterdi. Sempozyum, gelecekteki bilimsel çalışmaların devamı için büyük bir ilgi uyandırdı. Çünkü bu ilmî sempozyumda Kırgızlar ve Kırgızistan'ın eski tarihi bütün Türk dünyası tarihinin temel zemini üzerinde ele alınmıştı.

Sempozyumda dile getirilen hususlar ve bilgiler birçok sosyal ve tarihî olayların aydınlatılmasına büyük katkı sağladı. Meselâ, benim kafamı şu soru kurcalayıp duruyordu: Acaba atalarımızdan bize kalan hangi değer Türk dünyasının zeminini güçlendiren, hepimizi bir araya getiren husus olacaktır?

Birçok bilimsel kaynaklara ve özellikle dünya uygarlıklarına baktığımızda, ben bu ortak değerin "uygarlık" olduğu kanaatine vardım. Türk dünyası için en üst gelişim noktasında bu uygarlık kavramına birebir uygunluk sözkonusudur. Tarihî kaynaklara bakıldığında, eski Türk dünyası gelişme zirvesine VI – VIII.yüzyılarda Birinci ve İkinci Kuzey Türk Kağanlıkları dönemlerinde ulaştığı görülmektedir.

Bu büyük imparatorlukların değişik bölgelerinde sonradan önemli siyasî, kültürel ve ticarî merkezlere dönüşen şehirler ortaya çıkıyordu.

Arkeolojik araştırmalar ve tarihî kaynaklar Türk dünyasının kuzeyinde, daha doğrusu Yedisu bölgesinde geliştiğini gösteriyor.

O dönemde Türk dünyasının en önemli başarısında yazının icat edilmesi önemli rol oynamıştır. İlk Türk yazılı eserleriyle ilgili buluntular XVIII. yüzyıla aittir. Sibirya'da Yenisey nehrinin üst bölgesinde bulunan taş heykellerin üzerindeki yazıtların araştırmacısı İsveçli bilim adamı Stallenberg onlara "runik" yazılar adını vermiştir. Bunun sebebi de o yazıların İskandinav ülkelerinde de yaygın olarak bulunan yazıtlara benzemesidir. Bu terimin kullanılması isabetli değildi, ancak bilim çevresinde çok yaygınlık kazanmıştır.

Runik yazılara olan ilgi, Kuzey Moğolistan'da Koşo-Tsaydam vadisinde runik ve Çin yazıtlarının da olduğu iki dev heykelin bulunmasından sonra arttı. Yapılan incelemelerden sonra heykellerin birinin Köktürk İmparatorluğu'nun hükümdarı Bilge Kağana, öbürü de kardeşi, İmparatorluğun askeri lideri Kültegin'e ait oldukları tespit edilmişti.

Rus bilim adamı Radloff ve ünlü Danimarkalı Türkolog W. Thomsen runik yazıların çözümlenmesi gibi zor bir çalışmaya başladılar. İlk olarak bunu Wilhelm Thomsen başarabildi. Thomsen, 38 runik simgeden 23'ünün Arami diline genetik olarak bağlı olduğunu tespit edebildi. Türk diline uyum sağlayan Arami alfabesine Aramice olmayan birkaç simgenin daha dahil edilmiş olduğu anlaşıldı.

Bunun dışında dikkat edeceğimiz bir husus daha var. O da runik yazıyla yazılan eserlerin dilinin ortaklığıdır. Radloff'un bu bilimsel tespiti sonradan araştırma yapan diğer bilim adamları tarafından dakabul edilmiştir.

Ünlü Türkologların yaptıkları bilimsel araştırmaların sonuçlarını çıkararak,

Türk dünyası araştırmacısı Sergey Grigoryeviç Klyaştornıy şöyle diyordu: "Söz VII-X.yüzyıllardan açıldığında temel konu Moğolistan, Güney Sibirya ve Yedisu bölgesinde (Türk Kağanlığının esas bölgesi) yaygın olan ve yazı sistemi olan eski Türk dili hakkındadır. Bu dilin temelinde Türk Kağanlığının resmi dile dönüşen, birçok kabile ve soyların konuşma dili olan Aşina (Türk) kabile diyalekti yatmaktadır.". Böylece, VI-VIII. yıllarda Türk dünyasında uygarlık fenomeninin ana unsurları olan devletleşme, şehirleşme, yazılı ve ortak bir edebiyat dili oluşmuştur.

Ne yazık ki, o zamana kadar dünya uygarlıklarından söz eden bilimsel literatürde Türk uygarlığından hiç bahsedilmemiştir. Bu amaçla üniversite olarak Türk uygarlığına ithaf edilen bir uluslar arası sempozyum düzenleme kararını aldık. Bu sempozyum "Dünya Uygarlıkları Işığında Türk Uygarlığı" adını taşıyarak 2004 yılında düzenlendi.

Bizim davetimiz üzerine Türkiye, Rusya, ABD, Avustralya, Fransa, Danimarka, Hindistan, Japonya, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan'dan bilim adamları bir araya geldi. Çeşitli ekol temsilcilerinin bir araya gelmesiyle her ele alınan konu çok dikkat çekiyordu. Bu nedenle konferans katılımcıları hiç sıkılmadılar. Ele alınan konulara olan ilgi onları birleştiriyordu. Katılımcılar bundan sonra da Türk Uygarlığını daha geniş bir biçimde araştırmaya gerek olduğu kanaatine vardılar.

Sempozyum katılımcıları Türk Uygarlığına olan büyük ilgiyi göz önünde bulundurarak KTMÜ bünyesinde Türk Uygarlığı Araştırma Merkezini kurmayı ve bu çalışmaların yayımlandığı bilimsel bir dergi çıkarılmasını teklif ettiler.

Bu teklifler incelenerek KTMÜ Rektörlüğüne bağlı Türk Uygarlığı Araştırma Merkezi açıldı ve bilimsel bir dergi yayımlamakararı alındı. Bu kararlar Üniversitenin üst organı olan Mütevelli Heyeti tarafından da desteklenmiştir.

Hepimizin çok iyi hatırladığı gibi iki kutuplu dünya düzeni yıkıldıktan sonra tarih sahnesine uygarlık fenomeni çıkıverdi. Bundan herkes söz etmeye başladı. Çünkü eski dönemde her şey demir perde arkasında kalmıştı. Dünya düzeni değiştikten sonra, birçok aydının ve siyasetçinin ilgi alanına dönüşen bir konu oldu. Bu konudaki tartışmaların liderliğini Francis Fukuyama, Samuel Huntington gibi Amerikan entelektüelleri yapmıştı.

Francis Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" adlı çalışmasında esasen iki kutuplu dünya düzeninden sonra tarih sahnesine, insanlığın ekonomik, toplumsal, kültürel sorunlarını çözebilecek "neoliberal batı uygarlığı"nın çıkacağını söylüyordu.

Böylelikle, neoliberal uygarlık tarihin tâcıdır. O, tarihin gelişiminin son noktasıdır. Francis Fukuyama şöyle diyor: "Anlaşılan, bizler tarihin son safhasının şahitleriyiz; bu da insanoğlunun ideolojik evriminin sonu ve insanlığının son hakimiyet noktası olan neoliberal uygarlığın meydana çıkmasıdır. Tabiî ki, bazı 3.dünya ülkelerinde çatışmalar olabilir, ama evrensel çatışma artık olmayacaktır. Bu husus sadece Avrupa'ya değil, hem Çin'e, hem de SSCB'ya mahsustur. Fikir savaşları artık sona erdi.

Yazar şu soruları da soruyor: "Biz gerçekten tarihin sonuna mı geldik? Başka bir deyişle mevcut liberalizmin çözemediği, ama başka bir dünya düzeni tarafından çözümlenebilen sorunlar var mı?" Biz bu soruların cevabını ideoloji ve

zihniyet safhasında aramalıyız. Her türlü aptal Mesihlerden gelen çağrılara önem vermemeliyiz, biz aslında tüm insanoğlu için ortak olan ideolojik ortama bakmalıyız.

Geçen yüzyılda liberalizme iki esas alternatif çıkarılmıştı: Faşizm ve Komünizm. Bildiğimiz gibi ikisi de tamamen yok olup, gitti".[3]

Ancak, çok geçmeden hayatın gerçekleri neoliberal küreselleşme hakkındaki düşüncelerin mahiyetini 180 derece değiştirdi. En parlak örnek olarak, Business Week dergisinde 2000 yılında yayımlanan bakış açısı olabilir: "Eğer bir zamanlar, pazarın genel olarak yayılması yoksulluğu giderir, diktatörlüğü kaldırır ve çeşitli kültürleri bir araya getirir deniliyorsa, bugün ise küreselleşme hakkında tek bir kelime kınamayı, anlaşmazlıkları, yeis yaratarak, coşkuyu ortadan kaldırmaktadır".[4]

Ben, yukarıda sözü edilen "I. Uluslararası Türk Uygarlığı Sempozyumu" gerçekleştirmek için tercih edilen zamanın da ne kadar çok uygun bir zamana denk geldiğini vurgulamak için dünya görüşünde geniş yankılar uyandıran Amerikalı siyasetçilerin vizyonları üzerinde durdum.

Çeşitli ülkelerden gelen ünlü bilim adamlarının Türk Uygarlığı'nın temel bilimsel meselelerinin incelenmesine olan yüksek ilgileri sepozyumun çok uygun bir zamanda yapıldığını kanıtlamaktadır. En önemlisi de bu sempozyum aracılığıyla, Türk Uygarlığının problemlerini araştırmak için çeşitli ülke ve eğitim-öğretim kurumlarından gelen uzmanların ortak bilimsel çalışmalarının çok güzel bir geleneğin başlatılması da önem taşımaktadır. Türk Uygarlığı araştırmalarını organize etme ve uluslararası bilimsel toplantılar gerçekleştirmek amacıyla üniversitede açılan Türk Uygarlığı Araştırma Merkezi uğraşmaktadır. Ben bu merkezin kurucusu ve ilk yöneticisi olduğumdan dolayı gurur duyuyorum. Merkez, Türk Uygarlığı'nın önemli bilimsel problemlerle ilgili olarak bu düzeydeki üç konferans daha organize etti. Merkezin etkinlikleri çerçevesinde Türk Uygarlığı dergisi de yayımlanmaya başlanmıştır.

Türk Uygarlığı konusundaki düşüncelerimi tamamlarken, halkımızın gururu, dünya çapında dahi sanatçı ve XX. yüzyılın düşünürü olarak tanınan Cengiz Aytmatov'un daha hayatta iken ilgisinin ne kadar çok olduğunu da söylemeyi borcum bilirim. O, atalarımızın bize bıraktığı manevî değerlerin en iyi savunucusuydu ve onlara çok derin saygı gösteriyordu ve kendi eserlerinde onlara yeniden hayat veriyordu. Birlikte yaşadığımız pek çok olaydan unutamayacağım bir olayı hatırlıyorum. Bizim onunla sık sık sohbet ettiğimiz zamanlardan bir gün, rahmetli Cengiz Aytmatov beni aradı, telefonda sesi çok sevinçliydi ve "Nauka (Bilim)" Moskova Yayınevinden çok güzel bir hediye aldığını heyecanla bildirerek "Şu anda edebiyat dünyasının hakiki bir şaheserinin ilk baskısını elimde tutuyorum. Eğer işin çok değilse seni bir kitapla sevindirmeye geleceğim." dedi. Ben de çok sevinirim, dedim. Daha sonra gerçekten Sayın Cengiz Aytmatov, Partinin Frunze şehir komitesindeki büroma geldi ve gülümseyerek bana kitabı uzattı. Büyük bir sevinçle "Bu kitap, Nauka Moskova Yayınevinin bizim

---

[3] Вопросы философии.-М., 1993.-№.-с.139.
[4] Business Week.- Nov.6.2000.-p.228

AİLEM

Her normal ve sağduyulu bir insan gibi ben de işlerimin en yoğun olduğu zamanlarda bile günlük hayatımda aileme özen gösteririm. Bilindiği gibi aile, özel bir dünyadır. O özel dünyamız, bir bütün içinde çok çeşitli bileşenlerden örülmüştür. Kırgız millî geleneğine göre aile reisinin erkek olduğu sır değildir. Bundan dolayı aile reisi ailenin bütün işlerinden ve tabiî ki her şeyden evvel çocukların eğitiminden sorumludur.

Allah'ın lütfu ve keremiyle Mayramkül hanımla ikimizin bir erkek ve iki kız evladımız dünyaya geldi. Biz uzun yıllar bilim alanında çalışmıştık. Benim hayatım, sadık ve vefakâr hayat arkadaşım yani eşim Mayramkül biyologdu, doktora tezini savunduktan sonra Kırgız Devlet Üniversitesi Biyoloji Fakültesinde doçent olarak çalıştı. Biz kendi çocuklarımızın da gelecekte bilim alanında çalışmasını istediğimizden onların eğitim-öğretimine çok büyük önem veriyorduk. Onlar da sözümüzü dinleyerek bizi üzmemeye çalışıyorlardı. Kızlarımın ikisi de genel eğitim dışında müzik okuluna da gidiyorlardı, ek olarak İngilizceyi özel öğretmenlerden öğreniyorlardı.

O zamanlar entelektüel çevrede eğitim ve çok yönlü kültürel gelişim sağlama isteği yaygın bir olaydı. Biz meslek seçiminde yardımcı olacağı düşüncesiyle bilinçli olarak çocuklarımıza iyi bir eğitim vermeye çalışıyorduk. Çocuklarımızın geleceğinin iyi olması nedeniyle, zaman ümitlerimizin de gerçekleştiğini göstermiştir. Onların hepsi yüksek eğitim alarak nitelikli uzman oldular. Büyük kızımız Aygül, Moskova Tıp Enstitüsü'nden mezun olmuştur ve Sovyet Birliği Kardiyoloji bilimsel araştırma Merkezi'nden doktora öğrenimini tamamlamıştır. O merkezde Biyoloji alanında doktora tezini savunmuştur. İkinci kızımız Nurgül, M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi'nin İktisat Fakültesini tamamlamıştır. Üniversiteden mezun olduktan sonra Para ve Kredi Politikası Bölümünde başuzman olarak 2001 yılına kadar çalıştığı Kırgız Cumhuriyeti Merkez Bankasına davet edilmiştir.

Maalesef, ülkemizde yaşanan ekonomik krizden dolayı, beyin göçü gerçekleşti, bu göçe bizim ailemizde dahil oldu. 1999'da Aygül kendi ailesiyle ABD'ye göç etmişti. Orada Baltimor şehrinde Johns Hopkins Üniversitesine bağlı bilimsel araştırma bölümünde işe alındı ve hâlâ orada çalışmaktadır.

Aygül'ün arkasından Nurgül de kendi ailesiyle ABD'ye göçtü.Kocası Canıbek Adışev Johns Hopkins Üniversitesinde bir yıl çalıştıktan sonra Şikago Üniversitesinin davetiyle Şikago'ya göç etti. Bugün Nurgül, Canıbek ile birlikte bu üniversitede çalışmaktadır. Onlar gittikten sonra ilk zamanlarda onları, özellikle torunlarımızı çok özlemiştik. Mayramkül Hanımla ikimiz, onların normal olarak yerleşmelerinden, torunlarımız okula gitmeye başladıktan ve Amerikan hayatının

ritm ve özelliklerine alıştıktan sonra rahatlamıştık. Bizi çocuklarımızın özellikle torunlarımızın başarıları çok sevindiriyor. Torunlarımız biz farkında olmadan çok çabuk büyüdüler. Onların en büyüğü Aygerim, New York Üniversitesinden iki yıl önce mezun olduktan sonra lisansüstü öğrenimini o üniversitede devam ettirdi ve tamamladıktan sonra New York'ta Tokyo Bankasında işe girdi. Nurgül ve Canıbek'in oğlu Şikago Lisesinden mezun olduktan sonra ablasının tavsiyesiyle New York Üniversitesini kazanmıştı.

Büyük kızımız Aygül'ün hayatı âdeta bir senaryoya benzer şekilde geçmektedir. Onun da iki çocuğu var. Büyüğü Aybek, bir yıl Baltimor'da lisede öğrenim gördükten sonra Bişkek'e gelip Kırgız Slavyen Üniversitesini kazandı. Öğrenimini başarıyla tamamladıktan sonra kendi sevgilisi Asel ile evlendi. Çok güzel bir ailesi var. Ben bugün sadece kız ve erkek torunlarım olduğu için hem erkek torunum hem de kızımın torunum olduğu için çok Allaha şükürler olsun ki şanslıyım. Yavrularımızı gördüğümde içim anlatılmaz bir sevinçle doluyor. Aybek ve Asel küçük işletmecilik alanında faaliyetini başarıyla yapmaktadırlar. Onların isteği ve ilgi alanlarına uygun gelen bir işe sahip olduklarına inanmak istiyorum. Kızım Aygülün kızı Uulcan (o benim annemin adını taşıyor) Mayıs 2011 tarihinde Washington'da Üniversitede öğrenimini tamamladı. Lisansüstü öğrenimini o üniversitede devam ettirmeyi planlamaktadır. Ben onun amaçladığı şeyleri yerine getireceğine inanıyorum. Çünkü o çok sebatlı ve kararlı bir karaktere sahiptir.

Benim için oğlum Kubat'ın trajik kaderini düşünmek ve anlatmak canımı çok acıtıyor. Ancak oğlum hakkında da bir şeyler anlatmalıyım. Âdet olduğu üzere ben her çocuğumla liseyi tamamlamak üzereyken ayrıntılı olarak seçeceği meslek hakkında konuşurum. Bu gibi görüşmelerden sonra kızlarım çoğu zaman tercihlerini değiştiriyorlardı. Kubat ise kendi isteğiyle Felsefeyi tercih ederek benim yolumu devam ettirmeye karar verdi. Olgunluk sınavından geçerek belgesini aldıktan sonra Leningrad Üniversitesi Felsefe Bölümünü kazandı. Leningrad'da öğrenimini tamamladıktan sonra M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesinde doktora öğrenimine başlamıştı ve felsefe alanında doktora tezini başarılı bir şekilde savunduktan sonra Bişkek'e gelmiştir. Burada anlaşmazlıklar ve tolerans alanında bilimsel araştırmalarıyla etkin olarak uğraşmaya başlamıştı. O, UNESCO'nun "Merkezi Asya ve Dünya Kültürü" dergisi ve ülkemizin ilk internette yayımlanan "Polisfer" dergisi kurucusu ve editörü olmuştur. 1996 yılından itibaren Orta Asya Barışı Koruma Daimi Müdürü olmuştu. Onun kültüroloji ve siyaset bilim alanında bilimsel araştırmaları BM ve UNESCO'nun işleriyle doğrudan ilgiliydi. O ABD Siyasetbilimciler Grubu üyesi, UNESCO Ulusal Komisyonunda bilirkişiydi. Uluslararası nitelikte forumlar düzenleyen ve icra eden organizatörler arasında önemli bir yeri vardı. Oğlum Kubat, bilimsel etkinliklerini eğitim alanında kullanabiliyordu. Beş yıl boyunca Ekonomi Akademisinde Rektör Vekili olarak çalışmıştı ve Kırgız Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığınca "Eğitimde Yılın En Başarılı Bilim Adamı" yüksek onur belgesine layık görülmüştür.

Mesleki yaratıcılık ve üretkenlik gücünün parlak devrinde, genç yaşta elim bir trafik kazası sonucunda maalesef hayata veda etti. Ana babası ve kardeşlerine onun aziz hatırası ve hiçbir zaman dinmeyecek acısı kalmıştır. Yerini hiçbir şeyin ve hiç kimsenin asla dolduramayacağı malumdur. Sevgili evladımın ruhu şad olsun.

EDİTÖRDEN

Karıbek MOLDOBAYEV'in düşüncelerinden oluşan kitabının ikinci kısmında ülkenin farklı gazetelerinde, farklı zamanlarda yayınlanmış olan onun makaleleri, konuşmaları, röportajları kronolojik olarak verilmiştir.

Bunları kitaba dahil etmemizin sebebi de bunlar yakın geçmişin canlı belgeleri, geçmiş dönemin kanıtı sayılır. Bu malzemeler yalnızca geçmişin yansımaları değil, aynı zamanda belli bir ölçüde kitap yazarının kendisini, yaşadığı devri anlatır iken kendi portresine, çalıştığı dönemin portresine önemli rötuşları eklemektedir.

"BİZİM ALANDA DA REKABET ORTAMI OLUŞSUN" BAŞKENTTE BİR ÜNİVERSİTE

Herkesin tanıdığı, geniş dünya görüşünden ve derin fikirlerinden yararlanılan bu ünlü şahsiyeti şehrimizin reisliğini (Belediye Başkanlığı) yaptığı yıllardan beri biliyoruz. Elbette bahsettiğimiz dönemlerde totaliter rejimin çizgileri doğrultusunda düşünmek, o çerçeve dahilinde hareket etmek durumundaydı. Fakat daha sonraları ilerleme ve büyüme hızını kaybeden "gelişmiş" sosyalizm döneminde Kırgızistan'daki Komünist Parti Merkezi Komitesi Başkanı Sayın Moldobayev, Kırgız toplumunda 1987 yılında siyasete yeni isimler girene kadar ünlü devlet adamları arasında yer alıyordu. Daha sonra Moskova tarafından SSCB'nin Din İşleri Komitesi Başkan Yardımcısı olarak atanan misafirimiz tam da bizim tarihimizdeki önemli değişikliklerin gerçekleştiği yıllarda, yani 1987'den 1993'e kadar maalesef 6 yıl Kırgız toplumundan uzak kalıyor. Sayın Karıbek Moldobayev ile olan sohbetimizin uzamasının sebebi de bundan olsa gerek.

- Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra 1,5 yıl Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezinde çalıştım. Elbette, Moskova'da bulunduğum yıllarda benim aklım ve kalbim hep Kırgızistan'daydı. Ülkemin başına gelen zorluklar beni üzüyor, küçük başarıları bile beni sevindiriyordu. 1993'te de Kırgızistan'a geri döndüm, bu dönüşüm kesin bir dönüş oldu. Döndüğümde hemen yeni kurulan Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörlüğü teklif edildi. Dolayısıyla kendi alanıma dönmüş oldum. Bir zamanlar iş hayatıma Kırgız Devlet Üniversitesinde Felsefe dersi vermek üzere öğretim elemanı olarak başlamıştım. Yüksek öğretimin bütün aşamalarından geçtim. Bölümde asistan, bölüm başkanı, Kırgızistan Komünist Partisi Merkezi Komitesine bağlı Eğitim ve Kültür Dairesinde başkan olarak çalıştım. Sonradan da hem Merkezî Komitenin, hem Belediye Başkanlığının eğitim alanlarında yöneticilik yaptım. En sonunda bana Rektör olma fırsatı doğdu.

- *Sayın Moldobayev, günümüzde eğitim sektörünün de içinde bulunduğu bazı kurumlar, kuruluşlar, vakıflar, üniversiteler, hatta okullar, âdeta akrabalara veya tanıdıklara iş bulmak için açılıyor. Fakat sizin üniversiteniz için böyle bir şey söylenemez. Bundan yola çıkarak üniversitenizin açılmasıyla ilgili aydınlatıcı bilgiler verebilir misiniz?*

- Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesini açma düşüncesi 1994'te ortaya çıkmıştır. O zamanlar, iki kardeş ülkenin Cumhurbaşkanları sayın Askar Akayev ile sayın Süleyman Demirel'in görüşmeleri esnasında Bişkek'te 21. yüz yılın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir Üniversitenin açılması konusunda anlaşmışlar. Bu kararın temelinde iki ülkenin entelektüel potansiyelini ve gücünü birleştirme

düşüncesi vardı. Esas amaç buydu. Bunun dışında iki ülke ve iki kültür arasındaki manevî bir köprü oluşturma arzusu da çok önemli bir faktördü.

- *Anlattıklarınızdan aynen temeli iki ülkenin cumhurbaşkanları tarafından atılmış olan Kırgızistan-Rusya Slavyen Üniversitesinin açılış tarihi aklıma geliyor. Bu karar, Boris Yeltsin'in Kırgızistan'a geldiğinde alınmıştı. Sizin üniversitenin açılma kararı nerede alındı?*

- Üniversitemizin açılmasıyla ilgili düşünce Atatürk'ün vatanında, sayın Askar Akayev'in Türkiye'yi ziyareti esnasında doğmuştu. 1995'te Nisan ayında da iki taraflı görüşmeler sonucunda Cumhurbaşkanımız üniversitenin açılmasıyla ilgili kararnameyi imzaladı ve Ağustos ayında da sayın Süleyman Demirel, ülkemizi ziyaret ettiğinde üniversitenin açılacağını resmi olarak ilan etmişti. Üniversitemizin temel atma töreninde de her iki Cumhurbaşkanı üniversiteyle ilgili bu kararların çok tarihi bir önem taşıdığını kaydederek, onun gelişmesine yönelik temel fikirleri dile getirmişlerdir.

- *Üniversitenin hem kuruluşundaki temel fikir, hem de gelecekte kurulacak olan üniversite kampüsü gerçekten de ilgi çekicidir. Fakat bugün siz hangi aşamadasınız? Sizinle görüştüğümüz yer eski bir çocuk yuvası(kreş) binası, yani üniversitenin geçici bir binası değil mi?*

- Evet, burası geçici binamızdır (Manas caddesi, 16). Bizim merkez binamız ise Tınçtık (Mira) caddesinde bulunmaktadır. O bina, şimdi Türkiye Cumhuriyeti tarafından tarafından onarılıyor.

- *Demek ki, siz hemen Rektörlük işlerine başlamışsınız. Mihail Jvanevski'nin dediği gibi "Onarım durum değil, süreçtir. Sizin onarıma başlamanız onun tam başladığı anlamına, sizin onarımı tamamlamanız ise o işin sona ermesi anlamına gelmez." Yoksa, Türkler farklı mı düşünüyor?*

- Türk kardeşlerimizin yardım etmesine rağmen, onarım işlerinin başlaması bir bayram değildir. İyi ki, bize bu bina tahsis edildi. Çünkü uluslararası bir üniversitenin açılabilmesi için belli bir standartlar vardır. Binanın bize verilmesi de onarımı da bizim için çok önemlidir.

- *Bizim standartlarımızla Türkiye'deki standartlar farklı mı acaba?*

- Şunun altını çizmek istiyorum ki, şu anda Türkiye'deki standartlar değil, dünya standartları söz konusudur. Bizim binamızın toplam alanı 12.500 metre karedir. Normlara göre bu alanda 2 bin öğrenciye eğitim verilebilir. Fakat bildiğiniz gibi sayı değil, kalite önemlidir. Biz, üniversitemizin binasının onarımı için gerekli kaynak bulabildik. Açıkça ifade edecek olursam, bütün onarım malîyeti 6 milyon dolar civarında olup bu giderler Türkiye tarafından karşılanıyor. İhaleye 12 firma başvurdu ve şuan kazanan firma inşaatı yürütmektedir.

- *Üniversitenizin yenilik getiren projesi nasıldır?*

- Sayın Anes Guregnoviç, şunu söylemek istiyorum. Biz, yeni model bir üniversiteden bahsediyoruz. Siz, başka üniversitelerin nasıl açıldığını biliyorsunuz...

- *Biliyorum. Zamanında ben bununla ilgili komik şiirler bile yazmıştım. Fakat gerçekler benim beklentilerimin bile önüne geçti. Eğitim alanında "hızlı çoğalışlar" hakkında şahsî görüşünüz nedir?*

- Genel olarak olumlu bakıyorum. Çünkü rekabet ortamı oluşturuyor.

Zamanla yeni açılan bir çok üniversite kendi kapılarına kilit vurmak zorunda kalacak ve sadece güçlü ve prestij kazanan, çok tercih edilen ünversiteler yoluna devam edeceklerdir. Prestij ve toplumun tercihi de sadece eğitimin kalitesine bağlıdır. O yüzden, Üniversitelerin çoğalmasından korkmamak lazım. Bizim alanda da rekabet ortamı oluşsun.

- *Elbette, rekabet ortamında bu doğal bir süreçtir, yani güçlü olan kazanır. Fakat yine de herkese rahatsızlık verecek eden bir sorun var. 5-10 sene sonra yetiştirdiğimiz bir çok işletmeci, hukukçu veya uluslararası ilişkiler uzmanını nereye göndereceğiz? Elindeki lisans diplomasıyla onlar nerede iş bulabilecekler? Şimdi eskisi gibi devlet kimin nerede çalışacağını belirlemiyor. Üniversitelerin çoğalmasıyla biz işsizliğe zemin hazırlamıyor muyuz? Çok yakında ülkemizde diplomalı işsizlerin sayısı çoğalmayacak mı?*

- Bence bugün bir çok insan aynen sizin gibi düşünüyor. O yüzden eğitimde şeffaflık lazım. Halk, üniversiteler ile onlardaki eğitim kalitesinden haberdar olmalıdır. Sizin dediğiniz doğru. Mesela, ülkemiz büyük olmamasına rağmen uluslararası ilişkiler alanında çok eleman yetiştiriyoruz. Elbette, bizim o kadar elemana ihtiyacımız yok. Bu bir gerçektir. Burada önemli olan husus, hangi üniversitede kimin eğitim vereceği ve nasıl verileceğidir. Üniversiteler her sene öğrenci alıyor, fakat onların "dersi kim veriyor", "eğitim kalitesi nasıldır" , "eleman yetiştirmek için uygun altyapı var mı" gibi sorulara cevapları yoktur. Bunun dışında biz ülkemizin hangi elemanlara hangi miktarda ihtiyacı olduğuna dair bilgimiz var mı? Buna bakmak lazım.

- *Siz sanki benim düşüncelerimi okuyorsunuz. Şimdi hayatımıza yeni giren fakat, ileride ihtiyaç duyulmayacak bir çok meslek var. Bununla beraber geleneksel, özellikle teknik bilimler alanında yetiştirilen elemanların sayısı çok düşük. Biliyorsunuz bugün biz, BDT ülkelerinde sahtekârlıkların, insanları dolandıran çeşitli firmaların, kurumların sayısının çoğaldığı bir günde yaşıyoruz. İnsanlar hangi üniversiteyi tercih edeceğini, çocuklarını nereye göndereceğini bilemiyorlar. Böyle bir zamanda siz ve ekibiniz kimleri ve nasıl hazırlayacaksınız?*

- Evet, şimdi bizim Üniversitemizin kuruluşunun temel fikrine dönelim. Beni de üniversitenin açıldığı 1995yılında öğrenci almadınız diye eleştirenler de oldu. Fakat biz henüz altyapımızın olmadığı dönemde nasıl öğrenci alabilirdik. Tabiîi ki, zaman harcadık. Bizim kurucularımız olan Cumhurbaşkanlarımız bize sahip çıkıyorlar ve her konuda destek oldukları için de şanslıyız.

- *Bir üniversite kurmak çok kolay bir iş değildir. Onun temeli nelerden oluşur? İnşaattan bahsettiğimizde en son aşamadaki amacımızı göz önünde bulunduruyoruz. Siz mezunlarınızı nerelerde çalıştırmayı planlıyorsunuz? sorusuna gelince...*

- Daha önceden bahsettiğimiz gibi günümüzde eskisi gibi mezunlarla ilgili devlet planı yoktur. Kendi alanında iyi yetişmiş bir eleman işi kendisi bulmalı, işyerlerini kendisi oluşturmalı. O zaman onu her yerde beklerler, yani profesyonel elemanlar kendi kaderini kendisi belirler.

- *Şimdi başka ülkelerde ve Türkiye'de devletin mezunlarla ilgili politikası yok mu? Oralarda da devlet, eleman ihtiyaçlarıyla ilgili araştırma yapmıyor mu? O zaman onların eğitim bakanlıkları ne iş yapıyor?*

- Türkiye'de devlet üniversiteleri ile ilgili faaliyetler Millî Eğitim Bakanlığı ve YÖK tarafından yürütülüyor. Orada özel üniversiteler de vardır. Devlet, üniversite bütçelerini hazırlarken bütün üniversitelere aynı standardı uygulamıyor. Biz de öyle yapabilirdik, yani prestij kazanan üniversitelerin bütçesini karşılayabilirdik. Bence, devlet tarafından bütün üniversitelerin bütçesinin aynı ölçüye göre yapılması doğru değildir. Özel üniversitelere gelince, onların geleceği sadece toplumun tercihine bağlıdır.

Bizim Üniversitemiz, yüksek kriterlere dayalı olarak açılmıştır. Cumhur-başkanlarımızın isteği de bu zaten. Mezunlarımız sadece Kırgızistan ve Türkiye'de değil, diğer yabancı ülkelerde de iş bulabilmelidir. O yüzden yeni teknolojiler kullanarak çağdaş dünyanın şartlarına uygun elemanlar yetiştirmeliyiz. Biz öğrencilerimizin Kırgızca, Türkçe ve Rusça dışında dünyada iletişim dilleri olan yabancı dillerin birini veya özellikle de İngilizceyi öğrenmelerini sağlamalıyız.

Geçenlerde, ülkemizde ünlü sayılan üniversitelerin birinde çalışan bir bölüm başkanıyla görüştüm. O bana tasarımı eski parçalardan yapılmış olan laboratuvar malzemelerini gururla gösteriyordu. Tabiî ki, o insanı anlıyorum. Fakat çağımızda o eski araçların kullanılmasına ne gerek var? Maalesef bu bizim üniversitelerimizin sıkıntısıdır, fakat bu, onların suçu değildir. Bizim üniversitemizi Cumhurbaşkanları destekliyor. O nedenle biz, 21. yüzyılın ihtiyaçlarını karşılayan teknik altyapıya sahip bir üniversite kurma iddiasındayız.

- *Akademik kadroyu nasıl oluşturacaksınız?*

- Ülkemizdeki profesyonellerden yararlanacağız ve komşu ülkelerle diğer yabancı ülkelerden kendi alanının en iyi uzmanlarını davet edeceğiz. Temelli olmasa da belli bir süre için burada çalışmalarını sağlayarak onlar için lojman da kuracağız. Onların bizim öğrencilerimize verdikleri emeğin karşılığında bir fon oluşturmak istiyoruz. Umarım, gelen bilim adamları burada bilimin ve eğitimin gelişmesine katkı sağlarlar.

- *Hocam, üniversitenizin yapısını ayrıntılı olarak anlatabilir misiniz?*

- Üniversitemizde eğitim bir kaç aşamadan oluşmaktadır. Dil hazırlığı eğitiminden sonraki ilk aşamada lisans eğitimi verilir, sonra yüksek lisans ve başarılı olanlar da eğitimini doktorada devam ettirebilirler.

Öğrencilerimiz, Türkoloji, Tarih, İktisat, İşletme, Bilgisayar Teknolojileri alanlarında 4 senelik lisans eğitimi görecekler. Sonra da yeni bölümler açacağız.

Lisansüstü eğitime devam etmek isteyenler için de Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitülerini, ayrıca başka alanlarda da araştırma araştırma merkezleri açacağız. Çünkü eğitim ve ilim bir madalyanın iki tarafı gibidir.

Mezunlarımız hem Kırgızistan diploması, hem de Türkiye diplomasına sahip olacaklar. Elbette, üniversitemiz prestij kazandığı takdirde mezunlarımız sadece bu iki ülkede değil, dünyanın her ülkesinde çalşabilecek konuma geleceklerdir.

- *Şimdi sizin üniversitede eğitim görmekte olan o şanslı öğrencilerin sayısı ne kadar?*

- Biz henüz öğrenci almasak da geçen yılın güz döneminde 100 kişilik Hazırlık Bölümü açmıştık. Anlaşmaya göre kontenjanın % 50'si Türkiye'deki adaylara veriliyor. Şimdilik onlar Hazırlık Sınıfındakileri kendi ülkelerinde hazırlamaya karar verdiler. O nedenle, şu an öğrencilerin hepsi Kırgızistanlılardan

oluşuyor. Onlar da girdikleri sınav sonuçlarına göre kayıt oldular. Sınav test şeklinde Bişkek ve Oş şehirlerinde gerçekleşti, fakat cevapların değerlendirilmesi Ankara'da test merkezinde yapıldı. Sınava giren adaylar bütün bölümlere başvurabiliyorlar ve sınav sonucuna göre öğrencinin hangi bölüme kaydını yaptırabileceği belli oluyor. Bize diğer üniversitelerden de gelenler oldu. Kazanan öğrenciler bir yıl Türkçe, İngilizce ve bilgisayar dersleri görecekler. Yıl sonunda sınav sonuçlarına göre başarılı olan öğrenciler 1. sınıfa kayıt olacaklar.

- *Demek ki, önümüzdeki yazdan itibaren öğrencileriniz olacak. Hazırlık Sınıfında okumayanlar üniversitenize başvurabilir mi?*

- Elbette. Şeffaf bir sınav olacaktır. Öğrenci sayısını 250'ye ulaştırmak istiyoruz.

- *Peki, gelecekte fakülte ve bölüm sayısını çoğaltacak mısınız?*

- Mutlaka. Bizim prensibimize göre amacımız, iyi bir zemin hazır oldukça yeni bölümleri açmaktır. Mesela, 1997'de sayın Askar Akayev'in Türkiye'yi ziyareti esnasında Tıp Fakültesinin açılması ile ilgili anlaşma imzalandı. Evet biliyorum. Bu haber bütün Kırgızistan'da duyuldu. Ben de buna seviniyorum. Umarım Tıp Fakültelerimiz arasında "dostluk bağı" oluşur. Bu fikrin babası sayın Süleyman Demirel oldu. Üniversitemizin temelini atarken Süleyman Demirel: "Tıp Fakültesi olmadan Üniversite olur mu?" demişti ve burada geleceğin doktorlarını yetiştirmek için eğitim ortamını oluşturacak ve şehrin ve ülkemizin insanlarına hizmet verecek bir sağlık merkezi kurmak için söz vermişti. Türkiye'de ve diğer Batı ülkelerinde de iyi hastanelerin hepsi üniversitelerin bünyesinde bulunmaktadır.

- *Keşke sizin bu dediklerinizi bizim doktorlar da duysa... Maalesef buradaki doktorlar, bu tür teklifleri kabul etmiyorlar. Bizim üniversitelerimizin hiç birinde olmadığı gibi, Tıp Fakültesinin de kendine ait hastanesi yok. Şehirdeki hastanelerde "kiracı" olarak eğitim vermekteyiz. Belki sizin üniversiteniz bize iyi bir örnek olur.*

- Maalesef, bu sene sağlık merkezinin inşaatını başlatamayacağız. Kampüsümüzde ise bir kaç fakülte binası, yurt, öğretim elemanları için lojman, spor sahası ve kültür merkezi yapılacak. Bu kampüs, üniversitenin özerk bir şehri olacak.

- *Böyle bir "özerkliğe" sahip üniversitelere Belediye Başkanları bile izinsiz giremez. Bu konuda üniversitenizin tavrı nasıl olacak. Bişkek Belediye başkanı izinsiz kampüse girebilir mi?*

- Sadece Belediye Başkanına değil, Kırgızistan'daki bütün meslektaşlarımıza ve öğrencilere kapımız açık. Gelsinler ve çağdaş eğitim modelini görsünler. Bizim Kırgızlarda ve Türklerde ortak davranış biçimimiz ve kültürümüzdeki en önemli hasletlerin başında, vatanseverlik ve misafirperverlik yer alır.

- *Sağ olun! Mutlaka davetinize icabet edeceğiz.*

Röportaj: Prof. A. ZARİFYAN
Slavyen Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı
"Utro Bişkeka" gazetesi
17.02.1998

BENİM KÖKÜM; ANNEM VE TABİAT

Saygıdeğer Karıbek Moldobayev 70 yaşında. Bişkek'in yetişkinleri bu kıymetli insanı ta Usubaliyev döneminden beri tanımaktadırlar. Uzun süre Kazakistan'da yaşayan birisi olarak, Sayın hocamızdan bütün Kırgız siyaset adamlarını iyi tanımadığım için özür dileyerek Karıbek Moldobayev'in Turdakun Usubaliyev'e çok benzediğini söyleyebilirim. İkisi de aynı unvanlara sahip, aynı çağda yaşayan büyük ve cana yakın, gerçek aydın insan olduklarını ifade etmek istiyorum. Kırgızistan-Türkiye "Manas" Üniversitesinde meslektaşları, Karıbek Moldobayev'in doğumunun70. yıldönümü münasebetiyle "Türk Uygarlığı Sempozyumu" düzenliyor. Türk Uygarlığı ise zaten Prof. Karıbek Beyin çok araştırdığı ve önem verdiği bir konudur. Bişkek eşrafı Karıbek Beyi başkentimiz Bişkek'in Frunze ismini taşıdığı 70'li yıllardan beri o dönemin Frunze Komparti Başkanı olarak biliyorlar. O zamanlar, şehrimiz 12 yıl Komünist Partisi, SSCB Bakanlar Kurulu ve Komsomol Komitesi tarafından ödüllendirilmişti. ... Moldobayev gibi insanlara "canlı tarih" diyorlar. Kendisi Kırgızistan Komünist Partisi Merkezi Komitesinde Eğitim, Bilim ve Kültür Dairesinde Bölüm Başkanı, sonra Kırgızistan Kompartisi Merkez Komitesi Başkanı, sonra SSCB'nin Din İşleri Komitesi Başkan Yardımcısı olarak çalışmıştı. Ekim İhtilali Nişanı, Kızıl Bayrak ve daha bir çok devlet ödülüne de sahip olmuştu. Eğer Sovyet döneminde bütün bu ödüllerden bahsedilseydi o zaman bizim için bu kadar heyecan verici olmayacaktı, çünkü bu ödüllerin adlarına alışmıştık. Şimdi ise durum farklı. Belki de biz SSCB gibi büyük bir devleti kurmak için ne kadar büyük emek harcandığını şimdi anladık.

Ama bizim konumuz bu değil. Biz, bugün Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörünü ilgilendiren konulardan bahsedeceğiz.

- *Sayın Karıbek Moldobayeviç, neden Kırgızistan-İsrail, Kırgızistan-Pakistan değil de Kırgızistan-Türkiye Üniversitesini açma fikri ortaya çıktı?*

- Bu fikir, iki kardeş ülke cumhurbaşkanları sayın Askar Akayev ile sayın Süleyman Demirel'e aittir. Amaç, iki ülkenin millî kültürü ile yüksek eğitimde çağdaş modeli birleştirerek, yeni yüzyılın yeni modele sahip bir üniversitesini kurmaktı. Aynı zamanda da Üniversitemiz sayın Süleyman Demirel'in dediği gibi iki kardeş millet arasında bir köprü, altın köprü olmalıdır.

Bilişim teknolojisi çağında çağdaş bir üniversitede eğitim görmek masraflıdır. İşte bizim ülkelerimiz bu masraf ve maliyeti üstlenebildiler.

- *Siz üniversiteyi açarken iki ülke arasında eğitim alanındaki kaynaşma değil, iki kardeş milletin tecrübelerinin ortaya konması söz konusuydu. Siz hiç Türkiye'de bulundunuz mu?*

- Elbette, ben oradan daha yeni döndüm. Bana Türk dünyasına

katkılarımdan dolayı ödül verdiler. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı sayın Ahmet Necdet Sezer ve 9.Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile görüştük. Konumuz, bu günlerde üniversitemizde gerçekleşmekte olan sempozyumdu. Bu sempozyumum üniversitemizde daha yeni açılan Türk Uygarlığı Araştırma Merkezinin faaliyetlerinin başlangıcı olacaktır.

Yeni açılan Merkezin amacı, Türk Uygarlığının Türk Kağanlığından başlayan geçmişini, bugününü ve geleceğini araştırmaktır. Özellikle Türk rönesansına vurgu yapılacaktır. Bildiğiniz gibi dünya gelişiminin iki yönü vardır: Küreselleşme ve uygarlığın tekrar canlanması. Onlar birbirine bağlıdır ve aynı anda da birbirine karşı da gelmektedir. Uygarlığın tekrar canlanması konusu, öncelikle bağımsız genç ülkeler için çok önemlidir. Çünkü bu bizim tarihimizdir, ve "Biz kimiz?", "Bugünümüzü oluşturup, geleceğimizi kurabilmemiz için biz nasıl bir potansiyele sahibiz.?" gibi soruların cevabını bulmalıyız.

Şu anki dünyamız öncekisi gibi kapitalist ve sosyalist sistemlerin hükmettiği iki kutuplu dünya değildir. Dünya böyle değişince "Dünya nasıl olacak?" sorusu oluştu. Japon asıllı Amerikan vatandaşı Fukuyama "Tarihin Sonu" adlı eserinde bu sorunun cevabını veriyor. Ona göre şu anki Batı uygarlığı dünyada ebediyen yaşayacak uygarlıktır. Dünyada Batı uygarlığının temelinde liberal ekonomiye ve demokrasiye dayalı aynı uygarlık olacaktır. Başka bir Amerikalı siyaset bilimcisi de 21. yüzyılın uygarlıkların çatıştığı bir yüzyıl olacağını söylemişti.

- *Peki, siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?*
- İlk olarak, bence dünya her zaman "renkli" olmuştu ve "renkli olarak" kalacak. Bu renkler uygarlık renkleridir. Onlar her zaman bir birini zenginleştiriyordu. Dünya o renklerle güzeldir. İkinci olarak, dünyada çatışmalar her zaman oluyordu, her zaman kan dökülüyordu. Bence, bunun nedeni uygarlıklar değil, ekonomik ve siyasi çıkarlardır. Bu uygarlıkların savaşı değil, çıkarların savaşıdır.
- *Sizin hayatınız Sovyetler Birliği dönemine denk geldi. O yüzden siz o dönemdeki vatanseverlik duygusunu iyi biliyorsunuz. Şu an bazı siyasetçiler ve sizin meslektaşlarınız ülkemizin problemini millî bir ideolojinin olmamasından kaynaklandığını söylüyorlar. Bu nedenle geçenlerde kendisiyle görüştüğüm bir şahıs, Kırgızistan'ı 11 yıldır aynı yerde dönüp dolaşan bir gemiye benzetmişti...*
- Millî ideoloji, birileri tarafından keşfedilecek bir şey değildir. O, çağın ihtiyacına göre doğal olarak meydana gelir. Ben bizde millî ideolojinin hiç olmadığını söyleyemem. Bizim devletimiz, bizim en kıymetli değerimiz değil midir yahut da çağımızın evrensel insanlık değeri olan demokrasi nedir bizim için? Biz onları korumayacak mıyız? Çağdaş pazar ekonomisinin, hukuk devletinin kurulması ve dünyadaki bütün davranışlarımızın merkezinde insanoğlunun olması, yani yapılan her şeyinin insanlık uğruna olması gerektiğini kim bilmiyor ki? Fakat insanları bu değerlerin etrafına birleştirebilmek ise ayrı bir konudur. Diğer anlatılanların hiç bir anlamı yoktur. Elbette bu konuda iktidara olan güven de çok önemli. Çünkü bu değerleri kim anlatabiîlir? Tabiîi ki, iktidar anlatacak.
- *Sizin böyle değerli bir şahsiyet olmanıza neler ya da kimler katkı sağladı oldu?*
- Ben Narın bölgesinde Koçkor'a bağlı Mantış köyünde büyüdüm. Bir çok şeyi annemden öğrendim. Babamızı erken kaybettik ve bizi, beş çocuğu annemiz

tek başına büyüttü. Annem çok çalışkan ve saygıdeğer bir insandı. Mesela, ben de annem gibi birisine uzun uzadıya ders anlatmak, tavsiyelerde bulunmak istemem. Annem bize nasıl olmamız gerektiğini anlatmıyordu, gösteriyordu. Birilerine nasıl olması gerektiğini anlattığımızda biz hep bilinenleri anlatıyoruz, fakat insana sadece bir davranış, bir örnek davranış ders verebilir. Bunun dışında beni bizim köyün tabiîatı da çok etkilemiştir. Tabiîat çok güzeldi. Tabiîat başkalarını nasıl etkiler bilmiyorum ama o beni hep temizliyor.

- *Böyle bir küçük köyde doğup büyüyen çocukta felsefeye olan sevgi nereden geliyor? Neden Türk Uygarlığı ilginizi çekti ve Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörlüğüne neden sizi seçtiler? Siz o zaman Moskova'da çalışmıyor muydunuz?*

- Antik kültüre olan sevgim beni felsefeye götürdü. İlk defa Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde okuduğumda klasik edebiyat hocası antik kültürü çok seviyordu. Eski Yunan kültürü zengin bir mitolojiye sahiptir. Bence o bizim millî mitolojjiye benziyor. Bizim "Manas" ve diğer küçük destanlarımız da mitler üzerinde oluşmuştur. Onların hepsi genellemedir. Felsefe de genellemedir. Böylece ben Moskova Devlet Üniversitesi Felsefe Fakültesine yatay geçiş yaptım. O dönemi iyi hatırlıyorum, romantik bir dönemdi. Her pazar günü, üniversitede senfoni orkestrası konseri düzenleniyordu. Ben senfonik müziği tanıdım diyenlere inanmıyorum. Onu tanımak mümkün değildir. Sadece onu dinleyerek, onunla iç içe olarak, onunla bir araya gelerek göklerde uçabilirsin. Resim ve heykel sanatı da öyledir. 1955'te "**Sistin Madonası**" resmini gördüğüm andaki yaşadığım duygular hiç aklımdan çıkmıyor. O zaman onu Almanya'ya gönderirken çıkartıp sergiye koymuşlardı. Sonra aynı duyguları Tretyakov galerisinde "Siyah kare" adlı resmi görünce yaşadım.

"Neden ben" sorusuna gelince... Ben Manas Üniversitesinin Rektörlüğüne atandığımda Moskova'dan daha yeni dönmüştüm. Askar Akayev beni iyi tanıdığı için bana bu görevi teklif etti.

Türk Uygarlığının Rönesansı fikri bana daha önceden de yakın bir konuydu. İki kutuplu dünyada değişiklerin başlamasından itibaren benim ilgimi çekmeye başladı. Bir zamanlar gelişmiş Türk Uygarlığı belli bir süre için kendi sesini çıkartamadı. Tarihin rüzgarları Türk Uygarlığının yaratıcılarını dünyanın her tarafına dağıttı, fakat yine de Türk Uygarlığının kökleri hayatına devam etmeyi başarabildi. Şimdi de bunları görmezlikten gelmek mümkün değildi. O yüzden bana Rektörlük görevi teklif edilince ilgimi çeken alanda çalışabilmek için çok iyi bir fırsat olduğunu anladım.

- *Hayatınızdaki en yüksek başarılarınızı -lütfen elinizi vicdanınıza koyarak- anlatabilir misiniz?*

- Bu konuda iki şeyden bahsedebilirim. Birincisi, 13 yıl Frunze (Bişkek) Belediye Başkanlığı yaptığım yıllardır. O dönemde başkentimizin hızla geliştiği bir dönemdi. Tabiîi ki, bu sadece benim başarım değildir. Bana mutluluk verici bir tesadüf sonucu verilen görevi yaptım. O dönemde, büyük makine fabrikaları kuruldu. Bu fabrikalar Askeri Savunma Sanayii alanına da çalıştığı için başkentimize Moskova'dan büyük maddî destek geliyordu. Onların yardımıyla evler, kültür ve sağlık merkezleri de kuruldu, yollar yapıldı.

Benim ikinci bir başarım da bu Üniversitemdir yani, "Altın Köprü" Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi. İnşallah, gelecekte ülkemizin dünya eğitim sisteminde yer almasına katkı sağlayacaktır. Ümidim sonsuzdur.

K. Gıryatli
"Slovo Kırgızstana" Gazetesi
15.11.2002

TARİHİN AVAZI VE BİZİM VURDUMDUYMAZLIĞIMIZ

'Millî ruh, kavimlerin eski küplerinde kalan yeni şarap için hazırlanan bir mayadır'
(Arnold Josef Toynbee)

Henüz daha dün, kazandığımız bağımsızlık nedeniyle coşku içerisindeydik. Bu tarihî olay, hepimizin başına konmuş bir devletkuşu gibiydi. Madem bu devletkuşu ise, insanlar bağımsızlığın bedelini neden hiç düşünmemişlerdir.

Böyle zamanlarda bağımsızlığın sadece onurunu yaşamakla geçirmemeli, aynı zamanda onun çok ağır bir sorumluluk da getirdiğini unutmamalıyız.

Zamanla şu anlaşıldı ki, bu gerçeğin farkında olabilme bilinci bağımsızlıkla birlikte verilmezmiş. Bunun yaşanması lazım. Bağımsız gelişme yolunda bir çok zorluklar yaşadığımız gün ancak bağımsızlığa layık bir millet olduğumuzu anlayabilir ve bağımsızlığın rastgele bir olay olmadığını kanıtlayabiliriz.

Dünya tarihinde yer etmiş ünlü bilim adamı Arnold Toynbe'ye göre, insanların hayatlarında radikal değişiklikler her zaman tarihini arama ve sorgulama sonucunda olmuştur. Böyle bir durumda kimileri tarihin sorularına uygun bir cevap bularak yeni bir hayata başlayarak başarır, kimileri ise tarihin sunduğu sorulara cevap bulmaya bile cesaret edemeden teslim olurlar. Onlar bir köşede marjinal hayatlarını geçirirler.

20. yüzyılın ünlü tarihçisi Arnold Toynbee'nin sözlerinin gerçek olduğunu Kırgız halkının tarihi apaçık göstermektedir. Bu halk, bir amaca ulaşmak için birleştiği dönemlerde büyük başarılara ulaşmıştır. Böyle bir durum aynı zamanda Yenisey'de yeni devletin kurulması ve Orta Asya'nın en büyük devleti olan Türk ve Uygur Hanlıklarının takipçisi olan büyük Kırgız Hanlığıdır.

Kırgız halkına bağımsız devlet olarak kendi varlığını sürdürebilme şansı, Sovyetler Birliğinin yıkılmasıyla verilmiştir. Söz konusu şans, talih değil, tarihin çağrısıdır. Bu çağrıya cevap verebilirsek kendi millî kimliğimizi koruyabileceğiz, veremezsek kaybederiz.

Tarihin çağrısı karşısında milleti oluşturan temel unsur nedir? Elbette,millî ruhtur. "**Milletin ruhu, kavimlerin eski küplerinde kalan yeni şarap için hazırlanan bir mayadır'**, demiştir A.Toynbee. Bu bilim adamının yapmış olduğu açıklamadaki tarihî model, bağımsızlıktan sonra bizim kavuştuğumuz özellikleri yansıtmaktadır. Yani yukarıda sözü edilen yeni şarap bizim genç devletimizdir, maya ise bizim millî ruhumuzdur.

Üstümüzden kabilecilik illetini ne kadar çabuk atarsak, o kadar millî devletin günümüz rönesansına uygun olan varlığımızın yeni şeklini alırız.

Tabiîi ki, bu sürecin bileşenlerini çözmek çok zordur. Öncelikle bunun temelini ekonomik unsurlar oluşturmaktadır. Çünkü bir toplumun konsolidasyonu ancak onun bütün ekonomik sisteminin kalıplaşmasına bağlıdır. Bunu geliştirmek için öncelikle, bir yandan, ülkenin bölgeler arası işbirliğinin geliştirilmesi lazım, diğer yandan ise siyasî ilişkilerin geliştirilmesi gerekir. Bu konuda, hiç abartmaksızın, sayın Cumhurbaşkanı A.Akayev'in Okyanusa ve Avrupa'ya çıkacak Kaşgar-Torugart - Kazarman - Celal-Abad - Andijan yolunu (İpek yolu) kurma inisiyatifini ortaya koyması büyük bir önem taşımaktadır.

Sürecin diğer bir bileşeni de, millî konsolidasyona gösterilen siyasi iradedir. İşte bu, bizim tarihin çağrısına somut cevap verebilecektir. Kısa vadeli çıkarlar üzerinde yükselen siyasî hırsları ve gelecekte muhtemel karışıklıkların üstesinden gelerek zorlukları yenerek millî birlik yolunu açmış oluruz.

Günümüzde genç devletimizin oluşum ve gelişim sürecinde bu problemler daha da aktüel olmuştur. Bunu bize yaşanan gerçekler gösteriyor.

Siyasî mücadele hırsıyla sarhoş olan kimileri ülkemizin ve milletimizin bütünlüğüne el koymaya çalışmaktadırlar. Onlar ülkeyi kuzey – güney diye ayırmaya çalışmaktadırlar. Galiba birisi bir bütünlüğün kırık parçalarına sahip olmak için sabırsızlanıyor.

Diğerleri ise kendi ülkesini komşu ülkelere hediye ederek kendi mutluluğunu bulmaya çalışıyor, diğerlerinin bir kısmı ise dünyanın en zengin ülkesi olan ABD'ye kavuşmak için 53. veya 54. eyalet olmak istiyor.

Üçüncü taraf ise ateşli savaşçı olarak Sovyetler Birliğini yeniden kurmaya çalışıyor ve zamanında çok hoşumuza giden merkezi sistemin devlet bütçesinden hazır ödeneklerin verilmesini istiyorlar.

Yukarıda değindiklerimizin hepsi bize şunu gösteriyor ki, millî devlet anlayışının yeni şarabı kavmiyetçiliğin eski küplerinde mayalanırken mikroplar ise milletin ruhunu kemirirken, merkezkaç eğiliminin oluşması tehlikesini de beraberinde getirmektedir.

Böylece başka inandırıcı argümanı olmayan siyasetçiler, kendi menfaatlerini düşünerek kabilecilik silahını kullanarak milletin bütünlüğünü yıkmaya .alışıyor ve kaderi ile oynuyorlar.

Günümüzdeki başka bir tehlikeli mesele de şudur: Millî bilincin marjinalleşmesi hastalığıdır.

Sözkonusu meselenin özünde siyasetçilerin ve aydınların bir kısmı, geçiş döneminin baskısı altında taban kaybetmeye başladılar. Onların düşüncelerine göre egemen bir devlet olarak millî değerlerin yüklerini taşımaya ülkemizin gücü yetmez. Bu nedenle onlar bu yükü mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde daha güçlü ülkelerin omuzlarına aktarmaya çalışıyorlar.

Evet, kendi kaderinitayin etmek ve bütün sorumluluğu taşımak gerçekten zor bir iştir. Ancak her zaman yer değiştirmek daha da zordur. Çünkü Kırgız halkı gelişme yolunda bu kaderi bir çok defa yaşadı.

Tabiîi ki, böyle zihniyette böyle düşünceler kendi kendine oluşmaz. Bunlar günümüzün çelişkileri ile geçmişin eylemsizliği sonucunda ortaya çıkmıştır.

İlk olarak, burada elde edilen bağımsızlıktan beklentilerin fazla yüksek olması söz konusu idi. Egemenliğin ilk günlerinde ekonomik reformlar yolunda gelişmiş

ülkelerin yardımı ile ekonomide büyük gelişmeler yaşanacağı düşünülüyordu. Fakat bu dönüşümlerin ne kadar zor olacağını o dönemde kimse tahmin etmiyordu.

Bu tür beklentiler sırasında erken başarı yerine geçiş döneminin tüm zorluklarıyla karşılaşıldığında ilk coşku yerini hayal kırıklığına bıraktı. Tüm bu zorluklar, elbette ki, insanların iyimserlik ve vatanseverlik duygularını arttırmadı.

İkincisi, insanların bilincinde 'küçük kardeş' sendromu yer alıyordu. Sovyet ideolojisi bize bir bağımlılık zihniyeti altında aşağılık kompleksini de telkin etti. Böylece biz 'ağabey' kavramına inanarak, milletimizin ancak onun sayesinde var olabileceğini düşünüyorduk.

Günümüzün gerçeklerine baktığımızda, hâlen insanların zihninde Sovyet mantalitesinin yerleşik kaldığını gösteriyor. Bu bizim yeni gerçekleri görmemize, tarihin yeni çağrısını duymamıza çok büyük engel oluşturuyor. İdeolojik kardeşlik ve karşılıksız beslenmenin artık geride olduğunu daha kimse anlamadı mı? Dışarda zaman değişti ki, artık ülkelerarası ve uluslararası ilişkilerin içerik ve özelliklerini piyasa belirlemektedir. Böylece piyasa şartlarında rekabet içinde kendini korumak için başka yerde bedava birşeyler aramaktansa, halkın yaratıcı yeteneklerini canlandırmak için tüm dikkatini ve gücünü toplamak gerekir.

Tabii ki modern çağda -küreselleşme çağında- hiçbir ülke ne kadar güçlü olursa olsun, kendi başına tamamen yeterli olamaz. Bu nedenle, entegrasyon sürecinin bütün unsurları hemen hemen tüm dünyayı sardı. Elbette, bu süreçten Kırgızistan da uzakta duramaz. Bağımsızlık yıllarında bu yolda çok iş yapılmıştır ve yapılmaktadır.

Bütün bu işler, ülkenin millî çıkarları ile yönlendirilir. Ünlü 'Zarar vermeyin!' buyruğu her şeyden önce millî çıkarları ifade eder. Her birimiz, en zor durumlarda bile bir vatandaş olarak, bir yurtsever insan olarak bunu her zaman aklımızda tutmalıyız.

Hakiki entegrasyon ancak karşılıklı olduğunda gerçekleşir. Burada söz konusu tarafların hem ekonomik, hem de siyasi bakımdan ilgili olması gerekir. Fakat hiç bir zengin insan, fakir akrabası için kendi çıkarlarından vazgeçemez.

Rusya Federasyonu ve Beyaz Rusya gibi birbirine yakın ve akraba olan ülkelerin arasındaki birleşme süreci (ekonomi, kültür, tarih bakımından) ne kadar çok karışıklıklar yarattığını gösteren olaylar bizi uyarmıyor mu? Bu tür karışıklıklar ancak bizim millî çıkarlarımıza zarar getirir.

Tarih bize gelişim yolunu seçme şansını vermiştir. Bu nedenle biz bu şansı elden kaçırmamalıyız ve mümkün olduğu kadar şansımızı iyi kullanmalıyız. Bizim en üst gayemiz, tam tersine, bağımsız gelişme yolunda karşımıza çıkan ve çıkabilecek olan tüm zorlukları yıkarak kendi millî itibarımızı yüceltmektir.

Bu problem, kesinlikle aşağılık kompleksine sahip olan aydınlar için söz konusu olamaz. Çünkü bu tür insanlar, milletin geçmişini, mevcut hayatını, hatta geleceğini karanlıkta görmektedirler.

Kuşkusuz kendi kendini eleştirme, ruh sağlığının işaretidir. Ama bu eleştirinin halkın kendine inanma duygusunu yok edebilecek dayanaksız kötülemeyle ve nihilizmle hiç bir alakası yoktur.

Bununla birlikte ortaya konulan problemleri çözmek, tarihin çağrısına cevap verebilmek, millî devletin çağdaş şeklini oluşturmak için ilk önce kendi kendilerine

tahayyül ettikleri kafalarındaki daracık dünyanın ("Aygaygak"ın) sınırlarını aşıp üstesinden gelmek lazım. Bir zamanlar yazmış olduğum bir masal şunu anlatıyor: Kerme-Too'nun (Kafdağının arkasında) en ücra köşelerinde dört tarafı yüksek dağlarla çevrili küçük bir köy varmış. Dünyadan kopmuş bu köyün sakinleri kapalı bir hayat yaşıyorlarmış. Onların en geniş düzlük yeri bir koyun sürüsü alabilecek kadar 'Aygaygak' adlı küçük bir tarlaymış. Bir gün bu köye denizaşırı ülkelerden tüccarlar gelir ve köy sakinlerinin ricasıyla, seyahatlerinde gördükleri yeryüzündeki uçsuz bucaksız enginlikleri anlatırlar. O sırada köylülerin en akıllısı şöyle der: 'Allah Allah, sizin gördüğünüz, bahsettiğiniz enginlikler bizim 'Aygaygak' meydanı kadar var mı?'

'Aygaygak' kavramı böyle oluşmuştur.

Mesela, bazı politikacılar da Büyük İskender tavrıyla hareket etmektedirler. Onlar problemin özünü anlamadan, belli bir planı olmadan, sırf kendini beğenmişliklerinden dolayı 'Geldim, gördüm, yendim' prensibiyle davranıyorlar.

Aynı zamanda bu masal bizde az gelişmiş olan 'vatanserverlik' kavramı için de geçerlidir. Bu durumda bilim veya sanat alanında sıradan keşfedilmiş veya icat edilmiş olgular dünya kazanımları arasında yer almaktadır. Bu liste halinde olup çoğaltılabilir ancak konumuz bu değil.

Bizim asıl konumuz şudur: Kendimize duyulan ihtiyacı ne kadar azaltırsak, o kadar da taşralı olma ihtimalîmiz artar. Bu ise bizi sadece ve sadece boşluğa, durgunluğa götürür.

Çözmemiz gereken şey zamanın, tarihin çağrısını duymayı öğrenmektir. Ancak o zaman biz üzerimizden 'Aygaygak' ve aşağılık kompleksini atabiîliriz.

K.Moldobayev.
'Slovo Kırgızstana' gazetesi
27.12.2002

BAŞKENTİMİZ İNCİ TANESİNDEN BEZELYEYE Mİ DÖNÜŞÜYOR?

Bişkek kuruluş yıldönümünü kutlamaya hazırlanıyor. Bu etkinlik tantanalı kutlamaların yapılması için bir bahane midir acaba? Hâlen Kırgızistan-Türkiye 'Manas' Üniversitesi Rektörü olan Sayın Prof.Dr.Karıbek Moldobayev, 1973-1985 yıllar arasında Frunze Parti Komitesi Birinci Sekreteri olarak çalışmıştı.Onun görev yaptığı dönemde ülkemizin başkenti, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezî Komitesi, SSCB Bakanlar Kurulu, Sovyetler Birliği Merkezî Konfederasyonu ve Sovyetler Birliği Lenin Komunist Partisi Gençlik Teşkilatı Kızıl Bayrak ödülüne 12 kez layık görülmüştür. O zamanki Frunze, şehir sakinlerinin aklında hem gölgeli geniş sokaklarında taşralı özelliği ile, hem de zamana ayak uyduran yeni gelişimleri ile küçük bir inci olarak kalmıştır. Nasıl oldu da hakiki bir inci tanesi gitgide kıymetsiz bir bezelye tanesine dönüştü. Gri renkli evler, bulanık yağmur sularıyla hemen bozulan yollar ve ağaç kökleri yüzünden şişip kabarmış kaldırımlar tekrar parlayan inci manzarasına dönüşebilir mi?

-Prof. K.Moldobayev diyor ki; yıldönümü kutlama tarihleri pratik yönden ne zaman önem taşır? Ancak bulunduğu yerin ve yıldönümü sahibinin geçmişte, günümüzde ve gelelecekte olan rolünü kavramak için bir başlangıç noktası olduğunda önem kazanır. Özellikle bu düşünce, Bişkek gibi şehirler için geçerlidir. Cetişuu'nun (Kazakistan'ın güneydoğu bölgesi) eskiden bir kültür merkezi olduğunu biliyoruz. Burada o dönemin standartlarına göre bir çok şehir vardı, ancak Bişkek'in durumu özeldi. Bişkek, şehir statüsüne sahip olduğu andan itibaren Ayrupaî tarzda bir şehre dönüşmeye başladı. Bu gelişme, bütün bölgeyi Batılıaştırma ve halka dünya kültürünü tanıtma bakımından büyük önem taşıyordu.

Bişkek'in eski adıyla Pişpek'in diğer bir özelliği de, baştan itibaren çok uluslu bir şehir olarak oluşmasıdır. Burada sadece Kırgızlar değil, aynı zamanda Dunganlar, Özbekler ve Ruslar vb. milletler vardı. Şehrin İpek Yolu üzerinde bulunması ve Sogdiana'ya (şu anki Özbekistan'ın Samarkand ve Tacikistan'ın Sogda Bölgesi) yakın olması çok avantaj sağlıyordu. Bilindiği gibi Sogdianalılar çok aktif tüccarlardı. Böylece Bişkek kurulur kurulmaz zanaat, bilim ve kültür merkezi olmuştur. Tabiîi ki, ülkemizin başkenti oluşu sonradandır. Avrupaî tarzda Pişpek'in oluşumu halkın mentalitesinin de oluşmasında büyük rol oynamıştır. Pişpek şehri Kara-Kırgız Özerk bölgesi oluşturulduğunda tamamen bölgenin merkezi olmuştur. Kırgızistan'ın diye bir yerin nasıl olması gerektiği hakkındaki düşünceler tam da bu döneme aittir.Böyle bir farklı düşüncelere sahip olan halkın gelişmiş ve olgunlaşmış temsilcileri arasında çeşitli mücadeleler olmadan devlet kurmak mümkün değildi.

-Siz şehri tam sosyalizmin zirvede olduğu bir zamanda yönettiniz ve 'uçak' tam irtifa kaybetmeye başladığında o dönemin belli bir zaman dilimini yakaladınız.

Ancak bu uçağın nereye ineceğini kimse bilmiyordu. O yıllarda birinci sekreterlik görevindeyken en zor olan neydi?

-En zor olan şey, halkın artık ümitlerini yitirdiğini, üzüldüğünü ve öfkelendiğini anlamak idi. Biz, uzun süre insanlara yer yüzünde bir cennet olacağına (hatta Nikita Kruşçev tarih vermişti; 1980 yılı) söz verdik, ama bu dönem bir türlü gelmiyordu. Tam tersine, bu dönemde gıda ve sanayi ürünlerinde kıtlık olmuştu. Petrodolara Batı ürünleri satın alınırken, insanların zihninde şu soru oluşuyordu: 'Madem biz gelişmiş ülkeyiz, o zaman niye biz en iyi ürünleri üretemiyoruz!?'. İş yerine geldiğimiz zaman işçiler, hep et ve benzeri gıda malzemeleri istiyordu. İşte bu tür problemlerden dolayı halk sosyalizmin yıkılmasını umursamadı.

Aşırı bürokrasi her şeyi geriye çekiyordu. Tüm işlemler yukarıdan imzalanıyordu. Böylece tüm fabrikalar bağımsız olarak kaynakları kullanamıyordu. Bu da tüm yaratıcı anlayışı durduruyordu.

-Buna rağmen Frunze'nin şehir özelliğinin zirveye çıkışı o yıllara rastlar...

-Evet, öyle. Niye öyle olduğunu da anlatayım. Şehrimiz o dönemde bir çok yönden büyük üretim merkezi olmuştur. Ayrıca Lenin bilgisayar üretim fabrikası, Ağır sanayi fabrikaları ve 'Ala-Too' şirketlerinin çalışmaları hızlandı. Bütün bu fabrikalar askeri-sanayi kompleksine bağlıydı ve bunlar gerçekten cömertçe finanse ediliyordu. Söz konusu şirketlerin teknik seviyesi hakikaten gelişmiş ülkelerin standartlarına göreydi, çalışanlar ise yüksek nitelikli uzmanlar idi. Bunların hepsi halkın zihninde iz bırakıyordu, en önemlisi de bu şirketler şehrin altyapısının gelişmesinde maddî bakımdan büyük katkıda bulunuyordu, kendileri ise şehrin ana yollarının yenilenmesini gerçekleştiriyordu. O dönemde SSCB Yüksek Sovyet Meclisinde milletvekili olmam, istediğim zaman fabrika müdürleriyle birlikte bakanlarla görüşme fırsatını sağlıyordu bana. Hakikaten bir pazarlık yapılıyordu: Biz sizin gelişmeniz için fırsat tanıyacağız, siz de bizi destekleyeceksiniz.

Şehrin imar yapısının nasıl olması gerektiği konusunda araştırmalar yapılıyordu. Tam bu dönemde Profesör Ulas başkanlığında Moskova'nın ünlü mimarların üzerinde çalıştıkları şehrin genel yerleşim planı hazırlanmıştır.

Şunu da açıkça söylemem gerekir ki, tüm imar planları, kısıtlı bir harcamayla gerçekleşmiştir.

-Eğer o dönemde şehrin genel imar planı sonuna kadar gerçekleşseydi, şu an Bişkek'in görünüşü nasıl olurdu?

-Söz konusu plan 20 yıllık idi ve bugün artık sonuna gelmiş olacaktı. Başkenti geliştirme kavramı semtlerin işlevsel, aynı zamanda derli toplu, güzel ve rahat olmasını ifade ediyordu. Mesela, askerî topografların bulunması düzenli bir taksimatın oluşturulmasına neden oldu; sokaklar dağlardan inen esinti ile havalandırılabilirdi. Maalesef, sonradan yapılan yapılarda bu yaklaşım gözardı edilmiştir.

-Sizce Bişkek'in imar planının sonuna kadar tamamlanmamasının ve aydınlık, güzel ve bakımlı bir şehir olmamasının temel sebebi nedir?

-Bildiğiniz yeniden yapılanma (perestroyka) döneminde yönetimdeki kriz belirsizliğe ve gecekondulaşmaya neden oldu. Temel problem buydu. Yönetimdekilerin siyasi iradesi zayıf olduğundan dolayı saldırganlara karşı

BAŞKENTİMİZ İNCİ TANESİNDEN BEZELYEYE Mİ DÖNÜŞÜYOR?

Bişkek kuruluş yıldönümünü kutlamaya hazırlanıyor. Bu etkinlik tantanalı kutlamaların yapılması için bir bahane midir acaba? Hâlen Kırgızistan-Türkiye 'Manas' Üniversitesi Rektörü olan Sayın Prof.Dr.Karıbek Moldobayev, 1973-1985 yıllar arasında Frunze Parti Komitesi Birinci Sekreteri olarak çalışmıştı.Onun görev yaptığı dönemde ülkemizin başkenti, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkezî Komitesi, SSCB Bakanlar Kurulu, Sovyetler Birliği Merkezî Konfederasyonu ve Sovyetler Birliği Lenin Komunist Partisi Gençlik Teşkilatı Kızıl Bayrak ödülüne 12 kez layık görülmüştür. O zamanki Frunze, şehir sakinlerinin aklında hem gölgeli geniş sokaklarında taşralı özelliği ile, hem de zamana ayak uyduran yeni gelişimleri ile küçük bir inci olarak kalmıştır. Nasıl oldu da hakiki bir inci tanesi gitgide kıymetsiz bir bezelye tanesine dönüştü. Gri renkli evler, bulanık yağmur sularıyla hemen bozulan yollar ve ağaç kökleri yüzünden şişip kabarmış kaldırımlar tekrar parlayan inci manzarasına dönüşebilir mi?

-Prof. K.Moldobayev diyor ki; yıldönümü kutlama tarihleri pratik yönden ne zaman önem taşır? Ancak bulunduğu yerin ve yıldönümü sahibinin geçmişte, günümüzde ve gelelecekte olan rolünü kavramak için bir başlangıç noktası olduğunda önem kazanır. Özellikle bu düşünce, Bişkek gibi şehirler için geçerlidir.

Cetisuu'nun (Kazakistan'ın güneydoğu bölgesi) eskiden bir kültür merkezi olduğunu biliyoruz. Burada o dönemin standartlarına göre bir çok şehir vardı, ancak Bişkek'in durumu özeldi. Bişkek, şehir statüsüne sahip olduğu andan itibaren Avrupaî tarzda bir şehre dönüşmeye başladı. Bu gelişme, bütün bölgeyi Batılılaştırma ve halka dünya kültürünü tanıtma bakımından büyük önem taşıyordu.

Bişkek'in eski adıyla Pişpek'in diğer bir özelliği de, baştan itibaren çok uluslu bir şehir olarak oluşmasıdır. Burada sadece Kırgızlar değil, aynı zamanda Dunganlar, Özbekler ve Ruslar vb. milletler vardı. Şehrin İpek Yolu üzerinde bulunması ve Sogdiana'ya (şu anki Özbekistan'ın Samarkand ve Tacikistan'ın Sogda Bölgesi) yakın olması çok avantaj sağlıyordu. Bilindiği gibi Sogdianalılar çok aktif tüccarlardı. Böylece Bişkek kurulur kurulmaz zanaat, bilim ve kültür merkezi olmuştur. Tabiîi ki, ülkemizin başkenti oluşu sonradandır. Avrupaî tarzda Pişpek'in oluşumu halkın mentalitesinin de oluşmasında büyük rol oynamıştır. Pişpek şehri Kara-Kırgız Özerk bölgesi oluşturulduğunda tamamen bölgenin merkezi olmuştur. Kırgızistan'ın diye bir yerin nasıl olması gerektiği hakkındaki düşünceler tam da bu döneme aittir.Böyle bir farklı düşüncelere sahip olan halkın gelişmiş ve olgunlaşmış temsilcileri arasında çeşitli mücadeleler olmadan devlet kurmak mümkün değildi.

-Siz şehri tam sosyalizmin zirvede olduğu bir zamanda yönettiniz ve 'uçak' tam irtifa kaybetmeye başladığında o dönemin belli bir zaman dilimini yakaladınız.

Ancak bu uçağın nereye ineceğini kimse bilmiyordu. O yıllarda birinci sekreterlik görevindeyken en zor olan neydi?

-En zor olan şey, halkın artık ümitlerini yitirdiğini, üzüldüğünü ve öfkelendiğini anlamak idi. Biz, uzun süre insanlara yer yüzünde bir cennet olacağına (hatta Nikita Kruşçev tarih vermişti; 1980 yılı) söz verdik, ama bu dönem bir türlü gelmiyordu. Tam tersine, bu dönemde gıda ve sanayi ürünlerinde kıtlık olmuştu. Petrodolara Batı ürünleri satın alınırken, insanların zihninde şu soru oluşuyordu: 'Madem biz gelişmiş ülkeyiz, o zaman niye biz en iyi ürünleri üretemiyoruz!?'. İş yerine geldiğimiz zaman işçiler, hep et ve benzeri gıda malzemeleri istiyordu. İşte bu tür problemlerden dolayı halk sosyalizmin yıkılmasını umursamadı.

Aşırı bürokrasi her şeyi geriye çekiyordu. Tüm işlemler yukarıdan imzalanıyordu. Böylece tüm fabrikalar bağımsız olarak kaynakları kullanamıyordu. Bu da tüm yaratıcı anlayışı durduruyordu.

-Buna rağmen Frunze'nin şehir özelliğinin zirveye çıkışı o yıllara rastlar...

-Evet, öyle. Niye öyle olduğunu da anlatayım. Şehrimiz o dönemde bir çok yönden büyük üretim merkezi olmuştur. Ayrıca Lenin bilgisayar üretim fabrikası, Ağır sanayi fabrikaları ve 'Ala-Too' şirketlerinin çalışmaları hızlandı. Bütün bu fabrikalar askeri-sanayi kompleksine bağlıydı ve bunlar gerçekten cömertçe finanse ediliyordu. Söz konusu şirketlerin teknik seviyesi hakikaten gelişmiş ülkelerin standartlarına göreydi, çalışanlar ise yüksek nitelikli uzmanlar idi. Bunların hepsi halkın zihninde iz bırakıyordu, en önemlisi de bu şirketler şehrin altyapısının gelişmesinde maddî bakımdan büyük katkıda bulunuyordu, kendileri ise şehrin ana yollarının yenilenmesini gerçekleştiriyordı. O dönemde SSCB Yüksek Sovyet Meclisinde milletvekili olmam, istediğim zaman fabrika müdürleriyle birlikte bakanlarla görüşme fırsatını sağlıyordu bana. Hakikaten bir pazarlık yapılıyordu: Biz sizin gelişmeniz için fırsat tanıyacağız, siz de bizi destekleyeceksiniz.

Şehrin imar yapısının nasıl olması gerektiği konusunda araştırmalar yapılıyordu. Tam bu dönemde Profesör Ulas başkanlığında Moskova'nın ünlü mimarların üzerinde çalıştıkları şehrin genel yerleşim planı hazırlanmıştır.

Şunu da açıkça söylemem gerekir ki, tüm imar planları, kısıtlı bir harcamayla gerçekleşmiştir.

-Eğer o dönemde şehrin genel imar planı sonuna kadar gerçekleşseydi, şu an Bişkek'in görünüşü nasıl olurdu?

-Söz konusu plan 20 yıllık idi ve bugün artık sonuna gelmiş olacaktı. Başkenti geliştirme kavramı semtlerin işlevsel, aynı zamanda derli toplu, güzel ve rahat olmasını ifade ediyordu. Mesela, askerî topografların bulunması düzenli bir taksimatın oluşturulmasına neden oldu; sokaklar dağlardan inen esinti ile havalandırılabilirdi. Maalesef, sonradan yapılan yapılarda bu yaklaşım gözardı edilmiştir.

-Sizce Bişkek'in imar planının sonuna kadar tamamlanmamasının ve aydınlık, güzel ve bakımlı bir şehir olmamasının temel sebebi nedir?

-Bildiğiniz yeninden yapılanma (perestroyka) döneminde yönetimdeki kriz belirsizliğe ve gecekondulaşmaya neden oldu. Temel problem buydu. Yönetimdekilerin siyasi iradesi zayıf olduğundan dolayı saldırganlara karşı

çıkamadılar. Genel nazım plana gore ruhsatsız yapılan evleri yıkarak 'gecekondulardan kurtulmamız gerekiyordu, ama planmıza rağmen bunun yerine maalesef yeni işgaller devam etmeye başladı. Bunlar gerçekten çok üzücüydü. Önceden şehir planlama bakımından diğer bölgelere örnek olmuştu. Bişkek şehrimiz artık rastgele yapılan binaların örneği olmaya başladı.

Başka bir büyük problem de, başkent olarak kendi işlevsel değerini kaybetmesi idi, yani onun dağılması. Başka bir deyişle tüm şehir kültürünün (alışveriş, eğitim, sanat, işletmecilik) bir noktada yoğunlaşması çok zararlıdır. Ülkede gelişim merkezleri mümkün olduğu kadar çok olmalı, aksi takdirde diğer şehirler batar.

-Gelişimin bir şehirde yoğunlaşmasını nasıl engelleyebiliriz?

-Bunu bizim beynimiz olan hükümet ile aynı zamanda Devlet İmar İskan Komisyonu düşünmelidir. Bişkek'in merkezi hariç mümkün olduğu kadar diğer yerleri boşaltmak gerekir.

İşlevlerin sınırlanması dünyanın her yerinde vardır. Mesela, ABD'de Washington şehri ülkenin idari ve kültür merkezi ise, New-York onun işletmecilik merkezidir. Türkiye'de de aynı – Ankara - idari ve kültür merkezi, İzmir ve İstanbul ise, ticarî ve işletmecilik merkezleridir.

Bana göre şehrin yıldönümü kentimizi değiştirmek, değer vermek ve onu geliştirmek için bir uyarıcı nitelik taşımalıdır. Bildiğim kadarıyla şu an şehrin genel yerleşim (imar)planı yapılmaktadır. Bu özel ve dokunulmaz olmalı. Ancak o zaman bu gerçekleşir.

Bugünlerde Erkindik, Molodaya (Caş) Gvardiya bulvarlarının restore edildiğini görmüşsünüzdür. Bu tür çalışmaları sonuna kadar devam ettirmeliyiz. Daha önemlisi ise bu etkinliklerin şehrin imar planı konusuna dikkat çekici nitelikte olmalıdır.

K.Askerova
'Slovo Kırgızstana' gazetesi
23.05.2003

BAŞKENT İÇİN PLAN, KUŞ İÇİN KANAT GİBİDİR

Saygıdeğer Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Askar Akayev,
Sayın Belediye Başkanı Medetbek Kerimkulov,
Değerli Bişkekliler!

Aşağıda imzası bulunan ve Bişkek'in gelişmesine büyük katkıda bulunan insanlar olarak şehrimiz için büyük önem ve acil çözümler gerektiren soruları sunmamız bizim vatandaşlık görevimizdir.

Bizi öncelikle bugüne kadar şehrin onaylanmış genel imar planının olmaması endişeye sev ediyor. Bişkek'in son genel imar planı, Moskova Mimarlık Enstitüsü Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi idaresinde hazırlanmıştı ve 1970 yılında Kırgız Sovyet Otonom Cumhuriyeti hükümeti tarafından onaylanmıştı. Bu plana gore, 1990 yılına kadar şehrimizin nüfusu 500 bin, toprağı 13 bin hektardan ibaret olacaktı.

20 yıl içinde 'Frunze-Proekt' Enstitüsü Moskova Mimarlık Enstitüsü ile birlikte şehrin ayrıntılı arsa projesini ve şehrin belli başlı semtlerinde yapılaşma konusunda kentsel planlama belgelerini hazırladılar. Söz konusu çalışmalar nezdinde bütün kenti kaplayan eski konutlar yıkılarak şehrin genel restorasyonu başlamıştı. Böylelikle 4,5 milyon metre karelik arsada yeni konut yapımı, sosyo-kültürel merkezler ve gerekli altyapıya sahip tesisler kurulmuştur, ana yollar onarılmıştır.

Şehrin hızlı bir şekilde gelişmesi, genel imar planında gösterilen nüfus miktarından, ta 1980 yılında aşmasına neden olmuştu. Bu sebeple 1981 yılında yeni genel imar planının acil finansal fizibilitesinin hazırlanması konusunda karar alınmış ve 1986 yılında tamamlanarak onaylanmıştı. Fakat belli bir sebeplerden dolayı (SSCB'nin yıkılması, ekonomik kriz) şehrin genel imar planının hazırlanması meselesi kendi kendine gündemden düştü.

Ülkedeki genel kriz, mevcut genel imar planını da aksattı, planın uygulanması ihlal edilmeye başlandı. Burada toprak ve nüfus ölçüleri söz konusudur. Şehrin sınırları bozularak şehrin dışında gecekondu evler kurulmaya başlandı ve bunlar geniş bir araziyi kapsamaktadır.

Nüfusun kontrolsüz artması hayatın ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan zorlaşmasına neden olmaktadır. 1999 yılında yapılan nüfus sayımına göre resmi olarak şehrimizde 762.500 kişi, bilirkişilerin değerlendirmelerine göre ise gayri resmi 1 milyon 200 bin kişi yaşıyor. Şehrimizin altyapısı, konut yapımı, iş kaynakları bu kadar insana göre ayarlanmamıştır.

Bu tür görünüşler, Bişkek'in bağımsız ülkenin bir başkenti olarak rolünün ve yerinin tamamen değişmesi acilen mevcut gerçekleri yansıtan ve şehrin temel

kanunu olacak olan yeni Genel planının hazırlanmasına ihtiyaç duymaktadır.

Söz konusu evrakın önemini dikkate alarak bunun Cumhurbaşkanı A.Akayev'in himayesinde gerçekleşmesi gerekmektedir.

Bunlar ülkenin sosyo-ekonomik gelişiminde başkentin rolünü ve yerini belirlemek için bir nirengi noktası olduğu anlaşılmaktadır. Buna dayanarak biz ülkenin uzun vadeli sosyo-ekonomik gelişim vizyonunu ve perspektiflerini hazırlamalıyız. Bunu ancak hükümet yapabilir.

Genel imar planın uzun süre gecikmiş olması objektif nedenlere bağlıdır. Burada söz konusu olan sorunlardan biri de yüksek nitelikli uzmanların yetersizliğidir. Eski imar planı nasıl hazırlanmıştı, ona bir bakalım. Şehrin genel imar planı hükümetin isteğiyle ile hazırlanıyordu ve yukarıda bahsettiğimiz gibi plan Moskova ve Frunze Enstitülerin katılımı ile gerçekleşiyordu. Kazakistan ise yeni başkenti Astana'nın genel imar planını uluslararası yarışma yaparak gerçekleştirdi.

Gerçekten de bu konuda yabancı ülkelerin tecrübelerinden yararlanmak kolay bir iş değildir. Bu nedenle söz konusu işin Cumhurbaşkanın himayesi altında olmalı.

Diğer bir problemimiz ise şehrin genel kültürel görünüşüdür. Ne tür evlerde yaşadığımıza, ne gibi binalarda çalıştığımıza bir bakın. Hemen hemen bütün apartmanlar, binalar hem iç görünüşü hem de dış görünüşü itibariyle bakımsızdır. Binaların çevresi ise çok pis ve bakımsız haldedir. Heykel müzesi de aynı durumdadır. Maalesef, tüm heykeller ve anıtlar açık havada.

Genel planın yapılmasında ilk olarak şehrin başkent olarak ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmesinde yeri ve rolü belirlenmelidir. Bu sadece hükümet düzeyinde yapılabilir. Yakında olmuş Rektörler toplantısında Cumhurbaşkanı A.Akayev ülkenin sonraki sosyo-ekonomik gelişimi kavramı vaktin önüne geçen bilimsel-teknik yeniliklere dayalı olması gerektiğini vurguladı. Aksi takdirde biz daima bilimsel-teknik ilerlemenin yolunu takip edenlerin peşinden koşmuş olacağız.

Bilindiği gibi bizim ülkemizin esas bilimsel-teknik potansiyeli Bişkek'te yoğunlaşmıştır. Bu nedenle şehrimiz bilimsel-teknik faaliyetlerle birlikte bilimi, makine mühendisliği ve proje yapı hesaplamalarını bağlayan yeni merkezi olarak yenilenmesi gerekir. Başkent ülkemize bilimsel-teknik ilerlemenin eğitimini, tecrübesini, beceri ve profesyonelliğini kazandırması gerekir.

Bunlar ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesinde başkentin rolünü ve yerini belirlemek için bir başlangıç nokta olduğu anlaşılmaktadır. Buna dayanarak biz ülkenin uzun vadeli sosyo-ekonomik gelişmesinin perspektiflerini hazırlamalıyız. Bunu ancak hükümet yapabilir.

Son iki yılda belediye şehrin ana yollarını onardı, dinlenme tesislerini ve ticaret alanlarını düzenledi. Bundan sonra dikkat edilmesi ve önem verilmesi gereken şey, şehrin bütün unsurlarının (evlerin, binaların ve onlara ait bahçe ve avluların) güzelleştirilmesi ve bakımı düzenli ve sistemli olmasıdır.

Burada her şey açıkça tespit edilmiştir, şehrin bakımı için her tüzel ve özel kişinin neler yapması gerektiği belirlenmiştir. Acaba söz konusu faaliyetlerin yapılıp yapılmadığını kontrol edebilmek için her bina ve tesis için bir belge ya da sertifika mı hazırlasak acaba?

Sovyetler Birliği döneminde halkımızın zihniyetinde oluşan "her şeyi hükümetten bekleme" mantalitesini psikolojik bakımdan değiştirmemiz gerekir. Çünkü artık iktidar her şeyin sahibi değildir. Aynı zamanda mülkiyetin çoğu özel kişiler ya da anonim şirketlerin elindedir.

Ülkenin ekonomi yönetimi tamamen devletin elinde olmadığı için ticari tesisler şehrin genel imar planının geliştirilmesine katkıda bulunmaları gerekir, çünkü onlar kendi ticaretini Bişkek sayesinde yapmaktadırlar. Bişkek'in bu konumundan dolayı ülkemizin turistik ve ticaret merkezi olduğunu, bu tür hizmetlerden yabancı işadamlarının, turistlerin ve başkentin misafirlerinin yararlandığını belirtmeliyiz. Belki bunları dikkate alırsak Bişkek'in gelişmesini destekleyen (genel imar planının gerçekleştirilmesi ve kentsel çevreyi koruma amacıyla) uluslararası bir forum düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Şehrin kaderini, geleceğini hepimiz düşünmeliyiz. Bağımsız Kırgızistan'ın başkentinin hepimizi mutlu etmesi için hep beraber gücümüzü birleştirelim.

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin Rektörü K.Moldobayev, SSCB Halk Sanatçısı ve KC Sanatlar Akademisi Rektörü T.Sadıkov, KC Maliye Bakanlığı Ekonomik ve Sosyal Reformlar Merkezi Müdürü, Millî İlimler Akademisi Akademisyeni T.Koyçuyev, 'Katel' Şirketi Genel Müdürü S.İskakov, KC Emektar Mimarları İ.Fedorov, A.İsayev, G.Kutateladze.

'Slovo Kırgızstana' gazetesi
01.08.2003

AÇIK PENCERELİ EV

04.10.2004-06.10.2004 tarihleri arasında Bişkek'te "II. Uluslararası Türk Uygarlığının Dünya Uygarlıkları İçindeki Yeri" adlı sempozyum yapılacaktır. Bu sempozyum Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin Türk Uygarlığı Araştırma Merkezi tarafından düzenlenecektir. "Üçüncü Bin Yılın Eşiğinde Türk Uygarlığı" adıyla kongrenin birincisi dört sene önce bu günlerde yapılmıştı.

Bizim bugün mülakat yapacağımız değerli devlet adamı ve bilim adamı Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Karıbek MOLDOBAYEV.

Sayın Hocam Karıbek Bey, Türk Uygarlığı Merkezi'nin kurulmasının ve bu konuda kongrelerin düzenlenmesinin en temel sebebi nedir?

- Türk Uygarlığı ile ilgili tarih ve dilbilim vb. alanlarda araştırmalar mevcuttur, ancak uygarlığın kendisi ele alınmamıştır. Hatta bilim dünyasına terim halinde bile girememiştir. Biz yetersizlik kompleksine kapılmamak için arkamızda zengin bir tarih ve köklerimizi hissetmemiz gerekir. Bunun için, öncelikle "Türk Uygarlığı" fenomeninin gerçek olduğu ispat edilmeli. Genelde hangi uygarlık olursa olsun durduğu yerde bile birçok değere sahiptir. Gelişmiş bir devlet yapısı, yazı, medenî ve manevî kültür. Bunların hepsi VII.-VIII. asırlarda Türk Uygarlığı tarafından ortaya konmuştur.

- *Birinci kongreden sonra sizi ilgilendiren meseleye dünya bilim adamlarının dikkatini çekebildiniz mi?*

- Evet, eğer dört sene önce bize Türkiye, Rusya ve Orta Asya ülkelerinden bilim adamları gelmişti. Önümüzdeki kongre için 32 ülkeden başvuru oldu. Bunlar, Fransa, İngiltere, ABD, Almanya, Japonya, İsrail, Çin, İran, Pakistan, Hindistan vb.ülkelerdir.

- *Kongrede sizin sunacağınız bildiri çok önemlidir. Konuşmanızın içeriği nedir?*

- Dünya tarihinin ön sahnesindeki iki kutuplu sistemin çöküşüyle iki eğilim hakim olmuştur. Bunlar, küreselleşme ve uygarlıkların rönesansıdır.

Aynı zamanda bu iki eğilimin geleceği ile ilgili çetin tartışmalar yapılmaktadır. Dünya bilim kamuoyunun dikkat merkezinde iki ana görüş vardır. Bu görüşlerden birincisini Amerikan tarihçisi Francis Fukuyama ortaya koymuştur. Kendisinin "Tarihin Sonu" adlı eserinde komünizmin çökmesi sonucunda her yerde bir tek uygarlığın; Batı uygarlığının hakimiyetinin olduğunu söyledi. Hatta insanlığın en güzel yapıtı olduğunu ve ebediyen var olacağını ilan etti. Bir başka Amerikan bilim adamı Samuel Huntington'un bilim dünyasında tartışma yaratan "Uygarlıkların Çatışması" adlı eserinde bunun tam tersi ileri sürülmüştür. Onun fikrine göre dünyanın çeşitli uygarlıkları olduğu gibi devam edecektir ve unların

arasında önemli derecede farklar olduğu için, aralarındaki mücadele kaçınılmaz bir gerçektir.

Kısacası uygarlığın meseleleri bugün, kesinlikle dünya bilim kamuoyunun ve siyasal çevrelerin dikkatlerinin merkezinde yer alan çok önemli bir güncel sorunlardandır. Aynı zamanda anlaşılması çok zor sorunlardan biridir.

Bu yüzden uygarlığın fenomenini araştırmada birçok karşılıklı dışlayan paradigmaların ortaya çıkması boşuna değildir.

Bu belki, şöyle anlaşılabilir:

Her şeyden önce uygarlıkların kaderini önceden kestirmek zor ve birçok belirsizliklerle bağlantılıdır. İkinci olarak ise onların bugünü ve geleceği insanlığın kaderi ile yakından ilgilidir.

Hayattaki bütün her şey bu modern dünyanın bir birine karşıt olan iki eğilimin yani; küreselleşme ve uygarlıkların rönesansının birleşmesinden oluştuğunu bize göstermektedir. Onlar bir yandan bir birini tamamlamakta ve zenginleştirmekte, diğer yandan da yaşam alanı için bir biriyle çetin bir mücadele içindedirler.

Küreselleşme ile uygarlıklar arasındaki dengeyi nasıl sağlamak gerektiği - gerçekten XXI. asrın en önemli meselesidir. Kabul edilebilir bir çözüm tarihin meydan okumasına uygun bir cevap olacaktır. Bu yol, muhtemelen dikenli ve uzun olacak.

Bugün bilim kamuoyunu dünya düzeninin jeopolitik yönü daha çok ilgilendirmektedir. Bu tabiî ki boşuna değildir. İki kutuplu sistem çöker çökmez ölen sistemin yerine hangi sistem gelecek acaba? Tek kutuplu mu, çok kutuplu mu? soruları ortaya çıktı. Söz doğrudan uygarlıkların kaderi ile ilgili olmasa bile, bu gözle görülmez soru her zaman olmuştur. Dünyanın kaderi hakikaten uygarlıkların kaderinden ayrı olamaz. Bu nedenle birbirinden bağımsız olarak bakılamaz ve düşünülemez. Çünkü dünya çeşitliliğiyle ve çok renkli olmasıyla güzeldir ve biz uygarlıklarımızın doğasındaki ortak özellikleri ile birlikte her bir uygarlığın kendine özgü özellikleri ve bireysel varlığının olmasına borçluyuz. Üstelik bu çeşitlilik ünlü gelecek bilim (fütüroloji) alanının otoritesi O. Tofler'e göre gelişmeye engel değildir, aksine onun üzerine dayanır. Ve altını çizerek şunu söyler: "...ekonominin "üçüncü dalgası"na (bu terimle bilgi çağı kastedilmektedir: K.M.) yaklaştıkça kültürün önemi daha da artmaktadır. Buradan hiçbir ırksal veya millî kültür, hiçbir din, hiçbir milliyet ekonominin "üçüncü dalgası"nın ihtiyaç duyduğu gibi en iyi yeteneklerin tekelinde bulunamadığı çıkar. Her bir kültür, bu Batı olsun, Cezayir olsun, Küba olsun veya Kore olsun "üçüncü dalga"ya asırlarca oluşan kendi psikolojisine göre, kendi sosyal karakterine göre yaklaşmaktadır".

Eğer böyleyse, ki bunun böyle olduğu konusunda hiçbir şüphe yok, bilim için küreselleşme çağının emrettiği gibi belli başlı kültürlerin ve uygarlıkların işlevsel mekanizmalarını ve yollarını araştırmadan başka önemli bir mesele yoktur. Bunun için, öncelikle şu veya bu kültür veya uygarlığın ne olduğu, onun mensuplarına veya başkaları için hangi yönden değer taşıdığını derin bir şekilde incelemek gerekir. Bilgi çağı döneminde onların yeniden dirilmesi için nasıl bir koşulların olduğu belirlenmelidir.

- *Fakat uygarlıkların korunması ve rönesansın bu vazgeçilmez şartları küreselleşmenin hümanistleşmesi midir?*

- Evet öyle olmadan dünyanın çeşitli yerlerinde ekonomik rekabetin ve gittikçe güçlenen kitlesel kültürün hakimiyeti neticesinde başlayan marjinalleşme eğilimleri geri dönülmez karakter kazanabilir.

Herhangi bir uygarlığın özellikle, Türk Uygarlığının bugünü ve geleceği ile ilgili söz edildiği zaman onun eksiksiz işlemesinin ve rönesansının iç ve dış önşartlarını göz önünde bulundurmamız gerekir. Türk Uygarlığına göre iç önşartları değerlendirilecekse onun şüphesiz genel olarak elverişli olduğu söylenebilir. Öncelikle, Türk halkı kendisinin derinlere inen tarihî hayatında başından geçirdiği çok sayıdaki sosyal facialara, ihanetlere, saldırılara rağmen yalnızca kendi uygarlığının kimliğini koruyabilmiş değil, aksine onu daha da pekiştirmiştir. Hatta bu onların genetik kodu haline gelmiştir. Demek ki, Türk Uygarlığının ters dış etkilere karşı olan direnci çok güçlüdür.

İkincisi, Sovyet İmparatorluğunun tarih sahnesinden gitmesi neticesinde gerçekleşen temel jeopolitik kaymalar, bir zamanlarda ayrılmış olan Türk Uygarlığı bütününün parçalarının birleşebilme perspektifine yol açmıştır.

Üçüncüsü, Türk Uygarlığı kendi yaşamında uygun bir tarihsel koşulların oluşmasından dolayı dış uygarlıkların yeniliklerine açıktır. Bu yenilikleri olduğu gibi almadan kendi değerlerinin prizmasından geçirerek almaktadır.

Türk Uygarlığına göre dış önkoşulların işlemesi ve rönesansı yukarıda da değindiği gibi küreselleşmenin insancıllaşmasıyla doğrudan bağlantılıdır.

Analizin gösterdiği gibi uygarlıkların yeniden dirilme olayı vardır, bir yandan kendisine gelme süreci, diğer yandan da kendini yenileme sürecidir.

- *Sizce dünyada Türk Uygarlığının kendisine gelme ve kendini yenilemesi için bir örnek var mıdır?*

- Evet, Türkiye Cumhuriyeti Atatürk'ün önderliğinde yapılan yeni düzenleme esnasında, öncelikle millî kültür imparatorluk saltanatından temizlenmiştir. Sonucunda halife imparatorluğu kendi yerini millî sivil topluma bırakmıştır, imparatorluğun resmî dili olan Osmanlıca ise yerini millî dile bırakmıştır. Bu durum bütün başka alanlarda da böyle olmuştur.

Ancak bu kendine gelme geçmişe dönme olmamış, milletin yapıcı güçlerini bütün eski, geçmişteki şeylerden kurtarmaya yönelik bir adım idi. Onun ne kadar hesaplı olduğu zamanla ortaya çıkmıştır: Türkiye Cumhuriyeti tıpkı Feniks kuşu gibi külden çıktı ve büyüdü. Bugün o çağa ayak uyduran ülkelerin içine girmektedir.

Yaklaşık böyle bir uygarlığın kendine gelme sürecinden Kafkas ve Orta Asya genç Türk Cumhuriyetleri geçmektedir. Herhangi bir derin oluşumlar gibi bu süreçler de zorlu bir kendi kendini bulmakla geçmekte, küreselleşme dediğimiz bütün dünyayı saran süreçte kendi yerini aramaktır. Kendi kendini bulmayı zorlaştıran genelde iki sebep vardır. Birincisi, Sovyet döneminde millî uygarlık değerlerinin vücudunda kalan derin yaraları göz önünde bulundurmak gerektir. Komünizm doktrini onları bir bütünün parçaları olarak değil, çeşitli "antogonik" unsurların bir biriyle çelişkili "konglomera" olarak değerlendirilmiştir. Komünizm ideolojisine uymayan bütün değerler acımasızca ortadan kaldırılmıştır.

Böylece tekrar kendi özgürlüğünü kazanan Türk Cumhuriyetleri kendini ve kendi uygarlık kimliğini bulmak zorundaydı. Fakat eskiyi, yani başından

geçirdiğini tekrarlamak için değil, bugün ve gelecek için kendini aşması gerekir. Burada çağa uygun olarak uzun yıllar biriken millî değerlere karşı eleştiriyle bakılması lazım.

Fakat pratikte bu her zaman bu yapılamıyor. Zaman zaman eskimiş değerlerin esiri olabiliyoruz.

- *Meselâ, Kırgızistan için bunlar hangi değerlerdir?*

Meselâ, boylara ayrılma, kabilecilik. Bugün bu tür ayrışmanın rolü Sovyet dönemine göre daha aktiftir. Hükümet bundan faydalanarak toplumla oynamaması gerekir. Fakat insanları yatıştırmak için oyun kurmaktadır. Türk Uygarlığının bugünü ve geleceği herhangi bir başka uygarlık gibi pozitif başlangıcın küreselleşmede olduğu gibi sanatkârane gerçekleştirebilmesine bağlıdır. İlk sırada sözümüz demokrasinin pazar mekanizmasındaki değerleri hakkında ve elbette ki bilgi teknolojileri ile ilgilidir.

Küreselleşmenin güçlü dalgaları uygarlıkların değerlerini, eğer onların korunması için efektif ve önleyici çareler alınmazsa yıkıp götürme tehlikesi vardır. Bugün büyük düşünür Mahatma Gandhi'nin şu uyarısı çok aktüeldir: "Benim evimin dört tarafındaki pencerelerinin duvarlarla çevrilip kapatılmasını istemem. Aksine, değişik halkların kültürleriyle olduğu kadar engelsiz havalandırılmasını isterim. Fakat onların esintisi benim kültürümü kökten koparmasına da asla izin vermem".

Bilindiği gibi uygarlık değerleri iki gruba ayrılır. Birincisi, geçmiş yılların anıtları. Türk Uygarlığından kalan büyük mimarî anıtlar, bronz çağından kalan mükemmel eşyalar vardır. Bu paha biçilmez tarihî yapıtlar konservasyon yolu ile muhafaza edilebilir, korunabilir.

İkincisi, bu diri ve aktif değerlerdir. Kırgız milletine genetik kod tarafından sabırlı olma, başka halkların kültürlerine karşı açık olma, zorluklarla baş edebilme özellikleri kodlanmıştır. İşte bu değerler, çağın gereklerine göre yeniden diriltme ve geliştirme yoluyla korunabilir. Bir zamanlarda ün kazanan birçok uygarlıklar tarih sahnesinden yavaşça silinmiştir. Tarihin dönemişleri ve zorluklarına geçerek hayatta kalan çok az uygarlık vardır. Bu hayatta kalabilen uygarlıkların arasında Türk Uygarlığı da yer almaktadır. Küreselleşme çağının başlamasıyla Türk Uygarlığı, bugün yaşayan başka uygarlıklar gibi tarihin yeni bir çağırısıyla yüz yüzedir. Türk Uygarlığının geleceği, bu çağrıya verilecek cevaba göre olacaktır.

K. Askerova
'Slovo Kırgizstana' gazetesi
17.09.2004

"AYGAYGAK MEYDANI" KOMPLEKSİNE DEVAM YA DA MİLLÎ BİRLİK VE BERABERLİK HAKKINDA DÜŞÜNCELER

Ülkemizde gerçekleşen (inkılap mı, darbe mi ne denirse artık) olaylar devletin bir çok alanında; siyasî, ekonomik, sosyo-kültürel alanlarda ciddi değişimlerin yapılması gerektiğine kesinlikle işaret etmektedir. Şimdi ise önemli olan şey çağın gereklerine eşdeğer bir cevap bulabilmektir. Ancak böyle bir şeyi yalnızca, birleşmiş ve güçlü bir millet yapabilecektir. Şimdilik biz taşları toplamak yerine, onları rast gele atmaktayız. Bu böyle gitmemeli. Kısa süre içinde milletimiz için öldürücü virüs olan "komplekse, takıntılara" son vermek gerekir. Küçük memleketlere mahsus boyculuk üzerine kurulan hesaplar temel ve genel millî çıkarlar için de zararlıdır. Bu sakat anlayış halkın bilgeliği sayesinde itibar edilmez hâle gelmiştir.

Daha küçük yaşlarımda Tanrı (Tiyenşan) dağlarının derinliklerinde gizlenen Sarıkamış köyüne gitme şerefine nail olmuştum. Ben orada "Aygaygak" meydanını gördüm, daha da önemlisi o yerle ilgili anlatılan masalı da duydum ve hayatımın sonuna kadar hafızama kaydettim. Bu yerin (Aygaygak meydanı) dikkate değer tarafı, etraftaki tek düz alan olmasıdır. Bu meydan pek büyük değil, orası ancak bir koyun sürüsü sığabilecek kadardır.

Bu masalda dağlarla çevrili, dünyadan ayrı kalmış ve yolu olmayan bir köyün nadir olaylarından biri anlatılır. Günlerin birinde oraya bir grup yabancı gezgin gelir. Oraya gelirken gezip gördükleri yerleri, güzergâhlarındaki tüm yerlerin büyüklüğünü, genişliğini, enginliğini anlatırlar. O sırada akıllı bir köylü sorar: Sizin daha önce gördüğünüz yerlerde bu "Aygaygak" meydanı kadar güzel ve geniş yerler var mıydı acaba? Bu masal günümüzde hâlâ anlatılır. İşte bu "Aygaygak" meydanı kadar küçük düşünenler, küçücük meydana takılıp kalanlar bizim millî yapımızı ve vizyonumuzu yok etmektedir.

Bugün halkımızın katılımıyla yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimleri ülkemizin gelişme yolunun belirlenmesi bakımından önemlidir. Milletin bekası ve geleceği için "Aygaygak meydanı" anlayışının ne kadar mahvedici etken olduğunu kavramamız gerekir. Millî birlik ve beraberlik olmadan, ülkenin çağdaşlaşması yolunda karşılaşılan türlü çekişmeleri atlatmadan ve bunlarla baş etme iradesine sahip olmadan birlik ve bütünlük olmaz.

Bu arada, "millet" terimi geleneksel Sovyet dönemindeki gibi herhangi bir etnik grup için kullanılan anlamda değildir, modern çağımızda kullanılan ve uygar bir dünya tarafından kabul edilen bütün halk, ülkenin bütün vatandaşları anlamındadır.

Bu durumda bizim millî çeşitliliğimiz (ülkemizde barış içinde 80 den fazla etnik grup yaşamaktadır) bu bizim en önemli zenginliğimiz ve avantajımızdır. Bu

etnik çeşitlilik için de böyledir. Ancak burada renkler daha solgun ve az farkedilir. Buna rağmen onlar vardır. Burada sözümüz güney ve kuzey Kırgızları ile ilgilidir.

Bu durum onların birleşmesi için hiç bir şekilde engel değildir. Tersine, onları karşılıklı zenginleştiren ve biri birine yaklaştıran etkendir. Böylece birleştirme ve pekiştirme sürecini besleyecektir.

Tabiî ki, millî birlik derecesi ekonomik entegrasyon ve kültürel, iletişim bağlantılarının gelişmesine çok bağlıdır. Bu da kısa sürede yapılacak iş değildir. Bu sorunların çözümü için ülkenin bütün bölgelerine iş ve doğal kaynaklar göz önünde tutularak sanayi hamlelerini düzenli şekilde gerçekleştirmek gerekir.

Öncelikle çözülmesi gereken sorun, millî birliğin siyasî bileşenleridir. Bunun çekirdeğini ülkenin kadro siyaseti oluşturur. Kadro meselesi bağımsızlığın ilk günlerinden itibaren özel bir güncellik kazanmıştı. Bu gayet doğaldı. Bilindiği üzere, Sovyet döneminde ülkenin önemli makamlarına kadro atamaları Moskova'dan yapılıyordu. Dolayısıyla halk kadro meselelerine karşı ilgisizdi. Şimdi ise halk, ülkenin sahibi olarak kadronun hangi ölçütler ve gerekçeler doğrultusunda oluşturulduğunu haklı olarak bilmek istemektedir. Kadro politikasındaki saydamlık ve açıklık hükümete olan güven için önemli bir önşarttır.

Maalesef, geçen hükümet ülkenin farklı bölgeleri arasındaki dengeyi sağlamak için gereken kadroları istihdam etme ve onun üzerinden amaca uygun yeni bir kadro yetiştirme becerisini gösterememiştir. Böyle bir durumda elbette ki, genel ülke çıkarları değil, özel çıkarlar öne çıkmaktadır.

Bize göre, değişik şekilde yorumlanan ve toplumda zaten kızışarak çözümü güçleşen bu sorunun önemini göz önünde bulundurarak halkın beklentisine eşdeğer bir kadro politikasının temel ilkelerini hızlı bir şekilde hazırlamak ve bildirmek gerekirdi.

Hangi yüksek makam için olursa olsun yapılan atamalar, insanların nereli ve hangi boydan olduğu değil, bu görev için gerçekten yetişmiş bir insan olup olmadığı veya belli bir potansiyele sahip olup olmadığıyla ilgilenilmeli, benim de vazgeçemeyeceğim hayalim böyle bir anlayışı hakim kılmaktır.

Bölgelerin çıkarlarının dengesi ile ilgili söz edildiğinde, bölgedeki iş yerlerinin dağılımının sayısı akla gelmemeli, her bir bölgede yetenekli kadroların yetiştirilmesi anlaşılmalıdır. Asıl yetenekli, millî menfaatleri derinden hisseden kadrolar bölgeler arasında hoşgörü köprüleri kurabilecektir.

Burada aklımıza ilk olarak Sovyet dönemindeki atama biçimleri akla gelir. O dönemde bölgelerin başına, istisnayi durumlar dışında, başka bölgened çıkan insanları koyuyorlardı. Bu da doğru çıkıyordu. Günümüzde, millî birleşme sorunu çok büyüyünce bu yöntemi kullanmak gerekir.

Kadro politikası, öncelikle hangi sorunları çözmek için hangi nitelikte adama ihtiyaç duyulduğundan hareketle uygulanmalıdır. Şu dönemde, bana göre, millî mutabakat ve bütünlük anlayışına uygun kadrolar işbaşına gelmelidir.

Bizim insanımızın hangi alanda çalıştığına, hangi makamda olduğuna bakmaksızın yetenek ve ahlakî temizliğin kültünü oluşturmamız gerekir.

Akidemiz şu temel prensipten oluşmalıdır: Her bir yetenekli kişi, her bir yetenekli yönetici bu milletin servetidir. Evet, bu fikirler yeni değil, ama bizim şanssızlığımız, bu fikirleri kimse reddetmiyor ama maalesef üzüldüğümüz nokta

değerlendirmeden yerinde kalıyor olmasıdır.

Bu durum için Aristoteles'in "Bilineni bilen azdır" paradoksal düşüncesi aklımıza gelir. Bu sözün derinliklerinde, kendi kendince hayati ve ilginç fikirler önem taşıdığı anda ancak insanların beyinlerine hakim olabilmek mümkündür gibi bir anlam vardır.

Şu anda galiba, dış güçlerin çıkarları bizim zihnimize hakim. İnsan, durum ve şartların ürünüdür diyenler haklılar galiba. Kibarca söylersek, günümüzde maalesef bazı şeyler, yüksek değerler olarak sayılmamaktadır.

Bundan dolayı birçoğumuzda kısa süreli, cüz'i ve bazen de ardı arkası kesilmez bir biçimde çıkarlara karşı takıntımız vardır. Bizim bu kompleksimizi, yakında gerçekleştirilen Parlamento seçimleri esnasında oy verenlerin insanlık gururunu aşağılayarak tamamen açık bir şekilde bir çuval patates veya yarım çuval un vb. ile oy satın almaya çalışan adaylar olduğu görülmüştür. Fakat yine de karamsarlığa düşmek çok büyük bir hata olur. Çünkü sadece durum ve şartlar insanı oluşturmaz, tersine şartı oluşturan insanların ta kendisidir.

Kırgız halkı büyük bir geçmişe sahip, eğitimli, yeniliklere, gelişmeye açık, üretici ve millî birlik yolunda kendi kompleksini yenmek ve ayakta sağlam durmak için yeterli derecede potansiyele sahip bir halktır. Yoksa uygar ve huzur verici bir hayat sürmeye inanmak çok zor.

Bu durum ile ilgili olarak dönüm noktasının, önümüzdeki (10 temmuz 2005'te) Cumhurbaşkanlığı seçiminin olmasını diliyorum. Şu anda gazetelerde, televizyon ve radyolarda çeşitli ve birbirine zıt tahminler çok. Şüphesiz onların tahminlerinde PR payı da mevcuttur. Bizim için önemi olan şey, önümüzdeki seçimlerde yasama ve yürütme potansiyeline sahip bir meclis kadrosu oluşturmak ve milletin birliği için herkesin elinden geleni yapmaktır. Bu bağlamda seçim mücadelesinde iki önemli figür olan Kurmanbek S. Bakiyev ve Feliks Ş. Kulov'un pozisyonları çok önemlidir. İnsanların çoğu kendi beklentilerini onlara bağlamaktadır. Bundan böyle onlar için millî birliğin sağlam bir direği olma şansı yüksektir. Direğin yapısı ile ilgili ise onların aralarında anlaşabileceğini ümit ediyoruz.

Prof. Dr. K. MOLDOBAYEV
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü
Slovo Kırgızstana gazetesi 20.05.2005

KARIBEK MOLDOBAYEV: KIRGIZİSTAN-TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ MÜKEMMEL BİR İTİBARA SAHİPTİR

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nin ilk "yuvarlak sayı" yani 10. kuruluş yıl dönümü.

10 yaş, bütün ölçülere göre çocuk yaşıdır. Fakat üniversitemiz kısa zamanda bağımsız Kırgızistan'ın önde gelen üniversiteleri arasında yer aldı ve haklı olarak da ülkenin eğitim ve bilimsel çevrelerinde ciddi bir itibar ve otoriteye sahip oldu.

Üniversitenin 10. yıldönümünün eşiğinde söyleşimizi Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü sayın Prof. Dr. Karıbek Moldobayev ile yapıyoruz.

- *Sayın Hocam, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi nasıl kuruldu ve bugüne kadarki kuruluş sürecini anlatır mısınız?*

- Bişkek'te Kırgızistan ile Türkiye'nin ortak bir üniversite kurma fikri, iki ülkenin Cumhurbaşkanları sayın Askar Akayev ve sayın Süleyman Demirel'in görüşmesi esnasında ortaya çıktı. Fakat fikrin ortaya konulmasından onun gerçekleşmesine kadar iki sene zaman geçti. Benim rektör olarak yeni kurulan üniversiteye atandığım zaman ne bina vardı ne de kadro. Hepsini boş bir yerde oluşturmak gerekiyordu.

Öncelikle açılacak üniversite için uygun bir bina bulmak gerekiyordu. Biz resmen yıkılacak kadar kötü bir bina bulduk. Isıtma sistemi bozuk ve çalışmıyordu, su sistemi ve kanalizasyonu yoktu, çatısı tamamen delik deşikti. İşte bu şartlarda üniversiteyi kurmaya başladık.

Başından beri modern ve Batı standartlarına uygun bir üniversite kurmaya amaç edinmemiz işimizi zorlaştırıyordu. Bir yandan müthiş zorluklarla karşı karşıyaydık. Diğer yandan ise herşeye temiz bir sayfa açarak başlama avantajımız vardı. Üzerimizde herhangi bir manevî, psiklojik ya da siyasi baskı yoktu.

- *Fakat sizin bu işte hiçbir tecrübeniz yoktu ki?*

- Evet doğru. Bundan dolayı biz üniversitemizin kuruluşunun esas fikri üzerine çok tartıştık. O yıllarda, eğer hatırlıyorsanız, Kırgızistan'da yüksek öğretim alanında âdeta bir patlama vardı. Yeni üniversiteler büyük bir hızla kuruluyordu, ama onların çoğunun uygun bir malî, fizikî ve teknik altyapısı ve hatta akademik kadroları bile yoktu. İlk olarak biz üniversitemizin modelini belirledik. Gelişmiş Batı ülkelerinin modellerini örnek almayı tercih ettik. Burada, ders programları, yönetim modeli ve maddî ve teknik sistemlerin sağlanması kastedilmektedir.

Bugün Avrupa Birliğindeki ülkeler temelde eğitim standartlarının nasıl olması gerektiğini belirlemişlerdir.

- *Üniversitenizin eğitim sürecinin düzenlenmesindeki asıl amaç nedir?*

- Eğitimdeki asıl vurguyu biz kredi/saat sistemine göre yapıyoruz. Bu arada bu bir moda esintisi gibi oldu. Nerdeyse bizim üniversitelerin hepsi Batı sistemi olan kredi-saate göre çalıştığını ileri sürüyorlar. Batı standartlarına göre derslikteki eğitimine, yani kredi-saate göre üçte biri ayrılır, geri kalan üçte ikisi ise öğrencilerin serbest çalışmasına, yaratıcılığına fırsat vermek için ayrılır. Çoğu zaman öğrenci kendi başına gerekli bilgileri edinmesi gerekir. Bu mesele çok zordur, fakat aynı zamanda en verimli yoldur. İnsanın kendisinin çaba ve gayretiyle elde edilen bilimden daha verimli ve güvenilir birşey yoktur.

Öğrencinin kendisinin eğitim alabilmesi için üç önemli şartın olması gerekir. Birincisi, öğretim elemanlarının seviyelerinin ve kalitelerinin yüksek olması şart. Eğer öğretim elemanının kendisi üretken, yaratıcı bir kişi değilse hiç bir zaman öğrencisine bu özellikleri aşılayamaz. Uzun zaman önce yazılan ders notlarını okuyan ve bazen bilimsel yeniliklerden habersiz hocaların da var olduğu bir sır değildir. Demek ki, bizim ilk talebimiz üreten ve araştıran öğretim elemanlarının olmasıdır. İkinci şartımız, öğrencilerin belli bir seviyeye sahip olmasıdır. Fakat her bir öğrencinin adım adım araştırma yapabilen yaratıcı özelliğe sahip olmadığını da belirtmek gerekir. Bizim görevimiz, üniversiteye giriş sınavlarında en iyi öğrencileri seçmek ve onlara maddî kâr getirecek kaynak gözüyle değil, gelecekteki bilim üreten bireyler gözüyle bakmaktır.

Üçüncü önemli şart ise, bu üniversitede fizikî ve teknik altyapının olmasıdır. Öğrencinin kendisini geliştirebilmesi için uygun ve modern aletlerle donatılmış laboratuvarların, zengin bir kütüphanenin olması ve elbette ki etkin bir biçimde deney ve stajların yapılması gerekir.

- *Sizin üniversitenizin bu konudaki taleplere uygunluğu hangi düzeydedir?*

- Fizikî ve teknik altyapı bakımından bizim üniversitemiz bu taleplere yeterli derecede uygundur. Üniversitemizde fizik, kimya, mikrobiyoloji laboratuvarı, gıda mühendisliğine ait laboratuvar ve tabiî ki bilgisayar laboratuvarları mevcuttur. Bunların hepsi modern araç gereçlerle donatılmıştır. Donanımlar genelde ABD ve Almanya'dan alınmıştır.

Kütüphanemizdeki kitaplar Kırgızca, Türkçe, Rusça, İngilizce ve Almancadır. Bizim eğitim binaları, öğrenci yurtları Batı standartlarına göre kurulmuştur. Üniversitemizin eski havaalanının olduğu yerde kurulan binaları, hem mimari eser olarak hem de kalite bakımından birçok uluslararası ödüle layık görülmüştür.

Şunu belirtmek gerekir ki, üniversitemizin kampüsünde yapılacak olan çeşitli yatırımlar çok pahalı projelerden biridir. Tahmini bütçesi 231 milyon dolardır. Şimdiye kadar iki eğitim binası, yurt, lojman, spor sahası ve matbaa kurulmuştur. Toplam kampüs alanı 85 hektardır.

Yeni bölümlerin uygun bir fizikî ve teknik donanımı olmadan, bu bölümlere öğrenci almıyoruz.

Akademik kadro bakımından da ülkemizdeki en iyi öğretim elemanlarının bizde çalıştığını söyleyebilirim. Birincisi, bizdeki şartlar diğer üniversitelere göre çok daha iyidir. İkincisi ise maaşlar yüksektir.

Üniversitenin imkânlarıyla ilgili sözümün sonunda iki teknoparkın kurulmasına ilişkin hazırlık işlerinin sonuca ulaştığını da belirtmeliyim. Birincisi

yazılım ürünü, ikincisi gıda mühendisliği ile ilgili, yani ziraî ürünlerin işletilmesiyle ilgilidir.

- *Bu teknoparkların kuruluş amacının ne olduğunu açıklar mısınız lütfen?*

- Teknoparkın ilk işlevi, elde edilen bilimsel çalışmaları sanayi teknolojilerine dönüştürmektir. İkinci görevi ise dünyada var olan teknolojiyi ülkemizin şartlarına uyarlamaktır.

Teknoparklarda uyumlu bir şekilde bilim adamlarımız, öğrenciler ve ilgili olan firmaların temsilcileri çalışacaklardır.

Teknopark projesini, Türkiye'nin Orta Doğu Teknik Üniversitesini (ODTÜ) örnek alarak hazırladık. Bu üniversite, Amerikan ekolünde bir üniversitedir ve eğitim dili İngilizcedir. Yakın zamanlarda bize teknoparkımızla işbirliği yapabilecek birçok firma yöneticisi geldi. Onlar bu bağlamda yapılan çalışmalarımıza sıcak baktılar. Günümüzdeki en zor olay bu teknopark ile ilgili kanunun çıkarılıp yürürlüğe girmesidir. Projeyi hazırladık, artık iş ilgili bakanlıklara kaldı. Malîye Bakanı Caparov ve Endüstri, Ticaret ve Turizm Bakanı Almazbek Atambayev gelecek yıl bu projeyi parlamentoya sunacaklarına dair söz verdiler.

Bu kanunun Meclisten geçmesini sadece biz değil, başta Türk ve diğer ülke firmaları da beklemektedir. Onlar bizimle işbirliği yapmak için heveslidirler, çünkü Kırgızistan vasıtasıyla diğer Orta Asya ülkelerine açılmayı hedeflemektedirler.

Eğer biz bu projeyi gerçekleştirebilirsek kaliteli uzmanları yetiştirmede çok büyük bir yol almış oluruz ve ülkemizin ekonomisine büyük katkımız da olacaktır.

- *Sayın Rektör, duyduğuma göre sizin en gurur duyduğunuz şey, sizin başında bulunduğunuz Türk Uygarlığı Araştırma Merkezinin kurulmasıdır.*

Evet, gerçekten öyle. Merkez benim eserim. İlk olarak "Türk Uygarlığı" kavramını bilim dünyasına biz katmış olduk. Bu mesele ile ilgili iki uluslar arası kongre düzenledik. Kongrenin ikincisi 30 ülkeden gelen katılımcılarla geçen sene yapıldı. Gelenlerin çoğu Batı ülkelerindendi. Kongrede "Türk Uygarlığı" teriminin resmî bilimsel literatüre girmesi gereken bir kavram olduğu özellikle belirtilmiştir.

Üniversitemizin kuruluşunun 10. yılı münasebetiyle "Küreselleşme ve Türk Uygarlığı" adlı sempozyum düzenlenmektedir. Sempozyuma katılmak için 20 ülkeden bilim adamı müracaat etmiştir.

Bence bir üniversitenin bilim ve bilimsel araştırmalar olmadan çağın ihtiyaçlarına göre çalışması imkânsızdır. Bilim öyle bir şey ki, kendi yörüngesine kaliteli ve yüksek potansiyel sahibi hocaları ve öğrencileri çekmektedir. Onlara yaratıcılık özelliğini kazandıran ve kullandıran ortam da üniversitelerdir.

- *Sizin dediklerinizin hepsi çok ilginç ve bir tanesine bile karşı gelmek mümkün değil. Ancak, sanırım bana katılırsınız, üniversitenin kalite ölçeklerinden biri mezunlarının tercih edilir olmasıdır. Bu konuda Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin durumu nedir?*

- En iyisi biz rakamlara bakalım. Geçenlerde, Cumhur başkanı Bakiyev, eğitim öğretim yılının başlangıcı münasebetiyle yaptığı konuşmada üniversite mezunlarının ancak %10'unun iş bulabildiğini belirtti.

Biz kendi mezunlarımızın durumunu titizlikle izliyoruz. Her sene bizim mezunlarımızın % 85-90'ı iş bulabilmektedir, hatta hemen mezun olduğu yıl işe

başlamaktadırlar. Üniversitemizin mezunlarının kalitesinin genel göstergesidir. En önemlisi de bu bizim mezunlarımızın tercih edilir olmasıdır.

- *Bildiğim kadarıyla, adayların çoğunun üniversitenizin eğitim dilinin Kırgızca ve Türkçe olmasından dolayı fazla tercih etmemesine sebep olmaktadır. Bir araştırmaya göre çok yetenekli adayların size gelmemesine neden olan bu durum sizi endişelendirmiyor mu?*

- Birincisi, bizde öğrencinin derse olan ilgisine göre iyi bir derecede öğrenebileceği bir senelik eğitim dillerinde Kırgızca ve Türkçe hazırlık sınıfları vardır. Türkiye'den gelen öğrencilerin Rusça öğrenme imkânları vardır. İkincisi, bizim üç fakültemizde bazı dersler İngilizce veriliyor. Bugün İngilizceyi iyi bilen birçok lise mezunları vardır. Bunun yanında yakında İngilizce hazırlık sınıfını da oluşturduk. Bu arada tüm öğrenciler zaten İngilizce eğitim görmek istemektedir. Mezunlarımız Kırgızca, Türkçe, Rusça ve İngilizce bilerek diploma alırlar. Bunda bizim bir endişemiz söz konusu değil.

- *Herhalde sizin üniversitenizde okumak isteyen öğrenciler için eğitim ücretinin miktarı önem arz etmektedir değil mi?*

Asla! Tam tersine, öğrencilerden ücret almak bir yana, biz onlara burs veriyoruz. Ülkemizdeki başka üniversitelere nazaran yüksek miktarda busr ödüyoruz. Ortalama burs miktarı ayda 700 som civarındaysa, 1000 somdan fazla alan burs alan öğrencilerimiz var, hatta, üstün başarı sağlayanlar ek burslarla 3000 som alıyorlar. Tabiî ki, bunların sayısı çok düşüktür, fakat diğer öğrenciler için teşvik söz konusudur.

Bu bence çok doğaldır. Bizim zamanımızda Lenin burslarını alanlar vardı. Onların sayısı bir üniversiteyi bırak, bütün ülkede parmakla sayılacak kadardı. Ancak bu Lenin bursunun olması bile o zamanki öğrencilerin buna ulaşması için bir özendirici etkendi.

- *Sayın Hocam, bizim uzun zamandır birlikte ülkenin parti organlarında çalışmamızdan dolayı sizi çok temiz ve itibarlı insan olarak tanıyorum. Fakat size şu soruyu sormaktan kendimi alamıyorum. Maalesef, üniversitelere giriş sınavlarında adaylar sınav yoluyla yarışmıyor da, sanki cüzdanlarının ve velilerinin maddî imkânlarının yarışmasına dönüşmüş görülüyor. Bu sınavlar zamanında rüşvet olayı ülkemizdeki üniversitelerde maalesef dikkat çekici ölçüdedir. Sizin üniversitenizde bu durum nasıl?*

- Böyle bir baş ağrısından uzak olduğum için kendimi bahtiyar insanlar arasında hissediyorum. Birincisi aynı gün ve aynı saatte ülke genelinde yaptığımız bir sınav sonucuna göre, ikincisi üniversitemizce yapılan bilgisayar aracılığıyla sınav değerlendirmesi yaparak öğrenci alıyoruz. Öğrencilerin başarı değerlendirmesi cansız araçla, yani bilgisayarla yapılmaktadır. Sınav sonuçları genellikle aynı gün açıklanabilmektedir.

Açıkça söyleyeyim, giriş sınavlarının yapıldığı günlerde bana birçok milletvekili, bakan, Cumhurbaşkanlığında veya hükümette çalışan insanlar çocuklarına veya yakınlarına yardım etmem konusunda ricacı olmaktadırlar. "Benimle konuşmanızdan bir yarar elde edemezsiniz. Eğer bilgisayarla anlaşabiliyorsanız ve bilgisayar da sizin çocuklarınıza acırsa belki olabilir, isterseniz deneyebilirsiniz." diyorum onlara.

Diğer taraftan ise bizde çok şeffaf bir yönetim sistemi vardır. En üst organ Mütevelli Heyetidir. Rektör olarak ben bu heyetin içinde değilim. Bunun dışında üniversitede Senato ve Rektörlük Yönetim Kurulu vardır. Öğrenci Temsilcisinin de üye olduğu Senatoda akademik ve eğitim işleri karar altına alınır. Üniversite Yönetim Kurulu ise kadro meseleleri ve öğrencilerin kabulü ve kaydının silinmesi ile ilgili kararları alır. Hiç bir hayatî önem taşıyan konularda Manas Üniversitesi gizli bir karar almaz.

Bunun yanısıra üniversitemizde çalışan bütün öğretim elemanları sözleşmeli çalışırlar. Sözleşme 1 yıl geçerlidir, her yıl başarılı olanların sözleşmesi yenilenir. Sözleşme yenilemede öğrencilerin görüşü de göz önünde bulundurulmaktadır. Öncelikle onlar kendi hocalarına yönelik anket yoluyla değerlendirme yaparlar. Eğer onların öğretim elemanına karşı güveni yoksa üniversitemizle ilişiği kesilir. Bu nedenle bütün akademisyenler iş ahlakını, meslekî ve insanî itibarını yitirmezler. Onların öğrenciden rüşvet alarak aşağılanması çok tehlikelidir.

Bu konuda Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nin mükemmel bir itibara sahip olduğuna inancım tamdır.

Röportaj: Vyaçeslav Timirbayev
MSN Gazetesi
09.11.2005

İDEOLOJİ İCAT EDİLMEZ, ANCAK ÇOK ISTIRAP ÇEKİLEREK OLUŞTURULUR

Kırgızistan Cumhurbaşkanı Kurmanbek Bakiyev'in emri ile Kırgızistan devlet ve millî ideolojisini hazırlamak amacıyla bir çalışma grubu oluşturulmuştu. Bu ideolojinin temel amacı, toplumun vatandaşlık ruhunun güçlendirilmesine, sosyal ve kültürel açıdan gelişmesine yardımcı olmaktır. Çalışma grubunun başkanlığını Devlet Sekreteri Dastan Sarıgulov yerine getirecekti. Grup üyeleri; bakanlar, Cogorku Keneş (Yasama Meclisi) milletvekilleri, ünlü bilim adamları önümüzdeki yılın 20 Şubatına kadar proje taslağını Cumhurbaşkanına ve Parlamentoya sunmaları lazımdı.

Evet, biz gerçekten hepimizi bir araya getiren çalışmaları özlüyoruz. Aslında bu rolü devletimiz yerine getirmeliydi. Çünkü bu millete daha yüksek statü ile birlikte daha büyük sorumluluk üstlendiren kaderin cilvesi büyük bir ödüldür. Ona ulaşabilmek için milletimiz güçlü ve birlik içinde olmalıdır. Devlet seviyesindeki meseleleri çözebilmek için halkın ortak iradesi olmalıdır.

Maalesef, egemenliğimizi kazandıktan sonra, beklenen millî birlik yerine kabilelere ve boylara bölünmeye tanık oluyoruz. Bu da egemenliğimizi hiçbir sıkıntı çekmeden kazandığımız için olmuştur. Dolayısıyla hiçbir sancı çekilmeden bağımsızlık elimize geçmiştir. Bu nedenle toplumun birliğini sağlama yerine, herkes yorganı üzerine çekerek, genç devletin zayıf organizmasını daha da zayıflatma yoluna düştü.

Bağımsızlık yılları boyunca aldığımız dersleri özetleme ve değerlendirme zamanı geldi. Çünkü geçmişin bize verdiği dersler, çağa göre cevap vermeyi öğretiyor.

Esasî ve öncelikli olan ihtiyaçları belirleme sürecinde belli bir kişi ya da grupların anlık, populist menfaatleriyle asla yola çıkılmamalıdır.

Bu husus, ciddi değişimlerin yaşandığı çağımızda daha da önem kazanmaktadır.

Yaşadığımız bu yeni dönemdeki sorunlardan birisi de egemenliğimizi elde ettikten sonra köklerimizi arama işi başlamış ve hâlen de devam etmektedir. Bu da Sovyet döneminde çoğumuzun soylu ve zengin ailelerden geldiğimizi gizlememizden kaynaklanmaktadır. Sovyetler Birliği döneminde önem taşıyan işçi ve köylü kökenli olmak çok önemliydi, artık önemli faktör olmaktan çıkınca tam tersi bir süreç başladı. İnsanlar, kökenlerinde apaçık bir şekilde destansı kahramanlar ve âlimler aramaya başladılar.

Şecere veya soy araştırmasına olan bu ilgiyi milletvekili adayları ve seçim yoluyla atanacak devlet adamları ve bürokratlar kendi menfaatleri için

kullanıyorlar. Ülkemizin eski yöneticileri ünlü boyların reislerine ithaf edilen törenler yaparak bu olumsuz eğilimi daha da güçlendirmişlerdir.

Şüphesiz ki, geçmişe saygı duymak, atalarımızın bize bıraktığı tarihî mirası korumak, şu anda yaşamakta olanların minnet borcudur. Ancak bunun yanı sıra modern hayat kendi şartlarını da ortaya koyuyor ve bizler çok geride kalmak istemiyorsak, çağa ayak uydurmalıyız. Evet, bu kolay bir iş değildir. Bu gerçekten inanılmaz zor bir iştir. Bu aklın, zihnin ve bedenin birlikte hareket etmesini gerektiriyor. Daha ilerisi kendi şahsi menfaatlerimizi gözardı etmeliyiz. Çünkü hepimizin alışmış olduğu yaşam tarzı kökten değişiyor. Dolayısıyla bizlerin değerler sistemi de değişmelidir, fakat bu süreç beklendiğinden da yavaş gerçekleşmektedir. Bizim asıl sorunumuz, bir ayağımızla yeni dönemde, diğer ayağımızla en eski atalarımızın döneminde yaşamamızdır.

"Yukarıda bahsedilenlerin ideolojiyle ne alakası var." denirse biz de "Çok alakası vardır" diyoruz. Her ideoloji, kitlelerin belli bir amaç uğruna birleşmesinden ortaya çıkar. Boy, kabile, kavim, millet v.s. ne olursa olsun, ama tablo aynıdır. Tarih sahnesinden sosyo-ekonomik yapının değişimiyle ideolojik sistemin de değişime uğradığı ortaya çıkıyor. Bu genel bir eğilimdir, aynı zamanda çok karmaşık bir süreçtir.

Bunun delilleri de kendimizi ideoloji benimseme yolunda karşılaştığımız çelişkilerdir. Bir taraftan pazar ekonomisinin gelişimi ve demokratikleşme sürecinin başlangıcı ülkemizde gerçek rasyonel bakış açısının oluşmasına sebep oluyor. Diğer taraftan ise zihinlerimizde halen çok eski dönemlerin kalıntıları hüküm sürmektedir. Eski zaman asla geri dönmeyecektir. Dolayısıyla o dönemin ideolojisi de artık geçerli değildir. Hâlen o dönemlerin hatıraları dillere destan olarak içimizde yaşamaktadır. Geçmiş dönemin hatıralarını canlandırmak için kötü menfaatler uğruna kullanıyorlar hâlâ. Meselâ, seçim sırasında adaylar seçim kampanyasında kökenlerine, atalarına atıfta bulunuyorlar ve halk da bunu normal bir şey olarak kabul ediyor.

Burada yaşamakta olduğumuz çağın ihtiyaçlarına ters biçimde bahsettiğimiz değerler arasında zıtlıklar ortaya çıkıyor. Bizler bu bölünme zihniyetini yok etmediğimiz sürece, eski hataları tekrar edersek, Parlamentoya seçilmeye değer olanları değil de 'kendi adamlarımızı (!) seçmeye devam ederiz.

Bilindiği gibi, tarım reformlarının yapıldığı dönemde büyük kolhozların yerinde küçücük çiftlikler türedi. Zaman şunu gösterdi ki, onların hayatta kalabilmesi için kooperatifler oluşturulmalıydı. Bu süreç çok yavaş gerçekleşmektedir. Çünkü her boy, kooperatifin başında kendi akrabasını görmek istiyor, tecrübesiz olsun önemli değil, bu işi bilmese de olur, önemli olan 'bizim aramızdan biri olsun' düşüncesinden kurtulmadıkça yürümez bu işler. İşte bu kötü zihniyet ve alışkanlık kooperatifleşme sürecini hayli yavaşlatıyor. Bu tür düşünceler insanları körleştiriyor, apaçık şeylerin bile görülmesine mani oluyor. Çok yetenekli bir yönetici hangi boydan geliyorsa gelsin, isterse uzaylı birisi olsun her toplum için sanki Allah'ın bir hediyesi oluyor. Yetenekli insanlar toplumun ileriye gitmesi için progresif düşünceleri oluşturan bir güçtür. Gelişmiş ülkelerde bu tür insanlar her zaman talep edilmektedir.

Burada Antik felsefecilerin düşüncelerini hatırlamamızda yarar vardır: "Tüm

krizler insanların kafalarında başlar ve orada da biter". Gerçekten de bizleri geriye götüren alışkanlıklardan kurtulmadığımız sürece bizler çağdaş dünyanın hep gerisinde kalırız.

Çağdaş dünyaya bütünüyle ayak uydurmamız için zihniyetimizde, ruhumuzda köklü değişikleri yapmamız lazımdır. Çağın gereklerine uyarken, kendilerimizi ve mantalitemizi değiştirmeliyiz. Bunun için boylara bölünmeyi tamamen aklımızdan çıkarmalıyız ve artık aklımızı başımıza alarak çağa ayak uydurarak yaşamalıyız.

Bizler çağdaş uygarlığın üvey evlatlığından kurtulup, eşit haklara sahip yaratıcıları olmalıyız. Bu devrim niteliğindeki adım için güçlü ideolojik zemin gerekmektedir. Modern uygarlık ise tamamen rasyonalizm düşüncesinden ibarettir. İşte millî ideolojinin mahiyeti budur.

Millî ideolojimizin zemini sadece ve sadece rasyonalizm olmalıdır ki, bu da hayatımızın tüm yönlerine yansımalıdır. Ekonomik, sosyal ve diğer yaşam alanlarında yüzde yüz uymamız gereken bir kurallar sisteminde dönüştürülmelidir.

Rasyonalizm millî birliğin anahtarıdır. Millî birlik yolunda tek çare rasyonalizmdir.

Prof. Dr. Karıbek Moldobayev,
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü

İNSANI TANIMANIN ESASLARI

İnsanın kişiliğini anlayabilme, ruhunu okuyabilme yeteneği olan ve arkadaşlarının gözünde âdeta mum ışığı gibi onların ruh dünyasını aydınlatan kişidir bu insan. Zaman insanlığın yalnızca fiziksel durumunu değil, aynı zamanda manevî amacının da olduğunu hep göstermiştir. Bir çok insanın, "O, benim hocamdır" diye bildiği sayın Karıbek Moldobayev'i, her zaman şahsiyetini koruyabilmiş, yüksek şefkat ve merhamet sahibi olarak tanımlayabiliriz.

Gerçekten değerli hocamız Karıbek Moldobayevi'in bütün hayatı gençleri eğitmekle geçmiştir. İlk olarak Karıbek hoca, öğrenciliğinden sonra asistanlıktan başlayarak mesleki kariyerini Millî Devlet Üniversitesinde yaşayan birisidir. Ondan sonra Frunze şehri Komünist Partisi Birinci Sekreteri olarak değişik görevler yapmak için takdir edilmiş genç bir uzmandı. Bugün ise Rektör olarak bulunduğu Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin mensubudur.

Sovyetler Birliği Bakanlar Kuruluna bağlı Din İşleri Yüksek Komitesi Başkan Yardımcılığı gibi önemli görevlerde bulunmasına rağmen, yalnızca Bişkek şehri ve yetiştirdiği gençler Moldobayev'in hayatındaki en önemli eserlerdir. Çünkü hayatta insana yapılan hizmetten başka bir şeyin kıymeti yoktur. İnsandan kaçmak kendini öldürmek demektir. Beki de bu bir felsefî görüş sayılabilir. Karıbek Moldobayev için bütün hayat çürütülemez bir gerçektir, insanları yönetirken felsefe çok önemlidir.

Frunze'yi yönetirken bir yöneticinin gerçekten insanı çok iyi tanıyabilecek birisi olması gerektiğini Moldobayev somut örneklerle tespit etmiştir. Çünkü insanlar ya sakin ya da hareketli bir karaktere sahiptir. Bazıları sosyal açıdan aktif olabilir, fakat namütenahi durgunluğa sahip olanlar da vardır. Bunları göz önünde bulundurmadıkça şehrin düzenli bir şekilde gelişmesi için sorumlu yöneticiler bir araya getirilemezdi. Yeniden yapılanma döneminden önce Frunze'yi farklı kılan şahsiyet Karıbek Moldobayev'dir.

Karıbek Moldobayev için Frunze, özel bir hüviyete sahiptir. Bundan dolayı günümüzde kültürel ve manevî değere sahip bir şehir olma özelliğini kaybetmesi onu çok incitir. Sayın Moldobayev, emeğe saygı ve temiz birey olma hakkı insan olma kültürünün temeli olarak sayılır düşüncesindedir. Bir zamanlar Sovyetler Birliği döneminde parkşehir terimi kullanılıyordu. İşte emek kültürü, Frunze Şehri Komünist Partisi Komitesi tarafından şehrin çevre düzenlenmesi çalışmalarından, halka hizmet edilmesinden dolayı oluşmuştur. Bunun temel amacı, siyasi bir çağrıda bulunmak değildir, değişim ihtiyacının gerekliliğine olan inancın bulunmasıdır. Sayın Moldobayev için insan ilişkilerinin temeli, söze değil, işe bağlıdır. Bu düşüncesi, beş çocuğu tek başına büyüten annesi hakkındaki çocukluk

günlerinde oluşan hatıralarından kalmıştır. O, o yaşlarda söz dinlenmenin ne olduğunu bilmese de, kimsenin zorlamasına gerek kalmadan her zaman ev işlerinde annesine yardım eder ve komşularının övgüsünü kazanırdı.

Bunun yanı sıra yayla sevgisi de çocukluk döneminden kalan bir hasletti, insanı tabiattan ayırmanın tehlikeli olduğuna inanmıştır. Çünkü yalnızca o kalbimizi temizler ve marjinalleşmeden uzak tutar. Karıbek Moldobayev'e göre, bugün insanlar sosyal hayattan, kendi genetik kodundan uzaklaşarak marjinal yönlerini daha ön plana çıkarmaktadırlar. Toplum maalesef maneviyattan uzaklaşıyor.

Dünya uygarlıkları içinde eski sayılan Kırgız halkının genetik kodunu aşındırmadan kurtarma çabasını göstermek üzere bugün Karıbek hoca Türk Uygarlığı Araştırma Merkezi Başkanlığını yürütmektedir. Öz halkının tarihini koruma özlemi ona mahsustur. 70'li, 80'li yıllar arasında Frunze şehrinde kahramanlarımızın ve meşhur tarihi şahsiyetlerin anıt ve heykelleri yapılmıştır.

Birçok insan, bunu başkentimizin zirve noktası olarak değerlendirmektedir. Fakat 1970 yılından itibaren Frunze'de makine üretimi ve sanayi gelişmeye başlamıştı. O dönem elektrik de dahil olmak üzere üretime ağırlık verilmişti. Tabii ki bunların tümünün şehrin çehresine tesir etmemesi mümkün değildi. Çünkü yeni konutların inşa edilmesiyle birlikte şehrin cadde ve sokakları yeniden yapılandırılmaya başlanmıştı. Üstelik bunlar büyük fabrikaların hesabından yapılmıştı.

Bunun yanı sıra şehrin gelişim projesinin uygulanması büyük bir önem taşıyordu. Sayın Moldobayev, aslında şehrin anayasası sayılan genel imar planının bozularak plansız bir biçimde şehrin gelişmesinin mümkün olmadığına inanıyor. Moldobayev, o zamanlar yeni Frunze'nin planı için Moskova'dan dört değişik projenin katılımını sağlamıştı. Bu plan, sanayinin gelişimini ve ekolojinin korunmasını göz önünde bulundurarak şehrin yirmi yıllık gelişimini öngörüyordu. Bunun dışında planda şehrin nüfus artışı da dikkate alınmıştır.

Maalesef, siyasetteki yeniden yapılanma politikası bu planın gerçekleşmesine engel olmuştur. Bugün şehrin gelişimi herhangi bir plandan uyarlanarak yapıldığını da söylemek zordur. Fakat ünlü filozof Platon diyor ki, eski plan bugün için yarınkinden daha iyidir. Sonuç olarak ulaşım ve altyapısı olmayan bölgeler ortaya ile tehlikeli bir boyuta varan göç konusu karşımıza çıktı. Bir zamanlar Moldobayev, sayın A.Akayev'e şehir sorunlarını çözebilecek ve Bişkek'in gelişim planını tespit edebilecek uzmanları ve mimarları bir araya getirme konusunda istekte bulunmuştu. Maalesef şehrin sorunları daha çok artmaya devam etti.

Toplumumuzda ise şehrimize olan ilgi az, şehir meselelerini çözmek için bir araya gelmek pek mümkün gözükmüyor. Bu mesele sayın Moldobayev'e göre her zaman devletin temel direği olan orta sınıfa aittir. Çağın ihtiyaçlarına cevap veren sanayi ve kültür şehri Frunze'nin gelişimi ile aynı zamanda orta sınıf oluşmuştur. O dönemin sosyal, genetik kodu sayılan, toplumun temeli olan mesleki kadroların geliştiği dönemdir. Bugün orta sınıfın yeniden doğmasının mümkün olabileceği bir zamandayız.

Bu yeniden doğuşun içine çok şeyi sığdırabiliriz.Her insanın daha güzel bir yaşam özlemini gidereceği, ülkemizin yetiştirdiği harikulade insanların adlarının verildiği yerlerin olduğu, millî, manevî kültür ve mirasının korunduğu yeniden doğuş hareketinin içinde son 11 yılda Karıbek Moldobayev için hepsinden önemlisi

gençleri yetiştirmek ye alır. Karıbek Moldobayeviç Manas Üniversitesinin başına geldiği 1995 yılında yeni tarz bir Üniversite oluşturmayı amaç edinmiştir.

Evet, eski Proje Enstitüsü binasının (şimdiki Merkez bina) yarısı özelleştirildiğinden ve sahipleri de vermek istemediklerinden dolayı Üniversiteye tahsis edilen bina için pek çetin mücadeleler yaşandı. Moldobayev ise öğrencilerin ve meslektaşlarının desteğiyle Temyiz (Arbitraj) Mahkemesinde bu davayı üç kez inceletmiş, davanın kazanılması için büyük çaba sarf etmiştir. Bu davanın sonucunda bağımsız Kırgızistan tarihinde özelleştirme sisteminde bir ilki gerçekleşmiştir. Bu gerçekleşen "ilk" aynı zaman da "son" olaydır.

Sayın Moldobayev, öğrenciler için çok güzel ortam sağlanmalı, Üniversiteye layık bir fizikî ve teknik alt yapının temeli olmalı burası olmalıdır" prensibine titizlikle bağlı kalmıştır. Bunun sonucunda Manas Üniversitesi başka kurumlardan dürüstlüğü ile ayırt edilerek ülkemizin önde gelen yüksek öğretim kurumu olarak en ön saftayoluna devam etmektedir. Sayın Karıbek Moldobayev, Üniversite gelişim planının temelini attığında akademik dürüstlüğü esas amaç olarak göstermiştir. Ülkemizde eğitim sistemimizdeki rüşvet olaylarından kurtulup herşey normale döndüğünde de temiz ve dürüst üniversite modelinin ilk örneğini de Moldobayev'in gösterdiğini belirtelim. Bu nedenle özellikle de tek kişiye bağlı olmadan her türlü malî harcamaları yapma yetkisine sahip olan, üniversitenin yönetici ve öğretim üyelerinden oluşan Yönetim Kurulu vardır. Harcamalar ancak Yönetim Kurulu kararıyla yapılabilmektedir. Ayrıca akademik konularda en yüksek karar organı olan KTMÜ Senatosuna Öğrenci Konseyi Başkanları da katılabilmektedir.

Bilim alanında yapılan her türlü başarı atmosferi, yalnızca Üniversiteyi değil, Karıbek Moldobayev'in yaşamında yaptığı tüm işleri sarmaktadır. Ona daima minnettarlık duygularını sunan öğrencilerin olması asla bir rastlantı değildir. Onun idaresinde gelişen şehrimize ve devletimize üstün hizmetlerinden dolayı ve kendisiyle onur duyulan vatandaş olarak sayın Moldobayev, 2002 yılında "Devlet Nişanı" ile taltif edilmiştir.

İnsanı her zaman toplumun, şehrin, medeniyetin ve devletin temel unsuru olarak kabul eden felsefeci Karıbek Moldobayev, Bişkek Büyükşehir Belediye Meclisine, başkanlık ettiği dönemlerde verilen nişanlar için şükranlarını sunmuştur.

"Slovo Kırgızistana" Gazetesi
20.06.2006

Karıbek Moldobayev, yaradılıştan mütevazı olduğu ve övünmek istemediği için büyük bir sabır ve sebatla anılarını anlattı. İlk olarak Parti Merkezinde, daha sonra Kırgızistan'a yaptığı hizmetler ile Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin ülkemizin sosyal, siyasal ve ekonomik hayattaki rolüne yüksek derecede katkı sağlama başarısını gösteren, son derece alçakgönüllü bu değerli şahsiyeti bu kitapta daha iyi tanıyacaksınız. Kitaba "Zaman ve Hakkımdaki Düşünceler" adını vermiştir.

Bu eksikliği bir ölçüde gidermek amacıyla Karıbek Moldobayeviç Moldobayev'in 70. yıldönümü vesilesiyle Kasım 2002 tarihinde Cengiz Törökuloviç Aytmatov'un yazdığı yazıyı kullanmayı gerekli buluyorum.

GERÇEĞİN SUBJEKTİF İFADESİ

Saraya büyük kervan yaklaşmaktadır...Ona saygı ve sevgi besleyen dostların tümü hep beraber karşılamak için sabırsızlanıyor. Çünkü doğum günü kutlanan bu değerli insanın yakın dostları ile eşrafın olduğu bir törenle bu gün gerçek ifadesini bulur. Günlük olağan işlerle toplum karşısına hergün yeniden çıkacağımızı bilerek, pek çok problemin bize her zaman refakat ettiği bir devirde sorunlarla baş edebilmek için de böyle benzersiz ve özel imkânlar sağlayan kaderimize şükran borçluyuz. Kısacası, hayat, geçmiş yılların neticesini bugün yansıtmaktadır. Buradan kutlama sözleri, selam ve iyi dilekler bugünkü törenin suçlusu(!)nun adresine iletilmektedir. İnşallah hep böyle devam eder.

Eğer somut olarak değerlendirirsek Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü Karıbek Moldobayev, toplumun her kuşağı tarafından kabul gören adamdır. Doğumunun 70. yıldönümü vesilesiyle gelenek hâline dönüşen karşılıklı iltifatlar nedeniyle söylemiyorum; hem Sovyet, hem de tarihimizin Sovyet sonrası döneminde milletimizin sembol şahsiyet, büyük bir saygınlığa ve ciddiyete sahip bir kişi olarak algılanmayı hak etmektedir.

Evet, her milletin kendine özgü tarihi, ünlü isimleri, efsane ve menkıbeleri vardır. Ancak ben bu durumda dikkatinizi bir insanın yaratıcı iradesinin özel bir pragmatik yönüne çekmek istiyorum. İşte bu yaratıcı düşünce yapısı Sayın Moldobayev'de vardır. Bu değerli insan, Sovyet döneminde uzun yıllar boyunca Merkezî Komitede Parti Sekreteri olarak ülkemizin, başkentimizin yeniden yapılanmasındaki başarısı, kazandırdığı şehir imajı için yaptığı hizmetlerden dolayı

gerçek anlamda ansiklopedilere geçecek kadar anılmayı hak etmektedir. Bunu herkes biliyor ve tüm vatandaşlarımız ile her kuşaktan insan buna şahittir.

Sayın Moldobayev, politikadayken Belediye Başkanı olarak yaptığı işlerle unutulmaz eserler bırakan, işini bilen, sosyal ve kültürel niteliğe sahip projeleri gerçekleştiren, şehrimizi yeniden kapsamlı olarak yapılandıran ciddi bir yöneticiydi. "Moldobayevskiy" (Moldobayev usulü) olarak adlandırılan imarlı semtler, büyük sanayi kuruluşları, modern spor tesisleri ve kültür merkezleri onun döneminde kurulmuştur. O zamanlar Ala-Too (Aladağ) eteğinde kurulan ve yeni oluşmaya başlayan binalara bakarak başarının yalnızca yapılaşma olduğunu söyleyemeyiz, esas başarı başkentimizin yeni baştan düzenlenmesidir. İşte şimdi eski yaratıcılığı ile 21. yüzyılın yeni meselelerini bütünlük içinde kavrayarak Moldobayev gibi insanların tarihî rolü ve etkinliğinin küreselleşme sürecindeki anlamı ve önemi iyi kavranmalıdır. Ben onları Sovyet döneminin son bölümünde ve günümüzde, demokratik barışı oluşturma sürecinde yaptığı işlerde ve uygulamalarda çeşitli ideolojilerin hipotezini kendinde barındıran kişi yani tarihin "veli"si olarak adlandırıyorum. Bir kez daha tekrarlıyorum o geçmişin ve bugünün velisidir.

Evet, o kendi zamanının hiyerarşik yapısı içinde kalmayarak parti, siyaset ve dogmaların üstünde bir rol oynayanlara, hak ettiği şükranı sunmak ve hak ettiği değeri vermek için çalışan aksiyon adamlarına tarihin velisi demeliyiz ve onları veli olarak anmalıyız. Bizim kuşaktan insanların çoğu Moldobayev'i, bütün dünyada Moskova'yı yeniden imar eden Yuri Luckov gibi tarihin velisi olarak sıfatlandırmayı münasip görürler diye düşünüyorum. Luckov'un Moskova'sı günümüzde dünya şehirciliğinin en önemli gizemidir.

Moldobayev gibi icraat yapan insanlar, hükümran siyasî rejimlerde bağımsız olarak çalışırlarsa daha verimli olurlar. Dünyada uygarlık değerlerinin oluşması, modern dünyanın temelini gerçekleştiren bu pratik icracıların ve yöneticilerin hususiyetleri özel bir anlam taşır. Çeşitli ülke ve devletleri, değişik kültür ve jeopolitik eğilimleri temsil eden kişiler tabiaten tarihin yapıcı bilge şahsiyetleridir. Evet, genellikle kalabalıklara ve tribünlere oynayan popülistlerin çok istediği ve elde ettiği tipler değil; açıkçası övülmesi yasaklanan bilge insanlar; gerçek siyaset adamlarıdır.

Ancak ne yazık ki bu âlemde, bazılarının işi sadece siyasî poz vermektir, bazılarının ise hayattaki en önemli amacı, yalnızca akıl ve gayretle halka bir şeyler kazandırmaktır.

Bununla ilgili olarak Sovyet rejiminin, imparatorluk derecesinde totaliter olduğunu, ancak aynı zamanda kendisinde sebatkâr çalışma gücünü ve genel disiplin faktörünü kapsayan bir yapı olduğu hatırlanmalıdır. İdeolojinin sınırları dahilinde olsa da bilimsellik ve kültürü geliştirmeye özel bir önem verildiği unutulmamalıdır.

Bu durumda yalnızca belediye yöneticisi değil, ülkemizde kültür ve bilimin gelişimine katkı sağlayan, stratejist siyaset adamı, bilim adamı, filozof görmek istiyorsanız, neredeyse yarım yüzyıldır tanıdığım ve bugün 70 yaşına gelen Moldobayev'e bakınız. Bu tespitlerimin tamamı Sayın Moldobayev' e ithaf edilmiştir.

Heyhat, şöyle bir bakıyoruz ki, tarihin o ufuklarından nice yıllar geçti ve onlar

arasında özgürlüğe, demokrasiye ve reformlara birlikte kavuştuğumuz o efsanevî, yeniden yapılanma (perestroyka) yılları da geçip gitmiş. Tam o sırada Moldobayev Moskova'ya çağrılmıştı ve bana göre bunun da doğru bir davranış olduğunu düşünüyorum. O sırada, tüm Sovyetler Birliği'nde intikam niyetiyle bir faaliyetin devam ettiği süreçte yeni bir ivme kazanan Din İşleri Konseyinde çalışmıştır. Daha sonra SSCB ile vedalaşma ve Bağımsız Devletler Topluluğu devri geldi çattı.. 20. yüz yılın sonlarında 90'lı yıllar da geçip gitti artık. 20.yüzyıl, yerini 21. yüzyıla bırakmıştır, yani bütün problemleriyle demokratik yeniliklerin yoğunluğu yalnızca yaşam tarzını değil, toplumun bilincini ve tecrübelerini de değiştirmiştir. Bu süreçte kültür ve uygarlıkların yeni ve olumlu özellikleri belirlenmiştir. İşte bu bakımdan bizim çağdaşlarımızın özel hayatlarının ve dünya görüşlerinin incelenmesini hayal ediyorum.

Moldobayev hakkında söz edilirken yukarıda dile getirilenlerin sözlerin tümü onun yaşamından, işinden ve çalışmalarından dolayıdır. Bu durumda yapıcı tabiatıyla, tecrübesiyle, insan olarak, bir bütün hâlinde bilge kişi, filozof ve yönetici olarak bu insanın bu düzeye gelmesi son derece önemlidir. Burada onun gerçek bir klâsik insan olduğunu da belirtelim. Günümüzde nasıl klâsik birisi ise, Sovyet döneminde de çok klâsik bir kişiliğe sahipti. Kendisine mahsus görüşlere sahip olan eski ve yeni dönem insanlarının ortak görüşüne göre, herkesi ve herşeyi reddeden ve dışlayan değil, tutarlı, geçmişle bugünü birleştiren, birbirine zıt iki rejimin de güzel izlerini kendinde barındıran tarihin yapıcı velisidir. Bunların tümü kuru laf değil, hakikattir.

Evrendeki varlığımızın gerçeklik şartlarında küreselleşmenin yeni çağında gelişmeye, entelektüel ve teknolojik gelişmenin evrensel sürecine girme eğitim ve bilimi devamlı olarak yetkinleştirmek, 21.yüzyılın ruhu ve integralinde insan yetiştirmekle gerçekleşir!

Bu arada iki kardeş ülkemiz, Türkiye ve Kırgızistan Cumhurbaşkanlarının kurduğu büyük ve modern Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'ni bilinçli, derin fikirlere sahip misyonunu ve programlarını en güzel biçimde uygulayabilen şahsiyet olarak da Sayın Moldobayev kendisini kanıtlamıştır. Herşeye sıfırdan başlanmıştır şimdi ise Üniversiteye gençler akın etmektedir ve nesillerin beynelmilel niteliği ve modernizmin yeni potansiyeli ortaya çıkmaktadır.

Yeni eğitim-öğretim tesisleri ve öğrenciler için bir kampüs inşa edilmektedir. Eğitim, çeşitli meslek alanlarında Kırgızca, Türkçe verilmekte, Rusça ve İngilizce de yabancı dil olarak verildiğinden burada eğitimde büyük yenilikler olmaktadır.

Bütün bu işlerde Karıbek Moldobayev'in emeği vardır. O, kendi çağının tarihine sahip olma misyonuna hizmet etmeye devam etmektedir. Bu durum, genç neslin sistematik olarak yetkinleştirilmesi sürecidir ve işte bu yaşanılan süreç tarihin ta kendisidir.

Gerçeğin subjektif ifadesi yine gerçek ise, günah işlememeliyiz. Ben yüzde yüz bu kanaatteyim.

Cengiz Aytmatov
Yazar, Kırgız Cumhuriyeti Brüksel Büyükelçisi

"ALTIN KÖPRÜ"NÜN MİMARI KARIBEK MOLDOBAYEV

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nin kurucu Rektörü değerli bilim adamı, devlet adamı Prof. Dr. Karıbek Moldobayev'in 80 yıllık hayatı ülkesine, milletine ve özellikle de Türk dünyasına hizmetlerle doludur. Kardeş Kırgız halkının 20. yüzyılda, tarihin en çetin döneminde yetiştirdiği nadir insanlardan biridir. Onun insanî özellikleri, mütevazı kişiliği, akademisyenliği, geleceğe bakışı başkalarına örnek olacak niteliktedir. Ülkesi ve milleti için yaptığı büyük fedakârlıkları ise saymakla bitmez. Çocukluk döneminde babasını kaybettikten sonra annesi ve ağabeylerinin himayesinde küçük bir köyden çıkarak dönemin zor hayat şartları içinde başarılı bir öğrenci, akademisyen, yönetici ve devlet adamı niteliğine sahip olana kadar geçen hayatı yeni nesillere örnek olacak özellikler taşımaktadır. Annesine olan hasret dolu sevgisini ve memleketine, milletine, doğup büyüdüğü köye ve tabiata olan ilgisini bu kitabın ilk bölümlerinin her satırında hissetmek mümkündür. Anne ve vatan sevgisi hiçbir şeyle ölçülemez. Ancak, onun iç dünyasındaki derin duyguları anlayanlar kendisini doğru tanımış olurlar.

Saygıdeğer Karıbek Moldobayev, geçmişte olduğu gibi, bugün de devam eden karmaşık sosyal hayat ve siyasal süreçte enerjisini, bilgi ve tecrübesini ülkesinin yararına, milletinin refahı ve yeni nesillerin gelecekte layık olduğu gelişmişlik düzeyine ulaşması için harcamıştır. 20. yüzyılın iki kutuplu siyasî yapısı içinde farklı ses ve düşüncelerin dile getirilemediği, görev yaptığı yıllarda siyasî rejimin her türlü baskısının en çok hissedildiği dönemlerde bile Bişkek şehrinin âbâd edilmesi için, Kırgız halkının her alanda gelişmesi için emek harcamış olduğunu geride bıraktığı eserlerden anlıyoruz.

1995 yılında Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan'ın ebedî kardeşlik nişânesi olan, iki ülke arasındaki "Altın Köprü" Manas Üniversitesi'nin kurulması ile birlikte Rektörlük görevine Sayın K.Moldobayev'in atanması isabetli bir karar olmuştur. 10 yıllık Rektörlüğü süresince "akademik temizlik", "Türk uygarlığı" gibi yeni kavramlar oluşturması ve KTMÜ'nün eğitim programlarının uluslar arası gelişmiş ülke üniversiteleri düzeyinde pilot uygulamaları başlatması, Kırgızistan'da ilk kampus üniversitesi statüsüne kavuşmasındaki katkıları unutulmayacak hizmetler olarak bilinmektedir.

Bizler onun temelini attığı bu güzide kurumun yakın bir gelecekte eğitimde uluslararası bir marka, bilimde bir cazibe merkezi, toplum ve iş dünyası için gerçek bir değer, uluslararasılaşmada örnek bir yüksek öğretim kurumu, Türk dünyasının birlikteliği ve gelişmesinde etkin bir güç ve nihayet dünya bilimi ve insanlığa katkıları ile saygın bir üniversite olarak Türk dünyasına ebediyen hizmet edecek gençleri daha iyi ve nitelikli bireyler olarak yetiştirmek için çaba sarf etmekteyiz. Sayın Karıbek Moldobayev hocamıza 80. doğum yılında sağlık, mutluluk ve huzur dolu nice yıllar diliyoruz.

Prof. Dr. Sebahattin BALCI
KTMÜ Rektörü
Ocak 2012

KARIBEK MOLDOBAYEV HAKKINDA KISACA DÜŞÜNCELERİM

Her yeni kitabın yayımlanması çok özel ve önemli bir hadise değil midir? Hele de o kitapta insanın hem çağdaşlarına hem de gelecek nesillere diyeceği anlamlı sözler yer alıyorsa daha da değerli olur. Karıbek Moldobayev, dünya görüşüyle hayatın temel prensiplerinin oluştuğu, savaştan sonraki zor yıllarda, yani 20. yüzyılın 60'lı 70'li yıllarında başlayan ekonomik, sosyal gelişmelerin yaşandığı döneme rastlayan bir süreçte yetişen Kırgız aydınlanmasının en değerli temsilcisi olarak bilinmektedir.Maalesef bu değerli aydınlarımızın sayısı zaman geçtikçe azalmaktadır. Sayın Karıbek Moldobayev, 80'li yıllarda ülkemizin yönetiminde en yüksek zirvede yer almış, bir zamanlar büyük bir güce sahip olan SSCB yıkılana kadar nelerin yaşandığına tanık olmuş, böyle bir sona nasıl gelindiğini, bunun sebeplerinin de nelere bağlı olduğuna tanıkolmuş bir şahsiyettir. Yükseköğretimdeki öğretim üyeliğinden ülkenin yüksek düzeylerinde aldığı görevlere kadar bütün kariyer basamaklarını yavaş yavaş aşmış olan K. Moldobayev'in zengin hayat tecrübesi bağımsızlığımızın ilk yıllarında Kırgızistan'ın yapılanmasında ve oluşumunda çok gerekli olmuştur. Bundan dolayı Kırgızistan ile Türkiye'nin birlikte kurdukları Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin ilk Rektörü olarak atanmıştır. Benim şahsî fikrime göre K. Moldobayev'in bu vazifeye atanması en isabetli ve başarılı işlerden biri olarak sayılmalıdır. Çünkü onun hayat tecrübesi ve yüksek itibarlı kişiliğiyle Üniversitemizi Kırgızistan'da ve Orta Asya'da en üst düzeye çıkarmıştır. KTMÜ'nün kuruluşu ve gelişimini anlatan bir yazı veya yayın maalesef yok. Bu nedenle bu kitapta Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin kuruluşuna ayrılan bölümün bu konuda ilk kaynak olarak kabul edilmesi doğru olacaktır.

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinde birlikte çalıştığımız yıllarda Karıbek Moldobayev ile fikir alışverişi yapmanın ne kadar çok yararlı olduğunu anladım. Onunla olan bazı görüşmelerimizin neticesinde değerli bir uzman, değerli bir insan olmak için hangi sıfatlara sahip olunması gerektiğini onunla çalıştığım işte o kısa sürede öğrenme imkanım oldu.

Yazara mahsus kısa ve öz bir üslupla yazılan bu kitap ülkemizin son yıllarda yaşadığı olaylara da ışık tutacağı inancındayım. Özellikle de geleceğimizi ellerinde taşıyan genç kuşaklara çok yararlı olacağını düşünüyorum. Bu kitaba düşüncelerimi yazma fırsatının verilmesi bile benim için büyük bir ödüldür ve bundan dolayı Değerli Karıbek Moldobayev'e saygılarımı sunarım. Ayrıca kendisine ve yakınlarına iyilikler ve güzellikler diliyorum.

Prof. Dr. Asılbek Kulmırzayev
KTMÜ Rektör Vekili

KIRGIZİSTAN-TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİNİN KURULUŞUNDA KARIBEK MOLDOBAYEV'İN ROLÜ

Benim Sayın Karıbek Moldobayev ile ilk görüşmem 1995 yılında Türkiye'nin başkenti Ankara'da Kırgızistan Büyükelçiliğinde Müsteşarlık yaptığımda gerçekleşti. Bilindiği gibi, 1995 yılının ilkbaharında Kırgızistan Cumhurbaşkanının genelgesiyle Manas Destanı'nın 1000. yılı kutlamalarının yapıldığı dönemde Bişkek'te "Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi" adıyla bir üniversite kurulması fikri doğdu. O dönemde üniversitenin ilk Rektörlüğüne ülkemizin değerli bilim adamı ve devlet adamı Karıbek Moldobayev atanmıştı. Sayın Moldobayev, bu göreve atandığı günden başlayarak Kırgızistan ve Türkiye'nin ortaklaşa kurduğu üniversitenin tüm uluslararası iş ve işlemlerini büyük bir istek ve heyecanla yürütmüştür.

1995 yılının yaz aylarında Ankara'da iki kardeş ülkenin heyetleri arasında resmî görüşmeler yapıldı. Bu görüşmelerde başta Manas Üniversitesinin kuruluşu ile bir çok konuda devletlerarası anlaşma konuları ele alınmıştır. Kırgız resmî heyetinde Kırgızistan Bilim ve Eğitim Bakanlığı temsilcileri ile birlikte Moldobayev de yer almıştı. Ben de karşılıklı görüşmelerde heyete, Kırgız Cumhuriyeti Büyükelçiliğinin mensubu ve tercüman olarak katılmış bulunuyordum. İşte o dönemde K.Moldobayev'i yakından tanıma fırsatı buldum. Moldobayev'in o toplantılarda ifade ettiği sözleri ile onun prensip sahibi ve yapıcı bir kişiliğe sahip olması sayesinde hükümetler arası anlaşma metninin bir hafta içinde hazırlanması mümkün olmuştur. Meselâ, Karıbek Moldobayev, görüşmelerin devamı sırasında üniversitenin gider bütçesini iki tarafın da % 50 eşit biçimde karşılaması, ortak yönetim biçiminin oluşturulması gerektiğini özellikle belirtmiş, kuruluş anlaşmasının maddelerinde bu hükümlerin yer almasını sağlamıştır.

Söz konusu heyetler arası görüşmeler neticesinde Üniversitenin yönetim organlarının eşitlik ilkesi doğrultusunda oluşturulması gerçekleştirildi. Bu ilkelere bağlı olarak Üniversitenin en üst yönetim organı olan Mütevelli Heyet 8 üyeden oluşmaktaydı. İki taraftan dörder üyenin atanması, Mütevelli Heyet Başkanı Türkiye'den, yardımcısı Kırgızistan'dan, Üniversitenin Rektörü Kırgız Hükümeti tarafından, Rektör Vekilinin ise Türkiye tarafından atanması ilkesi benimsendi. Moldobayev, Üniversitenin ilk kuruluş aşamasında değerinin ve fonksiyonun ne derece önem taşıdığını, ülkemizin hangi alanlarda, hangi uzmanlara ihtiyaç duyduğunun belirlenip ona göre geliştirilmesi üzerinde durmuştur. Türk heyeti Moldobayev'in tekliflerini son derece anlayışla kabul etmiştir. Buna bağlı olarak taraflar ilk olarak İktisat, Bilgisayar Teknolojisi, Ziraat, Gıda İşletmeciliği ve Turizm İşletmeciliği alanlarında eğitime başlanması hususunda anlaştılar. İkili görüşmelerin neticesinde iki ülke arasında hükümetler arası anlaşma zaptı hazırlandı ve bütün heyet üyeleri tarafından imzalanarak bundan sonraki süreç böylece başlatılmıştır.

Daha sonra 30 Eylül 1995'te İzmir'de *"Türk Dünyası Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı"*nın yapıldığı günlerde Türkiye Cumhuriyeti'nin 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in yanı sıra Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve KKTC'nin resmî heyet temsilcilerinin coşkulu katılımıyla imzalandı. Devletler arası anlaşmanın imza törenine kurucu Rektör olarak Sayın Moldobayev aktif olarak katılmıştır.

1996 yılının ilkbaharında K.M. Moldobayev, TC Yükseköğretim Kurulu tarafından Üniversitenin tüzüğünün hazırlanması, altyapı hazırlıklarının yapılması ve buna bağlı olarak da Türkiye Türkçesini öğrenmesi için Ankara'ya davet edildi. Sayın Moldobayev Türkiye'de bulunduğu uzun süreden faydalanarak Türkiye'nin yüksek öğretim sistemini yakından tanıma fırsatı bulmuş, Ankara'da bulunduğu süre içinde bir çok üniversiteyi ziyaret etmiştir. Türk yükseköğretiminde onun en beğendiği şey, kampüs üniversiteleri olmuştur. Kampüslerdeki eğitim binalarının hemen yakınında kütüphaneler, spor kompleksleri, kültür ve eğlence merkezleri, dükkanlar, yaşam alanları, misafirhane ve yurtların olması hocamızın hoşuna gitmiştir.

İşte o günlerde K. M. Moldobayev, Bişkek'te örnek bir üniversite kampüsü kurma ideali ile Kırgızistan'a döndü. Kırgızistan'a döner dönmez devletimizin üst düzey yöneticilerine bu amacını gerçekleştirmek için Bişkek şehrinin en mutena yerlerinden bir arazinin verilmesini rica etti.

1996 yılının Nisan ayının ortalarında İran İslam Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliğimize Müsteşar olarak tayin edildim ve 1998 yılının sonlarında buradaki görevimi tamamlayıp döndüm. Anayurduma döndükten sonra yeniden akademik kariyerimi devam ettirmeye karar verdim. Bana Kırgız Devlet Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler alanında Profesörlük unvanı verilerek 2001 yılının Nisan ayına kadar çalıştım. O günlerde K. Moldobayev beni Kırgızistan–Türkiye Manas Üniversitesine saat ücretli Öğretim Üyesi olarak davet etti. O sırada Üniversitedeki öğretim elemanlarıyla yakından tanışma fırsatı buldum.Aynı zamanlarda K.Moldobayev'in başkanlığında Türk Uygarlığı Araştırma Merkezinin kurulması için bilim kurulu oluşturulması gündeme gelmişti.Bu güncel ilmî çalışmanın hayata geçirilmesi bölgemiz açısından büyük önem taşıyordu ve derhal işe kronolojik bir çalışma yapmamız, bunun için de bilim kurulunun onaylanması gerekiyordu. Buna bağlı olarak Sayın Moldobayev beni tam zamanlı Öğretim Üyesi olarak KTMÜ'de görev almamı rica etti. Üniversiteye gelip çalışmaya başladıktan bir süre sonra K: Moldobayev beni eğitim işlerinden sorumlu Rektör Yardımcısı olarak görevlendirdi.

O yıllar, Üniversitenin teknik ve fizikî alt yapısının temelinin atıldığı, eğitim ve öğretimde çerçeve programlarının geliştirildiği ve yerli ve yabancı ülke öğretim elemanlarından oluşan kaliteli bir eğitim kadrosunun oluşturulduğu yıllardı. Sayın Moldobayev'in yönetiminde Manas Üniversitesindeki programlar "Bologna Süreci"ne uygun hâle getirildi. Bu süreç doğrultusunda ilk pilot uygulamaların Üniversitemizce yapılması Kırgız Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından da onaylanarak ülkemizdeki yüksek öğretim kurumlarının gelişim sürecinde yenilik sundu.

Türk Uygarlığının meseleleriyle ilgili bilimsel araştırmaların çoğalmasıyla birlikte, K.Moldobayev'in inisiyatifi ile dünyanın hemen her bölgesinden çok

değerli bilimadamlarının katılımıyla sempozyumlar, konferanslar ve kongreler gerçekleştirilmeye başlandı. Bu forumlarda bilimsel araştırma kurulunun işlerini bizzat sürekli inceleyip denetledi. Bu bilimsel etkinliklerin en zorları "Kırgız etnoniminin 2200. yılına ithafen gerçekleştirilen Uluslararası İlmî Kongre (2001), ile II. Uluslararası Türk Uygarlığı Kongresi (2004) olduğunu söyleyebiliriz. Türk Uygarlığı konusunda araştırmalar, eserler vb. bilimsel yayınlar çıkmaya başladı.

Neticede Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan'ın en önde gelen kurumlarından biri sıfatıyla Avrasya bölgesinde Türk halklarıyla Kırgız halkının güncel meseleleri konusunda derinlemesine bilimsel araştırmaların yapıldığı yüksek düzeyli bir araştırma merkezi olmayı başardı. Sayın Moldobayev, bununla birlikte Üniversitenin teknik ve fizikî altyapısının oluşturulmasına çok büyük emek sarf etmiştir. Özellikle Üniversiteye arazi tahsisatı konusunda Kırgız hükümetinin 90'lı yılların ikinci yarısındaki kararına rağmen Bişkek Belediyesinin bu kararı uygulamaya geçirmede acele etmemesi dikkat çekiyordu. K. Moldobayev bu karmaşık ve çözümü zor olan sorunu olumlu bir sonuca kavuşturmak için son derece büyük gayret sarf etti.

Büyük emekler neticesinde arazi tahsisi konusunu Kırgız Cumhuriyetinin ilk Cumhurbaşkanı Askar Akayev'le bizzat görüşerek çözdü. Bu görüşmeden sonra 2001 yılının Aralık ayında Hükümet Bişkek şehrinin eski havaalanı arazisinden bir kısmını Üniversiteye tahsis ettiğini bildiren kararnameyi imzaladı. Ancak bu kararnamenin onayı neticesinde Türk Hükümetince -Bişkek şehrine bağlı Cal semtinde Üniversite kampüsü kurulması için- yatırım yapılması mümkün oldu. Sayın Moldobayev, yeni kurulmaya başlayan Üniversite kampüsünün fizikî-teknik, iletişim ağı, elektrik, su ve kanalizasyon gibi altyapının tamamlanmasına çok büyük katkı sağlamıştır. Gerçekleştirilen bu işlerin tamamı Bişkek Belediyesi, Bakanlıklar ve çeşitli kurumların temsilcileriyle K. Moldobayev'in bizzat görüşmesi gereken işlerdi. İşlerin çoğu K. Moldobayev'in kişisel bağlantıları ve otoritesinin neticesinde halledilmişti. Çünkü üst düzey yöneticilerin önemli bir kısmı, K. Moldobayev'in Frunze Belediye Başkanlığı ve KP Sekreterliği döneminde birlikte çalıştığı meslektaşları idi. Genellikle Moldobayev'in devletle ilgili işi olduğunda bürokratlara yalnızca bir telefon etmesi yeterliydi. İşte o telefonlardan sonra ben belediyeye veya bakanlıklara -normal prosedüre uygun bürokratik işler için- giderdim.

Bazen geçmiş zamana göz attığımızda, " Eğer o dönemlerde başka birisi Rektör olsaydı, Üniversitemizin kuruluşunda ve bugünlere gelmesinde söz konusu sorunların çözümü için kimbilir ne kadar zaman harcanırdı?" biçiminde düşünceler hasıl oluyor. Ben Moldobayev sayesinde bu işlerin içinde olan bir kişi olarak bazı sorunlar -özellikle de arazi tahsisinde onun kişisel gayretleri olmasaydı- asla çözülmezdi diye düşünüyorum. Sorunun çözüldüğü günlerde bile Üniversite kampüsü Bişkek şehrinin en güzel mahallinde; yani Cal'da değil, Bişkek Belediyesine bağlı İnşaat ve Mimarlık Müdürlüğü binasında veya bazı milletvekillerinin teklifine göre ise Kara-Cığaç adlı gecekondu mahallesinde kurulurdu.

Tüm bunlardan dolayı ben hâlen K. Moldobayev'in yönetiminde Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi yalnızca Kırgızistan'da değil bütün Orta Asya coğrafyasında örnek nitelikte fizikî-teknik altyapıya sahip olan, akademik temizlik

prensibine bağlı, Kırgızistan ile Türkiye arasında "Altın Köprü" ideali doğrultusunda kurulan gerçek dostluk ruhunun hüküm sürdüğü eğitim kurumu olması için elinden gelen her türlü gayreti gösterdiğine canı gönülden inandığımı ifade ediyorum.

Prof. Dr. Anvar Mokeyev
KTMÜ Rektör Yardımcısı

Карыбек Молдобаев

РАЗМЫШЛЕНИЯ О ВРЕМЕНИ И О СЕБЕ

Бишкек-2012

СОДЕРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ 217
О ДЕТСТВЕ 218
ГОДЫ УЧЕБЫ 220
ТРУДОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В КГУ 225
НА ПОЛИТИЧЕСКОМ ПОПРИЩЕ 229
Фрунзе – мой город 234
На посту секретаря ЦК КП Киргизии 240
Работа в Совете по делам религий при Совете министров СССР 244
ВОЗВЕДЕНИЕ «ЗОЛОТОГО МОСТА» – УНИВЕРСИТЕТА «МАНАС» – МЕЖДУ КЫРГЫЗСТАНОМ И ТУРЦИЕЙ 248
Генеральный план развития университета в действии 256
Научная жизнь университета 258
СЕМЬЯ 265
ОТ РЕДАКТОРА 268
КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ: "ПУСТЬ И В НАШЕЙ СФЕРЕ СОЗДАЕТСЯ КОНКУРЕНТНАЯ СРЕДА СТОЛИЧНЫЙ ВУЗ" 269
«КОРНИ МОИ – В ГАРМОНИИ МАТЕРИ И ПРИРОДЫ» 276
ВЫЗОВ ИСТОРИИ И НАША ГЛУХОТА 280
ИЗ ЖЕМЧУЖИНЫ В ГОРОШИНУ И НАОБОРОТ 285
ПЛАН ДЛЯ СТОЛИЦЫ, ЧТО КРЫЛЬЯ ДЛЯ ПТИЦЫ 288
ДОМ С ОТКРЫТЫМИ ОКНАМИ 291
КОМПЛЕКС «ПОЛЯ АЙГАЙГАК», ИЛИ ДУМЫ О НАЦИОНАЛЬНОЙ КОНСОЛИДАЦИИ 296
КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ: "У КЫРГЫЗСКО-ТУРЕЦКОГО УНИВЕРСИТЕТА «МАНАС» РЕПУТАЦИЯ БЕЗУПРЕЧНАЯ" 300
КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ: "НАША БЕДА – ОТСУТСТВИЕ РАЦИОНАЛИЗМА" 306
ИДЕОЛОГИЮ НЕЛЬЗЯ ВЫДУМАТЬ, ЕЕ НАДО ВЫСТРАДАТЬ 311
ОСНОВЫ ЧЕЛОВЕКОВЕДЕНИЯ 315
СУБЪЕКТИВНОЕ СЛОВО ИСТИНЫ 318
К. МОЛДОБАЕВ – АРХИТЕКТОР «ЗОЛОТОГО МОСТА» 322
О КНИГЕ МОЛДОБАЕВА К.М. "РАЗМЫШЛЕНИЯ О ВРЕМЕНИ И О СЕБЕ" 324
РОЛЬ К.М. МОЛДОБАЕВА В СТАНОВЛЕНИИ И РАЗВИТИЯ УНИВЕРСИТЕТА «МАНАС». 325

ПРЕДИСЛОВИЕ

Близкие и друзья давно и настойчиво советовали мне написать мемуары. У тебя такая долгая, насыщенная богатыми событиями, созидательным трудом, встречами с интересными людьми жизнь. Ты должен рассказать потомкам об этом, убеждали они меня. И я, наконец, отважился взяться за перо. Сидя перед чистым листом бумаги, я мучительно размышлял, на чем следует сосредоточиться, кому адресовать мои воспоминания. Ответ был подсказан 13-ю годами работы в высшей школе. Подрастающему поколению важно знать особенности предшествовавших эпох во всей их сложности. Ведь прошлое не исчезает бесследно с уходом людей, которые творили эти эпохи. Оно так или иначе преломляться в последующих этапах развития общества. А потому новые поколения должны знать, откуда они, на чьих плечах стоят, вглядываясь в будущее, что необходимо взять с собой из прошлого, а отчего решительно отмежеваться, подвергнув забвению.

За мои прожитые почти восемь десятков лет наше поколение прошло через горнило двух коренных преобразований: социалистических и рыночных, а также через испытания второй мировой войны, потрясших до основания все общественное бытие. Безусловно, событием этого же ряда явились распад СССР и обретение нашей страной государственного суверенитета.

Нам выпала судьба жить в очень сложное и в то же время весьма интересное время. Наше прошлое невозможно описать в одних тонах, пользуясь одной лишь темной или светлой краской. Как и любое сложное явление, оно соткано из противоречий и содержит в себе много как позитивного, так и негативного. Думаю, будет уместно привести здесь слова выдающегося английского историка, социолога и мыслителя двадцатого века Арнольда Тойнби о том, что общество в своей жизни сталкивается с серией задач, которые оно решает наиболее приемлемым для себя образом. «Каждая такая проблема - это вызов истории»[5], и каждое новое поколение в поисках ответа на вызовы должно знать, на что опираться из наследия отцов, а от чего следует отказаться.

Взвесив множество «за» и «против», я пришел к выводу, что, отслеживая прожитую жизнь, можно будет охарактеризовать основные черты прошедших эпох, в которых протекала моя жизнь, словом, обрисовать свои жизненные перипетии в контексте этих эпох. Во имя этой цели я и решил взяться за эту работу.

---

[5] Тойнби А.Дж. Постижение истории. Москва: Изд-во «Прогресс», 1992. С. 26.

О ДЕТСТВЕ

Когда вспоминаю первые годы жизни, мою душу согревают две святые и непреходящие ценности. Это вечно живущие в моей памяти образ матери и образ родной земли. Мама моя была простой земной женщиной, но она была одарена талантом созидателя. Звали ее Улжан. Имя довольно распространенное у нашего народа. Одну из моих внучек мои дети по моей просьбе назвали ее именем. Отца вспоминаю смутно. Мне было всего 6 лет, когда его не стало. К сожалению, не сохранилось ни одной его фотографии. В те годы было принято считать, что Коран запрещает изображать образ человека. А отец мой был глубоко верующим человеком и, хотя не умел читать по-арабски, Коран хранил у себя дома как святыню. Он был рядовым колхозником-табунщиком, но семья особой нужды не испытывала. Отец покинул сей бренный мир в 1939 году в возрасте сорока двух лет. Подхватив воспаление легких, он слег в постель и больше не поднимался. По словам мамы, в семье было 10 детей, но пятеро умерли в раннем детстве. В те годы детская смертность была очень высокой. Несмотря на то, что отца наша семья потеряла рано, благодаря матери мы совершенно не чувствовали себя обездоленными. Мама была очень трудолюбивой. Я не помню ее сидящей без дела. В деревне ее уважали. Она не любила читать нотации, старалась воспитывать нас личным примером и была мудрым, умеющим прощать и прозорливым человеком. Вспоминаю такой эпизод. После смерти мужа на руках у матери осталось трое малышей. Двое старших, уже повзрослевших, находились вдалеке от нас. Самый старший брат, Токуш-байке, работал в другом районе, второй - Жумабек-байке, жил в городе, учился в техникуме. Нас забрал к себе брат матери, Кыдыралы-таяке. По деревенским меркам он считался состоятельным человеком, был заведующим фермой. Живя в его доме, мы чувствовали себя довольно комфортно. Отношение к нам было самое теплое, доброжелательное. Однажды ранней весной, утром мама позвала нас, троих ее детей, и повела к фундаменту кем-то заложенного дома. Когда мы пришли на место и присели, она сказала: «Ваш отец хотел построить здесь наш дом. К несчастью, он не успел этого сделать. Мы должны достроить этот дом и поселиться в нем». Мы спросили: «Но нам же хорошо у таяке, может, лучше у него остаться?». Однако мать ответила: «Так-то оно так, но у вас должен быть свой родной очаг, свой дом. Без родного очага человек не может быть благополучным». Ее слова нас очень обрадовали. После этого мы часто повторяли: «У нас будет родной очаг, свой дом». Вскоре мама вызвала наших старших братьев и поделилась с ними своей задумкой. Выслушав ее, братья и Кыдыралы-таяке решили сообща

достроить дом. К осени он уже был готов и, вернувшись с джайлоо, мы поселились в нем.

Обдумывая поступок матери в зрелом возрасте, я понял, что ее решение было глубоко продуманным: она хотела, чтобы мы росли с ощущением и пониманием своей родословной, не забывали о чувстве корня.

Мне было неполных 9 лет, когда началась война. Так что мое детство пришлось на самые тяжелые времена - годы Великой Отечественной войны, когда многого не хватало для нормальной жизни. Но и в эти трудные дни бывали моменты, когда и нам выпадала радость. К ним я отношу прежде всего перекочевки на джайлоо, на летние альпийские луга. Для нас, детей, как пребывание на джайлоо, так и сам процесс перекочевки были незабываемыми праздниками души. Мы всегда с нетерпением ждали этого события и накануне едва ли не всю ночь не смыкали глаз. До джайлоо был день пути, и когда мы добирались наконец до альпийских лугов, взору открывалась такая прекрасная картина, что нельзя было оторвать от нее глаз. Душа буквально пела от восторга. Пленяли не только горные цветы своим бесконечным разнообразием, но и нежная изумрудная трава, чистый, прохладный, напоенный ароматом горного разнотравья воздух. Мы с неописуемым восторгом и удовольствием барахтались на этом роскошном бархатном ковре, будучи не в состоянии надышаться ароматом разнотравья. Это невозможно забыть! Вот такими были мои первые соприкосновения с прекрасным. Они оставили глубокий след в душе на всю жизнь, за что я бесконечно благодарен природе родного края! Конечно, с тех пор изменилось многое. Сегодня трудно найти уголок природы в его первозданном виде. Повсюду оставлен след человека. Изменения, вызванные научно-техническим прогрессом, коснулись и моих любимых высокогорных пастбищ, куда я и сейчас довольно часто езжу. И всякий раз с душевной болью замечаю, как сильно изрежено разноцветье, нет прежней сочной яркости, да и аромат трав сильно ослаб.

ГОДЫ УЧЕБЫ

В 1940 г. в восьмилетнем возрасте я поступил в первый класс Кызыл-Дюбинской неполной средней школы, и беззаботному детству пришел конец – началась учеба, т.е. трудовая деятельность. Ведь учебный процесс, как известно, и есть самый настоящий трудовой императив. В этой школе я проучился по девятый класс. И чтобы дальше продолжить учебу, в 1947 году я переехал к старшему брату, Токуш-байке. Он работал председателем Тонского райисполкома Иссык-Кульской области. То, что я за семь лет окончил девять классов, объясняется тем, что меня как хорошо успевающего ученика дважды досрочно переводили в следующий класс. В те годы такая практика имела место.

После завершения учебы в средней школе им. А.М. Горького в 1948 году, по совету друга Токуша-байке, основоположника киргизской профессиональной музыки Малдыбаева Абдыласа Малдыбаевича, я поступил на филологический факультет Киргизского педагогического института, преобразованного в 1951 году в государственный университет. В те годы Абдылас Малдыбаевич почти каждый сезон в летний отпуск приезжал на наше джайлоо к своим родственникам. Он любил охотиться на сууров (сурков). А было их здесь тьма-тьмущая. На охоте его постоянно сопровождали мы, группа мальчишек. После охоты он любил беседовать с нами. Рассказывал нам, как создаются спектакли в оперном театре, о различных забавных историях, приключавшихся с известными деятелями искусства. В один из таких дней, когда он гостил у нас, мои старшие братья, посоветовавшись с Абдыласом Малдыбаевичем, приняли окончательное решение отправить меня в г. Фрунзе поступать на филологический факультет Киргизского государственного пединститута. Успешно выдержав вступительные экзамены, я стал студентом.

Студенческие годы были самыми счастливыми годами моей жизни. Учился я хорошо, был круглым отличником. Правда, бытовые условия студентов в те времена сильно нуждались в улучшении: мы были лишены элементарных жизненных благ и удобств. Но в сравнении с бедами и трудностями военных лет эти неурядицы казались нам мелкими и нас не пугали.

Среди нас, тогдашних студентов, царило умонастроение, носящее романтический характер. Мы верили, что недалеко то время, когда в нашей стране наступит эра коммунизма, как это утверждали высшие руководители советской страны. Более того, как известно, в эпоху Н.С. Хрущева была

определена даже конкретная дата – 1980-й год, когда будет в основном завершено строительство материально-технической базы коммунизма. Но на поверку вышло совсем иначе. И что характерно, вскоре забыли напрочь о своем детище и сами авторы этого грандиозного плана.

Своеобразие идейно-политической атмосферы того периода, при существовавшем тогда тотальном контроле государства над всеми сферами жизни общества, заключалось в том, что были созданы все необходимые условия для утверждения и укрепления полного единомыслия у подавляющего большинства граждан страны. В этом контексте особое внимание уделялось подрастающему поколению. Все учебные программы, начиная с дошкольных учреждений, заканчивая высшими учебными заведениями, были нацелены на решение этой задачи. Кроме того, в этих целях были созданы и молодежные политические организации: пионерская и комсомольская.

Весь этот комплекс предпринятых мер, не допускавший даже намека на какое-либо инакомыслие, конечно же, оказывал ощутимое и очень серьезное влияние на ценностные ориентации молодежи. И стереотипы идеологических постулатов, внедряемые в сознание масс с помощью средств массовой информации и через многочисленный партийно-государственный пропагандистский аппарат, преподносились народу как самые передовые и самые прогрессивные, и поэтому необходимые для неукоснительного следования. Тогда как другие буржуазные общественные системы, и прежде всего капиталистическая, неизбежно обречены на гибель.

Отсюда вытекало, что знать и проникаться необходимо только ценностями коммунистической системы, а знать и постигать ценности других общественных систем не только бесполезно, но и крайне вредно.

Поэтому ценностные ориентации тогдашней молодежи жестко замыкались в рамках реалий лишь советской действительности. Конечно же, сердцевиной идеологических постулатов, которыми пичкали тогдашнюю молодежь, являлось учение о коммунизме. И мы, студенты, были обязаны заучивать основные признаки, которые будут характеризовать будущее коммунистическое общество. Ныне они уже подзабыты. Поэтому, думаю, есть смысл для интереса напомнить их:

а) «коммунизм – сменяющая капитализм, общественно-экономическая формация, основанная на общественной собственности на средства производства;

б) при коммунизме будет достигнуто полное социальное равенство всех членов общества;

в) вместе с всесторонним развитием людей вырастут и производительные силы, на основе постоянно развивающихся науки и техники. Все источники общественного богатства польются полным потоком и осуществится великий принцип коммунизма: «от каждого по способностям, каждому по потребностям».

Конечно, такая идиллическая картина нашего будущего, обрисованная в учебниках и различных пропагандистских изданиях, а также озвученная с кафедр высших учебных заведений, безусловно, восхищала нас, но глубокой

веры в ее реальность у нас, студентов, не было. Хотя где-то в подсознании порою шевелилась надежда: а вдруг это когда-нибудь да и осуществится.

Сегодня, оглядываясь на прошлое с высоты прожитых лет, понимаешь, что в то время советское руководство, усиленно навязывая молодежи идею о наступлении в скором времени эры коммунизма, эту химерическую утопию, по существу пыталось отвлечь внимание молодежи от острых социальных проблем страны. Ведь в то время жизненные реалии были очень далеки от нормального человеческого бытия. Не хватало товаров первой необходимости. Ощущался острый дефицит как продовольственных, так и промышленных товаров. Но при всем этом в молодежной среде, и прежде всего в среде студенческой молодежи, царил культ образования, науки и культуры. И это не случайно. Дело в том, что эти сферы в бюджете страны занимали одно из первых мест после расходов на оборону. В результате обучение в системе образования всех уровней было бесплатным. Культурные учреждения тоже содержались за счет государства.

Особой популярностью в то время пользовалась аспирантура. Туда попадали лучшие из лучших выпускников высших учебных заведений. Каждая кафедра заранее определяла кандидатов в аспирантуру. Это я хорошо знаю и помню прежде всего по себе. Когда я учился на третьем курсе, профессор Джунусов Максуд Садыкович после одной из лекций по философии пригласил меня в свой кабинет. Кстати говоря, он был тогда единственным профессором философии в нашей республике. Он сказал о том, что Васильева Анна Павловна, преподаватель, проводившая в моей группе семинарские занятия, весьма положительно отозвалась обо мне. И спросил: «Не хотел бы ты после окончания университета поступить в аспирантуру или же устроиться на работу, набраться опыта, а уже потом продолжить образование в аспирантуре?» Я ответил, что хотел бы поступить в аспирантуру сразу после окончания университета . После этого мы условились, что отныне я буду обращаться к нему за консультациями.

Начиная с этого момента я активно занялся изучением философской литературы, особо обращая внимание на труды по эстетике. Принимал участие в различных дискуссиях, посвященных обсуждению новинок, как художественной литературы, так и научной, в частности, по философии, организуемых на кафедре философии под руководством М.С. Джунусова.

Это общение в кругу лиц, увлеченных поисками истины, конечно же, оказало на меня большое влияние. Первоначально острые, убедительные выступления на дискуссиях звучали для меня как открытия, и потому я воспринимал их с удивлением и восхищением. Постепенно я стал привыкать к атмосфере горячих дискуссий и начал относиться к ним более-менее критично. Спустя некоторое время стал высказывать и собственные соображения по поднятым проблемам.

М.С. Джунусов сыграл большую роль в моем становлении как самостоятельно и критично думающего человека. Он всегда старался найти время для бесед со мной. На различные научные диспуты, организуемые его кафедрой, он не забывал пригласить и меня. Думаю, что эти диспуты дали

мне гораздо больше, чем лекции, семинары и иные формы учебных занятий, за что я очень благодарен своему наставнику.

Благодаря такой подготовке мне удалось выработать некоторый вкус и способность к самостоятельному мышлению. В итоге я все больше убеждался в необходимости продолжения учебы после окончания университета. В повседневных занятиях, извечной суете будней как-то незаметно и быстротечно пролетели студенческие годы. В июне 1952 года начались самые волнующие дни в нашей университетской жизни – выпускные экзамены. К счастью, я сдал их по всем предметам на «отлично» и получил диплом с отличием. Однако мои волнения на этом не закончились. Осенью того же года предстояли вступительные экзамены в аспирантуру.

Перед началом испытаний узнал, что подавших заявления о поступлении в аспирантуру набралось значительное количество. Поэтому психологическое напряжение перед экзаменом было довольно высокое. Все мы, участники конкурса, ожидали результатов с большим волнением. Когда объявили оценки, я был вне себя от радости: среди конкурсантов лишь один я сдал все экзамены на «отлично». Словом, я уже считал себя победителем конкурса. Однако на этом наши переживания не закончились. В то время наш государственный университет находился в прямом подчинении Министерству высшего образования СССР. Следовательно, окончательное решение было за союзным министерством. А приказ министерства о зачислении в аспирантуру прибыл только через два месяца, 20 октября 1952 года. Лишь после этого мы приступили к занятиям.

Отведенные полтора года на теоретическую подготовку, или как еще тогда называли «кандидатский минимум», прошли довольно быстро. Аспирантские экзамены я сдал досрочно. У меня появились другие планы. Дело в том, что я очень хотел перевестись в аспирантуру Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова. Однако эта попытка стоила немалых мытарств и переживаний, по большой части, из-за моей неопытности и повышенной щепетильности. В конце концов, я был зачислен в качестве соискателя на кафедру философии МГУ. Научным руководителем был назначен профессор Овсянников Михаил Федотович. Он был единственным специалистом по эстетике на данной кафедре. Вскоре я втянулся в атмосферу, царящую на кафедре. Коллектив преподавателей оказался демократичным и благожелательным, поэтому моя адаптация прошла быстро и незаметно.

Новое здание МГУ на Ленинских горах изначально производило на меня довольно сильное впечатление. Ведь такого большого монументального сооружения до этого я не видел. Да и в самой Москве здание университета и по масштабам, и по внешней и внутренней отделке, богатству оформления являлось уникальным. Поэтому не случайно каждый день выстраивались огромные очереди экскурсантов, чтобы посмотреть на это чудо. Тогда здание университета воспринималось советскими людьми как подлинное чудо современной архитектуры. Восхищение посетителей передавалось и нам. Мы, студенты и аспиранты, гордились тем, что учимся и живем в этом

уникальном сооружении. Ведь учебные аудитории и общежития размещались в едином комплексе.

Постепенно я стал приобщаться к другим достопримечательностям Москвы, к ее театрам, концертным залам и музеям. Глубокое впечатление производили на меня Большой театр оперы и балета, МХАТ, Малый театр, театр имени В.В. Маяковского, театр им. Е.Б. Вахтангова, Большой концертный зал консерватории им. П.И. Чайковского, а также Музей изобразительных искусств имени А.С. Пушкина, Третьяковская галерея и др.

Словом, я окунулся, в буквальном смысле этого слова, в огромный, необъятный мир прекрасного, воплощенного во всех видах великого русского искусства, впитавшего в себя лучшие достижения как русской национальной, так и мировой художественной и музыкальной культуры.

Я стал постепенно вживаться в богатейший, бесконечно многообразный мир искусства. Я буквально был влюблен в него и эту любовь я бережно и трепетно храню в своем сердце. Именно в те годы я «заболел» симфонической музыкой. Дело в том, что тогда каждое воскресенье в Большом актовом зале университета для студентов давал концерт Большой симфонический оркестр Советского Союза. Вход же в актовый зал для тех, кто жил в университете, был свободным. Я не пропускал ни одного концерта. Исполнительское мастерство музыкантов было восхитительным. До сих пор помню, с каким наслаждением мы слушали произведения выдающихся классиков симфонической музыки в исполнении этого знаменитого на весь мир оркестра. В эти мгновения мне казалось, что моя душа растворяется в музыке. Уверен, что именно учеба в Московском университете им. М.В.Ломоносова и в целом пребывание в Москве, этом научном и культурном центре страны, обогатили мой внутренний мир, способствовали формированию и развитию многих моих личностных качеств. В 1956 году я закончил аспирантуру философского факультета МГУ и защитил диссертацию на соискание ученой степени кандидата философских наук.

ТРУДОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В КГУ

По возвращении в Кыргызстан я был принят на должность преподавателя кафедры философии Киргизского государственного университета. Первоначально, в течение первого семестра, я проводил лишь семинарские занятия. Когда же более или менее освоился с профессией педагога, во втором учебном полугодии мне поручили читать лекции, которые обычно проводились в большом актовом зале. Здесь собирались студенты разных факультетов. Численность слушателей составляла порядка двухсот-трехсот человек. Нужно ли говорить, что на первой лекции я изрядно волновался, но про себя отметил, что студенты заинтересованно и благожелательно воспринимают лекцию, и был благодарен им за это. Это было видно по тому, как внимательно меня слушали. И, самое главное, после окончания лекции они задали довольно много вопросов. Это означало, что я заинтересовал их лекционным материалом, что-то затронуло их мысли и души из того, что было изложено мной.

На следующее утро я встретил своего шефа, руководителя кафедры М.С.Джунусова и откровенно рассказал ему о своих ощущениях, которые испытывал в течение лекции. Он мне ответил: «Я немного послушал тебя и, по-моему, для начала ты как лектор выглядел неплохо». Затем высказал некоторые замечания, дал несколько советов. Я от души поблагодарил его, и мы разошлись. Дальше, конечно же, я стал серьезно работать над каждым своим лекционным выступлением.

Через год меня выдвинули на одну ступень выше, на должность старшего преподавателя. В этом качестве я проработал два года. В 1959 году мне присвоили звание доцента и перевели на соответствующую должность.

В сентябре 1959 года я был избран секретарем парткома университета. Через некоторое время мне позвонили из ЦК КП Киргизии и известили о том, что мне необходимо явиться на совещание, которое проводит первый секретарь ЦК Компартии Киргизии Раззаков Исхак Раззакович. В те годы он являлся по сути главным руководителем республики. Ясное дело, это известие меня очень взволновало. Я все время думал о предстоящем разговоре на совещании, и о том, как нужно мне подготовиться к встрече. Работник, звонивший из ЦК, предупредил, что я должен подойти к бюро пропусков за 30 минут до начала встречи. Конечно, я подошел к бюро пропусков раньше. Следом подошли еще несколько человек. Мы познакомились. Все они были секретарями парткомов высших учебных заведений столицы. Они тоже не были извещены о теме предстоящей встречи. Часов в 10 нас пригласили в зал заседаний ЦК. Как только мы заняли места, появился Раззаков И.Р. Он поздоровался с нами и сразу же приступил к изложению сути дела. Речь пошла о

предстоящей хлопкоуборочной страде и об организации отправки студентов в Ошскую область на сбор хлопка. Исхак Раззакович подробно рассказал об ожидаемом урожае хлопка, о том, сколько студентов потребуются для оказания помощи в сборе урожая. Особое внимание уделил тому, как надо подготовить студентов для выполнения данного задания. На меня произвели очень большое впечатление его прекрасная дикция, абсолютная ясность и четкость в изложении мыслей. Я внимательно всматривался в черты лица И.Р.Раззакова, стараясь запомнить его манеру говорить. Оратором он был блестящим. После совещания, вернувшись в партком, я собрал всех членов комитета, проректоров университета, руководителей факультетов. Мы обсудили вопросы организации предстоящей кампании. Я поделился впечатлениями, которые произвел на меня И.Р.Раззаков.

Вторая встреча с Исхаком Раззаковичем произошла уже на бюро ЦК. Дело в том, что должность секретаря парткома университета входила в номенклатуру ЦК. Меня пригласили на бюро ЦК для утверждения в качестве секретаря парткома. На этот раз я особого волнения уже не испытывал. Первоначально я не придавал должного значения данному назначению и в полной мере не представлял конкретно, какие изменения оно внесет в мою дальнейшую судьбу и в образ жизни вообще.

Только в ходе работы на этом посту я начал понемногу узнавать и понимать, насколько руководящая общественная деятельность отличается от просто педагогической. Если прежде я был озабочен лишь углублением и расширением знаний по своему предмету, а также освоением педагогического и лекторского мастерства, т.е. мое внимание было сконцентрировано, главным образом, на самом себе, то теперь приходилось думать больше о других, о коллективе в целом. Тем более, что коллектив университета был большой и к тому же не однородный, требующий разностороннего подхода. Конечно, понимание всего этого приходило не сразу, а постепенно, через стезю проб и ошибок.

В повседневной напряженной работе год прошел очень быстро, и мы не заметили, как пришло время очередного отчетно-выборного собрания. Дело в том, что в первичных партийных организациях перевыборы парткома проходили ежегодно.

В один из дней меня предупредили, что назавтра меня приглашают во Фрунзенский городской комитет партии на беседу к первому секретарю горкома товарищу Усубалиеву Турдакуну Усубалиевичу. Я понимал, что, по существу, мне предстояло отчитаться перед руководителем горкома за год проделанной работы. Ясное дело, над подготовкой отчета трудился весь состав парткома. Хотя мы сделали подробный разбор выполненной за год работы и анализ ее результатов, затронув все беспокоящие нас проблемы, я практически всю ночь не спал, в деталях обдумывая предстоящий отчет.

На следующий день утром нас, приглашенных секретарей парткомов вузов, встретил заведующий организационно-партийным отделом горкома партии. Отчитывались по очереди и приблизительно через час очередь дошла до меня.

Когда я вошел в кабинет первого секретаря, то был довольно тепло встречен Турдакуном Усубалиевичем. Я коротко доложил о проделанной за год работе, рассказал о проблемах, которые беспокоят коллектив университета. В первую очередь, поделился тревогой о недостаточном уровне материально-технической базы университета. В частности, поставил вопрос о необходимости строительства нового учебного корпуса и жилого дома для сотрудников университета.

В свою очередь, Усубалиев указал на то, что партком должен держать в центре внимания решение кадровых вопросов, совершенствовать работу по подготовке молодых кадров, для чего способствовать повышению эффективности работы аспирантуры.

Относительно идеи строительства названных объектов Турдакун Усубалиевич отозвался одобрительно. По поводу строительства нового учебного корпуса университета он посоветовал напрямую обратиться в правительство республики и в Министерство высшего образования СССР, (поскольку КГУ был единственный в республике университет, который находился в прямом подчинении союзному министерству).

Со своей стороны от имени городского комитета партии он обещал направить в адрес Министерства высшего образования СССР обращение с просьбой поддержать данную инициативу. Кроме того, Турдакун Усубалиевич пообещал, что поручит горисполкому включить в план следующего года строительство многоэтажного жилого дома для сотрудников университета.

Когда о последнем я сообщил в парткоме, эта радостная весть мгновенно облетела все факультеты и подразделения университета. Самое главное, она вселила в людей радужные надежды. Конечно, подход к решению жилищных проблем в советскую эпоху в корне отличался от нынешнего. Все нити решения находились в руках государства, начиная с планирования строительства жилья и кончая его распределением. Отсюда понятно, почему слова первого секретаря горкома партии, главного руководителя всех ветвей власти города, были восприняты как реальный сдвиг в осуществлении долгожданной мечты об обретении нормального жилья.

Кстати, через два года обещанный Турдакуном Усубалиевичем многоквартирный жилой дом был построен и передан коллективу университета. В этом доме до сих пор живут прежние и нынешние сотрудники уже КНУ имени Жусупа Баласагына. Ну, а в те годы данный факт стал для меня предметным уроком того, как нужно добиваться доверия вверенного тебе коллектива, за дела и благополучие которого несешь ответственность. Только проникшись думами о нуждах людей настолько, что они становятся твоими собственными, можно по-настоящему почувствовать и точно определить их болевые точки. Только так, рано или поздно, можно добиться их устранения.

Размышляя о первых порах моей политической карьеры, я перебираю в памяти собственные переживания по поводу моего избрания секретарем парткома университета. Тогда этот факт воспринимался мною двояко. Я видел в нем позитивную и негативную стороны. Позитив состоял в понимании того, что, доверяя мне столь ответственную работу, люди верят в

меня. А доверие окрыляет человека, придает уверенность и смелость в делах. Негатив же заключался в том, что данная работа отнимала много времени, и я не мог в должной мере предаваться научной работе, которую считал главным делом в своей карьере. Я не мог и предположить, как в дальнейшем сложится моя судьба. Много позже, когда мой жизненный путь на многие годы стал накрепко связан с руководящей работой в партийных органах, я в полной мере осознал и оценил исключительную важность опыта работы в первичной ячейке партии.

Мы, порткомовцы, еще не успели как следует остыть от треволнений, связанных с только что прошедшим отчетно-выборным собранием, как вдруг, словно гром среди ясного неба, для меня прозвучало известие о предстоящем переезде в Москву руководителя кафедры Джунусова Максуда Садыковича. Тогда я не представлял себе кафедры без него, ведь многие годы он бессменно возглавлял ее и был на ней единственным профессором. Благодаря его руководству, кафедра находилась на хорошем счету в Министерстве высшего образования СССР. Естественно, что первым делом я стал уговаривать его изменить свое решение. Однако он сказал, что дело зашло так далеко, что вряд ли теперь можно изменить что-либо. Окончательный ответ он обещал дать через месяц. И действительно, через месяц он зашел ко мне, мы поговорили по душам. В конце беседы он выразил благодарность за высокую оценку его деятельности и сказал, что для него вызов в Москву - это большая честь, от которой он не может отказаться. В дальнейшей беседе он убедил меня, что в Москве он будет гораздо полезнее для кафедры, чем здесь. И на самом деле, после отъезда в Москву его тесное сотрудничество с кафедрой не прекращалось. По нашему приглашению он часто приезжал к нам, продолжая руководить аспирантами и соискателями различных ученых регалий.

Спустя полгода после ухода М.С. Джунусова меня избрали заведующим кафедрой философии. Теперь я мог полностью сосредоточиться на научно-исследовательской и педагогической работе. Это меня удовлетворяло, поскольку тогда главную задачу и цель я видел в развитии своего профессионального потенциала как ученого и педагога.

Я с особым рвением взялся за работу на кафедре. Прежде всего, начал налаживать контакты с кафедрами, научными учреждениями и исследовательскими центрами других университетов. Особо тесные отношения у нас сложились с Овсянниковым М.Ф., деканом философского факультета Московского государственного университета имени М.В. Ломоносова, который был моим научным руководителем во время моей учебы в аспирантуре.

Мы также установили тесное сотрудничество с коллегами из соседних братских республик - Казахстана и Узбекистана. В те годы регулярно проводились конференции и симпозиумы, посвященные как региональным, так и общесоюзным проблемам. Мы были постоянными активными участниками этих мероприятий, что, безусловно, стимулировало активизацию научно-исследовательской работы на кафедре. К сожалению, в условиях тоталитарного режима научный поиск позволялся лишь в строгих рамках марксистско-ленинской методологии.

НА ПОЛИТИЧЕСКОМ ПОПРИЩЕ

Мы, вузовские работники, стремились совмещать научную работу с педагогической деятельностью. Тогда мне, казалось, что я окончательно нашел свое место и предназначение в жизни и был уверен, что данная стезя предначертана для меня на всю жизнь.

В атмосфере напряженной работы и в суете нескончаемых текущих дел я как-то не заметил, что успел проработать в должности заведующего кафедрой почти два с половиной года. Об этом мне напомнил секретарь ЦК КП Киргизии Мураталиев Бейшен Тоголокович, пригласивший меня однажды на беседу. С ним я был хорошо знаком. Более того, мы были с ним близкими друзьями. Познакомились, когда он был проректором нашего университета, тогда же и подружились.

После короткой беседы он сказал, что накануне состоялось заседание ЦК, где обсуждались кадровые вопросы. Зашла там речь и обо мне. Рассмотрев кандидатуры нескольких человек на пост заведующего отделом науки и культуры ЦК КП Киргизии, секретариат остановил свой выбор на моей персоне.

Мураталиев подчеркнул, что времени для раздумий у меня нет, поэтому остается лишь один выход: дать согласие. Через восемь дней мне следует отправляться в Москву, в ЦК КПСС, где нужно пройти собеседование в отделах, а под занавес, возможно, с секретарем ЦК. Он добавил, что времени у меня в обрез, и сейчас мне нужно ехать к себе и серьезно подготовиться к беседам. Я понял, что моя судьба решена, и надо готовиться к новым жизненным переменам и испытаниям.

Таким образом, мне предстояло собрать необходимые сведения, тщательно изучить их и быть готовым ответить на любой вопрос в отделах ЦК КПСС. Сбор данных о состоянии дел, прежде всего о состоянии материально-технической базы, а также о качественном составе кадров в республиканских научных учреждениях и системе образования, а также учреждениях культуры, изучение их проблемных аспектов требовали много времени. Поэтому я попытался получить четкое представление о делах в республике, если не по всем позициям, то хотя бы по основным, главным. Мне казалось, что работники отделов ЦК КПСС досконально владеют информацией о состоянии дел в республиках.

Словом, с тем багажом информации о делах республики, который успел собрать за три дня, я полетел в Москву. По приезде в столицу в гостинице «Москва» я застал представителей Казахстана, Узбекистана, Грузии,

Молдавии и Туркменистана, приглашенных, так же как и я, на беседу в ЦК КПСС. Большинство из нас, за исключением представителя Казахстана, оказались ровесниками. Это в какой-то мере помогло нам быстро найти общий язык. В дружеской обстановке напряжение постепенно спало.

На следующей день начались беседы в секторах отделов ЦК КПСС. Надо сказать, что беседы проходили в атмосфере взаимоуважения и дружелюбия. Никто не пытался поймать нас на каких-то ошибках или уличить в незнании положения дел в своих республиках. Однако наши собеседники не скрывали, что ЦК озабочен тем, что в республиках имеют место националистические проявления, и советовали нам обратить особое внимание на работу по искоренению этих проявлений.

В последний день нашего пребывания в Москве с нами беседовали заведующие отделами ЦК КПСС. Прежде всего, они сообщили о том, что беседы в секторах показали необходимый уровень подготовки приглашенных товарищей и они, как руководители отделов ЦК КПСС, согласны с предложениями ЦК союзных республик об утверждении нас заведующими отделами ЦК партии республик. Затем они от имени отделов ЦК КПСС поздравили нас с назначениями и пожелали успехов в предстоящей работе.

На следующий день после возвращения во Фрунзе я зашел к Мураталиеву Б.Т. Он поздравил меня с успешным завершением командировки и сказал, что ему позвонили из отдела организационно-партийной работы, и известили о том, что отделами ЦК КПСС одобрена моя кандидатура. Он также информировал меня что через два дня состоится пленум ЦК Компартии Киргизии, в повестку дня которого включен вопрос о моем назначении. Через два дня состоялся пленум ЦК, на котором меня утвердили заведующим отделом науки и культуры ЦК Компартии Киргизии. И начались деловые будни.

После пленума ЦК по поручению первого секретаря ЦК Т.У.Усубалиева наш отдел приступил к разработке перспективных планов развития науки, системы образования и культуры. К данной работе были подключены соответствующие республиканские министерства, ведомства и местные органы власти, а также коллективы учреждений выше названных отраслей.

Наш отдел, изучив поступившие предложения, счел необходимым включить в перспективный план решение следующих проблем:

а) в области науки сосредочить силы и средства прежде всего на развитии естественно-технических отраслей. В этих целях предлагалось обратиться к президенту АН СССР с просьбой направить в республику комиссию из числа ведущих специалистов в этих областях науки во главе с вице-президентом АН СССР для оказания помощи республиканской Академии наук в повышении уровня научно-исследовательских работ, подготовке научных кадров и повышении квалификации действующих специалистов;

б) в области высшего образования приоритетной задачей было определено расширение подготовки и повышение качества инженерно-технических кадров;

в) в области школьного образования особо обратить внимание на повы-

шение уровня преподавания физико-математических и химико-биологических дисциплин в соответствии с требованием времени;

г) в области культуры сосредоточить внимание на укреплении и развитии материально-технической базы как столичных, так и периферийных театров и музыкальных учреждений.

Поступившие предложения и рекомендации от министерств, ведомств, учреждений и организаций науки, сферы образования и культуры нашим отделом были внимательно изучены и учтены.

Кстати, по просьбе первого секретаря ЦК КП Киргизии Усубалиева Турдакуна Усубалиевича в свое время в республику прибыла очень представительная комиссия, состоящая из ведущих ученых Советского Союза по всем основным направлениям естественно-технических наук, во главе с вице-президентом АН СССР академиком Овчинниковым Ю.А. В течение двух недель она изучала состояние дел в профильных институтах Академии наук республики. По результатам изучения был составлен развернутый комплексный план развития этих отраслей на ближайшую и более отдаленную перспективу.

Все поступившие предложения и рекомендации от министерств и ведомств, учреждений, организаций науки, сферы образования и культуры нашим отделом были самым внимательным образом изучены, систематизированы и учтены при составлении докладной записки нашего отдела и внесены на рассмотрение секретариата и бюро ЦК.

Конечно, все наши наметки и предложения, по большому счету, носили продуманный характер, и казалось, что они безотлагательно должны быть рассмотрены. Однако оценка этих предложений, как необходимых, реальных, заслуживающих включения в государственные планы для их реализации, зависела от решения высшего руководства республики в лице первого секретаря ЦК Компартии Усубалиева Т.У. Надо отдать ему должное, он очень внимательно отнесся к внесенным предложениям. Впрочем, это вполне объяснимо, ибо он знал, что они не высосаны из пальца аппаратными бюрократами, а представлены теми, кто действительно относится к делу со всей ответственностью и серьезностью.

Наши главные идеи и предложения, получившие статус первоочередных, стали понемногу реализоваться. Так, были построены: комплекс зданий Академии наук, главный корпус политехнического института, здания Республиканского кардиологического центра, Кыргызского драматического театра, театров г. Оша. Были реконструированы здания Театра оперы и балета, Русского драматического театра, построен крупный спортивный комплекс с большим зрительным залом. Венцом строительного бума тех лет, безусловно, следует считать возведение здания государственной филармонии, ставшего достопримечательностью и украшением столицы.

Все крупные и принципиально важные строительные объекты контролировал Турдакун Усубалиев лично.

Усиление внимания к обновлению и развитию материально-технической базы указанных отраслей закономерно сказалось на росте творческой

активности занятых в них работников. В частности, в науке возросло число работ, получивших признание на всесоюзном уровне.

В системе школьного образования активизировалось движение педагогов-новаторов, особенно по ключевым предметам школьной программы как математика, физика и химия. Например, столичная математическая школа № 61, созданная Ефимом Борисовичем Якиром, автором новаторской методики, вызвала широкий резонанс во всей республике.

В высшем образовании заметные сдвиги происходили в области подготовки инженерно-технических кадров. В этом сегменте высшей школы с каждым годом ускоренными темпами увеличивался прием студентов. Соответственно возрастал и приток квалифицированных научно-педагогических кадров из разных регионов огромной страны под названием Советский Союз.

Особенно весомыми были достижения деятелей художественной культуры республики. Главным импульсом для ренессансного возрождения национальной культуры послужил ярчайший творческий взлет Чингиза Айтматова. Его творчество нашло отражение во всех видах национальной культуры - литературе, театре, кино, музыке, живописи, прикладном искусстве и др. Не будет преувеличением сказать, что он вдохнул свежую струю не только в культуру кыргызского народа, но и в культуру почти всех народов Советского Союза.

Под плодотворным влиянием Ч. Айтматова молодое кыргызское киноискусство достигло таких высот, что было признано как «кыргызское чудо». Другим таким чудом можно назвать балет-ораторию «Материнское поле» композитора Калыя Молдобасанова, созданную на основе айтматовского шедевра – повести «Материнское поле». Балет получил большое признание не только в республике, но и далеко за ее пределами. Признаком общесоюзного признания стало присуждение балету-оратории Государственной премии СССР. Таких примеров можно перечислить много. Но, думаю, и этого достаточно, чтобы осознать, насколько велико и многогранно присутствие айтматовского духа в современной отечественной и мировой художественной культуре.

Надо сказать, что мы, работники отдела науки, образования и культуры, кроме организационных текущих дел, занимались по мере возможности и научно-исследовательской работой. В частности, по просьбе директора института философии АН республики члена-корреспондента АН Киргизской ССР А.А.Салиева я принял участие в написании теоретических разделов книги «История киргизского искусства». [6]

Кроме того, я принимал активное участие в научных конференциях, проводимых как в самом Кыргызстане, так и в Москве, Ленинграде и в союзных республиках. Самой же памятной в этом ряду стала для меня конференция, организованная под эгидой Академии наук СССР. На нее были

---

[6] История киргизского искусства. – Фрунзе, Илим, 1971.

приглашены работники научных учреждений, высших учебных заведений, деятели культуры. В ее работе участвовали делегации из всех республик Средней Азии.

С докладом на конференции выступил вице-президент АН СССР, член ЦК КПСС, академик Федосеев П.Н. В докладе главный упор был сделан на обосновании постулата, который только что появился в идеологическом арсенале КПСС, постулата о советском народе как о новой социальной общности, сложившейся на исторической арене в условиях развитого социализма. В то время как в теоретических, так и публицистических работах, сущность советского народа преподносилась как социальная общность, гармонически развитая во всех своих проявлениях и не имеющая себе равных в истории. Все выступающие на конференции, вторя докладчику, по заведенной тогда традиции пели дифирамбы КПСС по поводу ее эпохального научного открытия.

На конференции слово было предоставлено и мне. В своем выступлении я, кроме общих теоретических вопросов, затронул тему о закономерностях взаимовлияния и взаимообогащения национальных культур. Под воздействием недавно выполненной работы, о чем уже говорилось выше, я подверг резкой критике упрощенно-вульгарный подход в отношении внутренних процессов развития художественной культуры.

В частности, я отмечал, что некоторые наши литературные критики, в угоду политической конъюнктуре, под видом взаимообогащения культур, фактически предлагали копировать художественные приемы из творчества великих русских писателей таких, к примеру, как Маяковский В.В., Шолохов М.А., и напрямую переносить их на национальную почву, что якобы должно способствовать достижению творческих высот национальными писателями.

Но ведь процесс взаимообогащения национальных культур очень сложен, диалектичен, утверждал я, он предполагает использование ценностей иной художественной культуры только в преломлении их через внутренние закономерности своей национальной культуры. Этот путь тернист и требует особого творческого чутья и таланта, и не всякому писателю это под силу.

Поскольку я поднимал вопрос, давно наболевший, мое выступление носило очень эмоциональный характер. Тем более, я выступал экспромтом без заранее подготовленного текста. Участниками конференции мое выступление было принято очень тепло, они проводили меня дружными аплодисментами.

Я надолго запомнил это выступление, но вовсе не по этой причине. После окончания конференции меня пригласил к себе Мураталиев Б.Т. Он сказал: «Слушай меня внимательно и, главное, запомни надолго то, что я сейчас тебе скажу. Имей ввиду, я с тобой говорю не как секретарь ЦК, а как твой друг. Дело в том, что твое выступление было воспринято участниками конференции слишком хорошо. А это можеть быть не по душе твоим недоброжелателям. Им не понравится, что твой авторитет растет, и они найдут способ, как понизить твои акции. И могут даже постараться морально уничтожить. Там, на конференции, ты опрометчиво затронул вопрос о

нецелесообразности механического переноса художественных приемов, стилей классиков русской литературы на национальную почву даже в благородных целях ускорения развития литературы, доказывая это тем, что в таком случае не будут учтены внутренние закономерности развития национальной художественной культуры. В принципе ты, безусловно, прав, но дело в том, что среди участников конференции, как я уже сказал, были и твои недоброжелатели. Они могут превратно истолковать твой тезис о необходимости бережного отношения к национальным художественным традициям при взаимодействии с другими национальными ценностями, как пренебрежение к учебе у других наций, тем более братских, советских. Они могут попытаться придать твоему тезису политическую окраску. Отсюда мой тебе совет: при публичных выступлениях будь осмотрителен и осторожен. Ведь за нами всегда следят наши недоброжелатели».

Я поблагодарил его за предостережение и, попрощавшись, вышел. Этот разговор заставил меня крепко задуматься. Ведь на самом деле тоталитарный режим везде и всюду имел свои уши. Следовательно, сделал я для себя вывод, надо быть всегда начеку.

Фрунзе – мой город

Год 1973-й для меня оказался годом неожиданных перемен в моей судьбе, причем очень серьезных. Во-первых, я лишился своего близкого друга Мураталиева Б.Т. Он погиб в автомобильной катастрофе. Во-вторых, меня перевели из Центрального Комитета КП Киргизии во Фрунзенский городской комитет партии первым секретарем.

Потерю Бейшена Мураталиева я переживал очень тяжело и долго. Ведь наша дружба длилась довольно продолжительное время и, когда произошло это несчастье, я до последнего момента верил в то, что он встанет на ноги. Его пытались спасти наши самые знаменитые медицинские светила, академики Ахунбаев Иса Коноевич и Миррахимов Мирсаид Мирхамидович. О случившемся трагическом событии мне сообщил заместитель председателя республиканского КГБ в половине первого ночи. Я тогда был болен, меня мучили острые приступы радикулита, что причиняло мне сильные боли при ходьбе. Поэтому я попросил его заехать за мной, и мы ночью прежде всего отправились за названными выше медицинскими авторитетами, подняли их с постелей и выехали на место происшествия. К моему горькому сожалению, спасти Б.Т. Мураталиева не удалось.

Через месяц после похорон Б.Т.Мураталиева меня пригласили на прием к первому секретарю ЦК КП Киргизии Усубалиеву Т.У. В довольно обстоятельной беседе он сказал, что на заседании бюро ЦК рассматривались важные кадровые вопросы и что конкретно речь шла обо мне и К.Н. Кулматове. Было решено рекомендовать К.Н. Кулматова на место Б.Т. Мураталиева секретарем ЦК Компартии Киргизии, а меня на его место - первым секретарем Фрунзенского городского комитета партии.

Т.У.Усубалиев спросил о моем отношении к предложению возглавить горком партии. Я ответил, что расцениваю это как признак высокого доверия бюро ЦК ко мне. Вопрос только в том, сумею ли я оправдать его достойным образом. В ответ Турдакун Усубалиевич постарался успокоить меня, сказав, что, если бы у членов бюро ЦК не было такой уверенности, они не стали бы предлагать мою кандидатуру, и что у меня есть все необходимые данные для выполнения этой работы. Только придется приложить максимум усилий. Затем он сообщил о том, что через день нам с К.Н. Кулматовым надлежит отправиться в Москву, в ЦК КПСС.

Из кабинета Т.У. Усубалиева я вышел воодушевленный оказанным доверием и в то же время озабоченный вопросом: справлюсь ли с поставленной задачей.

После официального объявления нам о предстоящих назначениях мы с К.Н. Кулматовым вылетели в Москву, на беседу в ЦК КПСС. День вылета совпал с праздником 1 мая, а 2 мая начались собеседования в ЦК КПСС.

По установленному порядку, они проводились сначала в секторах организационно-партийного отдела ЦК КПСС. Поскольку такую процедуру мы уже проходили раньше, особых волнений и переживаний не испытывали. После завершения собеседований в секторах отдела нас принял секретарь ЦК КПСС, ведающий кадровыми вопросами. Он подвел итоги бесед в секторах и сообщил нам, что с предложениями ЦК КП Киргизии относительно ваших кандидатур мы согласны, и пожелал нам успехов в предстоящей работе. И в этот же день мы взяли курс к себе домой в г.Фрунзе.

18 мая 1973 года на пленуме Фрунзенского горкома партии меня единогласно избрали его первым секретарем. После пленума я собрал всех работников горкома, познакомился с ними. Мы обстоятельно поговорили о состоянии дел в горкоме и в столице.

Буквально со следующего дня я начал знакомиться с коллективами предприятий и организаций города, особо интересуясь их социально-бытовыми нуждами. В то же время большую важность для меня представляли вопросы, связанные с улучшением культурного облика города. Поэтому мне было интересно узнать, как оценивают в данных коллективах архитектурный и культурный облик города, и их предложения по решению накопившихся проблем.

Полученная информация привела меня к мысли о необходимости проведения в горкоме совещания руководителей предприятий и организаций, а также городских служб для выработки первоочередных мер по улучшению культурного вида столицы. Посовещавшись с секретарями и заведующими отделами горкома, мы решили провести это мероприятие через месяц, предварительно тщательно подготовившись к нему.

Как мы и ожидали, совещание прошло очень бурно, эмоционально, а главное конструктивно. Вносилось очень много предложений как оперативного характера (например, по улучшению санитарного состояния предприятий и организаций, а также всей территории города), так и требующих глубокой проработки и немалых материальных средств

нецелесообразности механического переноса художественных приемов, стилей классиков русской литературы на национальную почву даже в благородных целях ускорения развития литературы, доказывая это тем, что в таком случае не будут учтены внутренние закономерности развития национальной художественной культуры. В принципе ты, безусловно, прав, но дело в том, что среди участников конференции, как я уже сказал, были и твои недоброжелатели. Они могут превратно истолковать твой тезис о необходимости бережного отношения к национальным художественным традициям при взаимодействии с другими национальными ценностями, как пренебрежение к учебе у других наций, тем более братских, советских. Они могут попытаться придать твоему тезису политическую окраску. Отсюда мой тебе совет: при публичных выступлениях будь осмотрителен и осторожен. Ведь за нами всегда следят наши недоброжелатели».

Я поблагодарил его за предостережение и, попрощавшись, вышел. Этот разговор заставил меня крепко задуматься. Ведь на самом деле тоталитарный режим везде и всюду имел свои уши. Следовательно, сделал я для себя вывод, надо быть всегда начеку.

Фрунзе – мой город

Год 1973-й для меня оказался годом неожиданных перемен в моей судьбе, причем очень серьезных. Во-первых, я лишился своего близкого друга Мураталиева Б.Т. Он погиб в автомобильной катастрофе. Во-вторых, меня перевели из Центрального Комитета КП Киргизии во Фрунзенский городской комитет партии первым секретарем.

Потерю Бейшена Мураталиева я переживал очень тяжело и долго. Ведь наша дружба длилась довольно продолжительное время и, когда произошло это несчастье, я до последнего момента верил в то, что он встанет на ноги. Его пытались спасти наши самые знаменитые медицинские светила, академики Ахунбаев Иса Коноевич и Миррахимов Мирсаид Мирхамидович. О случившемся трагическом событии мне сообщил заместитель председателя республиканского КГБ в половине первого ночи. Я тогда был болен, меня мучили острые приступы радикулита, что причиняло мне сильные боли при ходьбе. Поэтому я попросил его заехать за мной, и мы ночью прежде всего отправились за названными выше медицинскими авторитетами, подняли их с постелей и выехали на место происшествия. К моему горькому сожалению, спасти Б.Т. Мураталиева не удалось.

Через месяц после похорон Б.Т.Мураталиева меня пригласили на прием к первому секретарю ЦК КП Киргизии Усубалиеву Т.У. В довольно обстоятельной беседе он сказал, что на заседании бюро ЦК рассматривались важные кадровые вопросы и что конкретно речь шла обо мне и К.Н. Кулматове. Было решено рекомендовать К.Н. Кулматова на место Б.Т. Мураталиева секретарем ЦК Компартии Киргизии, а меня на его место - первым секретарем Фрунзенского городского комитета партии.

Т.У.Усубалиев спросил о моем отношении к предложению возглавить горком партии. Я ответил, что расцениваю это как признак высокого доверия бюро ЦК ко мне. Вопрос только в том, сумею ли я оправдать его достойным образом. В ответ Турдакун Усубалиевич постарался успокоить меня, сказав, что, если бы у членов бюро ЦК не было такой уверенности, они не стали бы предлагать мою кандидатуру, и что у меня есть все необходимые данные для выполнения этой работы. Только придется приложить максимум усилий. Затем он сообщил о том, что через день нам с К.Н. Кулматовым надлежит отправиться в Москву, в ЦК КПСС.

Из кабинета Т.У. Усубалиева я вышел воодушевленный оказанным доверием и в то же время озабоченный вопросом: справлюсь ли с поставленной задачей.

После официального объявления нам о предстоящих назначениях мы с К.Н. Кулматовым вылетели в Москву, на беседу в ЦК КПСС. День вылета совпал с праздником 1 мая, а 2 мая начались собеседования в ЦК КПСС.

По установленному порядку, они проводились сначала в секторах организационно-партийного отдела ЦК КПСС. Поскольку такую процедуру мы уже проходили раньше, особых волнений и переживаний не испытывали. После завершения собеседований в секторах отдела нас принял секретарь ЦК КПСС, ведающий кадровыми вопросами. Он подвел итоги бесед в секторах и сообщил нам, что с предложениями ЦК КП Киргизии относительно ваших кандидатур мы согласны, и пожелал нам успехов в предстоящей работе. И в этот же день мы взяли курс к себе домой в г.Фрунзе.

18 мая 1973 года на пленуме Фрунзенского горкома партии меня единогласно избрали его первым секретарем. После пленума я собрал всех работников горкома, познакомился с ними. Мы обстоятельно поговорили о состоянии дел в горкоме и в столице.

Буквально со следующего дня я начал знакомиться с коллективами предприятий и организаций города, особо интересуясь их социально-бытовыми нуждами. В то же время большую важность для меня представляли вопросы, связанные с улучшением культурного облика города. Поэтому мне было интересно узнать, как оценивают в данных коллективах архитектурный и культурный облик города, и их предложения по решению накопившихся проблем.

Полученная информация привела меня к мысли о необходимости проведения в горкоме совещания руководителей предприятий и организаций, а также городских служб для выработки первоочередных мер по улучшению культурного вида столицы. Посовещавшись с секретарями и заведующими отделами горкома, мы решили провести это мероприятие через месяц, предварительно тщательно подготовившись к нему.

Как мы и ожидали, совещание прошло очень бурно, эмоционально, а главное конструктивно. Вносилось очень много предложений как оперативного характера (например, по улучшению санитарного состояния предприятий и организаций, а также всей территории города), так и требующих глубокой проработки и немалых материальных средств

(например, разработка нового генерального плана города, реконструкция городских магистралей, строительство путепроводов, пешеходных подземных переходов и др.)

В зале, где проходило совещание, царило небывалое оживление, какое не встречается на официальных мероприятиях. Здесь неожиданно возникали споры, вспыхивали жаркие дискуссии вокруг остро актуальных проблем. Что меня особенно радовало и обнадеживало, так это то, что ораторы не ограничивались констатацией имеющихся проблем, но пытались указать и пути их решения. Причем, многие из них делали акцент на том, как можно решать накопившиеся проблемы, используя внутренние резервы.

В освещении вопросов тон задавали руководители заводов военно-промышленного комплекса: директор завода им. В.И. Ленина Дмитриев А.И., генеральный директор производственного объединения «Ала-Тоо» Погребинский Ю.К., директор приборостроительного завода им. 50-летия Киргизской ССР Угаров В.И. Это и закономерно. Дело в том, что, в отличие от других отраслей, промышленные предприятия военно-промышленного комплекса финансировались и снабжались необходимыми для производства и решения социальных потребностей материальными ресурсами намного лучше, чем другие. Эти предприятия, обладая определенными свободными резервами, имели возможность использовать их для нужд города и поэтому принимали активное участие в реконструкции и развитии инфраструктуры города. Располагая мощным отрядом рабочих и высококвалифицированным инженерно-техническим корпусом, они оказывали нам огромную поддержку в решении многих проблем развития городской инфраструктуры.

Наш опыт прямого обращения за поддержкой и советами к трудовым коллективам в поисках оптимального решения животрепещущих вопросов жизни города полностью оправдывал себя. Благодаря непосредственному диалогу между горкомом партии, как главным руководящим органом города, и трудовыми коллективами удалось выработать единую линию, выраженную в девизе: «Культура города – дело чести каждого гражданина города, где бы и кем бы он ни работал».

И еще мы, руководство горкома партии, нашли верный тон в деле мобилизации всех городских сил на осуществление решений общегородских проблем.

Вот один из поучительных примеров на этот счет. Представители старшего поколения горожан, вероятно, помнят, какой широкий резонанс вызвало среди работников промышленности постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР, принятое в семидесятых годах прошлого века, согласно которому было внесено принципиальное изменение в правила отчетности о выполнении плана производства. Так, если раньше предприятия отчитывались о выполнении планов, исходя из общего объема стоимости продукции, произведенной за определенный период, то теперь главным критерием выполнения плана стала фактическая реализация продукции.

Это значительно осложняло задачи предприятий, особенно тех из них, которые специализировались на изготовлении средств производства. Дело в

том, что их смежники были разбросаны по всем уголкам нашей необъятной страны. К сожалению, комплектующие изделия от них нередко поступали с большим опозданием, что приводило к срыву графика выпуска готовой продукции. Это обстоятельство, конечно же, беспокоило руководителей предприятий. Решено было искать эффективные меры воздействия на смежников.

После долгих размышлений и обсуждений мы пришли к выводу, что единственным таким средством может быть только идеологический фактор. Ведь тогда, в советскую эпоху, он играл очень важную роль. Мы обратились к смежникам с громким на всю страну призывом: «Все поставки братским республикам в срок и с отличным качеством!». В свою очередь мы и сами строго контролировали выполнение нашими предприятиями плана поставок комплектующих изделий своим смежникам.

Наш почин сразу же нашел активную поддержку по всей стране. Это и понятно, ведь перебои в поставке комплектующих изделий повсеместно были острой проблемой. На нашу инициативу оперативно откликнулась газета «Правда», центральный орган печати КПСС. Она дважды в течение года печатала мои интервью. Позже ВЦСПС совместно с ЦК Компартии Киргизии провели совещание на эту тему с участием представителей всех союзных республик. Словом, наш почин неожиданно для нас получил всесоюзный размах.

Работники горкома партии, несмотря на огромную загруженность повседневными текущими делами, постоянно думали о решении более масштабных перспективных задач, которые касались облика столичного города в обозримом и более отдаленном будущем.

Болезненным был вопрос о неудовлетворительном состоянии инфраструктуры города. После долгих обсуждений мы пришли к выводу, что начинать эту работу надо с реконструкции главных магистралей столицы. Для этого требовались немалые финансовые и материальные ресурсы, которыми г. Фрунзе не располагал.

По установившейся традиции я собрал директоров заводов военно-промышленного комплекса, расположенных в нашем городе. После длительного и детального обмена мнениями директора в один голос заявили, что определенные финансовые и материальные резервы для решения этой задачи у них есть, но, чтобы передать их для реконструкции магистралей, нужны распоряжения общесоюзных министерств, поскольку все эти заводы находились в их прямом подчинении. В создавшемся на тот момент положении выход был один - ехать в Москву и просить аудиенции у министров.

Вначале в Москву я поехал с Дмитриевым Александром Ивановичем, директором завода им. В.И. Ленина. Прибыв в Москву, на следующее утро мы явились в приемную Министерства оборонной промышленности СССР и стали ждать прихода министра.

Ровно в девять утра он появился в приемной. Тепло поприветствовал нас и пригласил в кабинет. Через некоторое время вошла секретарь и спросила,

состоится ли назначенное им совещание с заместителями министра в назначенное время или будет перенесено на другое время. Он ответил: «Видите, здесь сидят гости, приехавшие издалека, во главе с депутатом Верховного Совета СССР (тогда я уже был союзным депутатом). Когда я закончу с рассмотрением их вопроса, тогда и будем заседать».

Такое начало вселило в меня уверенность в позитивном исходе нашей встречи. Я коротко изложил цель нашего приезда. Он очень внимательно выслушал и сказал: «В принципе, я поддерживаю вашу инициативу. Одновременно я тоже выскажу свою просьбу».

По окончании разговора он заверил нас, что наш вопрос будет рассмотрен на коллегии министерства. Затем он, обращаясь ко мне, попросил рассмотреть и поддержать просьбу руководства завода им. В.И. Ленина о выделении земельных участков для строительства детского сада и жилья для заводчан. Я ответил, что это в пределах наших возможностей в ближайшее время этот вопрос мы решим. Было условлено, что в течение месяца мы направим в министерство проектно-сметную документацию по реконструкции центральных магистралей города и спецификацию материалов, необходимых для реконструкции, а также пришлем их разработчиков вместе с руководителями строительных организаций-подрядчиков. Конечно, с ними приедет и директор завода Дмитриев А.И. Также мы должны направить министерству решение горисполкома о выделении заводу им. В.И Ленина земельных участков для строительства социальных объектов для тружеников завода.

Забегая вперед, с глубоким удовлетворением замечу, что эти взаимные договоренности были выполнены в установленные сроки и в полном объеме.

Так началась долгожданная реконструкция главных магистралей города. Используя опыт сотрудничества с Министерством оборонной промышленности СССР, благодаря усилиям бесконечно преданных своему городу директора приборостроительного завода Угарова Виктора Ивановича и генерального директора производственного объединения «Ала-Тоо» Погребинского Юрия Константиновича, мы добились таких же результатов, как и в предыдущем случае, в министерствах судостроения и электронной промышленности СССР.

Словом, нашими общими усилиями удалось найти решение по облагораживанию важнейшего компонента городской среды. В результате были реконструированы главные городские магистрали, придавшие нашему любимому городу подлинно столичный облик. Особый вклад в это дело внесли руководители заводов военно-промышленного комплекса.

Хотя наши большие усилия в этом плане увенчались серьезным успехом, мы были еще далеки от комплексного решения проблем городской среды в общей увязке со всеми ее составляющими. Да, по большому счету, и не было для этого необходимых условий, прежде всего, экономических. Тем не менее с расчетом на перспективу велись серьезные разработки комплексного характера.

В частности, институтом «Фрунзепроект» совместно с Московским

архитектурным институтом были разработаны проект детальной планировки города и градостроительно-планировочная документация по застройке отдельных районов столицы. На основе данных разработок проводилась комплексная реконструкция города со сносом ветхих домостроений, которые занимали целые районы («Заводской поселок», «Шанхай», «Черепки» и др.).

Высокие темпы развития г.Фрунзе привели к тому, что расчетный показатель численности его населения, заложенный в Генплан, принятый правительством Киргизской ССР в 1970 г., был превзойден уже к 1980 году.

В 1984 году было принято решение о досрочной разработке технико-экономического обоснования (ТЭО) нового Генерального плана. Оно было разработано и утверждено в 1986 году. Однако, по известным причинам, (вызванная горбачёвской перестройкой всеобщая чехарда, распад СССР, экономический кризис) практическое воплощение нового Генерального плана как бы само по себе сошло с повестки дня.

Подытоживая итоги своей деятельности на посту первого секретаря Фрунзенского городского комитета партии с мая 1973 г. по август 1985 г., с уверенностью и глубоким удовлетворением могу сказать, что она была чрезвычайно насыщенной и плодотворной, о чем свидетельствуют, прежде всего, объективные данные (устойчивый динамизм социально-экономического развития, сдвиги к лучшему в культурном облике города), а также официальные оценки нашей работы высшими органами власти, как республики, так и Союза. В ту эпоху ежегодно по итогом работы определялись лучшие из числа столичных городов и областей. Победителям присуждались переходящие Красные знамена ЦК КПСС, Совета Министров СССР, ВЦСПС и ЦК ВЛКСМ, вручались и денежные премии.

Город Фрунзе, начиная с 1974 и по 1985 год, регулярно удостаивался этой высокой награды, т.е. 12 раз подряд.

В те годы я был награжден орденами «Трудового Красного Знамени», «Октябрьской Революции», дважды избирался депутатом Верховного Совета СССР, четыре раза - депутатом Верховного Совета Киргизской ССР.

В 1974 г. на пленуме ЦК КП Киргизии я был избран членом бюро ЦК КП республики.

Завершая рассказ о годах моей работы во Фрунзенском горкоме партии, как я думаю, одними из самых лучших всей моей жизни, я с душевным трепетом думаю о ценностных обретениях, достигнутых в те годы, которые греют мое сердце по сей день.

Об одном из них уже упоминалось выше. Речь идет о деловом товариществе между работниками горкома партии и директорами заводов военно-промышленного комплекса во имя решения общей задачи - реконструкции городских магистралей.

Я также с законной гордостью вспоминаю об органически цельном товариществе, сложившемся в коллективе городского комитета партии. Его характерная особенность заключалась в подлинной гармонии, которая царила во взаимоотношениях между всеми работниками горкома независимо от рангов и стажа работы. Все чувствовали себя равноправными членами одной

команды, скрепленными единством цели и жизненных позиций.

Я очень счастлив тем, что наша горкомовская школа стала отправной точкой для карьерного роста значительного числа видных деятелей нашего суверенного государства. В их числе экс-президент Кыргызской Республики Роза Исаковна Отунбаева, бывший премьер-министр и первый вице-премьер временного правительства КР Амангелди Мурсадыкович Муралиев, вице-премьер-министр избранного в конце 2010 года правительства Кыргызской Республики, а ныне председатель комитета национальной безопасности Шамиль Есенжанович Атаханов, видные государственные и политические деятели страны Сааданбеков Жумагул и Анарбек Курамаевич Бакаев, трагически погибший в автомобильной катастрофе в самом расцвете творческих сил.

Для меня также большим приятным сюрпризом явилось появление из числа тогдашних молодых работников горкома партии преуспевающих предпринимателей современной эпохи. Они доказали тем самым свою способность адекватно реагировать на вызовы времени. Их пример достоин подражания, хотя мы в свое время прочили им совершенно иную роль. Но меня несказанно изумляла и радовала не только их очень удачная деловая трансформация как ответ на вызовы времени, но одновременно неоделимая сила их духовных приоритетов. Ведь в человеческом плане они остаются, как и прежде, верными данному слову, не подверженными корысти ради личных интересов, преданными дружбе и духовному братству.

После долгих размышлений я пришел к выводу, что наше прежнее деловое товарищество не исчезло бесследно в процессе коренных исторических перемен, а преобразовалось в духовное товарищество. Таким образом, на своем жизненном опыте я убедился, что единственная нерушимая связь между людьми есть связь духовная. Ведь она продиктована потребностью души, а не преходящими прагматическими интересами.

На посту секретаря ЦК КП Киргизии

В ноябре 1985 г. в связи избранием меня секретарем ЦК КП Киргизии мне пришлось оставить пост первого секретаря Фрунзенского горкома партии. Хотя все поздравляли меня по этому случаю, у меня данное выдвижение особой радости и энтузиазма не вызвало.

Дело в том, что, проработав на посту руководителя Фрунзенского горкома партии в течение 13 лет, я хорошо понимал, что такой же самостоятельности в работе здесь, на новом месте, не будет. И тем не менее надеялся на то, что наши многолетние дружеские отношения с первым секретарем ЦК КП Киргизии Масалиевым Абсаматом Масалиевичем будут способствовать моей быстрейшей адаптации к обстановке в новой среде. Тем более, что Абсамат Масалиевич сам уговорил меня перейти на работу в ЦК КП Киргизии.

Вскоре выяснилось, что ЦК КПСС направляет к нам, как и в другие

республики Средней Азии, сотрудников для работы в руководящем составе в партийных и государственных структурах из различных российских регионов, вплоть до самого Крайнего Севера, людей, абсолютно не знакомых с социально-экономической средой, культурой и менталитетом народов здешних мест.

Нелепость такого шага в кадровой политике, спустя некоторое время с сарказмом высмеял в своей статье в журнале «Огонек» один из самых популярных советских поэтов тех лет Расул Гамзатов. В ней речь шла о направлении в Узбекистан, главного производителя хлопка в стране, сотен партийных и советских работников из различных уголков Союза, совершенно не знакомых с технологией выращивания данной культуры.

Нас сразу же насторожило это обстоятельство. Ведь по давней традиции, установившейся при Н.С.Хрущеве, в качестве второго секретаря ЦК Компартии союзных республик, как правило, направляли опытных работников из ЦК КПСС. К нам же на пост второго секретаря ЦК КП Киргизии был прислан Геннадий Николаевич Киселев, бывший секретарь Магаданского обкома партии, а на должность секретаря ЦК КП Киргизии по промышленности - Николай Иванович Семенов, бывший секретарь Грозненского горкома партии Чечено-Ингушской АССР. Когда мы ближе познакомились с ними по служебным делам, они без стеснения недвусмысленно дали нам понять, что их наделили особыми полномочиями, для осуществления контроля над руководящими национальными кадрами, то есть над нами.

Вот характерный пример на этот счет.

Прошло более двух месяцев как республиканская Академия наук осталась без руководителя. В этой связи от группы академиков на имя А.М. Масалиева пришло письмо с просьбой ускорить назначение нового президента академии. А.Масалиев позвонил мне и попросил зайти к нему. Когда я пришел, он поинтересовался, когда можно было бы собрать членов академии и обговорить с ними кандидатуры на пост президента. Я ответил: через два дня. В назначенный день состоялся этот совет. Понятно, что проводил его первый секретарь ЦК сам. Все члены академии единодушно предложили на пост президента молодого ученого, доктора технических наук Акаева Аскара Акаевича. А.Масалиев одобрил эту кандидатуру и предложил на следующей неделе провести собрание Академии наук и избрать президента.

Когда до назначенной даты собрания академии оставался один день, Масалиев пригласил меня и заявил о необходимости отмены проведения собрания академии. Я в недоумении спросил: «В чем дело, что случилось? Ведь вы же публично заявили о своем согласии с предложением членов Академии наук о назначении президентом Академии А.Акаева. Как же теперь объясним им о нашем отказе? Какую причину им назовем?» Он покраснел и сердито бросил: «Мы с вами должны строго придерживаться новой кадровой политики партии. Немедленно свяжитесь с заведующим отделом науки и учебных заведений ЦК КПСС и попросите его направить в республику подходящего человека для избрания президентом Академии наук». Я

спросил: «Это окончательное решение?» Масалиев ответил утвердительно.

Этот серьезный инцидент я переживал довольно долго. Через некоторое время я понял, что кроется за этим. Идея приглашения президента со стороны исходила от второго секретаря ЦК Г.Киселева и секретаря по промышленности Н.Семенова, которые чувствовали себя в Киргизии полновластными хозяевами положения.

К сожалению, у этой истории было и еще одно негативное последствие: с этого момента наметилась трещина в отношениях между мною и Масалиевым.

Мне было не по себе. Ведь мы с участием всего состава членов Академии после детального обсуждения пришли к общему мнению о кандидатуре президента Академии. Вопрос был решен коллегиально. И вдруг, не объясняя причины, ЦК идет на попятную и отменяет принятое общее решение. Такое не могло не сказаться отрицательно на авторитете высшего руководства республики.

Отсутствие у Центра хорошо продуманной, ясно выраженной политики перестройки как в области государственного управления, так и в сфере экономики и социальной сферы, привело к дезориентации, разброду и шатанию в рядах местных органов власти.

Амбициозная идея о перестройке, с такой самонадеянностью провозглашенная на весь мир Генеральным секретарем ЦК КПСС Горбачевым Михаилом Сергеевичем, из-за отсутствия четкой программы её реализации, в конце концов, зашла в тупик.

Не получая от Центра реального практического импульса к практическим действиям, местные органы власти, следуя примеру и поощряемые клевретами Кремля, ударились в демагогическую риторику. Такая ситуация пришлась по душе демагогам всех мастей. Атмосфера в обществе, трудовых коллективах, партийных организациях накалялась. В результате живое дело тонуло в словоблудии и пустозвонстве. Словом, вместо настойчиво обещаемого Горбачевым процветания, в стране воцарялись безвременье, безвластие, цинизм и неверие.

К сожалению, всеобщее настроение не могло обойти стороной и дела в Центральном Комитете Компартии Киргизии. С приходом новых ставленников Центра - Г.Киселева и Н.Семенова в аппарате практически сложилось двоевластие. А.Масалиев стал постоянно оглядываться на них при принятии любых мало-мальски значимых решений. Об этом убедительно свидетельствует приведенный выше пример, когда эти товарищи вынудили Абсамата Масалиевича без каких-либо серьезных на то причин отказаться от согласованного решения, принятого почти всем составом членов Академии наук республики, об избрании на пост президента АН Акаева А.А.

Другой пример - назначение, причем без предварительного, как тогда было принято, обсуждения на бюро ЦК заведующим отделом организационно-партийной работой ЦК Компартии Киргизии Василенко Михаила Федоровича, работавшего до этого заместителем заведующего отделом Ставропольского крайкома партии и совершенно не известного в

партийных кругах республики. За короткое время он показал себя как человек несдержанный и грубый. В дальнейшем были заменены первые руководители всех провоохранительных и силовых органов республики. Председателем КГБ был назначен Владимир Рябоконь, генеральным прокурором - Геннадий Иванцов, министром внутренних дел - Виктор Гончаров. Они вели себя высокомерно, порою цинично и нагло. Черты такого поведения особенно проявлялись у председателя КГБ Рябоконя В.А. Он довольно развязно вел себя даже в присутствии первых руководителей республики. А.М.Масалиев сильно переживал из-за сложившейся в ЦК и в республике ситуации.

Однажды о сложившейся в Киргизии нездоровой обстановке, о происходящих в высших эшелонах власти разногласиях у меня с ним был откровенный разговор с глазу на глаз. Масалиев тогда признался в том, что в последнее время часто нервничает, чего раньше за ним не наблюдалось. Он сказал мне тогда: «Ведь я же живой человек и вижу все, что творится вокруг». Но дальше распространяться не стал. Да и необходимости не было. Тогда весь аппарат ЦК был хорошо осведомлен, как ведут себя ставленники Центра. Они, попирая этику и нормы партийной работы, перед пленумами ЦК по одному обрабатывали членов ЦК, намеченных для выступления, указывали, какую позицию на пленуме им следует занять, кого критиковать, кого поддержать. Конечно же, Масалиев хорошо знал об этом и многом другом, но, зная, что это политика Центра, молчал, поскольку был бессилен реально повлиять на ситуацию. Это привело к практическому двоевластию в руководстве ЦК.

Сложившаяся в ЦК КП Киргизии обстановка не располагала к спокойной, доверительной, конструктивной и плодотворной работе. Работники ЦК теперь по большей части занимались проверкой всяких кляуз, разборкой жалоб и заявлений. На требующие незамедлительного решения проблемы социально-экономического развития республики фактически не оставалось времени. К несчастью, количество кляуз и заявлений росло, скажу без преувеличения, в геометрической прогрессии, что служило ярким свидетельством царящей в республике нездоровой моральной и политической атмосферы.

Видя всю абсурдность сложившейся ситуации и не желая участвовать в том безобразии, в которое все больше погружалось партийное руководство в стране, я стал все чаще задумываться: оставаться на своем посту или перейти на научную или научно-преподавательскую работу. Однако в таком мучительном раздумье я пробыл совсем недолго.

В один из дней мне позвонил заведующий сектором отдела организационно-партийной работы ЦК КПСС, курирующий республики Средней Азии, и сообщил, что у них есть предложение перевести меня в Центр и назначить заместителем председателя Совета по делам религий при Совете Министров СССР.

Обсудив это предложение с членами своей семьи, поразмыслив и хорошо взвесив все «за» и «против», я решил принять это предложение.

Спустя несколько дней я зашел к А.М.Масалиеву и сообщил о своем решении. Он сказал, что в курсе предстоящих перемен: ему сегодня утром позвонил куратор, зав.сектором ЦК, и просил не возражать против моего назначения на новую должность. При этом Абсамат Масалиевич выразил свое глубокое сожаление о моем решении.

Работа в Совете по делам религий при Совете министров СССР

Попрощавшись с коллегами по ЦК, я взял курс на Москву. Приехав в столицу, зашел в сектор ЦК КПСС, где мне сообщили, что мое личное дело передано заведующему отделом пропаганды и агитации ЦК КПСС, который отныне будет моим куратором на новом месте, и мне следует пройти в его кабинет.

В начале беседы завотделом сообщил, что государственная политика в отношении религии претерпела серьезные изменения. Они должны найти адекватное отражение в новом Законе «О свободе совести и религиозных организациях». Подготовка проекта Закона возложена на Совет по делам религий при Совете Министров СССР. Далее он сказал, что я должен незамедлительно подключиться к этой архиважной, по его словам, работе. Он позвонил председателю Совета по делам религий Харчеву и повторил ему то же самое, что было сказано мне.

Через день я приступил к работе в новой должности.

В те дни работа Совета по делам религий активизировалась, поскольку центр тяжести по работе с религиозными организациями был перемещен из КГБ сюда, в Совет. Если до перестройки регистрация и разрешение на совершение паломничества к святым местам практически находилась под контролем КГБ, то в годы перестройки вся ответственность за эти дела легла на плечи органов Совета по делам религий.

А поскольку местные органы власти, по инерции отклоняясь от ответственности и перестраховываясь, до бесконечности затягивали решение этих важных для религиозных организаций и верующих вопросов, то люди были вынуждены обращаться в Совет по делам религий в Москву, где все эти проблемы решались, как правило, по существу и без проволочек. Поэтому в здании Совета по делам религий всегда толпились люди. Причем, в большинстве это были приезжие из далекой глубинки.

В первые же дни моей работы в Совете я почувствовал, как заметно оживилась в те годы религиозная жизнь во всех без исключения регионах страны. Но наиболее активно вели себя члены ранее запрещенных сект, добиваясь официального признания своей деятельности.

И еще одна характерная особенность того времени. Воспользовавшись ослаблением идеологического давления и смягчением контроля со стороны спецслужб, зарубежные религиозные центры и псевдорелигиозные секты активно добивались собственного признания. Одновременно с этим

повсеместно в довольно обостренной форме стало развиваться движение прозелитизма, проще говоря, перетягивания в свою веру поборников других религий.

По тогдашним нашим сведениям, Ватикан щедро финансировал это движение в России. Думать так нам давал основание значительный рост количества католических церквей во многих областях России. Разумеется, это не осталось не замеченным со стороны руководства русской православной церкви. Именно на этой почве серьезно обострились взаимоотношения между руководством православной церкви и Ватикана.

Большая головная боль у нас, и особенно у меня, была связана с решением проблем организации хаджа мусульман в Мекку. В те годы основные трудности упирались, прежде всего, в отсутствие на местах в среднеазиатских и кавказских республиках наличных долларов для приобретения авиабилетов и нахождения в арабских странах паломников. Валюту тогда можно было получить только в Госбанке СССР, но это требовало бесконечных согласований в партийных органах и многократных хождений к руководству банка. Но несмотря на выматывающую нервотрепку и изнуряющие мытарства, когда люди получали долгожданную валюту, а с нею возможность наконец-то достичь вожделенной цели, быть может, всей жизни, я испытывал огромное удовлетворение. Ведь именно эти доллары открывали верующим дорогу к святыне всех мусульман мира - Мекке.

При всей неотложности множества обрушившихся на меня текущих дел я ни на секунду не забывал, что важнейшей задачей Совета по делам религий оставалась подготовка проекта Закона «О свободе совести и религиозных организациях».

Самое памятное для меня в этом деле – активное участие в деятельности комиссии по разработке проекта данного закона. Ведь в нее входили такие выдающиеся деятели науки и культуры страны, как академик Дмитрий Сергеевич Лихачёв, член-корреспондент АН СССР Сергей Сергеевич Аверинцев, глубокий знаток античной истории и культуры древней Греции и Рима, ученые Института государства и права АН СССР. Общение с ними в ходе работы над проектом закона доставляло огромное удовольствие и обогащало знаниями. Бесконечно благодарен судьбе за то, что она наградила меня мгновениями счастья совместной с такими людьми работы.

Другое крупное мероприятие, проведенное с непосредственным участием Совета по делам религий, было юбилейное торжество, посвященное 1000-летию крещения Руси. Оно было проведено с широким размахом. К данному событию в Стокгольме было выпущено второе издание Толковой Библии, в которую были включены Ветхий и Новый Завет. Эта акция была встречена с большим одобрением видными деятелями культуры и широкой общественностью как в Москве, так и в целом в России, на Украине, в Белоруссии. Кульминацией юбилейных мероприятий стало торжественное собрание в Большом театре оперы и балета с участием глав делегаций православных конфессий из многих стран. В этом собрании участвовали и первые лица советского государства.

После завершения юбилейных мероприятий состоялось обсуждение проекта Закона «О свободе совести и религиозных организациях». В нем участвовали ученые-религиоведы, историки, культурологи, депутаты Верховного Совета СССР, отмеченные высоким саном религиозные деятели различных конфессий.

Через два месяца доработанный проект был внесен на рассмотрение Верховного Совета СССР. После принятия Закона работники Совета по делам религий разъехались по стране для разъяснения принципиальных отличий нового Закона от предыдущего.

Я побывал тогда во многих северных областях России: Алтайском крае, Бурятской, Чувашской, Якутской АССР, Читинской области.

Новый Закон «О свободе совести и религиозных организациях» верующие восприняли с большим облегчением и одобрением. В то же время в процессе общения с людьми в этих регионах я везде ощущал и замечал недовольство и раздражение людей ходом перестроечных процессов в стране.

По возвращении в Москву все побывавшие в командировках собрались вместе для обмена мнениями. Оказалось, что новый Закон везде восприняли в основном с одобрением. Но вот то, что работники Совета услышали от людей на местах, что они увидели в различных регионах, вызвало серьезное беспокойство. Подавляющее большинство граждан страны Советов были разочарованы ходом перестройки, их раздражало и даже злило краснобайство партийных чиновников, их многообещающие заявления при полном отсутствии реальных подвижек. Более того, дела как в центре, так и в глубинке год от года ухудшались. Обобщенную информацию после рассмотрения ее на коллегии Совет по делам религий отправил в отдел пропаганды ЦК КПСС, как это было принято тогда. К сожалению, в итоговом документе многие острые моменты были приглажены, затушеваны.

Через месяц состоялась коллегия Совета по делам религий с участием всех руководителей отделов по религиозным делам правительств союзных республик, на которой был утвержден план мероприятий по реализации положений нового Закона «О свободе совести и религиозных организациях», быстрейшему претворению их в жизнь.

На беду, это решение стало своего рода лебединой песней Совета по делам религий при Совете Министров СССР. После его принятия не прошло даже месяца, как произошла попытка государственного переворота, предпринятая так называемым Государственным комитетом по чрезвычайному положению (ГКЧП). Как известно, «царствование» ГКЧП длилось всего три дня. Однако свою разрушительную роль он сыграл. Вскоре, не успели советские граждане опомниться и прийти в себя от авантюры ГКЧП, грянула другая политическая катастрофа. Тогдашние руководители трех славянских республик - РСФСР, Украины и Белоруссии, движимые жаждой стать во главе суверенных государств, собравшись в Беловежской пуще в Белоруссии, приняли решение о роспуске Советского Союза. Таким образом одним росчерком пера была решена судьба великой державы. Не дожив буквально трех недель до своего 69-летия Союз

Советских Социалистических Республик распался.

В конце 1991 года, когда мы всей семьей готовились к отъезду домой, в Бишкек, в Совет по делам религий при Совете Министров поступило распоряжение правительства России, где было сказано:

1. Председателю Совета по делам религии Христораднову Ю.Н. сдать дела заместителю председателя Совета по делам религий Молдобаеву К.М.

2. Молдобаеву К.М. обеспечить сохранность документов материальных и денежных средств.

Для выполнения данного решения мне пришлось остаться в Москве еще на два года.

Состояние полной неопределенности и зыбкости моего тогдашнего положения позволило мне в полной мере ощутить шаткость обстановки и хрупкость бытия, скажем так, представителей, госслужащих, тогдашнего среднего класса. Жилищные условия в Москве нас вполне удовлетворяли. Мы жили в многоквартирном кирпичном доме, расположенном на одном из трех бульваров, официально называвшемся Третья Фрунзенская. Все они находились на проспекте Фрунзенская Набережная.

Кстати, в доме, расположенном напротив нас по Комсомольскому проспекту, жил видный государственный деятель Кыргызстана, бывший председатель Совмина республики Болот Мамбетович Мамбетов. Изредка мы встречались с ним по вечерам на прогулках.

В связи с изменившейся в стране обстановкой я терял не только работу, но и квартиру. Драматизм положения обострялся тем, что и в Бишкеке у меня с семьей не было собственного жилья. Свою бишкекскую квартиру после отъезда в Москву я сдал государству. Таковы были тогда правила. Не было ясности и с будущей работой моей супруги Майрамкуль. В Москве она работала заместителем декана технологического факультета Всесоюзного института пищевой промышленности, являясь одновременно доцентом кафедры биохимии. Словом, на своем жизненном опыте я убедился в абсурдности широко распространенной в партийной среде концепции: «Мы солдаты партии, и куда ни пошлет она нас, мы должны воспринимать ее задание как знак высочайшего доверия и выполнять его беспрекословно». Увы, было множество примеров того, как сама партия снимала с себя всякую ответственность за судьбы своих рядовых бойцов, нередко отмежевываясь при этом от их житейских и бытовых проблем.

ВОЗВЕДЕНИЕ «ЗОЛОТОГО МОСТА» – УНИВЕРСИТЕТА «МАНАС» – МЕЖДУ КЫРГЫЗСТАНОМ И ТУРЦИЕЙ

В конце 1993 года я с семьей вернулся из Москвы в Бишкек. В новых для республики условиях нам пришлось устраивать нашу жизнь как бы заново. Конечно же, главной и наиболее серьезной проблемой оказалось жилье. Дело в том, что перед отъездом в Москву нам пришлось сдать государству квартиру, которую мы занимали. Таков был порядок и никаких исключений здесь быть не могло. Поэтому, прежде всего, нужно было позаботиться о жилье.

К сожалению, поиски подходящей квартиры для нашей семьи не увенчались успехом. В создавшейся ситуации выход напрашивался один - строить собственный дом. Для этого, в первую очередь, нужно было обзавестись земельным участком. Это для меня оказалось делом чрезвычайно трудным и потребовало большого количества времени и немалых усилий.

После долгих мытарств мне все же удалось решить эту проблему. Далее надо было найти подрядчика. К большому удивлению и огорчению, я обнаружил, что за годы моего отсутствия в городе практически не осталось высококвалифицированных строителей. Абсолютное большинство их уехало в Россию или в другие более благополучные страны, где за их труд им платили в три-четыре раза больше.

После долгих поисков, с помощью близких и друзей, знакомых специалистов, все же удалось сформировать небольшую бригаду квалифицированных строителей. Далее следовало решить другую не менее трудную задачу – приобрести строительные материалы. Рынок стройматериалов в то время был чрезвычайно скудным. Многих нужных материалов недоставало, а те, что имелись, в условиях острейшего дефицита стоили чрезвычайно дорого. К счастью, свою московскую квартиру мне удалось продать очень быстро и за приличную цену, что облегчило мою задачу, по строительству дома в Бишкеке.

В конце концов, с большими мытарствами и огромными трудностями дом был построен, и мы смогли отпраздновать в нем новоселье.

После этого важного и радостного для нас события прошло всего несколько дней, как мне позвонили из приемной президента А.А.Акаева и сообщили, что Аскар Акаевич приглашает меня на беседу.

На следующий день в назначенный час я заходил к нему в кабинет. Президент принял меня очень тепло и после взаимных вопросов и ответов о житье-бытье показал мне проект своего президентского указа о назначении меня ректором Кыргызско-Турецкого университета. Затем коротко рассказал о состоянии дел в республике, уделив особое внимание сфере экономики.

После чего заговорил об идее создания совместного Кыргызско-Турецкого университета.

Акаев неоднократно подчеркивал, что он и Сулейман Демирель после продолжительного обмена мнениями, каким образом можно придать сотрудничеству двух братских тюркоязычных стран в сфере общественной жизни основательный и долгосрочный характер, пришли к единому мнению - таким средством может стать Международный Кыргызско-Турецкий университет, где совместно будут обучаться юноши и девушки обеих стран.

Я задал президенту вопрос о наличии официальных документов об учреждении университета и месторасположении будущего вуза. На что получил ответ, что пока таких официально принятых документов нет, есть толко твердая договоренность глав двух государств. Что касается документации, то ее придется готовить мне самому, как руководителю университета. Именно исходя из этих соображений, он остановил свой выбор на мне как на наиболее подходящей для этого важного дела кандидатуре.

Что касается здания будущего университета, то в данное время идет настойчивый поиск отвечающего этим требованиям объекта. По поручению А.Акаева этим делом занимается премьер-министр Жумагулов Апас. В самые сжатые сроки он должен внести свои предложения по этому вопросу, которые будут обсуждены с моим участием. Что же касается моего рабочего кабинета, то президент сказал, что министру образования и науки дано поручение найти и соответствующим образом оборудовать его.

В конце встречи президент еще раз тепло поздравил меня с новым назначением и при прощании заметил, что в случае необходимости я могу в любое время обращаться прямо к нему.

На следующее утро мне домой позвонил посол Турецкой Республики Метин Гёкер и попросил меня зайти к нему. В тот же день в посольстве состоялась наша встреча. Мы детально обсудили все вопросы, которые требовали первостепенного и безотлагательного решения. Посол оказался в высшей степени обаятельным и по-настоящему деловым человеком. С ним я сразу нашел общий язык.

После обмена мнениями мы пришли к согласию о необходимости скорейшего формирования с обеих сторон экспертных групп для подготовки проекта договора об учреждении Международного Кыргызско-Турецкого университета. Было решено провести первое совместное заседание экспертных групп в Бишкеке, а заключительное - в Анкаре. К началу первой встречи каждая экспертная группа должна подготовить свою версию проекта и представить для рассмотрения на совместном заседании данных комиссий.

На следующий день решением Министерства образования и науки была сформирована экспертная группа нашей республики. Через два дня посол Турции сообщил нам о том, что решением Государственного комитета по высшей школе Турецкой Республики также сформирована экспертная группа.

Через две недели посол Метин Гёкер известил нас о том, что, по сообщению руководителя Государственного комитета по высшей школе Турции, версия проекта договора ими уже подготовлена и их экспертная группа в

ВОЗВЕДЕНИЕ «ЗОЛОТОГО МОСТА» – УНИВЕРСИТЕТА «МАНАС» – МЕЖДУ КЫРГЫЗСТАНОМ И ТУРЦИЕЙ

В конце 1993 года я с семьей вернулся из Москвы в Бишкек. В новых для республики условиях нам пришлось устраивать нашу жизнь как бы заново. Конечно же, главной и наиболее серьезной проблемой оказалось жилье. Дело в том, что перед отъездом в Москву нам пришлось сдать государству квартиру, которую мы занимали. Таков был порядок и никаких исключений здесь быть не могло. Поэтому, прежде всего, нужно было позаботиться о жилье.

К сожалению, поиски подходящей квартиры для нашей семьи не увенчались успехом. В создавшейся ситуации выход напрашивался один - строить собственный дом. Для этого, в первую очередь, нужно было обзавестись земельным участком. Это для меня оказалось делом чрезвычайно трудным и потребовало большого количества времени и немалых усилий.

После долгих мытарств мне все же удалось решить эту проблему. Далее надо было найти подрядчика. К большому удивлению и огорчению, я обнаружил, что за годы моего отсутствия в городе практически не осталось высококвалифицированных строителей. Абсолютное большинство их уехало в Россию или в другие более благополучные страны, где за их труд им платили в три-четыре раза больше.

После долгих поисков, с помощью близких и друзей, знакомых специалистов, все же удалось сформировать небольшую бригаду квалифицированных строителей. Далее следовало решить другую не менее трудную задачу – приобрести строительные материалы. Рынок стройматериалов в то время был чрезвычайно скудным. Многих нужных материалов недоставало, а те, что имелись, в условиях острейшего дефицита стоили чрезвычайно дорого. К счастью, свою московскую квартиру мне удалось продать очень быстро и за приличную цену, что облегчило мою задачу, по строительству дома в Бишкеке.

В конце концов, с большими мытарствами и огромными трудностями дом был построен, и мы смогли отпраздновать в нем новоселье.

После этого важного и радостного для нас события прошло всего несколько дней, как мне позвонили из приемной президента А.А.Акаева и сообщили, что Аскар Акаевич приглашает меня на беседу.

На следующий день в назначенный час я заходил к нему в кабинет. Президент принял меня очень тепло и после взаимных вопросов и ответов о житье-бытье показал мне проект своего президентского указа о назначении меня ректором Кыргызско-Турецкого университета. Затем коротко рассказал о состоянии дел в республике, уделив особое внимание сфере экономики.

После чего заговорил об идее создания совместного Кыргызско-Турецкого университета.

Акаев неоднократно подчеркивал, что он и Сулейман Демирель после продолжительного обмена мнениями, каким образом можно придать сотрудничеству двух братских тюркоязычных стран в сфере общественной жизни основательный и долгосрочный характер, пришли к единому мнению - таким средством может стать Международный Кыргызско-Турецкий университет, где совместно будут обучаться юноши и девушки обеих стран.

Я задал президенту вопрос о наличии официальных документов об учреждении университета и месторасположении будущего вуза. На что получил ответ, что пока таких официально принятых документов нет, есть толко твердая договоренность глав двух государств. Что касается документации, то ее придется готовить мне самому, как руководителю университета. Именно исходя из этих соображений, он остановил свой выбор на мне как на наиболее подходящей для этого важного дела кандидатуре.

Что касается здания будущего университета, то в данное время идет настойчивый поиск отвечающего этим требованиям объекта. По поручению А.Акаева этим делом занимается премьер-министр Жумагулов Апас. В самые сжатые сроки он должен внести свои предложения по этому вопросу, которые будут обсуждены с моим участием. Что же касается моего рабочего кабинета, то президент сказал, что министру образования и науки дано поручение найти и соответствующим образом оборудовать его.

В конце встречи президент еще раз тепло поздравил меня с новым назначением и при прощании заметил, что в случае необходимости я могу в любоё время обращаться прямо к нему.

На следующее утро мне домой позвонил посол Турецкой Республики Метин Гёкер и попросил меня зайти к нему. В тот же день в посольстве состоялась наша встреча. Мы детально обсудили все вопросы, которые требовали первостепенного и безотлагательного решения. Посол оказался в высшей степени обаятельным и по-настоящему деловым человеком. С ним я сразу нашел общий язык.

После обмена мнениями мы пришли к согласию о необходимости скорейшего формирования с обеих сторон экспертных групп для подготовки проекта договора об учреждении Международного Кыргызско-Турецкого университета. Было решено провести первое совместное заседание экспертных групп в Бишкеке, а заключительное - в Анкаре. К началу первой встречи каждая экспертная группа должна подготовить свою версию проекта и представить для рассмотрения на совместном заседании данных комиссий.

На следующий день решением Министерства образования и науки была сформирована экспертная группа нашей республики. Через два дня посол Турции сообщил нам о том, что решением Государственного комитета по высшей школе Турецкой Республики также сформирована экспертная группа.

Через две недели посол Метин Гёкер известил нас о том, что, по сообщению руководителя Государственного комитета по высшей школе Турции, версия проекта договора ими уже подготовлена и их экспертная группа в

ближайшее время приедет в Бишкек для участия в совместном заседании экспертных групп. К этому времени была готова и наша версия проекта.

В условленный день в Бишкек прибыла турецкая группа, возглавляемая опытным специалистом в сфере высшей школы Дурмушем Ялчыном. Началась дружная и конструктивная работа двух экспертных групп. За неделю была завершена подготовка проекта договора об учреждении Международного Кыргызско-Турецкого университета «Манас», а также проекта устава университета.

После завершения совместной работы в Бишкеке экспертные группы двух стран условились перед подписанием договора еще раз встретиться в Анкаре для окончательной шлифовки проекта договора. Спустя некоторое время эта встреча состоялась в Анкаре. Группы еще раз внимательно и придирчиво прошлись по всем статьям договора. Его подписание состоялось 30 сентября 1995 года.

Подписание договора правительствами двух стран придало многогранной работе по возведению «золотого моста» между двумя братскими странами – университета «Манас» – по-настоящему динамичный характер.

Когда мы вернулись из Турции, госсекретарь КР Жумабек Ибраимов передал нам Указ президента А.Акаева о передаче здания проектного института «Дортранспроект» вновь созданному университету. Я тут же, не откладывая дела в долгий ящик, поехал осмотреть здание. При осмотре помещений меня поразила их крайняя запущенность и полнейшая бесхозяйственность. Нужно отметить, что здание было не таким уж старым. Еще каких-нибудь десять-пятнадцать лет назад оно находилось во вполне приличном состоянии. Я это хорошо помнил, поскольку в то время работал в горкоме.

Выяснилось, что в последние годы здесь размещалось около двадцати разношерстных организаций. Естественно, будучи временщиками, их коллективы крайне небрежно обращались с арендуемым ими имуществом. В плачевном состоянии находились все инженерные коммуникации, крыша протекала во многих местах, паркетные полы гнили без надлежащего ухода. Массивное здание нуждалось на тот момент уже не в обычном ремонте, а в коренной реконструкции.

В тот же день я встретился с Жумабеком Ибраимовым и попросил его устроить встречу с президентом страны. На следующий же день эта встреча состоялась. Я детально проинформировал президента о состоянии выделенного университету здания. Информация крайне огорчила Акаева. Он поинтересовался, что я предлагаю сделать. Я ответил, что единственный путь - это коренная реконструкция данного объекта. Подумав, он согласился с моим мнением и предложил обратиться с этим вопросом к руководству Государственного комитета по высшей школе Турции. При условии согласия турецкой стороны нужно было незамедлительно подготовить заказ на разработку проектно- сметной документации на реконструкцию здания.

На следующий день я связался с Экремом Джейхуном, советником президента Турции, руководителем Попечительского совета нашего университета, подробно описал ему состояние переданного университету

здания, а также обосновал необходимость его коренной реконструкции. Он спросил, как к этому предложению отнесся президент Кыргызстана. Когда я сообщил об одобрительном отношении Аскара Акаева к данной идее, советник задумался на некоторое время, затем твердо заявил, что также согласен с нами и что завтра же данный вопрос будет доложен Сулейману Демирелю и его ответ будет передан нам незамедлительно.

И действительно, на следующий день мы получили от Экрема Джейхуна сообщение о том, что президент его страны поддержал идею коренной реконструкции здания и что как только проектно-сметная документация будет готова мы совместно приступим к реализации намеченного плана.

Я срочно собрал проектировщиков и сказал им, что идея реконструкции одобрена высшим руководством обеих стран. Поскольку дело не терпело отлагательства, я попросил руководство проектного института рассмотреть данный заказ как главнейшую задачу института на ближайшую перспективу. А для его выполнения нужно сформировать команду из наиболее квалифицированных специалистов института, создать для них самые благоприятные условия для творческой работы. В целях заинтересованности и активизации их деятельности были предусмотрены поощрительные меры как со стороны института, так и со стороны заказчика. В конце разговора мы договорились о том, что институт в недельный срок представит нам четкий график выполнения данного задания и, самое главное, примет исчерпывающие меры к неукоснительному выполнению каждого пункта графика качественно и в срок. И надо сказать, к чести института, он выполнил задание в срок и на должном уровне.

Я регулярно информировал Экрема Джейхуна, председателя Попечительского совета, и Дурмуша Ялчына, ответственного от Государственного комитета по высшей школе Турции за данный международный проект, также члена Попечительского совета университета, о ходе разработки проектно-сметной документации по реконструкции переданного университету здания. Кстати говоря, Дурмуш Ялчын постоянно сотрудничал с нами не только как член Попечительского совета, но также как ответственный работник Государственного комитета по высшей школе Турции, закрепленного за нами.

Когда разработка проектно-сметной документации подходила к концу, встал вопрос, как наилучшим образом реализовать разрабатываемый проект. Кто должен проводить тендер среди подрядных организаций: ректорат или Попечительский совет? Обсудив эту дилемму, мы пришли к выводу, что лучше всего к этой роли подходит Попечительский совет. Ведь специалистов, владеющих технологией проведения тендеров, не было не только в ректорате, но и во всем Кыргызстане. В ту пору это было новым явлением общественной жизни. И мы обратились с данным вопросом в Попечительский совет с просьбой провести тендер. Тем более, что председатель совета прекрасно владел тонкостями этого довольно сложного дела. Руководство Попечительского совета согласилось взять на себя проведение тендера, и мы отправили разработчиков проектно-сметной документации в Турцию.

Осенью 1995 года произошло еще одно знаменательное событие в

истории только что зарождающегося университета. Для участия в юбилейных мероприятиях, посвященных празднованию тысячелетия эпоса «Манас», в республику приехал президент Турции Сулейман Демирель. Пользуясь удобным случаем, президенты обеих стран Аскар Акаев и Сулейман Демирель решили осмотреть переданное университету здание. В свою очередь, мы тоже, воспользовавшись подходящим случаем, провели небольшой митинг. На нем выступили оба президента. В их выступлениях красной нитью прошла мысль о том, что зарождающийся университет должен выполнять функцию золотого моста между двумя братскими народами. Сулейман Демирель добавил, что этот вуз должен стать своего рода среднеазиатским Гарвардом.

После митинга все собрались в моем временном кабинете. Сулейман Демирель, улыбаясь, посмотрел на меня и спросил, какую модель я решил выбирать для своего университета. Я ответил: «Современную европейскую модель». Аскар Акаев поддержал меня, заметив: «Только такую». Завершая разговор на затронутую тему, Сулейман Демирель заключил: «Значит, по этому вопросу у нас полное единодушие и взаимопонимание».

Посещение двух президентов корпуса будущего университета и их видение места и роли этого учебного заведения в жизни двух стран, а также их размышления относительно концепции образования в этом вузе, безусловно, стали важнейшим подспорьем в деле активизации деятельности всех государственных структур, причастных к учреждению университета и закладке его базы.

По истечении короткого времени Дурмуш Ялчын известил нас о том, что тендер успешно проведен и подрядчик, победивший в нем, уже определен. В ближайшие дни он приедет к нам и начнет работу. Эта новость вызвала у всех нас, причастных к строительству университета, большую радость и прилив воодушевления. Ведь в данном случае речь шла о старте принципиально новой стадии в продвижении задуманного проекта, проще говоря, о начале практической реализации. Ведь нередко расстояние между выношенной идеей и ее воплощением в жизнь измеряется многими годами. В данном же конкретном случае эти процессы получили последовательное и непрерывное развитие. Поэтому как мы могли не радоваться такому большому и желанному успеху. И что еще принципиально важно, так это то, что такая синхронность во взаимодействиях с самого начала в таком сложном деле, как международное сотрудничество, еще больше укрепила взаимное доверие, усилила братские чувства друг к другу.

В скором времени в Бишкек прибыли руководители и инженерно-технические работники подрядной организации. Начались работы по реконструкции нашего здания. Подрядчик довольно быстро набрал на месте недостающий инженерно-технический персонал и рабочие кадры. С нашей помощью на взаимовыгодных условиях подрядчик быстро договорился с поставщиками местных строительных материалов. На строительном объекте закипела энергичная, дружная и слаженная работа.

Одновременно мы внесли предложение Попечительскому совету арендо-

вать помещение, которое к тому времени присмотрели, чтобы, не откладывая дела в долгий ящик, начать работу университета. Согласовав наши действия с Попечительским советом, мы начали ремонт арендованного здания. Конечно, ремонт не был капитальным и был рассчитан лишь на временное пользование, т.е. на один учебный год. К началу занятий ремонт был закончен.

В связи с предстоящим началом учебного процесса мы вплотную занялись комплектованием руководящих и профессорско-преподавательских кадров университета. В Анкаре ответственный работник Государственного комитета по высшей школе Турции и член Попечительского совета Дурмуш Ялчын познакомил меня с Арифом Чагларом, будущим первым проректором нашего совместного университета. В соответствии с договором ректора университета по предложению Попечительского совета назначает руководство Кыргызстана, а первого проректора, также по предложению Попечительского совета, назначает Государственный комитет по высшей школе Турции. Профессор Ариф Чаглар до назначения в наш университет проработал один полный срок ректором одного из университетов Турции. По прибытии к нам он сразу же расположил нас к себе, и мы едва ли не с первых дней знакомства нашли с ним общий язык и дружно приступили к продуктивной совместной работе. В свою очередь я пригласил на пост проректора профессора Джигитова Салижана, очень талантливого ученого, исключительно честного и принципиального человека. Таким образом, объединившись втроем, мы начали формировать профессорско-преподавательский состав университета.

Поскольку уровень заработной платы в нашем университете был значительно выше, чем в других вузах Бишкека, желающих работать у нас было предостаточно. Мы строго придерживались основного принципа подбора кадров – только путем прохождения по конкурсу. В результате нам удалось привлечь значительное число широко известных и авторитетных в республике профессоров: Абыта Асанова, Рамиза Рафатова, Анвара Мокеева, Жусупа Пиримбаева, Манасбека Мусаева, Нурбюбю Асипову, Кадыралы Конкобаева и др.

В сентябре 1996 года к нам прибыла первая группа профессорско-преподавательского состава из Турции. Что меня несказанно обрадовало, так это то, что значительное число составляли представители высшей школы международного уровня, профессора, широко известные в Турции. Назову Ахмеда Бижана Эржиласуна, Сейфуллаха Чевика, Селахаттина Сары, Ильхана Шахина, Ышык Озкана, Ремзи Атаоглу. Позже, познакомившись поближе с ними, я проникся к ним глубоким уважением за их высокий научный потенциал, отличное педагогическое мастерство и превосходные человеческие качества.

Словом, за сравнительно короткий срок мы вплотную подошли к границе звездного часа в жизни нашего университета, к его полноценному функционированию как высшей школы современного образца. Все уже было готово для ведения учебного процесса: аудитории и кабинеты, профессорско-преподавательский состав, а также необходимая документация для приема

студентов. И началась первая в истории нашего университета кампания по приему будущих студентов.

Заявлений от абитуриентов поступило намного больше, чем мы рассчитывали. Впрочем такой результат был вполне закономерным, ибо агитацию среди учащихся старших классов республики мы проводили не только посредством направления во все области республики своих сотрудников. Выпускники школ и их родители из средств массовой информации знали о высказываниях президентов А.Акаева и С.Демиреля о том, какого высокого уровня будет создаваемый по их инициативе университет двух братских народов. В свою очередь и мы знали, что идея о создании Кыргызско-Турецкого университета «Манас», озвученная президентами двух стран, с большим интересом и надеждой была воспринята общественностью.

Огромный наплыв абитуриентов вызвал у нас чувство глубокого удовлетворения, поскольку служил убедительным свидетельством того, что наш труд оказался не напрасным и что население республики связывает с нашим университетом будущее этого поколения.

Таким образом в 1996 году с высокой активностью и энергией началась работа по становлению международного университета «Манас». К основной задаче относилось создание материально-технической базы, включающее в себя реконструкцию здания университета и разработку генерального плана строительства университетского городка по европейскому стандарту. К работе были привлечены лучшие зодчие нашей республики. И она была завершена в 1997 году. Макет этого генерального плана в настоящее время хранится в здании университета.

Очень важным в создании университета как современной высшей школы являлось формирование качественного, отвечающего духу времени профессорско-преподавательского состава. Эта работа велась одновременно в Кыргызстане и Турции. Характерно то, что в желающих трудиться в нашем университете недостатка не было. Поэтому формирование первичного коллектива педагогов завершилось в установленные сроки и без особых затруднений. Думаю, немаловажную роль здесь сыграла близость языков и культур двух народов и большое желание стать ближе друг другу. Такой динамизм в реализации всех составляющих такого сложного проекта, на мой взгляд, был вызван во многом благодаря теплым братским взаимоотношениям, сложившимся между президентами двух тюркоязычных братских стран - Сулейманом Демирелем и Аскаром Акаевым.

Я с огромной теплотой и благодарностью вспоминаю чрезвычайно чуткое отношение глубоко уважаемого Сулеймана Демиреля к вопросам, возникавшим в ходе реализации данного проекта. Особо его заботила судьба предполагаемого в будущем составе университета медицинского факультета. По его поручению в Кыргызстан из Турции приехала представительная комиссия для изучения данного вопроса. После многократного обсуждения мы пришли к выводу, что медицинский факультет обязательно должен быть включен в состав университета, но, учитывая, что данный объект очень капиталоемкий, требующий солидных затрат на приобретение современного

медицинского оборудования и оснащение учебных лабораторий, к его созданию целесообразно приступить на завершающем этапе строительства всего университетского комплекса.

Еще один чрезвычайно важный момент. По решению и настоянию С.Демиреля при университете была построена типография с современным оборудованием, которая стала заметным издательским объектом в столице республики.

Крупным достижением в процессе возведения университета «Манас» стало успешное завершение реконструкции его здания. В результате мы получили полностью преобразованное, практически новое здание, соответствующее своему назначению и требованиям времени. Уже в конце 1997 года мы переехали в него. В честь этого события состоялось торжественное собрание, в котором приняли участие президент Турецкой Республики Сулейман Демирель и президент Кыргызской Республики Аскар Акаев. Завершение реконструкции и начало учебного процесса в собственном здании как бы символизировали рождение университета «Манас», призванного стать и ставшего на практике «золотым мостом» между двумя братскими странами.

Сулеймана Демиреля сопровождала группа министров из Турции. В конце собрания президент пригласил их на сцену и задал им один вопрос: «Уважаемые министры, будете ли вы и дальше поддерживать университет в его развитии?» Они все дружно ответили: «Да!» Этот эпизод произвел на всех нас очень сильное впечатление.

После собрания главы двух государств ознакомились с генеральным планом строительства университетского комплекса. Макет генерального плана президентам очень понравился. Они единодушно его одобрили и в заключение заявили о том, что следует незамедлительно приступить к его реализации, а неизбежные в подобных случаях коррективы можно вносить по ходу работы.

Когда же первоочередные задачи по созданию материально-технической базы университета были решены, мы вплотную занялись разработкой учебной модели и системой управления внутренней жизни университета.

При их разработке мы ориентировались, прежде всего, на европейские стандарты. Ведь мы уже тогда твердо решили включиться в Болонский процесс, поскольку методологические основы нашей концепции зиждутся на принципах демократизма, транспарентности во всех делах. С этой целью мы первыми в практике высшей школы страны в состав Ученого совета и управленческих структур университета включили представителей студенчества.

Разработанная нами концепция в течение нескольких лет действовала как пилотный проект. Она полностью оправдала себя на практике.

В это время в республике началось активное движение против коррупции в высших учебных заведениях и утверждения в их стенах академической честности. В этих целях специальная комиссия проводили смотры во всех вузах республики. С глубоким удовлетворением и чувством

законной гордости могу сказать, что по итогам данных смотров нашему университету был вручен сертификат «За академическую честность».

И все же самым главным следует признать успехи наших студентов. На международных смотрах, проводимых в Турции, работы наших студентов постоянно занимали ведущие места и удостаивались премий. А короткометражный фильм нашего студента был даже удостоен международной премии на европейском конкурсе.

Эти успехи, конечно же, были достигнуты благодаря высокой квалификации и самоотверженному труду профессорско-преподавательского состава, а также утвердившейся деловой творческой атмосферы и созданной современной материально-технической базы, необходимых как для учебного процесса, так и для научно-поисковых работ. В этом отношении нашему университету несказанно повезло. Дело в том, что он полностью финансируется из государственного бюджета Турции. Нужно ли говорить, что республика своими силами вряд ли могла обеспечить учебный процесс и научно-исследовательские работы преподавателей и студентов новейшим современным оборудованием, пополнять университетскую библиотеку новинками художественной, научной, методической, учебной литературы.

Генеральный план развития университета в действии

При всей загруженности текущими делами руководство университета в лице ректората и Попечительского совета не упускало из сферы своего внимания вопросы, связанные с реализацией генерального плана развития университета. После тщательной подготовки было принято решение начать строительство инфраструктуры и первоочередных объектов на новой основной территории университета. К этому времени была уже готова проектно-сметная документация на инфраструктуру и здания факультета экономики и управления, и факультета журналистики. Были подготовлены также документы на проведение тендера среди строительных компаний.

В июне 2002 года тендер состоялся. Его победителями стали две турецкие строительские фирмы. Это закономерно, ведь эта отрасль экономики Турции по праву считается одной из передовых в мире. Начало строительства университетских объектов было назначено на июль 2002 года.

Для участия в церемонии закладки камня в фундамент здания приехал государственный министр Турецкой Республики Доргу Р. Торжественное мероприятие состоялось 3 июля 2002 года. В нем приняли участие президент Кыргызской Республики Акаев А., другие руководители республики, а также именитый гость из Турции министр Доргу Р.

Еще до официального начала строительных работ на данных объектах мы вместе с сотрудниками мэрии г. Бишкека, Государственной инспекции по архитектуре и строительству республики, а также с организациями-поставщиками местных строительных материалов проработали меры по обеспечению архитектурно-технического контроля за ходом строительных

работ, бесперебойной поставки строительных материалов, привлечения местных рабочих кадров и т.д. Мы оказывали помощь подрядчикам, когда у них возникали вопросы к различным организациям и ведомствам нашей республики.

К счастью, строительство шло без каких-либо серьезных проблем, в заданном темпе и завершилось в точно установленный срок – в октябре 2003 года. В торжественном мероприятии, посвященном приему объектов, которое состоялось 23 октября 2003 года, принимали участие премьер-министр Турецкой Республики Реджеп Тайип Эрдоган и президент Кыргызской Республики Аскар Акаев. Участие руководителей двух братских стран в данном мероприятии еще раз убедительно продемонстрировало, какое важное значение они придают успешной реализации задуманного совместного проекта.

Всесторонняя мощная поддержка двух стран, их глубокая заинтересованность в скорейшем становлении учебного заведения способствовали быстрому росту и ускоренному развитию творческого потенциала университета. Эти двухсторонняя поддержка и заинтересованность проявлялись во всем. Например, любая правительственная делегация, прибывающая из Турции с деловым визитом в Кыргызстан непременно посещала наш университет. Во время своего официального визита в нашу республику президент Турецкой Республики Ахмет Сезер в сопровождении президента Кыргызской Республики Аскара Акаева в течение двух часов подробно знакомился с нашим университетом и встречался с его коллективом.

Дважды побывал в нашем университете тогда еще в ранге министра иностранных дел, а в настоящее время президент Турецкой Республики Абдуллах Гюль.

Само собой разумеется, мы близко дружили и тесно сотрудничали практически со всеми ведущими университетами Турции и особенно со Средневосточным техническим университетом.

Важно отметить, что этот университет является учебным заведением европейского типа, полностью соответствующим требованиям Болонского процесса.

Для нас особый интерес представлял созданный в структуре университета прекрасно оборудованный технопарк. Разработанные в его недрах технологические новинки нашли применение во многих отраслях народного хозяйства Турции. Конечно же, мы были очень заинтересованы в использовании этого опыта в стенах нашего учебного заведения. Тем более, что руководство и сотрудники Средневосточного технического университета очень старались помочь нам не только в освоении опыта по созданию и, самое главное, в эффективном использовании потенциала технопарка. Мы были заинтересованы в сотрудничестве с данным университетом и в деле подготовки научно-педагогических кадров для нашего инженерного факультета, для которого по перспективному плану развития университета на ближайшую перспективу было запланировано строительство нового современного здания, где предполагалось значительно расширить прием студентов.

Научная жизнь университета

В то время общественность нашей страны на волне эйфории, вызванной недавно обретенной государственной независимостью, начала задаваться вопросами: «Кто мы?» «Откуда мы?» «Куда нас ведут дороги Истории?» Учитывая особую общественную потребность в поисках ответа на них, мы решили провести международную конференцию на тему: «Этнониму «кыргыз» 2200 лет», посвятив ее 10-летию государственной независимости Кыргызской Республики.

На подготовительном этапе научного форума университет «Манас» выпустил второй том из серии «Материалы по истории кыргызов и Кыргызстана». В него вошли извлечения из китайских источников 11 в. до н.э. - XVIII в.н.э.

В результате нашей большой кропотливой организаторской работы, и особенно ученых-историков университета, на эту конференцию, которая состоялась 27-28 августа 2001 года, удалось собрать крупных востоковедов из многих стран как Востока, так и Запада, специализирующихся по данной тематике. Конечно же, высокий рейтинг участников конференции предопределил результативность, размах и глубину рассматриваемых научных проблем. Но значение конференции оказалось намного большим, чем предполагалось и ожидалось. Поднимаемые в докладах вопросы, выводы и заключения, сделанные выступавшими, многих заставили задуматься о необходимости решения многих не затронутых на конференции проблем.

Конференция пробудила живой азарт и интерес к дальнейшим научным поискам. Ведь на данном форуме древняя и средневековая история кыргызов и Кыргызстана рассматривалась на фоне истории всего тюркского мира.

Озвученные на конференции факты и сведения оказались чрезвычайно важными для понимания многих общественно-исторических явлений. В частности, меня они заставили задуматься о том, какой из ценностей, оставленных нам предками, принадлежит роль скрепляющего, цементирующего начала культурных и социальных общностей тюркского мира.

Обращаясь ко многим научным источникам, и прежде всего к истории мировых цивилизаций, я пришел к выводу о том, что именно цивилизация является такой ценностью и что феномен цивилизации не был чужд тюркскому миру, особенно в период его наивысшего расцвета. Как показывают исторические данные, именно такой звездный час в своей истории древний тюркский мир переживал в VI-VIII вв. в эпоху первого тюркского и второго северо-тюркского каганатов – мощнейших государственных образований имперского типа, объединивших тюркские племена в единое целое, приведших к формированию единой духовной культуры.

В различных частях этих крупнейших империй в свое время возникали города, ставшие административно - политическими, культурными и торговыми центрами.

Как свидетельствуют данные археологических и источниковедческих исследований, урбанистическая культура наиболее интенсивно развивалась в

западной части тюркского мира, особенно в Семиречье.

Конечно же, важнейшим достижением тюркского мира той поры явилось создание письменности. Изучение памятников тюркской письменности началось в XVIII веке. Участник экспедиции по изучению надписей на каменных стелах и изваяниях в Сибири, в долине верхнего Енисея, швед Страленберг назвал их руническими из-за близости их к письму, по типу начертаний хорошо известному в скандинавских странах. Это название было не совсем точным, но, как показало время, оно оказалось достаточно удобным и прочно вошло в научную терминологию.

Интерес к изучению рунической письменности резко возрос после открытия в Северной Монголии, в урочище Кошо-Цайдам, двух громадных памятников с руническими и китайскими надписями, когда после тщательного исследования было установлено, что один из них является памятником, текст которого относится к правителю Второй восточной тюркской империи Бильге Кагану, а второй - к его брату Кюль-тегину, военачальнику империи.

Российский академик В.В.Радлов и выдающийся датский тюрколог В.Томсен приступили к решению трудной задачи - к дешифровке рунической письменности. Первым удалось это сделать В.Томсену. Он установил генетическую зависимость 23 из 38 рунических знаков от арамейских букв. Арамейский алфавит, переработанный и приспособленный к звуковому строю тюркского языка, пополнился также несколькими знаками неарамейского происхождения.

Не менее важно и другое, а именно, языковое единство текстов, написанных руническим письмом. Этот научный вывод В.В.Радлова был подтвержден результатами последующих исследований тюркологов.

Подводя итоги проведенных исследований известными тюркологами последующего поколения, крупный специалист по истории тюркского мира профессор Сергей Григорьевич Кляшторный заключает: «Речь идет, таким образом, о едином литературном древнетюркском языке, распространенном в VII-X вв. на территориях Монголии, Южной Сибири и Семиречья (основная территория Тюркского каганата) и связанном с определенной системой письма. Возможно предположить, что в основе этого языка лежал племенной диалект Ашина (турк), превратившийся в государственный язык тюркского каганата и сохранивший значение своего рода литературного койнэ, т.е. общенародный язык или язык межплеменного или междиалектного общения для ряда родственных народов или племен».[7]

Таким образом, в VI-VIII вв. в тюркском мире сформировались все основные составляющие феномена цивилизации: государственность, урбанистическая культура, письменность, единый литературный язык.

Но почему-то в мировой научной литературе, специально посвященной истории мировых цивилизаций, тюркская цивилизация совершенно не упоминалась. Поэтому мы решили восполнить этот пробел. В этих целях мы и задумали провести международную конференцию, посвященную тюркской

---

[7] Кляшторный С.Г. Истории Центральной Азии и памятники рунического письма. - СПб., 2003.

цивилизации. Она состоялась в 2004 году под названием «Тюркская цивилизация в контексте глобализации».

На наше приглашение откликнулись ученые из России, Турции, Америки, Австралии, Франции, Дании, Китая, Индии, Японии, Казахстана, Узбекистана и Туркменистана. Присутствие на форуме представителей различных научных школ и течений пробуждало активный интерес практически к каждому выступлению. Поэтому скучать участникам конференции не приходилось. Их объединяла атмосфера всеобщей заинтересованности в освещении исследуемых проблем. Обсуждения проходили очень живо, энергично и конструктивно. Выступающие горячо поддержали идею о необходимости в дальнейшем углубленного изучения различных аспектов истории и развития тюркской цивилизации, активно используя при этом творческие контакты специалистов различных стран.

Учитывая, что тюркская цивилизация впервые стала объектом всеобщего научного интереса, носящего масштабный международный характер, участники конференции предложили создать при университете «Манас» Центр по исследованию тюркской цивилизации, чтобы придать дальнейшим исследованиям планомерность и системность. Также для освещения материалов исследований ученых различных стран в области изучения тюркской цивилизации ими была изложена просьба учредить научный журнал.

Рассмотрев эти предложения, ректорат университета «Манас» принял решение о создании Центра по исследованию тюркской цивилизации и учреждении научного журнала. Эти решения ректората позже были одобрены Попечительским советом – высшим органом университета.

Успех первой международной конференции, посвященной тюркской цивилизации, был во многом предопределен тщательно продуманной подготовкой и хорошей организацией ее работы. Однако не меньшую роль здесь сыграл и удачный выбор времени ее проведения. Это был период, когда внимание мировой общественно-политической мысли было устремлено к феномену цивилизаций.

Как мы хорошо помним, как только канула в лету биполярная система мирового устройства, тут же на авансцене истории зажглась звезда феномена цивилизаций. О нем заговорили в полный голос. Ведь в прежнюю эпоху он оставался за стеной молчания. И как только спала с феномена цивилизаций завеса биполярной системы мирового устройства, он превратился в центр притяжения внимания многих интеллектуалов и политиков, стал едва ли не основополагающим в их поисках решения проблем, как текущего момента, так и более отдаленного. Тон дискуссиям на эту тему, как известно, был задан американской интеллектуальной элитой в лице Френсиса Фукуямы и Самуэля Хантингтона.

Суть концепции Ф.Фукуямы, названной «Конец Истории», сводится к тому, что с уходом в небытие биполярной системы мирового устройства в мире наступит эра безраздельного господства западной либеральной, вернее, неолиберальной цивилизации, которая способна решить все проблемы: экономические, социальные и культурные, мучившие человечество испокон веков.

Таким образом, неолиберальная цивилизация есть венец Истории. И она как бы завершает процесс исторического развития человечества. Фукуяма пишет: «Видимо, мы становимся свидетелями конца истории как таковой. Это означает конечную точку идеологической эволюции человечества и универсализацию западной либеральной демократии как конечной формы человеческого правления. Конечно же, кое-где в третьем мире могут иметь место конфликты, но глобальный конфликт позади. И не только в Европе. Именно в неевропейском мире произошли огромные изменения, в первую очередь, в Китае и в Советском Союзе. Война идей подошла к концу».

Повторю важную мысль Фукуямы: таким образом неолиберальная цивилизация есть венец истории. Она как бы завершает процесс исторического развития человечества.

Далее автор задается вопросами: «Действительно ли мы пришли к концу истории? Другими словами, существуют ли еще какие-то противоречия, разрешить которые современный либерализм бессилен, но которые разрешались бы в рамках некоего альтернативного политико-экономического устройства? Поскольку мы исходим из идеалистических посылок, то должны искать ответ в сфере идеологии и сознания. Мы не будем разбирать все вызовы либерализма, исходящие в том числе и от всяких чокнутых мессий; нас будет интересовать лишь то, что воплощено в значимых силах и движениях и является частью мировой истории. Неважно, какие там еще мысли приходят в голову жителям Албании или Буркина-Фасо, интересно лишь то, что можно было бы назвать общим для всего человечества идеологическим фондом.

В уходящем столетии либерализму были брошены два главных вызова - фашизм и коммунизм. И, как известно, оба они окончательно бесследно исчезли». [8]

Очень скоро реалии жизни вынудили сменить тональность оценок и рассуждений о неолиберальной глобализации почти на 180 градусов. Одним из характерных примеров является взгляд, изложенный в статье американского журнала «Бизнес Уик», напечатанной в конце 2000 года. В ней говорится: «Если некогда считалось, что простое распространение рынка сможет уничтожить бедность, распустить диктатуры и объединить разные культуры, то сегодня одно упоминание о глобализации вызывает озлобление, разногласия и упреки, отчаяние вытесняет эйфорию». [9]

Я акцентировал внимание на вышеупомянутых концепциях американских политологов, вызвавших большой резонанс в мировом общественном мнении, чтобы подчеркнуть, насколько правильно было выбрано время для проведения первой международной конференции, посвященной вопросам тюркской цивилизации.

Что конференция состоялась в очень подходящее для нее время, красноречиво свидетельствует и тот факт, что на приглашение откликнулись име-

---

[8] Вопросы философии. – М., 1993. - №3. – С. 139.

[9] Business Week. – Nov.6. 2000. – P. 228

нитые ученые из многих стран, а также их неподдельная заинтересованность в рассмотрении научных проблем, касающихся тюркской цивилизации. Самое главное то, что эта конференция положила начало прекрасной традиции совместной научной деятельности специалистов из разных стран и разных научных школ для исследования проблем тюркской цивилизации.

Работой по организации исследования тюркской цивилизации и проведению международных научных форумов теперь плодотворно занимается созданный при университете Центр по исследованию тюркской цивилизации. Я горжусь тем, что был основателем и первым его руководителем. Центр организовал еще три конференции такого же уровня по важнейшим научным проблемам тюркской цивилизации. В рамках работы Центра стал выпускаться и научный журнал «Тюркская цивилизация». Всего в мою бытность руководителем Центра было издано два его номера.

Завершая разговор об исследовании проблем изучения тюркской цивилизации, считаю долгом сказать о том, что к этому важному делу был причастен и Чингиз Айтматов, гордость и символ нашего народа, еще при жизни признанный во всем мире гениальным художником и мыслителем XX века. Он был страстным поборником немеркнущих духовных ценностей, завещанных нашими предками, глубоко чтил их, развивал, давая им вторую жизнь в своих глубоко современных произведениях.

Мне вспоминается одно из памятных событий в летописи наших взаимоотношений. В то время мы с ним общались довольно часто. Как-то раз он позвонил мне. Голос в трубке звучал радостно и взволнованно. Чингиз Торекулович сообщил, что из московского издательства «Наука» получил прекрасный подарок и чтобы я готовил сүйүнчү! В данный момент, восторженно говорил Айтматов, я держу в руках настоящий шедевр, редкое издание в мире художественной литературы. Если ты сейчас не так занят, я приеду обрадовать тебя». Я тот час же ему ответил, что буду рад видеть его. Через некоторое время Чингиз Төрөкулович действительно вошел в мой рабочий кабинет во Фрунзенском горкоме партии и, широко улыбаясь, показал книгу, затем протянул ее мне. И с не скрываемой радостью произнес: «Это самый замечательный подарок нашему народу и всему тюркскому миру от московского издательства «Наука»!

Оказалось, он только что получил эту книгу по почте. Это была этико-дидактическая поэма Юсуфа Баласагуни «Благодатное знание» («Кутадгу билиг») - величайший памятник средневековой тюркоязычной литературы, изданная в серии «Литературные памятники».

Принесенную книгу Чингиз Төрөкулович подарил мне, сделав такую надпись: «Пусть это выдающееся произведение нашего великого предка вдохнет новую творческую энергию в нашу современную культуру. Ч.Айтматов. 23/XII 1983г.». Это пожелание оказалось пророческим. Свидетельство тому – яркий расцвет всей нашей национальной художественной культуры в XX веке, пробужденной феноменальным творческим взлетом нашего мэтра.

Когда наши эмоции несколько поутихли, мы заговорили о том, что нас волновало обоих. Он поделился тогда своей сокровенной мечтой о том

времени, когда политическая атмосфера в обществе будет благоприятствовать поискам и возрождению давно забытых, но очень нужных нам сегодня культурных ценностей, какой и является поэма «Кутадгу билиг» нашего знаменитого предка Юсуфа Баласагуни. Само собой разумеется, что для этого надо подготовить и вырастить кадры, способные заняться этим архисложным и, главное, чрезвычайно важным делом.

Я вспомнил о содержании этого давнего разговора, когда задумывал проведение первой международной конференции на тему тюркской цивилизации. Именно тогда я позвонил в Брюссель Чингизу Төрөкуловичу и поделился с ним своей задумкой. Он был очень обрадован, услышав это, и обещал обязательно приехать и принять участие в работе конференции.

Следует отметить, что он приехал тогда за неделю до начала конференции. Он остался чрезвычайно доволен программой конференции и составом её участников. Как мы и ожидали, участие такой масштабной фигуры в работе конференции, его проникновенная речь при её открытии в значительной мере способствовали созданию на ней дружественной и творческой атмосферы.

Хочу отметить, что в перерывах делегаты конференции окружали Чингиза Төрөкуловича плотным кольцом, задавали самые различные вопросы, касающиеся настоящего и будущего отечественной культуры, интересовались его творческими планами. Иностранных делегатов особенно интересовало его мнение относительно того, как смогут ужиться глобализация и самобытность национальных культур.

После конференции Чингиз Төрөкулович в течение нескольких дней практически постоянно находился в нашем университете. По просьбе студентов он провел ряд встреч с ними, встречался и с профессорско-преподавательским составом университета. Однако основное время он посвящал обсуждению с нами вопросов, поднятых участниками конференции. Это касалось, прежде всего, вопросов создания центра по исследованию тюркской цивилизации, определению его целей и задач, учреждения научного журнала, в котором получили бы отражение новые исследования проблем тюркской цивилизации. Айтматов проявил глубокую заинтересованность в решении вопросов, поставленных участниками конференции. После детального обсуждения всех проблем, в том числе кадровых и финансовых, мы пришли к единому мнению о наличии в университете возможностей и, самое главное, острой необходимости создать такой научный центр и учредить издание научного журнала о тюркской цивилизации.

Спустя несколько месяцев были приняты соответствующие решения ректората и Попечительского совета университета о реализации данных предложений.

Накануне возвращения в Брюссель Чингиз Төрөкулович еще раз заглянул ко мне в университет. После того как мы выпили по чашке чая, он заговорил неторопливо и доверительно: «Я хочу посоветоваться с тобой. Ты хорошо знаешь, что я всю свою жизнь творческую работу сочетал с административной деятельностью, и это давно стало для меня делом обыденным и

привычным. Как ты думаешь, после того как я оставлю службу в Брюсселе, найдется ли для меня работа, подходящая моему образу жизни и возрасту, в Бишкеке?» Подумав некоторое время, я уверенно ответил ему: «Да, такую работу мы найдем в нашем университете. Мы создадим для вас все необходимые условия. Выделим хорошее помещение, оборудуем должным образом. В приемной у вас будет дежурить секретарь, а в штатном расписании университета появится должность советника по культуре».

Сказать-то я сказал, но затем смутился и даже почувствовал, что густо покраснел. Было как-то неловко предлагать писателю с мировым именем должность советника по культуре всего в пределах университета.

Подумав буквально несколько секунд, он, добродушно рассмеявшись, сказал: «Что ж, я согласен и принимаю твое предложение».

Когда я немного успокоился, к нам зашел управляющий делами университета и, обращаясь к Айтматову, заметно волнуясь при этом, проговорил: «Чингиз Төрөкулович, в приемной вас ждет делегация молодежи. Они хотят просить вас встретиться со студентами после обеденного перерыва в большом актовом зале». Айтматов, улыбаясь, ответил: «Передайте им, что принимаю их приглашение с большим удовольствием и обязательно приду на встречу».

На следующий день на заседании Управленческого совета мы приняли решение о назначении Чингиза Төрөкуловича Айтматова советником ректора по культуре.

Должен сказать, что Айтматов очень дорожил своей связью с университетом, особенно со студентами. Он часто повторял, что общение с молодежью дает ему возможность почувствовать дыхание и темп современной жизни. Он довольно часто звонил нам из Брюсселя, живо интересовался, как идут дела в университете. А когда приезжал в Бишкек, обязательно приходил в университет, участвовал в обсуждении злободневных вопросов жизни студентов и преподавателей учебного заведения.

Как правило, с его участием обсуждались вопросы, связанные с деятельностью Центра по исследованию тюркской цивилизации, с планами научного журнала, который мы так и назвали «Тюркская цивилизация». Айтматов неизменно высказывал очень ценные замечания и рекомендации, поскольку был глубоко сведущим человеком в этой области. Коллектив университета видел и чувствовал в нем мощную духовную опору и силу, любил его и гордился своей дружбой и своим сотрудничеством с этим великим человеком. В свою очередь, и Чингиз Төрөкулович относился к сотрудникам университета и студентам с искренней симпатией и большой сердечной теплотой.

Непрерывная связь Чингиза Төрөкуловича с университетом в течение четырех лет оказывала благотворное влияние на жизнь всего коллектива, и в особенности его студенчества.

СЕМЬЯ

Как всякий нормальный и здравомыслящий человек, я при всей перегруженности работой всегда держал в центре повседневного внимания заботу о семье. Как известно, семья - это особый мир. И как всякий целостный мир, она соткана из самых различных составляющих. Не секрет, что по нашей кыргызской национальной традиции главой семьи является мужчина. И в силу этого он в ответе за все дела семьи и в семье, конечно же, прежде всего - за воспитание детей.

По воле всевышнего, у нас с Майрамкуль появилось на свет трое детей - сын и две дочери. Мы с женой с самого начала трудились в сфере научной деятельности. Майрамкуль, моя многолетняя верная и преданная спутница жизни, биолог по специальности, защитила кандидатскую диссертацию и работала доцентом в Киргизском государственном университете на биологическом факультете. Мы хотели, чтобы и наши дети в будущем тоже имели причастность к науке. Из этих соображений мы были заинтересованы в их отличной учебе. В свою очередь они тоже старались не огорчать нас непослушанием. Обе дочери, кроме общеобразовательной, посещали музыкальную школу, брали дополнительные уроки английского языка у учителей-репетиторов.

В те времена в интеллигентской среде культ образованности и всесторонней культурной развитости был глубоко укорененным и широко распространенным явлением. Мы стремились к тому, чтобы дать детям хорошее образование, ясно осознавая, что это поможет им в будущем при выборе профессии.

Время показало, что наши надежды на достойное будущее детей в основном сбылись. Все они получили высшее образование, стали квалифицированными специалистами, уважаемыми людьми. Старшая дочь Айгуль закончила факультет молекулярной биологии Второго Московского медицинского института, а затем аспирантуру Всесоюзного научно-исследовательского центра кардиологии. Там же защитила диссертацию на соискание ученой степени кандидата биологических наук. Вторая дочь Нургуль закончила экономический факультет Московского государственного университета им. М.В.Ломоносова. По завершении университета была приглашена на работу в Национальный банк Кыргызской Республики, где проработала ведущим экономистом в отделе денежной и кредитной политики до 2001 года.

К великому сожалению, из-за экономического кризиса пресловутая утечка мозгов затронула многих в нашей республике, в том числе и нашу

семью. В 1999 году Айгуль со своей семьей переехала в США. Там она устроилась в городе Балтиморе на работу в научно-исследовательском подразделении университета им. Дж.Хопкинса, где работает и по сей день.

Вслед за Айгуль в США переехала и Нургуль со своей семьей. Ее супруг, Джаныбек Адышев, проработав в течение года в университете Дж.Хопкинса в городе Балтиморе, переехал в Чикаго по приглашению Чикагского университета. В настоящее время Нургуль с Джаныбеком работают в этом университете.

Нужно ли говорить, как на первых порах после их отъезда мы тосковали по детям, особенно по внукам. Мы с Майрамкуль в какой-то мере успокоились только тогда, когда они нормально обустроились, внуки начали учиться, и когда все они привыкли к ритму и особенностям американской жизни. Нас очень радуют успехи наших детей, и особенно внуков. Внуки как-то незаметно выросли. Старшая из них, Айгерим, завершив учебу в Нью-Йоркском университете два года назад, продолжила образование там же в магистратуре, а после ее завершения устроилась на работу в «Токийском банке» в Нью-Йорке. Сын Нургуль и Джаныбека Алымбек, завершив учебу в чикагском лицее по совету сестры поступил в Нью-Йоркский университет «Stony Brook».

Примерно по такому же сценарию протекает жизнь семьи нашей старшей дочери Айгуль. У нее тоже двое детей. Старший Айбек, проучившись один год в лицее в Балтиморе, вернулся в Бишкек и поступил в Кыргызско-Российский Славянский университет. После успешного завершения учебы Айбек женился на своей любимой девушке Асель. У них прекрасная семья.

Я очень благодарен судьбе за то, что сегодня имею не только внуков и внучек, но и правнука и правнучку. Когда я вижу этих малышей, моя душа наполняется неописуемой радостью.

Айбек и Асель трудятся в сфере бизнеса и довольно успешно. Мне очень хочется верить, что они нашли именно то, что соответствует их призванию и отвечает их интересам. Дочь Айгуль Улжан (кстати, она носит имя моей матери) в мае 2011 года завершила учебу в университете имени Дж.Вашингтона в столице США и планирует продолжить учебу в магистратуре в этом же университете. Пока же она работает в одной из аудиторских компаний Вашингтона. Я уверен, что ей удастся реализовать задуманное, потому что по характеру она очень настойчивый и целеустремленный человек.

Мне чрезвычайно горестно думать и рассказывать о трагической судьбе моего сына Кубата. Но рассказать о нем необходимо. По традиции всякий раз накануне завершения очередным нашим ребенком школьного образования, я с ними обстоятельно обсуждал, кому какая специальность подойдет. После таких бесед дочери нередко меняли свои предпочтения. А вот Кубат твердо стоял на принятом им решении - пойти по моим стопам, выбрав философию.

Получив аттестат зрелости, он поступил на философский факультет Ленинградского университета. Закончив обучение в Ленинграде, поступил в аспирантуру философского факультета Московского государственного университета им. М.В.Ломоносова. После успешной защиты диссертации на

соискание ученой степени кандидата философских наук вернулся домой, в Бишкек. Здесь он стал активно заниматься научными исследованиями в области конфликтологии и толерантности. Он стал одним из основателей и ответственным редактором журнала ЮНЕСКО «Центральная Азия и культура мира», а также первого в отечественном Интернете журнала «Полисфера». С 1996 года он был бессменным директором Центрально-Азиатского центра предупреждения конфликтов. Его научные изыскания в области культурологии и политологии были теснейшим образом связаны с деятельностью ООН и ЮНЕСКО. Он являлся членом Американской ассоциации политических наук, экспертом Национальной комиссии ЮНЕСКО, всегда был среди инициаторов и организаторов ряда международных форумов. Его научная деятельность успешно сочеталась с педагогической. В течение пяти лет он являлся проректором Финансово-экономической академии, был удостоен почетного звания «Отличник народного образовании Кыргызской Республики».

Рассказываю об этом столь подробно, чтобы показать, какой это был блестящий и перспективный работник, в высшей степени интеллектуал современного Кыргызстана, которых так остро не хватает нашему суверенному государству.

В расцвете лет и творческих сил жизнь Кубата трагически оборвалась в результате автоаварии. Нам же, его родителям и родным, остались светлая память о нем и непреходящая боль ни кем и ни чем незаменимой потери.

ОТ РЕДАКТОРА

Во вторую часть размышлений Карыбека Молдобаева вошли его статьи, выступления, интервью, опубликованные в разное время в различных печатных СМИ республики и подобранные в хронологическом порядке.

Включить же их в данную книгу мы решили потому, что они являются своего рода живыми документами недавнего времени, свидетельством ушедшей эпохи. Эти материалы не только служат отражением былого, но и в определенной мере дополняют повествование автора о времени и о себе, добавляют важные штрихи к его портрету и портрету эпохи, в которую ему довелось творить.

КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ:
"ПУСТЬ И В НАШЕЙ СФЕРЕ СОЗДАЕТСЯ КОНКУРЕНТНАЯ СРЕДА СТОЛИЧНЫЙ ВУЗ"

В уме, широте эрудиции и глубоком такте этого весьма известного в нашем городе человека мне не раз доводилось убеждаться еще в годы, когда он занимал пост №1 в столичной партиерархии. Конечно, мыслить и действовать ему приходилось в жесткой системе координат, заданных тоталитарным строем. Но и в эпоху недоразвито «развитого» социализма бывший первый секретарь Фрунзенского горкома партии, экс-секретарь по идеологии ЦК КП Киргизии Карыбек Молдобаевич Молдобаев был одной из самых ярких фигур на киргизской общественно-политической сцене вплоть до 87-го года, когда «пришли иные времена, взошли иные имена». А моего сегодняшнего собеседника призвала к себе Москва златоглавая, вверив ему должность первого заместителя председателя Совета по делам религий при правительстве нашей многонациональной державы. С того момента общественность республики, признаться, выпустила этого человека из своего поля зрения. А жаль! Ведь на период его московской жизни на 6 лет, с 1987 по 93-й годы, пришлись самые драматические, «судьбоносные» зигзаги нашей истории. Не случайно наш разговор с Карыбеком Молдобаевым затянулся до позднего вечера...

После распада Союза я полтора года проработал в Российском Центре стратегических исследований. Конечно же, находясь в Москве, продолжал умом и сердцем быть связанным с родной кыргызской почвой, глубоко переживал все трудности, с которыми столкнулся молодой суверенный Кыргызстан, искренне радовался его большим и малым успехам. А в 93-м вернулся сюда, надеюсь, навсегда. И принял предложение возглавить зарождающийся Кыргызско-Турецкий университет. Собственно говоря, жизнь распорядилась по-библейски: «все возвращается на круги своя». Когда-то я начинал свой путь с преподавателя философии в стенах КГУ, прошел его по всем стадиям – от ассистента до заведующего кафедрой, затем, если помните, будучи зав. отделом науки и культуры ЦК КП Киргизии, да и в горкоме, и позднее, вновь в ЦК, курировал как раз-таки сферу образования. А теперь получил счастливую возможность самому побывать в ректорской «шкуре», которая порой напоминает шагреневую кожу.

- Карыбек Молдобаевич, в наше время случается, что какие-то структуры, в том числе образовательные, открываются под конкретную личность. Ну, надо своего человека пристроить, как-то ему порадеть,

почему б и не открыть – неважно что – агентство какое, ГАО или фондик, колледж либо вуз... В вашем случае, я уверен, все обстояло иначе. И все-таки давайте проясним ситуацию...

- Идея создания Кыргызско-Турецкого университета возникла, кажется, в 1994 году. Тогда два президента – Аскар Акаев и Сулейман Демирель – задумали открыть в Бишкеке вуз, который отвечал бы требованиям XXI века. Суть замысла заключалась в объединении сил, интеллектуальных ресурсов двух государств. Это было главным. Не менее важным мотивом явилось стремление выстроить духовный «мост» между нашими народами и культурами.

- У меня ваш рассказ вызывает вполне понятные ассоциации с историей закладки нашего Кыргызско-Российского Славянского университета, отцами-основателями которого тоже были президенты. Но тогда конкретное решение принималось на кыргызской земле, во время визита к нам в 1992 году Бориса Николаевича Ельцина. А где «зародился» ваш вуз?

- Замысел возник на земле Ата-Тюрка, в ходе первой поездки в Турцию Аскара Акаевича. Это был 1994 год. А уже в апреле 95-го, после полного согласования с турецкой стороной, в свет вышел указ нашего президента об открытии университета. Официальное же объявление о том, что «здесь будет вуз наш заложён» прозвучало в августе того же года, в дни приезда к нам президента С.Демиреля. Тогда на церемонии «закладки» будущего университетского «кампуса» (студгородка) оба государственных лидера публично заверили всех в прочности своих родительских намерений и огласили концепцию развития университета.

- Концепция - звучит интригующе, будущий «кампус» - тоже. Но позвольте узнать, где вы сейчас размещаетесь? Ведь, насколько я догадываюсь, помещение старенького детсада, где мы беседуем, - временное пристанище.

- Да, это временный приют, поскольку в нашем основном здании по проспекту Манаса, 56 (ну, вы-то его знаете, т.к. там когда-то располагался НИИ высокогорья и еще 11 разных учреждений) сейчас за счет турецкой стороны осуществляется капитальная реконструкция здания.

- Ага, значит, вы уже «вкусили», сходу погрузившись в ремонт, что такое «затурканная» ректорская жизнь. Ведь, как остроумно заметил Михаил Жванецкий, «ремонт – это не состояние, а процесс. Вы вошли в ремонт – это еще не означает, что он начался. Вы вышли из ремонта – это не значит, что он кончился». Или в турецком варианте все обстоит иначе?

- Ремонт, а правильнее – полная реконструкция, конечно, не праздник, даже когда турецкие друзья помогают. К счастью, нам с ними повезло. Ведь для нас обретение крыши над головой было жизненно важной задачей. Равно как и привести это здание, вернее, комплекс зданий в соответствие с международным стандартом. Как вы знаете, существуют требования, без которых нельзя открывать вуз...

- Да, у нас - свои, но в Турции, очевидно, иные?

- Речь, подчеркну, идет не о турецких, а о мировых, западных стандартах. Общая площадь нашего комплекса составляет 12,5 тыс. кв. метров. На нее по нормативам можно принять 2 тысячи студентов. Но главное, как вы понимаете, не количественные, а качественные параметры. И мы, к счастью, нашли ресурсы для кардинальной реконструкции, переделки всего университетского комплекса. Завершиться она должна в конце июня. Между нами говоря, весь этот процесс полностью финансируется турецкой стороной, проведшей тендер, разработавшей проект и выделившей под него ни много ни мало 6 млн. долларов. В тендере участвовало 12 фирм, и одна из них, победительница, теперь ведет все строительные работы.

- А что же предусматривает проект нового вуза?

- Анэс Гургенович, давайте условимся, что речь идет о современной университетской модели. Вы же знаете, как у нас открываются многие университеты, ведь их-то рождается много..

- Знаю. Даже в свое время разразился юмористическими стихами по этому поводу. Но действительность превзошла мои поэтические прогнозы! А вы то сами как относитесь к кроличьей плодовитости нашей системы образования?

- В принципе положительно. Потому что это создает конкурентную среду. Я думаю, не надо быть пророком, что – большинство из этих новоиспеченных вузов со временем сойдут с дороги и останутся, конечно, самые сильные, те, на которые будет спрос. А спрос зависит исключительно от качества подготовки специалистов. Так что бояться изобилия вузов не следует: пусть и в нашей сфере создается конкурентная среда.

- Это, конечно, нормальный рыночный подход: выживает сильнейший. Но все равно на душе тревожно: куда мы денем через 5-10 лет все эти армии доморощенных менеджеров, юристов, международников? Между какими такими народами они будут ходить с бакалавриатскими «корочками» в руках в попытках трудоустройства? Ведь государственной системы распределения больше не существует. Сегодня мы за счет открытия вузов (а их только в одном Бишкеке 26) оттягиваем молодежь с улицы, снимаем проблему безработицы – и это благо! Но не получит ли республика в скором будущем толпы дипломированных безработных?

- Я думаю, вашу тревогу разделяют сейчас многие. Но как предупредить такую опасность? На мой взгляд, контролером должна стать гласность. Несомненно, надо объективно информировать население о деятельности вузов, качестве подготовки кадров. Вот вы совершенно правильно говорите: столько международников готовим, а страна-то наша маленькая. Естественно, такое количество дипломатов нам не понадобится. Это факт. Это - первое. Во-вторых, а кто их обучает, на каком уровне?! Ежегодно все вузы дают свои объявления о приеме. Но в них абсолютно нет информации по затрагиваемым нами вопросам. Кто готовит студентов? Что и как им преподают? Есть ли реальная база для подготовки кадров?

И потом, располагаем ли мы данными – кого и сколько потребуется нашей стране?

открыли подготовительное отделение на 100 мест. По договору с турецкой стороной 50% мест принадлежат ей, но они решили пока готовить «подготовишек» у себя, после чего те приедут к нам. Так что сейчас все места заняты кыргызстанцами. Прием шел на конкурсной основе (4 человека на место) по тем факультетским специальностям, которые я перечислил выше. Осуществлялся он в Бишкеке и Оше путем тестирования, в ходе которого использовались турецкие (международные) и наши местные тесты. Но результаты экзаменов обрабатывались не здесь, а в Анкаре, в их центре тестирования. Экзаменуемый мог заполнить бланки по всем специальностям, т.е. сразу сдавать на все факультеты. А потом по итогам, по набранным баллам определялось, на какую из специальностей он может претендовать. Кстати, к нам на это отделение даже пришли несколько студентов из других бишкекских вузов. В течение года все поступившие будут изучать турецкий и английский языки, компьютерные технологии и по результатам выпускных экзаменов лучших мы «автоматом» зачислим в студенты.

- Стало быть, с будущего лета у вас появятся «законные» студенты. Ну а кроме «подготовишек» могут к вам поступать желающие?

- Конечно. Будет открытый конкурс. Планируется набор численностью 250 человек.

- Хорошо. А в перспективе вы намерены расширять круг факультетов, направлений, специальностей?

- Обязательно. Наш принцип такой - открывать новые структуры по мере создания должных условий. К примеру, во время октябрьского (1997г.) визита в Турцию Аскара Акаева был заключен договор о создании медицинского факультета...

- Знаю, слух о том сразу разнесся по земле кыргызской. И очень рад, что нашего полку прибудет. Надеюсь, начнем медицинскими «семьями» дружить.

- С удовольствием. Кстати, инициатива открытия такого родственного вам факультета принадлежит Сулейману Демирелю. Когда закладывали камень под фундамент «кампуса», высокий турецкий гость сказал: «Ну, какой может быть университет без медфакультета?!» И пообещал построить здесь Центр здоровья - мощную клинику, которая служила бы базой для обучения будущих врачей и, конечно, обслуживала население города, да и республики. Между прочим, в Турции, да и на Западе в целом, элитные клиники находятся в составе университетов.

- Слышали бы вас наши местные главврачи! К сожалению, они (да и руководство системы здравоохранения), как черт от ладана, шарахаются в сторону от предложений такого рода. В результате и наш факультет (да что мы - целая Медакадемия!) по существу не имеем своих клинических баз, являясь юридически «квартирантами» на территориях городских и республиканских больниц. Может быть, ваш пример окажется заразительным...

- К сожалению, в этом году мы еще не успеем начать строительство Центра здоровья. Весь же «кампус», т.е. университетский комплекс, будет

включать ряд учебных корпусов, общежития, дом для преподавательского состава, спортивно-оздоровительный и даже культурный центр. Это – автономный университетский городок.

- Известно, что классические университеты пользовались, да и пользуются, правами такой автономии, экстерриториальности, что и городской голова не вправе ступить на их землю без специального разрешения. Как у вас с этим будет обстоять – для мэра Бишкека сделаете исключение?

- И не только для мэра – для всех коллег и студентов Кыргызстана: пусть приходят, знакомятся с новым университетом, с современной образовательной моделью. К этому нас обязывают и общие задачи, и патриотизм, и традиционное кыргызско-турецкое гостеприимство.

- Рахмат, аксакал! Обязательно воспользуемся вашим приглашением.

Беседовал
А.ЗАРИФЬЯН,
Декан медфакультета КРСУ, профессор.
Газета "Утро Бишкека"
17.02.1998

«КОРНИ МОИ – В ГАРМОНИИ МАТЕРИ И ПРИРОДЫ»

Карыбеку Молдобаевичу Молдобаеву - 70 лет. Бишкекчане среднего и старшего возраста прекрасно помнят его - человека из поколения Усубалиева. Пусть простит меня уважаемый профессор и спишет это на впечатления журналиста - в недавнем прошлом казахстанца, не знавшего в лицо весь высший политический бомонд Кыргызстана советских времен, но мне показалось, что Карыбек Молдобаевич и Турдакун Усубалиевич схожи даже внешне: та же учительская степенность, даже величавость и одновременно необычайная простота и обходительность, идущие от подлинной интеллигентности.

Так получилось, что коллеги по университету, решив сделать приятное своему уважаемому "торага", приурочили к дате юбилея симпозиум по научному исследованию тюркской цивилизации, который проходит в эти дни в Кыргызско-Турецком университете «Манас». Тюркская цивилизация – один из предметов глубоких исследований доктора философских наук Молдобаева, ректора КТУ. Но это отнюдь не единственное дело, которому отдавал усилия ума и сердца в течение всей своей жизни профессор Молдобаев. Бишкекчане старшего возраста хорошо помнят Фрунзе начала 70-х вплоть до перестройки, как раз те годы, когда первым секретарем Фрунзенского горкома партии работал Молдобаев. В те годы столица - 12 лет подряд! - удостаивалась переходящего Красного знамени ЦК КПСС, Совета Министров СССР, ВЦСПС и ЦК ВЛКСМ.

... Живая история - говорят о таких людях, как Молдобаев. Заведующий отделом науки, образования и культуры ЦК Компартии Киргизии (это до того, как он был назначен первым секретарем столичного горкома партии), позже - секретарь ЦК КП республики, затем - заместитель председателя Совета по делам религий при Совете Министров СССР. Кавалер орденов Октябрьской Революции, Трудового Красного Знамени, Знак Почета, других государственных наград... Подозреваю, что, если бы все эти награды перечислялись в советское время, они отнюдь не вызывали восторга: привыкли мы тогда слышать об этих наградах. Сегодня - иное дело. Может, потому, что мы по-настоящему оценили то, чего стоило орденоносцам построить одну из самых могущественных держав своего времени - СССР.

Но сегодня, конечно, разговор не об этом. А о том, что наиболее волнует ректора Кыргызско- Турецкого университета "Манас".

- Карыбек Молдобаевич, почему несколько лет назад было решено создать именно Кыргызско-Турецкий университет, а не, скажем, кыргызско-израильский или пакистанский?

- Эта идея президентов двух государств - Аскара Акаевича Акаева и Сулеймана Демиреля. Цель такая - усилиями двух стран создать вуз, который смог бы стать университетом нового века, аккумулировав в себе, с одной стороны, мировые достижения университетского образования, с другой - лучшие национальные традиции двух народов. И в то же время университет должен был стать мостом между нашими государствами, как неоднократно подчеркивал в те годы Сулейман Демирель, золотым мостом.

Университетское образование - удовольствие дорогое, если говорить об университете современном, отвечающем требованиям информационной эпохи. И вот такое дорогое удовольствие оказалось по плечу двум нашим странам.

- Вы сказали, что, создавая университет, думали о синтезе не только двух научных школ, а и лучших традиций наших народов. А вот вы сами в Турции бывали?

- Конечно, много раз. Недавно вернулся оттуда. Мне вручили награду международного фонда интеллигенции тюркского мира "За заслуги перед тюркским миром".

Мы встречались с президентом Турции Ахмедом Сезером и ее девятым президентом Сулейманом Демирелем. Речь шла, в частности, и о симпозиуме, который идет в эти дни в нашем университете. Симпозиум должен стать своеобразным стартом созданного недавно при нашем университете научно-исследовательского центра тюркской цивилизации.

Центр ставит своей целью научное исследование прошлого и настоящего тюркской цивилизации, родословная которой берет начало с образования Великого Тюркского Каганата. Но главный акцент делается на исследование проблемы ренессанса тюркской цивилизации.

Вы знаете, что в современном развитии мира преобладают две тенденции: глобализация и возрождение цивилизации. Они взаимообусловливаются и в то же время борются между собой. Проблема возрождения цивилизации важна прежде всего для молодых независимых государств, потому что это - наши истоки. И перед нами очень остро стоят вопросы: кто мы, откуда и каким творческим потенциалом обладаем, чтобы творить свое настоящее и будущее.

Двухполярная система, когда мир был разделен на два цвета, символизирующих капиталистическую и социалистическую цивилизации, канула в Лету. Как только это произошло, встал вопрос: каким будет мир? И вот Фукуяма, американский историк японского происхождения, провозгласил тезис: "Конец истории". Он означает, что современная западная цивилизация и есть та цивилизация, которая будет жить вечно и во всем мире. Будет единая цивилизация, основанная на западной, а именно на демократии и либерализации экономики. А другой американский политолог объявил, что XXI век будет веком конфликтов цивилизаций.

«КОРНИ МОИ – В ГАРМОНИИ МАТЕРИ И ПРИРОДЫ»

Карыбеку Молдобаевичу Молдобаеву - 70 лет. Бишкекчане среднего и старшего возраста прекрасно помнят его - человека из поколения Усубалиева. Пусть простит меня уважаемый профессор и спишет это на впечатления журналиста - в недавнем прошлом казахстанца, не знавшего в лицо весь высший политический бомонд Кыргызстана советских времен, но мне показалось, что Карыбек Молдобаевич и Турдакун Усубалиевич схожи даже внешне: та же учительская степенность, даже величавость и одновременно необычайная простота и обходительность, идущие от подлинной интеллигентности.

Так получилось, что коллеги по университету, решив сделать приятное своему уважаемому "торага", приурочили к дате юбилея симпозиум по научному исследованию тюркской цивилизации, который проходит в эти дни в Кыргызско-Турецком университете «Манас». Тюркская цивилизация – один из предметов глубоких исследований доктора философских наук Молдобаева, ректора КТУ. Но это отнюдь не единственное дело, которому отдавал усилия ума и сердца в течение всей своей жизни профессор Молдобаев. Бишкекчане старшего возраста хорошо помнят Фрунзе начала 70-х вплоть до перестройки, как раз те годы, когда первым секретарем Фрунзенского горкома партии работал Молдобаев. В те годы столица - 12 лет подряд! - удостаивалась переходящего Красного знамени ЦК КПСС, Совета Министров СССР, ВЦСПС и ЦК ВЛКСМ.

... Живая история - говорят о таких людях, как Молдобаев. Заведующий отделом науки, образования и культуры ЦК Компартии Киргизии (это до того, как он был назначен первым секретарем столичного горкома партии), позже - секретарь ЦК КП республики, затем - заместитель председателя Совета по делам религий при Совете Министров СССР. Кавалер орденов Октябрьской Революции, Трудового Красного Знамени, Знак Почета, других государственных наград... Подозреваю, что, если бы все эти награды перечислялись в советское время, они отнюдь не вызывали восторга: привыкли мы тогда слышать об этих наградах. Сегодня - иное дело. Может, потому, что мы по-настоящему оценили то, чего стоило орденоносцам построить одну из самых могущественных держав своего времени - СССР.

Но сегодня, конечно, разговор не об этом. А о том, что наиболее волнует ректора Кыргызско- Турецкого университета "Манас".

- Карыбек Молдобаевич, почему несколько лет назад было решено создать именно Кыргызско-Турецкий университет, а не, скажем, кыргызско-израильский или пакистанский?

- Эта идея президентов двух государств - Аскара Акаевича Акаева и Сулеймана Демиреля. Цель такая - усилиями двух стран создать вуз, который смог бы стать университетом нового века, аккумулировав в себе, с одной стороны, мировые достижения университетского образования, с другой - лучшие национальные традиции двух народов. И в то же время университет должен был стать мостом между нашими государствами, как неоднократно подчеркивал в те годы Сулейман Демирель, золотым мостом.

Университетское образование - удовольствие дорогое, если говорить об университете современном, отвечающем требованиям информационной эпохи. И вот такое дорогое удовольствие оказалось по плечу двум нашим странам.

- Вы сказали, что, создавая университет, думали о синтезе не только двух научных школ, а и лучших традиций наших народов. А вот вы сами в Турции бывали?

- Конечно, много раз. Недавно вернулся оттуда. Мне вручили награду международного фонда интеллигенции тюркского мира "За заслуги перед тюркским миром".

Мы встречались с президентом Турции Ахмедом Сезером и ее девятым президентом Сулейманом Демирелем. Речь шла, в частности, и о симпозиуме, который идет в эти дни в нашем университете. Симпозиум должен стать своеобразным стартом созданного недавно при нашем университете научно-исследовательского центра тюркской цивилизации.

Центр ставит своей целью научное исследование прошлого и настоящего тюркской цивилизации, родословная которой берет начало с образования Великого Тюркского Каганата. Но главный акцент делается на исследование проблемы ренессанса тюркской цивилизации.

Вы знаете, что в современном развитии мира преобладают две тенденции: глобализация и возрождение цивилизации. Они взаимообусловливаются и в то же время борются между собой. Проблема возрождения цивилизации важна прежде всего для молодых независимых государств, потому что это - наши истоки. И перед нами очень остро стоят вопросы: кто мы, откуда и каким творческим потенциалом обладаем, чтобы творить свое настоящее и будущее.

Двухполярная система, когда мир был разделен на два цвета, символизирующих капиталистическую и социалистическую цивилизации, канула в Лету. Как только это произошло, встал вопрос: каким будет мир? И вот Фукуяма, американский историк японского происхождения, провозгласил тезис: "Конец истории". Он означает, что современная западная цивилизация и есть та цивилизация, которая будет жить вечно и во всем мире. Будет единая цивилизация, основанная на западной, а именно на демократии и либерализации экономики. А другой американский политолог объявил, что XXI век будет веком конфликтов цивилизаций.

- А как считаете вы?

- Во-первых, мир был и останется многоцветным. А это - цвета цивилизации. Они всегда взаимообогащали друг друга. Мир прекрасен тем, что многолик. Во-вторых, всегда были конфликты и лилась кровь. Но, на мой взгляд, виноваты не цивилизации, а интересы - экономические и политические. Это войны не столько цивилизаций, сколько интересов.

- Большая часть вашей жизни пришлась на советскую эпоху. Вы прекрасно знаете, каков был патриотизм тех времен – куда до него знаменитому американскому. Современные политики и ваши коллеги - вузовские преподаватели - говорят, что проблема нашей страны в том, что у нее нет национальной идеи. Поэтому Кыргызстан, как сказал недавно один из наших собеседников, это "корабль, который крутится в течение одиннадцати лет на одном месте...".

- Национальные идеи не придумывают. Они вырастают естественным образом, исходя из потребностей времени. Я бы предостерегся сказать, что у нас вообще нет национальной идеи. Разве национальное государство не есть важнейшая наша ценность? А веление времени и глобальная человеческая ценность - демократия? Или - рыночные отношения? Разве мы не должны ими дорожить? Кто, например, не знает, что нужно создать цивилизованную рыночную экономику, правовое государство и центром всех наших исканий сделать человека, ценности, которые его возвышают, делают счастливее. Другое дело - суметь сплотить людей вокруг этих ценностей. А все остальное, простите, - пустая болтовня. Конечно, большое значение имеет доверие к власти. Потому что кто эти ценности провозглашает? Прежде всего власть.

- Что помогло вам состояться как личность?

- Географически мои корни находятся в селе Мантыш Кочкорского района Нарынской области. Но многому я научился у матери. Отца мы лишились рано, и нас, пятерых детей, воспитывала она. Мать была исключительно авторитетным человеком и трудоголиком. Я не люблю, например, читать нотаций, и думаю, что это от матери. Она воспитывала личным примером. Во время нотаций ведь мы говорим всем давно известные вещи, а воспитывают только конкретные поступки.

И еще, думаю, на меня сильно повлияла природа нашего села. Она прекрасна. Не знаю, как воздействует она на человека, погрязшего в скверне, но меня она очищает.

- Откуда в мальчике из глубинки любовь к философии? Чем объясняется ваш интерес к истокам тюркской цивилизации и почему именно вас назначили ректором Кыргызско-Турецкого университета? Ведь к тому времени вы уже десять лет трудились в Москве.

- К философии меня привела любовь к античной культуре. Преподаватель античной литературы на филологическом факультете КГУ, куда я сначала поступил, была влюблена в нее. Древнегреческое искусство пропитано мифологией. Мне кажется, она сродни нашей национальной мифологии. Героический эпос "Манас", малые эпосы ведь тоже построены на

мифах. А они всегда - обобщение. Философия - тоже обобщение. И я перевелся на философский факультет МГУ.

Хорошо помню те годы. Это была романтическая эпоха: каждое воскресенье в университете давали концерт симфонической музыки... Не верю, когда говорят: я познал симфоническую музыку. Познать ее невозможно, к ней можно только приобщиться, слушая, растворяясь в ней, отрываясь от земли и оказываясь в гармонии. То же самое происходит, когда приобщаешься к изобразительному искусству. Помню, какое поразительной силы испытал потрясение, когда в 1955 году в музее им. А.С.Пушкина увидел "Сикстинскую мадонну". Ее тогда достали из запасников и, прежде чем передать Германии, в Дрезденскую галерею, показали народу. Точно так же был поражен, когда впервые увидел в Третьяковке "Черный квадрат" Казимира Малевича.

Что касается вопроса, почему выбор пал именно на меня, когда назначали ректора университета «Манас»... Да, тогда я, действительно, только что вернулся из Москвы, где в последнее время работал в Центре стратегических исследований. Но меня хорошо знал Аскар Акаевич Акаев. Он и предложил эту должность.

Идея ренессанса тюркской цивилизации была близка мне и раньше. А проникся я ею после крушения биполярного мира. Когда-то мощно заявившая о себе тюркская цивилизация со временем пришла в упадок. Ветры истории разбросали ее творцов и носителей по разным уголкам земли. Но наперекор всему, корни тюркской цивилизации остались живы. Было бы безумием отказываться от них. Поэтому, когда мне предложили стать ректором университета, я подумал, что это великолепная возможность заняться волнующей проблемой.

- А вот скажите, положа руку на сердце, что вы считаете самым значительным достижением своей жизни?

- Две вещи. 13 лет я проработал первым секретарем Фрунзенского горкома партии. Не считаю это лично своей заслугой, получилось счастливое совпадение. Пик развития столицы пришелся именно на эти годы. Бурное развитие получили все отрасли промышленности. Были построены мощные машиностроительные предприятия. Одновременно – поскольку эти заводы были в составе ВПК – город получал довольно щедрые материальные ресурсы, благодаря которым строилось жилье, объекты культуры, науки, здравоохранения, были реконструированы центральные проспекты.

Второе мое достижение – это все-таки, наверное, университет. Надеюсь, что он займет достойное место в интеграции нашей республики в мировое образовательное пространство.

К. ГЫРЬЯТЛИ.
Газета “Слово Кыргызстана”
15.11.2002

ВЫЗОВ ИСТОРИИ И НАША ГЛУХОТА

«Дух нации – это закваска для молодого вина в ветхих мехах трайбализма».
А.ТОЙНБИ

ТОЛЬКО вчера мы были полны энтузиазма в связи с обретенной независимостью. И большинством из нас она воспринималась как подарок судьбы. Раз это подарок судьбы, то и думать не думали о плате за независимость.

Между тем независимость - ноша не только почетнейшая, но и тяжелейшая из всех нош.

Жизнь показала, что постижение этой истины не дается изначально вместе с обретением независимости. Ее приходится выстрадать. И только проходя через все испытания, что уготованы нам на путях суверенного развития, и впитав в плоть и кровь идею о ценности независимого существования, сумеем доказать, что мы достойны независимости и что для нас она не есть случайный дар судьбы.

Коренные изменения в судьбах народов, по мнению выдающегося знатока всемирной истории Арнольда Тойнби, всегда есть результат вызова истории. При этом если одни находят адекватный ответ на него и преуспевают, строя жизнь на новых путях, то другие не находят в себе сил и мужества, чтобы ответить на вызов истории, терпят поражение и вынуждены вести маргинальное существование на обочинах истории.

Ярким свидетельством правоты слов патриарха историков XX века является история самого кыргызского народа. Его звездные часы наступали, когда он сплачивался во имя высокой цели. Так было, в частности, во времена зарождения и утверждения своей государственности на Енисее, и, конечно же, когда он стал во главе крупнейшего государства Центральной Азии - преемника тюркского и уйгурского каганатов, вошедшего в историю как Киргизское великодержавие.

Шанс еще раз подтвердить свою состоятельность на самостоятельное историческое творчество появился у нас в результате развала Советского Союза. Данный шанс есть не подарок судьбы, а вызов истории. Сумеем ответить на него - сохраним свое национальное лицо, нет - значит потеряем его.

Что же является цементирующим началом нации перед лицом вызова истории? Это, безусловно, национальный дух. "Дух нации, - писал Арнольд Тойнби, - это закваска для молодого вина в ветхих мехах трайбализма". Обрисованная Арнольдом Тойнби историческая модель как нельзя точно отражает наши реалии, возникшие после обретения независимости. То молодое вино, о чем говорится выше, и есть наше молодое государство, а закваска его - наш национальный дух.

И чем быстрее сумеем сбросить с себя старые меха трайбализма, тем быстрее обретем новую форму своего бытия, соответствующую нынешнему ренессансу национальной государственности.

Безусловно, у этого процесса многосложная составляющая. Прежде всего речь идет об экономической составляющей его. Ведь национальная консолидация всегда происходила на основе формирования целостной экономической системы.

Для этого необходимо, с одной стороны, развитие и совершенствование разделения труда между различными регионами страны. А с другой - наличие развитой системы коммуникаций. Здесь, без преувеличения, фундаментальное значение имеют инициированные Президентом А. Акаевым реабилитация стратегической дороги Бишкек - Ош и проект по выходу на океан и в Европу через строительство железной дороги Кашгар - Торугарт - Казарман - Джалал-Абад - Андижан.

Другая важнейшая составляющая данного процесса - это политическая воля к национальной консолидации. Именно она и явится нашим конкретным ответом на вызов истории. Сумеем подняться выше сиюминутных интересов, личных политических амбиций, преодолеть растерянность перед обрушившимися на нас трудностями, тем самым расчистим дорогу к национальному единению перед лицом нового вызова истории.

На нынешнем этапе становления и развития нашего молодого государства эти проблемы приобрели особую остроту. Об этом говорят факты.

Отдельные горячие головы, опьяненные азартом политической борьбы, практически покушаются на целостность нации и страны. Они грозятся отделить юг страны от ее севера. По-видимому, кому-то не терпится поскорее стать царьком хотя бы одной из разорванных частей единого целого.

Другие хотели бы найти себе счастье, подарив свою страну соседним государствам. Но наиболее продвинутые и романтичные из них хотели бы получить доступ к пирогу самой богатой страны мира – Соединенных Штатов Америки, став ее то ли 53-м, то ли 54-м штатом.

А третьи выступают пламенными борцами за воссоздание Советского Союза и возвращение доброго старого времени с милыми нашему сердцу дотациями из единого центра.

Все это говорит о том, что пока молодое вино национальной государственности будет ютиться в ветхих мехах трайбализма, а бациллы его разъедать дух нации, будет сохраняться и опасность центробежных тенденций.

И те политики, которые, не располагая другими вескими аргументами в

пользу своей состоятельности, прибегают к оружию трайбализма, фактически раскалывают целостность нации, играют ее судьбой.

Другая опасная сегодняшняя наша болезнь – это болезнь маргинализации сознания. Суть данного феномена заключается в том, что под давлением трудностей переходного периода некоторая часть политиков и интеллигенции начинает терять почву под ногами. Им кажется, что груз таких базовых национальных ценностей, как суверенное государство, нам не по плечу. Поэтому этот груз как можно скорее хотели бы переложить на плечи других, более сильных стран.

Да, самостоятельно вершить свою судьбу и в полном объеме нести за это ответственность – труд, действительно, тяжкий. Но куда более тяжко – быть перекати поле. Ведь кыргызский народ за свою многовековую историю не раз испытывал на себе эту участь.

Конечно, подобные умонастроения возникают не на пустом месте. Они порождены противоречиями дня сегодняшнего и инерцией прошлого.

Речь идет, во-первых, о последствиях чрезмерных ожиданий от обретенной независимости. На заре ее, казалось, что на путях рыночных преобразований и с помощью передовых стран сразу же начнется быстрый прогресс экономики. Тогда еще не догадывались, насколько трудными будут эти преобразования

А когда на нас вместо быстрого успеха обрушились все тяготы переходного периода, первоначальная эйфория сменилась разочарованием. И само собой разумеется, что это не прибавило людям оптимизма, любви к Отечеству.

Во-вторых, не следует забывать о все еще глубоко сидящем в нас синдроме "младшего брата". Советская идеология привила нам иждивенческую психологию, комплекс неполноценности. И мы уверовали во всесилие "старшего брата" и в то, что мы как нация со всеми ее атрибутами существуем только благодаря "старшему брату".

Сегодняшние реалии свидетельствуют о том, что мы все еще полностью не отрешились от советской ментальности. И она мешает нам увидеть в истинном свете новую реальность, услышать зов истории. Неужели до кое-кого все еще не дошло, что эра идеологического братства и причитающаяся за это дармовая кормушка уже безвозвратно канули в Лету? А на дворе - другие времена, когда характер и содержание отношений между странами и народами определяет господин рынок. И чтобы выжить и сохранить себя в конкурентной борьбе, которую диктует рынок, надо не халяву искать на стороне, а сконцентрировать все свое внимание на самом главном, на том, чтобы разбудить творческие силы самого народа.

Безусловно, в современную эпоху - эпоху глобализации - ни одна страна, даже самая могущественная, не может быть полностью самодостаточной. Поэтому интеграционные процессы охватили практически весь мир. Само собой разумеется, и Кыргызстан не может стоять и не стоит в стороне от этих процессов. В этом направлении в годы независимости сделано и делается немало.

Но все это делается, руководствуясь национальными интересами страны. Известная заповедь: "Не навреди!" прежде всего и больше всего относится именно к национальным интересам. Каждый из нас, как гражданин, как патриот, постоянно должен помнить об этом. Даже в самых сложных ситуациях, даже сильно отчаявшись в чем-то.

Настоящая интеграция может происходить только на равноправной основе, когда субъекты интеграции взаимно заинтересованы друг в друге и экономически, и политически. Ни один богатый дядя не поступится своими интересами ради бедного родственника.

Разве не предостерегает нас то, на какие рифы и подводные течения наталкивается объединительный процесс двух во всех отношениях (и по экономике, и по культуре, и по исторической судьбе) самых близких стран, таких, как Российская Федерация и Республика Беларусь? И ничем не обоснованная суета вокруг этого вопроса только вредит нашим национальным интересам.

История предоставила нам уникальный шанс - самоопределиться в выборе пути своего развития, и негоже нам так легкомысленно разбрасываться этой редчайшей возможностью. Сверхзадача для всех нас, наоборот, превозмогая все мыслимые и немыслимые трудности, которые встречаются и будут встречаться на пути нашего суверенного развития, подтвердить реноме нации

Этому, конечно же, не способствует культивируемый отдельными представителями интеллигенции комплекс неполноценности. Ими и прошлое, и настоящее, и даже будущее нации рисуется только в черном цвете.

Безусловно, критическое отношение к себе - это признак духовного здоровья. Но оно абсолютно ничего общего не имеет с огульным очернительством, безудержным нигилизмом, способными только подорвать веру народа в себя, его волю к созиданию.

Вместе с тем, чтобы встать вровень с задачами, которые диктует вызов истории, войти в шеренгу народов-строителей национального государства современного типа, нам необходимо преодолеть в себе и ограниченность полем "Айгайгака".

В этой замечательной притче, о которой в свое время я уже писал, повествуется о следующем. В одном из самых отдаленных уголков Керме-Тоо, отгороженном со всех сторон высоченными горами, приютился крошечный айыл. Жители его, отрезанные от всего остального мира, вели замкнутый образ жизни. И гордостью айылчан было маленькое ровненькое поле под названием "Айгайгак", где от силы могла бы разместиться только отара овец. Однажды к ним приезжают заморские гости-купцы. И когда по просьбе айылчан они поведали им обо всем увиденном, о тех бескрайних водных и земных просторах, через которые они прошли, самый сведущий среди айылчан воскликнул; "Неужели эти просторы, о которых вы только что поведали, могут сравниться с нашим полем "Айгайгак?".

Формы проявления комплекса "Айгайгака" самые разнообразные.

Он обнаруживает себя в наполеоновских замашках отдельных политиков. Они, глубоко не вникая в суть проблем, не имея более или менее продуманной программы по их решению, и только из-за гипертрофированной самовлюбленности действуют по принципу: "Пришел, увидел, победил".

Он обнаруживает себя и в нашем местечковом "патриотизме", когда те или иные по существу заурядные явления, будь то в науке или в художественной культуре, возводятся в ранг мировых достижений. Этот перечень можно было бы продолжить. Но главное не в этом.

Главное в том, чтобы понять, что, опуская все ниже планку требований к себе, мы окажемся в плену у провинциализма. А это путь в никуда, путь к прозябанию.

Главное в том, чтобы научиться чутко прислушиваться к зову времени, вызову истории. И только тогда мы сумеем сбросить с себя оковы комплекса неполноценности и комплекса "Айгайгака".

К. МОЛДОБАЕВ.
Газета “Слово Кыргызстана”
27.12.2002

ИЗ ЖЕМЧУЖИНЫ В ГОРОШИНУ И НАОБОРОТ

Бишкек готовится отметить свой юбилей. Только ли для проведения помпезных мероприятий это повод? Профессор, доктор философских наук, ныне ректор Кыргызско-Турецкого университета "Манас" Карыбек Молдобаевич Молдобаев был первым секретарем Фрунзенского горкома партии с 1973 по 1985 год. Как раз в те годы столица 12 раз подряд удостаивалась переходящего Красного знамени ЦК КПСС, Совета Министров СССР, ВЦСПС и ЦК ВЛКСМ. Облик Фрунзе тех лет остался в памяти горожан старшего поколения и, наверное, уже никогда не сотрется из нее: небольшая жемчужина у подножия гор, милый налет провинциальности на широких тенистых улицах и одновременно стремительное приобретение новых черт. Как получилось, что оригинальная жемчужина стала постепенно превращаться в заурядную горошину? Есть ли шанс, что столица снова переродится и из серого скопления жилищ, разбитых дорог и символических тротуаров, размытых дождями и вспученных корнями деревьев, превратится в отливающую перламутром жемчужину?

- Юбилейные даты, - говорит профессор Молдобаев, - имеют практический смысл, когда являются отправной точкой для осмысления места и роли юбиляра не только в прошлом, но и в настоящем, и в будущем. Особенно, когда речь идет о таких явлениях, как Бишкек.

Из истории известно, что Семиречье издревле являлось центром городской культуры. Здесь было, по меркам того времени, множество городов. Но Бишкеку выпала особая судьба. Когда он приобрел статус города, то сразу стал преобразовываться в город европейского типа. А это имело значение для вестернизации всего края, приобщения народа к мировой культуре.

Другой особенностью тогдашнего Пишпека было то, что он с самого начала формировался как интернациональное сообщество: здесь жили не только кыргызы, но и дунгане, узбеки, русские... Безусловную роль сыграли то, что город находился на Великом Шелковом пути, и близость Согдианы.

Согдийцы, как известно, всегда были активными торговцами. И Бишкек с самого своего зарождения стал центром ремесел, образования, культуры. Хотя, конечно, полноценным центром он стал постепенно, развиваясь.

Возникновение Пишпека как города европейского типа, естественно, сыграло решающую роль в закладывании основы новой ментальности народа. А когда образовалась Кара-Кыргызская автономная область, Пишпек превратился в мозговой центр края. Все идеи о том, каким быть Кыргызстану,

исходили именно отсюда. И, конечно, без такой мозговой атаки наиболее продвинутых представителей народа, без яростной борьбы разных видений будущего невозможно было создать государственность.

- Вы руководили столицей в самый пик развитого социализма, захватив и часть того времени, когда "самолет" стал постепенно терять высоту, но никто не имел представления, куда он приземляется. Что было самым трудным в те годы в работе первого секретаря?

- Осознание, что народ теряет веру, разочаровывается и озлобляется. Мы долго обещали людям земной рай (Никита Хрущев назвал даже конкретный срок - к 1980 году), но он все не наступал. Наоборот, все острее ощущался дефицит и продовольственных, и промышленных товаров. На нефтедоллары покупались предметы быта западного производства, в сознании возникало брожение: "Если мы - самая передовая страна, то почему товары выпускаем не самые лучшие?".

Как только мы приходили в трудовые коллективы, рабочие требовали, чтобы им выделили мясопродукты и другие товары народного потребления (как тогда это называлось). Именно такие проблемы привели к тому, что, когда рушилась система социализма, народ, в общем-то, взирал на это равнодушно.

Сильно тянула назад чрезмерная регламентация во всем. Все расписывалось сверху. Заводы, фабрики не могли свободно маневрировать ресурсами. Это, конечно, сдерживало творческий поиск.

- И тем не менее Фрунзе именно в те годы пережил пик градостроительства...

- Да, и я скажу, почему. Город стал мощным центром наукоемких производств. Быстро набирали темпы заводы ЭВМ, имени Ленина, приборостроительный, объединение "Ала-Тоо". Все они относились к военно-промышленному комплексу и довольно щедро финансировались. Технический уровень этих предприятий был на уровне передовых достижении страны, и кадры тут трудились высочайшей квалификации. Естественно, это откладывало отпечаток на ментальность населения. Но самое главное, эти предприятия вкладывали значительные суммы в развитие инфраструктуры города, например, магистралей, и сами выступали в роли исполнителей реконструкции главных магистралей. Я был тогда депутатом Верховного Совета СССР и это позволяло вместе с директорами этих заводов в любое время попадать на прием к министрам курирующих союзных министерств. Шел своеобразный торг - мы даем простор для вашего развития, вы нас поддерживаете.

Шел активный творческий поиск архитектурного облика столицы. Именно тогда разработали генплан, над созданием которого трудились в других и выдающиеся архитекторы из Москвы, в частности, профессор Улас.

Хотя, должен сказать, что поиск архитектурных решений был загнан в жесткие рамки финансирования и материальных затрат.

- Как выглядел бы сейчас Бишкек, если бы генплан выполнили до конца?

- Он был рассчитан на 20 лет, и к сегодняшнему дню его уже

осуществили бы. Концепция развития столицы состояла в четком функциональном районировании, сочетании компактности, красоты и максимальных удобств. Ведь посмотрите, военные топографы (это было во времена обретения Пишпеком статуса города) заложили основу очень разумной планировки: улицы как бы спускаются с гор и проветриваются идущим с них бризом. К сожалению, в дальнейшем, при застройке этот изначальный подход неоднократно нарушался.

- В чем, по-вашему, главная причина того, что Бишкек так и не расцвел окончательно, не превратился в яркий, своеобразный и ухоженный город?

- Одна из главных проблем в том, что в эпоху перестройки кризис власти привел к возникновению так называемых "шанхаев". У властей предержащих не хватило политической воли противостоять давлению самозахватчиков. По генплану мы должны были избавиться от Кузнечной крепости и других "шанхаев", но вместо этого возникли новые. Вопреки генплану и здравому смыслу. Это явление, мягко говоря, очень печальное. Вместо образца градостроительства, коим Бишкек являлся для других регионов страны, он стал примером торжества случайного архитектурного решения, непродуманной стихийной и хаотичной застройки.

Другая серьезная проблема - разбухание города, размывание его функциональной ценности как столицы. Концентрация всей городской культуры в одной точке (торговля, образование, искусство, бизнес) вредна. В стране должно быть по возможности больше точек роста, иначе другие города хиреют.

- Как воспрепятствовать процессу концентрации жизни в одном городе?

- Об этом должен думать наш мозговой центр - правительство, и в том числе Госкомиссия по архитектуре и строительству. Бишкек нужно разгрузить, сосредоточив его на главном.

Такое разграничение функций существует во всем мире. Если, например, Вашингтон в США является административным и культурным центром, то Нью-Йорк - деловым. Точно так же, как в Турции Анкара - административно-культурный центр, а Измир и Стамбул - деловые.

Вообще юбилей столицы должен, по моему убеждению, стать импульсом для осмысления и перспективы нашего города. Насколько я знаю, сейчас разрабатывается генплан столицы. Это должно быть нечто святое, неукоснительное, тогда он сработает.

Вы обратили, конечно, внимание на то,что идет реконструкция бульваров Эркиндик, Молодой Гвардии. Важно продолжить это начинание и, самое главное, осуществлять его концептуально, в связи с генпланом.

К. АСКЕРОВА.
Газета “Слово Кыргызстана”
23.05.2003

ПЛАН ДЛЯ СТОЛИЦЫ, ЧТО КРЫЛЬЯ ДЛЯ ПТИЦЫ

Уважаемый Президент Кыргызской Республики Аскар Акаевич!
Уважаемый мэр г. Бишкека Медетбек Темирбекович!
Дорогие бишкекчане!

Мы, нижеподписавшиеся, как люди, вложившие немало труда в развитие города и вросшие в него своими корнями, считаем своим гражданским долгом обратиться ко всем вам с вопросами, которые имеют судьбоносное значение для города и требуют безотлагательного решения.

Нас прежде всего беспокоит отсутствие до сих пор утвержденного Генерального плана города. Последний Генеральный план Бишкека был разработан под руководством Московского института ЦНИИП градостроительства. И был утвержден в 1970 г. правительством Киргизской Республики с расчетным населением 500 тыс. человек и территорией 13 тыс. га к 1990 г.

В течение последующих 20 лет (1971-1990 гг.) институтом "Фрунзепроект" совместно с Московским архитектурным институтом были разработаны проект детальной планировки города и градостроительно-планировочные документации по застройке отдельных районов города. На основании данных работ проводилась комплексная реконструкция города со сносом ветхих домостроений, которые занимали целые районы ("Заводской поселок", "Шанхай", "Черепки" и др.).

Было построено 4,5 млн. кв. м. общей площади жилья в комплексе с объектами соцкультбыта и инженерными коммуникациями. Реконструированы главные городские магистрали.

Высокие темпы развития города привели к тому, что расчетная численность его населения, заложенная в Генплан, была превзойдена уже к 1980 году. В 1981 году было принято решение о досрочной разработке технико-экономического обоснования (ТЭО) нового Генерального плана, которое было закончено и утверждено в 1986 году.

Однако по известным причинам (распад СССР, экономический кризис) разработка нового Генерального плана как бы сама по себе сошла с повестки дня.

Общий кризис затронул судьбы и действующего Генплана, на практике его параметры грубо нарушались. Речь идет прежде всего о нарушении таких параметров, как территория, численность населения. В результате размыты границы города. Новые поселения, которые появились вокруг города, застроены и застраиваются без соблюдения градостроительных требований, и они, мягко говоря, не вписываются в характер столичной застройки. Между тем они занимают огромную территорию.

Нерегулируемый же рост населения привел к резкому осложнению жизни города во всех ее аспектах: и экономической, и социальной, и культурно-бытовой. По переписи 1999 года в городе официально проживало 762,5 тыс. человек. А в действительности, по разным экспертным оценкам, в городе проживает более 1 млн. 200 тыс. человек. Конечно, город не располагает на это количество людей жильем и другими инфраструктурами, необходимыми для жизнеобеспечения, а также рабочими местами для ресурсов труда.

Эти тревожные факты, а прежде всего коренное изменение места и роли Бишкека как столицы суверенного государства, безотлагательно требуют разработки нового Генерального плана, который бы отразил современные реалии и стал главным законом действия для всех субъектов города.

И учитывая особую значимость данного документа, считали бы необходимым его разработку вести под патронажем Президента А.А.Акаева.

Дело в том, что разработку Генерального плана надо начинать с его основ, определения места и роли столицы в экономическом и социальном развитии страны на ближайшую и дальнюю перспективы. Это можно сделать только на уровне правительства страны.

На недавнем республиканском совещании ректоров А. Акаев особо подчеркнул, что наша концепция дальнейшего социально-экономического развития страны должна основываться на научно-технических новациях, опережающих время. В противном случае будем вечно в роли догоняющих, т. е. плестись в хвосте тех, кто идет по пути научно-технического прогресса.

А, как известно, основной научно-технический потенциал страны сосредоточен в г. Бишкеке. И он должен на более качественном уровне возродиться как инновационный центр всей страны, соединяющий науку, проектно-конструкторские и внедренческие центры и машиностроение, непосредственно состыкованное с научно-технической деятельностью. Столица должна приносить стране знания, опыт, квалификацию, профессионализм НТП.

Понятно, что это всего лишь исходная точка для определения места и роли столицы в социально-экономическом развитии страны. Опираясь на нее, предстоит детально проработать перспективы долгосрочного социального и экономического развития страны. А это под силу только правительству.

То, что работа над новым Генпланом затянулась надолго, объясняется главным образом причинами объективного характера. В основе их лежит недостаток опытных высококвалифицированных специалистов данного профиля. Давайте же вспомним, как разрабатывали предыдущий Генплан. Он разрабатывался по заказу республики, как уже было сказано выше, институтом ЦНИИП градостроительства с участием нескольких московских и фрунзенских отраслевых институтов. А, как известно, для разработки Генплана новой столицы Казахстана - Астаны проводился международный конкурс.

Мы хорошо понимаем, что привлечь крупные зарубежные творческие силы - задача не из простых. Поэтому без прямого участия Президента республики здесь не обойтись.

Другая проблема, которая не может не беспокоить всех нас, - это

проблема, связанная с общим культурным обликом города. Посмотрите, как мы содержим дома, где живем, здания и сооружения, где работаем, и в целом городскую среду. Фактически большинство зданий и сооружений остаются без надлежащего ухода и имеют неряшливый вид, причем не только снаружи, но и внутри. А посмотрите, как захламлены и необустроены прилегающие к ним территории. В таком же запущенном положении находятся уникальный музей скульптуры под открытым небом и монументальные памятники.

Да, последние два года городские власти предпринимают активные усилия по реконструкции городских магистралей, благоустройству мест отдыха горожан, наведению порядка в торговле и т. д. Главное теперь, чтобы работа по облагораживанию городской среды в разрезе всех ее составляющих (в каждом доме, каждом учреждении и вокруг них, на площадях и улицах, парках и т.д) проводилась постоянно и системно.

Здесь четко должно быть расписано, что должны делать конкретные физические и юридические лица для надлежащего содержания городской среды. Может быть, в этих целях стоит разработать паспорт на каждое здание и сооружение, чтобы можно было проконтролировать соответствующие субъекты по его соблюдению?

Необходимо произвести психологический перелом в утвердившейся за годы Советской власти нашей ментальности - уповать во всем на власть. Нынче ведь власть не является собственником всего и вся. Многое находится в частных руках или в руках акционерных обществ.

Поскольку экономическая среда преимущественно является уже не государственной, экономические субъекты столицы должны внести свой финансовый вклад в разработку и реализацию Генплана столицы, потому что они на жизнедеятельности Бишкека делают деньги. Может, будет оправданным открытие международного фонда поддержки развития Бишкека (содействия реализации Генплана столицы и содержания городской среды), учитывая, что Бишкек - туристический и финансово-банковский центр страны и его услугами пользуются прибывающие деловые люди, туристы и гости столицы.

Судьба столицы касается всех нас. Давайте объединим усилия, чтобы столица суверенного Кыргызстана радовала нас.

К.МОЛДОБАЕВ, ректор Кыргызско-Турецкого университета "Манас", профессор; Т.САДЫКОВ, ректор Академии художеств Кыргызской Республики, народный художник СССР; Т.КОЙЧУЕВ, директор Центра экономических и социальных реформ при Минфине Кыргызской Республики, академик НАН Кыргызской Республики; С.ИСКАКОВ, генеральный директор ОсОО "Кател"; И.ФЕДОРОВ, заслуженный строитель Кыргызской Республики; А.ИСАЕВ, заслуженный архитектор Кыргызской Республики; Г.КУТАТЕЛАДЗЕ, заслуженный архитектор Кыргызской Республики.

Газета “Слово Кыргызстана”
01.08.2003

ДОМ С ОТКРЫТЫМИ ОКНАМИ

С 4 по 6 октября в Бишкеке пройдет Второй международный конгресс "Роль и место тюркской цивилизации среди цивилизаций мира". Его организатор – Центр исследования Кыргызско-Турецкого университета «Манас».

Первый конгресс "Тюркская цивилизация на пороге третьего тысячелетия" был проведен примерно в эти же дни четыре года назад.

Наш собеседник доктор философских наук, ректор университета «Манас» Карыбек МОЛДОБАЕВ.

- Карыбек Молдобаевич, какая была необходимость в создании Центра исследований тюркской цивилизации при вашем университете и в проведении конгрессов на тему о ней?

- Есть исторические, филологические исследования, связанные с тюркской цивилизацией, но никто не исследовал ее саму. Она даже еще не вошла в научный оборот как термин.

Мы должны чувствовать за собой богатую историю и свои корни, чтобы не было комплекса неполноценности. Для этого, в первую очередь, и надо доказать реальность феномена "тюркской цивилизаций". Вообще любая цивилизация означает наличие сразу нескольких ценностей: развитой государственности, письменности, урбанистической и духовной культуры. Все это было создано тюркской цивилизацией в VI-VIII веках.

- Удалось после первого конгресса привлечь внимание ученых мира к интересующей вас проблеме?

- Да, если четыре года назад к нам приехали ученые из России и Турции, республик Средней Азии, то на эту заявки присланы уже из 32 стран: Франции, Великобритании, США, Германии, Японии, Израиля, Китая, Ирана, Пакистана, Индии и других.

- Ваш доклад на конгрессе считается основным. О чем вы будете говорить?

- С крушением биполярной системы на авансцене мировой истории доминируют две тенденции: глобализация и ренессанс цивилизаций.

Одновременно идут ожесточенные споры о будущем этих тенденций. В центре внимания мировой научной общественности - две крайние точки зрения. Первую из них выдвинул американский историк Френсис Фукуяма. В своей работе "Конец истории" он провозгласил, что с крахом коммунизма наступила эра повсеместного господства одной цивилизации - западной. К тому же она как наилучшее творение человечества обречена на вечное

существование. В работе другого американского ученого Сэмюэля Хантингтона "Конфликт цивилизаций", наделавшей много шума в научном мире, утверждается нечто абсолютно противоположное. По его концепции, цивилизованное многообразие мира как существовало, так и будет существовать. И поскольку они разительно отличаются друг от друга, конфликты между ними неизбежны.

Словом, проблематика цивилизации ныне, бесспорно, является самой животрепещущей проблематикой, стоящей в центре внимания как мировой научной общественности, так и политических кругов. И в то же время она есть одна из самых трудных для постижения проблем.

Ведь недаром в исследовании феномена цивилизации появляется все больше взаимоисключающих парадигм.

Это, по-видимому, объясняется тем, что:

- во-первых, судьбы цивилизаций трудно предсказуемы, сопряжены со многими неизвестными;
- во-вторых, их настоящее и будущее неразрывно связаны с судьбой человечества.

Реалии жизни на каждом шагу убеждают нас в том, что современный мир соткан из противоречивого диалектического единства двух тенденций: глобализации и ренессанса цивилизаций. Они, с одной стороны, взаимно дополняют и обогащают друг друга, а с другой - между ними идет постоянная борьба за жизненное пространство.

Как сохранить необходимое равновесие между глобализацией и цивилизациями – это и есть поистине судьбоносная задача XXI века. Приемлемое ее решение станет достойным ответом на вызов истории. Путь к нему, наверное, будет и тернистым, и долгим.

В настоящее время внимание научной общественности сконцентрировано прежде всего на геополитическом аспекте мирового устройства. И это, конечно, не случайно. Как только канула в Лету биполярная система, во весь рост встал вопрос: какая система должна прийти на смену почившей - однополярная или многополярная? Хотя при этом речь прямо не идет о судьбах цивилизаций, но незримо вопрос этот постоянно присутствует. Судьба мира, действительно, неотделима от судеб цивилизаций. Поэтому нельзя и невозможно рассматривать их в отрыве друг от друга. Ведь мир прекрасен прежде всего своим многообразием и многоцветьем, чему мы обязаны наличием у каждой цивилизации своих неповторимых индивидуальных черт, наряду с чертами общими, присущими всем цивилизациям.

Причем это многообразие, как считает общепризнанный авторитет в области футурологии О. Тофлер, не помеха прогрессу, наоборот, он зиждется именно на нем. Он особо подчеркивает, что "...чем больше мы приближаемся к экономике "третьей волны" (под этим термином подразумевается информационная эпоха - К.М.) тем большее значение приобретает культура. Отсюда следует, что ни одна расовая или этническая культура, ни одна религия, ни одна национальность не имеют монополии на лучшие

способности, которые требует экономика "третьей волны". Каждая культура, будь-то вестиндская, алжирская, кубинская или корейская, подходит к "третьей волне" со своей психологией, своим социальным характером, развивавшемся на протяжении веков".

Если это так, а в этом нет никаких сомнений, то для науки нет важнее задачи, чем исследование путей и механизмов функционирования конкретных культур и цивилизаций в условиях, которые диктует эпоха глобализации. Для этого прежде всего необходимо глубоко разобраться в том, что есть та или иная культура, цивилизация, чем они дороги как для своих носителей, так и для других. Какие существуют предпосылки для их возрождения в ответ на вызов эры информационной революции.

- Но при всем этом непременным условием сохранения и ренессанса цивилизаций является гуманизация глобализации?

- Да. Без этого тенденции маргинализации, начавшиеся в различных частях света как результат экономической конкуренции и все усиливающегося господства массовой культуры, могут приобрести необратимый характер.

Когда же речь идет о настоящем и будущем той или иной конкретной цивилизации, в частности, тюркской, то в нашем поле зрения мы постоянно должны держать как внутренние, так и внешние предпосылки ее полноценного функционирования и ренессанса. Если говорить о внутренних предпосылках применительно к тюркской цивилизации, то с полной уверенностью можно сказать, что они в целом благоприятные. Во-первых, тюркские народы, пережив за свою многовековую историю бесчисленное множество социальных драм, катаклизмов, не только не утратили, а, наоборот, еще более укрепили свою цивилизованную идентичность. Она стала их генетическим кодом. Следовательно, ее устойчивость против негативных воздействий извне очень велика.

Во-вторых, коренные геополитические сдвиги, происшедшие с уходом с исторической арены советской империи, открыли перспективу воссоединения разорванных в свое время частей единого тела тюркской цивилизации.

В-третьих, тюркская цивилизация благодаря особым историческим условиям существования восприимчива к иноцивилизационным новациям. При этом она воспринимает их не механически, а пропускает через призму собственных ценностей.

Что же касается внешних предпосылок функционирования и ренессанса тюркской цивилизации, то, как уже говорилось выше, они напрямую связаны с гуманизацией глобализации.

Как показывает анализ, процесс возрождения цивилизаций есть, с одной стороны, процесс возврата цивилизации к самой себе, а с другой - процесс ее самообновления.

– Есть, на ваш взгляд, на мировой сцене примеры возврата тюркской цивилизации к самой себе и самообновления ?

– Пожалуйста, Турецкая Республика. В ходе революционных преобразований, осуществленных под руководством Ататюрка, здесь прежде

всего расчистили национальную культурную почву от имперского наследия. В результате теократическое имперское государство уступило место национальному светскому, официальный язык империи османлыча уступил место национальному. Так происходило и по всем другим позициям.

Но это возвращение к себе не было возвратом к прошлому, а было шагом, направленным на освобождение созидательных сил нации от оков всего старого, отжившего. Насколько он был точно просчитан, показало время: Турецкая Республика выросла в буквальном и переносном смысле слова, как птица Феникс из пепла. Сегодня она - в когорте стран, шагающих вровень со временем.

Примерно через такие же процессы цивилизационного возрождения проходят ныне молодые тюркские республики Центральной Азии и Закавказья. Как и всякие глубинные преобразования, эти процессы идут в мучительных поисках как самих себя, так и своего места в общемировом процессе под названием глобализация.

Поиски самих себя осложняются, главным образом, двумя причинами. Перво-наперво, надо учесть глубокие раны оставшиеся на теле национальных цивилизационных ценностей от советского периода. Коммунистическая доктрина рассматривала их не как части единого целого, а как некий конгломерат несовместимых друг с другом разных антагонистических элементов. Все те ценности, которые не укладывались в прокрустово ложе коммунистической идеологии, беспощадно искоренялись.

Поэтому вновь обретшим государственную независимость народам тюркских республик пришлось заново открывать себя, свою цивилизационную идентичность. Но открывать себя не ради повторения пройденного, а ради настоящего и будущего. А это требует критического отношения к тому, что накоплено за многовековую историю народов, что имеется в национальной копилке ценностей, исходя из требований времени.

Но, к сожалению, на практике это не всегда удается. Порою мы оказываемся в плену ценностей, давно отслуживших свое.

- Например, каких, если говорить о Кыргызстане?

- Родоплеменное деление, например. Оно сегодня играет гораздо более активную роль, чем в советское время. И здесь власть не должна заигрывать с обществом. А она заигрывает, чтобы успокоить людей.

Настоящее и будущее тюркской цивилизации, как и любой другой, зависит от того, насколько она сумеет творчески претворить те позитивные начала, что несет в себе глобализация. В первую очередь, речь о ценностях демократии, рыночного механизма и, безусловно, информационных технологиях.

Одновременно мощные волны глобализации таят в себе угрозы смыва цивилизационных ценностей, если не принять эффективные превентивные меры по их сохранению и защите. Сегодня как никогда актуально звучит предостережение великого мыслителя Махатмы Ганди: "Мне совершенно нежелательно, чтобы мой дом был обнесен со всех сторон при плотно закрытых окнах. Наоборот, я хочу, чтобы культуры разных народов по

возможности без помех проветривали мой дом. Но при этом я никак не могу допустить, чтобы порывы хоть одной из них вырвали с корнем мою культуру".

Как известно, цивилизационные ценности делятся на две группы. Первая из них - это памятники давно минувших дней. У тюркской цивилизации есть величайшие памятники архитектуры, уникальные изделия эпохи бронзы. Эти бесценные реликвии можно сохранить и защитить путем консервации.

Вторая группа - это живые, действующие ценности. Генетическим кодом кыргызской нации заложены толерантность, восприимчивость к культурам других народов, умение преодолевать трудности. Вот эти ценности можно сохранить, защитить только путем развития и путем возрождения в соответствии с запросом времени. Как известно, многие цивилизации, когда-то громко заявившие о себе, постепенно сошли с исторической арены. Проходя через все испытания, крутые повороты истории, продолжают действовать немногие из них. Среди этих самых жизнеспособных цивилизаций находится и тюркская цивилизация. С наступлением эпохи глобализации она, как и все другие действующие цивилизации, стоит перед лицом нового вызова истории. Будущее тюркской цивилизации зависит от того, каков будет ее ответ на этот вызов.

К. АСКЕРОВА.
Газета “Слова Кыргызстана”
17.09.2004

всего расчистили национальную культурную почву от имперского наследия. В результате теократическое имперское государство уступило место национальному светскому, официальный язык империи османлыча уступил место национальному. Так происходило и по всем другим позициям.

Но это возвращение к себе не было возвратом к прошлому, а было шагом, направленным на освобождение созидательных сил нации от оков всего старого, отжившего. Насколько он был точно просчитан, показало время: Турецкая Республика выросла в буквальном и переносном смысле слова, как птица Феникс из пепла. Сегодня она - в когорте стран, шагающих вровень со временем.

Примерно через такие же процессы цивилизационного возрождения проходят ныне молодые тюркские республики Центральной Азии и Закавказья. Как и всякие глубинные преобразования, эти процессы идут в мучительных поисках как самих себя, так и своего места в общемировом процессе под названием глобализация.

Поиски самих себя осложняются, главным образом, двумя причинами. Перво-наперво, надо учесть глубокие раны оставшиеся на теле национальных цивилизационных ценностей от советского периода. Коммунистическая доктрина рассматривала их не как части единого целого, а как некий конгломерат несовместимых друг с другом разных антагонистических элементов. Все те ценности, которые не укладывались в прокрустово ложе коммунистической идеологии, беспощадно искоренялись.

Поэтому вновь обретшим государственную независимость народам тюркских республик пришлось заново открывать себя, свою цивилизационную идентичность. Но открывать себя не ради повторения пройденного, а ради настоящего и будущего. А это требует критического отношения к тому, что накоплено за многовековую историю народов, что имеется в национальной копилке ценностей, исходя из требований времени.

Но, к сожалению, на практике это не всегда удается. Порою мы оказываемся в плену ценностей, давно отслуживших свое.

- Например, каких, если говорить о Кыргызстане?

- Родоплеменное деление, например. Оно сегодня играет гораздо более активную роль, чем в советское время. И здесь власть не должна заигрывать с обществом. А она заигрывает, чтобы успокоить людей.

Настоящее и будущее тюркской цивилизации, как и любой другой, зависит от того, насколько она сумеет творчески претворить те позитивные начала, что несет в себе глобализация. В первую очередь, речь о ценностях демократии, рыночного механизма и, безусловно, информационных технологиях.

Одновременно мощные волны глобализации таят в себе угрозы смыва цивилизационных ценностей, если не принять эффективные превентивные меры по их сохранению и защите. Сегодня как никогда актуально звучит предостережение великого мыслителя Махатмы Ганди: "Мне совершенно нежелательно, чтобы мой дом был обнесен со всех сторон при плотно закрытых окнах. Наоборот, я хочу, чтобы культуры разных народов по

возможности без помех проветривали мой дом. Но при этом я никак не могу допустить, чтобы порывы хоть одной из них вырвали с корнем мою культуру".

Как известно, цивилизационные ценности делятся на две группы. Первая из них - это памятники давно минувших дней. У тюркской цивилизации есть величайшие памятники архитектуры, уникальные изделия эпохи бронзы. Эти бесценные реликвии можно сохранить и защитить путем консервации.

Вторая группа - это живые, действующие ценности. Генетическим кодом кыргызской нации заложены толерантность, восприимчивость к культурам других народов, умение преодолевать трудности. Вот эти ценности можно сохранить, защитить только путем развития и путем возрождения в соответствии с запросом времени. Как известно, многие цивилизации, когда-то громко заявившие о себе, постепенно сошли с исторической арены. Проходя через все испытания, крутые повороты истории, продолжают действовать немногие из них. Среди этих самых жизнеспособных цивилизаций находится и тюркская цивилизация. С наступлением эпохи глобализации она, как и все другие действующие цивилизации, стоит перед лицом нового вызова истории. Будущее тюркской цивилизации зависит от того, каков будет ее ответ на этот вызов.

К. АСКЕРОВА.
Газета "Слова Кыргызстана"
17.09.2004

всего расчистили национальную культурную почву от имперского наследия. В результате теократическое имперское государство уступило место национальному светскому, официальный язык империи османлыча уступил место национальному. Так происходило и по всем другим позициям.

Но это возвращение к себе не было возвратом к прошлому, а было шагом, направленным на освобождение созидательных сил нации от оков всего старого, отжившего. Насколько он был точно просчитан, показало время: Турецкая Республика выросла в буквальном и переносном смысле слова, как птица Феникс из пепла. Сегодня она - в когорте стран, шагающих вровень со временем.

Примерно через такие же процессы цивилизационного возрождения проходят ныне молодые тюркские республики Центральной Азии и Закавказья. Как и всякие глубинные преобразования, эти процессы идут в мучительных поисках как самих себя, так и своего места в общемировом процессе под названием глобализация.

Поиски самих себя осложняются, главным образом, двумя причинами. Перво-наперво, надо учесть глубокие раны оставшиеся на теле национальных цивилизационных ценностей от советского периода. Коммунистическая доктрина рассматривала их не как части единого целого, а как некий конгломерат несовместимых друг с другом разных антагонистических элементов. Все те ценности, которые не укладывались в прокрустово ложе коммунистической идеологии, беспощадно искоренялись.

Поэтому вновь обретшим государственную независимость народам тюркских республик пришлось заново открывать себя, свою цивилизационную идентичность. Но открывать себя не ради повторения пройденного, а ради настоящего и будущего. А это требует критического отношения к тому, что накоплено за многовековую историю народов, что имеется в национальной копилке ценностей, исходя из требований времени.

Но, к сожалению, на практике это не всегда удается. Порою мы оказываемся в плену ценностей, давно отслуживших свое.

- Например, каких, если говорить о Кыргызстане?

- Родоплеменное деление, например. Оно сегодня играет гораздо более активную роль, чем в советское время. И здесь власть не должна заигрывать с обществом. А она заигрывает, чтобы успокоить людей.

Настоящее и будущее тюркской цивилизации, как и любой другой, зависит от того, насколько она сумеет творчески претворить те позитивные начала, что несет в себе глобализация. В первую очередь, речь о ценностях демократии, рыночного механизма и, безусловно, информационных технологиях.

Одновременно мощные волны глобализации таят в себе угрозы смыва цивилизационных ценностей, если не принять эффективные превентивные меры по их сохранению и защите. Сегодня как никогда актуально звучит предостережение великого мыслителя Махатмы Ганди: "Мне совершенно нежелательно, чтобы мой дом был обнесен со всех сторон при плотно закрытых окнах. Наоборот, я хочу, чтобы культуры разных народов по

возможности без помех проветривали мой дом. Но при этом я никак не могу допустить, чтобы порывы хоть одной из них вырвали с корнем мою культуру".

Как известно, цивилизационные ценности делятся на две группы. Первая из них - это памятники давно минувших дней. У тюркской цивилизации есть величайшие памятники архитектуры, уникальные изделия эпохи бронзы. Эти бесценные реликвии можно сохранить и защитить путем консервации.

Вторая группа - это живые, действующие ценности. Генетическим кодом кыргызской нации заложены толерантность, восприимчивость к культурам других народов, умение преодолевать трудности. Вот эти ценности можно сохранить, защитить только путем развития и путем возрождения в соответствии с запросом времени. Как известно, многие цивилизации, когда-то громко заявившие о себе, постепенно сошли с исторической арены. Проходя через все испытания, крутые повороты истории, продолжают действовать немногие из них. Среди этих самых жизнеспособных цивилизаций находится и тюркская цивилизация. С наступлением эпохи глобализации она, как и все другие действующие цивилизации, стоит перед лицом нового вызова истории. Будущее тюркской цивилизации зависит от того, каков будет ее ответ на этот вызов.

К. АСКЕРОВА.
Газета "Слова Кыргызстана"
17.09.2004

всего расчистили национальную культурную почву от имперского наследия. В результате теократическое имперское государство уступило место национальному светскому, официальный язык империи османлыча уступил место национальному. Так происходило и по всем другим позициям.

Но это возвращение к себе не было возвратом к прошлому, а было шагом, направленным на освобождение созидательных сил нации от оков всего старого, отжившего. Насколько он был точно просчитан, показало время: Турецкая Республика выросла в буквальном и переносном смысле слова, как птица Феникс из пепла. Сегодня она - в когорте стран, шагающих вровень со временем.

Примерно через такие же процессы цивилизационного возрождения проходят ныне молодые тюркские республики Центральной Азии и Закавказья. Как и всякие глубинные преобразования, эти процессы идут в мучительных поисках как самих себя, так и своего места в общемировом процессе под названием глобализация.

Поиски самих себя осложняются, главным образом, двумя причинами. Перво-наперво, надо учесть глубокие раны оставшиеся на теле национальных цивилизационных ценностей от советского периода. Коммунистическая доктрина рассматривала их не как части единого целого, а как некий конгломерат несовместимых друг с другом разных антагонистических элементов. Все те ценности, которые не укладывались в прокрустово ложе коммунистической идеологии, беспощадно искоренялись.

Поэтому вновь обретшим государственную независимость народам тюркских республик пришлось заново открывать себя, свою цивилизационную идентичность. Но открывать себя не ради повторения пройденного, а ради настоящего и будущего. А это требует критического отношения к тому, что накоплено за многовековую историю народов, что имеется в национальной копилке ценностей, исходя из требований времени.

Но, к сожалению, на практике это не всегда удается. Порою мы оказываемся в плену ценностей, давно отслуживших свое.

- Например, каких, если говорить о Кыргызстане?

- Родоплеменное деление, например. Оно сегодня играет гораздо более активную роль, чем в советское время. И здесь власть не должна заигрывать с обществом. А она заигрывает, чтобы успокоить людей.

Настоящее и будущее тюркской цивилизации, как и любой другой, зависит от того, насколько она сумеет творчески претворить те позитивные начала, что несет в себе глобализация. В первую очередь, речь о ценностях демократии, рыночного механизма и, безусловно, информационных технологиях.

Одновременно мощные волны глобализации таят в себе угрозы смыва цивилизационных ценностей, если не принять эффективные превентивные меры по их сохранению и защите. Сегодня как никогда актуально звучит предостережение великого мыслителя Махатмы Ганди: "Мне совершенно нежелательно, чтобы мой дом был обнесен со всех сторон при плотно закрытых окнах. Наоборот, я хочу, чтобы культуры разных народов по

возможности без помех проветривали мой дом. Но при этом я никак не могу допустить, чтобы порывы хоть одной из них вырвали с корнем мою культуру".

Как известно, цивилизационные ценности делятся на две группы. Первая из них - это памятники давно минувших дней. У тюркской цивилизации есть величайшие памятники архитектуры, уникальные изделия эпохи бронзы. Эти бесценные реликвии можно сохранить и защитить путем консервации.

Вторая группа - это живые, действующие ценности. Генетическим кодом кыргызской нации заложены толерантность, восприимчивость к культурам других народов, умение преодолевать трудности. Вот эти ценности можно сохранить, защитить только путем развития и путем возрождения в соответствии с запросом времени. Как известно, многие цивилизации, когда-то громко заявившие о себе, постепенно сошли с исторической арены. Проходя через все испытания, крутые повороты истории, продолжают действовать немногие из них. Среди этих самых жизнеспособных цивилизаций находится и тюркская цивилизация. С наступлением эпохи глобализации она, как и все другие действующие цивилизации, стоит перед лицом нового вызова истории. Будущее тюркской цивилизации зависит от того, каков будет ее ответ на этот вызов.

К. АСКЕРОВА.
Газета “Слова Кыргызстана”
17.09.2004

КОМПЛЕКС «ПОЛЯ АЙГАЙГАК», ИЛИ ДУМЫ О НАЦИОНАЛЬНОЙ КОНСОЛИДАЦИИ

То, что произошло в стране, как бы ни называть свершившееся (революцией ли, переворотом), однозначно говорит о том, что страна нуждается в серьезных переменах буквально во всех сферах жизни: и в политической, и в экономической, и в социально-культурной. Главное теперь - найти адекватный ответ на вызов времени. Но на это способна только нация единая, сплоченная и тем самым сильная. Пока же мы, вместо того чтобы собирать камни, продолжаем разбрасывать их. Так долго продолжаться не может. Как можно быстрее надо покончить со смертельным для жизни нации вирусом, название которому "зацикленность". Зацикленность на своем местечковом, родоплеменном поле, на интересах сиюминутных в ущерб интересам коренным, общенациональным.

Что характерно, этот феномен развенчан, высмеян народной мудростью уже давно.

В пору еще далекой молодости мне посчастливилось побывать в затерянной в глубоком ущелье Тяньшаньских гор деревушке Сарыкамыш. Там я увидел поле Айгайгак и, самое главное, услышал, запомнив на всю жизнь, притчу о нем. Это поле примечательно тем, что является единственным ровным местом во всей округе. Размер его невелик. На нем можно разместить не более одной отары овец.

В притче повествуется об одном из редких событий в жизни деревни, оторванной от остального мира горными кручами и бездорожьем. Однажды ее посещают заморские путешественники. После первых минут знакомства они рассказывают о себе, о маршрутах своих путешествий, о том, через какие великие водные просторы и пространства суши пришлось им пройти и куда теперь держат путь. Тогда один из самых шустрых жителей деревни спросил: неужели на тех просторах, о которых вы нам поведали, есть поля более величественные и краше, чем наше поле Айгайгак? Притча актуальна и в наши дни. Именно эта зацикленность на своем клочке, на своем "поле Айгайгак", разъедает узел, цементирующий разные части нашего национального организма в единое органическое целое.

Сегодня, когда нация стоит не только перед очередными выборами президента, но и перед определением дальнейшего пути своего развития, мы прежде всего должны осознать, насколько губителен комплекс "поля Айгайгак" для нашей национальной консолидации. А без нее, без

национальной консолидации, не может быть ни стабильного государства, ни единства воли, необходимого для преодоления всевозможных терний на путях модернизации страны.

Кстати, здесь термин "нация" употребляется не в традиционном советском смысле, когда под нацией имелась в виду та или иная этническая общность, а в современном смысле, принятом во всем цивилизованном мире, обозначающем весь народ, всех граждан страны.

Коль это так, то наше национальное многоцветье (ведь в стране живут и рука об руку трудятся более 80 этнических общностей) - наше важнейшее богатство и преимущество. Примерно то же самое можно сказать и о многоцветье этническом. Правда, здесь цвета менее заметные, трудноразличимые. Тем не менее они есть. Речь идет о кыргызах южных и северных.

Но это никак не мешает их консолидации. Наоборот, является фактором, притягивающим друг к другу и взаимообогающим их. Тем самым он может только подпитывать процесс консолидации.

Конечно, степень национальной консолидации в решающей мере зависит от уровня экономической интеграции и развитости коммуникационных и культурных связей. А это не может произойти в одночасье. Ключ к решению этих проблем - равномерное размещение производительных сил по регионам республики с учетом их природных и трудовых ресурсов.

Кстати, такая программа была разработана еще в советское время. Понятно, сейчас ее необходимо переработать в соответствии с сегодняшними реалиями.

Но что нужно и можно решить незамедлительно, так это проблему политической составляющей национальной консолидации. Ее ядром является кадровая политика государства. Она приобрела особую актуальность с первых же дней независимости. Это и закономерно. Как известно, в советскую эпоху кадры на все важные, ключевые посты в республике подбирались и назначались Москвой. И народ к кадровым назначениям относился совершенно безучастно. А ныне он как хозяин своей страны хочет и вправе знать, по каким мотивам и критериям подбираются кадры. Прозрачность и гласность в кадровой работе - важнейшая предпосылка доверия к власти.

К сожалению, предыдущая власть не смогла четко сформулировать концепцию расстановки кадров, отражающую баланс интересов различных регионов страны, и на ее основе вести целенаправленную работу по выращиванию кадров новой формации. Этому помешала прежде всего зацикленность на поле семейственности. При таком подходе, конечно же, на первый план выступают интересы не общегосударственные, а личные.

Учитывая особую остроту данной проблемы, вызывающей множество разноречивых толков, усиливающих и без того накаленную обстановку в обществе, на наш взгляд, следовало бы как можно скорее разработать и озвучить основные принципы кадровой политики, адекватные ожиданиям народа.

Я мечтаю о том времени, когда при любом новом кадровом назначении

на высокий пост людей будет интересовать не откуда и из какого рода он, как это принято ныне, а созрел ли этот человек для данной должности, каков его творческий потенциал. Когда речь идет о балансе интересов различных регионов, имеются в виду не количественные параметры распределения мест по регионам, а подразумевается выращивание талантливых кадров в каждом из них. Именно кадры талантливые, наделенные даром глубоко чувствовать национальные интересы, способны стать человеческими мостами между регионами.

И тут приходит на ум правило расстановки кадров в советское время. Тогда во главе областей ставили, за редкими исключением, только выходцев из других областей. И это вполне оправдывало себя. Сейчас, когда вопрос о национальной консолидации встал во весь рост, тем более надо взять это правило на вооружение.

Кадровая политика, как и любая другая, в своих устремлениях должна отталкиваться прежде всего от того, какие задачи она призвана решать. На данном этапе, на мой взгляд, ее сверхзадача - служить делу консолидации нации.

Мы должны создать культ таланта, культ созидания, культ нравственной чистоты независимо от того, где, в какой сфере человек работает, какой пост он занимает. Нашим кредо должен стать принцип: любой талантливый кадр, любой талантливый руководитель - это достояние нации. Да, мысли эти не новы. Но наша драма в том, что их никто и не отвергает, но в то же время они не срабатывают.

Невольно приходит на ум парадоксальная мысль Аристотеля о том, что "известное известно немногим". Глубинная ее суть в том, что любые идеи, какими бы насущными, привлекательными сами по себе они ни были, овладевают умами людей только тогда, когда в них есть заинтересованность. Ныне, наверное, иные интересы довлеют над нашими умами. По-видимому, правы те, кто утверждают, что люди - продукт обстоятельств. Сегодняшние реалии, мягко говоря, не очень-то располагают к высоким ценностям.

Отсюда и зацикленность большинства из нас на интересах сиюминутных, мелочных, порою эфемерных. Этот наш комплекс предельно обнажили недавно прошедшие выборы в Жогорку Кеңеш республики, когда голоса избирателей многие кандидаты в депутаты ловили, используя в качестве наживки то мешок картошки, то полмешка муки и т.д. и т.п., тем самым унижая их человеческое достоинство.

Но при всем при этом было бы непростительной ошибкой впадать в пессимизм.

Дело в том, что не только обстоятельства творят людей, но, в свою очередь, сами люди выступают творцами обстоятельств.

Кыргызский народ - народ древний, образованный, восприимчивый ко всему новому, прогрессивному, обладает достаточным творческим потенциалом, чтобы преодолеть свои комплексы и твердо встать на путь национальной консолидации, без чего трудно рассчитывать на жизнь достойную и цивилизованную.

Хотелось бы, чтобы переломным моментом в этом отношении стали предстоящие выборы президента республики. Сейчас страницы газет, теле- и радиоэфир полны прогнозов, причем самых разноречивых, вплоть до полярных. Безусловно, в этих прогнозах присутствует и определенная доля пиара. Но для нас самое главное – выявить созидательный потенциал предстоящих выборов для консолидации нации и всеми силами способствовать его реализации. В этом контексте решающее значение имеют позиции двух знаковых фигур предвыборного марафона – Бакиева К.С. и Кулова Ф.Ш. Большинство народа связывает свои ожидания именно с ними. Поэтому у них есть реальный шанс превратиться в прочный каркас национальной консолидации. О самой конструкции каркаса, будем надеяться, они сумеют договориться.

К. МОЛДОБАЕВ,
профессор, ректор
Кыргызско-Турецкого университета «Манас»
Газета «Слово Кыргызстана»
20.05.2005

КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ: "У КЫРГЫЗСКО-ТУРЕЦКОГО УНИВЕРСИТЕТА «МАНАС» РЕПУТАЦИЯ БЕЗУПРЕЧНАЯ"

У Кыргызско-Турецкого университета «Манас» первый «круглый» юбилей. Ему 10 лет. Возраст по любым меркам детский. Однако стремительно ворвавшись в число ведущих вузов суверенного Кыргызстана, университет по праву пользуется солидной репутацией и заслуженным авторитетом в научных и образовательных кругах республики.

В преддверии юбилея мы беседуем с ректором университета, доктором философских наук, профессором Карыбеком Молдобаевым.

- Карыбек Молдобаевич, как и с чего началось зарождение и становление Кыргызско-Турецкого университета "Манас"?

- Идея создания в Бишкеке кыргызско-турецкого университета возникла в ходе встречи тогдашних глав двух государств - президентов Аскара Акаева и Сулеймана Демиреля. Но от зарождения идеи до ее воплощения мы шли два года. Когда меня назначили ректором вновь образованного вуза, ничего не было - ни здания, ни кадров. Все приходилось создавать на пустом месте.

Прежде всего для будущего учебного заведения требовалось подыскать подходящее помещение. Мы нашли здание, которое фактически разваливалось. Система отопления была разрушена и отключена, отсутствовали водоснабжение и канализация. Крыша насквозь прохудилась. Вот в таких условиях мы начинали создавать наш университет.

Положение осложнялось тем, что мы с самого начала задались целью создать учебное заведение по современным западным стандартам. С одной стороны трудности были неимоверные. Но с другой - у нас имелось существенное преимущество в том, что начинали мы с чистого листа. Над нами не довлели какие-либо стереотипы.

- Но ведь у вас не было практически и никакого опыта в этом деле?

- Это так. Поэтому мы достаточно долго бились над концепцией нашего университета. В то время, если вы помните, в Кыргызстане был своеобразный бум в сфере высшего образования. Вузы создавались с невероятной быстротой. Но в подавляющем большинстве у них не было соответствующей материально-технической базы, не было отвечающих требованиям дня академических кадров. Для начала мы определили модель нашего университета. Было решено исходить из модели вузов развитых западных стран. Это касается учебных программ, модели управления, системы материально-технического обеспечения.

В настоящее время страны Евросоюза в основном определились, какими

должны быть образовательные стандарты.

- В чем основная цель организации учебного процесса в вашем университете?

- Главный упор мы делаем на обучение по системе кредит-часов. Кстати, сейчас это стало очень модным веянием. Едва ли не все наши университеты заявляют, что работают по западной системе кредит - часов. Но в большинстве случаев наблюдается поверхностный подход. По западным стандартам на аудиторные занятия, то есть так называемые кредит - часы, отводится одна треть учебного времени, а две трети - на самостоятельную работу студентов. Большую часть времени студент должен самостоятельно добывать требуемые знания. Задача эта архисложная, но в то же время это самый продуктивный путь, Нет ничего прочнее и надежнее, чем знания, добытые человеком в результате самостоятельного упорного труда.

А чтобы студент мог самостоятельно добывать знания, нужны три обязательных условия. Первое. Это высокий уровень и качество преподавателей. Если преподаватель сам не является творческой личностью, созидателем, творцом, он не сможет привить эти качества своим студентам. Не секрет, что часто преподаватель читает студентам лекции, написанные много лет назад, он сам зачастую бывает не в курсе научных новинок. Значит, первое требование - мы должны иметь творческих, ищущих преподавателей.

Второе условие - это уровень и качество самих студентов. Надо сказать, что далеко не каждый студент обладает творческой жилкой, способностью самостоятельно и кропотливо заниматься исследовательской работой. Наша задача при приеме абитуриентов отбирать лучших, смотреть на них не как на некий источник дохода, а как на будущий субъект добывания знаний.

Третье важное условие - наличие в вузе соответствующей материально-технической базы. Чтобы студент мог самостоятельно добывать знания, должны быть отвечающие этим задачам лаборатории, оснащенные новейшим поколением приборов, должен быть соответствующий библиотечный фонд и, конечно, должны быть условия для проведения эффективной производственной практики.

- В какой мере ваш университет отвечает всем этим требованиям?

Скажу, что в смысле материально-технической базы наш университет соответствует этим требованиям в полной мере. У нас действуют физическая лаборатория, химическая, микробиологическая, лаборатория пищевой инженерии, само собой разумеется, компьютерная лаборатория. Все они оснащены новым поколением приборов. Оборудование получено в основном из США и Германии.

Библиотечный фонд содержит книги на русском, кыргызском, английском, турецком, немецком языках. Наши учебные корпуса, студенческие общежития построены по западным стандартам. Кстати, здания университета, построенные в районе старого аэропорта, удостоены ряда премий и наград международных конкурсов как за архитектурное решение, так и за качество его воплощения.

Должен заметить, что строительство кампуса нашего университета - это чрезвычайно дорогостоящий проект. Его сметная стоимость составляет 231 млн. долларов США. Уже построены два основных корпуса, студенческое общежитие, жилой дом для приезжих преподавателей, стадион, типография. Всего кампус разместится на площади 85 гектаров.

Без наличия соответствующей материально-технической базы мы не объявляем прием и не начинаем подготовку студентов по новым специальностям.

Если говорить об академических кадрах, то могу сказать, что у нас сосредоточены самые лучшие в республике. Во-первых, у нас условия несравненно лучше, чем в большинстве других учебных заведений. А во-вторых, оплата труда у нас одна из самых высоких.

Что касается учебных программ, то они изначально были ориентированы на западные стандарты. И чтобы подытожить разговор об условиях, должен сказать, что мы завершаем подготовительную работу по созданию двух технопарков. Один - по созданию программного продукта, второй - по пищевой инженерии, проще говоря, по переработке сельхозпродукции.

- Поясните, пожалуйста, каково предназначение этих технопарков, с какой целью они создаются?

- Первая задача технопарка - превратить определенные научные разработки в промышленные технологии. Вторая - адаптировать уже имеющиеся мировые технологии к условиям нашей страны.

В технопарках в творческом содружестве будут работать наши ученые, студенты, а также представители заинтересованных фирм.

Технопарки мы создавали по образцу Средневосточного университета в Турции, основанного в свое время американцами. Это университет американского типа, и язык обучения там английский. Недавно у нас побывали руководители ряда фирм, которые хотели бы сотрудничать с нашими технопарками. Они с одобрением отнеслись к тому, что нами сделано в этом плане. Главная на сегодня сложность - это принятие закона о технопарках. Проект его мы уже подготовили. Дело за соответствующими министерствами. Министры финансов А.Джапаров и промышленности, торговли и туризма А.Атамбаев заверили, что в предстоящем году они через правительство внесут данный проект на рассмотрение в Жогорку Кеңеш.

Кстати, принятия этого закона ждем не только мы, но и представители многих фирм Турции. Они выражают большое стремление сотрудничать с нами, поскольку намереваются через Кыргызстан выйти на рынки других стран Центральной Азии.

Если мы осуществим этот проект, то совершим мощный прорыв в повышении качества подготовки специалистов и кроме того это будет серьезный вклад в развитие экономики страны.

- Карыбек Молдобаевич, мне говорили, что вашей гордостью является Центр по исследованию тюркской цивилизации, созданный и бессменно возглавляемый вами.

- Это действительно так. Центр - мое детище. Между прочим, мы

первыми ввели в научный оборот понятие "тюркская цивилизация". Мы провели два международных конгресса по этой проблеме. Второй конгресс прошел в прошлом году с участием около ста ученых из 30 стран. В основном западных. В резолюции конгресса отмечалось, что термин "тюркская цивилизация" - это научная категория, которую следует ввести в официальный научный оборот и тем самым восстановить историческую справедливость.

В связи с 10-летним юбилеем университета мы проводим симпозиум "Глобализация и тюркская цивилизация". Уже получены заявки на участие от ученых из 20 стран.

Вообще я глубоко убежден, что без науки, без научных исследований университет не может работать на уровне требований времени. Наука тем хороша, что втягивает в свою орбиту всех обладающих высоким потенциалом преподавателей и студентов. Они вовлекаются в активную научно-исследовательскую работу, без которой невозможно преподавателям быть творцами самим и воспитывать будущих творцов.

- Все, что вы говорите, очень интересно и тут трудно что либо возразить. Но, согласитесь, что одним из главных показателей качества вуза является востребованность его выпускников. Как обстоят дела с этим в Кыргызско-Турецком университете "Манас"?

- Думаю, лучше всего обратиться к цифрам. Выступая недавно по случаю Дня образования, президент Курманбек Бакиев отмечал, что в целом по республике трудоустраиваются лишь 10 процентов выпускников вузов.

Мы ведем скрупулезный учет по каждому нашему выпускнику. Ежегодно у нас 85-90 процентов подготовленных нами специалистов трудоустраиваются, причем в первый же год выпуска. Это обобщенный показатель, который характеризует качество выпускников нашего университета. Главное - это востребованность специалистов, которых мы готовим.

- Насколько мне известно, многих потенциальных абитуриентов отпугивает от вашего университета то, что обучение у вас ведется на кыргызском и турецком языках. Это служит неким барьером, который не позволяет поступать к вам, быть может, весьма способным к наукам молодым людям. Вас это не настораживает?

- Во-первых, у нас существуют годичные подготовительные курсы, на которых студенты при соответствующем отношении к учебе могут достаточно прилично освоить кыргызский и турецкий языки. А во-вторых, мы уже на трех факультетах ввели обучение на английском языке. Сегодня немало выпускников средних школ имеют очень неплохую подготовку по английскому языку. К тому же с недавних пор мы образовали подготовительные курсы и по этому языку. Кстати, все, как мы их называем, "продвинутые" студенты изъявляют желание учиться именно на английском.

- Наверное, тех, кто намерен поступать в ваш университет, интересует, во сколько обходится здесь год обучения?

- Ни во сколько. Мы не только не берем со студентов плату за обучение, но и платим им стипендию. Причем довольно приличную в сравнении с

другими вузами республики. И если средняя стипендия составляет у нас где-то 700 сомов, то есть ребята, которые получают и более тысячи, а самые "продвинутые" получают даже по три тысячи сомов в месяц. Конечно, таких студентов единицы и погоды они, что называется, не делают, но они служат своеобразным ориентиром для остальных.

Думаю, это вполне естественно. Скажем, в наше время были так называемые ленинские стипендиаты. Их было даже не на вуз, а на огромную страну считанные единицы. Но уже само существование ленинских стипендий служило как бы стимулом, заманчивой цепью, к которой стремились многие студенты той поры.

- Карыбек Молдобаевич, по нашей достаточно продолжительной совместной работе в партийных органах республики знаю вас как глубоко порядочного человека с незапятнанной репутацией. И все же не могу не спросить вас вот о чем. К сожалению, реальность такова, что вступительные экзамены в вузы нередко превращаются у нас не в конкурсы знаний абитуриентов, а в конкурсы кошельков и положений их родителей. В периоды вступительных экзаменов коррупция в вузах республики переходит все рамки приличия. Как обстоит дело с этим в вашем университете?

- Отношу себя к счастливым людям уже потому, что начисто лишен головной боли по поводу, о котором вы говорите. Зачисляем мы студентов, во-первых, по результатам общереспубликанского тестирования, во-вторых, по результатам компьютерного тестирования во время вступительных экзаменов в нашем университете. Абитуриент имеет дело не с живым экзаменатором, а с компьютером. Итоги тестирования становятся известными экзаменуемому в тот же день.

Скажу откровенно, В дни приемных экзаменов ко мне нередко обращаются депутаты Жогорку Кенеша, министры, ответственные работники администрации президента и аппарата правительства с просьбой посодействовать в поступлении их чадам или близким. В подобных случаях я неизменно отвечаю, что договариваться со мной совершенно бесполезно. Вот если им удастся договориться с компьютером, уговорить его проявить снисходительность к их протеже, то пусть попробуют.

Это с одной стороны. А с другой - у нас абсолютно прозрачная система управления. Высшим органом является попечительский совет. Будучи ректором, я не вхожу в его состав. В прерогативу этого совета входят утверждение ректора и бюджета университета, оценка деятельности ректората и вуза в целом. Кроме того, существуют управленческий и ученый советы, ректорат. Управленческий совет, в который, кстати, входят и студенты, решает кадровые вопросы, вопросы приема и отчисления студентов. Ни по одному жизненно важному вопросу в Кыргызско-Турецком университете "Манас" не принимают келейных решений.

Крайне важную роль играет и то, что все преподаватели работают на контрактной основе. Контракт заключается на год, и при этом учитывается мнение самых заинтересованных лиц - студентов. Прежде всего они дают

оценку своим преподавателям. И если человек пользуется их недоверием, он лишается работы в нашем университете. Вот почему все академические работники чрезвычайно дорожат своей деловой, профессиональной и человеческой репутацией. Им чрезвычайно опасно ронять себя в глазах студентов вымогательством взяток.

Убежден, в этом плане у Кыргызско-Турецкого университета "Манас" репутация безупречная.

Беседовал
Вячеслав ТИМИРБАЕВ.
Газета «МСН»
09.11.2005

КАРЫБЕК МОЛДОБАЕВ: "НАША БЕДА – ОТСУТСТВИЕ РАЦИОНАЛИЗМА"

Ректора Кыргызско-Турецкого университета «Манас» Карыбека Молдобаева представлять бишкекчанам старшего и среднего поколения не нужно. Но за годы суверенитета Кыргызстана успело вырасти поколение, которое вряд ли помнит и знает, что в 1973-1985 годах К. Молдобаев работал первым секретарем столичного горкома партии, затем два года был секретарем ЦК Компартии Киргизии по идеологии. После обретения Кыргызстаном независимости стал основателем, первым и до настоящего времени бессменным ректором Кыргызско-Турецкого университета «Манас».

Везде, где бы этот человек ни работал, неизменно пользовался авторитетом и уважением за честность и принципиальность, преданность делу. В нем удивительным образом сочетаются высокая требовательность к подчиненным с уважительным и доброжелательным к ним отношением.

Сегодня Карыбек МОЛДОБАЕВ наш собеседник.

- Переходя к сути разговора, хочу спросить, чем вам запомнились годы, когда вы возглавляли столичный горком партии, что за это время было создано и построено в тогдашнем городе Фрунзе?

- Считаю, что мне просто крупно повезло. Именно на 1973-1985 годы пришелся период самого бурного развития промышленности во Фрунзе, определивший его современный экономический и архитектурный облик. Свою роль в этом сыграл резкий скачок в развитии машиностроительной и прежде всего оборонной отрасли, ставшей своеобразным донором при строительстве и реконструкции городской инфраструктуры. Дело в том, что она как отрасль приоритетная жила, как говорится, на широкую ногу в плане обеспечения материальными и финансовыми ресурсами и могла делиться ими с городом. Достаточно сказать, что все центральные автомагистрали столицы были реконструированы с помощью именно крупных машиностроительных предприятий. Скажем, проспект Мира-Манаса приобрел свой нынешний вид во многом благодаря оборонному заводу им. Ленина. Эти гранитные бордюры, реконструкция путепровода, самого большого в городе, эти стальные опоры линии электропередачи, которые до сих пор являются украшением улицы, были выполнены силами и на средства данного завода.

В свое время мы с тогдашним директором завода Дмитриевым А.И. поехали к министру оборонной промышленности СССР Финогенову и выпросили на реконструкцию этой улицы деньги, а главное материалы, из фонда Минобороны.

Большой вклад в благоустройство города внесло объединение "Ала-Тоо" - мощнейшее предприятие электронного производства.

Тогда же в городе появилась так называемая Восточная промзона. Тут выросли и превратились в мощные индустриальные предприятия заводы электронных вычислительных машин, электровакуумного машиностроения, сверл и др. Параллельно успешно развивались легкая и пищевая промышленности. Вышел на проектную мощность Кыргызский камвольно-суконный комбинат, широким спросом не только в республике, но и за ее пределами пользовалась продукция швейной фабрики "40 лет Октября" и трикотажного объединения «Илбирс», практически большинство кыргыстанцев ходили в обуви объединения "Чолпон".

В этот период город переживал и строительный бум. Быстрыми темпами наращивали производственные мощности городские строительные тресты, домостроительный комбинат, трест стройиндустрии. Кроме того, создавались строительные организации и управления при министерствах и крупных предприятиях. И все они работали на город. Вспомните, сколько домов во Фрунзе построил Кыргызский горнорудный комбинат, те же самые заводы им. Ленина, им. Фрунзе, приборостроительный, ЭВМ, объединение "Ала-Тоо".

В те годы в среднем ежегодно вводилось 300-350 тысяч кв. метров жилья. Из них около 100 тыс. за счет средств заводов, фабрик и иных структур. Они также строили детские сады, клубы, другие объекты социально-бытового назначения. Их доля в развитии социальной сферы составляла, примерно, одну треть.

И принципиально важно, что именно в те годы удалось разработать и утвердить генеральный план города. В его разработке участвовали четыре проектных института Москвы. Так что, повторюсь, именно в те годы город обрел современный архитектурный облик.

- Кстати, о генплане. В 60-70 годах город стал стремительно расширяться за счет микрорайонов, которых в Бишкеке с той поры насчитывается, если не ошибаюсь, шестнадцать. К сожалению, за годы суверенитета республики вокруг столицы образовалось кольцо более чем из двадцати так называемых районов самозастроек. Естественно, ни о каком генплане тут речи быть не может. Строительство ведется главным образом так, как позволяют финансовые возможности самозастройщиков. Не приходится говорить в таких условиях и о какой-либо инфраструктуре. Как оцениваете эту ситуацию вы как бывший руководитель города?

- Рассматриваю это как трагедию города. Не знаю в мире ни одной столицы нормального государства, где бы пренебрегали "конституцией" города - его генеральным планом. Ведь, образно говоря, он определяет, во-первых, какая должна быть несущая конструкция городского организма, а во-

вторых, параметры развития не только самого города, но и всей его агломерации. И те, кто не соблюдают эту "конституцию", по сути посягают на святая святых города.

Столица - это лицо страны. Зарубежные гости, как правило, судят о стране, об уровне ее развития, о благосостоянии и благополучии ее граждан прежде всего по впечатлению о столице. Не секрет, что если столица внушает доверие своей культурой, архитектурно-проектным и планировочным решением, то и инвестиции сюда идут охотнее.

К сожалению, разрешив беспорядочное неплановое строительство в Бишкеке, власти города тем самым, во-первых, разрушили цельный организм города, а во-вторых, не разрешили ничьих проблем. В прежние времена районы подобных застроек называли "шанхаями", в них нет самых элементарных удобств, никакой инфраструктуры. Да и строятся дома без всяких проектов, зачастую как попало. Помните, как мы в свое время боролись со всеми этими "шанхаями" и "нахаловками", сколько снесли их? Это была головная боль города. И вдруг на границе XX-XX1 веков мы начали возводить новые.

А когда нет элементарных условий для нормальной жизни, когда человеку нечем дорожить в этом городе, это же сказывается и на его отношении к окружающему, на его внутреннем мироощущении. Вот какая беда!

- У этой проблемы есть и другая сторона. Не секрет, что основные самозастройщики плотного кольца вокруг Бишкека - бывшие жители сельской глубинки. Перемещение целых блоков сельского уклада в город приводит к тому, что, потеряв связь с сельской субкультурой и не имея физической возможности включиться в городскую, мигранты создают так называемую "барачную" субкультуру, в рамках которой обломки аильных традиций переплетаются с наспех усвоенными ценностями квазигородской цивилизации. Бишкекские старожилы единодушно отмечают, что за последнее десятилетие столица стала заметно более грязной, неухоженной, замусоренной, менее зеленой...

- Вы абсолютно правы. Человека человеком делает культура. А вот эта маргинализация подрывает саму суть урбанистической культуры. Это особая культура. Приобщиться к ней можно, только если для этого есть соответствующие условия. Но как можно говорить, что вчерашние сельские жители приобщились к урбанистической культуре, если они живут даже в худших условиях, чем жили в своих родных местах.

Не будем забывать, что сельская культура имеет глубокие народные, национальные корни. Сельский уклад - это огромный пласт самобытной культуры нации. Сельские жители - носители духовной культуры народа. А когда они отрываются от своих истоков, когда лишаются того уклада жизни, к которому привыкли с ранних лет, который впитали с молоком матери, и при этом не вживаются в городской уклад, остаются чуждыми урбанистической культуре - это для них серьезнейшая драма. Я бы даже сказал - большая трагедия. Конечно, если бы они обрели здесь себя, нашли свою судьбу, свое счастье, было бы здорово. Но, к сожалению, они здесь ничего не приобрели, только потеряли. Причем и город многое потерял с их

массовым наплывом, и они потеряли.

- Наверное, этим можно объяснить всплеск агрессивности и правонарушений со стороны обитателей районов самозастроек. С одной стороны, безработица, невозможность найти дело по душе, которое бы давало им устойчивый и обеспечивающий нормальную жизнь заработок. А с другой - постоянное раздражение от вида благополучных и более обеспеченных горожан, живущих заметно лучше и "красивее" их, сельских изгоев.

- К сожалению, это так. И это трагедия огромного числа кыргызстанцев.

- После работы в горкоме партии вы стали секретарем ЦК по идеологии. Однако с распадом Союза и отстранением КПСС от власти с идеологией на бывшем пространстве СССР практически покончено. Как вы расцениваете этот факт?

- Реальная, живая идеология произрастает из социальной почвы. Искусственно придумать, насильно навязать народу идеологию едва ли на пользу обществу. Другое дело, если власть глубоко чувствует потребность общества, потребность страны в контексте времени и если она сумеет сформулировать эту потребность четко, понятно и тем самым задеть массы за живое, вдохновить и воодушевить их, то тогда, конечно, такая идеология нужна, она может укорениться и дать добрые всходы.

Я думаю, что сейчас самое главное для нас - консолидация нации. Говоря "нация", я имею в виду не сталинское определение ее, а общепринятое в современном мире понятие, когда под нацией подразумевается все население страны. Если мы сумеем консолидировать нацию (а это возможно только на созидательной идее), если мы сумеем сформулировать эту созидательную идею, то тогда она, бесспорно, овладеет массами. Но чтобы это произошло, она должна быть простой и ясной, а главное произрасти из нашей почвы, из нашей сегодняшней действительности.

По моим наблюдениям, люди страшно устали от того раздрая, который сопровождает нашу жизнь в последнее время. Устали от политиканов и от политиканства. Бесконечные деления на роды-племена, на регионы - это творение политиканов.

- Но если политиканам удается набирать очки среди граждан, если их идеи находят в определенных кругах поддержку, значит, их мысли и действия отвечают требованиям времени, отвечают тому, чего хотят и ждут люди?

- Знаете, я порой теряюсь, когда проходят выборы даже на уровне айыл окмоту. Избиратели как-то мало задумываются о том, что может поддерживаемый ими кандидат сделать для их села, для сельской общины. Главное, чтобы был из нашего рода-племени. Это самое настоящее самоубийство.

Вообще талант любого уровня и масштаба - это национальное достояние. Во главу угла надо ставить созидательный потенциал избираемого на пост человека. Кем бы он ни был. Совсем не обязательно, чтобы в кыргызских селах руководитель был кыргыз. Важно, чтобы он был хорошим организатором. Если человек талантлив, честен, добросовестен, он будет работать

вторых, параметры развития не только самого города, но и всей его агломерации. И те, кто не соблюдают эту "конституцию", по сути посягают на святая святых города.

Столица - это лицо страны. Зарубежные гости, как правило, судят о стране, об уровне ее развития, о благосостоянии и благополучии ее граждан прежде всего по впечатлению о столице. Не секрет, что если столица внушает доверие своей культурой, архитектурно-проектным и планировочным решением, то и инвестиции сюда идут охотнее.

К сожалению, разрешив беспорядочное неплановое строительство в Бишкеке, власти города тем самым, во-первых, разрушили цельный организм города, а во-вторых, не разрешили ничьих проблем. В прежние времена районы подобных застроек называли "шанхаями", в них нет самых элементарных удобств, никакой инфраструктуры. Да и строятся дома без всяких проектов, зачастую как попало. Помните, как мы в свое время боролись со всеми этими "шанхаями" и "нахаловками", сколько снесли их? Это была головная боль города. И вдруг на границе ХХ-ХХ1 веков мы начали возводить новые.

А когда нет элементарных условий для нормальной жизни, когда человеку нечем дорожить в этом городе, это же сказывается и на его отношении к окружающему, на его внутреннем мироощущении. Вот какая беда!

- У этой проблемы есть и другая сторона. Не секрет, что основные самозастройщики плотного кольца вокруг Бишкека - бывшие жители сельской глубинки. Перемещение целых блоков сельского уклада в город приводит к тому, что, потеряв связь с сельской субкультурой и не имея физической возможности включиться в городскую, мигранты создают так называемую "барачную" субкультуру, в рамках которой обломки аильных традиций переплетаются с наспех усвоенными ценностями квазигородской цивилизации. Бишкекские старожилы единодушно отмечают, что за последнее десятилетие столица стала заметно более грязной, неухоженной, замусоренной, менее зеленой...

- Вы абсолютно правы. Человека человеком делает культура. А вот эта маргинализация подрывает саму суть урбанистической культуры. Это особая культура. Приобщиться к ней можно, только если для этого есть соответствующие условия. Но как можно говорить, что вчерашние сельские жители приобщились к урбанистической культуре, если они живут даже в худших условиях, чем жили в своих родных местах.

Не будем забывать, что сельская культура имеет глубокие народные, национальные корни. Сельский уклад - это огромный пласт самобытной культуры нации. Сельские жители - носители духовной культуры народа. А когда они отрываются от своих истоков, когда лишаются того уклада жизни, к которому привыкли с ранних лет, который впитали с молоком матери, и при этом не вживаются в городской уклад, остаются чуждыми урбанистической культуре - это для них серьезнейшая драма. Я бы даже сказал - большая трагедия. Конечно, если бы они обрели здесь себя, нашли свою судьбу, свое счастье, было бы здорово. Но, к сожалению, они здесь ничего не приобрели, только потеряли. Причем и город многое потерял с их

массовым наплывом, и они потеряли.

- Наверное, этим можно объяснить всплеск агрессивности и правонарушений со стороны обитателей районов самозастроек. С одной стороны, безработица, невозможность найти дело по душе, которое бы давало им устойчивый и обеспечивающий нормальную жизнь заработок. А с другой - постоянное раздражение от вида благополучных и более обеспеченных горожан, живущих заметно лучше и "красивее" их, сельских изгоев.

- К сожалению, это так. И это трагедия огромного числа кыргызстанцев.

- После работы в горкоме партии вы стали секретарем ЦК по идеологии. Однако с распадом Союза и отстранением КПСС от власти с идеологией на бывшем пространстве СССР практически покончено. Как вы расцениваете этот факт?

- Реальная, живая идеология произрастает из социальной почвы. Искусственно придумать, насильно навязать народу идеологию едва ли на пользу обществу. Другое дело, если власть глубоко чувствует потребность общества, потребность страны в контексте времени и если она сумеет сформулировать эту потребность четко, понятно и тем самым задеть массы за живое, вдохновить и воодушевить их, то тогда, конечно, такая идеология нужна, она может укорениться и дать добрые всходы.

Я думаю, что сейчас самое главное для нас - консолидация нации. Говоря "нация", я имею в виду не сталинское определение ее, а общепринятое в современном мире понятие, когда под нацией подразумевается все население страны. Если мы сумеем консолидировать нацию (а это возможно только на созидательной идее), если мы сумеем сформулировать эту созидательную идею, то тогда она, бесспорно, овладеет массами. Но чтобы это произошло, она должна быть простой и ясной, а главное произрасти из нашей почвы, из нашей сегодняшней действительности.

По моим наблюдениям, люди страшно устали от того раздрая, который сопровождает нашу жизнь в последнее время. Устали от политиканов и от политиканства. Бесконечные деления на роды-племена, на регионы - это творение политиканов.

- Но если политиканам удается набирать очки среди граждан, если их идеи находят в определенных кругах поддержку, значит, их мысли и действия отвечают требованиям времени, отвечают тому, чего хотят и ждут люди?

- Знаете, я порой теряюсь, когда проходят выборы даже на уровне айыл окмоту. Избиратели как-то мало задумываются о том, что может поддерживаемый ими кандидат сделать для их села, для сельской общины. Главное, чтобы был из нашего рода-племени. Это самое настоящее самоубийство.

Вообще талант любого уровня и масштаба - это национальное достояние. Во главу угла надо ставить созидательный потенциал избираемого на пост человека. Кем бы он ни был. Совсем не обязательно, чтобы в кыргызских селах руководитель был кыргыз. Важно, чтобы он был хорошим организатором. Если человек талантлив, честен, добросовестен, он будет работать

не на себя, а на благо всех. Если с его помощью село сделает шаг вперед, это будет на благо всех, в том числе на благо превалирующего здесь клана или рода. Нет же. Сельчане лучше своего бездельника и бездаря поставят во главе айыл окмоту и мало думают, что от этого страдать будут и они сами.

Наша беда - отсутствие рационализма. Мы и на уровне власти, и на уровне рядовых граждан можем решить свои проблемы только на путях рационализма. К сожалению, вот этого рационализма у нас нет. Нет его и при подборе кадров. Если бы при подборе кадров республиканского масштаба руководствовались в первую очередь интересами дела, это было бы примером и для тех же сельчан. Они же ориентируются на высшие органы власти, подражают им, копируют их.

Главное, чтобы люди знали и видели свою выгоду, свои интересы. А это возможно только на путях трезвого и объективного анализа, на путях рационализма.

- В связи с этим как вы, Карыбек Молдобаевич, расцениваете то, что происходит сегодня в республике? Эти бесконечные пикеты, бессрочные митинги, шантаж власти по поводу и без повода, требования какого-либо села или группы недовольных граждан отставки президента, премьер-министра, парламента?

- С огорчением наблюдая за всем этим, я усматриваю здесь прежде всего деформацию нравственности, утрату элементарной логики, деградацию, которая поразила сегодня значительную часть общества. Нагляднее всего это проявилось в том, что мы узнали о состоянии дел в наших учреждениях исполнения наказаний.

Да, там содержатся люди, которые нарушили закон, но они остаются гражданами нашей страны, это дети нашей земли, я не думаю, что в них не сохранилось ничего человеческого. Преступив закон, они получили по заслугам. Находящиеся в колониях люди должны отчетливо понимать, что за преступления против общества надо нести ответ и искупать свою вину. Но вместе с тем не позволено создавать им в неволе нечеловеческие условия.

Я думаю, в том, что произошло в колониях, вина не только заключенных. Серьезная доля вины лежит на работниках ГУИН. Ведь не секрет, что через них, при их помощи проникали за высокие заборы наркотики, оружие и много других запрещенных вещей. Если бы система ГУИН работала на уровне предъявляемых требований, многих безобразий можно было бы избежать. В этом я уверен твердо.

Конечно, прощать тех, кто нарушил законы, нельзя. Но важнее понять, как и почему стало возможно такое, вскрыть корни явления. К сожалению, то ожесточение, та непримиримость, которые наблюдаются сегодня в обществе, - это путь в никуда.

Беседовал
Вячеслав ТИМИРБАЕВ.
Газета «МНС»
25.11.2005

ИДЕОЛОГИЮ НЕЛЬЗЯ ВЫДУМАТЬ, ЕЕ НАДО ВЫСТРАДАТЬ

Распоряжением президента Курманбека Бакиева создана рабочая группа по разработке концепции государственной и национальной идеологии Кыргызстана. Главная задача этой идеологии - содействовать общегражданской консолидации, духовно-нравственному и социально-культурному развитию общества. Руководство рабочей группой возложено на госсекретаря республики Дастана Сарыгулова. Члены группы, а это отдельные министры, депутаты Жогорку Кенеша, видные ученые, общественные деятели должны к 20 февраля т.г. внести концепцию на рассмотрение президенту и в парламент республики.

Да, мы действительно истосковались по объединяющему всех нас началу. Таким должен бы стать по идее наш государственный суверенитет. Ведь это уникальный дар судьбы, придающий нации более высокий статус и одновременно такую же высокую ответственность. И чтобы быть достойной их, нация должна быть сильной, сплоченной. Ибо для решения общегосударственных задач требуется единая воля всего народа.

К сожалению, после обретения независимости вместо ожидаемой национальной консолидации пошел родоплеменной и местечковый раздрай. Произошло это, по-видимому, оттого, что государственный суверенитет достался нам без каких-либо усилий, как это бывает в большинстве случаев. Следовательно, не было и испытаний предродовыми муками. Объединительный, консолидирующий эффект от неожиданно свалившейся на нас независимости оказался соответствующий. И не случайно мы вместо того чтобы напрячь силы на сбережение, упрочение и развитие консолидации общества, занялись совершенно противоположным – перетягиванием одеяла на себя, тем самым ослабляя еще молодой неокрепший организм суверенитета государства.

Настала пора тщательно проанализировать, осмыслить уроки пройденного за годы независимости пути и определиться относительно ценностей, способных вдохнуть в нас новую энергию, необходимую для консолидации нации, которые являются основой, стержнем государства. Одной из таких ценностей, безусловно, могла бы стать идеология. При условии, если она выстрадана как ответ на вызовы времени. Суть же проблемы в том, сумеем ли мы сделать правильные выводы из уроков недавнего прошлого и понять умом, почувствовать всем своим нутром необходимость адекватного реагирования на вызовы времени. Именно уроки

недавнего прошлого подсказывают нам направление поиска ответов на вызовы времени.

Речь идет прежде всего о том, что при определении приоритетов фундаментального характера, как показал опыт, нельзя исходить из интересов сиюминутных, популистских. Интересов отдельных личностей, кланов или групп.

Тем более в эпохи тектонических сдвигов, какой является современная эпоха.

Одной из особенностей текущего момента я бы назвал генеалогический бум, начавшийся сразу же после обретения независимости и продолжающийся поныне. Порожден он во многом тем, что в советское время большинству приходилось скрывать свое бай-манапское происхождение. И как только рабоче-крестьянские корни перестали выполнять роль фактора политической благонадежности, тут же начался обратный процесс. Стали активно искать и "находить" в своей родословной, особенно дальней, легендарных героев и мудрецов.

Этот повышенный интерес к генеалогии очень умело, и не без успеха, эксплуатируют соискатели депутатских мандатов и выборных должностей. Тем самым еще сильнее разжигая страсть к генеалогии. На этих же струнах играло и бывшее руководство страны, всячески поддерживая и поощряя пышные мероприятия во славу представителей родовой аристократии.

Бесспорно, помнить и чтить свое прошлое, хранить память о предках и оставленное ими историческое наследие - долг всех живущих. Но вместе с тем время неумолимо диктует свое. И если мы не хотим безнадежно отстать в своем развитии, то должны, обязаны настроиться на волну времени, идти в ногу с ним.

Да, это непросто. Да, это чрезвычайно трудно. Это требует напряжения всех сил: интеллектуальных, физических, нравственных. Больше того, не исключено, что придется переступить через себя, через свой привычный образ жизни. Ведь в корне меняется весь жизненный уклад. Соответственно должны меняться и наши ценностные ориентиры. Однако процесс этот идет очень медленно, больше того, чрезвычайно болезненно. Наша драма в том, что мы одной ногой стоим на почве новой эпохи - эпохи рыночной экономики, а другой все еще опираемся на обломки эпохи патриархальщины.

Какое отношение имеет вышесказанное к идеологии? Самое прямое. Любая идеология возникает из потребностей в консолидации людских общностей во имя определенных целей. Будь это род или племя, этнос или нация и т.д. С уходом с исторической арены социально-экономического строя происходит смена и идеологической системы. Это общая закономерность. Однако это акт не одномоментный. Он представляет собой чрезвычайно сложный процесс.

Убедительное свидетельство тому – те коллизии, с которыми мы сталкиваемся на пути идеологической самоидентификации. С одной стороны, современные реалии жизни - зарождение рыночных отношений и ростков демократизации постепенно формируют в нашем сознании рациональный

взгляд на действительность. С другой же стороны, над нами все еще довлеют рудименты идеологии тех времен, когда благополучие каждого и всех зависело от родо-племенной солидарности.

Но то время давно и бесповоротно ушло в прошлое. Потеряла свои ценность и значимость его идеология. Но остались о тех временах воспоминания, перевоплотившись в легенды и мифы. Их обаяние ныне используется для реанимации ценностей давно минувших дней. Причем используется в корыстных целях. Разве не факт, что в предвыборной кампании большинство кандидатов в депутаты, как правило, апеллируют к своим кланам, сородичам и соплеменникам. Тем самым уже априори деля избирателей на своих и чужих. И избиратели во многих случаях на эту удочку попадаются.

Здесь налицо полный разлад между запросом эпохи, в которой живем, и теми ценностными ориентирами, о которых идет речь. И пока мы не преодолеем эту раздвоенность, постоянно будем наступать на одни и те же грабли, выбирая в парламент, на другие выборные должности не наиболее достойных, а "своих".

Как известно, в ходе аграрной реформы вместо крупных хозяйств, колхозов и совхозов появились многочисленные карликовые частные хозяйства. Однако вскоре стало ясно, что единственный путь, ведущий к повышению их жизнеспособности и эффективности, - объединение в кооперативы. Но процесс этот идет очень туго, с большим скрипом. Дело в том, что каждый род хочет видеть во главе кооператива только своего сородича, независимо от того, обладает он необходимыми данными для этого или нет. Главное, чтобы был свой. Вот эта зацикленность на "своем парне" и не позволяет как следует развернуться кооперативному движению.

Подобные комплексы ослепляют людей, не позволяют увидеть самые очевидные вещи, делают глухими к зову времени. Неужели не ясно, что талантливый организатор и вообще любой талант, какой бы крови он ни был, пусть даже инопланетянин, будет самой желанной, самой дорогой находкой для любого сообщества. Ведь талантливые самородки несут в себе мощный творческий потенциал, необходимый для осуществления прорыва в делах. Не случайно же в продвинутых странах на таких людей всегда высокий спрос. Их стремятся заполучить, используя любые методы.

Здесь невольно приходит на ум изречение античных философов: "Все кризисы начинаются в головах людей и в головах же людей они кончаются". Действительно, пока мы не освободимся от тех комплексов, которые тянут нас назад, в прошлое, мы будем оставаться на задворках современности. А современность во всех своих проявлениях соткана из ценностей рациональных.

Чтобы полнокровно войти в этот мир современности, необходимы прежде всего коренные сдвиги в нашем сознании, в нашем внутреннем мире, в нашем менталитете. Отвечая на вызовы времени, мы должны менять себя и свой менталитет. Для этого прежде всего нужно отправить на свалку истории трайбализм со всеми его составляющими, научиться жить, как того требует

время, своим умом, не скованным отжившими свой век традициями.

Мы должны из пасынков современной цивилизации превратиться в равноправных ее творцов. А современная цивилизация насквозь пронизана рационализмом. Для такого, без преувеличения, революционного рывка нужна мощная идейно-интеллектуальная опора. В этом суть и предназначение национальной идеологии.

Стержнем же нашей национальной идеологии может быть только рационализм. Дело в том, что достойно ответить на вызовы времени можно только вооружившись мощным оружием ускорения нашего движения по пути прогресса. Рационализм должен пронизывать все сферы нашей жизнедеятельности. Он должен стать руководством к действию и в политике экономической, и в политике социальной, и в политике кадровой.

Рационализм является ключом и для ускорения процесса национальной консолидации. Ведь он позволяет, если всерьез встать на его почву, отделить зерна от плевел, найти правильные решения, позволяющие устранить препятствия на пути консолидации.

Карыбек МОЛДОБАЕВ,
ректор Кыргызско-Турецкого
университета «Манас», профессор.

ОСНОВЫ ЧЕЛОВЕКОВЕДЕНИЯ

Умение видеть в человеке личность, умение читать душу и видеть в глазах учеников и друзей духовный мир во все века было признаком человечности, которую определяет не физическое состояние, а высокая духовная цель. Умение сохранять в себе человечность и быть чистым перед совестью всегда определяет Молдобаева Карыбека Молдобаевича, которого многие с благодарностью называют своим учителем.

Действительно, вся жизнь Карыбека Молдобаевича связана именно с воспитанием молодежи. В начале были студенты Национального государственного университета, где он прошел путь от преподавателя до заведующего кафедрой философии. Потом – молодые кадры, которые он выдвигал, будучи первым секретарем Фрунзенского горкома партии. Сегодня вновь студенты, но уже Кыргызско-Турецкого университета "Манас", ректором которого он является.

Именно Бишкек и университет Молдобаев считает основными вехами в своей жизни, несмотря на другие значимые посты, вплоть до первого заместителя Совета по делам религий при Совете Министров СССР. Потому что в жизни нет других направлений, кроме одного - к человеку. Потому что уходить от людей, было и остается самоубийством. Возможно, это философия, но для Карыбека Молдобаевича всю жизнь является неопровержимым догматом - философия особенно необходима, когда ты руководишь людьми.

Уже тогда, возглавляя город Фрунзе, он сделал для себя вывод: настоящий руководитель должен быть человековедом. Потому что каждый человек - это личность, спокойная или динамичная, ранимая или социально активная, но уникальная. И если не учитывать этого, люди, занимающие ключевые позиции, от которых зависит стабильное развитие города, никогда не сплотятся в единый организм. А город никогда не станет личностью, той самой индивидуальностью, которая отличала Фрунзе вплоть до начала перестройки.

Для Карыбека Молдобаевича тот Фрунзе всегда был личностью, потому и больно, что в последнее время город все больше утрачивает свою культуру и духовность. При этом Молдобаев считает, что основой человеческой культуры являются культура труда, культура личной гигиены каждого. Именно такая культура превратила когда-то город Фрунзе в известный на весь Союз город-парк. Именно такую культуру труда сформировал под его руководством городской комитет партии, сумев привлечь каждого к благоустройству столицы.

И основой для этого было не манипулирование политическими лозунгами, а сильная вера в необходимость преображения, вера в высокую

цель и возможность ее достижения. А еще - личный пример, потому что для Молдобаева основой человеческих отношений всегда являются не слова, а дела. Это осталось из детства, из воспоминаний о маме, которая одна растила пятерых детей. Потому и не знала отдыха, а дети, хотя их никогда не заставляли, постоянно участвовали в домашних делах, принимая главную награду - похвалу соседей.

И еще из детства остались любовь к джайлоо и четкая уверенность,что человека нельзя отрывать от природы. Потому что только она может очистить от грязи, порой прилипающей к душе, и еще сохранить от маргинализации. Для Карыбека Молдобаевича эта маргинализация все чаще проявляется сегодня, когда человек отрывается от социума, от своего генетического кода. От своей санжыры, которая и есть основа любого общества, поскольку ее кодом всегда была и будет духовность.

Именно поэтому сегодня он возглавил Центр по исследованию тюркской цивилизации. Чтобы попытаться остановить размывание генетического кода своего народа, одного из древнейших в мировой цивилизации. Это стремление сохранить историю народа всегда присутствовало в его деятельности. Не случайно именно в 70-80-е гг. во Фрунзе появляется Аллея героев, сооружаются монументы и памятники известным людям.

Но, конечно, не только это стало основой того времени, которое многие считают звездным часом столицы. Именно с 70-х годов. Фрунзе начинает развиваться как центр машино- и приборостроения. Тогда был сделан упор на наукоемкое производство, в том числе на электронную отрасль. Безусловно, это не могло не изменить облик города в целом, поскольку, помимо строительства жилых районов, начинается реформирование городских улиц и проспектов. Причем чаще всего это происходило за счет средств крупных заводов.

Кроме того большое значение имела разработка Генерального плана развития города. Молдобаев и сегодня уверен, что без такого плана, который по существу является городской конституцией, невозможно развитие любого города. В свое время он привлек к планированию нового Фрунзе четыре московских проектных института. Этот план предусматривал развитие на двадцать лет с учетом роста производства и необходимостью сохранения экологии. Предусматривал план и увеличение числа горожан.

К сожалению, реализации всего этого помешала начавшаяся перестройка, и сегодня весьма сложно говорить о том, что развитие столицы идет по какому-то плану. Хотя еще Платон считал, что хороший план сегодня лучше очень хорошего плана завтра. Результатом стали районы, в которых отсутствуют инженерные коммуникации и инфраструктуры, а еще появилась проблема прилегающих территорий и принимающая угрожающий характер проблема миграции.

В свое время Молдобаев даже обращался к А.Акаеву с просьбой собрать специалистов, архитекторов, которые смогут решить городские проблемы, определить перспективы развития Бишкека. Но... Городские проблемы продолжают увеличиваться...

А в обществе все реже проявляется заинтересованность к городу, возможность объединиться для решения городских забот. Это относится в первую очередь к среднему классу, который для Карыбека Молдобаевича всегда был и остается основой государства. Тому среднему классу, формирование которого шло параллельно с ростом промышленного и культурного Фрунзе, и который стал ответом на вызовы времени. Времени профессиональных кадров как основы общества, некоего социального, генетического кода тех лет. Той самой "Санжырой", которая сегодня стремится к возрождению среднего класса.

Это возрождение включает в себя многое - стремление к достойной жизни каждого человека, сохранение духовной культуры и наследия, которое представлено именами замечательных людей. А еще - воспитание молодежи, что стало основным для Карыбека Молдобаевича последние одиннадцать лет. С того момента, когда в 1995 году он возглавил университет "Манас", поставив перед собой задачу - создать вуз нового типа.

Правда, для этого пришлось выдержать суровую борьбу за здание, выделенное под новый университет. Поскольку половина бывшего проектного института была приватизирована и уступать хозяева не собирались. Молдобаев сумел добиться первого и последнего случая реприватизации в истории независимого Кыргызстана, призвав на помощь учеников и друзей, потратив немало сил и нервов, учитывая, что арбитражный суд трижды рассматривал это дело.

Даже сторонники предлагали открыть университет, довольствуясь имеющимися условиями. Но Молдобаев остался непреклонен - у студентов должен быть максимальный комфорт, а университету нужна достойная материально-техническая база. В результате сегодня "Манас" встал в один ряд с ведущими вузами республики, отличаясь при этом от многих прозрачностью. Кстати, это также было целью, которую Карыбек Молдобаевич заложил в перспективы развития вуза, когда уже стала нормой коррупция в системе образования. Именно поэтому он пошел на создание специального управленческого совета из числа преподавателей, который решает все кадровые и финансовые вопросы. При этом к работе во многих советах вуза привлекаются студенты.

Атмосфера творчества окружает не только этот университет, но и все,что делал в своей жизни Карыбек Молдобаевич. Не случайно вокруг него всегда благодарные ученики, а в 2002 году и город, который расцвел под его руководством, отметил Молдобаева званием почетного гражданина. Бишкек сказал "спасибо" за те ордена, которые получил, когда городской комитет партии возглавлял Молдобаев Карыбек Молдобаевич, философ, для которого человековедение было и остается основой общества, города, государства.

...

Газета «Слово Кыргызстана»
20.06.2006г.

В силу присущей ему врожденной скромности, нежелания лишний раз заявить о себе, подчеркнуть свою значимость, свою роль и место в общественно-политической и хозяйственно-экономической жизни, будь то республика, столица или Кыргызско-Турецкий университет «Манас», Карыбек Молдобаев крайне сдержанно и кратко рассказал в своих весьма скромных и сжатых мемуарах о собственной персоне. И это при том, что книгу он назвал «Размышления о времени и о себе».

Чтобы хоть в какой-то степени восполнить этот недостаток, считаем необходимым использовать статью, написанную Чингизом Төрөкуловичем Айтматовым в ноябре 2002 года в связи с 70-летним юбилеем Карыбека Молдобаевича Молдобаева, а также мнения и пожелания его современников.

СУБЪЕКТИВНОЕ СЛОВО ИСТИНЫ

И вот прибывает ко двору караван юбиляра, и все почитающие его друзья и соратники поспешают дружно встретить... Кстати, эта идиллия не так далека от реальности, ибо юбилейная дата рождения всегда есть, если можно так выразиться, очередная презентация чествуемого фигуранта в кругу близких ему людей и представителей общественности, и потому всякий раз следует благодарить прежде всего саму судьбу за предоставление юбиляру такой уникальной и эксклюзивной возможности, дабы он еще раз предстал пред соотечественниками в том насущном затребованном качестве, каким ему удалось быть на сегодняшний день в сопряженности с актуальными задачами и проблемами времени. Короче говоря, жизнь подбивает итоги прожитых лет... Отсюда волны поздравлений, приветствий и благопожеланий в адрес, как говорится, виновника торжества... Да будет так!..

А если в конкретном, персональном аспекте, то Карыбек Молдобаев, нынешний ректор Кыргызско-Турецкого университета «Манас», фигура общественно признанная в поколениях, и в связи с его 70-летием, помимо ритуальных приветствий, заслуживает пристального и очень серьезного восприятия как знаковая личность нации и в советские, и в постсоветские периоды нашей истории.

Да, у каждого народа своя история, свои известные имена, свои тому сопутствующие мифы и легенды. Но мне хотелось бы в данном случае обратить внимание на сугубо прагматический момент созидающей человеческой воли, именно этим преимуществом наделен Молдобаев изначально, и то, что он сумел осуществить, в частности, для столицы нашей республики, для ее урбанистского преобразования и престижа, будучи

столичным партийным лидером на протяжении многих лет советской эпохи, поистине заслуживает энциклопедического статуса упоминания. Об этом все знают и целые поколения наших соотечественников свидетели тому и поныне.

Будучи политическим руководителем, Молдобаев в те годы был настолько же практичным градоначальником, наглядно действующим организатором комплексного столичного преображения в строительном, социальном и культурном планах. Возникли целые «молдобаевские» микрорайоны, крупные промышленные предприятия, современные спортивные и культурные сооружения города тех лет.. Оглядываясь на то, что возникло и основалось тогда в предгорьях Ала-Тоо, можно сказать, то был не просто успех, не просто строительный прогресс, то был триумф столичной урбанизации.

Вот теперь, осмысливая былое созидание и новоявленные задачи 21-го века в их совокупности, необходимо, в чем я убежден, новое глобализированное осмысление исторической роли и деятельности людей типа Молдобаева - я бы назвал их кураторами истории, совмещающими в себе ипостаси разных идеологий в едином служении прогрессу на деле, на практике и в ту пору, в эпоху конца советского периода, и теперь, в эпоху новодемократического мироустройства. Повторяю, и тогда, и сейчас...

Да, именно кураторами истории следует воспринимать подобных деятелей, с тем, чтобы отдать им дань признательности и справедливости поверх амплуа обыденного партийно-политического догматизма тогдашней «иерархической» службы. Думаю, многие из нашего поколения шестидесятников нашли бы вполне уместным назвать Молдобаева тех лет куратором истории типа нынешнего Юрия Лужкова, преобразующего Москву на виду у всего мира. Лужковская Москва теперь один из главных хребтов мирового градоустройства.

Созидательная ценность такого типа деятелей универсально плодотворна независимо от господствующих на тот час политических режимов. Современная данность цивилизованного бытия в мире во многом обязана этому особому типу практических деятелей и организаторов, осуществляющих базовое основание современного мирового общежития. Личностей, представляющих разные страны и государства, разные культуры и разные геополитические тенденции, ибо по природе своей они деловые кураторы истории. Да, именно кураторы, реалисты и политики, которых не принято публично восхвалять и славить, как жаждут и добиваются того обычно виртуальные популисты, действуя в толпах и на трибунах.

Но мир так устроен - кто-то политически бравирует, кто-то берет основным фактором бытия - усердием ума и труда...

И в этой связи следует припомнить: советский строй, советский режим был одиозен, имперски тоталитарным, но в то же время заключал в себе немало упорной работоспособности (культ ударничества, стахановцы), а также фактор общей дисциплины, и что особо следует подчеркнуть – весьма значительное и постоянное внимание уделялось развитию научных познаний

и культуры, хотя и в пределах идеологии.

Мои высказывания в данном случае посвящены Молдобаеву, которого я знаю почти полвека, и которому ныне 70 лет, с тем, чтобы увидеть в нем не только муниципального организатора, но и стратегического политика, но и ученого и философа по образованию, оказавшего большое влияние на развитие культуры и науки в нашей стране.

И вот минули годы с тех горизонтов истории и среди них минули и те самые легендарные перестроечные, когда мы все всколыхнулись к свободомыслию, к демократии и реформаторству. Как раз в тот период Молдобаев был затребован в Москву, что, на мой взгляд, было весьма разумно. Он занимался там в органах управления делами религий, обретшими в реванше новый импульс активности на советском пространстве. Затем наступила эпоха прощания с СССР и возникновения стран СНГ. Минули 90-е годы на рубеже веков, 20-ый век сменился 21-ым веком. Т.е. плотность демократических обновлений со всеми сопутствующими проблемами преобразили тем временем не только образ жизни, но и само самосознание и опыт общества, и в этом процессе определились новые сдвиги культур и цивилизаций. Именно с этой точки зрения, мне представляется, необходимо рассматривать и эволюцию личных судеб и мировоззрений наших современников.

И поскольку речь идет о Молдобаеве, все вышесказанное присуще, разумеется, и его судьбе, и его делам, и деяниям. Поразительно при этом, насколько полноценным, и, что называется, к месту оказался этот человек в своей созидательной природе, как интеллектуал с рациональным опытом, как ученый-философ и администратор во единстве. Здесь следует отметить, что он поистине классическая личность - таким классическим он был в советскую эпоху. Такой классический он есть и сейчас - созидатель и куратор истории, совмещающий в себе две эпохи не в противоречии, не во взаимоисключающем противостоянии, как это элементарно проявляется в реакциях, в мировосприятиях многих иных современников, а именно в совмещении прошлого и настоящего, в их преемственности и развитии. И все это не на словах, а на деле.

В условиях нашей действительности мирового сосуществования в новую эпоху глобализации путь к прогрессу, к включенности в общемировой процесс интеллектуального и технологического развития лежит через постоянное совершенствование образования и науки, через воспитание молодежи в духе и интегралах 21-го века!

Именно на этом поприще Молдобаев проявил себя, оказавшись главнодействующим исполнителем идеи и программы президентов наших стран - Турции и Кыргызстана - в создании крупнейшего в стране современного университета - Кыргызско-Турецкого университета «Манас». Началось с нуля, а теперь сюда хлынула молодежь, здесь зачинается новый потенциал интернационализма и модернизма поколений.

И вот уже воздвигнуты новые учебные корпуса, а также кампус для студентов, и здесь концентрируются и универсальные данные эпохи, ибо

обучение ведется на разных профессиональных направлениях, протекает на четырех языках - кыргызском, турецком, русском и английском...

И еще во всем этом заслуга Карыбека Молдобаева, он продолжает свою миссию – кураторства истории своего времени. В данном случае процесс систематического совершенствования молодого поколения. А это и есть история в лицах...

Субъективное слово истины не грешит, если это истина... Сказывающий в этом убежден.

Чингиз Айтматов,
народный писатель Кыргызской Республики,
Чрезвычайный и Полномочный Посол КР в Бельгии.

К. МОЛДОБАЕВ - АРХИТЕКТОР «ЗОЛОТОГО МОСТА»

Вся 80-ти летняя жизнь первого ректора Кыргызско-Турецкого университета «Манас», выдающегося политического деятеля, профессора Карыбека Молдобаева полна заслуг перед своей Родиной, народом и особенно перед тюркским миром. Он является одним из редких людей, которых воспитал братский кыргызский народ в 20-м веке, в самые трудные периоды исторического развития. Его человеческие качества, благородность и скромность, профессиональные знания, взгляды на будущее достойны быть примером для подражания. А его заслуги перед своей страной и народом нельзя пересчитать. Его жизнь с самого начала, когда он будучи маленьким ребенком потерял отца, вырос в маленьком селе под крылом матери и старших братьев, и смог стать успешным студентом, ученым, выдающимся политическим деятелем и руководителем, несомненно, достойна того, чтобы стать примером для молодого поколения. В каждой строчке первых разделов книги чувствуется любовь к матери, родному краю, народу, природе. Любовь к матери и к Родине нельзя измерить ничем, однако, те кто смог понять глубокие чувства, переживания во внутреннем мире автора, смогут узнать его поближе.

Глубокоуважаемый Карыбек Молдобаевич, как и раньше, сегодня тоже продолжает направлять свою энергию, знания и опыт во благо развития своей страны, ее благополучия, воспитанию нового поколения. Из его трудов мы можем понять, что даже в биполярном мировом устройстве, царившего в 20-м веке, когда альтернативные взгляды и суждения не могли существовать вообще, когда давление политического режима чувствовалось везде и всюду, он приложил все свои условия во имя процветания города Бишкек и всего кыргызского народа.

Создание в 1995 году Кыргызской Республикой и Турецкой Республикой Кыргызско-Турецкого университета «Манас», ставшего «золотым мостом» между двумя братскими странами и назначение на должность ректора Карыбека Молдобаева стало очень верным решением. За 10 лет его работы на посту ректора он обосновал и ввел в международный научный оборот научную категорию "Тюркская цивилизация", внедрил в учебную практику принцип «академической честности», под его руководством была разработана новая учебная программа, основанная на европейском опыте в качестве пилотного проекта. Его усилиями впервые в Кыргызстане был построен университет по типу кампуса. Все это неизмеримые, незабываемые заслуги К.М. Молдобаева.

Мы прилагаем все усилия, чтобы построенный им университет в ближайшем будущем стал маркой на международном уровне, научным центром, настоящей ценностью для общества и делового мира, а студенты стали по-настоящему качественными специалистами на пользу всего тюркского мира. Мы поздравляем уважаемого Карыбека Молдобаевича с 80-ти летним юбилеем и желаем ему крепкого здоровья, благополучия и счастья.

Проф., докт. Себахаттин Балжы
Ректор КТУМ
Январь 2012

О КНИГЕ МОЛДОБАЕВА К.М.
"РАЗМЫШЛЕНИЯ О ВРЕМЕНИ И О СЕБЕ"

Появление на свет новой книги - знаменательное событие, особенно той книги, автору которого есть что сказать современникам и будущему поколению. Молдобаев К.М. является представителем той, к сожалению, уже немногочисленной на сегодняшний день, части кыргызской интеллигенции, мировоззрение и жизненные принципы которых формировались в трудные послевоенные годы и период бурного экономического и социального развития Советского Кыргызстана в 60-ые и 70-ые годы 20 столетия. Молдобаев К. М. стоял на вершине политической власти в республике в 80-ые годы вплоть до момента развала некогда могучего Советского Союза и не понаслышке знает как и почему состоялся такой драматический финал. Жизненный опыт Молдобаева К.М., прошедшего все ступени карьерного роста от преподавателя вуза до одного из руководителей высшего эшелона страны, был востребован в первые годы становления независимого Кыргызстана. Так он был назначен первым ректором Кыргызско-Турецкого университета "Манас", высшего учебного заведения нового типа, созданного Кыргызстаном и Турцией. Считаю, что выбор первого руководителя университета был удачным и Молдобаев К.М., пользуясь своим богатыи опытом и заслуженным авторитетом, смог вывести университет на передовые позиции в Кыргызстане и Средней Азии. Пока нет официально изданной истории создания и развития Кыргызско-Турецкого университета "Манас", поэтому раздел книги, посвященный этому учебному заведению, по праву может считаться первым источником.

Общение с Молдобаевым К.М. во время совместной работы в Кыргызско-Турецком университете "Манас" было одновременно приятным и полезным. За короткое время я узнал многое из того, что должен человек иметь в своем багаже качеств, чтобы состояться как профессионал и как личность.

Я уверен, что эта книга, написанная в свойственном для автора лаконичном и без излишеств стиле, через призму его жизненного пути прольет свет на те события, которые пережила наша страна в течение последних нескольких десятилетий. Считаю, что эта книга особенно полезна для нашей молодежи, в руках которого наше будущее. Пользуясь случаем, благодарю Молдобаева К.М. за оказанную честь написать этот отзыв и желаю ему и его близким всего наилучшего.

Проф., докт. Асылбек Кулмырзаев
Первый проректор КТУМ

РОЛЬ К.М. МОЛДОБАЕВА В СТАНОВЛЕНИИ И РАЗВИТИЯ УНИВЕРСИТЕТА «МАНАС».

Моя первая встреча с Карыбек Молдобаевичем состоялась в городе Анкара Турции в 1995 году, когда я работал советником Посольства Кыргызстана в Турции. Как известно, весной 1995 года Указом президента КР был учрежден Кыргызско-Турецкий университет «Манас» в городе Бишкек, что было связано с празднованием 1000-летия великого кыргызского эпоса Манас. Тогда же распоряжением правительства КР первым ректором этого университета был назначен известный ученый и общественно-политический деятель Кыргызстана К.М. Молдобаев, который с первого дня своего назначения принимал активное участие в подготовке межгосударственных учредительных документов относительно создания совместного кыргызско-турецкого университета.

Летом 1995 года в Анкаре состоялись переговоры между правительственными делегациями двух братских стран для обсуждения проекта межправительственного учредительного договора по созданию университета «Манас». В составе делегации Кыргызстана наряду с представителями Министерства образования и науки КР находился и К.М. Молдобаев. Я же принимал участие в работе переговоров как представитель посольства КР в Анкаре и одновременно выступал в качестве переводчика. Именно тогда я поближе познакомился с К.М. Молдобаевым, выступления, которого отличались принципиальностью и конструктивностью, что способствовало согласовать проект межправительственного соглашения в течение одной недели. В частности, К.М. Молдобаев в ходе переговоров последовательно отстаивал идею не только паритетного финансирования, но и совместного управления университетом.

В результате были согласованы принципы создания всех основных органов управления университетом на паритетных началах. В соответствии с этими принципами, высший орган управления - Попечительский совет формируется из восьми человек, по четыре представителя из каждой страны, причем председатель совета назначается со стороны Турции, а его заместитель со стороны Кыргызстана. В то же время, была достигнута договоренность о том, что ректор университета назначается правительством Кыргызстана, а первый проректор назначается правительством Турции по рекомендации Попечительского совета. При определении приоритетных направлений университета на начальном этапе его деятельности К.М. Молдобаев настаивал на том, что специальности нашего вуза должны учитывать потребности в специалистах Кыргызстана переходного периода.

О КНИГЕ МОЛДОБАЕВА К.М. "РАЗМЫШЛЕНИЯ О ВРЕМЕНИ И О СЕБЕ"

Появление на свет новой книги - знаменательное событие, особенно той книги, автору которого есть что сказать современникам и будущему поколению. Молдобаев К.М. является представителем той, к сожалению, уже немногочисленной на сегодняшний день, части кыргызской интеллигенции, мировоззрение и жизненные принципы которых формировались в трудные послевоенные годы и период бурного экономического и социального развития Советского Кыргызстана в 60-ые и 70-ые годы 20 столетия. Молдобаев К. М. стоял на вершине политической власти в республике в 80-ые годы вплоть до момента развала некогда могучего Советского Союза и не понаслышке знает как и почему состоялся такой драматический финал. Жизненный опыт Молдобаева К.М., прошедшего все ступени карьерного роста от преподавателя вуза до одного из руководителей высшего эшелона страны, был востребован в первые годы становления независимого Кыргызстана. Так он был назначен первым ректором Кыргызско-Турецкого университета "Манас", высшего учебного заведения нового типа, созданного Кыргызстаном и Турцией. Считаю, что выбор первого руководителя университета был удачным и Молдобаев К.М., пользуясь своим богатыи опытом и заслуженным авторитетом, смог вывести университет на передовые позиции в Кыргызстане и Средней Азии. Пока нет официально изданной истории создания и развития Кыргызско-Турецкого университета "Манас", поэтому раздел книги, посвященный этому учебному заведению, по праву может считаться первым источником.

Общение с Молдобаевым К.М. во время совместной работы в Кыргызско-Турецком университете "Манас" было одновременно приятным и полезным. За короткое время я узнал многое из того, что должен человек иметь в своем багаже качеств, чтобы состояться как профессионал и как личность.

Я уверен, что эта книга, написанная в свойственном для автора лаконичном и без излишеств стиле, через призму его жизненного пути прольет свет на те события, которые пережила наша страна в течение последних нескольких десятилетий. Считаю, что эта книга особенно полезна для нашей молодежи, в руках которого наше будущее. Пользуясь случаем, благодарю Молдобаева К.М. за оказанную честь написать этот отзыв и желаю ему и его близким всего наилучшего.

Проф., докт. Асылбек Кулмырзаев
Первый проректор КТУМ

РОЛЬ К.М. МОЛДОБАЕВА В СТАНОВЛЕНИИ И РАЗВИТИЯ УНИВЕРСИТЕТА «МАНАС».

Моя первая встреча с Карыбек Молдобаевичем состоялась в городе Анкара Турции в 1995 году, когда я работал советником Посольства Кыргызстана в Турции. Как известно, весной 1995 года Указом президента КР был учрежден Кыргызско-Турецкий университет «Манас» в городе Бишкек, что было связано с празднованием 1000-летия великого кыргызского эпоса Манас. Тогда же распоряжением правительства КР первым ректором этого университета был назначен известный ученый и общественно-политический деятель Кыргызстана К.М. Молдобаев, который с первого дня своего назначения принимал активное участие в подготовке межгосударственных учредительных документов относительно создания совместного кыргызско-турецкого университета.

Летом 1995 года в Анкаре состоялись переговоры между правительственными делегациями двух братских стран для обсуждения проекта межправительственного учредительного договора по созданию университета «Манас». В составе делегации Кыргызстана наряду с представителями Министерства образования и науки КР находился и К.М. Молдобаев. Я же принимал участие в работе переговоров как представитель посольства КР в Анкаре и одновременно выступал в качестве переводчика. Именно тогда я поближе познакомился с К.М. Молдобаевым, выступления, которого отличались принципиальностью и конструктивностью, что способствовало согласовать проект межправительственного соглашения в течение одной недели. В частности, К.М. Молдобаев в ходе переговоров последовательно отстаивал идею не только паритетного финансирования, но и совместного управления университетом.

В результате были согласованы принципы создания всех основных органов управления университетом на паритетных началах. В соответствии с этими принципами, высший орган управления - Попечительский совет формируется из восьми человек, по четыре представителя из каждой страны, причем председатель совета назначается со стороны Турции, а его заместитель со стороны Кыргызстана. В то же время, была достигнута договоренность о том, что ректор университета назначается правительством Кыргызстана, а первый проректор назначается правительством Турции по рекомендации Попечительского совета. При определении приоритетных направлений университета на начальном этапе его деятельности К.М. Молдобаев настаивал на том, что специальности нашего вуза должны учитывать потребности в специалистах Кыргызстана переходного периода.

Турецкая делегация с пониманием отнеслась к этим предложениям К.М. Молдобаева. Поэтому стороны договорились, что в университете на первых порах основное внимание должно уделяться подготовке специалистов по экономике, компьютерной технологии, переработке и хранении сельхозпродукции, а также по менеджменту туристической индустрии. В результате этих переговоров согласованный текст межправительственного соглашения был парафирован подписью всех членов делегаций двух стран.

Позже 31-сентября 1995 года он был подписан в торжественной обстановке в городе Измир во время очередного заседания Курултая тюркоязычных народов и общин в присутствии президента Турции Сулеймана Демиреля и глав делегаций Кыргызстана, Казахстана, Узбекистана, Туркменистана и Республики Северного Кипра. На церемонии подписания этого учредительного документа принял активное участие и ректор университета К.М. Молдобаев.

Весной 1996 года К.М. Молдобаев снова приехал в Анкару по приглашению Госкомитета Турции по высшему образованию для участия в подготовительных работах для определения структуры и формированию материально-технической базы университета, а также для прохождения интенсивного курса турецкого языка. Во время этой длительной командировки в Турцию К.М. Молдобаев получил хорошую возможность для ознакомления с системой высшего образования этой страны и регулярно посещал различные университеты, расположенные в Анкаре. Его больше всего интересовали студенческие кампусы турецких университетов, которые были созданы по стандартам западноевропейских и американских университетов, где рядом с учебными корпусами находились здания библиотек, спортивных, культурно-развлекательных, торговых центров, а также учреждений бытового обслуживания, общежитий и гостиничных комплексов.

Именно тогда К.М. Молдобаев загорелся идеей построить в Бишкеке образцовый университетский кампус и по возвращению на родину стал убеждать руководство республики выделить для этих целей соответствующий земельный участок в одном из престижных районов Бишкека.

В связи с тем, что в середине апреля 1996 году меня назначили советником–посланником Посольства КР в Исламской республике Иран, я уехал в Тегеран и вернулся в Бишкек только в конце 1998 году. После возвращения на родину я решил вернуться на преподавательскую работу. Мне предложили должность проректора по внешним связям КГНУ, где я проработал до апреля 2001года. Тогда же К.М. Молдобаев пригласил меня читать лекции для студентов КТУ «Манас» на условиях почасовой оплаты и таким образом я стал тесно сотрудничать с руководством и коллективом моего родного вуза. Уже тогда К.М. Молдобаев, глубоко осознавая необходимость создания нового научно-исследовательского направления на базе университета «Манас», начал формировать костяк научной группы, которая стала активно разрабатывать проблемы тюркской цивилизации. По мере расширения географического ареала и углубления хронологии исследования этой актуальной научной проблематики постепенно назрела

необходимость укрепления состава упомянутой научной группы. Именно тогда К.М. Молдобаев пригласил меня полностью перейти в университет «Манас». После перехода в «Манас» К.М. Молдобаев назначил меня проректором университета, где я курировал вопросы научно-исследовательской и учебно-воспитательной работы.

Это были годы становления материально-технической базы, учебно-методической документации и активного формирования многонационального профессорско-преподавательского состава университета. Под руководством К.М. Молдобаева был разработан Пилотный проект КТУ «Манас», включающий в себя комплекс новых учебных планов, разработанных в соответствии со стандартами Болонского процесса. Настоящий пилотный проект был одобрен и утвержден на заседании Коллегии Министерства образования и науки КР и стал первым опытом внедрения новой формы учебного процесса в системе высшего образования Кыргызстана.

По мере расширения и углубления научно-исследовательской работы по проблемам тюркской цивилизации по инициативе К.М. Молдобаева КТУ «Манас» стал организовать международные научные симпозиумы, конференции и конгрессы с участием авторитетных ученых со всего мира, где шла апробация полученных исследовательской группой новых научных результатов. Наиболее важными научными форумами в этом плане стали Международный научный конгресс, посвященный 2200-летию этнонима «кыргыз» (2001г.), Второй международный конгресс по тюркской цивилизации (2004г.) и др. Начался выпуск серии «Материалы по истории кыргызов и Кыргызстана», нового периодического издания «Исследования по тюркской цивилизации» и других научных изданий.

В результате КТУ «Манас» постепенно становится не только одним из передовых учебных заведений Кыргызстана, но и крупным научным центром, где осуществлялись фундаментальные исследования по актуальным проблемам истории кыргызского народа и культуры тюркских народов Евразии. К.М. Молдобаев, одновременно уделял большое внимание на вопросы укрепления материально-технической базы университета. Хотя решение правительства КР о выделении земельного участка для строительства кампуса университета было вынесено еще во второй половине 90-х годов, Мэрия Бишкека не спешила реализовать соответствующее постановление правительства. Поэтому К.М. Молдобаев приложил огромное усилие, для решения этой сложной проблемы.

В результате приложения титанических усилий ему удалось решить вопрос с земельным участком лично с президентом А. Акаевым, после чего правительство КР вынесло новое постановление о выделении земельного участка КТУ «Манас» в районе старого аэропорта в декабре 2001г. Только после решения этого вопроса началась реализации долгожданного инвестиционного проекта правительства Турции по строительству кампуса университета «Манас» в микрорайоне «Джал» города Бишкек. К.М. Молдобаев внес огромный вклад и в решение вопросов строительства инженерно-технических коммуникаций, водоснабжения и энергоснабжения

вновь строящегося кампуса университета. Все эти вопросы требовали его личного участие в процессе согласования с руководством Мэрии г.Бишкек и соответствующих министерств и ведомств правительства. Многие вопросы решались благодаря его личным связям и огромного авторитета среди чиновников высокого ранга, многие из которых были его соратниками и подчиненными, когда К.М. Молдобаев долгое время работал первым руководителем города Фрунзе. Часто для решения отдельных вопросов достаточно было одного звонка К.М. Молдобаева тому или иному высокопоставленному чиновнику города или правительства. Только после его разговора я ходил в Мэрию или министерство для согласования необходимых формальностей и документов.

Теперь иногда оглядываясь назад, я часто задаю себе вопрос: «а если бы тогда ректором был другой человек, насколько затянулось бы решение тех или иных проблем строительства и становления нашего университета?». Мне человеку, который непосредственно и каждодневно занимался всеми этими вопросами под руководством К.М. Молдобаева, представляется, что решение некоторых из них, в особенности, вопрос о выделении земельного участка вряд ли бы решился без его участия. Если бы даже этот вопрос когда ни будь решился строительство кампуса началось бы гораздо позже и не в престижном районе «Джал», а где-то в жилмассиве Каражигач, как это пытались сделать чиновники Городского управления архитектуры и строительства и отдельные депутаты Жогорку Кенеша КР.

Поэтому я сейчас имею полное право утверждать, что К.М. Молдобаев сделал все возможное и невозможное, чтобы возглавляемый им университет «Манас» стал одним из ведущих университетов Кыргызстана и Центральной Азии с образцовой материально-технической базой, где соблюдаются принципы академической честности и существует дух настоящей дружбу народов, который является столпом идеи «золотого моста» между Кыргызстаном и Турцией.

Проф., докт. Анварбек Мокеев
Проректор КТУМ

Жээнбек Макенбаев, Асранбек Узакалиев, К. Молдобаев студенттик жылдарда. Фрунзе, 27-сентябрь 1951-ж.
Ceenbek Makenbayev, Asranbek Uzakaliyev, K. Moldobayev'in öğrencilik yılları. Frunze 27 Eylül 1951
Жээнбек Макенбаев, Асранбек Узакалиев, К. Молдобаев в студенческие годы. Фрунзе, 27 сетября 1951 г.

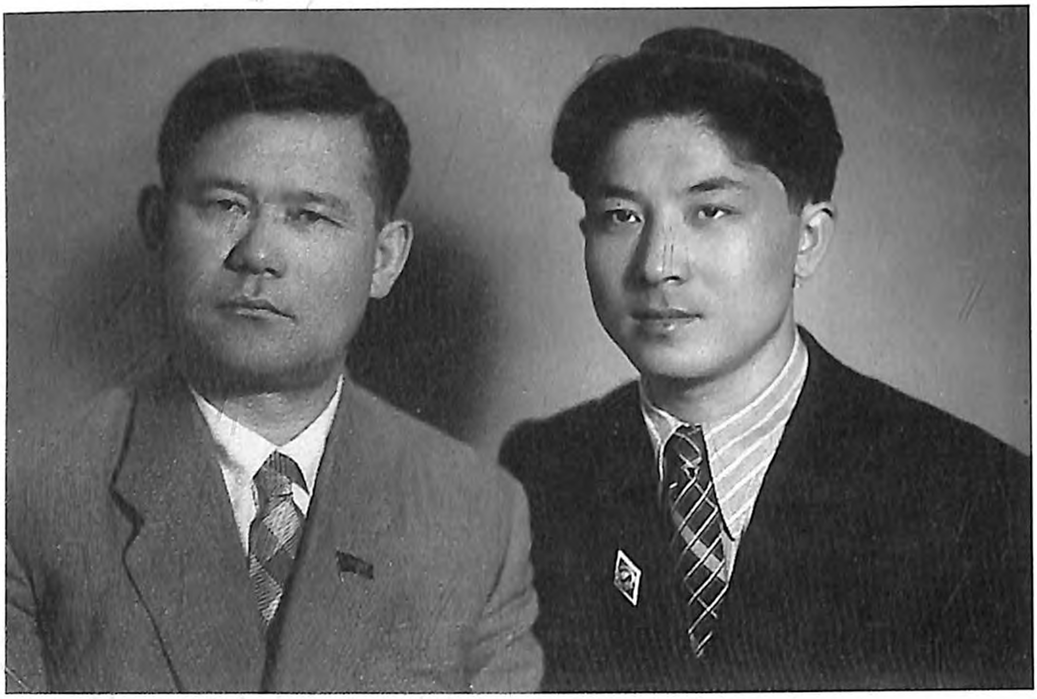

К. Молдобаев жана тайакеси Айтбаев Сыдыгалы Ысык-Көл областык
Кыргызстан Коммунисттик партиясынын 1- секретары.
Moldobayev ve dayısı Sıdıkalı Aytbayev, Isıkgöl Bölgesi Kırgızistan SSC Komünist Partisi Birinci Sekreteri
К. К. Молдобаев и брат его матери Айтбаев Сыдыгалы – I секретарь Иссыккульского обкома
Коммунистической партии Киргизии.

К. Молдобаев жана Кыргыз эл жазуучусу Шүкүрбек Бейшеналиев, аспирантурада окуу мезгили. Москва.
K. Moldobayev ve Kırgız Devlet Sanatçısı (Yazar) Şükürbek Beyşenaliyev, Doktora eğitimi döneminde, Moskova
К. Молдобаев и Народный писатель Киргизии Шукурбек Бейшеналиев. Годы обучения в аспирантуре в Москве.

Кыргыз мамлекеттик унверситетинин Философия кафедрасынын окутуучулары менен кафедра башчысы К. Молдобаев.
Kırgız Devlet Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim elemanları ile Bölüm Başkanı K. Moldobayev
Заведующий кафедрой Философии Киргизского госуниверситета К. Молдобаев с преподавателями кафедры.

К. Молдобаев, Михаил Константинович Аникушин – СССР эл сүрөтчүсү, Турдакун Усубалиев – Кыргызстан Коммунисттик партиясынын БКнын 1- секретары, Султан Ибраимов – Кыргыз ССР Министрлер советинин төрагасы, Сатина Бегматова - Кыргыз ССР Министирлер советинин төрагасынын орун басары, Александр Павлович Кибальников – СССР эл скульптору, Октябрь Медеров - Фрунзе шаарынын Аткаруу комитетинин төрагасы. 1978-жыл.

K. Moldobayev, Mihail Konstantinoviç Anikuşin; SSCB Devlet Sanatçısı (Ressam), Turdakun Usupaliyev; Kırgızistan SSC Komünist Partisi Birinci Sekreteri, Sultan İbraimov; Kırgız SSC Bakanlar Kurulu Başkanı, Satina Begmatova; Kırgız SSC Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcısı, Aleksandr Pavloviç Kibalnikov; SSCB Devlet Sanatçısı (Heykeltraş), Oktyabr Mederov; Frunze Belediyesi İcra Kurulu Başkanı, 1978

К. Карыбек Молдобаев, Михаил Константинович Аникушин – Народный художник СССР, Турдакун Усубалиев – Первый секретарь ЦК Коммунистической партии Киргизии, Султан Ибраимов – Председатель Совета министров Киргизской ССР, Сатина Бегматова – заместитель Председателя Совета министров Киргизской ССР, Александр Павлович Кибальников – Народный скульптор СССР, Октябрь Медеров – Председатель Исполкома г. Фрунзе. 1978 г.

Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясынын БКнын секретары жана Саясий бюросунун мүчөсү – Константин Черненконун колунан К. Молдобаев - Фрунзе шаарынын Кыргызстан Коммунисттик партиясынын I – секретары катары шаарга берилген сыйлыкты алууда. 1979-жыл.

K. Moldobayev, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Siyasî Büro Üyesi ve Sovyetler Birliğinin Komünist Partisi Sekreteri Konstantin Çernenko'dan Frunze şehrinin Kırgızistan Komünist Partisinin Birinci Sekreteri sıfatıyla şehre verilen ödülü alırken 1979.

К. Молдобаев – Первый секретарь Фрунзенского горкома Коммунистической партии Киргизии получает награду г. Фрунзе из рук Секретаря ЦК КПСС и члена Политического Бюро Константина Черненко. 1979 г.

К. Молдобаев үй-бүлөсү менен: кызы - Айгүл, уулу - Кубат, кызы - Нургүл жана жубайы - Майрам Агинова. 7- ноябрь, 1978 – ж.

K. Moldobayev Ailesiyle: Kızı Aygül, oğlu Kubat, kızı Nurgül ve eşi Mayram Aginova 7 Kasım 1978

К. Молдобаев с семьей: дочь Айгуль, сын Кубат, дочь Нургуль и супруга Майрам Агинова. 7 ноября 1978 г.

Бейшенбай Мураталиев, Жумагүл Нусупова, Наталья Никитина, К. Молдобаев - Фрунзе шаардык Кыргызстан Коммунисттик партиясынын 1 - секретары, Екатерина Федоровна Белашова - СССР сүрөтчүлөр союзунун башчысы.

Beyşenbay Murataliyev, Cumagül Nusupova, Natalya Nikitina, K. Moldobayev Frunze Şehri Komünist Partisi Birinci Sekreteri, Ekaterina Federovna Belaşova, SSCB Ressamlar Birliği Başkanı

Бейшенбай Мураталиев, Жумагуль Нусупова, Наталья Никитина, Карыбек Молдобаев – Первый секретарь Фрунзенскго горкома Коммунистической партии Киргизии, Екатерина Федоровна Белашова – председатель Союза художников СССР.

К. Молдобаев, Михаил Константинович Аникушин – СССР эл сүрөтчүсү, Турдакун Усубалиев – Кыргызстан Коммунисттик партиясынын БКнын 1- секретары, Султан Ибраимов – Кыргыз ССР Министрлер советинин төрагасы, Сатина Бегматова - Кыргыз ССР Министирлер советинин төрагасынын орун басары, Александр Павлович Кибальников – СССР эл скульптору, Октябрь Медеров - Фрунзе шаарынын Аткаруу комитетинин төрагасы. 1978-жыл.

K. Moldobayev, Mihail Konstantinoviç Anikuşin; SSCB Devlet Sanatçısı (Ressam), Turdakun Usupaliyev; Kırgızistan SSC Komünist Partisi Birinci Sekreteri, Sultan İbraimov; Kırgız SSC Bakanlar Kurulu Başkanı, Satina Begmatova; Kırgız SSC Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcısı, Aleksandr Pavloviç Kibalnikov; SSCB Devlet Sanatçısı (Heykeltraş), Oktyabr Mederov; Frunze Belediyesi İcra Kurulu Başkanı, 1978

К. Карыбек Молдобаев, Михаил Константинович Аникушин – Народный художник СССР, Турдакун Усубалиев – Первый секретарь ЦК Коммунистической партии Киргизии, Султан Ибраимов – Председатель Совета министров Киргизской ССР, Сатина Бегматова – заместитель Председателя Совета министров Киргизской ССР, Александр Павлович Кибальников – Народный скульптор СССР, Октябрь Медеров – Председатель Исполкома г. Фрунзе. 1978 г.

Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясынын БКнын секретары жана Саясий бюросунун мүчөсү – Константин Черненконун колунан К. Молдобаев - Фрунзе шаарынын Кыргызстан Коммунисттик партиясынын I – секретары катары шаарга берилген сыйлыкты алууда. 1979-жыл.

K. Moldobayev, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Siyasî Büro Üyesi ve Sovyetler Birliğinin Komünist Partisi Sekreteri Konstantin Çernenko'dan Frunze şehrinin Kırgızistan Komünist Partisinin Birinci Sekreteri sıfatıyla şehre verilen ödülü alırken 1979.

К. Молдобаев – Первый секретарь Фрунзенского горкома Коммунистической партии Киргизии получает награду г. Фрунзе из рук Секретаря ЦК КПСС и члена Политического Бюро Константина Черненко. 1979 г.

К. Молдобаев, Төрөбай Кулатов - Кыргыз ССР Жогорку Кеңешинин төрагасы, Гапар Айтиев - кыргыз эл сүрөтчүсү, Т. Усубалиев, Акматбек Сүйүмбаев - Кыргыз ССР Министирлер советинин төрагасы, Темиркул Уметалиев - кыргыз эл акыны, Кеңеш Кулматов - Кыргызстан Коммунисттик партиясынын БКнын секретары.

K. Moldobayev, Töröbay Kulatov; Kırgız SSC Meclis Başkanı, Gapar Aytiyev; Kırgız Devlet Sanatçısı (Ressam), T. Usubaliyev, Akmatbek Süyümbayev; Kırgız SSC Bakanlar Kurulu Başkanı, Temirkul Umetaliyev; Kırgız Millî Şairi, Keneş Kulmatov; Kırgız SSC Komünist Partisi Merkezî Komite Sekreteri

К. Молдобаев, Торобай Кулатов – Председатель Верховного Совета Киргизской ССР, Гапар Айтиев – Народный художник Киргизии, Т. Усубалиев, Акматбек Суйюмбаев – Председатель Совета Министров Киргизской ССР, Темиркул Уметалиев – Народный акын Киргизии, Кенеш Кулматов – Секретарь ЦК Коммунистической партии Киргизии.

К. Молдобаев, СССРдин баатыры, космонавт - Андриян Николаев жана генерал-майор Султаналы Самсалиев менен.
K. Moldobayev, SSCB kahramanı kozmonot; Andriyan Nikolayev ve Tuğgeneral Sultanalı Samsaliyev ile
К. Молдобаев с Героем СССР, космонавтом Андрианом Николаевым и генерал-майором Султаналы Самсалиевым.

Кыргызстандык депутаттар СССРдин Жогорку Кеңешинин сессиясында. Москва, 1983-ж.
Kırgızistanlı milletvekilleri SSCB Parlamentosunun bir oturumunda, Moskova,1983
Депутаты Киргизской ССР на сессии Верховного Совета СССР. Москва, 1983 г

К. Молдобаев Фрунзе шаарынын делегаттарын жетектеп Ташкент шаарынын 2000 жылдык маарекесине барышы. 1983-ж.
K. Moldobayev'in başkanlığında Frunze Belediyesi heyetiyle Taşkent'in 2000. yılı kutlamalarındaki ziyareti, 1983
К. Молдобаев во главе делегатов г. Фрунзе на праздновании 2000-летия г. Ташкента. 1983 г.

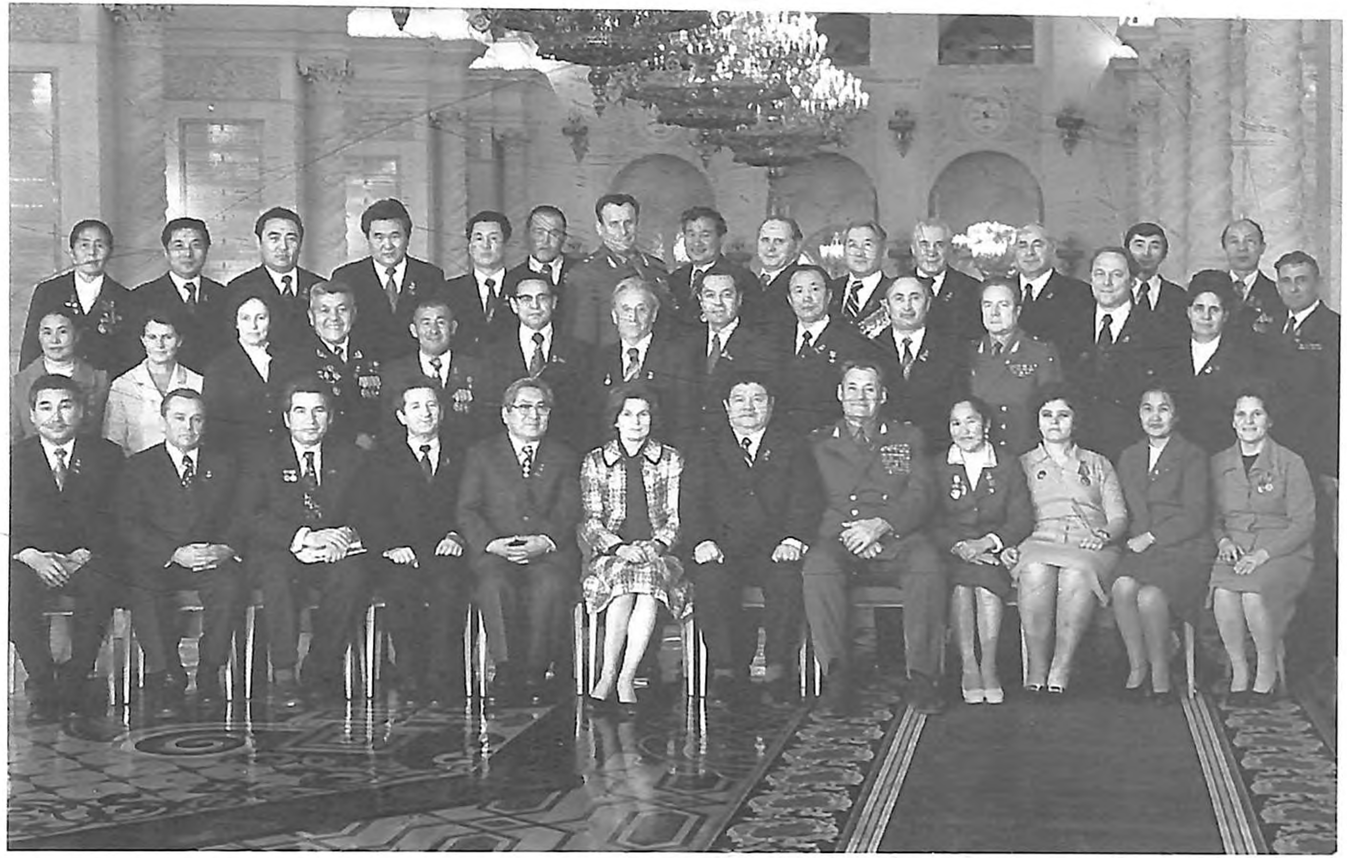

Кыргызстандык депутаттар СССРдин Жогорку Кеңешинин сессиясында СССРдин космонавты Валентина Терешкова жана Түркстан аскер округунун башчысы генерал-полковник Николай Лященко менен.

Kırgızistanlı milletvekillerinin SSCB Parlamentosundaki oturumunda SSCB kozmonotu Valentina Tereşkova ve Türkistan Bölgesi Ordusu Komutanı Tümgeneral Nikolay Lyşenko ile...

Депутаты Киргизской ССР на сессии Верховного Совета с космонавтом СССР Валентиной Терешковой и Начальником Герального Штаба Туркестанского военного округа генерал-полковником Николаем Лященко.

К. Молдобаев илимий жетекчиси Михаил Федотович Овсянников – Москва Мамлекеттик университетинин Философия факультетинин деканы жана Кыргыз ССР Илимдер Академиясынын президенти Курмангали Каракеевдер менен.

K. Moldobayev'in doktora danışmanı olan hocası Mihail Fedotoviç Ovsiyennikov; Moskova Devlet Üniversitesi Felsefe Fakültesi Dekanı ve Kırgızistan SSC İlimler Akademisi Başkanı, Kurmangalı Karakeyev ile...

К. Молдобаев с научным руководителем – деканом факультета философии Московского государственного университета Михаилом Федотовичем Овсянниковым и президентом Академии Наук Киргизской ССР Курмангали Каракеевым.

К. Молдобаев, Таштемир Айтбаев – Кыргызстан жаш коммунисттер союзунун 1- секретары, Октябр Медеров.
K. Moldobayev, Taştemir Aytbayev; Kırgızistan Genç Komünistler Birliği Sekreteri Oktoyabr Mederov
К. Молдобаев с I секретарем Всесоюзного Ленинского коммунистического союза молодёжи Киргизии Таштемиром Айтбаевым и Октябрем Медеровым.

А.С. Елисеев – СССР дин эки жолку баатыры, космонавт, К. Молдобаев ж.б. Гватемалада өткөн Эл аралык парламенттер конгрессинде.

A.S. Eliseyev; SSCB İki kez kahramanlık ödülü sahibi kozmonot, K. Moldobayev vd... Guatemala'da gerçekleştirilen Uluslararası Parlamenterler Kongresinde...

А.С. Елисеев – дважды Герой СССР, космонавт, К. Молдобаев и др. на Международном конгрессе парламентов в Гватемале.

Усен Асанов – Кыргыз Республикасынын Улуттук Илимдер Академиясынын академиги, Ишенбай Абдразаков – Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик катчысы, Тургунбай Садыков – СССР эл сүрөтчүсү жана К. Молдобаев.

Ord. Prof. Dr. Usen Asanov; KC Milli Bilimler Akdemisi, İşenbay Abdrazakov; KC Devlet Sekreteri, Turgınbay Sadıkov; Devlet Sanatçısı, K. Moldobayev

Усен Асанов – академик Академии Наук Кыргызской Республики, Ишенбай Абдразаков – Государственный секретарь Кыргызской Республики, Тургунбай Садыков – Народный художник СССР и К. Молдобаев.

К. Молдобаев, Таштемир Айтбаев – Кыргызстан жаш коммунисттер союзунун 1- секретары, Октябр Медеров.
K. Moldobayev, Taştemir Aytbayev; Kırgızistan Genç Komünistler Birliği Sekreteri Oktoyabr Mederov
К. Молдобаев с I секретарем Всесоюзного Ленинского коммунистического союза молодёжи Киргизии Таштемиром Айтбаевым и Октябрем Медеровым.

А.С. Елисеев – СССР дин эки жолку баатыры, космонавт, К. Молдобаев ж.б. Гватемалада өткөн Эл аралык парламенттер конгрессинде.

A.S. Eliseyev; SSCB İki kez kahramanlık ödülü sahibi kozmonot, K. Moldobayev vd... Guatemala'da gerçekleştirilen Uluslararası Parlamenterler Kongresinde...

А.С. Елисеев – дважды Герой СССР, космонавт, К. Молдобаев и др. на Международном конгрессе парламентов в Гватемале.

Усен Асанов – Кыргыз Республикасынын Улуттук Илимдер Академиясынын академиги, Ишенбай Абдразаков – Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик катчысы, Тургунбай Садыков – СССР эл сүрөтчүсү жана К. Молдобаев.

Ord. Prof. Dr. Usen Asanov; KC Milli Bilimler Akdemisi, İşenbay Abdrazakov; KC Devlet Sekreteri, Turgınbay Sadıkov; Devlet Sanatçısı, K. Moldobayev

Усен Асанов – академик Академии Наук Кыргызской Республики, Ишенбай Абдразаков – Государственный секретарь Кыргызской Республики, Тургунбай Садыков – Народный художник СССР и К. Молдобаев.

К. Молдобаев – Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин ректору, Ариф Чаглар – Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин 1-проректору, Салижан Жигитов – проректор, Мухиттин Гүмүш КТМУнун Азыркы тилдер институтунун директору. Декабрь, 1997-ж.

Üniversitenin ilk yöneticileri: Prof. Dr. Karıbek Moldobayev; KTMÜ Rektörü, Prof. Dr. Arif Çağlar; KTMÜ Rektör Vekili, Prof. Dr. Salican Cigitov; KTMÜ Rektör Yardımcısı, Öğr. Gör. Muhittin Gümüş; KTMÜ Modern Diller Yüksek Okulu Müdürü, 1997

К. Молдобаев – ректор Кыргызско-Турецкого университета «Манас», Ариф Чаглар – Первый проректор Кыргызско-Турецкого университета «Манас», Салиджан Жигитов – проректор, Мухиттин Гюмюш – директор Института современных языков КТУМ. 1997 г.

Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин алгачкы окутуучулары. Солдон оңго: Ахмет Гүнгөр, Осман Чийдем, Мехмет Кылдыроглу, Дерйа Йелис, Мухиттин Гүмүш, Али Дашман. 1998-ж.

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin ilk öğretim elemanlarından; soldan sağa; Ahmet Güngör, Osman Çiğdem, Mehmet Kıldıroğlu, Derya Yelis, Muhittin Gümüş, Ali Daşman, 1998

Первые преподаватели Кыргызско-Турецкого университета «Манас». Слева направо: Ахмет Гюнгёр, Осман Чийдем, Мехмет Кылдыроглу, Дэрия Йелис, Мухиттин Гюмюш, Али Дашман. 1998 г.

Түркиянын Президенти Сулейман Демирел жана Кыргызстандын Президенти Аскар Акаев КТМУнун “Манас” проспектисиндеги окуу корпусунун ачылыш аземинде 13-ноябрь, 1998-ж.

Türkiye Cumhuriyeti 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Kırgızistan Cumhurbaşkanı Askar Akayev KTMÜ Merkez Binasının açılış töreninde, 13 Kasım 1998

Президент Турции Сулейман Демирель и Президент Кыргызстана Аскар Акаев на церемонии открытия учебного корпуса Кыргызско-Турецкого университета «Манас» на проспекте Манас. 13 ноября 1998 г.

Түркиянын Президенти Сулейман Демирел жана Кыргызстандын Президенти Аскар Акаев КТМУнун «Ата-Манас» коференция залында. 13-ноябрь, 1998-ж.

Türkiye Cumhuriyeti 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Kırgızistan Cumhurbaşkanı Askar Akayev KTMÜ Ata-Manas Salonunda, 13 Kasım 1998

Президент Турции Сулейман Демирель и Президент Кыргызстана Аскар Акаев в конференц-зале «Ата-Манас» Кыргызско-Турецкого университета «Манас». 13 ноября 1998 г.

К. Молдобаев Түркиянын Президенти Сулейман Демирел менен Кыргызстандын Президенти Аскар Акаевге КТМУнун ардактуу доктору мантияларын тапшырууда. 13-ноябрь, 1998-ж.

K. Moldobayev Türkiye Cumhuriyeti 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Kırgızistan Cumhurbaşkanı Askar Akayev'e fahri doktora unvanı verilirken...13 Kasım 1998

Президент Турции Сулейман Демирель и Президент Кыргызстана Аскар Акаев на вручении мантии Почётного доктора Кыргызско-Турецкого университета «Манас». 13 ноября 1998 г.

К. Молдобаев КТМУнун «Ата-Манас» конференция залындагы кафедрада сөз сүйлөө учуру. 1998-ж.
K. Moldobayev KTMÜ Ata-Manas Salonundaki konferansta konuşurken... 1998
Во время выступления К. Молдобаева в конференц-зале «Ата-Манас». 1998 г.

Муратбек Бегалиев - Кыргыз Мамлекеттик консерваториясынын ректору, Перихан Чаглар, К. Молдобаев, Метин Гөкер - Түркиянын Кыргызстандагы элчиси, Алима Океева, Төлөмүш Океев - Кыргызстандын Түркиядагы элчиси, Ариф Чаглар, С. Жигитов. Отургандар: Мухиттин Гүмүш, Тайфун Калкан. 1998-ж.

Muratbek Begaliyev; Kırgız devlet Konservatuarı Rektörü, Perihan Çağlar, K. Moldobayev, Metin Göker; Kırgızistan'da görev yapan ilk Türkiye Cumhuriyeti Bişkek Büyükelçisi, Alima Okeyeva,Tölömüş Okeyev; KC Ankara Büyükelçisi, Arif Çağlar, Salican Cigitov, oturanlar: Muhittin Gümüş, Tayfun Kalkan 13 Kasım 1998

Муратбек Бегалиев – ректор Кыргызской государственной консерватории, Перихан Чаглар, Карыбек Молдобаев, Метин Гёкер – Посол Турции в Кыргызстане, Алима Океева, Толомуш Океев – Посол Кыргызстана в Турции, Ариф Чаглар, Салиджан Жигитов, Мухиттин Гюмюш, Тайфун Калкан. 1998 г.

Ерол Өзтекин, Мухиттин Гүмүш, Муаммер Доган Акдур - Түркиянын Кыргызстандагы элчиси, Онер Кабасакал – ТИКА башчысы, Абдулхалюк Чай – Түркия мамлекеттик министри, К. Молдобаев, Медеткан Шеримкулов - Кыргызстандын Түркиядагы элчиси. Декабрь, 1999-ж.

Erol Öztekin, Muhittin Gümüş; MDYO Müdürü, Muammer Doğan Akdur; TC Bişkek Büyükelçisi, Öner Kabasakal TİKA Başkanı, Abdulhaluk Çay: TC Devlet Bakanı, K. Moldobayev, Medetkan Şerimkulov; KC Ankara Büyükelçisi, Aralık 1999

Эрол Өзтекин, Мухиттин Гюмюш, Муаммер Доган Акдур -- Посол Турции в Кыргызстане, Онер Кабасакал – Глава Агентства Турецкого управления по сотрудничеству и развитию, Абдулхалюк Чай – Государственный министр Турции, Карыбек Молдобаев, Медеткан Шеримкулов – Посол Кыргызстана в Турции. Декабрь 1999 г.

Түркиянын Президенти Ахмет Неждет Сезер жана Кыргызстандын Президенти Аскар Акаев КТМУда. 19- октябрь, 2000-ж.
Türkiye Cumhuriyeti 10. Cumhurbaşkaıı Ahmet Necdet Sezer ve Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Askar Akayev KTMÜ'de... 19 Ekim 2000
Президент Турции Ахмет Неждет Сезер и Президент Кыргызстана Аскар Акаев в КТУ «Манас». 19 октября 2000 г.

Түркиянын Межилис төрагасы Омер Изги, Кыргызстандын Жогорку Кеңешинин төрагасы Абдыганы Эркебаев КТМУда. 2- апрель, 2001-ж.

TBMM Başkanı Ömer İzgi, KC Yasama Meclisi Başkanı Abdıganı Erkebayev KTMÜ'de... 2 Nisan 2001

Председатель Меджлиса Турции Омер Изги, председатель Жогорку Кенеша Кыргызстана Абдугани Эркебаев в КТУ «Манас». 2 апреля 2001 г.

Решат Генч, К. Молдобаев жана Ариф Чаглар КТМУнун окутуучулар жааматы менен. 2001-ж.

Reşat Genç, K. Moldobayev, Arif Çağlar KTMÜ Öğretim elemanlarıyla... 2001

Решат Генч, Карыбек Молдобаев и Ариф Чаглар с преподавательским составом КТУ «Манас». 2001 г.

Решат Генч - Кыргыз - Түрк «Манас» университетинин 1 – проректору, К. Молдобаев жана Сатылмыш Ердал – КТМУнун башкаруучу катчысы. 2001-ж.

Reşat Genç; KTMÜ Rektör Vekili, K. Moldobayev, Satılmış Erdal; KTMÜ Genel Sekreteri, 2001

Решат Генч – Первый проректор Кыргызско-Турецкого университета «Манас», Карыбек Молдобаев и Сатылмыш Эрдал – генеральный секретарь КТУ «Манас». 2001 г.

Биринчи катарда солдон оңго: К. Молдобаев, Күлүпа Кондучалова - Кыргыз эл баатыры, М. Агинова. Экинчи катарда: И. Абдразаков, Үсөн Кыдыралиев, С. Жигитов, Тулай Чевик, Сейфуллах Чевик - Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин 1-проректору, Кимия Жигитова.

İlk sırada soldan sağa: K. Moldobayev, Kulipa Konduçalova; Kırgız Halk Kahramanı, Mayram Aginova, İkinci sırada: İ. Abdrazakov, S. Cigitov, Tülay Çevik, Seyfullah Çevik; KTMÜ Rektör Vekili, Kimiya Cigitova

В первом ряду слева направо: К. Молдобаев, Кулупа Кондучалова – Герой Кыргызской Республики, М. Агинова. Во втором ряду: И. Абдразаков, Усен Кыдыралиев, С. Жигитов, Тулай Чевик, Сейфуллах Чевик – Первый проректор Кыргызско-Турецкого университета «Манас», Кимия Жигитова.

«Кыргыз» этнонимине 2200 жыл» аталыштагы эл аралык илимий конференциянын президиуму. Сентябрь, 2001-ж.
Kırgız Etnoniminin 2200. Yılı; Uluslararası İlmî Konferansın Açılış Oturumu, Eylül 2001
Президиум Международной научной конференции «Этнониму кыргыз 2200 лет». Сентябрь 2001 г.

К. Молдобаев Түркиянын Армиясынын Генштабынын башчысы, Ор-генерал Хусейин Киврикоглу менен.
K. Moldobayev TC Genelkurmay Başkanı Org. Hüseyin Kıvrıkoğlu ile...
Начальник Генштаба турецкой армии, Генерал армии Хусейин Киврикоглу с Карыбеком Молдобаевым.

С. Чевик, Дурмуш Ялчын - КТМУнун камкорчулар тобунун мүчөсү, К. Молдобаев КТМУнун биринчи бүтүрүүчүлөрүн узатуу аземинде. 2002-ж.

S. Çevik, D. Yalçın; Mütevelli Heyet Üyesi, K. Moldobayev, KTMÜ'nün ilk mezuniyet töreninde. Haziran 2002

С. Чевик, Дурмуш Ялчын – член Попечительского совета Кыргызско-Турецкого университета «Манас», К. Молдобаев на церемонии чествования первых выпускников Кыргызско-Турецкого университета «Манас». 2002 г.

Казахстандын Кыргызстандагы элчиси, эл жазуучусу Мухтар Шаханов К. Молдобаевди 70- жылдык маарекеси менен куттуктоодо. Ноябрь, 2002-ж.

Kazakistan Cumhuriyeti Bişkek Büyükelçisi ve ünlü yazar Muhtar Şahanov, Moldobayev'in 70. yaş gününü kutlarken... Kasım 2002

Посол Казахстана в Кыргызстане, народный писатель Мухтар Шаханов на праздновании 70-летнего юбилея Карыбека Молдобаева. Ноябрь 2002 г.

К. Молдобаев менен С. Чевик КТМУда «Нооруз» майрамында. 2003-ж.

K. Moldobayev ile S. Çevik Nevruz Bayramı kutlamalarında... 21 Mart 2003

К. Молдобаев с С. Чевиком на празднике «Нооруз» в Кыргызско-Турецком университете «Манас». 2003 г.

К. Молдобаев, Чыңгыз Айтматов – Социалистик эмгектин баатыры, Кыргыз эл баатыры, Эл жазуучусу, Музаффер Эрөктем - Түркиянын Кыргызстандагы элчиси, КТМУда «Нооруз» майрамында. 2003-ж.

K. Moldobayev, Cengiz Aytmatov, Muzaffer Eröktem; TC Bişkek Büyükelçisi KTMÜ'de Nevruz Bayramı kutlamalarında... 21 Mart 2003

Карыбек Молдобаев, Чингиз Айтматов – Герой социалистического труда, Герой Кыргызской Республики, Народный писатель, Музаффер Эроктем – Посол Турции в Кыргызстане на празднике «Нооруз» в Кыргызско-Турецком университете «Манас». 2003 г.

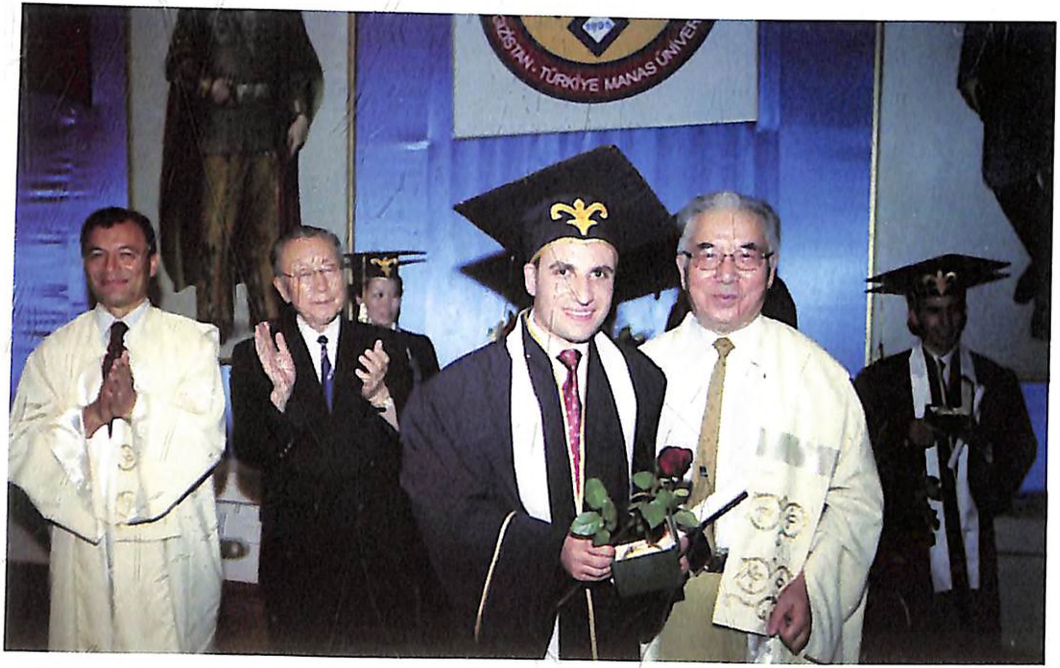

С. Чевик, Кыргыз Республикасынын Билим жана илим министри Аскар Какеев, тарых бөлүмүнүн 2003-ж. эң мыкты бүтүрүүчүсү Латиф Бешик менен К. Молдобаев.

S. Çevik, Askar Kakeyev; KC Bilim ve Eğitim Bakanı, Latif Beşik; Tarih Bölümü mezunları birincisi, K. Moldobayev

С. Чевик, Министр науки и образования Кыргызской Республики Аскар Какеев, лучший выпускник Отделения истории 2003 г. Латиф Бешик с К. Молдобаевым.

К. Молдобаев жана Лейли Карахан абитуренттердин ата – энелери менен баарлашууда 2003-ж.

K. Moldobayev ve Leyla Karahan; aday öğrencilerin velileriyle sohbette... Haziran 2003

К. Молдобаев и Лейли Карахан во время беседы с родителями абитуриентов. 2003 г.

Солдон оңго: Абдуллах Демир, Илхан Шахин, Акматалы Алымбеков, Нурлан Маматов, Селахеттин Сары, К. Молдобаев Мухиттин Гүмүш, Тулай Чевик, Нурбүбү Асипова, Мехмет Ташпынар, С. Чевик Кыргызстан-Түркия достук токоюнда бак тигүү учурунда. 2003-ж.

Soldan sağa: Abdullah Demir, İlhan Şahin, Akmatalı Alimbekov, Nurlan Mamatov, Selahattin Sarı, Karıbek Moldobayev, Muhittin Gümüş, Tülay Çevik, Nurbübü Asipova, Mehmet Taşpınar, Seyfullah Çevik, Kırgız-Türk Dostluk Ormanında ağaç dikimi...2003

Слева направо: Абдуллах Демир, Ильхан Шахин, Акматалы Алымбеков, Нурлан Маматов, Селахаттин Сары, Карыбек Молдобаев, Мухиттин Гюмюш, Тулай Чевик, Нурбюбю Асипова, Мехмет Ташпынар, Сейфуллах Чевик во время посадки деревьев в Парке дружбы Кыргызстана и Турции. 2003 г.

С. Чевик жана К. Молдобаев Кыргызстан-Түркия достук токоюнда балаты тигүү учурунда. 2003-ж.
S. Çevik ve K. Moldobayev Kırgız-Türk Dostluk Ormanında ağaç dikimi... 2003
С. Чевик и К. Молдобаев во время посадки елей в Парке дружбы Кыргызстана и Турции. 2003 г.

Түркиянын Премьер министри Режеп Тайып Эрдоган, Кыргызстандын Президенти Аскар Акаев, Ч. Айтматов ж. б. КТМУ нун «Жал» кампусундагы алгачкы курулган окуу корпусун ачылыш аземинде. 21-октябрь, 2003-ж.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Askar Akayev, Cengiz Aytmatov ve diğer devlet adamları KTMÜ Cal Kampüsündeki yeni binaların (İİBF ve İletişim Fakültesi) açılış töreninde... 21 Ekim 2003

Премьер-министр Турции Режеп Тайып Эрдоган, Президент Кыргызстана Аскар Акаев, Ч. Айтматов и др. на церемонии открытия нового учебного корпуса КТУ «Манас» в кампусе «Жал». 21-октябрь, 2003 г.

Солдон оңго: Казат Акматов – кыргыз эл жазуучусу, Аскар Какеев – Кыргыз Улуттук университетинин ректору, К.Молдобаев - КТМУнун ректору, Ч. Айтматов, Музаффер Эрөктем – Кыргызстандагы Түркиянын элчиси, С. Чевик, Мелис Шаршенбаев КТМУнун студенттери арасында 2003-ж.

Soldan sağa: Kazat Akmatov;Yazar, Askar Kakeyev; Kırgız Milli Devlet Üniversitesi Rektörü, K. Moldobayev; KTMÜ Rektörü, Cengiz Aytmatov, Muzaffer Eröktem;TC Bişkek Büyükelçisi, S. Çevik; Rektör Vekili, Melis Şarşenbayev KTMÜ Öğrencileriyle... 2003

С лева на право: Казат Акматов – Народный писатель Кыргызстана, Аскар Какеев – ректор Кыргызского Национального университета, К. Молдобаев – ректор КТУ «Манас», Ч. Айтматов, Музаффер Эрөктем – Посол Турции в Кыргызстане, С. Чевик, Мелис Шаршенбаев среди студентов КТУ «Манас». 2003 г.

С. Чевик жана К. Молдобаев Бишкектеги Ата-Түрктүн эстелигине гүлчамбар коюуда. 2004-ж.
Seyfullah Çevik, K. Moldobayev, Bişkek Atatürk Parkındaki Atatürk anıtına çelenk koyarken... 2004
С. Чевик и К. Молдобаев на церемонии возложения венков к памятнику Ататюрка в г. Бишкек, 2004 г.

К. Молдобаев жана С. Чевик КТМУнун Азыркы тилдер институтунун окутуучулар жамааты менен. 2004-ж.
KTMÜ Modern Diller Yüksek Okulu Yöneticileri ve öğretim elemanlarıyla K. Moldobayev, S. Çevik, A. Sürek. 2004
Преподавательский состав Института современных языков КТУ «Манас», С. Чевик и К. Молдобаев. 2004 г.

К. Молдобаев КТМУнун Коммуникация факультетинин окутуучулары жана студентери менен. 2005-ж.
K.Moldobayev KTMÜ İletişim Fakültesi öğretim elemanları ve öğrencileriyle... 2005
К. Молдобаев со студентами и преподавателями Факультета коммуникации КТУ «Манас». 2005 г.

К. Молдобаев менен С. Чевик КТМУнун «Манас» радиосу студиясында.

K. Moldobayev, S. Çevik KTMÜ Manas Radyosu Stüdyosunda...

К. Молдобаев и С. Чевик в радиостудии «Манас-FM» КТУ «Манас».

Лейла Карахан, К. Молдобаев Ч. Айтматов, Сүйүнбай Эралиев – кыргыз эл акыны, С. Чевик студенттер арасында.
Leyla Karahan, K. Moldobayev, C.Aytmatov, Süyünbay Eraliyev; Kırgız Millî Şairi, S. Çevik ve öğrencilerle...
Лейла Карахан, К. Молдобаев, Ч. Айтматов, Суюнбай Эралиев – Народный поэт Кыргызтана, С. Чевик среди студентов.

К. Молдобаев КТМУда өткөрүлгөн жайкы мектептин катышуучулары менен.
K. Moldobayev KTMÜ'de düzenlenen Yaz Okulu katılımcılarıyla...
К. Молдобаев с участниками летней школы в КТУ «Манас».

С. Чевик менен К. Молдобаев Ч. Айтматовго КТМУнун ардактуу доктору мантиясын тапшырууда.

S. Çevik, K. Moldobayev Cengiz Aytmatov'a fahri doktora unvanını verirken...

С. Чевик и К. Молдобаев на церемонии присуждения звания Почетного доктора КТУ «Манас» Ч.Т. Айтматову.

К. Молдобаев менен Ч. Айтматов КТМУнун бүтүрүүчүлөрүн узатуу аземинде.
Cengiz Aytmatov ve K. Moldobayev KTMÜ mezunları töreninde...
К. Молдобаев и Ч. Айтматов на торжественном мероприятии выпускников КТУ «Манас».

С. Чевик, Серпил Алпман - Түркиянын Кыргызстандагы элчиси, Абдуллах Гүл Түркиянын Тышкы иштер министри жана К. Молдобаев. 5- май, 2005-ж.
S. Çevik, Serpil Alpman; TC Bişkek Büyükelçisi, Abdullah Gül; TC Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı, K. Moldobayev 5 Mayıs 2005
С. Чевик, Серпил Альпман – Посол Турции в Кыргызстане, Абдуллах Гюль – Министр иностранных дел Турции и К. Молдобаев. 5 мая 2005 г.

К. Молдобаев Түркиянын Кыргызстандагы элчиси Серпил Алпман менен.

K. Moldobayev, TC Bişkek Büyükelçisi Serpil Alpman

К. Молдобаев с Послом Турции в Кыргызстане С. Альпман.

С. Чевик, К. Молдобаев Экрем Жейхун КТМУнун камкорчулар тобунун башчысы, Мехмет Айдын Түркиянын Мамлекеттик министри. 2005-ж.

S. Çevik, K. Moldobayev, Ekrem Ceyhun; Eski Mütevelli Heyet Başkanı, Mehmet Aydın; TC Devlet Bakanı. 2005

С. Чевик, К. Молдобаев, Экрем Жейхун – председатель Попечительского совета КТУ «Манас», Мехмет Айдын – Государственный министр Турции. 2005 г.

Айхан Сурек – КТМУнун башкаруучу катчысы, Ышык Өзкан - КТМУнун проректору, Сейфуллах Чевик, Серпил Альпман, Экрем Жейхун, Мехмет Айдын, К. Молдобаев. 2005-ж.
Ayhan Sürek; Genel Sekreter, Işık Özkan; Rektör Yardımcısı, S. Çevik, Serpil Alpman, Ekrem Ceyhun, Mehmet Aydın, K. Moldobayev… 2005
Айхан Сюрек – генеральный секретарь КТУ «Манас», Ышык Озкан – проректор КТУ «Манас», Сефуллах Чевик, Серпиль Альпман, Экрем Жейхун, Мехмет Айдын, К. Молдобаев. 2005 г.

К. Молдобаев Кыргыз Республикасынын эл артисти Манас Мусаевди "Данк" медалы менен сыйлангандыгын куттуктоодо. 2006-ж.

K. Moldobayev, Kırgız Cumhuriyeti Devlet Sanatçısı (Yönetmen) Manas Musayev'in devlet liyakat nişanını alması nedeniyle yapılan kutlama töreninde, 2006.

К. Молдобаев поздравляет Народного артиста Кыргызской Республики Манаса Мусаева с награждением медалью «Данк». 2006 г.

К. Молдобаев жана Кипр Түрк Республикасынын алгачкы Президенти Рауф Денкташ КТМУнун окутуучулары менен. 17-июнь, 2006-ж.

KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, K. Moldobayev, KTMÜ Öğretim elemanları… 17 Haziran 2006

К. Молдобаев и Первый Президент Турецкой Республики Кипр Рауф Денкташ со студентами КТУ «Манас». 17 июня 2006 г.

К. Молдобаев кыргыз эл жазуучус, эл баатыры Төлөгөн Касымбеков жана анын жубайы менен КТМУда.
K. Moldobayev, Kırgızistan'ın büyük yazarı ve kahramanı Tölögön Kasımbekov ve eşi KTMÜ'de...
К. Молдобаев, Народный писатель, Герой Кыргызской Республики Тологон Касымбеков и его супруга в КТУ «Манас».

Фикрет Түркмен - Эге университетинин «Түрк изилдөө» институтунун директору, М.Мусаев, Ч. Айтматов, К. Молдобаев жана С. Чевик. 17-май, 2007-ж.

Fikret Türkmen; Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Müdürü, M. Musayev, Cengiz Aytmatov, K. Moldobayev ve S. Çevik. 17 Mayıs 2007

Фикрет Туркмен – директор института «Исследований Тюрков» Эгейского университета, М.Мусаев, Ч. Айтматов, К. Молдобаев и С. Чевик. 17 мая 2007 г.

Ы. Өзкан, К. Молдобаев, Хасан Басри Актан - КТМҮнун камкорчулар тобунун башчысы, С. Чевик.
I. Özkan, K. Moldobayev, Hasan Basri Aktan; KTMÜ Mütevelli Heyet Başkanı, S. Çevik
Ы. Озкан, К. Молдобаев. Хасан Басри Актан – председатель Попечительского совета КТУ «Манас», С. Чевик.

К. Молдобаев, М. Агинова, Түлай Чевик, С. Чевик.
K. Moldobayev, M. Aginova, Tülay Çevik, S. Çevik
К. Молдобаев, М. Агинова, Т. Чевик, С. Чевик.

Анаркүл Урдалетова, Ч. Айтматов, К. Молдобаев.
Anarkül Urdaletova, Cengiz Aytmatov, K. Moldobayev
Анаркуль Урдалетова, Чингиз Айтматов, Карыбек Молдобаев.

К. Молдобаевди КТМУнун Ректорлугунан салтанаттуу узатуу аземи учурунда 1-февраль, 2007-ж.

K. Moldobayev'in KTMÜ Rektörlüğüne veda töreni... 1 Şubat 2007

На церемонии, посвященной истечению срока полномочий ректора Карыбека Молдобаева, организованной ректоратом КТУ «Манас».

Касым Карахан – КТМУнун проректору, Желал Гөле, Себахаттин Балжы, Юсуф Зийа Өзжан, Кемал Маденоглу – КТМУнун камкорчулар тобунун башчысы, К. Молдобаев, Али Екрем Өзкул. КТМУнун 15-жылдыгы майрамы учурунда 30-ноябрь, 2010-ж.

Kasım Karahan; KTMÜ Rektör Yardımcısı, Celal Göle, Sebahattin Balcı, Yusuf Ziya Özcan; TC YÖK Başkanı, Kemal Madenoğlu; KTMÜ Müteveli Heyeti Başkanı, K. Moldobayev, Ali Ekrem Özkul. KTMÜ'nün kuruluşunun 15. Yıldönümünü kutlarken. 30 Kasım 2010

Касым Карахан – проректор КТУ «Манас», Желал Гёле, Себахаттин Балджи, Юсуф Зия Озкан, Кемаль Маденоглу – председатель Попечительского совета КТУ «Манас», Карыбек Молдобаев, Али Экрем Озкул. 15-летний юбилей КТУ «Манас». 30 ноября 2010 г.

Тамара Карашева - КТМУнун проректору, К. Молдобаев, Дөөлөтбек Сапаралиев. 30-ноябрь, 2010-ж.
Tamara Karaşeva; KTMÜ Rektör Yardımcısı, K. Moldobayev, Döölötbek Saparaliyev. 30 Kasım 2010
Тамара Карашева – проректор КТУ «Манас», Карыбек Молдобаев, Доолотбек Сапаралиев. 30 ноября 2010 г.

Нежат Акчал - Түркиянын Кыргызстандагы элчиси, К. Молдобаев, Кубат Касымбеков - КТМУнун 2011-ж. эң мыкты бүтүрүүчүсү (Журналистика бөлүмүнөн), Себахаттин Балжы жана Айпери Каратаева (Түркология).

Nejat Akçal; TC Bişkek Büyükelçisi, K. Moldobayev, Kubat Kasımbekov; KTMÜ 2010-2011 eğitim -öğretim yılı mezunları birincisi olan öğrenci (Gazetecilik Bölümü), Sebahattin Balcı ve Ayperi Karatayeva (Türkoloji)

Нежат Акчал – Посол Турции в Кыргызстане, К. Молдобаев, Кубат Касымбеков – лучший выпускник КТУ «Манас» 2011 г. (Отделение журналистики), Себахаттин Балджи и Айпери Каратаева (Отделение тюркологии).

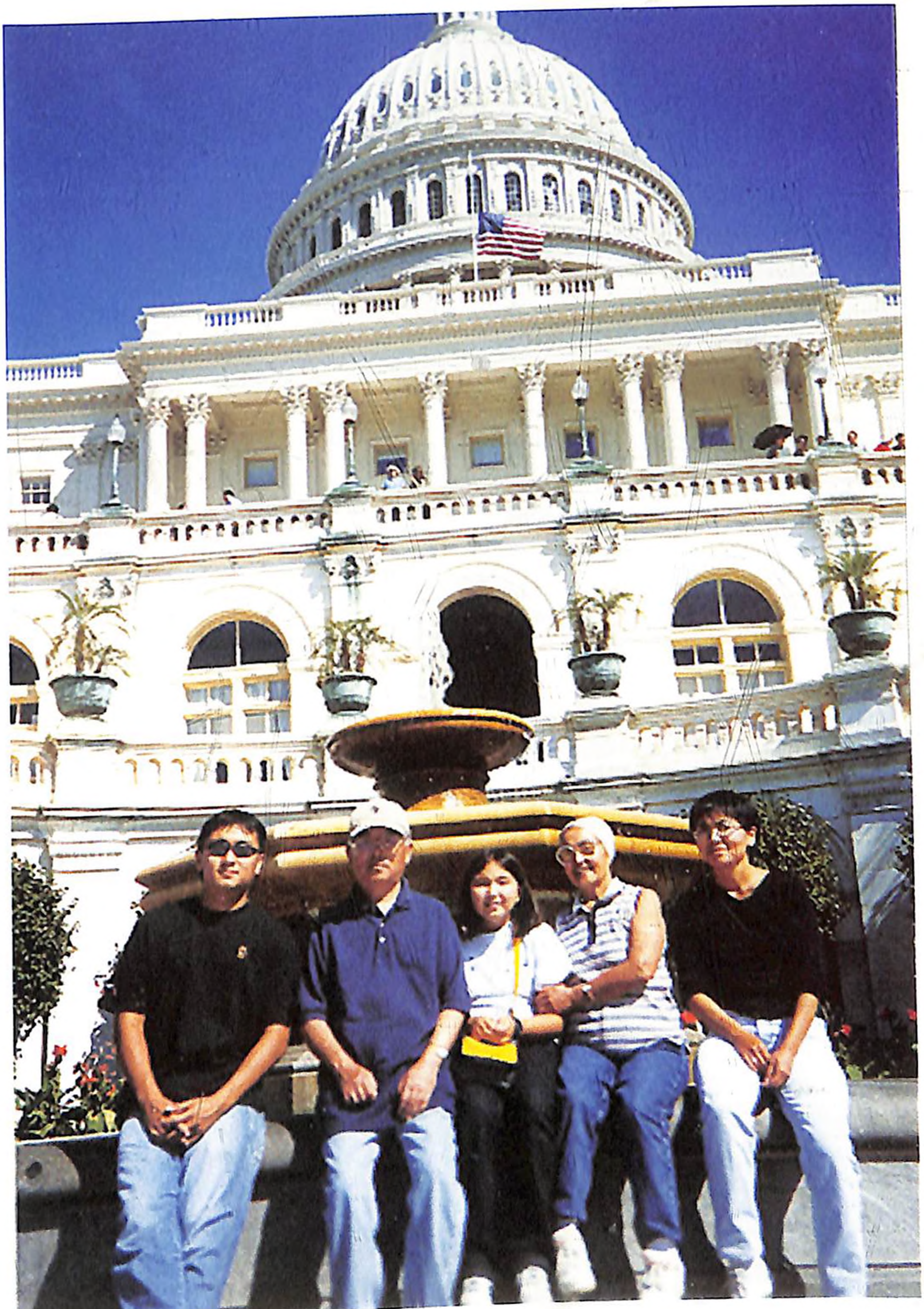

Айбек Жангазиев – небереси, К. Молдобаев, Уулжан Жангазиева - небереси, М. Агинова жана Айгүл Молдобаева - кызы. АКШ, Вашингтон, Капитолий, Когресстер имараты.

Torunu Aybek Cangaziyev, K. Moldobayev, torunu, Uulcan Cangaziyeva, M. Aginova ve kızı Aygül Moldobayeva. ABD, Washington, Senato Binası

Айбек Жангазиев – внук, К. Молдобаев, Уулжан Жангазиева – внучка, М. Агинова и Айгуль Молдобаева – дочь. США, Вашингтон, Капитолий, здание Когресса.

К. Молдобаевдин күйөө балдары Жаныбек Адышев менен Данил Жангазиев, Айгүл Молдобаева - кызы, Уулжан Жангазиева - небереси, М. Агинова - жубайы, Айгерим Адышева - небереси, К. Молдобаев жана Нургүл Молдобаева - кызы. АКШ, Мичиган деңизи. 8-ноябрь, 2007-ж.

K. Moldobayev'in damatları Canıbek Adışev ile Danil Cangaziyev, kızı Aygül Moldobayeva, torunu Uulcan Cangaziyeva, eşi Mayram Aginova, torunu Aygerim Adışova, K. Moldobayev ve kızı Nurgül Moldobayeva. ABD, Michigan Denizi. 8 Kasım 2007

Зятья К. Молдобаева – Жаныбек Адышев и Данил Жангазиев, дочь – Айгуль Молдобаева, внучка – Уулжан Жангазиева, супруга -- М. Агинова, внучка – Айгерим Адышева, К. Молдобаев и дочь – Нургуль Молдобаева. США, море Мичиган. 8 ноября 2007 г.

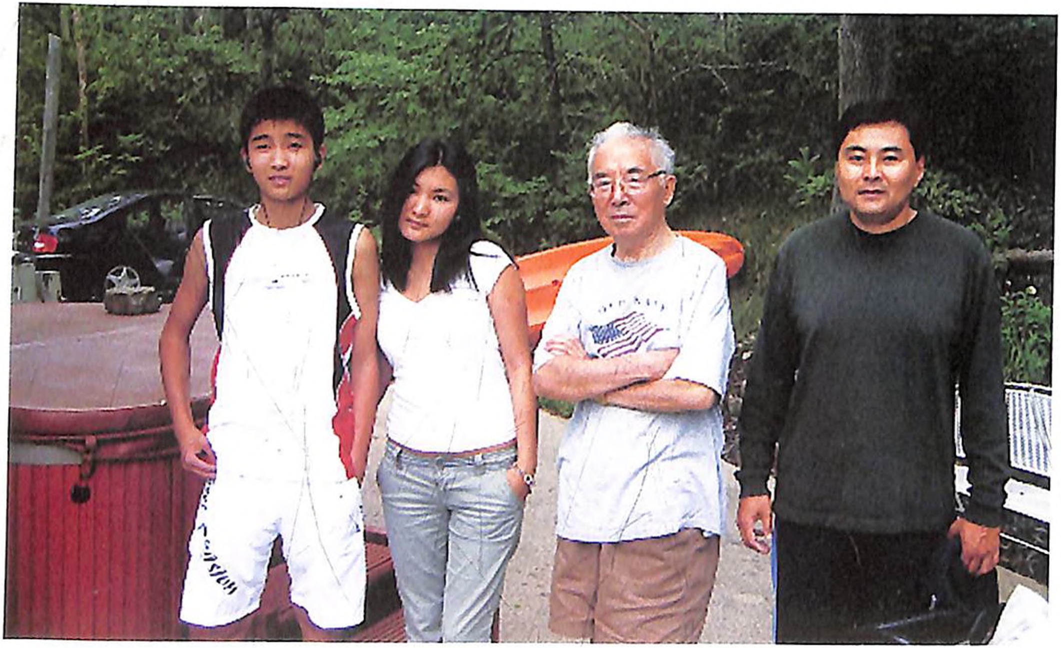

К. Молдобаев, күйөө баласы Жаныбек Адышев жана неберелери Алымбек менен Айгерим Адышевдер. АКШ, Висконсин. 2-июль, 2008 ж.

K. Moldobayev, damadı Canıbek Adışev ve torunları Alımbek ve Aygerim Adışev ile. ABD, Wisconsin. 2 Temmuz 2008

К. Молдобаев, зять Жаныбек Адышев, внуки Алымбек и Айгерим Адышевы. США, Висконсин. 2 июля 2008 г.

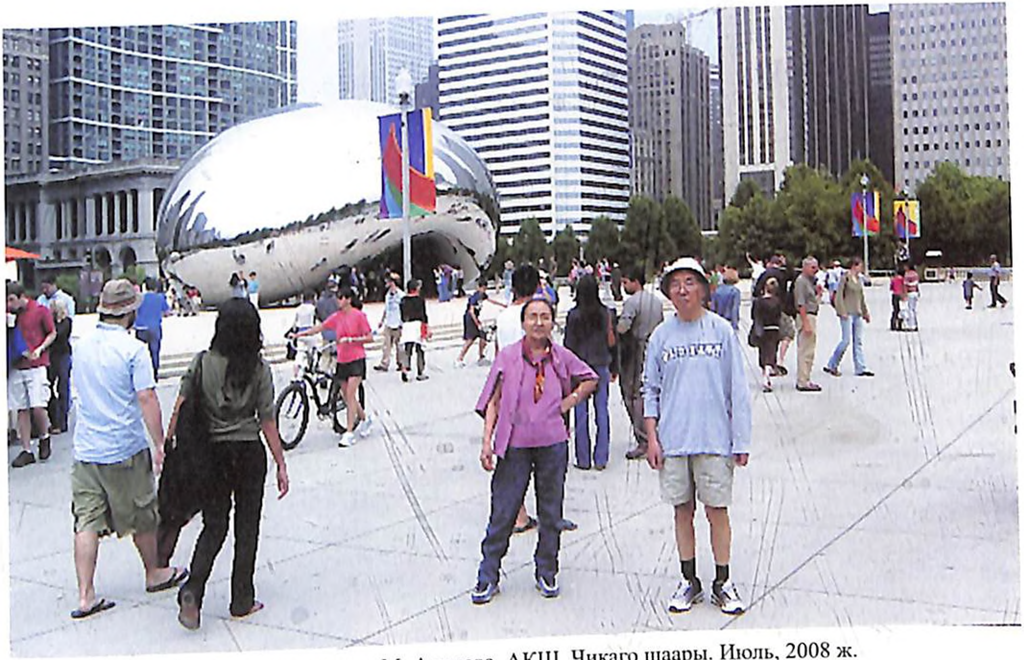

К. Молдобаев менен М. Агинова. АКШ, Чикаго шаары. Июль, 2008 ж.

K. Moldobayev ile M. Aginova. ABD, Chicago. Haziran 2008

К. Молдобаев с М. Агиновой. США, Чикаго. Июль 2008 г.

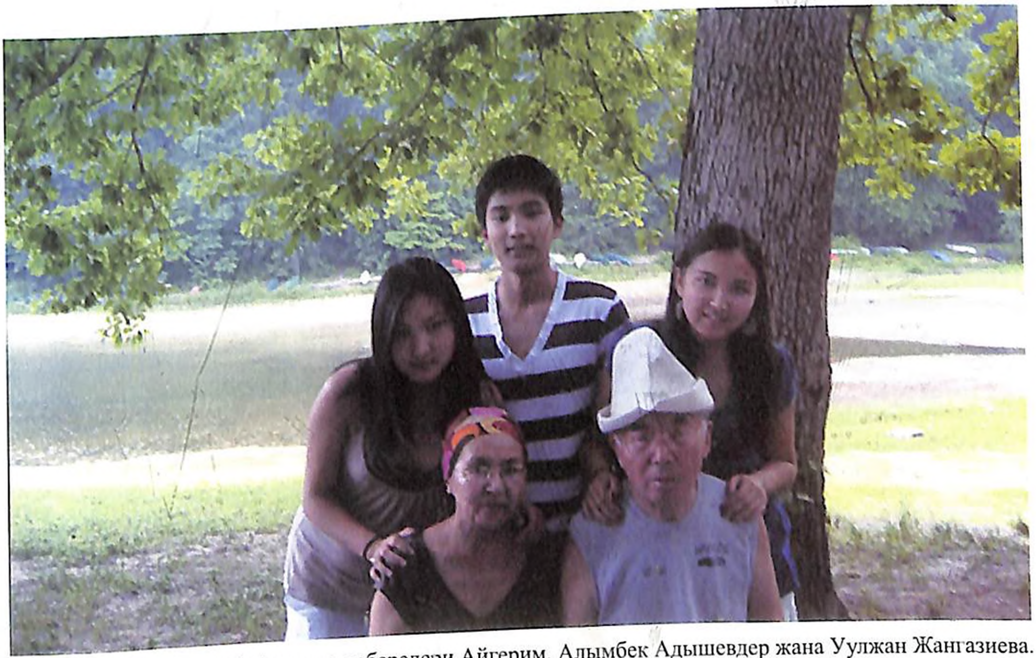

К. Молдобаев менен М. Агинова неберелери Айгерим, Алымбек Адышевдер жана Уулжан Жангазиева. АКШ, Мичиган, Ноябрь, 2007-ж.

K. Moldobayev ile M. Aginova, torunları Aygerim, Alımbek Adışev ve Uulcan Cangaziyeva. ABD, Michigan. Kasım 2007

К. Молдобаев и М. Агинова с внуками Айгерим и Алымбеком Адышевыми и Уулжан Жангазиевой. США, Мичиган. Ноябрь 2007 г.

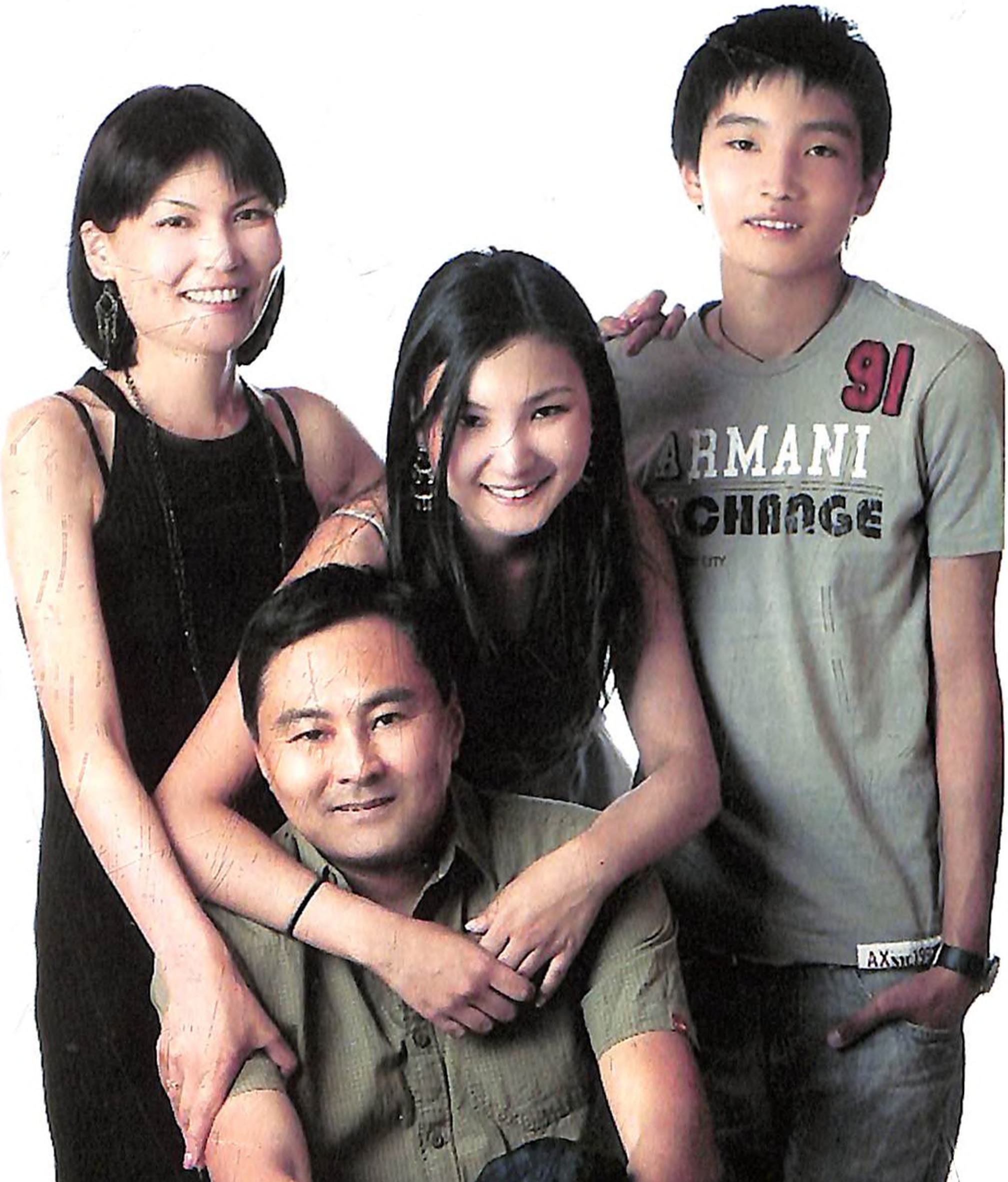

Жаныбек Адышев, Нургүл Молдобаева жана алардын балдары Алымбек менен Айгерим Адышевдер.
Canıbek Adışev, Nurgul Moldobayeva ve çocukları Alımbek ve Aygerim
Жаныбек Адышев, Нургуль Молдобаева с детьми Алымбеком и Айгерим.

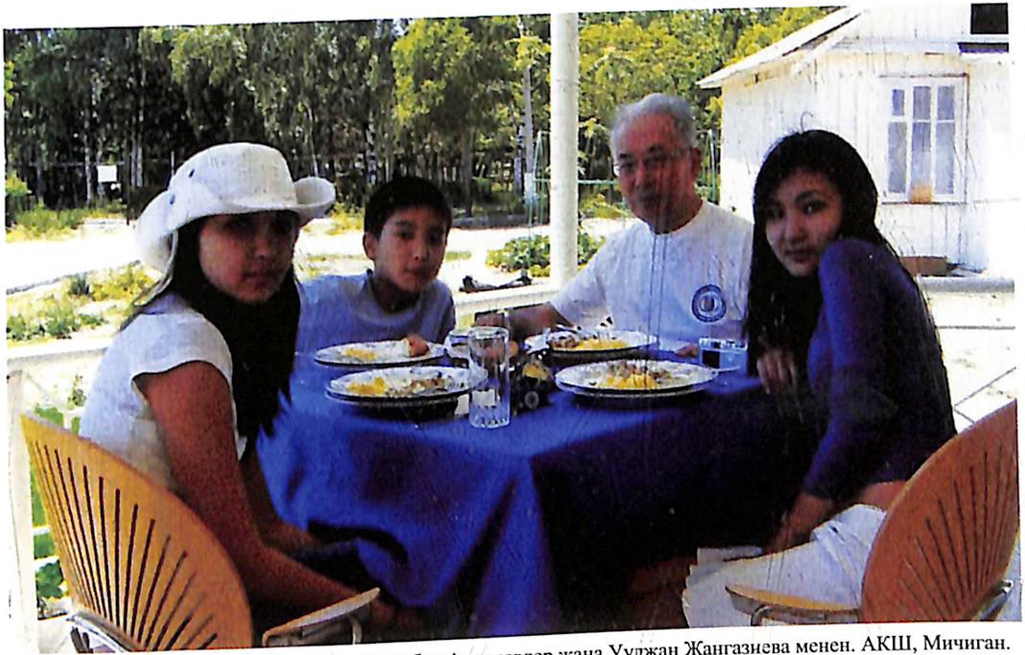

К. Молдобаев неберелери Айгерим, Алымбек Адышевдер жана Уулжан Жангазиева менен. АКШ, Мичиган. Ноябрь, 2007-ж.

K. Moldobayev torunları Aygerim, Alımbek Adışev ve Uulcan Cangaziyeva ile. ABD, Michigan. Kasım 2007

К. Молдобаев с внуками Айгерим, Алымбеком Адышевыми и Уулжан Жангазиевой. США, Мичиган. Ноябрь 2007 г.

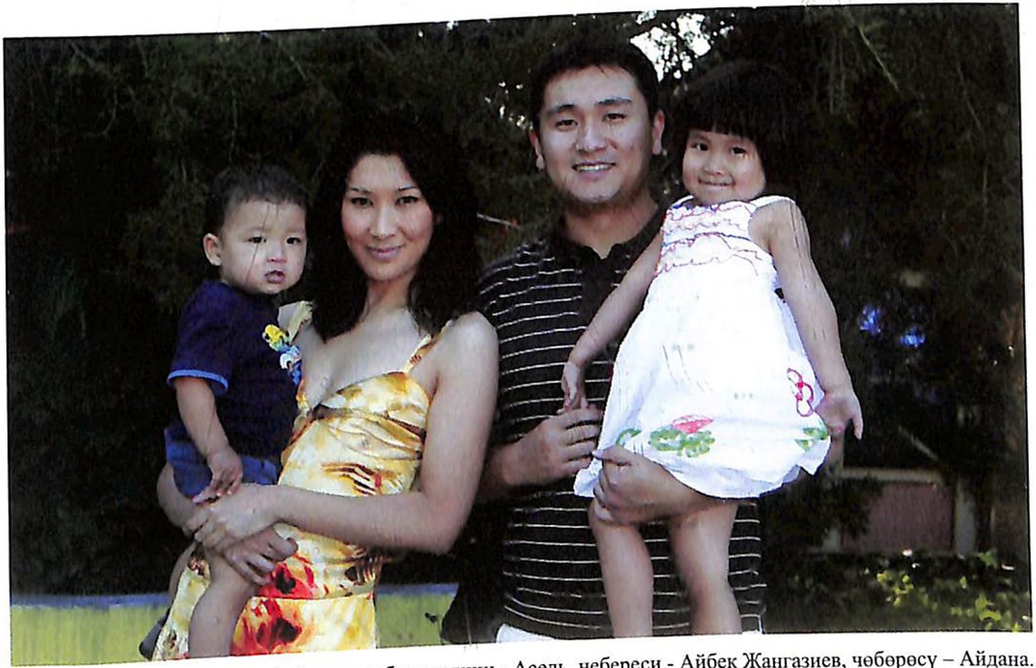

К. Молдобаевдин чөбөрөсү - Дастан, небере келини - Асель, небереси - Айбек Жангазиев, чөбөрөсү – Айдана.
4-сентябрь, 2011-ж.

K. Moldobayev torununun oğlu Dastan, torunundan gelini Asel, torunu Aybek Cangaziyev, torununun kızı Aydana ile.
4 Eylül 2011

Правнук К. Молдобаева Дастан, невестка внука Асель, внук Айбек Жангазиев, правнучка Айдана.
4 сентября 2011 г.

Анвар Мокеев – КТМУнун проректору, Кезбан Балжы, Себахаттин Балжы - КТМУнун ректору, К. Молдобаев - КТМУнун негиздөөчү ректору, Асылбек Кулмырзаев – КТМУнун 1-проректору, Махмуд Изчилер - КТМУнун проректору, Али Осман Солак - Математика факультетинин деканы. КТМУ да «Нооруз 2012» майрамында. 21 март 2012-ж.

KTMÜ Rektör Yardımcısı Anvarbek Mokeyev, Kezban Balcı, KTMÜ Rektörü Sebahattin Balcı, KTMÜ Kurucu Rektörü Karıbek Moldobayev, KTMÜ Rektör Vekili Asılbek Kulmırzayev, KTMÜ Rektör Yardımcısı Mahmut İzciler, Fen Fakültesi Dekanı Ali Osman Solak. Nevruz 2012 kutlama programı. 21 Mart 2012 Manas Üniversitesi.

Анвар Мокеев – проректор КТУ «Манас», Кезбан Балжы, Себахаттин Балжы - ректор КТУ «Манас», Карыбек Молдобаев – ректор - основатель КТУ «Манас», Асылбек Кулмырзаев – 1-проректор КТУ «Манас», Махмуд Изчилер - проректор КТУ «Манас», Али Осман Солак – декан Факультета математики. На празднике «Нооруз 2012» КТУ «Манас». 21 март 2012 г.

Карыбек Молдобаев. 21 март 2012-ж.
Karıbek Moldobayev, 21 Mart 2012
Карыбек Молдобаев. 21 март 2012 г.

МЕЗГИЛ ЖАНА ӨЗҮМ ТУУРАЛУУ ОЙ ЖҮГҮРТҮҮЛӨР

Карыбек Молдобаев

Китепти даярдагандар:

Координаторлор:
Проф., докт. Себахаттин Балжы, проф., докт. Асылбек Кулмырзаев
проф., докт. Анварбек Мокеев, Бермет Бусурманова,
проф., докт. Дөөлөтбек Сапаралиев,

Редакторлор:
Кыргызча: *Тойчу Үсөналиев*
Түркчө: *Мухиттин Гүмүш*
Орусча: *Вячеслав Тимирбаев*

Которгондор:
Мухиттин Гүмүш, Асель Капарова, Кымбат Мокеева,
Рахат Мажитова, Гүлсанам Абдувалиева

Сүрөтчүлөр:
Манасбек Мусаев, Мухиттин Гүмүш, Фатих Курт, Өмер Чакын

Мукабанын дизайнери:
Каныбек Өмүрбеков

Калыпка салган жана басма иштери:
Ш. Даулятов

Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин Башкаруу кеңешинин жана
Басма комиссиянын чечеми боюнча басылды. Басууга 10.04.2012 кол коюлду.
Форматы 70х100 $^1/_{32}$. Көлөмү 24 басма табак. Нускасы 1000.

ЖЧК "Мегамедиа" басмаканасында басылды.
Бишкек шаары, М.Горький көч. 1А
Тел.: + 996 (312) 53-06-70 Факс: + 996 (312) 53-06-72
E-mail: megamediaart@mail.ru